ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א
שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקווי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל בפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "לחשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לִשְׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יָרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטו מתוך "תהילות מנחם"

טז – השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם

"שמים" ו"ארץ" בנפש האדם

איתא במדרש[31] "השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם – משל למה הדבר דומה, למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את

המשך בעמוד רכב

31) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה מן המיצר
יום ב׳ דראש השנה, ה׳תשכ״ו ..... ה

ד) מאמר ד״ה שובה ישראל
שבת פרשת וילך, שבת שובה, וא״ו תשרי, ה׳תשכ״ו ..... כ

ה) שיחת יום ב׳ דראש השנה, ה׳תשכ״ו ..... לג

ו) שיחת שבת פרשת וילך,
שבת שובה, וא״ו תשרי, ה׳תשכ״ו ..... לו

ז) לקוטי שיחות פרשת וילך כרך יט ..... מו

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נ

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וילך ..... נא

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וילך ..... נב

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וילך ..... סו

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וילך ..... סז

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וילך ..... פא

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פג

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת וילך ..... פו

טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וילך ..... קמא

יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת וילך ..... קנז

יח) נביאים וכתובים
ישעיה פרק ל, איוב פרק ט ..... קס

יט) משניות – מסכת תרומות
ביאור קהתי ..... קסב

כ) עין יעקב מסכת סוכה ..... קסט

כא) מסכת בבא מציעא עם ביאורים
מדף ו עד דף יב ..... קע

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קצח

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קצח

כד) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... רא

כה) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רג

כו) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רה

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רה

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רו

כט) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רח

ל) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רט

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רי

לב) אגרות קודש
מכתב הרבי מוהריי״צ לרבנית חיה מושקא ..... ריא

לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת וילך ..... רטו

לד) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רכ

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת וילך ..... רכא

לו) סדר מצות הדלקת נרות לר״ה וערב שבת קודש ..... רכג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד. יום ב׳ דראש השנה, ה׳תשכ״ו

(הנחה בלתי מוגה)

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָ־הּ[1]. וּמְדַיֵּק (בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״מִן הַמֵּצַר״ מִשְׁנַת תש״ט[2]) דְּצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ לְשׁוֹן ״קָרָאתִי״, שֶׁהוּא קְרִיאָה בִּלְבַד, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁמַּקְדִּים לוֹמַר ״מִן הַמֵּצַר״, הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר ״מִן הַמֵּצַר שִׁוַּעְתִּי״, ״צָעַקְתִּי״ אוֹ ״זָעַקְתִּי״, שכל אלה הם ביטויים של ׳מצר׳ הרבה יותר מ׳קריאה׳ שהוא ביטוי סתמי שלא מבטא מצוקה, ואילו הביטויים הללו של ׳שיוועתי׳ או ׳צעקתי׳ או ׳זעקתי׳ הם עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב[3] לגבי מצבם של בני ישראל כשהיו משועבדים בעבודת פרך במצרים וַיִּצְעֲקוּ אֶל הָוֵי׳ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם לשון ׳צעקתי׳ ו׳שיוועתי׳. וּבִפְרָט שֶׁפְּסוּק זֶה הוּא אחד מֵהַפְּסוּקִים שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה הרוחנית לראש השנה ולתקיעת שופר עַל־יְדֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה הרוחנית של כל אחד ואחד דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, כּוֹלֵל גַּם העבודה הרוחנית המיוחדת של יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר שבכל הימים הללו עוסקים בעבודה רוחנית פנימית ועמוקה המהווה הכנה לראש השנה ולתקיעת שופר, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַקְּדָמַת

בִּיאוּר בדרך אפשר

נאמר בספר תהלים, והוא אחד הפסוקים שנהוג לומר לפני תקיעת שופר בראש השנה:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָ־הּ[1] כלומר, קראתי אל ה׳ מתוך מצב של ׳מצר׳ ומצוקה וה׳ ענה לקריאתי במצב של ׳מרחב׳. וּמְדַיֵּק בָּזֶה כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אֲדָמוּ״ר הרבי הריי״צ (בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר הפותח בפסוק ״מִן הַמֵּצַר״ מִשְׁנַת תש״ט[2]) דְּצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ לְשׁוֹן ״קָרָאתִי״, שֶׁהוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא קְרִיאָה בִּלְבַד, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁמַּקְדִּים לוֹמַר ״מִן הַמֵּצַר״, הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר ״מִן הַמֵּצַר שִׁוַּעְתִּי״, ״צָעַקְתִּי״ אוֹ ״זָעַקְתִּי״, שכל אלה הם ביטויים של ׳מצר׳ הרבה יותר מ׳קריאה׳ שהוא ביטוי סתמי שלא מבטא מצוקה, ואילו הביטויים הללו של ׳שיוועתי׳ או ׳צעקתי׳ או ׳זעקתי׳ הם עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב[3] לגבי מצבם של בני ישראל כשהיו משועבדים בעבודת פרך במצרים וַיִּצְעֲקוּ אֶל הָוֵי׳ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם לשון ׳צעקתי׳ ו׳שיוועתי׳. וּבִפְרָט שֶׁפְּסוּק זֶה הוּא אחד מֵהַפְּסוּקִים שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה הרוחנית לראש השנה ולתקיעת שופר עַל־יְדֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה הרוחנית של כל אחד ואחד דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, כּוֹלֵל גַּם העבודה הרוחנית המיוחדת של יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר שבכל הימים הללו עוסקים בעבודה רוחנית פנימית ועמוקה המהווה הכנה לראש השנה ולתקיעת שופר, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַקְּדָמַת הָעֲבוֹדָה הַזּוֹ הגדולה במשך כל הזמן שמתחילת חודש אלול ועד הבוקר של ראש השנה, תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בַּאֲמִירַת הַפְּסוּקִים קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּאוֹפֶן שֶׁל קְרִיאָה בִּלְבַד ולא בזעקה וצעקה? וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְדַיֵּק בָּזֶה גַּם לְאִידָךְ גִּיסָא מצד שני ולשאול בכיוון ההפוך, מַהוּ אוֹמְרוֹ ״מִן הַמֵּצַר״, דִּלְכְאוֹרָה, לְאַחֲרֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר, שכאמור היא עבודה רוחנית פנימית ועמוקה ביותר אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיִּמָּצֵא עַדַיִן היהודי העובד את ה׳ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ״מֵצַר״ והרי עבודה זו הייתה צריכה להעביר אותו ולהעלות אותו ממצב של ׳מצר׳ למצב של ׳מרחב׳?

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[4] בקבלה וחסידות שֶׁבְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל מְאִירוֹת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים האמורות בתורה בפרשת כי תשא (א. א־ל. ב. רחום. ג. וחנון. ד. ארך. ה. אפים. ו. ורב חסד. ז. ואמת. ח. נוצר חסד. ט. לאלפים. י. נושא עוון. יא. ופשע. יב. וחטאה. יג. ונקה), שֶׁגְּדֶלָה מַעֲלָתָן בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם[5], וַהֲרֵי עִנְיָן זֶה של הארת י״ג מידות הרחמים בחודש אלול הוּא לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לַהַמְשָׁכָה וההתגלות מִלְמַעְלָה, אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַפְּעוּלָה ולהשפעה של ההתגלות הזו בָּאָדָם, שֶׁבְּוַדַּאי פּוֹעֲלוֹת הֵן י״ג מידות הרחמים הִתְעוֹרְרוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם[6] כך שבוודאי כל

בִּיאוּר בדרך אפשר

נאמר בספר תהלים, והוא אחד הפסוקים שנהוג לומר לפני תקיעת שופר בראש השנה:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָ־הּ[1] כלומר, קראתי אל ה׳ מתוך מצב של ׳מצר׳ ומצוקה וה׳ ענה לקריאתי במצב של ׳מרחב׳. וּמְדַיֵּק בָּזֶה כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אֲדָמוּ״ר הרבי הריי״צ (בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר הפותח בפסוק ״מִן הַמֵּצַר״ מִשְׁנַת תש״ט[2]) דְּצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ לְשׁוֹן ״קָרָאתִי״, שֶׁהוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא קְרִיאָה בִּלְבַד, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁמַּקְדִּים לוֹמַר ״מִן הַמֵּצַר״, הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר ״מִן הַמֵּצַר שִׁוַּעְתִּי״, ״צָעַקְתִּי״ אוֹ ״זָעַקְתִּי״, שכל אלה הם ביטויים של ׳מצר׳ הרבה יותר מ׳קריאה׳ שהוא ביטוי סתמי שלא מבטא מצוקה, ואילו הביטויים הללו של ׳שיוועתי׳ או ׳צעקתי׳ או ׳זעקתי׳ הם עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב[3] לגבי מצבם של בני ישראל כשהיו משועבדים בעבודת פרך במצרים וַיִּצְעֲקוּ אֶל הָוֵי׳ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם לשון ׳צעקתי׳ ו׳שיוועתי׳. וּבִפְרָט שֶׁפְּסוּק זֶה הוּא אחד מֵהַפְּסוּקִים שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה הרוחנית לראש השנה ולתקיעת שופר עַל־יְדֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה הרוחנית של כל אחד ואחד דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, כּוֹלֵל גַּם העבודה הרוחנית המיוחדת של יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר שבכל הימים הללו עוסקים בעבודה רוחנית פנימית ועמוקה המהווה הכנה לראש השנה ולתקיעת שופר, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַקְּדָמַת

1) תהלים קיח, ה. 2) קרוב לתחילתו (סה״מ תש״ט ע׳ יא). 3) כ״ה בסה״מ תש״ט שם. וראה שמות ב, כג: ״ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים״. וברמב״ן עה״פ: ״ויצעקו בני״י ותעל שועתם״. 4) סידור האריז״ל (מנהגי חודש אלול). משנת חסידים מסכת אלול פ״א מ״ג. לקו״ת פ׳ ראה לב, ב. 5) ר״ה יז, ב.

ביאור בדרך אפשר

אחד ואחד מתעורר בחודש אלול. **וְנוֹסָף עַל הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנַּעֲשֵׂית**
בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם מִצַּד הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מִלְמַעְלָה
שבאה בדרך ממילא ואינה תלוייה בו, **יֶשְׁנָהּ גַּם הַהִתְעוֹרְרוּת בְּנֶפֶשׁ**
הָאָדָם שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי פְּעוּלָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בעצמם
שֶׁתּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר בְּמֶשֶׁךְ כָּל
יְמֵי חוֹדֶשׁ אֱלוּל, כִּדְאִיתָא
כמובא **בַּ״טּוּר״**[7] (רבנו יעקב ׳בעל
הטורים׳ סיכם את עיקרי ההלכות
בארבעה חלקים – אורח־חיים, יורה־
דעה, חושן־משפט ואבן־העזר - שכל
אחד מהם נקרא ׳טור׳) **שֶׁהִתְקִינוּ**
חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה
שֶׁיִּהְיוּ בני ישראל **תּוֹקְעִין**
בַּשּׁוֹפָר כָּל הַחוֹדֶשׁ אלול **כְּדֵי**
לְהַזְהִיר ולעורר **אֶת יִשְׂרָאֵל**
שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר[8] **אִם**
יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְגוֹ׳ והפסוק
ממשיך, ״ועם לא יחרדו״, **הֵינוּ,**
שֶׁתִּקִּיעַת שׁוֹפָר פּוֹעֶלֶת בָּאָדָם
יִרְאָה וַחֲרָדָה, כְּסִיּוּם הַכָּתוּב
וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ (בְּתִמְיָהָה)
והיראה והחרדה הזו מעוררת את
האדם לשוב בתשובה ובזה מודגש עוד
יותר שעם סיום חודש אלול כל אחד
בוודאי התעורר.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעִנְיָן זֶה
(שֶׁתִּקִּיעַת שׁוֹפָר פּוֹעֶלֶת
בָּאָדָם יִרְאָה וַחֲרָדָה) הוּא
הַלָּכָה פְּסוּקָה בַּתּוֹרָה, שֶׁאִי
אֶפְשָׁר לא ייתכן **לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן**
אַחֵר כְּלָל. וְהֵינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי
תְּקִיעַת שׁוֹפָר מִתְעוֹרֵר אֲפִילּוּ
קַל שֶׁבַּקַּלִּים מי שמצבו הרוחני
נחות מאד והוא עלול לעבור עבירות
בקלות, **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה**
מִי שֶׁשַּׁיָּךְ לַעֲבוֹדָה כוּ׳ שהוא
בוודאי מתעורר מקול השופר, **וַהֲרֵי**
הָאֱמֶת הִיא שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל גם מי שלכאורה הוא
במצב של ׳קל שבקלים׳ **שַׁיָּךְ**
לְאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל עֲבוֹדָה כוּ׳
ובמובן מסויים ובדרגא מסויימת גם
הוא עובד את ה׳. **וְנִמְצָא, שֶׁגַּם מִי שֶׁעַד עֶרֶב רֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל**
לֹא הָיָה בְּמַצָּב שֶׁל הִתְעוֹרְרוּת ולא עסק בעבודת התשובה **כוּ׳,**
הִנֵּה בְּשָׁמְעוֹ תְּקִיעַת שׁוֹפָר מֵרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל וְאֵילָךְ, הֲרֵי
הוּא מִתְעוֹרֵר בִּתְנוּעָה נפשית־רגשית **שֶׁל יִרְאָה וַחֲרָדָה כוּ׳.**

וְעוֹד זֹאת, קיימת סיבה נוספת
שבגללה כל יהודי נמצא בסוף חודש
אלול בהתעוררות והתעלות מסוימת
שֶׁמֵּרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל וָאֵילָךְ
אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם וָיוֹם מימי
חודש אלול (וממשיכים בכך עד יום
׳הושענא רבה׳) **הַמֶּזְמוֹר**[9] בתהלים
לְדָוִד יְיָ׳ אוֹרִי וְיִשְׁעִי[10],
הַיְנוּ, שֶׁבְּיָמִים אֵלֶּה נִמְצָא כָּל
אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד
וּמַצָּב שֶׁהֵם״ מֵאִיר לוֹ
(״אוֹרִי״) אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ
בָּהּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגַּם
מוֹשִׁיעוֹ (״יִשְׁעִי״) וְעוֹזְרוֹ
לֵילֵךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ[11] כלומר, בימים
אלה יש הארה והתגלות של אור מיוחד
מלמעלה שמאירה לאדם את דרכו, ובד
בבד יש מלמעלה עזרה וסיוע ללכת
בדרך זו.

וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, כמפורט לעיל –
עבודת חודש אלול, הארת י״ג מידות
הרחמים, תקיעת שופר ואמירת ״לדוד
ה׳ אורי״, **הֲרֵי** בבוא ראש השנה
בְּוַדַּאי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל יהיה מי שיהיה **נִמְצָא**
כְּבָר בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלְּאַחֲרֵי
הַיְצִיאָה מִן הַ״מֵּצַר״. וְאִם כֵּן,
מַהוּ המשמעות של **הָעִנְיָן**
שֶׁבַּפְּסוּקִים שֶׁלִּפְנֵי תְּקִיעַת
שׁוֹפָר אוֹמְרִים ״מִן הַמֵּצַר״
דַּוְקָא והרי, כמבואר לעיל באריכות,
לאחר העבודה הרוחנית הגדולה של
חודש אלול על כל פרטיה, בוודאי האדם
כבר יצא מן ה׳מצר׳ אל ה׳מרחב׳?

ביאור בדרך אפשר

הֵן הִתְעוֹרְרוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם[6]**. וְנוֹסָף עַל**
הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם מִצַּד הִתְגַּלּוּת
י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מִלְמַעְלָה, יֶשְׁנָהּ גַּם
הַהִתְעוֹרְרוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי
פְּעוּלָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר בְּמֶשֶׁךְ כָּל
יְמֵי חוֹדֶשׁ אֱלוּל, כִּדְאִיתָא בַּ״טּוּר״[7] **שֶׁהִתְקִינוּ**
חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שֶׁיִּהְיוּ תּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר
כָּל הַחוֹדֶשׁ כְּדֵי לְהַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשׂוּ
תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר[8] **אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְגוֹ׳,**
הֵינוּ, שֶׁתִּקִּיעַת שׁוֹפָר פּוֹעֶלֶת בָּאָדָם יִרְאָה
וַחֲרָדָה, כְּסִיּוּם הַכָּתוּב וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ
(בְּתִמְיָהָה). וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעִנְיָן זֶה (שֶׁתִּקִּיעַת
שׁוֹפָר פּוֹעֶלֶת בָּאָדָם יִרְאָה וַחֲרָדָה) הוּא הֲלָכָה
פְּסוּקָה בַּתּוֹרָה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר
כְּלָל. וְהֵינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר מִתְעוֹרֵר
אֲפִילּוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּים, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה מִי
שֶׁשַּׁיָּךְ לַעֲבוֹדָה כוּ׳, וַהֲרֵי הָאֱמֶת הִיא שֶׁכָּל אֶחָד
וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שַׁיָּךְ לְאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל עֲבוֹדָה כוּ׳.
וְנִמְצָא, שֶׁגַּם מִי שֶׁעַד עֶרֶב רֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל לֹא
הָיָה בְּמַצָּב שֶׁל הִתְעוֹרְרוּת כוּ׳, הִנֵּה בְּשָׁמְעוֹ
תְּקִיעַת שׁוֹפָר מֵרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל וְאֵילָךְ, הֲרֵי
הוּא מִתְעוֹרֵר בִּתְנוּעָה שֶׁל יִרְאָה וַחֲרָדָה כוּ׳.
וְעוֹד זֹאת, שֶׁמֵּרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל וָאֵילָךְ אוֹמְרִים
בְּכָל יוֹם וָיוֹם הַמִּזְמוֹר[9] **לְדָוִד יְיָ׳ אוֹרִי וְיִשְׁעִי**[10]**,**
הַיְנוּ, שֶׁבְּיָמִים אֵלֶּה נִמְצָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהֵם״ מֵאִיר לוֹ (״אוֹרִי״)
אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ בָּהּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגַּם
מוֹשִׁיעוֹ (״יִשְׁעִי״) וְעוֹזְרוֹ לֵילֵךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ[11]**.**
וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל נִמְצָא כְּבָר בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלְּאַחֲרֵי הַיְצִיאָה מִן הַ״מֵּצַר״. וְאִם כֵּן,
מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁבַּפְּסוּקִים שֶׁלִּפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר אוֹמְרִים ״מִן הַמֵּצַר״ דַּוְקָא.

---

6) ראה לקו״ת שם לג, סע״א. 7) או״ח ר״ס תקפא. 8) עמוס ג, ו. 9) תהלים מזמור כז. 10) סידור האריז״ל וסידור אדה״ז במקומו. מטה אפרים או״ח סתקפ״א ס״ו. וראה שער הכולל פי״א סכ״ח. 11) ראה גם לקו״ש ח״ט ע׳ 172, ובהנסמן שם.

ביאור בדרך אפשר

ב) **וְיֵשׁ לְבָאֵר** זֶה ענין ה'מצר' שקיים כאשר ניגשים לתקיעת שופר בראש השנה, **עַל־פִּי מַאֲמַר רַז"ל**[12] בגמרא, על הפסוק האמור בתורה לגבי מעלתה של ארץ ישראל "עיני ה' אלוקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", **כָּל שָׁנָה שֶׁרָשָׁה** ענייה **בְּתִחְלָתָהּ - מִתְעַשֶּׂרֶת בְּסוֹפָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר**[13] **מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה, מֵרֵשִׁית** (חָסֵר שנאמר מ'רשית' ולא 'מראשית') **כְּתִיב - וְעַד אַחֲרִית, סוֹפָהּ** של השנה שבתחילתה היא 'רשה', לשון עניות, **שֶׁיֵּשׁ לָהּ אַחֲרִית** סוף, במובן של סוף טוב, ובמקום העניות באה עשירות, **וּפֵירֵשׁ רַשׁ"י** שהכוונה למשמעות הרוחנית של הדברים, כלומר **שֶׁרָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין** מתנהגים כמו עניים, בענווה ושפלות **בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לְדַבֵּר תַּחֲנוּנִים וּתְפִלָּה** להתפלל ולבקש מהקדוש־ברוך־הוא בתחנונים, **כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר**[14] **תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ** העני משפיל את עצמו ומתחנן, והמצב הזה בו בני ישראל מתפללים אל הקדוש־ברוך־הוא בראש השנה בתחנונים כמו עניים, הוא ה'מצר' שבו נמצא האדם בראש השנה, כפי שיתבאר להלן. **וּמְבָאֵר בְּזוֹהַר־קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר מַהָרַ"שׁ בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר חסידות הפותח בפסוק **"תִּקְעוּ" מִשְׁנַת תרכ"ח**[15] **שֶׁזּוֹהִי** עניין זה של תפילה מתוך תחנונים ושפלות **הַמַּעֲלָה דְּתִפְלַת הֶעָנִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] **זֶה עָנִי קָרָא וַהֲוָי' שָׁמֵעַ** ובגלל מעלתה המיוחדת, תפילת העני נשמעת וה' עונה לקריאתו.

וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ"מִן הַמֵּצַר" שבו נמצא האדם בראש השנה **גו'**[17] (למרות שבודאי עבודתו בחודש אלול, על כל הפרטים שבה האמורים לעיל, גרמה לו התעלות והתעוררות), **שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין כוּ'** ומתפללים אל ה' בראש השנה מתוך שפלות ותחנונים כעניים. **וְדָוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה** שפונים אל ה' 'מן המצר' **נַעֲשֶׂה "עָנְנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ"מִתְעַשֶּׂרֶת בְּסוֹפָהּ", סוֹפָהּ שֶׁיֵּשׁ**

ביאור בדרך אפשר

לָהּ אַחֲרִית טובה של הרחבה ועשירות, **דְּ"אַחֲרִית" עִם הַכּוֹלֵל** כאשר מונים מלבד כל אות בפני עצמה גם את המילה הכוללת כעוד אחד **בְּגִימַטְרִיָּא כֶּתֶר**[18], בחינת 'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות **שֶׁזֶּהוּ** עִנְיַן **הָעֲשִׂירוּת בִּשְׁלֵמוּת, הַיְנוּ, לֹא רַק הָעֲשִׂירוּת דְּסְפִירַת הַתִּפְאֶרֶת** שמסמלת עשירות כי היא כוללת בתוכה שני 'קוים' גם חסד וגם גבורה, ונמשלה להתכללות כמה גוונים וצבעים יחד שעל־ידי זה נוצר יופי שלא יכול להיות על ידי צבע אחד בלבד, והתפארת מסמלת את העשירות במידות **אוֹ אֲפִילּוּ הָעֲשִׂירוּת דְּסְפִירַת הַבִּינָה** שבה הרעיון השכלי שבחכמה הוא כנקודה בלבד, מסתנף ומתרחב לפרטים רבים והרעיון 'מתעשר' וזוהי עשירות במוחין, אבל העשירות שב'אחרית' היא עשירות לא רק של 'תפארת' ושל 'בינה' שהם מעשר הספירות שיש להם הגדרה והגבלה, **אֶלָּא גַּם הָעֲשִׂירוּת דְּ'כֶתֶר', בְּלִי גְּבוּל.**

וְהִנֵּה, בְּפֵירוּשׁ לשון הגמרא **"שָׁנָה שֶׁרָשָׁה"** בתחילתה, **מְדַיֵּק רַשׁ"י שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין,** כלומר נראים כמו עניים, **שֶׁמִּלְּשׁוֹן זֶה מַשְׁמַע שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינָם רָשִׁין, אֶלָּא שֶׁעוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, עַל־יְדֵי עִנְיַן הַבִּטּוּל** שמבטלים את מציאותם ומשפילים את עצמם לפני הקדוש־ברוך־הוא כמו עניים שמתחננים לעזרה, אבל לאמתו של דבר אינם עניים אלא מצבם הרוחני הוא נעלה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר כֵּן גַּם בְּעִנְיַן דְּ"מִן הַמֵּצַר" גו' שבו נמצא האדם בראש השנה, **שֶׁלַּאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר (לְאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל כוּ'** כמבואר לעיל בפרטיות) **כְּבַר יָצָא מִן הַ"מֵּצַר" (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל),** אֶלָּא **שֶׁמִּצַּד עִנְיַן הַבִּטּוּל** שבו האדם עומד לפני הקדוש־ברוך־הוא בראש השנה, בענווה ושפלות, **שֶׁעוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין** כמו עניים, **יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּ"מִן הַמֵּצַר" גו'**[19] ומעתה מובן שאין סתירה בין המבואר לעיל על המצב הנעלה וההתעוררות

---

12) ר"ה טז, ריש ע"ב. 13) עקב יא, יב. 14) משלי יח, כג. 15) נדפס בסה"מ תרכ"ז בסופו (ע' תכח ואילך). וראה גם סה"מ קונטרסים ח"א קיח, א ואילך. 16) תהלים לד, ז. 17) ראה ד"ה תקעו הנ"ל ספ"ג (ע' תלא). 18) מאו"א א, סו. 19) ראה גם ד"ה והי' ביום ההוא יתקע תשכ"ח ס"ז (תורת מנחם - סה"מ תשרי ס"ע יד ואילך).

ביאור בדרך אפשר

שבה נמצאים בראש השנה (כתוצאה מהעבודה של חודש אלול) לכך שבראש השנה נמצאים ב׳מצר׳ (בגלל הביטול).

אָמְנָם, בְּאוֹר זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק ליישב את הסתירה ולהבין מדוע המצב שבו נמצאים בראש השנה נקרא ׳מצר׳, **דְּכְיָן שֶׁהָעֲבוֹדָה** הרוחנית שהיהודי עובד את ה׳ **צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה פְּנִימִית** ולא רק עניין חיצוני **וַאֲמָתִית** ולא באופן של ׳עושין עצמן׳ אבל באמת נמצאים במצב אחר, **חֲרֵי גַּם הָעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״ צָרִיךְ לִהְיוֹת (לֹא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁבֶּאֱמֶת** לפי מצבו הרוחני האמיתי **כְּבָר יָצָא** האדם **מִן ה״מֵּצַר״**, על ידי העבודה של חודש אלול, **וְרַק עוֹשֶׂה עַצְמוֹ** בראש השנה **כְּמוֹ שֶׁהוּא** כאילו היה **בְּ״מֵּצַר״**, **עוֹשִׂין עַצְמָן רָשָׁיִן, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן פְּנִימִי וַאֲמִתִּי, שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ״מֵּצַר״ - בַּאֲמִתִּיּוּת וּבִפְנִימִיּוּת** שהרי העבודה היא באמת ולא ייתכן שאומר זאת רק מן השפה ולחוץ – **״מִן הַמֵּצַר״ גו׳. וּבְיַחַד עִם זֶה, בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ״מֵּצַר״ בֶּאֱמֶת, אוֹמֵר (״מִן הַמֵּצַר) קָרָאתִי״, קְרִיאָה בִּלְבַד** ולא זעקה וצעקה כמתחייב ממי שנמצא ב׳מצר׳ ובמצוקה **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל)?**

ג) וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ **לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הַמְבֹאָר בְּמַאֲמָר חַנ״ל**[20] **בְּעִנְיַן תְּפִלַּת הֶעָנִי, דִּכְתִיב בֵּיהּ**[21] **תְּפִלָּה לֶעָנִי כִּי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ, שֶׁ״שִׂיחוֹ״ הוּא לְשׁוֹן תַּרְעוֹמֶת, שֶׁשַּׂיָּךְ לְעָנִי תַּרְעוֹמֶת עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָמָּה צָרִיךְ הוּא לְסַבּוֹל צַעַר וְיִסּוּרִים בְּקִבָּלַת פַּרְנָסָתוֹ מֵהֶעָשִׁיר. וּמְבָאֵר, שֶׁבֶּאֱמֶת יֵשׁ בָּזֶה כַּוָּנָה אלוקית עֲמוּקָה לָמָּה נִבְרְאוּ עֲנִיִּים** והקדוש־ברוך־הוא לא ברא את העולם כך שכל אחד יקבל את פרנסתו מבלי להזדקק לעזרת אחרים, **וְהַיְנוּ מִשּׁוּם שֶׁכֵּן הוּסַּד לְמַעְלָה** באלוקות **בְּכָל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שבו האור האלוקי העליון יורד ונמשך מדרגה לדרגה ומעולם לעולם לפי סדר והדרגה (וכל דרגה קשורה בחברתה כמו חוליות של שרשרת) **שֶׁהוּא** אופן ירידת האור מדרגה לדרגה **בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל** כל דרגה משפיעה אור והמשכה לזו שתחתיה המקבלת ממנה. **וּכְמוֹ בִּבְחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין־וְנוּקְבָא׳ דַּאֲצִילוּת, שֶׁבִּבְחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳** המידות העליונות כפי שהן מאירות בעולם האצילות (הראשון והנעלה מבין ארבעת העולמות הרוחניים הכללים של ׳סדר השתלשלות – אצילות, בריאה, יצירה, עשיה) הנקראות ׳זעיר אנפין׳, פנים זעירות, כי ביחס לאור ולשפע המאיר במוחין, אור המידות הוא ׳קטן׳ ומצומצם, ובחינה זו ׳זעיר אנפין׳ **הוּא מַשְׁפִּיעַ, וּבְחִינַת מַלְכוּת** הנקראת ׳נוקבא׳ (כמשל הנקבה שהיא ׳מקבל׳ מהזכר ה׳משפיע׳) **הִיא הַמְקַבֵּל** מ׳זעיר אנפין׳. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לְמַעְלָה יוֹתֵר** בבחינת המוחין שלמעלה מבחינת המידות **בִּבְחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה הוּא גַּם־כֵּן בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, שֶׁבִּבְחִינַת חָכְמָה** מקור והתחלת השכל **נִקְרֵאת ׳אָב׳, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַשְׁפִּיעַ לִבְחִינַת הַבִּינָה שֶׁנִּקְרֵאת ׳אֵם׳, בְּחִינַת מְקַבֵּל** וה׳בינה׳ היא הסתעפות והתרחבות של הנקודה הבאה מהחכמה, ונמצא שהבינה מקבלת את האור שהחכמה משפיעה לה. **וְכֵן הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר** למעלה מעשר הספירות (שתחילתן ב׳חכמה׳ וסופן ב׳מלכות׳) **בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר** ׳כתר עליון׳ שלמעלה מהחכמה (כשם שהכתר הנשמי הוא מעל הראש), **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּ׳עַתִּיק׳** ׳עתיק יומין׳, הבחינה הפנימית של ׳כתר׳

---

20) פ״ג (ע׳ תלא). וראה גם ד״ה תקעו דיום ב׳ דר״ה תשח״י, פ״ג ואילך (סה״מ תשח״י ע׳ ד ואילך). 21) תהלים קב, א.

ביאור בדרך אפשר

הנקראת ׳עתיק יומין׳, כלומר (לפי אחד הפירושים) נעתק ונבדל מבחינת ׳יום׳ ו׳גילוי׳, אור שלמעלה מהתגלות **זַ״אֲרִיךְ׳** ׳ארוך אנפין׳, הבחינה החיצונית של ה׳כתר׳ הנקראת ׳פנים ארוכות׳ (כיוון שה׳כתר׳ הוא הארה בלי גבול, כאמור לעיל), **שֶׁהֵם בִּבְחִינַת מַשְׁפִּיעַ (׳עַתִּיק׳) וּמְקַבֵּל (׳אֲרִיךְ׳). וְעַד שֶׁגַּם בִּבְחִינַת ׳עַתִּיק׳** עצמה, הנעלית יותר מבחינת ׳ארוך׳ **יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, כִּדְאִיתָא בְּ׳עֵץ חַיִּים׳**[22] מכתבי האריז״ל **שֶׁבִּחִינַת ׳עַתִּיק׳ כָּל עַצְמוּתוֹ** ומהותו **נַעֲשֶׂה** נוצר **מִשְּׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ** מ״ה וב״ן, כאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות אל״ף, היינו יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א, הגימטרייא של האותיות הללו היא מ״ה (45), וכאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות ה״א, היינו יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה הגימטרייא של האותיות הללו היא ב״ן (52). ומבואר בקבלה וחסידות ששם מ״ה משפיע לשם ב״ן (ועל ידי קיום תורה ומצוות פועלים ״יחוד׳ וחיבור (השפעה פנימית) של מ״ה וב״ן, וזהו התוכן הפנימי הרוחני של ענין הנישואין, חיבור שם מ״ה (האיש המשפיע) עם שם ב״ן (האשה, המקבלת), וזהו ענייננו של ׳עתיק׳, **מַ״ה שֶּׁבּוֹ הוּא בְּחִינַת ׳עַתִּיק דְּדִכּוּרָא׳** של זכר (משפיע), **וּבַ״ן שֶׁבּוֹ הוּא בְּחִינַת ׳נוּקְבָא** נקבה **דְּעַתִּיק׳**, מקבל, הרי שגם בבחינת ׳כתר׳ בכלל וגם בבחינת ׳עתיק׳ בפרט, סדר ההמשכה הוא באופן של משפיע ומקבל. **וְיִתֵּרָה מִזֶּה, שֶׁגַּם כְּלָלוּת הַמְשָׁכַת הַקַּו מֵאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם** כמבואר בקבלה וחסידות, קודם שעלה הרצון העליון לברוא עולמות ונבראים מוגבלים האיר האור האלוקי האין־סופי, וכשעלה הרצון לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, עד לעולם הזה הגשמי, הקדוש ברוך הוא צמצם והסתיר את האור האין־סופי והאיר מהאור הבלי־גבול של לפני הצמצום אור מצומצם הנקרא ׳קו׳ ו׳חוט׳ להורות שהוא אור דק ומועט וגם ההארה הכללית של אור הקו **הִיא בְּבְחִינַת הַהַשְׁפָּעָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵהַמַּשְׁפִּיעַ** האור הבלי־גבול **אֶל הַמְקַבֵּל** הדרגות שמאור הקו והלאה.

ביאור בדרך אפשר

וְכֵן הוּא גַּם לְמַעְלָה יוֹתֵר, בבחינה נעלית עוד יותר מבחינת אור ה׳קו׳ **בְּהַמְשָׁכַת** והתגלות **הָאוֹר** האלוקי העליון **שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם** האור האין־סופי והבלי־גבול **מִבְּחִינַת הַמָּאוֹר** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, מקור האור **וְכוּ׳** שגם המשכה והארה זו היא בדרך משפיע (המאור) ומקבל (האור). **וְכַמּוּבָן מֵהַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[23] בתורת החסידות **בְּעִנְיַן קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ** הקדוש־ברוך־הוא ושכינתו, בחינת זעיר־אנפין ונוקבא, המידות והמלכות **(שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל** כמבואר לעיל), **סוֹבֵב כָּל עָלְמִין** האור האלוקי המאיר בעולמות בדרך ׳סובב׳ ומקיף׳ מבלי להתלבש בתוכם **וּמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין**[24] האור האלוקי המאיר בעולמות בהתלבשות פנימית ו׳ממלא׳ אותם כשם שהנשמה ממלאת את הגוף, **שֶׁעִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ** בעצם ובאופן כללי **גַּם** אפילו **לְפָנֵי הַצִּמְצוּם כוּ׳** ולכן כשם שההארה וההמשכה מדרגה לדרגה ב׳סדר השתלשלות׳ שלאחר הצמצום היא בדרך ׳משפיע ומקבל׳, כך הדברים נכונים גם לגבי הבחינות שלפני הצמצום. **וְכֵיוָן שֶׁכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל גַּם לְמַטָּה,** בעולם הזה, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּעָשִׂיר** (משפיע) **וְעָנִי** (מקבל). **אָמְנָם, הֵן אֱמֶת שֶׁמּוּכְרָח שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיִּים,** כי זהו סדר הדברים שיסד וקבע הקדוש־ברוך־הוא ב׳סדר השתלשלות׳ למעלה, וכן למטה **מִכָּל־מָקוֹם יוּכַל הֶעָנִי לְהִתְרַעֵם** ולהתלונן **מַדּוּעַ הִגִּיעַ לְחֶלְקוֹ שֶׁיִּהְיֶה הוּא** דווקא **הֶעָנִי, וּמַדּוּעַ לֹא יִהְיֶה הֶעָשִׁיר עָנִי** והרי גם אם הוא יהיה העשיר ומי שכעת עשיר יהיה עני, יתקיים הענין של ׳משפיע ומקבל׳. **וּבִפְרָט שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ עֲנִיִּים הַרְבֵּה שֶׁהֵם טוֹבִים** במעמדם ומצבם הרוחני **מֵעֲשִׁירִים [וַהֲיָנוּ שֶׁהֵם טוֹבִים יוֹתֵר לֹא רַק בַּעֲבוּדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת], וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צְרִיכִים הֵם לְקַבֵּל** שהם נזקקים לה באין ברירה בגלל הענינים שלהם, **אֶלָּא גַּם בַּעֲבוּדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת,** העניים

1 הַבְּחִינוֹת דְּ׳עַתִּיק׳ ו׳אֲרִיךְ׳, שֶׁהֵם בִּבְחִינַת
2 מַשְׁפִּיעַ (׳עַתִּיק׳) וּמְקַבֵּל (׳אֲרִיךְ׳). וְעַד שֶׁגַּם
3 בִּבְחִינַת ׳עַתִּיק׳ יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל,
4 כִּדְאִיתָא בְּ׳עֵץ חַיִּים׳[22] שֶׁבִּחִינַת ׳עַתִּיק׳ כָּל
5 עַצְמוּתוֹ נַעֲשֶׂה מִשְּׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ מַ״ה וּבַ״ן,
6 מַ״ה שֶׁבּוֹ הוּא בְּחִינַת ׳עַתִּיק דְּדִכּוּרָא׳, וּבַ״ן שֶׁבּוֹ
7 הוּא בְּחִינַת ׳נוּקְבָא דְּעַתִּיק׳. וְיִתֵּרָה מִזֶּה, שֶׁגַּם
8 כְּלָלוּת הַמְשָׁכַת הַקַּו מֵאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפָנֵי
9 הַצִּמְצוּם הִיא בְּבְחִינַת הַהַשְׁפָּעָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת
10 מֵהַמַּשְׁפִּיעַ אֶל הַמְקַבֵּל. וְכֵן הוּא גַּם לְמַעְלָה
11 יוֹתֵר, בְּהַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם מִבְּחִינַת
12 הַמָּאוֹר וְכוּ׳. וְכַמּוּבָן מֵהַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[23]
13 בְּעִנְיַן קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן
14 דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל), סוֹבֵב כָּל עָלְמִין וּמְמַלֵּא כָּל
15 עָלְמִין[24], שֶׁעִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ גַּם לִפְנֵי הַצִּמְצוּם כוּ׳.
16 וְכֵיוָן שֶׁכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ
17 וּמְקַבֵּל, לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל
18 גַּם לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ׳עָשִׂיר וְעָנִי׳. אָמְנָם, הֵן
19 אֱמֶת שֶׁמּוּכְרָח שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיִּים, מִכָּל־מָקוֹם יוּכַל
20 הֶעָנִי לְהִתְרַעֵם מַדּוּעַ הִגִּיעַ לְחֶלְקוֹ שֶׁיִּהְיֶה הוּא
21 הֶעָנִי, וּמַדּוּעַ לֹא יִהְיֶה הֶעָשִׁיר עָנִי. וּבִפְרָט שֶׁאָנוּ
22 רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ עֲנִיִּים הַרְבֵּה שֶׁהֵם טוֹבִים מֵעֲשִׁירִים
23 [וַהֲיָנוּ שֶׁהֵם טוֹבִים יוֹתֵר לֹא רַק בַּעֲבוֹדָה
24 דְּמִסְירוּת־נֶפֶשׁ, אֶלָּא גַּם בַּעֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם
25 וָדַעַת], וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צְרִיכִים הֵם לְקַבֵּל

36 כמבואר בקבלה וחסידות, קודם שעלה הרצון העליון לברוא עולמות ונבראים
37 מוגבלים האיר האור האלוקי האין־סופי, וכשעלה הרצון לברוא עולמות
38 ונבראים מוגבלים, עד לעולם הזה הגשמי, הקדוש ברוך הוא צמצם והסתיר
39 את האור האין־סופי והאיר מהאור הבלי־גבול של לפני הצמצום אור מצומצם
40 הנקרא ׳קו׳ ו׳חוט׳ להורות שהוא אור דק ומועט וגם ההארה הכללית של אור
41 הקו **הִיא בְּבְחִינַת הַהַשְׁפָּעָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵהַמַּשְׁפִּיעַ** האור הבלי
42 ־גבול **אֶל הַמְקַבֵּל** הדרגות שמאור הקו והלאה.

---

22) שער י״א (שער עתיק יומין) פ״א. 23) מאמרי אדה״ז תקס״ד ע׳ רלה. ביאוה״ז להצ״צ ח״ב ע׳ תתיט ואילך. וראה גם תורת מנחם - סה״מ כסלו ע׳ סח, ובהנסמן שם. 24) תניא פמ״א (נח, א).

מן המצר קראתי י־ה ענני במרחב י־ה

ביאור בדרך אפשר

הללו טובים ונעלים יותר מהעשירים], **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צְרִיכִים הֵם** עניים אלה **לְקַבֵּל** את פרנסתם **מֵהָעֲשִׁירִים. וְכֵיוָן שֶׁגְּדָלָה צַעֲקָתוֹ** שֶׁל **הֶעָנִי** המתלונן על מצבו, **וְטַעֲנָתוֹ חֲזָקָה וְצוֹדֶקֶת, שֶׁהֲרֵי הֶעָנִיּוּת שֶׁלּוֹ אֵינָהּ בְּאַשְׁמָתוֹ** בגלל מעשיו הלא טובים, שהרי כאמור אנו רואים שיש עניים שהם טובים מהעשירים, **אֶלָּא מַחֲמַת שֶׁבָּאוּ לְהִיוֹת מִצַּד סֵדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן תְּפִלָּתוֹ** נשמעת יותר, וזהו תוכן המעלה המיוחדת של 'תפילה לעני'. **וּמִצַּד גּוֹדֶל הַ"מֵּצַר" שֶׁלּוֹ, "מִן הַמֵּצַר" גו', מַגַּעַת תְּפִלָּתוֹ לְמַעְלָה בְּיוֹתֵר כו'**[25].

ד) וְעַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁתְּפִלַּת הֶעָנִי שֶׁ"לְפְנֵי הֲוָיָ" **יִשְׁפּוֹךְ שִׂיחוֹ"** הִיא עַל הֱיוֹתוֹ **בִּבְחִינַת מְקַבֵּל**, נִמְצָא, שֶׁהָעָנְיָן דְּתְפִלַּת הֶעָנִי **יֶשְׁנוֹ** בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבָּהֶם יֶשְׁנוֹ הָעָנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ **וּמְקַבֵּל**. וְכֵיוָן שֶׁעָנְיָן זֶה הוּא בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְגַם לִפְנֵי הַצְּמְצוּם כו', הֲרֵי מוּבָן שֶׁיֵּשׁ גַּם חִלּוּקֵי דְּרָגוֹת בְּעָנְיָן ה"מֵּצַר" (עֲנִיּוּת), וְהַיְנוּ, שֶׁלְּגַבֵּי מַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, גַּם מַה שֶּׁהָיָה נֶחְשָׁב עַד עַתָּה לִבְחִינַת "מֶרְחָב", הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת "מֵצַר".

וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁכֵּן הוּא גַּם בָּעָנְיָן דְּ"מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי" גו' שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, וּמְרוֹמְז גַּם בַּשּׁוֹפָר עַצְמוֹ שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב, שֶׁזֶּהוּ עַל שֵׁם "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־ה, עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָ־ה"[26] - שֶׁיֵּשׁ חִלּוּקֵי דְּרָגוֹת בְּעָנְיַן הַמֵּצַר דְּ'שׁוֹפָר'. וְהָעָנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[27] וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, הַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת 'שׁוֹפָר', 'שׁוֹפָר' סְתָם (דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה), וְ'שׁוֹפָר גָּדוֹל' (דִּלְעָתִיד־לָבֹא). וְהִנֵּה, גַּם הַ"שּׁוֹפָר גָּדוֹל" שבו תהיה התקיעה לעתיד־לבוא **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב**, כך שגם בו, עם היותו שופר 'גדול' ונעלה, יש גם את ענין ה'מצר' כְּמוֹ הַ"שּׁוֹפָר" סְתָם שבו בוודאי יש 'מצר', כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז"ל[28] בְּעָנְיַן אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק, האיל שהופיע בהר המוריה בעקידת יצחק, לאחר שהקדוש־ברוך־הוא אמר לאברהם אבינו 'אל תשלח ידך אל הנער' אלא שייקח את האיל ויעשה אותו לקרבן עולה, שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אַיִל, שֶׁל שְׁמֹאל נִשְׁמַע קוֹלוֹ עַל הַר סִינַי [שׁוֹפָר דְּמַתַּן־

ביאור בדרך אפשר

עֲלִיּוֹנוֹת יוֹתֵר שבהם ה'מרחב' גדול לאין שיעור **הֲרֵי הוּא בְּבְחִינַת "מֵצַר".**

**וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁכֵּן הוּא גַּם בָּעָנְיָן דְּ"מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי" גו' שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, וּמְרוֹמָז גַּם בַּשּׁוֹפָר עַצְמוֹ שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב, שֶׁזֶּהוּ עַל שֵׁם "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־ה, עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָ־ה"[26] - שֶׁיֵּשׁ חִלּוּקֵי דְּרָגוֹת בְּעָנְיַן הַמֵּצַר דְּ'שׁוֹפָר'. וְהָעָנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[27] וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, הַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת 'שׁוֹפָר', 'שׁוֹפָר' סְתָם (דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה), וְ'שׁוֹפָר גָּדוֹל' (דִּלְעָתִיד־לָבֹא). וְהִנֵּה, גַּם הַ"שּׁוֹפָר גָּדוֹל" הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב, כְּמוֹ הַ"שּׁוֹפָר" סְתָם, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז"ל[28] בְּעָנְיַן אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק, שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אַיִל, שֶׁל שְׁמֹאל נִשְׁמַע קוֹלוֹ עַל הַר סִינַי [שׁוֹפָר דְּמַתַּן־

25) ראה גם בשיחה שלאחרי המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ס"ע 14 ואילך). 26) ראה זח"ב ס, רע"א (ברע"מ). הובא בסה"מ אעת"ר ע' א ואילך. תרצ"ז ע' 153. וראה מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' קצז. אוה"ת שמות (דרושי פ' זכור) ע' א'תשעג. 27) ישעי' כז, יג. 28) פרדר"א פל"א.

ביאור בדרך אפשר

נִשְׁמַע קוֹלוֹ עַל הַר סִינַי כאמור בתורה שבעת מתן תורה בהר סיני
היה קול שופר [שׁוֹפָר דְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם הַשּׁוֹפָר
דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, שֶׁלָּכֵן מַזְכִּירִים זֶה קול השופר שהיה במתן תורה
בִּפְסוּקֵי שׁוֹפְרוֹת שאומרים בתפילת מוסף דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְכַמּוּבָן
גַּם מִמַּה שֶּׁכָּתַב הָרַב הַגָּאוֹן
הֶחָסִיד רַבִּי לֵוִי יִצְחָק
מִבְּאַרְדִּיטשׁוֹב[29] בְּבִיאוּר
הַמָּשָׁל עַל תְּקִיעַת שׁוֹפָר
מֵעִנְיַן לְבִישַׁת הַלְּבוּשִׁים
שֶׁלָּבְשׁוּ בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלִיכוּ אֶת
הַמֶּלֶךְ מֵהֵיכַל לְבֵית הַמְּלוּכָה
כוי, שֶׁהַשּׁוֹפָר הוּא הַלְּבוּשׁ
שָׁהָיָה המלך, הקדוש־ברוך־הוא
לבוש, כביכול, בְּמַתַּן־תּוֹרָה,
שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת
הַתּוֹרָה וְהִמְלִיכוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ־
בָּרוּךְ־הוּא בְּשׁוֹפָר], וְקֶרֶן שֶׁל
אילו של יצחק מצד יָמִין כוי עָתִיד
לִתְקוֹעַ בּוֹ לֶעָתִיד־לָבֹא,
שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל.
וְכֵיוָן שֶׁשְּׁנֵי הַשּׁוֹפָרוֹת (׳שׁוֹפָר׳ סְתָם וְ׳שׁוֹפָר
גָּדוֹל׳) הֵם שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק, הֲרֵי
מוּבָן שֶׁהֵם קְשׁוּרִים וְשַׁיָּכִים זֶה לָזֶה, וּשְׁנֵיהֶם הֵם
בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן שֶׁצִּדָּם אֶחָד קָצָר כוי. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם
בְּ׳שׁוֹפָר גָּדוֹל׳ יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַ״מִּצַּר״, אֶלָּא
שֶׁהַ״מִּצַּר״ דְּ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית
יוֹתֵר בְּאֵין־עֲרוֹךְ.

ה) וְיוּבָן עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב כְּבוֹד־קְדוּשַׁת אַדְמוּ״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ [שֶׁשָּׁנָה זוֹ
הִיא שְׁנַת הַמֵּאָה לְהִסְתַּלְקוּת־הִילּוּלָא שֶׁלּוֹ, וְעֶרֶב
רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא יוֹם הוּלַּדְתּוֹ] בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳[30]
[בְּכֶרֶךְ הַנִּמְצָא עַתָּה בְּדִפּוּס[31]. וְיָדוּעַ מַאֲמַר
הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳[32] אוֹדוֹת הַמַּעֲלָה דְּדָבָר שֶׁבִּדְפוּס שֶׁזֶּהוּ לְדוֹרוֹת], בַּבֵּאוּר
לְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל״ שֶׁל אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן
בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[33], בְּבֵאוּר הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין ״שׁוֹפָר״ סְתָם לְ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״, שֶׁסְּתָם
״שׁוֹפָר״ הוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת, וְ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת בִּינָה.

וּמְבָאֵר אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ זֶה את
דברי אדמו״ר הזקן האמורים אודות
ההבדל בין ׳שופר גדול׳ לשופר סתם,
עַל־פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר[34] עַל
הַפָּסוּק[35] בברכת יעקב אבינו לבניו
נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלוּחָה הַנּוֹתֵן
אִמְרֵי שָׁפֶר, הַיְנוּ דִּכְתִיב[36]
וּמִדְבָּרְךָ נָאוֶה, בְּגִין דְּקוֹל
מְדַבֵּר לֵיהּ לְדִבּוּר כוי וְהַהוּא
קוֹל אִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַמִּיקָא

ביאור בדרך אפשר

תּוֹרָה, שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם הַשּׁוֹפָר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה,
שֶׁלָּכֵן מַזְכִּירִים זֶה בִּפְסוּקֵי שׁוֹפְרוֹת דְּרֹאשׁ־
הַשָּׁנָה, וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶּׁכָּתַב הָרַב הַגָּאוֹן
הֶחָסִיד רַבִּי לֵוִי יִצְחָק מִבְּאַרְדִּיטשׁוֹב[29] בְּבִיאוּר
הַמָּשָׁל עַל תְּקִיעַת שׁוֹפָר מֵעִנְיַן לְבִישַׁת הַלְּבוּשִׁים
שֶׁלָּבְשׁוּ בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלִיכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ מֵהֵיכַל לְבֵית
הַמְּלוּכָה כוי, שֶׁהַשּׁוֹפָר הוּא הַלְּבוּשׁ שָׁהָיָה
בְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה
וְהִמְלִיכוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּשׁוֹפָר], וְקֶרֶן
שֶׁל יָמִין כוי עָתִיד לִתְקוֹעַ בּוֹ לֶעָתִיד־לָבֹא,
שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל.
וְכֵיוָן שֶׁשְּׁנֵי הַשּׁוֹפָרוֹת (׳שׁוֹפָר׳ סְתָם וְ׳שׁוֹפָר
גָּדוֹל׳) הֵם שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק, הֲרֵי
מוּבָן שֶׁהֵם קְשׁוּרִים וְשַׁיָּכִים זֶה לָזֶה, וּשְׁנֵיהֶם הֵם
בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן שֶׁצִּדָּם אֶחָד קָצָר כוי. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם
בְּ׳שׁוֹפָר גָּדוֹל׳ יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַ״מִּצַּר״, אֶלָּא
שֶׁהַ״מִּצַּר״ דְּ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית
יוֹתֵר בְּאֵין־עֲרוֹךְ.

ה) וְיוּבָן עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב כְּבוֹד־קְדוּשַׁת
אַדְמוּ״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ [שֶׁשָּׁנָה זוֹ
הִיא שְׁנַת הַמֵּאָה לְהִסְתַּלְקוּת־הִילּוּלָא שֶׁלּוֹ, וְעֶרֶב
רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא יוֹם הוּלַּדְתּוֹ] בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳[30]
[בְּכֶרֶךְ הַנִּמְצָא עַתָּה בְּדִפּוּס[31]. וְיָדוּעַ מַאֲמַר
הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳[32] אוֹדוֹת הַמַּעֲלָה דְּדָבָר שֶׁבִּדְפוּס שֶׁזֶּהוּ לְדוֹרוֹת], בַּבֵּאוּר
לְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל״ שֶׁל אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן
בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[33], בְּבֵאוּר הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין ״שׁוֹפָר״ סְתָם לְ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״, שֶׁסְּתָם
״שׁוֹפָר״ הוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת, וְ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת בִּינָה. וּמְבָאֵר זֶה
עַל־פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר[34] עַל הַפָּסוּק[35] נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלוּחָה הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר,
הַיְנוּ דִּכְתִיב[36] וּמִדְבָּרְךָ נָאוֶה, בְּגִין דְּקוֹל מְדַבֵּר לֵיהּ לְדִבּוּר כוי וְהַהוּא קוֹל
אִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַמִּיקָא דְּלְעֵילָּא וְשָׁלִיחַ מִקַּמֵּיהּ לְאַנְהָגָא לְדִבּוּר כוי. וְהָעִנְיָן

---

29) בספר קדושת לוי, דרוש לר״ה, ד״ה בחצוצרות (צו, א) - הובא בהמשך וככה תרל״ז פ״ע. 30) דברים כרך ג - דרושי ר״ה ס״ע א׳תה ואילך. 31) תאריך ה״פתח דבר״ הוא ״ערב־שבת־קודש וא״ו תשרי ה׳תשכ״ו״ (המו״ל). 32) אגרות־קודש אדמו״ר מוהריי״צ ח״ב ע׳ שפב. לקו״ש ח״ב ע׳ 522. ועוד. 33) דרושי ר״ה נח, א ואילך. 34) ח״א רמו, ב. 35) ויחי מט, כא. 36) שה״ש ד, ג.

ביאור בדרך אפשר

1 **דִּלְעֵילָא וְשָׁלִיחַ מְקַמֵּיהּ לְאַנְהָגָא לְדִבּוּר כוּ׳** זהו שכתוב ׳ומדברך
2 נאווה׳, כי הקול מדבר לו לדיבור כו׳ ואותו קול נשלח ממקום גבוה למעלה
3 ושליח מלפניו להנהיג לדיבור, וכפי שממשיך ומבאר.
4 **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת** הספירה האחרונה מעשר הספירות
5 **דַּאֲצִילוּת שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת**
6 **בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־**
7 **עֲשִׂיָּה** העולמות שלמטה מעולם
8 האצילות **נִקְרֵאת דִּבּוּר, כְּמוֹ**
9 **הַדִּבּוּר שֶׁמִּתְגַּלֶּה לְזוּלָתוֹ** כשם
10 שהדיבור הוא האמצעי דרכו האדם
11 מתגלה אל הזולת, כך ספירת המלכות
12 היא האמצעי שדרכו האור של עולם
13 האצילות יורד ונמשך לעולמות
14 שלמטה מאצילות. **וְהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ**
15 ויוצא ומתגלה **עַל־יְדֵי הַקּוֹל,**
16 **וּכְפִי שֶׁמְּבָאָר אַדְמוּ״ר**
17 **הָאֱמֶצָעִי בַּ׳סִּידּוּר׳**[37] ספר ׳סידור
18 עם דא״ח׳ (דברי אלוקים חיים) המכיל
19 מאמרי חסידות בענייני התפילה
20 **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״לְהָבִין עִנְיַן**
21 **תְּקִיעַת שׁוֹפָר עַל־פִּי כַּוָּנַת**
22 **הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב ז״ל״** (ובמאמר
23 זה מבאר אדמו״ר האמצעי **מַה**
24 **שֶּׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ מַאֲמַר חַזֹּהַר**
25 **הַנִּזְכָּר לְעֵיל) דִּקּוֹל וְדִבּוּר**
26 **הוּא כְּמוֹ כְּלָל וּפְרָט** הקול הוא
27 ביטוי כללי של נפש האדם, ובדיבור
28 הביטוי הכללי בא בפרטים מסוימים.
29 **אָמְנָם, הַמְשָׁכַת הַדִּבּוּר** העליון
30 **(מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת) מֵהַקּוֹל**
31 שלמעלה **בְּאוֹפֶן שֶׁתִּהְיֶה עַל־**
32 **יָדוֹ הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־**
33 **יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הַנִּפְרָדִים,**
34 כמבואר בחסידות שעולם האצילות
35 הוא ׳אלוקות ממש׳ ועשר הספירות
36 שבעולם האצילות בטלות לאלוקות
37 בביטול גמור ומאוחדות בו אבל
38 בעולמות בריאה־יצירה־עשיה יש נתינת מקום למציאות של נבראים ׳נפרדים׳
39 שאינם בטלים לאלוקות בביטול מוחלט, והתהוות נבראים נפרדים מאור
40 האצילות המאוחד באלוקות **הִיא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״הַהוּא קוֹל**
41 **אִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַמִּיקָא דִּלְעֵילָא״**, כלומר, אותו קול המעורר את
42 הדיבור וגורם להמשכת והתגלות החכמה דאצילות לעולמות בריאה־יצירה־

ביאור בדרך אפשר

43 עשיה ׳נשלח׳ ונמשך למטה ממקום עמוק למעלה **בְּחִינַת הַכֶּתֶר** שלמעלה
44 מעשר הספירות דאצילות, **וְלָכֵן** כיוון שמקורו עליון ביותר מבחינת ה׳כתר׳,
45 **הוּא** הקול **״שְׁלִיחַ מְקַמֵּיהּ לְאַנְהָגָא לְדִבּוּר״**, שליח מלפניו
46 להנהיג את הדיבור **לִהְיוֹת עַל־יָדוֹ** ובאמצעותו המשכה והתגלות של
47 הדיבור (ספירת המלכות) שעל ידו היא
48 **הִתְהַוּוּת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־**
49 **עֲשִׂיָּה, כַּיָּדוּעַ שֶׁמְּקוֹם גָּבוֹהַּ**
50 **הָרַבֶּה** דווקא **יָכוֹל לֵירֵד**
51 **וּלְהִשְׁתַּלְשֵׁל לְמַטָּה** למקום נמוך
52 ביותר (כמשל אבני החומה הנופלות
53 שהאבנים שבראש החומה נופלות
54 רחוק יותר מהאבנים שבתחתית
55 החומה). **וְזֶהוּ ״אִמְרֵי שֶׁפֶר״,**
56 דיבורים משופרים, טובים ונאים
57 **שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ מִדְּבָרֶךָ נָאוֶה**
58 וכאן ׳מדברך׳ מתפרש לא כפשוטו,
59 מדבר, אלא לשון דיבור, **שֶׁהַדִּבּוּר**
60 **(״אִמְרֵי״)** הוא נאה כי הדיבור
61 **מְקַבֵּל מִבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג**
62 **(״שֶׁפֶר״)** האלוקי העליון **דְּכֶתֶר,**
63 בחינת ׳כתר עליון׳ שהוא הענוג העליון
64 (כשם שבאדם עניין הענוג הוא דבר
65 עמוק ופנימי מאד בכוחות הנפש,
66 למעלה מהשכל). **וּבְפָרְטִיּוּת**
67 **יוֹתֵר, בְּחִינַת הַתְּפְאֶרֶת** למעלה,
68 בעולם האצילות, **הוּא ״הַקּוֹל**
69 **דְּאִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַמִּיקָא**
70 **דִּלְעֵילָא״**, ה׳קול׳ הנמשך ומתגלה
71 **מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ**
72 **וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת הַבִּינָה**
73 **(דְּ״הִתְגַּלּוּת עַתִּיק בִּבְינָה״**[38]**)**
74 כלומר, האור נמשך מ׳כתר׳ לבינה
75 ומבינה ל׳תפארת׳ וזה גורם ופועל את
76 המשכת האור, באמצעות המלכות,
77 מאצילות לבריאה־יצירה־עשיה. **וְקוֹל**
78 **זֶה הוּא הַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר״ סְתָם**
79 **שֶׁהוּא בְּחִינַת תְּפְאֶרֶת**

1 בָּזֶה, שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת
2 בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה נִקְרֵאת דִּבּוּר,
3 כְּמוֹ הַדִּבּוּר שֶׁמִּתְגַּלֶּה לְזוּלָתוֹ. וְהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ
4 עַל־יְדֵי הַקּוֹל, וּכְפִי שֶׁמְּבָאָר אַדְמוּ״ר הָאֱמֶצָעִי
5 בַּ׳סִּידּוּר׳[37] דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״לְהָבִין עִנְיַן תְּקִיעַת
6 שׁוֹפָר עַל־פִּי כַּוָּנַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב ז״ל״ (מַה
7 שֶּׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ מַאֲמַר הַזֹּהַר הַנִּזְכָּר לְעֵיל) דִּקּוֹל
8 וְדִבּוּר הוּא כְּמוֹ כְּלָל וּפְרָט. אָמְנָם, הַמְשָׁכַת
9 הַדִּבּוּר (מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת) מֵהַקּוֹל בְּאוֹפֶן שֶׁתִּהְיֶה
10 עַל־יָדוֹ הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה
11 הַנִּפְרָדִים, הִיא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״הַהוּא קוֹל אִשְׁתַּלַּח
12 מֵאֲתַר עַמִּיקָא דִּלְעֵילָא״, בְּחִינַת הַכֶּתֶר, וְלָכֵן
13 הוּא ״שָׁלִיחַ מְקַמֵּיהּ לְאַנְהָגָא לְדִבּוּר״, לִהְיוֹת
14 עַל־יָדוֹ הִתְהַוּוּת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כַּיָּדוּעַ
15 שֶׁמְּקוֹם גָּבוֹהַּ הַרְבֵּה יָכוֹל לֵירֵד וּלְהִשְׁתַּלְשֵׁל
16 לְמַטָּה. וְזֶהוּ ״אִמְרֵי שֶׁפֶר״, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ
17 מִדְּבָרֶךָ נָאוֶה, שֶׁהַדִּבּוּר (״אִמְרֵי״) מְקַבֵּל מִבְּחִינַת
18 הַתַּעֲנוּג (״שֶׁפֶר״) דְּ־כֶתֶר. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר,
19 בְּחִינַת הַתְּפְאֶרֶת הוּא ״הַקּוֹל דְּאִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר
20 עַמִּיקָא דִּלְעֵילָא״, מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ
21 וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת הַבִּינָה (דְּ״הִתְגַּלּוּת עַתִּיק
22 בִּבְינָה״[38]). וְקוֹל זֶה הוּא הַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר״ סְתָם
23 שֶׁהוּא בְּחִינַת תְּפְאֶרֶת. וְעַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁ״שׁוֹפָר
24 גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת בִּינָה, חֲרֵי מוּבָן שֶׁהַקּוֹל
25 דְּ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת קוֹל עֶלְיוֹן הָרַבֶּה
26 יוֹתֵר (מֵהַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר״ סְתָם, בְּחִינַת תְּפְאֶרֶת,
27 שֶׁנִּשְׁלָח מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה
ובהתגלותו יש המשכה והתגלות מבחינת התפארת.
וְעַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת בִּינָה, חֲרֵי
מוּבָן שֶׁהַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת קוֹל עֶלְיוֹן הָרַבֶּה
יוֹתֵר (מֵהַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר״ סְתָם, בְּחִינַת תְּפְאֶרֶת, שֶׁנִּשְׁלָח
ונמשך **מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת הַבִּינָה**

37) עם דא״ח - שער התקיעות רמד, ג. 38) ראה זח״ג קעח, ב. תו״א לך לך יא, סע״ב. לקו״ת דרושי ר״ה נז, א.

ביאור בדרך אפשר

כמבואר לעיל), שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ בְּחִינַת ׳עַתִּיק׳ מַמָּשׁ ב׳שופר גדול׳
ולא רק כפי ש׳עתיק׳ נמשך ב׳בינה׳ ומשם מאיר ב׳תפארת׳. וְעַל־פִּי
הַמְּבֹאָר[39] בתורת הסוד שֶׁ"שׁוֹפָר גָּדוֹל" הוּא ׳בִּינָה דְּאַרִיךְ׳,
עניין הבינה כפי שהוא בבחינת ׳אריך אנפין׳ שב׳כתר עליון׳ הֲרֵי
הַהַמְשָׁכָה שֶׁבּוֹ ב׳שופר גדול׳
הִיא מִבְּחִינַת כֶּתֶר דְּעַתִּיק וְכוּ׳
שמתגלה ב׳בינה׳, כאמור לעיל
שהתגלות ׳עתיק׳ היא ב׳בינה׳ (אלא
שלעיל מדובר על התגלות והמשכה
מ׳כתר׳ לספירת הבינה כפי שהיא
בעולם האצילות, וכאן מדובר על
המשכה מ׳עתיק׳ ל׳בינה׳ ב׳כתר עצמו)
[וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי לכך
שֶׁהֶעְנְיָן דְּ"שׁוֹפָר גָּדוֹל" יִהְיֶה
לֶעָתִיד־לָבֹא ואינו נמצא
בזמן הזה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא יום הגאולה, דווקא אז
יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כִּי
הַחְלּוּק ההבדל שֶׁבֵּין קוֹל סְתָם
(שֶׁשַּׁיָּךְ לְ"שׁוֹפָר" סְתָם)
לְקוֹל גָּדוֹל") הוּא, שֶׁקּוֹל סְתָם
מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה והתגלות
בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, עָלְמָא
דְּאִתְגַּלְיָא, וְקוֹל גָּדוֹל מוֹרֶה
עַל הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹתִיּוֹת
הַמַּחֲשָׁבָה, עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא
(על הכתוב זה, "ברוך ה' אלוקי ישראל
מן העולם ועד העולם" אמרו בזוהר
"מעלמא דאתכסיא (עולם מוסתר)
לעלמא דאתגליא (עולם גלוי)".
ומוסבר על כך בתורת החסידות כי
כשם שבעולם הזה יש "ים" שהוא
עולם שהנבראים שבו מכוסים
ו"יבשה" שהיא עולם שהנבראים שבו
גלויים, על־דרך־זה למעלה, להבדיל,
יש דרגות גבוהות שבגלל הרוממות
שלהם הן נעלמות ומכוסות ונקראות
"עלמא דאתכסיא", ואילו האור
האלוקי המצומצם שיורד ומתגלה
לנבראים נקרא "עלמא דאתגליא"
ו"ברוך" מעולם לעולם, היינו המשכה והתגלות "מעלמא דאתכסיא" ל"עלמא
דאתגליא", ועל כך מבואר כאן ש'עלמא דאתכסיא' הוא עולם המחשבה
ו'עלמא דאתגליא' הוא עולם הדיבור). וְכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא כשתבוא

ביאור בדרך אפשר

הגאולה יוּמְשַׁךְ מלמעלה למטה גַּם בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא שכעת
הוא למעלה מגילוי לִהְיוֹת בְּגִלּוּי כְּמוֹ בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא
דְּעַכְשָׁו, לָכֵן יוּמְשַׁךְ אָז בְּחִינַת קוֹל גָּדוֹל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן
דְּ"שׁוֹפָר גָּדוֹל", כי גם ה׳קול גדול׳ שכעת הוא מכוסה ולמעלה מגילוי,
יתגלה באותה מידה ש׳עלמא
דאתגליא׳ גלוי בזמן הזה].

בְּבְחִינַת הַבִּינָה), שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ בְּחִינַת ׳עַתִּיק׳
מַמָּשׁ. וְעַל־פִּי הַמְּבֹאָר[39] שֶׁ"שׁוֹפָר גָּדוֹל" הוּא
׳בִּינָה דְּאַרִיךְ׳, הֲרֵי הַהַמְשָׁכָה שֶׁבּוֹ הִיא מִבְּחִינַת
כֶּתֶר דְּעַתִּיק וְכוּ׳ [וְזֶהוּ גַּם שֶׁהָעְנְיָן דְּ"שׁוֹפָר
גָּדוֹל" יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כִּי הַחְלּוּק
שֶׁבֵּין קוֹל סְתָם (שֶׁשַּׁיָּךְ לְ"שׁוֹפָר" סְתָם)
לְקוֹל גָּדוֹל (שֶׁשַּׁיָּךְ לְ"שׁוֹפָר גָּדוֹל") הוּא, שֶׁקּוֹל סְתָם
מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, עָלְמָא
דְּאִתְגַּלְיָא, וְקוֹל גָּדוֹל מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה
בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא. וְכֵיוָן
שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יוּמְשַׁךְ גַּם בְּחִינַת עָלְמָא
דְּאִתְכַּסְיָא לִהְיוֹת בְּגִלּוּי כְּמוֹ בְּחִינַת עָלְמָא
דְּאִתְגַּלְיָא, לָכֵן יוּמְשַׁךְ אָז בְּחִינַת קוֹל
גָּדוֹל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ"שׁוֹפָר גָּדוֹל"]. וְעַל־פִּי חִלּוּקֵי
הַדְּרָגוֹת בְּעִנְיָן הַשּׁוֹפָר, "שׁוֹפָר" סְתָם וְ"שׁוֹפָר
גָּדוֹל", יוּבָן גַּם חִלּוּקֵי הַדְּרָגוֹת בְּעִנְיָן הַ"מַּצֵּר"
דְּ"שׁוֹפָר" (שֶׁצִּוּוּ אֶחָד קָצָר), וְהַיְנוּ, שֶׁהַ"מַּצֵּר"
הוּא בְּכָל דַּרְגָּה לְפִי עֶרְכָּהּ, וְלָכֵן, גַּם כְּשֶׁיּוֹצְאִים
מֵהַ"מַּצֵּר" דְּ"שׁוֹפָר" סְתָם, הֲרֵי זֶה עֲדַיִן "מֵצַר"
לְגַבֵּי בְּחִינַת "שׁוֹפָר גָּדוֹל".

ו) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר עִנְיַן אֲמִירַת הַפָּסוּק
"מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי" גו׳ קוֹדֶם
תְּקִיעַת־שׁוֹפָר, דְּאַף שֶׁלְּאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ
אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת
שׁוֹפָר, בְּוַדַּאי נִמְצָאִים כְּבָר בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל
יְצִיאָה מִן ה"מֵּצַר", מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה עֲדַיִן
בְּבְחִינַת "מֵצַר" לְגַבֵּי דְּרָגוֹת נַעֲלוֹת יוֹתֵר.

וְעַל־פִּי חִלּוּקֵי הַדְּרָגוֹת בְּעִנְיַן
הַשּׁוֹפָר, "שׁוֹפָר" סְתָם
וְ"שׁוֹפָר גָּדוֹל", כמבואר לעיל
באריכות, יוּבָן גַּם חִלּוּקֵי
הַדְּרָגוֹת בְּעִנְיַן הַ"מֵּצַר"
דְּ"שׁוֹפָר" (שֶׁצִּוּוּ אֶחָד קָצָר),
וְהַיְנוּ, שֶׁהַ"מֵּצַר" הוּא בְּכָל
דַּרְגָּה לְפִי עֶרְכָּהּ ואינו דומה
ה'מצר' של ה'שופר סתם' ל'מצר' של
השופר גדול', ומה שאצל ה'שופר
גדול' נחשב 'מצר', לגבי ה'שופר סתם'
זו הרחבה גדולה וכן להיפך, מה
שאצל 'שופר סתם' נחשב 'הרחבה',
לגבי ה'שופר גדול' הוא 'מצר' ואצלו
רק הרחבה נעלית לאין שיעור נחשבת
הרחבה, וְלָכֵן, גַּם כְּשֶׁיּוֹצְאִים
מֵהַ"מֵּצַר" דְּ"שׁוֹפָר" סְתָם
ויחסית ל'מצר' הזה, הרי זו הרחבה,
הֲרֵי זֶה עֲדַיִן "מֵצַר" לְגַבֵּי
בְּחִינַת "שׁוֹפָר גָּדוֹל" ועדיין יש
עבודה רבה לצאת מן המצר אל
המרחב.

ו) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר עִנְיַן
אֲמִירַת הַפָּסוּק "מִן הַמֵּצַר
קָרָאתִי" גו׳ קוֹדֶם
תְּקִיעַת־שׁוֹפָר, כי על פי המבואר לעיל
מובן כיצד גם במצב הנעלה שבו
נמצאים בשעה זו, עדיין יש מקום
ליציאה מן ה'מצר' אל ה'מרחב'
דְּאַף שֶׁלְּאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה
דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי
הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה,
לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר
דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת
שׁוֹפָר, שהיא עבודה נעלית ביותר,
כמבואר לעיל, בְּוַדַּאי נִמְצָאִים כְּבָר בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל יְצִיאָה
מִן ה"מֵּצַר", מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה עֲדַיִן בְּבְחִינַת "מֵצַר"
לְגַבֵּי דְּרָגוֹת נַעֲלוֹת עוד יוֹתֵר שעדיין לא הגיעו אליהם כלל.

39) בפי' הרמ"ז לזח"ג רעז, ג.

ביאור בדרך אפשר

1 **וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר,** לא זו בלבד שהמצב הנוכחי, עם כל מעלתו, נחשב 'מצר'
2 לגבי מצב נעלה יותר אלא יתירה מזו **שֶׁדַּוְקָא לְאַחֲרֵי הַיְצִיאָה מִן**
3 **ה״מֵּצַר״** אל המרחב וכל ההתעלות וההתעוררות **שֶׁנַּעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי**
4 **הַקְּדָמַת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל כּוּ׳ עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה**
5 **לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר, אֲזַי בָּאִים**
6 **לַהֲכָרָה שֶׁגַּם הָעֲבוֹדָה בְּדַרְגָּה**
7 **הַיּוֹתֵר נַעֲלִית הִיא עֲדַיִן**
8 **בְּבְחִינַת ״מֵּצַר״,** ודווקא אחרי
9 ההתעלות הזו (שבמובן מסויים היא
10 אכן יציאה מן המצר אל המרחב)
11 מגיעים להכרה הזו מתוך 'חשבון'
12 שבעצם גם המעמד ומצב הנעלה אינו
13 אלא 'מצר' **שֶׁהֵרֵי לְגַבֵּי עַצְמוּת**
14 **אוֹר־אֵין־סוֹף** שהוא ה'מרחב'
15 האמיתי, מרחב עצמי ולא רק מרחב
16 יחסי **כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא**
17 **חֶשְׁיב**[40], הכול לפניו נחשב כלא
18 (כאילו אינו קיים כלל) **וְלֵית**
19 **מַחְשָׁבָה תִּפְיסָא בֵּיהּ** ואין
20 מחשבה (כל מחשבה, גם הכי נעלית)
21 תופסת (מבינה ומשיגה) בו **כְּלָל**[41],
22 וזה כולל **אֲפִילּוּ מַחְשָׁבָה**
23 **הַקְּדוּמָה דְּ׳אָדָם־קַדְמוֹן׳,** וגם
24 דרגה זו באלוקות, כיוון שנקראת
25 'מחשבה', הרי לגבי הקדוש־ברוך־הוא
26 בעצמו היא בכלל האמור ששום
27 מחשבה לא יכולה לתפוס בו, **אִם**
28 **כֵּן, גַּם כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ** של
29 האדם **הִיא בְּדַרְגָּה הַיּוֹתֵר**
30 **נַעֲלִית,** הרי לאמיתו של דבר **אֵינוֹ**
31 **תּוֹפֵס כְּלָל** (**עֶר נֶעמט גאָרנִיט**
32 אינו 'לוקח' (כלומר, אינו קולט ומשיג)
33 מאומה בעצמות האלוקות), **וּמִזֶּה**
34 מהכרה בכך **נַעֲשֶׂה ב״מֵּצַר״**
35 **כּוּ׳, וְאוֹמֵר בֶּאֱמֶת ״מִן הַמֵּצַר**
36 **קָרָאתִי״ גו׳.**
37 **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף שֶׁעִנְיַן ה״מֵּצַר״**
38 **שֶׁיֵּשְׁנוֹ בַּדְּרָגוֹת הַיּוֹתֵר**
39 **עֶלְיוֹנוֹת בַּעֲבוֹדָה** ('מצר' שאינו
40 נובע מתחושת ריחוק מאלוקות אלא
41 **מִצַּד זֶה שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא**
42 **חֶשְׁיב וְלֵית מַחְשָׁבָה תִּפְיסָא**
43 הקדוש־ברוך־הוא אין לאף אחד ולשום דבר כל חשיבות, ובו עצמו אין לאף

ביאור בדרך אפשר

44 אחד שום 'תפיסה' והשגה כמבואר לעיל), **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל**
45 **עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין** היינו שאינם 'רשין' באמת אלא עושים עצמן 'רשין'
46 **(כְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ״י בְּפֵירוּשׁ ״שָׁנָה שֶׁהִיא רָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ״**
47 שהובא לעיל בתחילת המאמר), כפי שממשיך ומבאר.

1 וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר, שֶׁדַּוְקָא לְאַחֲרֵי הַיְצִיאָה מִן
2 ה״מֵּצַר״ שֶׁנַּעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי הַקְּדָמַת הָעֲבוֹדָה
3 דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל כּוּ׳ עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי
4 תְּקִיעַת שׁוֹפָר, אֲזַי בָּאִים לַהֲכָרָה שֶׁגַּם הָעֲבוֹדָה
5 בְּדַרְגָּה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית הִיא עֲדַיִן בְּבְחִינַת ״מֵּצַר״,
6 שֶׁהֵרֵי לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף כּוּלָּא קַמֵּיהּ
7 כְּלָא חֶשְׁיב[40], וְלֵית מַחְשָׁבָה תִּפְיסָא בֵּיהּ כְּלָל[41],
8 אֲפִילּוּ מַחְשָׁבָה הַקְּדוּמָה דְּ׳אָדָם־קַדְמוֹן׳, אִם כֵּן,
9 גַּם כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּדַרְגָּה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית,
10 אֵינוֹ תּוֹפֵס כְּלָל (עֶר נֶעמְט גאָרנִיט), וּמִזֶּה נַעֲשֶׂה
11 בְּ״מֵּצַר״ כּוּ׳, וְאוֹמֵר בֶּאֱמֶת ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי״
12 גו׳.
13 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף שֶׁעִנְיַן ה״מֵּצַר״ שֶׁיֵּשְׁנוֹ בַּדְּרָגוֹת
14 הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנוֹת בַּעֲבוֹדָה (מִצַּד זֶה שֶׁכּוּלָּא
15 קַמֵּיהּ כְּלָא חֶשְׁיב וְלֵית מַחְשָׁבָה תִּפְיסָא בֵּיהּ
16 כְּלָל), הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין
17 (כְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ״י בְּפֵירוּשׁ ״שָׁנָה שֶׁהִיא רָשָׁה
18 מִתְּחִלָּתָהּ״). וְיוּבָן עַל־פִּי הַמְבֹאָר[42] בְּפֵירוּשׁ
19 נוֹסָח הַתְּפִלָּה: בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ,
20 שֶׁאֵין אָנוּ מַרְגִּישִׁים אֶת גּוֹדֶל הָרַחְמָנוּת, וְלָכֵן
21 מְבַקְּשִׁים בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. וְעִנְיַן זֶה
22 הוּא לֹא רַק בְּמִי שֶׁמִּצַּד גּוֹדֶל פְּחִיתוּתוֹ אֵינוֹ
23 מַרְגִּישׁ אֶת הָרַחְמָנוּת שֶׁעָלָיו, אֶלָּא גַּם בְּמִי
24 שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב נַעֲלֶה, וְרַק לְגַבֵּי דַּרְגָּה
25 נַעֲלִית יוֹתֵר הֲרֵי הוּא בְּ״מֵּצַר״, שֶׁגַּם עָלָיו גְּדוֹלָה
26 הָרַחְמָנוּת כּוּ׳, כַּיְּדוּעַ[43] שֶׁגַּם עַל הָעוֹלָמוֹת
27 הָעֶלְיוֹנִים שַׁיָּךְ וְנוֹפֵל לְשׁוֹן רַחְמָנוּת, לְפִי שֶׁכּוּלָּם
28 אֵין־עֲרוֹךְ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְגַם הֵם בִּבְחִינַת מֵצַר
29 כּוּ׳, אָמְנָם כֵּיוָן שֶׁ״מֵּצַר״ זֶה הוּא רַק לְגַבֵּי
30 עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאֵין לָנוּ הַשָּׂגָה
31 עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף אבל מצד אותם עולמות עצמם הרי הם נעלים
32 ביותר, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאֵין לָנוּ הַשָּׂגָה וּתְפִיסָא בּוֹ יִתְבָּרַךְ, לָכֵן
33 וְיוּבָן עַל־פִּי הַמְבֹאָר[42] בתורת
34 החסידות **בְּפֵירוּשׁ נוֹסָח**
35 **הַתְּפִלָּה: בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים**
36 **רַחֵם עָלֵינוּ, שֶׁאֵין אָנוּ** מצד
37 עצמנו **מַרְגִּישִׁים אֶת גּוֹדֶל**
38 **הָרַחְמָנוּת** שעלינו, כי אין לנו הבנה
39 והשגה אמיתית במצבנו, **וְלָכֵן**
40 **מְבַקְּשִׁים** אנו מהקדוש־ברוך־הוא
41 בתפילה **בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם**
42 **עָלֵינוּ. וְעִנְיַן זֶה** שאנו מצידנו לא
43 מעריכים נכון את גודל הרחמנות עלינו
44 **הוּא לֹא רַק בְּמִי שֶׁמִּצַּד גּוֹדֶל**
45 **פְּחִיתוּתוֹ** במצבו הרוחני הירוד
46 והנחות **אֵינוֹ מַרְגִּישׁ אֶת**
47 **הָרַחְמָנוּת שֶׁעָלָיו** וטועה לחשוב
48 שמצבו טוב ואינו זקוק לרחמים,
49 **אֶלָּא** הדברים נכונים **גַּם בְּמִי**
50 **שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב** רוחני
51 **נַעֲלֶה, וְרַק לְגַבֵּי דַּרְגָּה נַעֲלִית**
52 **יוֹתֵר** מכפי מצבו **הֲרֵי הוּא**
53 **בְּ״מֵּצַר״,** כך שה'מצר' שלו אינו
54 'מצר' אמיתי אלא רק יחסית לדרגות
55 אחרות **שֶׁגַּם עָלָיו גְּדוֹלָה**
56 **הָרַחְמָנוּת כּוּ׳** כי בסופו של דבר
57 גם הוא נמצא ב'מצר', **כַּיְּדוּעַ**[43]
58 בתורת החסידות **שֶׁגַּם עַל**
59 **הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים שַׁיָּךְ**
60 מתאים **וְנוֹפֵל** ומתייחס **לְשׁוֹן**
61 **רַחְמָנוּת, לְפִי שֶׁכּוּלָּם** גם
62 העולמות הרוחניים הנעלים ביותר
63 **אֵין־עֲרוֹךְ** אין להם כל יחס
64 והשוואה **אֵלָיו יִתְבָּרַךְ** לגבי
65 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **וְגַם הֵם**
66 **בִּבְחִינַת מֵצַר כּוּ׳** ולכן גם ביחס
67 אליהם, עם כל מעלתם, יש מקום
68 לרחמנות, **אָמְנָם** מצד שני **כֵּיוָן**
69 **שֶׁ״מֵּצַר״ זֶה הוּא רַק לְגַבֵּי**

---

40) ע״פ דניאל ד, לב. זח״א יא, ב. 41) תקו״ז בהקדמה (יז, א). 42) לקו״ת פנחס עח, ג. ובכ״מ. 43) שם תצא מא, א. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

אֵין אָנוּ מַשִּׂיגִים גּוֹדֶל הָרַחְמָנוּת ביחס אליו, כי מאחר שאין לנו השגה בו עצמו, אין לנו הבנה בריחוק הערך לגביו, וְרַק הוּא יִתְבָּרַךְ בעצמו שֶׁהוּא הַמַּדָּע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ כמבואר בכמה מקומות, בהבנה שעל ידי האדם יש שלושה דברים נפרדים, ׳המדע׳ הוא השכל, ׳היודע׳ הוא האדם ו׳הידוע׳ הרעיון והמושג השכלי,

אבל בידיעה של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הכול אחד והוא המדע והוא היודע והוא הידוע ובאופן זה הוא יודע את מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְיִקְר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ אֲשֶׁר כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא ומתוך ידיעתו את גדולתו הרי הוא יודע גם עד כמה לגביו כולם נחשבים כלא, ומאחר שהוא יתברך יודע בידיעה מושלמת עד כמה לעולמות ולנבראים אין ערך, ידיעה שלנו אין אפשרות להגיע אליה, הִנֵּה לכן אנו מבקשים בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ[44].

וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם עִנְיַן הַמַּצַּר והמצוקה בגלל מצבנו הרוחני (שֶׁהוּא הַסִּבָּה לְהֶרְגֵּשׁ תחושת הָרַחְמָנוּת עלינו לאור מצבנו כו׳) אֵינוֹ נִרְגָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא לַאֲמִתָּתוֹ, כי לשם כך יש צורך בהשגה ותפיסה בקדוש־ברוך־הוא בעצמו וזה לא ייתכן מצידינו, כמבואר לעיל, וְאֵין זֶה אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ בְּכָ״ף הַדְּמְיוֹן בִּלְבַד ולא תחושה אמיתית של ׳מצר׳.

אָמְנָם מצד שני גַּם הֶרְגֵּשׁ ה״מֵּצַר״ בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, עִם הֱיוֹתוֹ בְּכָ״ף הַדְּמְיוֹן בִּלְבַד, הֲרֵי זֶה עִנְיָן אֲמִתִּי. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר[45] בְּעִנְיַן אֵ־ל דֵּעוֹת הֲוָיָ[46], שֶׁהֵן שְׁתֵּי דֵּעוֹת, ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳, וְ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳, שֶׁגַּם ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳ לְהִיוֹתָהּ דֵּעָה בֶּאֱלֹקוּת, הֲרֵי הִיא אֱמֶת. וְלָכֵן גַּם הַקְּרִיאָה ״מִן הַמֵּצַר״ כְּפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, הוּא עִנְיָן אֲמִתִּי. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, הַדֵּעָה הָאֲמִתִּית היא ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ דַּוְקָא. וְהַיְנוּ, שֶׁהָאֱמֶת הוּא שֶׁעִנְיַן הַמֵּצַר הוּא לֹא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּדֵּעָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ הַכֹּל רָשִׁין בֶּאֱמֶת, וְלָכֵן גַּם מִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית וּמַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת נַעֲלוֹת בֶּאֱלֹקוּת הרי הוא במצב נעלה וב׳מרחב׳, הֲרֵי לאמתו של דבר הוּא בִּבְחִינַת מֵצַר, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם אפילו כַּאֲשֶׁר מֵאִיר אֶצְלוֹ בְּחִינַת ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ ולכאורה כבר הגיע להתעלות גדולה מאד, הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר הֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳ בִּלְבַד. וְכַמְבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳[47] שֶׁלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ גַּם בְּחִינַת ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ נִדְמֶה כִּבְהֶמּוֹת כו׳, וְהוּא עִנְיָן בְּהֵמָה רַבָּה שֶׁלְּפָנֵי הָאֲצִילוּת

ביאור בדרך אפשר

בְּיחס אליו, כי מאחר שאין לנו השגה בו עצמו, אין לנו הבנה בריחוק הערך לגביו, וְרַק הוּא יִתְבָּרַךְ כמבואר בכמה מקומות, בהבנה שעל ידי האדם יש שלושה דברים נפרדים, ׳המדע׳ הוא השכל, ׳היודע׳ הוא האדם ו׳הידוע׳ הרעיון והמושג השכלי,

אבל בידיעה של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הכול אחד והוא המדע והוא היודע והוא הידוע ובאופן זה הוא יודע את מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְיִקְר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ אֲשֶׁר כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא ומתוך ידיעתו את גדולתו הרי הוא יודע גם עד כמה לגביו כולם נחשבים כלא, ומאחר שהוא יתברך יודע בידיעה מושלמת עד כמה לעולמות ולנבראים אין ערך, ידיעה שלנו אין אפשרות להגיע אליה, הִנֵּה לכן אנו מבקשים בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ[44].

וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם עִנְיַן הַמַּצַּר והמצוקה בגלל מצבנו הרוחני (שֶׁהוּא הַסִּבָּה לְהֶרְגֵּשׁ תחושת הָרַחְמָנוּת עלינו לאור מצבנו כו׳) אֵינוֹ נִרְגָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא לַאֲמִתָּתוֹ, כי לשם כך יש צורך בהשגה ותפיסה בקדוש־ברוך־הוא בעצמו וזה לא ייתכן מצידינו, כמבואר לעיל, וְאֵין זֶה אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ בְּכָ״ף הַדְּמְיוֹן בִּלְבַד ולא תחושה אמיתית של ׳מצר׳.

אָמְנָם מצד שני גַּם הֶרְגֵּשׁ ה״מֵּצַר״ בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשִׂין בני ישראל עַצְמָן רָשִׁין, עִם הֱיוֹתוֹ בְּכָ״ף הַדְּמְיוֹן בִּלְבַד, הֲרֵי זֶה עִנְיָן אֲמִתִּי ובמובן מסויים תחושת ה׳מצר׳ והמצוקה כן אמיתית. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר[45] בתורת החסידות בְּעִנְיַן המשמעות הפנימית של לשון הכתוב אֵ־ל דֵּעוֹת הֲוָיָ[46], שֶׁהֵן שְׁתֵּי דֵּעוֹת גישות ותפיסות, ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ כפי שהדברים מצד האלוקות וְ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳ כפי שהדברים הם מצד הנבראים (באופן כללי הכוונה שמצד האלוקות המציאות האמיתית היא האלוקות והנבראים בטלים לאלוקות, ובלשון החסידות – למעלה יש ולמטה אין, ומצד הנבראים המציאות שלהם היא מציאות ניכרת ונרגשת ואת המציאות האלוקית אינם תופסים ומשיגים, ובלשון החסידות – למטה יש ולמעלה אין), ועל כך מבואר שמלשון הכתוב ׳א־ל דעות הוי׳ מובן שאין סתירה בין ׳דעת עליון׳ ל׳דעת תחתון׳ אלא שתי הדעות הן דעות באלוקות (אלא שכל אחת היא בבחינה ומדריגה אחרת), ולכן מובן שֶׁגַּם ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳, לִהְיוֹתָהּ דֵּעָה בֶּאֱלֹקוּת, הֲרֵי הִיא אֱמֶת. וְלָכֵן גַּם הַקְּרִיאָה ״מִן הַמֵּצַר״ כְּפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, עַצְמָן רָשִׁין, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ בְּכָ״ף הַדְּמְיוֹן בִּלְבַד. וְכַמְבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳[47] שֶׁלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ גַּם בְּחִינַת ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ נִדְמֶה כִּבְהֶמּוֹת כו׳) אֵינוֹ נִרְגָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא לַאֲמִתָּתוֹ, כי לשם כך יש צורך בהשגה ותפיסה בקדוש־ברוך־הוא בעצמו וזה לא ייתכן מצידינו, כמבואר לעיל, וְאֵין זֶה אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ בְּכָ״ף הַדְּמְיוֹן בִּלְבַד ולא תחושה אמיתית של ׳מצר׳.

אָמְנָם מצד שני גַּם הֶרְגֵּשׁ ה״מֵּצַר״ בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשִׂין בני ישראל עַצְמָן רָשִׁין, עִם הֱיוֹתוֹ בְּכָ״ף הַדְּמְיוֹן בִּלְבַד, הֲרֵי זֶה עִנְיָן אֲמִתִּי ובמובן מסויים תחושת ה׳מצר׳ והמצוקה כן אמיתית. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר[45] בתורת החסידות בְּעִנְיַן המשמעות הפנימית של לשון הכתוב אֵ־ל דֵּעוֹת הֲוָיָ[46], שֶׁהֵן שְׁתֵּי דֵּעוֹת גישות ותפיסות, ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ כפי שהדברים מצד האלוקות וְ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳ כפי שהדברים הם מצד הנבראים (באופן כללי הכוונה שמצד האלוקות המציאות האמיתית היא האלוקות והנבראים בטלים לאלוקות, ובלשון החסידות – למעלה יש ולמטה אין, ומצד הנבראים המציאות שלהם היא מציאות ניכרת ונרגשת ואת המציאות האלוקית אינם תופסים ומשיגים, ובלשון החסידות – למטה יש ולמעלה אין), ועל כך מבואר שמלשון הכתוב ׳א־ל דעות הוי׳ מובן שאין סתירה בין ׳דעת עליון׳ ל׳דעת תחתון׳ אלא שתי הדעות הן דעות באלוקות (אלא שכל אחת היא בבחינה ומדריגה אחרת), ולכן מובן שֶׁגַּם ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳, לִהְיוֹתָהּ דֵּעָה בֶּאֱלֹקוּת, הֲרֵי הִיא אֱמֶת. וְלָכֵן גַּם הַקְּרִיאָה ״מִן הַמֵּצַר״ כְּפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, הוּא עִנְיָן אֲמִתִּי. וְהַיְנוּ, שֶׁהָאֱמֶת הוּא שֶׁעִנְיַן הַמֵּצַר הוּא לֹא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּדֵּעָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ הַכֹּל רָשִׁין בֶּאֱמֶת, וְלָכֵן גַּם מִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית וּמַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת נַעֲלוֹת בֶּאֱלֹקוּת וּלכאורה הרי הוא במצב נעלה וב׳מרחב׳, הֲרֵי לאמתו של דבר הוּא בִּבְחִינַת מֵצַר, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם אפילו כַּאֲשֶׁר מֵאִיר אֶצְלוֹ בְּחִינַת ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ ולכאורה כבר הגיע להתעלות גדולה מאד, הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר הֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳ בִּלְבַד. וְכַמְבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳[47] שֶׁלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו גַּם בְּחִינַת ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ שבה יש תפיסה והשגה נעלית באלוקות נִדְמֶה כִּבְהֶמּוֹת כו׳, וְהוּא עִנְיָן בְּהֵמָה רַבָּה שֶׁלְּפָנֵי הָאֲצִילוּת שעם היותה בחינה נעלית ביותר, בכל זאת נקראת ׳בהמה׳ שאין לה דעת כי ׳לפניו יתברך׳ הכול בטל

---

44) ברכת ק״ש דשחרית. לקו״ת מסעי פח, ד. 45) שם פ׳ ראה כג, ד. שה״ש מז, ב. ובכ״מ. וראה גם ד״ה תקעו הנ״ל פ״ו (ע׳ תלה). 46) שמואל־א ב, ג. 47) ספמ״ו.

ביאור בדרך אפשר

ו׳לית מחשבה תפיסא ביה כלל׳ [וַעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר[48] בתורת החסידות בְּעִנְיַן המשמעות הפנימית של הכתוב ״וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ״[49], שֶׁגַּם הַבְּחִינוֹת שֶׁעַכְשָׁו אִי־אֶפְשָׁר לְתָפְסָם בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה שכלית כִּי־אִם בְּאוֹפֶן שֶׁל אֱמוּנָה וכו׳ בְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין שלמעלה מהתלבשות בעולמות ולמעלה מהתגלות בהבנה והשגה שכלית, יוּמְשְׁכוּ וְיִתְגַּלּוּ לֶעָתִיד־לָבֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, בְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין שהיא אור אלוקי המתלבש בנבראים ומאיר בכל נברא ונברא לפי כלי הקליטה וההשגה שלו, וְאָז יִהְיֶה עִנְיַן הָאֱמוּנָה בְּדַרְגוֹת נַעֲלוֹת עוֹד יוֹתֵר כו׳ וכך גם בעניננו, לאחר שבחינה שהייתה ׳דעת עליון׳ הפכה להיות ׳דעת תחתון׳, אזי דרגות נעלות יותר נהיות ׳דעת עליון׳].

ז) וְהִנֵּה כֵּיוָן שֶׁאָמְרַת הַפְּסוּק ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי״ גו׳ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת (לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה עַל־יְדֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל כו׳) הִיא מִצַּד הַהַכָּרָה שֶׁלְּגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֶשְׁיב, וְלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, וּבְמֵילָא אֵין תּוֹפְסִים כְּלוּם (מ׳נְעָמְט גארניט) כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, חֲרֵי ה״מֵּצַר״ שֶׁבָּזֶה הוּא ״מֵּצַר״ הַיּוֹתֵר גָּדוֹל, ״מֵּצַר״ שֶׁהוּא בְּתַכְלִית, בִּלְי שׁוּם צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ ״מֵּצַר״ שֶׁהוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, הַיְנוּ, שֶׁמַּשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַמֵּצַר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ צִיּוּר, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אין וואָס בַּאשְׁטֶייט דֶּער מֵצַר, וְאִם־כֵּן אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וו״מֵּצַר״ זֶה הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמְּצַד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל ״מֵּרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵּצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כי הרי מדובר ב׳מצר׳ מוגבל שיודעים את מידתו והיכן הוא מסתיים ומתחיל עניין של ׳מרחב׳. אֲמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי וזהו ׳מצר׳ אמיתי. ו״מֵּצַר״ זֶה שהוא ׳מצר׳ אמיתי הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמְּצַד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ צִיּוּר, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אין וואָס בַּאשְׁטֶייט דֶּער מֵצַר, וְאִם־כֵּן אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וו״מֵּצַר״ זֶה הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמְּצַד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל ״מֵּרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵּצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כי הרי מדובר ב׳מצר׳ מוגבל שיודעים את מידתו והיכן הוא מסתיים ומתחיל עניין של ׳מרחב׳. אֲמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ ״מֵּצַר״ שֶׁהוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, הַיְנוּ, שֶׁמַּשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַמֵּצַר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ צִיּוּר, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אין וואָס בַּאשְׁטֶייט דֶּער מֵצַר, וְאִם־כֵּן אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וו״מֵּצַר״ זֶה הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמְּצַד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל ״מֵּרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵּצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כי הרי מדובר ב׳מצר׳ מוגבל שיודעים את מידתו והיכן הוא מסתיים ומתחיל עניין של ׳מרחב׳. אֲמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ ״מֵּצַר״ שֶׁהוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, הַיְנוּ, שֶׁמַּשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַמֵּצַר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ צִיּוּר, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אין וואָס בַּאשְׁטֶייט דֶּער מֵצַר, וְאִם־כֵּן אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וו״מֵּצַר״ זֶה הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמְּצַד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל ״מֵּרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵּצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כי הרי מדובר ב׳מצר׳ מוגבל שיודעים את מידתו והיכן הוא מסתיים ומתחיל עניין של ׳מרחב׳. אֲמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[50] עַל הַפָּסוּק[51] תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה

ביאור בדרך אפשר

הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי כאילו אינו קיים כלל, וכפי שמוסיף ומבאר להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ ״מֵּצַר״ שֶׁהוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת תחושת מצוקה בגלל סיבות הגיוניות, הַיְנוּ, שֶׁמַּשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַמֵּצַר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ צִיּוּר דמות ותבנית מוגדרת, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אין וואָס בַּאשְׁטֶייט דֶּער מֵצַר, ביכולתו למדוד ולהעריך במה מתבטא ה׳מצר׳ וְאִם־כֵּן כיוון שה׳מצר׳ מוגבל ומדוד (כי מאחר שהסיבות שגורמות אותו הן הגיוניות, הרי הוא רק במידה שהשכל מחייב ולא יותר) אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר לכן אין זו מצוקה אמיתית מוחלטת, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל ״מֵּרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵּצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כי הרי מדובר ב׳מצר׳ מוגבל שיודעים את מידתו והיכן הוא מסתיים ומתחיל עניין של ׳מרחב׳. אֲמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי וזהו ׳מצר׳ אמיתי. ו״מֵּצַר״ זֶה שהוא ׳מצר׳ אמיתי הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמְּצַד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ צִיּוּר, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אין וואָס בַּאשְׁטֶייט דֶּער מֵצַר, וְאִם־כֵּן אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וו״מֵּצַר״ זֶה הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמְּצַד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל ״מֵּרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵּצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כי הרי מדובר ב׳מצר׳ מוגבל שיודעים את מידתו והיכן הוא מסתיים ומתחיל עניין של ׳מרחב׳. אֲמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ ״מֵּצַר״ שֶׁהוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, הַיְנוּ, שֶׁמַּשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַמֵּצַר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ צִיּוּר, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אין וואָס בַּאשְׁטֶייט דֶּער מֵצַר, וְאִם־כֵּן אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וו״מֵּצַר״ זֶה הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמְּצַד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל ״מֵּרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵּצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כי הרי מדובר ב׳מצר׳ מוגבל שיודעים את מידתו והיכן הוא מסתיים ומתחיל עניין של ׳מרחב׳. אֲמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[50] בגמרא עַל הַפָּסוּק[51] תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה בתהלים

48) לקו״ת ואתחנן ד, ב. ובכ״מ. 49) ואתחנן ד, לט. 50) ר״ה ח, סע״א ואילך. 51) תהלים פא, ד.

ביאור בדרך אפשר

בְּכֻלָּם לְיוֹם חַגֵּנוּ, אֵיזֶהוּ חַג מהחגים והמועדים שבתורה שֶׁהַחֹדֶשׁ מְתְחַדֵּשׁ מְתְחַדֶּשֶׁת בּוֹ שחל בתחילת החודש כאשר הירח מכוסה ואינו מאיר, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה רֹאשׁ־הַשָּׁנָה שזמנו ביום הראשון של חודש תשרי, דְּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין[52], דְּהֵן אֱמֶת שֶׁרֹאשׁ־הַשָּׁנָה שׁוֹנֶה מִכָּל הַמּוֹעֲדִים, שֶׁכָּל הַמּוֹעֲדִים חג הפסח וחג הסוכות הֵם בִּזְמַן מִילּוּי הַלְּבָנָה* ביום חמישה עשר בחודש, וְיוֹם־טוֹב שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא בְּתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ בְּיוֹם אחד לחודש שֶׁאָז הַלְּבָנָה מִתְכַּסָּה כוּ׳, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם אֵינוֹ מוּבָן לָמָּה לֹא נֶאֱמַר בפסוק זה בתהלים בְּפִירוּשׁ ״בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי״ כפי שנאמר לגבי ראש השנה בתורה, וְלָמָּה תָּלָה כָּאן הַכָּתוּב ״תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפָר - בַּכֶּסֶה״, בְּמַה שֶּׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה דַּוְקָא.?

אַף הָעִנְיָן הוּא, דְּהִזְמַן ״שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ״ הוּא הֲרֵגַע שֶׁלִּפְנֵי הַמּוֹלָד לידת הירח מחדש בתחילת החודש, שֶׁהֲרֵי בְּרֶגַע הַמּוֹלָד כאשר הירח כבר נולד מחדש, יֶשְׁנָהּ מְצִיאוּת הַלְּבָנָה בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה קטנה ביותר עַל־כָּל־פָּנִים, וְעִנְיָן הַכִּיסּוּי והתעלמות של הירח לגמרי הוּא בְּרֶגַע שֶׁלִּפְנֵי הַמּוֹלָד, שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, אֲפִילּוּ לֹא מְצִיאוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה בִּלְבַד. וְזֶהוּ שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב בְּמַה ״שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ״, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, כִּי עִיקַּר עִנְיַן רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא בְּנִין הַמַּלְכוּת, וּמַלְכוּת לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם[53], שֶׁהִיא בְּהֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַ״מֵּצַר״ דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, שֶׁהַ״מֵּצַר״ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, אֲפִילּוּ לֹא מְצִיאוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַגִּלּוּי דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁכְּוִילָא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב, בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי[54].

ביאור בדרך אפשר

הַשָּׁנָה הוּא בִּנְיַן הַמַּלְכוּת וכמבואר בקבלה וחסידות שמידי שנה בבוא ראש השנה הקדוש־ברוך־הוא מסלק את רצונו למלוך על העולמות ובתקיעת־שופר בני־ישראל ממליכים אותו שוב על־ידי ׳בניין המלכות׳ מחדש, לאחר שבליל ראש השנה, בעקבות סילוק הרצון, החיות מועטת ומצומצמת ללא הארת התענוג והרצון והשכל והמידות, כמשל אדם שפועל בכוח המעשה בלבד ולכן הוא מסולק ונבדל מהפעולה שלו, ולאחר תקיעת־שופר, כאשר בני־ישראל חוזרים ומכתירים את הקדוש־ברוך־הוא, הוא חוזר להיות מלך עם כל הרצון והעונג, המוחין והמידות, וזו העבודה של ׳בניין המלכות׳ להביא את הכוחות הפנימיים הנעלים להאיר במלכות ולעורר רצון למלוכה והתייחסות לעולמות ונבראים, וּמַלְכוּת לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם[53], על ספירת המלכות נאמר בזוהר שאין לה כלום מעצמה (כלומר, אין לה אור ועניין משל עצמה אלא את כל מה שיש לה היא מקבלת מהספירות שלמעלה ממנה (ועל־דרך המבואר לעיל שספירת המלכות היא עניין הדיבור וכן הוא בדיבור של האדם שאין לו עניין משל עצמו אלא מגלה את מה שנמצא בשכל וברגש של האדם) שֶׁהִיא ספירת המלכות בְּהֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַ״מֵּצַר״ דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, שֶׁהַ״מֵּצַר״ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, אֲפִילּוּ לֹא מְצִיאוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ הביטול המוחלט הזה נובע מִצַּד הַגִּלּוּי דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁכְּוִילָא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב, בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי[54].

1 לְיוֹם חַגֵּנוּ, אֵיזֶהוּ חַג שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ, הֱוֵי
2 אוֹמֵר זֶה רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, דְּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין[52],
3 דְּהֵן אֱמֶת שֶׁרֹאשׁ־הַשָּׁנָה שׁוֹנֶה מִכָּל הַמּוֹעֲדִים,
4 שֶׁכָּל הַמּוֹעֲדִים הֵם בִּזְמַן מִילּוּי הַלְּבָנָה*, וְיוֹם־
5 טוֹב שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא בְּתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ שֶׁאָז
6 הַלְּבָנָה מִתְכַּסָּה כוּ׳, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם אֵינוֹ מוּבָן
7 לָמָּה לֹא נֶאֱמַר בְּפִירוּשׁ ״בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי״, וְלָמָּה
8 תָּלָה כָּאן הַכָּתוּב ״תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפָר - בַּכֶּסֶה״,
9 בְּמַה שֶּׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה דַּוְקָא. אַף הָעִנְיָן הוּא,
10 דְּהִזְמַן ״שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ״ הוּא הֲרֵגַע שֶׁלִּפְנֵי
11 הַמּוֹלָד, שֶׁהֲרֵי בְּרֶגַע הַמּוֹלָד יֶשְׁנָהּ מְצִיאוּת
12 הַלְּבָנָה בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה עַל־כָּל־פָּנִים, וְעִנְיַן
13 הַכִּיסּוּי הוּא בְּרֶגַע שֶׁלִּפְנֵי הַמּוֹלָד, שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן
14 שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, אֲפִילּוּ לֹא מְצִיאוּת
15 בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה בִּלְבַד. וְזֶהוּ שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב
16 הַיּוֹם־טוֹב דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּמַה ״שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה
17 בּוֹ״, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, כִּי
18 עִיקַּר עִנְיַן רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא בִּנְיַן הַמַּלְכוּת,
19 וּמַלְכוּת לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם[53], שֶׁהִיא בְּהֶעְדֵּר
20 הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַ״מֵּצַר״
21 דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, שֶׁהַ״מֵּצַר״
22 הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, אֲפִילּוּ
23 לֹא מְצִיאוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד
24 הַגִּלּוּי דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁכְּוִילָא קַמֵּיהּ כְּלָא
25 חֲשִׁיב, בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי[54].

*) וְחַג הַשָּׁבוּעוֹת – יֵשׁ לוֹמַר דְּשַׁאנִי, שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ בִּכְלָל לַיּוֹם בַּחֹדֶשׁ, כִּי־אִם צָרִיךְ לִהְיוֹת חֲמִשִּׁים יוֹם לִסְפִירַת הָעוֹמֶר.

52) רד״ה תקעו הנ״ל בתחלתו (ע׳ תכח). 53) זח״א רמט, ב. ועוד. 54) ראה גם בשיחה שלאחרי המאמר ס״ד (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 15 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבַן גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי" (וְלֹא שָׁמַעְתִּי אוֹ צָעַקְתִּי) ונשאלה השאלה בתחילת המאמר, אם אכן יש תחושה של 'מצר' מדוע אין היא באה לידי ביטוי בצעקה אלא רק בקריאה, והביאור הוא שהלשון האמור כאן 'קראתי' הוא המתאים ביותר לבטא את ה'מצר', כיוון שֶׁמְּטָרָה עַל קְרִיאָה פְּשׁוּטָה דָּוְקָא, קריאה לא מוגדרת ב'ציור' מסויים. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַ"מֵּצַר" הוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, וּבִמְדִידָה וְהַגְבָּלָה, כשהוא נובע מנימוק הגיוני ולכן הוא מוגבל רק במידה שההיגיון מחייב ולא יותר אָזַי נַעֲשֶׂה מִזֶּה עִנְיָן שֶׁל צְעָקָה וּזְעָקָה, שֶׁצּוֹעֵק וְזוֹעֵק בְּמַר נַפְשׁוֹ עַל הַמֵּצַר כּוֹ', וְהֵינוּ, והטעם לכך שה'מצר' הזה מקבל ביטוי בצעקה הוא כיון שֶׁמֵּצַר זֶה יָכוֹל לְהִתְבַּטֵּא בְּצִיּוּר שֶׁל צְעָקָה וּזְעָקָה כי הצעקה היא לבוש מסויים שבו מתלבשת ומתבטאת תחושת ה'מצר' והדבר ייתכן רק כאשר התחושה מוגבלת ומדודה וכך היא יכולה להתלבש בציור מסויים ומוגדר, אֲבָל כַּאֲשֶׁר נִמְצָא בְּחַכְלִית הַמֵּצַר, בְּהֶעְדֵּר הַמְצִיאוּת לְגַמְרֵי, אָזַי לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל צְעָקָה וּזְעָקָה, כִּי־אִם קְרִיאָה פְּשׁוּטָה ("מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי") דָּוְקָא.

ח) וְזֶהוּ "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ, עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָ־הּ", שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁבָּאָה מִתַּכְלִית הַמֵּצַר בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְצִיאוּת, נִמְשָׁךְ גַּם מִלְּמַעְלָה מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מְמֻגְדָּר שֶׁל מְצִיאוּת, שֶׁזֶּהוּ "מֶרְחָב הָעַצְמִי" דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כִּפְי שֶׁמְּבֹאָר בְּכִתּוּד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוּ"ר (בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל "מִן הַמֵּצַר" מִשְּׁנַת תש"ט[55]) הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עִנְיַן הַקְּרִיאָה בְּשֵׁם הָאָדָם לְעִנְיַן הַשִּׂבְחִים וְהִילּוּלִים עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן, דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן נַעֲשֶׂה הִתְעוֹרְרוּת וְגִלּוּי הַכֹּחוֹת דְּחָכְמָה וְחֶסֶד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם בִּלְבַד שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ נִרְאֶה מִזֶּה הִתְגַּלּוּת אֵיזֶה גִּלּוּי, אֲבָל עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם מַגִּיעִים בְּשֵׁם הָאָדָם, לְעִנְיַן הַשִּׂבְחִים וְהִילּוּלִים עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן נַעֲשֶׂה הִתְעוֹרְרוּת וְגִלּוּי הַכֹּחוֹת דְּחָכְמָה וְחֶסֶד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם בִּלְבַד שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ נִרְאֶה מִזֶּה הִתְגַּלּוּת אֵיזֶה גִּלּוּי, הֲרֵי לְאֵידָךְ גִּיסָא, הִנֵּה עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן, נַעֲשֶׂה רַק הַמְשָׁכַת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁיּוֹצְאִים מֵהֶעְלֵם בַּנֶּפֶשׁ וּבָאִים לִידֵי גִּלּוּי, אֲבָל עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם של האדם, למרות שבכך לא משבחים ומהללים אותו במעלה מסויימת, מַגִּיעִים בִּבְחִינַת עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ העצמיות והמהות של הנפש עצמה שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַכֹּחוֹת (שהם רק התגלות מהעצם) גַּם אפילו כְּפִי שֶׁהֵם הכוחות בְּהֶעְלֵם בַּנֶּפֶשׁ ובוודאי שהעצם נעלה יותר מכפי שהכוחות התגלו ויצאו מהנפש, וְהֵינוּ, שֶׁהַשֵּׁם מַגִּיעַ בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ בִּבְחִינָה כָּזוֹ שֶׁאֵין בָּהּ מְצִיאוּת שֶׁל כֹּחוֹת כְּלָל (גַּם לֹא בְּהֶעְלֵם), כִּי־אִם בְּאוֹפֶן שֶׁל יְכוֹלֶת ויש בה רק יכולת ואפשרות שיהיו לה כוחות,

ביאור בדרך אפשר

נִמְשָׁךְ גַּם מִלְּמַעְלָה מִבְּחִינָה ומדריגה שאין לה שום הגבלה והגדרה בחינה שֶׁלְּמַעְלָה מִמֻּגְדָּר שֶׁל מְצִיאוּת, שֶׁזֶּהוּ "מֶרְחָב הָעַצְמִי" המוחלט (לא יחסי) דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כִּפְי שֶׁמְּבֹאָר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוּ"ר (בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל "מִן הַמֵּצַר" מִשְּׁנַת תש"ט[55]) הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עִנְיַן הַקְּרִיאָה בְּשֵׁם הָאָדָם לְעִנְיַן הַשִּׂבְחִים וְהִילּוּלִים עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן, דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן נַעֲשֶׂה הִתְעוֹרְרוּת וְגִלּוּי הַכֹּחוֹת דְּחָכְמָה וְחֶסֶד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם בִּלְבַד שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ נִרְאֶה מִזֶּה הִתְגַּלּוּת אֵיזֶה גִּלּוּי, הֲרֵי לְאֵידָךְ גִּיסָא, הִנֵּה עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן, נַעֲשֶׂה רַק הַמְשָׁכַת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁיּוֹצְאִים מֵהֶעְלֵם בַּנֶּפֶשׁ וּבָאִים לִידֵי גִּלּוּי, אֲבָל עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם מַגִּיעִים בְּשֵׁם הָאָדָם כמו ראובן או שמעון לְעִנְיַן הַשִּׂבְחִים וְהִילּוּלִים שרוצים לשבחו בהם, עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן, דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן נַעֲשֶׂה הִתְעוֹרְרוּת וְגִלּוּי הַכֹּחוֹת דְּחָכְמָה כתוצאה מהתואר והשבח 'חכם' וְחֶסֶד כתוצאה מהתואר והשבח 'חסדן', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם ראובן או שמעון בִּלְבַד שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ נִרְאֶה מִזֶּה הִתְגַּלּוּת אֵיזֶה גִּלּוּי כמו הגלויים של חכמה וחסד, הֲרֵי לְאֵידָךְ גִּיסָא, הִנֵּה עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכְם וְחַסְדָן, נַעֲשֶׂה רַק הַמְשָׁכַת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁיּוֹצְאִים מֵהֶעְלֵם בַּנֶּפֶשׁ וּבָאִים לִידֵי גִּלּוּי, אֲבָל עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם של האדם, למרות שבכך לא משבחים ומהללים אותו במעלה מסויימת, מַגִּיעִים בִּבְחִינַת עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ העצמיות והמהות של הנפש עצמה שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַכֹּחוֹת (שהם רק התגלות מהעצם) גַּם אפילו כְּפִי שֶׁהֵם הכוחות בְּהֶעְלֵם בַּנֶּפֶשׁ ובוודאי שהעצם נעלה יותר מכפי שהכוחות התגלו ויצאו מהנפש, וְהֵינוּ, שֶׁהַשֵּׁם מַגִּיעַ בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ בִּבְחִינָה כָּזוֹ שֶׁאֵין בָּהּ מְצִיאוּת שֶׁל כֹּחוֹת כְּלָל (גַּם לֹא בְּהֶעְלֵם), כִּי־אִם בְּאוֹפֶן שֶׁל יְכוֹלֶת ויש בה רק יכולת ואפשרות שיהיו לה כוחות, בחינה נעלית מהכוחות לאין שיעור עד שבה הכוחות לא קיימים כלל, כִּי־אִם בְּאוֹפֶן שֶׁל יְכוֹלֶת לגמרי, האמיתי בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְצִיאוּת

55) פי"א (ע' יז) ואילך.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמִּתְאַחֵד מַמָּשׁ עִם הָעֶצֶם והיכולת לכוחות היא לא מציאות נפרדת
מהנפש עצמה אלא אחד ממש עם עצם הנפש, שֶׁלָּכֵן עַל־יְדֵי קְרִיאָה
בַּשֵּׁם, קריאה המתייחסת לעצם הנפש עצמה חֲרֵי הוּא האדם שקוראים
לו בשמו, נְפָנֶה פונה ומתייחס אֶל הַקּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּכָל עַצְמוּתוֹ
ולא רק בחלק ממנו [וְכַסְפּוּר
הַיְדוּעַ[56] שֶׁכַּאֲשֶׁר הַ״צֶּמַח
צֶדֶק׳ קָרָא לְזִקְנוֹ סבו אַדְמוּ״ר
הַזָּקֵן, וְנִפְנָה אֵלָיו, אָמַר
הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳: דָּאָס אִיז דֶּער
זיידע זהו הסבא]. וְזֶהוּ הטעם
הפנימי על כך שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה
של האדם לפני התקיעות בראש השנה
״מִן הַמֵּצַר״, קְרִיאָה פְּשׁוּטָה
דַּוְקָא שאיננה מתלבשת ב׳ציור׳
ובאופן מסויים, נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת
״מֶרְחָב הָעַצְמִי״ דְּעַצְמוּת
אוֹר־אֵין־סוֹף, כְּשֵׁם שֶׁעַל־יְדֵי
קְרִיאַת הַשֵּׁם נִפְנֶה זה שקוראים
לו בשמו לְהַקּוֹרֵאוֹ בִּשְׁמוֹ בְּכָל
עַצְמוּתוֹ.
וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ״כָל שָׁנָה
שֶׁהִיא רָשָׁה בְּתְחִלָּתָהּ
מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ״, שֶׁעַל־
יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עֲצָמָן רָשִׁין, כְּמוֹ רָשׁ וְעָנִי שֶׁאֵין
לוֹ מְאוּמָה, וְהוּא בְּתַכְלִית הַמֵּצַר, וְגָדְלָה צַעֲקָתוֹ
וְטַעֲנָתוֹ מַדּוּעַ הִגִּיעַ לְחֶלְקוֹ לִהְיוֹת עָנִי, אֵין עָנִי
אֶלָּא בְּדַעַת[57], שֶׁאֵין לוֹ הַשָּׂגָה בָּאֱלֹקוּת, אַף
שֶׁאֵינוֹ אָשֵׁם בָּזֶה וְאֵין זֶה מִצַּד עִנְיָנִים הַתְּלוּיִים
בּוֹ, וּבְפָרָט אֵצֶל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים
בַּמֵּצַר כְּפִשׁוּטוֹ[58], שֶׁאֵין מְנִיחִים אוֹתָם לִלְמוֹד
תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת, וְאֵין מְנִיחִים אוֹתָם לְחַנֵּךְ אֶת
בְּנֵיהֶם בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת - הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה
שֶׁהִיא ״רָשָׁה בְּתְחִלָּתָהּ״, שֶׁקּוֹרֵא ״מִן הַמֵּצַר״
פַּארוואָס קוּמְט דָּאָס אִים, אַזַּי ״מִתְעַשֶּׁרֶת
בְּסוֹפָהּ״, הַיְנוּ, מִיַּד אַחֲרֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר[59], שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ״מֶרְחָב הָעַצְמִי״
דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, הָחֵל מֵהַמְשָׁכַת הַ״מֶּרְחָב״ בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, לִהְיוֹת
״מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוָּי״״[60], וְנִמְשָׁךְ גַּם ״מֶּרְחָב״ כְּפִשׁוּטוֹ בָּעִנְיָנִים
הַגַּשְׁמִיִּים וַאֲפִילּוּ בָּעִנְיָנִים הַחֻמְרִיִּים, וּבְפַשְׁטוּת שֶׁיּוֹצְאִים ״מִן הַמֵּצַר אֶל
הַמֶּרְחָב״, בְּקֹרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

הוא חש על זה תחושה של ׳מצר׳, וּבִפְרָט אֵצֶל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הַנִּמְצָאִים בַּמֵּצַר כְּפִשׁוּטוֹ[58], יהודי רוסיה [=לשעבר], שֶׁאֵין
מְנִיחִים אוֹתָם לא מאפשרים להם לִלְמוֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת,
וְאֵין מְנִיחִים אוֹתָם לְחַנֵּךְ אֶת בְּנֵיהֶם בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
שבוודאי חשים הם תחושה אמיתית
של ׳מן המצר׳ - הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה
שֶׁהִיא ״רָשָׁה בְּתְחִלָּתָהּ״,
שֶׁקּוֹרֵא ״מִן הַמֵּצַר״ בראש השנה, בתחילת
השנה, ״מִן הַמֵּצַר״ פַּארוואָס
קוּמְט דָּאָס אִים, למה זה מגיע
לו (וכמודגש לעיל שאין זה באשמתו
של הענין), אַזַּי ״מִתְעַשֶּׁרֶת
בְּסוֹפָהּ״, הַיְנוּ, שאין הכוונה
לסוף השנה כפשוטו אלא מִיַּד
אַחֲרֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר[59] הרי זה
כבר נחשב ׳סוף׳ לעניין זה, שֶׁנִּמְשָׁךְ
מִבְּחִינַת ״מֶרְחָב הָעַצְמִי״
דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, הָחֵל
מֵהַמְשָׁכַת הַ״מֶּרְחָב״ בָּעִנְיָנִים
הָרוּחָנִיִּים, שתמורת המצב של
ה׳מצר׳ והעדר ההשגה באלוקות
יתהפך לִהְיוֹת ״מָלְאָה הָאָרֶץ
דֵּעָה אֶת הַוָּי״״[60], וְנִמְשָׁךְ גַּם
״מֶּרְחָב״ הרחבה ושפע כְּפִשׁוּטוֹ
בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים וַאֲפִילּוּ
בָּעִנְיָנִים הַחֻמְרִיִּים, וּבְפַשְׁטוּת
שֶׁיּוֹצְאִים ״מִן הַמֵּצַר אֶל
הַמֶּרְחָב״ בפשטות ובפועל,
בְּקֹרוֹב מַמָּשׁ.

---

56) ראה גם שמועות וסיפורים (הוצאת תש״נ) ח״א ע׳ 53. 57) כתובות סח, רע״א. נדרים מא, רע״א. 58) ראה גם בשיחה שלפני המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 14). 59) ראה לקוטי לוי יצחק אג״ק ע׳ תכא. תורת מנחם - סה״מ תשרי ע׳ מ. 60) ישעי׳ יא, ט.

בס״ד. שבת פרשת וילך, שבת שובה, וא״ו תשרי, ה׳תשכ״ו

(הנחה בלתי מוגה)

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הַוָי, אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ[1]. וּמְדַיֵּק רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[2] תּוֹרָה׳[2], דְּהִנֵּה יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל, וְצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ ״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל״ דַּוְקָא, דִּלְכְאוֹרָה[3] הוּא תָּמוּהַּ, ״יִשְׂרָאֵל״ מַה חָטָא, וַהֲלֹא בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל, ״לִי רֹאשׁ״[4], אֵינָהּ נִפְרֶדֶת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בְּשׁוּם אוֹפֶן, וּמַה צָּרִיךְ תְּשׁוּבָה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין[5] מַהוּ לְשׁוֹן (״שׁוּבָה גוֹ׳) עַד״, וַהֲוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר שׁוּבָה לַהַוָי׳. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב[6] קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים גוֹ׳, שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַלָּשׁוֹן הוּא שֶׁהַ״דְּבָרִים״ הֵם ״עִמָּכֶם״[7], הַיְנוּ, שֶׁזֶּהוּ דָּבָר הַטָּפֵל, דִּלְכְאוֹרָה, הֲלֹא הַוִּידוּי (שֶׁזֶּהוּ הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט דְּ״קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים״[8]) הוּא עִנְיָן עִקָּרִי בַּתְּשׁוּבָה[9], וּבִפְרָט עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּ׳סֵפֶר הַמִּצְוֹת׳ לְהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[10] הנודע גם בשם ׳דרך מצותיך׳ ומבאר את מצוות התורה לפי בְּחִינַת הַחֲרָטָה שהעושה תשובה מתחרט על עוונותיו, באה ביחד עִם הַוִּידוּי, שֶׁעַל־יְדֵי הַחֲרָטָה שֶׁהוּא עֲקִירַת הָרָצוֹן מִן הַחֵטְא, בָּזֶה מוֹצִיא אֶת הַנֶּפֶשׁ מִן הַקְּלִיפָּה, שֶׁתּוֹלַדְתָּהּ הָיָה מִן הַתַּאֲוָה שֶׁבַּלֵּב, כוחות ה׳סטרא אחרא׳, הצד האחר שאינו צד הקדושה נקראים ׳קליפות׳ כי הם מכסים ומעלימים על האור האלוקי כשם שהקליפה מכסה ומעלימה על הפרי, וכאשר אדם עושה מצווה ומעשה טוב הוא מוסיף כוח וחיות בקדושה, ומנגד כאשר הוא חוטא, חס ושלום, הוא מוסיף כוחות וחיות בקליפות, והתאווה שבלב, הרצון והתשוקה, שבעבירה ׳מולידים׳ ׳נפש׳ וחיות לקליפות, וכאשר האדם שב בתשובה, הרי הוא מבטל ועוקר את התאווה שהייתה לו בעבירה וְעַתָּה בַּעֲקִירַת רְצוֹנוֹ וְתַאֲוָתוֹ הֲרֵי מוֹצִיא נַפְשָׁהּ ומשאיר את ה׳קליפה׳ ללא נפש וחיות, אַךְ כְּדֵי לְמָחוֹת וּלבטל אֶת גּוּפָהּ של הקליפה הוּא עַל־יְדֵי וִידּוּי דְּבָרִים בפיו, דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו חֲוִי מַעֲשֶׂה[11], שכך נפסקה הלכה, וּבָזֶה הוּא מַמְחֶה ומבטל אֶת גּוּפָהּ של ה׳קליפה׳ וְהָיָה כְּלֹא הָיָה, וכאילו לא היה קיים מלכתחילה וְזֶהוּ שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל לוֹמַר בנוסח הוידוי אֲשַׁמְנוּ בָּגַדְנוּ כוּ׳ בְּכָל כ״ב אוֹתִיּוֹת

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בנבואת הנביא הושע (בספר ׳תרי עשר׳), והיא הפטרת שבת־תשובה:
2 **שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הַוָי, אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ** נכשלת **בַּעֲוֹנֶךָ**[1].
3 **וּמְדַיֵּק** ושואל **רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[2] ספר מאמריו על פרשיות
4 התורה על החומשים ויקרא־במדבר־דברים והמועדים החלים בתקופה זו,
5 **דְּהִנֵּה יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת** ודרגות
6 בעם ישראל **יַעֲקֹב** אותיות יו״ד עקב
7 שהיא דרגה נחותה, כשם שהעקב הוא
8 האבר הנמוך ביותר בגוף **וְיִשְׂרָאֵל**
9 אותיות ״לי ראש״ שהיא דרגה גבוהה,
10 כשם שהראש הוא החלק הגבוה ביותר
11 בגוף, **וְצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ** מדוע
12 אומר הכתוב **״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל״**
13 **דַּוְקָא, דִּלְכְאוֹרָה**[3] **הוּא תָּמוּהַּ,**
14 **״יִשְׂרָאֵל״ מַה חָטָא, וַהֲלֹא**
15 **בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל, ״לִי רֹאשׁ״**[4],
16 **אֵינָהּ נִפְרֶדֶת מִמֶּנּוּ** מהקדוש־
17 ברוך־הוא **יִתְבָּרֵךְ בְּשׁוּם אוֹפֶן** מדוע
18 וממילא איננה חוטאת שהרי כל חטא
19 גורם פירוד בין האדם לקדוש־ברוך־
20 הוא, **וּמַה צָּרִיךְ תְּשׁוּבָה** והרי לא
21 חטא?
22 **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין**[5] **מַהוּ לְשׁוֹן**
23 **(״שׁוּבָה גוֹ׳) עַד״**, מה משמעות
24 האמירה ״שובה ... עד ה״ **וַהֲוָה־**
25 **לֵיהּ־לְמֵימַר** והיה לו, לפסוק, לומר
26 **שׁוּבָה לַהַוָי׳?**
27 **וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב**[6]
28 בפסוק הבא לאחר ׳שובה ישראל׳,
29 **קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים גוֹ׳** (וזה
30 לשון הכתוב: ״קחו עמכם דברים
31 ושובו אל ה׳, אמרו אליו כל תשא עוון
32 וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו״),
33 **שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַלָּשׁוֹן הוּא**
34 **שֶׁהַ״דְּבָרִים״ הֵם ״עִמָּכֶם״**[7],
35 **הַיְנוּ, שֶׁזֶּהוּ דָּבָר הַטָּפֵל** אליכם
36 בעצמכם, **דִּלְכְאוֹרָה, הֲלֹא**
37 **הַוִּידוּי** על העוונות **(שֶׁזֶּהוּ**

ביאור בדרך אפשר

38 **הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט דְּ״קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים״**[8] שהכוונה לוידוי של
39 העושה תשובה על החטא) **הוּא עִנְיָן עִקָּרִי בַּתְּשׁוּבָה**[9], ולא דבר טפל
40 בלבד, **וּבִפְרָט עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּ׳סֵפֶר הַמִּצְוֹת׳ לְהַ׳צֶּמַח**
41 **צֶדֶק׳**[10] הנודע גם בשם ׳דרך מצותיך׳ ומבאר את מצוות התורה לפי
42 החסידות **בְּעִנְיַן הַחֲרָטָה** שהעושה
43 תשובה מתחרט על עוונותיו, באה
44 ביחד **עִם הַוִּידוּי, שֶׁעַל־יְדֵי**
45 **הַחֲרָטָה שֶׁהוּא עֲקִירַת הָרָצוֹן**
46 **מִן הַחֵטְא, בָּזֶה מוֹצִיא אֶת**
47 **הַנֶּפֶשׁ מִן הַקְּלִיפָּה,**
48 **שֶׁתּוֹלַדְתָּהּ הָיָה מִן הַתַּאֲוָה**
49 **שֶׁבַּלֵּב,** כוחות ה׳סטרא אחרא׳, הצד
50 האחר שאינו צד הקדושה נקראים
51 ׳קליפות׳ כי הם מכסים ומעלימים על
52 האור האלוקי כשם שהקליפה מכסה
53 ומעלימה על הפרי, וכאשר אדם עושה
54 מצווה ומעשה טוב הוא מוסיף כוח
55 וחיות בקדושה, ומנגד כאשר הוא
56 חוטא, חס ושלום, הוא מוסיף כוחות
57 וחיות בקליפות, והתאווה שבלב,
58 הרצון והתשוקה, שבעבירה ׳מולידים׳
59 ׳נפש׳ וחיות לקליפות, וכאשר האדם
60 שב בתשובה, הרי הוא מבטל ועוקר
61 את התאווה שהייתה לו בעבירה
62 **וְעַתָּה בַּעֲקִירַת רְצוֹנוֹ וְתַאֲוָתוֹ**
63 **הֲרֵי מוֹצִיא נַפְשָׁהּ** ומשאיר את
64 ה׳קליפה׳ ללא נפש וחיות, **אַךְ כְּדֵי**
65 **לְמָחוֹת** ולבטל **אֶת גּוּפָהּ** של
66 הקליפה **הוּא עַל־יְדֵי וִידּוּי**
67 **דְּבָרִים** בפיו, **דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו**
68 **חֲוִי מַעֲשֶׂה**[11], שכך נפסקה הלכה,
69 **וּבָזֶה הוּא מַמְחֶה** ומבטל **אֶת**
70 **גּוּפָהּ** של ה׳קליפה׳ **וְהָיָה כְּלֹא**
71 **הָיָה,** וכאילו לא היה קיים
72 מלכתחילה **וְזֶהוּ שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמֵינוּ**
73 **ז״ל לוֹמַר** בנוסח הוידוי **אֲשַׁמְנוּ**
74 **בָּגַדְנוּ כוּ׳ בְּכָל כ״ב אוֹתִיּוֹת**

---

1) הושע יד, ב - התחלת ההפטרה דשבת שובה. 2) דרושים לשבת שובה בתחלתן (סד, ב). וראה גם דרושים לר״ה סב, ג. 3) לקו״ת דרושים לר״ה שם, סע״ג ואילך. 4) שער הפסוקים להאריז״ל וישלח לב, כט. ספר הליקוטים להאריז״ל ויחי מז, כח. שם מח, ב. פרי עץ חיים שער הלולב פ״א. לקו״ת שלח מח, ב ואילך. סהמ״צ להצ״צ טו, ב - בשם הזוהר. 5) שם סו, ריש ע״ב. 6) הושע שם, ג. 7) ראה גם לקו״ת דרושים לשבת שובה סז, ד. 8) ראה מצוד״ד עה״פ. אוה״ת נ״ך עה״פ (ח״ג ע׳ א׳רס ואילך). רד״ה שובה באוה״ת שבת שובה ס״ע א׳תצו. סד״ה שובה תר״ל (סה״מ תרכ״ט ע׳ שסג). 9) ראה רמב״ם הל׳ תשובה פ״ב ה״ב ואילך. תניא אגה״ת פ״א. 10) מצות וידוי ותשובה פ״א (לח, ב). וראה גם סה״מ תרכ״ט שם. 11) סנהדרין סה, א.

ביאור בדרך אפשר

1 הָאֵ״ל בְּי״ת וְכוּ׳ כדי שהמחייה והביטול של ה׳קליפה׳ יהיו בשלימות,
2 **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהַוִּידּוּי הוּא עִנְיָן עִקְרֵי בַּתְּשׁוּבָה** ולמה אם כן
3 הוידוי מוזכר כאן בלשון ׳קחו עמכם׳ שמשמעו דבר טפל?
4 **ב) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר** אַדְמוּ״ר מַהֲרַ״שׁ רבי
5 שמואל, הרביעי בשושלת אדמו״רי
6 חב״ד, **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח
7 בפסוק **מִי אֵ־ל כָּמוֹךָ**[12] **(שֶׁכְּבָר**
8 **נִדְפַּס**[13]**), שֶׁמֵּבִיא דְּרָשַׁת**
9 **רַזַ״ל**[14] **עַל הַפָּסוּק**[15] **מִי אֵ־ל**
10 **כָּמוֹךָ נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל**
11 **פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ,** וחכמינו
12 ז״ל מדייקים בלשון הכתוב האומר
13 שהקדוש־ברוך־הוא סולח
14 **״לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ״ וְלֹא לְכָל**
15 **נַחֲלָתוֹ,** שהסליחה היא **לְמִי**
16 **שֶׁמְּמַשִּׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים** כלומר,
17 נוהג בענווה ושפלות ולא מחשיב את
18 עצמו, ועל כך מדייק הרבי מהר״ש
19 ושואל, **דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ**
20 **לְהָבִין**[16]**, הֲלֹא בְּחִינָה זוֹ**
21 **דְּ״מִי אֵ־ל כָּמוֹךָ״ גּוֹ׳ הִיא**
22 **מִבְּחִינַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים**
23 שאחת מהן היא ״א־ל״ (שם שעניינו
24 חסד) **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת**
25 י״ג מידות הרחמים הן התגלות אור
26 אלוקי למעלה מ׳סדר השתלשלות׳
27 הרגיל, בו האור יורד ונמשך מדרגה
28 לדרגה, **שֶׁלָּכֵן** בגלל מעלתן המיוחדת
29 י״ג מידות הרחמים **אֵינָן חוֹזְרוֹת**
30 **רֵיקָן** ותמיד פועלות את פעולתן,
31 כמאמר חכמינו ז״ל **וְכוּ׳**[17]**, וְאִם**
32 **כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁמְּדַקְדְּקִין כָּל־**
33 **כָּךְ שִׁיּוּמְשָׁךְ** אור זה שהוא בלי
34 גבול, לא כמו האור המוגבל של ׳סדר
35 השתלשלות׳ **רַק לְמִי שֶׁמֵּשִׁים**
36 **עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים** כנרמז בלשון
37 הכתוב ״לשארית נחלתו״, ולא לכולם?
38 **וּמְבֹאָר** אדמו״ר מהר״ש **בְּמַאֲמָר**
39 **שֶׁיֵּשׁ שְׁלֹשָׁה טְעָמִים עַל זֶה** שהמשכת והארת י״ג מידות הרחמים
40 היא רק ל״מי שמשים עצמו כשיריים״. **הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן, דְּהִנֵּה, אַף**
41 **שֶׁמִּבְּחִינַת ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳** מילולית, ׳פנים ארוכות׳ והיא בחינה ב׳כתר
42 עליון׳ שלמעלה מעשר הספירות, ולענייננו הכוונה שגם כאשר מצד סדר

ביאור בדרך אפשר

1 אוֹתִיּוֹת הָאֵ״ל בְּי״ת וְכוּ׳, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהַוִּידּוּי
2 הוּא עִנְיָן עִקְרֵי בַּתְּשׁוּבָה.
3 **ב) וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר אַדְמוּ״ר
4 מַהֲרַ״שׁ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל מִי אֵ־ל
5 כָּמוֹךָ[12] (שֶׁכְּבָר נִדְפַּס[13]), שֶׁמֵּבִיא דְּרָשַׁת רַזַ״ל[14]
6 עַל הַפָּסוּק[15] מִי אֵ־ל כָּמוֹךָ נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל
7 פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ, ״לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ״ וְלֹא
8 לְכָל נַחֲלָתוֹ, לְמִי שֶׁמְּמַשִּׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים,
9 דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין[16], הֲלֹא בְּחִינָה זוֹ דְּ״מִי
10 אֵ־ל כָּמוֹךָ״ גּוֹ׳ הִיא מִבְּחִינַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים
11 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁלָּכֵן אֵינָן חוֹזְרוֹת
12 רֵיקָן וְכוּ׳[17], וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁמְּדַקְדְּקִין
13 כָּל־כָּךְ שֶׁיִּוּמְשַׁךְ רַק לְמִי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ
14 כְּשִׁירַיִים.
15 **וּמְבֹאָר** בַּמַּאֲמָר שֵׁשׁ שְׁלֹשָׁה טְעָמִים עַל זֶה.
16 הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן, דְּהִנֵּה, אַף שֶׁמִּבְּחִינַת
17 ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳ נִמְשָׁךְ עִנְיַן הַסְּלִיחָה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא
18 לְמִדַּת כְּמִדָּתוֹ אֶלָּא לְמְחוֹל וְלִסְלוֹחַ,
19 מִכָּל־מָקוֹם כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת
20 גַּם אִיזוֹ הַעֲלָאָה לִבְחִינַת ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳, דְּאַף
21 שֶׁהַעֲלָאָה זוֹ אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ כוּ׳, הֲרֵי זֶה עַל־כָּל־
22 פָּנִים קָצָת דִּמְיוֹן. וְעַל־דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּ״בְכָל
23 מְאֹדֶךָ״[18], שֶׁאַף שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא ׳מְאֹד׳ שֶׁלְּךָ, הַיְנוּ
24 שֶׁזֶּהוּ רַק לְמַעְלָה מֵהַגְּבוּל שֶׁלְּךָ, וְאֵינוֹ בְּעֶרֶךְ
25 כְּלָל לְגַבֵּי הַבְּלִי־גְּבוּל שֶׁלְּמַעְלָה (וְיִתֵּרָה מִזֶּה,
26 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּלָה אֲפִילּוּ לְגַבֵּי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל
27 חֲבֵרוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִמֶּנּוּ),
43 השתלשלות׳ הרגיל והקבוע החטא והעוון יוצר פגמים ומצד האור המוגבל
44 ׳סדר השתלשלות׳ אין מקום לסליחה ומחילה על מעשה המנוגד לרצון ה׳,
45 מכל־מקום מצד ׳אריך אנפין׳ שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳ **נִמְשָׁךְ עִנְיַן**
46 **הַסְּלִיחָה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא לִמְדַּת כְּמִדָּתוֹ לְאָדָם כְּמִדָּתוֹ** ולהתנהג איתו ׳מידה
47 כנגד מידה׳ בהתאם למעשיו **אֶלָּא**
48 **לִמְחוֹל וְלִסְלוֹחַ** על החטאים,
49 **מִכָּל־מָקוֹם כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ**
50 **בְּחִינָה זוֹ** של ׳אריך אנפין׳ מלמעלה
51 למטה שתאיר ותפעל למטה **צְרִיכָה**
52 **לִהְיוֹת גַּם אִיזוֹ הַעֲלָאָה** מלמטה
53 למעלה, התקרבות לאלוקות מצד
54 האדם, **לִבְחִינַת ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳,**
55 **דְּאַף שֶׁהַעֲלָאָה זוֹ אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ**
56 **כּוּ׳** וגם אם האדם יתעלה בהתעלות
57 גדולה עדין יישאר פער עצום בינו
58 כאדם מוגבל ל׳אריך אנפין׳, **הֲרֵי זֶה**
59 **עַל־כָּל־פָּנִים קָצָת דִּמְיוֹן** מכל־
60 מקום יש לאדם יכולת ואפשרות לעבוד
61 את ה׳ באופן של למעלה ממדידה
62 והגבלה כך שעבודתו תהיה העלאה
63 שיש לה דמיון מסויים לבחינת ׳אריך
64 אנפין׳ שהיא בלי גבול, ולפעול את
65 גילוי והמשכת הסליחה. **וְעַל־דֶּרֶךְ**
66 **הָעִנְיָן דְּ״בְכָל מְאֹדֶךָ״**[18]**,**
67 כאמור בפרשת ״ואהבת את ה׳ אלוקיך
68 ... בכל מאודך״, ומבואר בחסידות
69 שהכוונה לעבודה מתוך יציאה
70 מההגבלות וגדרי המציאות של האדם,
71 ואף בעניין זה מבואר **שֶׁאַף שֶׁאֵין**
72 **זֶה אֶלָּא ׳מְאֹד׳ שֶׁלְּךָ,** ׳מאוד׳,
73 היינו בלי גבול, רק יחסית לגדרי
74 המציאות וההגבלות של האדם **הַיְנוּ**
75 **שֶׁזֶּהוּ רַק לְמַעְלָה מֵהַגְּבוּל**
76 **שֶׁלְּךָ, וְאֵינוֹ בְּעֶרֶךְ כְּלָל** ו׳בלי
77 גבול׳ של האדם הוא ללא יחס
78 והשוואה **לְגַבֵּי הַבְּלִי־גְּבוּל**
79 **שֶׁלְּמַעְלָה** שהוא בלי גבול אמיתי
80 ולא רק יחסי **(וְיִתֵּרָה מִזֶּה, שֶׁזֶּהוּ**
81 עבודת האדם ׳בכל מאודך׳, במובן של ׳מאוד׳ שלך, היא **עִנְיָן שֶׁל**
82 **הַגְבָּלָה** לא רק ביחס ל׳מאוד׳ ובלי גבול האמיתי של הקדוש־ברוך־הוא
83 בעצמו אלא העבודה של ׳מאודך׳ היא עניין של הגבלה **אֲפִילּוּ לְגַבֵּי**
84 **עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִמֶּנּוּ),**

---

12) דש״פ וילך, שבת שובה תרכ״ח. 13) בסה״מ תרכ״ז בסופו - ע׳ תט (בהוצאה החדשה - ע׳ תלט) ואילך. 14) ר״ה יז, סע״א ואילך. 15) מיכה ז, יח (בהמשך ההפטרה דשבת שובה). 16) שם ע׳ תיא (תמב). 17) ר״ה שם, ב. 18) ואתחנן ו, ה.

ביאור בדרך אפשר

מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאָצְלוֹ וביחס להגבלות וגדרי המציאות של אדם זה בפרט, **הוּא עִנְיָן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל** כי סוף סוף יש כאן יציאה והתעלות מהגבלות שלו, **הֲרֵי זֶה מְעוֹרֵר אֶת הַבְּלִי־גְּבוּל הָאֲמִתִּי**[19] למרות שאכן יש ביניהם פער וריחוק הערך עצום. **וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַמְשָׁכַת** והתגלות **י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים** מלמעלה למטה, **שֶׁעִם הֱיוֹתָן רַחֲמִים פְּשׁוּטִים** ללא ׳ציור׳ והגדרה **כו׳** ואם כן לכאורה אין כל הגבלה לירידה ולהתפשטות שלהם, ומצד עצמם יש להם את היכולת להאיר בכל מקום, **מִכָּל־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת הֶכְנַת הָאָדָם שֶׁיּוּכְלוּ לְהָאִיר עָלָיו י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים** וללא הכנה מסויימת מצד האדם, היא ה׳העלאה׳ מלמטה למעלה האמורה לעיל, ההארה וההתגלות מלמעלה למטה. **וּלְהָעִיר מֵהַיְדוּעַ**[20] בתורת החסידות **שֶׁגַּם בְּשָׁבִיל הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת אֲתַר שְׁלִים כו׳**[21] כלומר, אמרו בזוהר ׳באתערותא דלתתא, אתערותא דלעילא׳, היינו שכאשר האדם מתעורר למטה להתקרב לאלוקות, נמשכת לו התעוררות מלמעלה, ומבואר על כך בחסידות שהדברים אמורים בסדר הרגיל, אבל קיימת גם ׳אתערותא דלעילא׳ ממקור עליון שאין ה׳אתערותא דלתתא׳ מגעת לשם, והיה מקום לחשוב ש׳אתערותא דלעילא׳ נעלית זו לא תלוייה כלל בעבודת האדם, כי גם אם האדם יעשה כל התלוי בו, הוא לא ׳יגיע׳ לדרגה גבוהה זו כדי להמשיך משם הארה, אך לאמיתו של דבר, גם ביחס לפעולתה של ה׳אתערותא דלעילא׳ הנעלית יש חשיבות מסויימת לעבודת האדם, שכן נאמר בזוהר ׳קודשא־בריך־הוא לא שריא אלא באתר שלים׳, אין הקדוש־ברוך־הוא שורה אלא במקום שלם׳, ועניין זה שהאדם יהיה ׳מקום שלם׳, היינו כלי ראוי לקבל ולקלוט את האור העליון, כן תלוי בעבודת האדם עצמו. **וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה,** מדוע באמת גם המשכה מהאור הבלי־גבול שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳ קשורה בעבודת האדם, כיון **שֶׁגַּם הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּמְקַו הַמִּדָּה** המודד ומגביל את האור לפי ערכם של הנבראים המוגבלים, **נִמְשֶׁכֶת** מלמעלה למטה **וְעוֹבֶרֶת** מעולם לעולם וממדריגה למדריגה **עַל־יְדֵי קַו הַמִּדָּה דַּוְקָא, כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל** ולקלוט אור אלוקי בכלל, בכל דרגה, **אֶלָּא עַל־יְדֵי בְּחִינַת קַו הַמִּדָּה** שפועל באור הגבלה והגדרה שעושה אותו אור שיכול להיות נמשך לעולמות ונבראים מוגבלים.

ביאור בדרך אפשר

1 מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאָצְלוֹ הוּא עִנְיָן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל,
2 הֲרֵי זֶה מְעוֹרֵר אֶת הַבְּלִי־גְּבוּל הָאֲמִתִּי[19]. וְכֵן
3 הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים,
4 שֶׁעִם הֱיוֹתָן רַחֲמִים פְּשׁוּטִים כו׳, מִכָּל־מָקוֹם
5 צְרִיכָה לִהְיוֹת הֶכְנַת הָאָדָם שֶׁיּוּכְלוּ לְהָאִיר עָלָיו
6 י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים. וּלְהָעִיר מֵהַיְדוּעַ[20] שֶׁגַּם
7 בְּשָׁבִיל הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה
8 מֵהָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת אֲתַר שְׁלִים
9 כו׳[21]. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁגַּם הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה
10 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּמִקַּו הַמִּדָּה, נִמְשֶׁכֶת
11 וְעוֹבֶרֶת עַל־יְדֵי קַו הַמִּדָּה דַּוְקָא, כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם
12 אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶלָּא עַל־יְדֵי בְּחִינַת קַו הַמִּדָּה.
13 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם
14 מִדּוֹת דַּוְקָא[22]. וְעִנְיָן זֶה הוּא כְּעֵין מַאֲמַר רַזַ״ל[23]
15 שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה בְּמִדַּת הַדִּין וּבְמִדַּת
16 הָרַחֲמִים, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְי״ג מִדּוֹת
17 הָרַחֲמִים, שֶׁעוֹבְרוֹת דֶּרֶךְ הַשְׁעָרוֹת שֶׁהֵן קָשׁוֹת[24],
18 וְנִמְצָא שֶׁיֵּשׁ קְצָת מִדַּת הַדִּין, אֶלָּא שֶׁהָרַחֲמִים
19 גּוֹבְרִים. וְלָכֵן הִנֵּה גַּם בָּאָדָם צְרִיכָה לִהְיוֹת הֶכְנָה
20 שֶׁיּוּכַל לְעוֹרֵר וּלְקַבֵּל אֶת הָרַחֲמִים כו׳, וְהַיְנוּ
21 עַל־יְדֵי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם. וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי,
22 דְּהִנֵּה, הַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הִיא מִמָּקוֹם

23 נַעֲלֶה מְאֹד, וְלָכֵן אֲפִילּוּ בי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים
24 שֶׁמְּמַתְּקוֹת אֶת הַדִּין, מְמַתְּקוֹת רַק עַד מָקוֹם
25 מְסֻיָּם, וְלֹא יוֹתֵר, וְלָכֵן אֲפִילּוּ בי״ג מִדּוֹת
26 הָרַחֲמִים יֵשׁ קְצָת מִדַּת הַדִּין, וְהַיְנוּ שֶׁהֵן
27 מְמַתְּקוֹת אֶת הַדִּין עַד מָקוֹם מְסֻיָּם, וְלֹא יוֹתֵר,
28 וְלָכֵן אֲפִילּוּ בי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים יֵשׁ קְצָת
29 מִדַּת הַדִּין שֶׁמְּמַנָּה נוֹבֵעַ הַצִּמְצוּם, אֶלָּא
30 שֶׁהָרַחֲמִים גּוֹבְרִים עַל הַדִּין, וְלִמְעֵלָה נִשְׁפָּעִים
31 וְנִמְשָׁכִים רַחֲמִים רַבִּים. וְלָכֵן כְּיוָן שֶׁסּוֹף סוֹף
32 גַּם בַּהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים יֵשׁ עִנְיָן
33 מְסֻיָּם שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה וְאֵין זוֹ הַמְשָׁכָה
34 הַנִּמְשֶׁכֶת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּכָל מָצוֹי וְלֹא
35 תְּלוּיָה בְּאֵיזֶה תְּנַאי, **הִנֵּה גַּם בָּאָדָם צְרִיכָה**
36 **לִהְיוֹת הֶכְנָה שֶׁיּוּכַל לְעוֹרֵר וּלְקַבֵּל אֶת**
37 **הָרַחֲמִים כו׳, וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי שֶׁמֵּשִׂים**
38 **עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם** וּבִיטּוּל זֶה הוּא הַהֶכְנָה לְקַבָּלַת
39 וּקְלִיטַת הָרַחֲמִים הַמְרוּבִּים הַלְלוּ.

40 **וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי** מְדוּע י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים
41 נִמְשָׁכוֹת רַק לְ׳מִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם׳,
42 **דְּהִנֵּה, הַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הִיא מִמָּקוֹם**

43 **נַעֲלֶה מְאֹד, וְלָכֵן אֲפִילּוּ בי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים**
44 **יֵשׁ קְצָת מִדַּת הַדִּין** שֶׁמְּמַנָּה נוֹבֵעַ הַצִּמְצוּם,
45 **אֶלָּא שֶׁהָרַחֲמִים גּוֹבְרִים** עַל הַדִּין, וְלִמְעֵלָה
46 נִשְׁפָּעִים וְנִמְשָׁכִים רַחֲמִים רַבִּים. **וְלָכֵן**
47 כְּיוָן שֶׁסּוֹף סוֹף גַּם בַּהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת
48 הָרַחֲמִים יֵשׁ מְסֻיָּם שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה,
49 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים** עִם כָּל
50 מַעְלָתָן שֶׁהֵם לְמַעְלָה מ׳סֵדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוּת׳
51 **נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם מִדּוֹת דַּוְקָא**[22] לְשׁוֹן מְדִידָה
52 וְהַגְבָּלָה, כִּי סוֹף סוֹף גַּם הַמְשָׁכָה זוֹ,
53 כְּכָל הַמְשָׁכָה, הִיא עַל־יְדֵי ׳קַו הַמִּדָּה׳.
54 **וְעִנְיָן זֶה** שֶׁל הַמְשָׁכָה שֶׁמִּצַּד אֶחָד
55 הִיא לְמַעְלָה מ׳סֵדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוּת׳, הֵיינוּ
56 בְּלִי גְּבוּל, וּמִצַּד שֵׁנִי ׳מִדָּה׳, בְּמִדָּה
57 וְהַגְבָּלָה **הוּא כְּעֵין מַאֲמַר**
58 **רַזַ״ל**[23] **שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם**
59 **הָיְתָה בְּמִדַּת הַדִּין וּבְמִדַּת**
60 **הָרַחֲמִים** גַּם יַחַד, בְּשִׁיתּוּף שֶׁל שְׁתֵּי
61 הַמִּדּוֹת אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵרִי הֵם שְׁנֵי
62 עִנְיָנִים סוֹתְרִים, **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה**
63 **בְּנוֹגֵעַ לְי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים**
64 עַצְמָן, בֶּהָן מְדוּבָּר כָּאן, שֶׁעִם הֱיוֹתָן
65 רַחֲמִים בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, אֲפִילּוּ
66 בָּהֶן מְשׁוּלָּב עִנְיָן מִמִּדַּת הַדִּין, וְהַדָּבָר
67 בָּא לִידֵי בִּיטּוּי בְּכָךְ **שֶׁעוֹבְרוֹת**
68 וּנְמְשָׁכוֹת **דֶּרֶךְ הַשְׁעָרוֹת שֶׁהֵן**
69 **קָשׁוֹת**[24], כְּשֵׁם שֶׁבִּשְׁעָרוֹת שֶׁל הָאָדָם
70 יֵשׁ חֵיוֹת מוּעָטוֹת וּמְצוֹמְצָמוֹת בְּיוֹתֵר (עַד
71 שֶׁנִּיתָּן לְגַזֵּר אוֹתָם לְלֹא שֶׁהָאָדָם יָחוּשׁ
72 כְּאֵב), כָּךְ לְמַעְלָה מֵעֵבֶר שֶׁל הָאָרָה
73 וְהַמְשָׁכָה דֶּרֶךְ ׳שְׁעָרוֹת׳ מִבְטָא מִיעוּט
74 וְצִמְצוּם שֶׁל הַהַשְׁפָּעָה **וְנִמְצָא שֶׁיֵּשׁ**
75 אֲפִילּוּ בי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים **קְצָת מִדַּת הַדִּין** שֶׁמְּמַנָּה נוֹבֵעַ הַצִּמְצוּם,
76 **אֶלָּא שֶׁהָרַחֲמִים גּוֹבְרִים** עַל הַדִּין, וּלְמַעְלָה נִשְׁפָּעִים וְנִמְשָׁכִים רַחֲמִים
77 רַבִּים. **וְלָכֵן** כְּיוָן שֶׁסּוֹף סוֹף גַּם בַּהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים יֵשׁ עִנְיָן
78 מְסֻיָּם שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה וְאֵין זוֹ הַמְשָׁכָה הַנִּמְשֶׁכֶת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּכָל
79 מָצוֹי וְלֹא תְּלוּיָה בְּאֵיזֶה תְּנַאי, **הִנֵּה גַּם בָּאָדָם צְרִיכָה לִהְיוֹת הֶכְנָה שֶׁיּוּכַל**
80 **לְעוֹרֵר וּלְקַבֵּל אֶת הָרַחֲמִים כו׳, וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי שֶׁמֵּשִׂים**
81 **עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם** וּבִיטּוּל זֶה הוּא הַהֶכְנָה לְקַבָּלַת וּקְלִיטַת הָרַחֲמִים הַמְרוּבִּים
82 הַלְלוּ.
83 **וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי** מְדוּע י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים נִמְשָׁכוֹת רַק לְ׳מִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ
84 כְּשִׁירַיִם׳, **דְּהִנֵּה, הַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הִיא מִמָּקוֹם**

---

19) ראה תו״א מקץ לט, ג ואילך. 20) לקו״ת שה״ש כד, סע״א ואילך. וראה לקוטי לוי יצחק למאמרז״ל ס״ע קח ואילך.
21) ראה זח״ג צ, ב. 22) ראה לקו״ת עקב יד, א. 23) ב״ר ספי״ב. 24) ראה זח״ג (אד״ר) קלא, ב ובביאור האריז״ל שם.

ביאור בדרך אפשר

מקור **נַעֲלֶה בְיוֹתֵר** באלוקות, **שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר**[25] **כַּחֲשֶׁכָה כָּאוֹרָה,** דרגה כל כך נעלית שלגביה החושך שווה לאור כי מפני גודל מעלתה שום דבר לא יכול להסתיר עליה **שֶׁלָּכֵן נִמְשָׁךְ מִשָּׁם תִּקּוּן הַחֵטְא כוּ׳** כי זו דרגה נעלית שבה החטא מלכתחילה לא פוגם וכשהיא נמשכת ומתגלית, החטא והפגם נעשים מתוקנים.

אָמְנָם, דווקא **מִבְּחִינָה** נעלית **זוֹ יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם יְנִיקָה** השפעה ותוספת חיות **לַחִיצוֹנִים** כוחות שמחזק לגבול הקדושה, **וְעַל זֶה בְּקֹשׁ מֹשֶׁה** רבינו מהקדוש־ברוך־הוא **״וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ״ גו׳**[26], **שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה רַק לְסִטְרָא דִּקְדוּשָׁה. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁ״נּוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ״ דַּוְקָא,** מאלוקות **לְמִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁרְיַיִם, שֶׁאָז רָאוּי הוּא שֶׁיּוּמְשְׁכוּ וְיָאִירוּ בּוֹ י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים.** מבלי חשש שתהיה יניקה לחיצונים.

וְהַטַּעַם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מִלְּמַעְלָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין כוּ׳ וגם אם האדם נמצא במעמד ומצב רוחני ירוד לאחר שחטא ופגם, המשכה זו מיועדת גם לו, **מִכָּל־מָקוֹם בֵּינָן שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכָה מִבְּחִינָה גְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, יְכוֹלָה הַהַמְשָׁכָה לְהִשָּׁאֵר לְמַעְלָה,** כדי להמשיך ממקור עליון ביותר עד למטה, יש צורך בסיבה מיוחדת שהרי אין זה הסדר הרגיל של ׳סדר השתלשלות׳ **וּכְדֵי שֶׁתּוּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה לְמַטָּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,** ולא **צָרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת כְּלִי** קליטה וקבלה ראוי **לְגִלּוּי**

ג) **וְהִנֵּה** כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ״שְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ״, ״שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁרְיַיִם״, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה כְּלִי לְקַבֵּל גִּלּוּי הָאוֹר הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה דְּהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, הֲרֵי זֶה מִצַּד עִנְיַן הַבִּטּוּל, כִּי בְּחִינַת הַבִּטּוּל הוּא כְּלִי לְקַבֵּל גִּלּוּי אוֹר הַמְשָׁכָה זוֹ[27]. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[28] בְּעִנְיַן ״מִן הַמֵּצַר״ גו׳[29], שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה ״עָנְנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ״[29], הַמְשָׁכַת מֶרְחָב הָעַצְמִי המרחב האמיתי שאינו ׳מרחב׳ רק יחסית ל׳מצר׳ אלא מרחב בעצם עניינו, ועל כן מבואר במאמר הנזכר שֶׁהָעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״ הגורם שהקריאה אל ה׳ תהיה מתוך תחושה של ׳מצר׳ **הוּא עַל־יְדֵי הַבִּטּוּל** של האדם בראש השנה קודם התקיעות, הביטול דְּ״רָשָׁה בְּתִחְלָתָהּ״, ביום ראש השנה, תחילת השנה (עד התקיעות בשופר), השנה היא עדיין ׳רשה׳, לשון עניות, **כִּדְרָשַׁת חֲכָמֵינוּ ז״ל**[30] **עַל הַפָּסוּק**[31] האמור בתורה לגבי ארץ ישראל שהיא ארץ אשר עיני ה׳ אלוקיך בה **״מֵרֵאשִׁית (חָסַר כְּתִיב) הַשָּׁנָה״** ועד אחרית שנה, **״כָּל שָׁנָה שֶׁרָשָׁה בְּתִחְלָתָהּ מִתְעַשֶּׂרֶת בְּסוֹפָהּ״, שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין**

ביאור בדרך אפשר

גָּדוֹל כָּזֶה, וְזֶהוּ עַל־יְדֵי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁרְיַיִם ומבטל את הישות העצמית שלו.

ג) **וְהִנֵּה כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ״שְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ״, ״שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁרְיַיִם״,** ומבטל את עצמו, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה** האדם **כְּלִי** ראוי ומוכשר **לְקַבֵּל** ולקלוט **גִּלּוּי הָאוֹר הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה דְּהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, הֲרֵי זֶה מִצַּד עִנְיַן הַבִּטּוּל** שהאדם מבטל את המציאות והישות העצמית שלו, **כִּי בְּחִינַת הַבִּטּוּל הוּא כְּלִי לְקַבֵּל גִּלּוּי אוֹר הַמְשָׁכָה זוֹ**[27]. **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[28] במאמר דיבור־המתחיל ׳מן המצר קראתי י־ה׳, ענני במרחב י־ה׳ שנאמר בהתוועדות יום ב׳ דראש השנה בשנה זו, תשכ״ו (נדפס לעיל בקובץ זה עם ביאור בדרך אפשר) **בְּעִנְיַן** הקריאה אל ה׳ והעבודה להתקרב לאלוקות **״מִן הַמֵּצַר״ גו׳**[29] מתוך תחושה של ׳מצר׳ ומצוקה, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** דווקא משום שהקריאה היא מתוך ׳מצר׳ **נַעֲשֶׂה ״עָנְנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ״**[29], **הַמְשָׁכַת** והתגלות **מֶרְחָב הָעַצְמִי** המרחב האמיתי שאינו ׳מרחב׳ רק יחסית ל׳מצר׳ אלא מרחב בעצם עניינו, ועל כן מבואר במאמר הנזכר **שֶׁהָעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״** הגורם שהקריאה אל ה׳ תהיה מתוך תחושה של ׳מצר׳ **הוּא עַל־יְדֵי הַבִּטּוּל** של האדם בראש השנה קודם התקיעות, הביטול דְּ״רָשָׁה בְּתִחְלָתָהּ״, ביום ראש השנה, תחילת השנה (עד התקיעות בשופר), השנה היא עדיין ׳רשה׳, לשון עניות, **כִּדְרָשַׁת חֲכָמֵינוּ ז״ל**[30] **עַל הַפָּסוּק**[31] האמור בתורה לגבי ארץ ישראל שהיא ארץ אשר עיני ה׳ אלוקיך בה **״מֵרֵאשִׁית (חָסֵר כְּתִיב) הַשָּׁנָה״** ועד אחרית שנה, **״כָּל שָׁנָה שֶׁרָשָׁה בְּתִחְלָתָהּ מִתְעַשֶּׂרֶת בְּסוֹפָהּ״, שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין**

---

25) תהלים קלט, יב. וראה לקו״ת צו יב, א. 26) תשא לג, טז. 27) ראה גם סה״מ שם ע׳ תכ (תנא). 28) ד״ה מן המיצר דיום ב׳ דר״ה פ״ב ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 4 ואילך). 29) תהלים קיח, ה. 30) ר״ה טז, ריש ע״ב. 31) עקב יא, יב.

ביאור בדרך אפשר

מבטלים ומשפילים את עצמם **בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לְדַבֵּר** לפני הקדוש־ברוך־הוא **תַּחֲנוּנִים וּתְפִלָּה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר**[32] **תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ** כדרכו של העני לבקש סיוע וצדקה בתחנונים, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[28] במאמר של ראש השנה **הַדִּיּוּק** בלשון חכמינו ז״ל **דְּ״עוֹשִׂין עַצְמָן** בני ישראל בראש השנה **(רָשִׁין״),**

הַיְנוּ, שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינָם רָשִׁין כמבואר באריכות במאמר שלאחר העבודה בחודש אלול ובימי הסליחות, עם כל הפרטים והמעלות שבה, בוודאי כל אחד מישראל כבר התעלה ממצב של ׳עניות׳ רוחניות ל׳עשירות׳ רוחנית, **אֶלָּא שֶׁ״עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין״ (וּכְמוֹ ״מֵשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם״)** ומבטלים את עצמם. **וְעַל־דֶּרֶךְ דְּרָשַׁת רַז״ל**[33] בגמרא **עַל הַפָּסוּק**[34] בתהילים **אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה׳, אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן עֲרוּמִין** יש להם עורמה ופיקחות **בְּדַעַת** ונמצאים במצב רוחני נעלה **וּמְשִׁימִין עַצְמָן כִּבְהֵמָה** ומשפילים ומבטלים את עצמם, **כְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י: דַּכְּאֵי רוּחַ, וְהַיְנוּ כָּעָנִי שֶׁהוּא נָכֶה רוּחַ**[35] ושפל, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בַּאֲרוּכָה** במאמר דיבור־המתחיל ׳מן המצר׳ הנזכר **בְּמַעֲלַת תְּפִלַּת הֶעָנִי.**

וְעִנְיָן זֶה של ביטול המציאות האישית וקבלת עול מלכות שמים **שַׂיָּךְ בְּמִיּוּחָד לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, שֶׁבּוֹ נַעֲשֶׂה בְּנֵין הַמַּלְכוּת**[36] כמבואר בקבלה וחסידות שמידי שנה בבוא ראש השנה, הקדוש־ברוך־הוא מסלק את רצונו למלוך על העולמות, ובתקיעת־שופר בני־ישראל ממליכים אותו שוב על־ידי ׳בניין המלכות׳ מחדש, לאחר שבליל ראש השנה, בעקבות סילוק הרצון נותרה חיות מועטת ומצומצמת (ללא הארת התענוג והרצון והשכל והמידות, כמשל אדם שפועל בכוח המעשה בלבד ולכן הוא מסולק ונבדל מהפעולה שלו. ולאחר תקיעת־שופר, כאשר בני־ישראל חוזרים ומכתירים את הקדוש־ברוך־הוא, הוא חוזר להיות מלך עם כל הרצון והעונג, המוחין והמידות, וזו העבודה של ׳בניין המלכות׳ להביא את הכוחות הפנימיים הנעלים להאיר במלכות) והתעוררות הרצון העליון להיות מלך על העולמות והנבראים היא על ידי קבלת עול מלכות שמים, כעם המכתיר את המלך על ידי ההתבטלות בפניו

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[37] לגבי בריאת האשה (וספירת המלכות נמשלה לאשה, על שם שהיא מקבלת מהספירות כשם שהאשה מקבלת מבעלה) **וַיִּבֶן גו׳ אֶת הַצֵּלָע גו׳**, לשון בניין, **כִּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ** אין לה מעצמה **כְּלוּם**[38], וכל עניינה הוא אמצעי להעברת ההשפעה מהמוחין והמידות (כמשל עניין הדיבור שהוא מבטא את השכל והרגש, אבל אין לו תוכן משלו), **בְּחִינַת עָנִי** שאין לו כלום משלו, **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בִּפְרָט** עוד יותר מאשר בתפילות כל השנה **צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעָנְיָן דִּתְפִלַּת הֶעָנִי,** תפילה מתוך ביטול ושפלות, **עַל־יְדֵי זֶה שֶׁ״עוֹשִׂין עַצְמָן** בני ישראל בראש השנה **רָשִׁין״,** כאילו הם עניים, **וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּדַרְגָּה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית,** כפי שכל אחד בוודאי נמצא אחרי ההתעלות בחודש אלול, **הֲרֵי כֵּינָן שֶׁלֵּית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל**[39], אין מחשבה (שכל והשגה של אף אחד מהנבראים ואפילו של דרגות נעלות באלוקות) תופסת ומשיגה בו (בקדוש־ברוך־הוא בעצמו) כלל, **אֲפִילּוּ מַחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה דְּ׳אָדָם־קַדְמוֹן׳**[40], כמבואר בקבלה וחסידות, כשם שלכל עולם ומדרגה פרטית ב׳סדר ההשתלשלות׳ קדם רצון להתהוות עולם ומדרגה זו, כן גם ביחס לכללות כל סדר ההשתלשלות קדם רצון כללי, והוא מדרגת ״אדם קדמון״ (״א״ק״), הנקרא גם ״אור כללי״ (שלמעלה מהתחלקות לפרטים מוגדרים) בו כל הנבראים נסקרים בסקירה־מחשבה אחת כללית **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים** ואם המחשבה הקדומה של ׳אדם קדמון׳ שהיא בחינה באלוקות איננה תופסת את הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, קל־וחומר שעבודת הנבראים המוגבלים, גם אם היא בדרגה מאד נעלית, אין בכוחה ׳לתפוס׳ את הקדוש־ברוך־הוא בעצמו כי יש ריחוק הערך ופער עצום בין יכולת התפיסה של נברא והבורא עצמו, וכאשר האדם מתבונן בכך כראוי, **הֲרֵי הוּא בְּמַעֲמַד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי**[41]. **וְזֶהוּ** תחושה זו ׳עניות׳ **עִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״ גו׳, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַמְשָׁכַת ׳מֶרְחָב הָעַצְמִי׳.**

1 שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לְדַבֵּר
2 תַּחֲנוּנִים וּתְפִלָּה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר[32] תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר
3 רָשׁ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[28] הַדִּיּוּק דְּ״עוֹשִׂין
4 עַצְמָן (רָשִׁין״), הַיְנוּ, שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינָם רָשִׁין, אֶלָּא
5 שֶׁ״עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין״ (וּכְמוֹ ״מֵשִׂים עַצְמוֹ
6 כְּשִׁירַיִם״). וְעַל־דֶּרֶךְ דְּרָשַׁת רַז״ל[33] עַל הַפָּסוּק[34]
7 אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה׳, אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן
8 עֲרוּמִין בְּדַעַת וּמְשִׁימִין עַצְמָן כִּבְהֵמָה, כְּפֵרוּשׁ
9 רַשׁ״י: דַּכְּאֵי רוּחַ, וְהַיְנוּ כָּעָנִי שֶׁהוּא נָכֶה רוּחַ[35],
10 וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בַּאֲרוּכָה בְּמַעֲלַת תְּפִלַּת
11 הֶעָנִי. וְעִנְיָן זֶה שַׂיָּךְ בְּמִיּוּחָד לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, שֶׁבּוֹ
12 נַעֲשֶׂה בְּנֵין הַמַּלְכוּת[36], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[37] וַיִּבֶן גו׳
13 אֶת הַצֵּלָע גו׳, כִּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת לֵית לָהּ
14 מִגַּרְמָהּ כְּלוּם[38], בְּחִינַת עָנִי, וְזֶהוּ שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה
15 בִּפְרָט צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעָנְיָן דִּתְפִלַּת הֶעָנִי, עַל־יְדֵי־
16 זֶה שֶׁ״עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין״, וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי
17 הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּדַרְגָּה
18 הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית, הֲרֵי כֵּינָן שֶׁלֵּית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא
19 בֵּיהּ כְּלָל[39], אֲפִילּוּ מַחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה דְּ׳אָדָם־
20 קַדְמוֹן׳[40], וּמִכָּל־שֶׁכֵּן עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים, הֲרֵי הוּא
21 בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי[41]. וְזֶהוּ עִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״
22 גו׳, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַמְשָׁכַת
23 ׳מֶרְחָב הָעַצְמִי׳. וְכֵן הוּא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת,

---

32) משלי יח, כג. 33) חולין ה, ב. 34) תהלים לו, ז. 35) ישעי׳ סו, ב. 36) ראה פע״ח שער ר״ה פ״א ואילך. 37) בראשית ב, כב. וראה פע״ח שם פ״ד. ובכ״מ. 38) זהר ח״א קפא, א. רמט, ב. ח״ב ריח, ב. עץ חיים שער ו (שער העקודים) פ״ה. 39) תקו״ז בהקדמה (יז, א). 40) ראה תו״ח תולדות קמב, ב. ובכ״מ. 41) ראה גם ד״ה מן המיצר הנ״ל ס״ו (תורת מנחם

ביאור בדרך אפשר

וְכֵן הוּא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת שבתוכנה בא לידי ביטוי עניין זה של מעבר ויציאה מ׳מצר׳ אל ה׳מרחב׳, שֶׁאַף שֶׁלֵּית לָהּ מִגַּרְמָהּ שאין לה (תוכן ואור) מעצמה כְּלוּם, בְּחִינַת עָנִי, הִנֵּה דַּוְקָא עַל יָדָהּ נִמְשָׁכִים מעולם לעולם כָּל הָעִנְיָנִים כוּ׳, כמבואר גם במאמר של ראש השנה, שעל־ידי ספירת המלכות כפי שהיא בעולם האצילות נמשכים האורות וההשפעות של עולם האצילות לעולמות בריאה־יצירה־עשיה שלמטה מהאצילות וּכְמוֹ בְּעִנְיַן דְּ״וַיִּבֶן גּוֹ׳ אֶת הַצֵּלָע״ בריאת גּוֹ׳, שֶׁדָּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה האשה שהיא בחינת ׳מקבל׳ מהאיש נַעֲשֵׂית שְׁלֵמוּת הָאָדָם[42] המשפיע עצמו. וּלְהָעִיר, שֶׁעִנְיַן זֶה של תוספת שלימות באיש על־ידי האשה הוּא לא רק בראש השנה (שאז הוא עיקר עניין היציאה מן ה׳מצר׳ אל ה׳מרחב׳ ו׳בנין המלכות׳, כמבואר לעיל) אלא גַּם בְּכָל הַשָּׁנָה, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַזַ״ל[43] שֶׁאֵין אָדָם מִתְפָּרְנֵס (כּוֹלֵל גַּם עִנְיַן הַמְפָרְנֵסָה בְּרוּחָנִיּוּת) אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ, עָלֶיהָ אָמְרוּ[44] בֵּינָה יְתֵרָה נִתְּנָה בָּאִשָּׁה יוֹתֵר מִבָּאִישׁ (וְעַל־דֶּרֶךְ ״בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״[45], בְּחִינַת הַמְקַבֵּל דַּוְקָא). וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁאָז הוּא בִּנְיַן הַמַּלְכוּת.

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר עִנְיַן תְּפִלַּת הֶעָנִי, דְּהִנֵּה כְּתִיב[46] תְּפִלָּה לְדָוִד, הַטֵּה הֶוְיָ׳ אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי, וְצָרִיךְ לְהָבִין[47], לָמָּה קָרָא עַצְמוֹ עָנִי, חֲרֵי הָיָה גַּם חָסִיד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב לְאַחֲרֵי־זֶה[48] שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי, עֲנִי עָנִי אֶלָּא בִּדְעַת, וְאִלּוּ מַדְרֵגַת חָסִיד הִיא שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה בְּעִנְיַן אֱלֹקִי, וְאִם הוּא חָסִיד, לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּקָּרֵא עָנִי. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב שְׁתֵּי פְּעָמִים תְּפִלָּה, תְּפִלָּה לָעֲנִי כִּי־יַעֲטֹף[50], ו״תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים״[51], וְאִיתָא בַּזֹּהַר[52], מְלַמֵּד כיוון שבשניהם נאמר ביטוי זהה ״תפילה״, שֶׁ״תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה״ וּ״תְּפִלָּה לָעֲנִי״ שְׁנֵיהֶם שָׁוִים. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[53] זֶה עָנִי קָרָא וַהֲוָיָ׳ שָׁמֵעַ, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן מדוע נאמר בכתוב ״זה עני״, שֶׁהֲרֵי תֵּבַת ״זֶה״ מְיוּתֶרֶת, דַּהֲוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר שהיה לו (לפסוק) לומר עָנִי קָרָא וַה׳ שָׁמֵעַ, וְלָמָּה נֶאֱמַר ״זֶה עָנִי קָרָא״, אֶלָּא לְפִי שֶׁ״זֶה״ קָאֵי מכוון עַל מֹשֶׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[54] בתורה כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר ״זֶה עָנִי קָרָא״, דְּהַיְנוּ כדי ללמד שֶׁ״זֶה״ שֶׁהוּא מֹשֶׁה, הַיְנוּ ״תְּפִלָּה

ביאור בדרך אפשר

התוכן והמעלה המיוחדת של תְּפִלַּת הֶעָנִי, דְּהִנֵּה כְּתִיב[46] תְּפִלָּה לְדָוִד, הַטֵּה הֶוְיָ׳ אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי, וְצָרִיךְ לְהָבִין[47], לָמָּה קָרָא עַצְמוֹ עָנִי, המורה על נחיתות ופחיתות חֲרֵי הָיָה גַּם חָסִיד שזו מעלה גדולה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב לְאַחֲרֵי־זֶה[48] בהמשך פרק זה בתהילים שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי, וַהֲרֵי חָסִיד הוּא הֶפֶךְ מִמַּדְרֵגַת הֶעָנִי, כִּי מַדְרֵגַת חָסִיד הִיא שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה בְּעִנְיַן אֱלֹקִי, וְאִם הוּא חָסִיד, לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּקָּרֵא עָנִי. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב שְׁתֵּי פְּעָמִים תְּפִלָּה, תְּפִלָּה לָעֲנִי כִּי־יַעֲטֹף[50], ו״תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים״[51], וְאִיתָא בַּזֹּהַר[52], מְלַמֵּד כיוון שבשניהם נאמר ביטוי זהה ״תפילה״, שֶׁ״תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה״ וּ״תְּפִלָּה לָעֲנִי״ שְׁנֵיהֶם שָׁוִים. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[53] זֶה עָנִי קָרָא וַהֲוָיָ׳ שָׁמֵעַ, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן מדוע נאמר בכתוב ״זה עני״, שֶׁהֲרֵי תֵּבַת ״זֶה״ מְיוּתֶרֶת, דַּהֲוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר עָנִי קָרָא וַה׳ שָׁמֵעַ, וְלָמָּה נֶאֱמַר ״זֶה עָנִי קָרָא״, אֶלָּא לְפִי שֶׁ״זֶה״ קָאֵי עַל מֹשֶׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[54] כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר ״זֶה עָנִי קָרָא״, דְּהַיְנוּ ״תְּפִלָּה שֶׁהוּא מֹשֶׁה, הַיְנוּ ״תְּפִלָּה

- התוועדויות חמ״ה ע׳ 8 ואילך). 42) ראה גם מאמרי אדמו״ר האמצעי דרושי חתונה ח״ב ע׳ תכט. 43) ראה ב״מ נט, סע״א. יבמות סב, ב. לקו״ת ברכה קן, ב. 44) נדה מה, ב. 45) שה״ש ג, יא. 46) תהלים פו, א. 47) בהבא לקמן - ראה ד״ה תקעו תרכ״ח (סה״מ שם ע׳ שצח (תכט) ואילך). וראה גם ד״ה ארשב״נ תר״ץ (סה״מ קונטרסים ח״א קיח, ב). 48) תהלים שם, ב. 49) ראה כתובות סח, א. נדרים מא, א. ועוד. 50) תהלים קב, א. 51) שם צ, א. 52) ח״א קסח, ב. 53) תהלים לד, ז. 54) תשא לב, א. שם, כג. וראה מנחות נג, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 **לְמשֶׁה״. וְ״עָנִי״, הַיְנוּ ״תְּפִלָּה לֶעָנִי״, קָרָא וַה׳ שָׁמַע** לשתי
2 התפילות של ״תפילה לעני״ ו״תפילה למשה״ באותה מידה, **שֶׁשְּׁנֵיהֶם**
3 **שָׁוִים מַמָּשׁ** וזה החידוש בדברי הזוהר שאף כי לכאורה יש הבדל גדול
4 בין משה רבנו שהוא בדרגה רוחנית נעלית מאד לעני שהוא בדרגה רוחנית
5 נמוכה מאד, מכל־מקום שניהם שווים.

6 **וְיִתָּרָה מִזֶּה אִיתָא בַּזֹּהַר**[52], שלא זו בלבד ש׳תפילה למשה׳
7 ו׳תפילה לעני׳ שווים, אלא **שֶׁתְּפִלַּת**
8 **הֶעָנִי קוֹדֶמֶת** ויש לה עדיפות
9 **לִתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּכְפִי**
10 **שֶׁמַּבִּיא רְאָיָה מִתְּפִילִין שֶׁל יָד**
11 **וּתְפִילִין שֶׁל רֹאשׁ, שֶׁתְּפִלָּה**
12 **שֶׁל יָד נִקְרֵאת ״תְּפִלָּה לֶעָנִי״,**
13 **לְפִי שֶׁתְּפִילִין שֶׁל יָד הוּא עַל**
14 יד שמאל שהיא **יָד כֵּהָה**[55] חלשה,
15 כעני שהוא חלש בגשמיות וברוחניות,
16 **וְיָד כֵּהָה לְגַבֵּי יָד יָמִין** החזקה
17 **הִיא בְּחִינַת עָנִי, וּתְפִלָּה שֶׁל**
18 **רֹאשׁ הוּא בְּחִינַת ״תְּפִלָּה**
19 **לְמשֶׁה״, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן**
20 למרות מעלת התפילין של ראש שהם
21 בבחינת ׳עשיר׳ על התפילין של יד
22 שהם בבחינת ׳עני׳, בכל זאת
23 **מְקַדִּימִים** את הנחת **תְּפִילִין שֶׁל**
24 **יָד לִתְפִילִין שֶׁל רֹאשׁ.**
25 **וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁאָמַר דָּוִד** לפני
26 הקדוש־ברוך־הוא וביקש **״הַשְׁמַע ה׳**
27 **אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן**
28 **אָנִי״, דְּאַף שֶׁהָיָה חָסִיד,**
29 **שֶׁזּוֹהֵי מַדְרֵגַת עָשִׁיר, מִכָּל־**
30 **מָקוֹם פָּעַל בְּעַצְמוֹ** דוד המלך
31 **עִנְיַן הַבִּטּוּל לִקְרוֹא עַצְמוֹ**
32 **עָנִי,** על־דרן ׳עושין עצמן רשין׳ אף
33 שלאמיתו של דבר הם עשירים **כְּדֵי**
34 **שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ הָעִילּוּי**
35 **דְּ״תְּפִלָּה לֶעָנִי״** שיש לה מעלה
36 מיוחדת שנובעת מצד הביטול,
37 כמבואר לעיל.
38 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מָצִינוּ גַּם בְּמשֶׁה**
39 רבנו עצמו שביחד עם גודל מעלתו, יש
40 בו גם את עניין ׳תפילה לעני׳, כפי
41 שממשיך ומבאר: **דְּהִנֵּה, יֵשׁ עוֹד**
42 **פֵּירוּשׁ בְּמַה שֶׁכָּתוּב ״זֶה עָנִי**

ביאור בדרך אפשר

43 **קָרָא״ גו׳** וה׳ שמע, **שֶׁקְּאֵי** הכוונה היא **עַל מֹשֶׁה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל),** 44
שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ בִּבְחִינַת ״זֶה״, בְּחִינַת עָשִׁיר שיש לו תוכן ועניין 45
ואפשר להראות ולהצביע עליו ולומר עליו ״זה״, **מִכָּל־מָקוֹם קוֹרֵא** 46
עַצְמוֹ עָנִי, וְהַיְנוּ מִצַּד גּוֹדֶל עַנְוְתָנוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56] בתורה 47

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל 48
הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. 49
וּכְפִי שֶׁמְּבָאר רַבִּנוּ הַזָּקֵן 50
בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר הפותח
בפסוק **וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּיהוָה**
שִׂמְחָה[57], **שֶׁעִקַּר הֶעָנָוָה הִיא** 53
שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ בְּמַעֲלַת עַצְמוֹ 54
כְּלָל בְּכָל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה 55
טוֹב כוּ׳ וכל מעשיו הטובים לא 56
יגרמו לו להתגאות במעלות שלו, 57
כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן, שֶׁמַּה שֶׁהוּא 58
מַאֲמִין בַּה׳ אֶחָד וְאָחוּז 59
וְקָשׁוּר בַּה׳ בְּחַבְלֵי עֲבוֹתוֹת 60
אַהֲבָה[58] **וְכוּ׳**, ולכאורה הרי 61
עניינים אלה של אמונה ודבקות בה׳ 62
ואהבת ה׳ הם דברים נעלים שיש 63
להתפאר בהם, מכל־מקום זה לא יגרום 64
לו גאווה כי יתבונן שכל המעלות הללו 65
אֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהִגִּיעַ לְזֶה 66
בְּכֹחַ עַצְמוֹ, בגלל המעלות 67
והכישרונות האישיים שלו עצמו 68
אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְרוּשָׁה מהדורות 69
שקדמו לו, החל מהאבות אברהם יצחק 70
ויעקב **כוּ׳, וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל** 71
לִהְיוֹת עָנָו מִכֹּל הָאָדָם, 72
אֲפִילּוּ מִנְּכָרִי. וְלָכֵן אֵין זֶה 73
הענווה והשפלות **בִּסְתִירָה לְכָךְ** 74
שֶׁיּוֹדֵעַ אֶת מַעֲלוֹתָיו, וּכְמוֹ 75
בְּמשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁבְּוַדַּאי יָדַע כָּל 76
מַעֲלוֹתָיו, הָחֵל מֵהַמַּעֲלָה 77
שֶׁ״מֹּשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה 78
מִסִּינַי״[59], שהיא מעלה גדולה 79
ונפלאה מאד, **אֶלָּא שֶׁיָּדַע שֶׁכָּל** 80
עִנְיְנֵי מַעֲלוֹתָיו עם כל גדולתם 81
הֵם מַה שֶּׁנִּתְּנוּ לוֹ מִלְמַעְלָה, 82

1 נֶאֱמַר ״זֶה עָנִי קָרָא״, דְּהַיְנוּ שֶׁ״זֶה״ שֶׁהוּא מֹשֶׁה,
2 הַיְנוּ ״תְּפִלָּה לְמשֶׁה״. וְ״עָנִי״, הַיְנוּ ״תְּפִלָּה
3 לֶעָנִי״, קָרָא וַה׳ שָׁמַע, שֶׁשְּׁנֵיהֶם שָׁוִים מַמָּשׁ.
4 וְיִתָּרָה מִזֶּה אִיתָא בַּזֹּהַר[52], שֶׁתְּפִלַּת הֶעָנִי קוֹדֶמֶת
5 לִתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּכְפִי שֶׁמְּבִיא רְאָיָה מִתְּפִילִין
6 שֶׁל יָד וּתְפִילִין שֶׁל רֹאשׁ, שֶׁתְּפִלָּה שֶׁל יָד נִקְרֵאת
7 ״תְּפִלָּה לֶעָנִי״, לְפִי שֶׁתְּפִילִין שֶׁל יָד הוּא עַל יָד
8 כֵּהָה[55], וְיָד כֵּהָה לְגַבֵּי יָד יָמִין הִיא בְּחִינַת עָנִי,
9 וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ הוּא בְּחִינַת ״תְּפִלָּה לְמשֶׁה״,
10 וְאַף־עַל־פִּי־כֵן מַקְדִּימִים תְּפִילִין שֶׁל יָד לִתְפִילִין
11 שֶׁל רֹאשׁ. וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁאָמַר דָּוִד ״הַשְׁמַע ה׳
12 אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי״, דְּאַף שֶׁהָיָה חָסִיד,
13 שֶׁזּוֹהֵי מַדְרֵגַת עָשִׁיר, מִכָּל־מָקוֹם פָּעַל בְּעַצְמוֹ
14 עִנְיַן הַבִּטּוּל לִקְרוֹא עַצְמוֹ עָנִי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ
15 הָעִילּוּי דְּ״תְּפִלָּה לֶעָנִי״.
16 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** מָצִינוּ גַּם בְּמשֶׁה. דְּהִנֵּה, יֵשׁ
17 עוֹד פֵּירוּשׁ בְּמַה שֶׁכָּתוּב ״זֶה
18 עָנִי קָרָא״ גו׳, שֶׁקְּאֵי עַל מֹשֶׁה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל),
19 שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ בִּבְחִינַת ״זֶה״, בְּחִינַת עָשִׁיר, מִכָּל־
20 מָקוֹם קוֹרֵא עַצְמוֹ עָנִי, וְהַיְנוּ מִצַּד גּוֹדֶל
21 עַנְוְתָנוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56] וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד
22 מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וּכְפִי שֶׁמְּבָאר
23 רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּיהוָה
24 שִׂמְחָה[57], שֶׁעִקַּר הֶעָנָוָה הִיא שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ בְּמַעֲלַת
25 עַצְמוֹ כְּלָל בְּכָל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה טוֹב כוּ׳, כַּאֲשֶׁר
26 יִתְבּוֹנֵן, שֶׁמַּה שֶׁהוּא מַאֲמִין בַּה׳ אֶחָד וְאָחוּז
27 וְקָשׁוּר בַּה׳ בְּחַבְלֵי עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה[58] וְכוּ׳, אֵין
28 זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהִגִּיעַ לְזֶה בְּכֹחַ עַצְמוֹ, אֶלָּא בְּאוֹפֶן
29 שֶׁל יְרוּשָׁה כוּ׳, וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לִהְיוֹת עָנָו מִכֹּל
30 הָאָדָם, אֲפִילּוּ מִנָּכְרִי. וְלָכֵן אֵין זֶה בִּסְתִירָה לְכָךְ
31 שֶׁיּוֹדֵעַ אֶת מַעֲלוֹתָיו, וּכְמוֹ בְּמשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁבְּוַדַּאי יָדַע כָּל מַעֲלוֹתָיו, הָחֵל
32 מֵהַמַּעֲלָה שֶׁ״מֹּשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי״[59], אֶלָּא שֶׁיָּדַע שֶׁכָּל עִנְיְנֵי מַעֲלוֹתָיו הֵם

---

55) מנחות לו, ב. 56) בהעלותך יב, ג. 57) מאמרי אדה״ז תקס״ב ח״א ע׳ נא. וראה גם ד״ה שיר השירים תשכ״ה (סה״מ תשכ״ה ע׳ רכח ואילך). 58) ע״פ הושע יא, ד. 59) אבות פ״א מ״א.

ביאור בדרך אפשר

ולא דברים שזכה להם בכוחות עצמו ובזכות עצמו, **וְאִלּוּ הָיוּ נוֹתְנִים כֹּחוֹת** גדולים ונעלים **אֵלּוּ לְאָדָם אַחֵר, הָיָה גַּם־כֵּן בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה זוֹ, וְאֶפְשָׁר הָיָה מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר**[60] ממה שהגיע משה רבנו, ולכן אין לו להתגאות במעלותיו. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמֹשֶׁה ״זֶה עָנִי קָרָא (וַיְדַוְּקָא עַל־יְדֵי־זֶה** שרואה עצמו כעני, מפני הענווה) **וַהֲוָיָ׳ שָׁמַע״, וְהֵינוּ מְצַד מַעֲלַת הַבִּטּוּל לאלוקות שֶׁבְּתִפְלַּת הֶעָנִי, שֶׁלָּכֵן מִתְעַלֶּת וּמִתְקַבֶּלֶת עַל יָדָהּ** ידי תפילת העני **גַּם תְּפִלַּת הֶעָשִׁיר** כמו משה רבנו עם כל מעלותיו החל מקבלת התורה וכמו דוד המלך הנקרא ׳חסיד׳.

ה) **אָמְנָם** הַבִּטּוּל דְּ״עָנִי״ כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁ״יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין״ (הֵינוּ, שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינָם רָשִׁין, וְרַק עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמַּשִּׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים), אֵינוֹ בְּטוּל בְּעֶצֶם, כִּי־אִם בִּטּוּל שֶׁבָּא עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת כוּ׳. אַךְ יֶשְׁנוֹ אוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר בְּבִטּוּל הֶעָנִי, כְּמוֹ בְּעָנִי כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְהִתְבּוֹנְנוּת כוּ׳, וּכְפִי שְׁמָבְאָר אַדְמוּ״ר הָאֱמְצָעִי[61] שֶׁכְּשֶׁנִּזְכָּר הֶעָנִי וְאָבְיוֹן עַל רוֹב דָּחֳקוֹ כוּ׳ יִבְכֶּה בְּמַר נַפְשׁוֹ תֵּכֶף כוּ׳. וְלִכְאוֹרָה, אֵיךְ שַׁיָּךְ בִּטּוּל זֶה אֵצֶל מִי שֶׁהוּא עָשִׁיר בְּעֶצֶם, כְּמוֹ מֹשֶׁה וְדָוִד.

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ[62] **וַיֵּלֶךְ** מֹשֶׁה גוֹ׳ וַיֹּאמֶר גוֹ׳ בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ מְסוֹרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחָכְמָה[63], וּמוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ כוּ׳, אֲזַי לֹא הוּצְרַךְ לַעֲשׂוֹת עַצְמוֹ כְּעָנִי (״זֶה עָנִי קָרָא״) מִצַּד עַנְוְתָנוּתוֹ, עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת הַנַּ״ל שֶׁאִלּוּ הָיוּ נוֹתְנִים כֹּחוֹת כָּאֵלּוּ לְאָדָם אַחֵר - אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר, אֶלָּא נַעֲשָׂה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי מַמָּשׁ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְהִתְבּוֹנְנוּת כְּלָל, וּמִיַּד בָּכֹה יִבְכֶּה כוּ׳. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם הַיְדוּעַ (״זֶה עָנִי קָרָא״) מִצַּד עַנְוְתָנוּתוֹ, עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת הַנַּ״ל שֶׁאִלּוּ הָיוּ נוֹתְנִים כֹּחוֹת כָּאֵלּוּ לְאָדָם אַחֵר - אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר, אֶלָּא נַעֲשָׂה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי מַמָּשׁ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְהִתְבּוֹנְנוּת כְּלָל, וּמִיַּד בָּכֹה יִבְכֶּה כוּ׳. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם הַיְדוּעַ שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁבִּמְשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו הִשִּׂיג מֹשֶׁה רַבֵּנוּ רַק מ״ט שַׁעֲרֵי בִּינָה (חֲמִשִּׁים חָסֵר אַחַת[64]), הִנֵּה בְּיוֹם

ביאור בדרך אפשר

רוב דחקו צריך לגרום לו שפלות. **וְלִכְאוֹרָה** צריך להבין, **אֵיךְ שַׁיָּךְ בִּטּוּל זֶה** ״ביטול בעצם״ **אֵצֶל מִי שֶׁהוּא עָשִׁיר בְּעֶצֶם, כְּמוֹ מֹשֶׁה וְדָוִד** והרי לכאורה מהותו כעשיר היא סתירה מוחלטת לביטול בעצם?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ[62] פרשת השבוע, פרשת וילך, **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה גוֹ׳ וַיֹּאמֶר גוֹ׳ בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ מְסוֹרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחָכְמָה**[63]**, וּמוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ כוּ׳, אֲזַי לֹא הוּצְרַךְ לַעֲשׂוֹת עַצְמוֹ כְּעָנִי (״זֶה עָנִי קָרָא״) מִצַּד עַנְוְתָנוּתוֹ, עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת הַנַּ״ל שֶׁאִלּוּ הָיוּ נוֹתְנִים כֹּחוֹת כָּאֵלּוּ לְאָדָם אַחֵר - אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר, אֶלָּא נַעֲשָׂה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי מַמָּשׁ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְהִתְבּוֹנְנוּת כְּלָל, וּמִיַּד בָּכֹה יִבְכֶּה כוּ׳. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם הַיְדוּעַ שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁבִּמְשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו הִשִּׂיג מֹשֶׁה רַבֵּנוּ רַק מ״ט שַׁעֲרֵי בִּינָה (חֲמִשִּׁים חָסֵר אַחַת[64]), הִנֵּה בְּיוֹם

ביטול בעצם, פרשת הבינה ספירת

60) ראה סה״מ תרס״ה ע׳ ריט. תרצ״ז ע׳ 297 ואילך. ה׳שי״ת ע׳ 236. וראה לקו״ש חי״ג ע׳ 30. 61) דרך חיים ע׳ 10. 62) וילך לא, א־ב. 63) פירש״י עה״פ (נתבאר בארוכה בהתוועדות - לקו״ש חכ״ט ע׳ 189 ואילך). 64) ר״ה כא, ב. נדרים לח, א.

ביאור בדרך אפשר

העליונה מחולקת לחמישים דרגות המכונות ׳שערים׳ ואמרו חכמינו ז״ל בגמרא שישנם חמישים שערי בינה וכולם ניתנו למשה רבינו חסר אחת שנאמר ׳ותחסרהו מעט מאלוקים׳ ורק ביום פטירתו זכה לשער הנו״ן כדלהלן (וגם לגבי ספירת העומר שהיא מ״ט ימים נאמר שהאדם מסוגל להגיע בעבודתו עד השער המ״ט ואת שער הנו״ן משפיעים מלמעלה בחג השבועות) **הִנֵּה בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ הִשִּׂיג גַּם שַׁעַר הַנּוּ״ן דְּבִינָה**, כְּתוֹרַת **הַמַּגִּיד**[65] ממעזריטש **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב**[66] האמור בתורה לגבי אופן הסתלקותו של משה רבנו **וַיַּעַל מֹשֶׁה גּוֹ׳ אֶל הַר נְבוֹ, שֶׁ״נְּבוֹ״** נוטריקון **״נוּ״ן בּוֹ״**[67], **וְלִכְאוֹרָה, אֵיךְ מַתְאִים עִנְיָן זֶה** המדגיש את גודל המעלה והחשגה של משה רבינו ביום הסתלקותו **עִם הָאֲמוּר שֶׁבְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ נִסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעְיְנוֹת הַחָכְמָה, דְּכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ כּוֹ׳, אֵיךְ הָיָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג שַׁעַר הַנּוּ״ן דְּ׳בִינָה׳** שהוא השגה נעלית מאד, יותר ממ״ט שערי בינה שהשיג במשך כל ימי חייו?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא[68], **שֶׁ׳הִיא הַנּוֹתֶנֶת׳, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעְיְנוֹת הַחָכְמָה, נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ׳מֵצַר׳ מַמָּשׁ (וְלֹא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בָּא לַהַכָּרָה שֶׁגַּם הָעֲבוֹדָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית הִיא עֲדַיִן בִּבְחִינַת ׳מֵצַר׳, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן בִּלְבַד**[69]**), וְאָז הָיְתָה אֶצְלוֹ תְּפִלַּת הֶעָנִי מַמָּשׁ, וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּא לַמֶּרְחָב הָאֲמִתִּי, שֶׁבְּסוֹף הַיּוֹם זָכָה לְגִלּוּי שַׁעַר הַנּוּ״ן דְּ׳בִינָה׳.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְדָוִד, דְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאָמַר הַשֵּׁה הֲוֵי׳ אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי, וּבְיַחַד עִם זֶה אָמַר ״שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי״, וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ **חָסִיד**, היינו שהשיג אלוקות **בְּמַדְרֵגַת עָשִׁיר**, מכל־מקום **עֲנִי כְּפִשׁוּטוֹ**, וְהַיְנוּ **״בְּהִיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה״**[70], שֶׁאָז אָמַר כִּי גֵּרְשׁוּנִי מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה׳[71], וְלָכֵן נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב דְּ״צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְּשָׂרִי בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם״[72], שֶׁזֶּהוּ מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ׳מֵצַר׳ מַמָּשׁ, וְדָוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה הַגִּיעַ לַמֶּרְחָב הָאֲמִתִּי.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר[73] בדברי דוד המלך בהמשך ל״צמאה לך נפשי״ **בֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךָ**, ומפרשים **הַלְוַאי בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךָ**[74], **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים** לא במדבר צחיח במבחינה רוחנית אלא **״בַּקֹּדֶשׁ״**, **שָׁאז** המצב הרוחני הוא של עשירות, ולכן **עִנְיַן הָעֲנִיּוּת הוּא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כָּעָנִי עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת כּוֹ׳**, וכמבואר לעיל, ביטול שנובע מהתבוננות לא יכול להיות ביטול בעצם, מכל־מקום **יִהְיֶה עִנְיַן הַצִּמָּאוֹן אוֹפֶן כְּמוֹ בְּשָׂעָה שֶׁנִּמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי מַמָּשׁ, הוּא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כָּעָנִי עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת כּוֹ׳, יִהְיֶה עִנְיַן הַצִּמָּאוֹן כּוֹ׳ בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן כְּמוֹ בְּשָׂעָה שֶׁנִּמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה למבואר לעיל אודות יציאה למרחב האמיתי מתוך המצר האמיתי במשה רבנו, הוא גם **בְּנוֹגֵעַ לְדָוִד, דְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאָמַר** דוד לפני הקדוש־ברוך־הוא **הַשֵּׁה הֲוֵי׳ אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי, וּבְיַחַד עִם זֶה אָמַר ״שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי״, וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ חָסִיד, בְּמַדְרֵגַת עָשִׁיר**, מכל־מקום **עֲנִי כְּפִשׁוּטוֹ, וְהַיְנוּ ״בְּהִיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה״**[70], **שֶׁאָז אָמַר כִּי גֵּרְשׁוּנִי מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה׳**[71], **וְלָכֵן נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב דְּ״צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְּשָׂרִי בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם״**[72], **שֶׁזֶּהוּ מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ׳מֵצַר׳ מַמָּשׁ, וְדָוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה הִגִּיעַ לַמֶּרְחָב הָאֲמִתִּי. וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[73] **בֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךָ, הַלְוַאי בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךָ**[74], **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים ״בַּקֹּדֶשׁ״, שֶׁאָז עִנְיַן הָעֲנִיּוּת הוּא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כָּעָנִי עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת כּוֹ׳, יִהְיֶה עִנְיַן הַצִּמָּאוֹן כּוֹ׳ בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן כְּמוֹ בְּשָׂעָה שֶׁנִּמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי מַמָּשׁ.**

---

65) לקו״ת במדבר יב, א ואילך. 66) ברכה לד, א. 67) ראה ספר הליקוטים להאריז״ל ואתחנן ג, כו. 68) ראה גם מאור עינים ריש פרשתנו. 69) ראה גם ד״ה מן המיצר הנ״ל פ״ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 9). 70) תהלים סג, א. 71) שמואל־א כו, יט. 72) תהלים שם, ב. 73) שם, ג. 74) סה״מ תרפ״ט ע׳ 215. וש״נ. וראה כתר שם טוב בהוספות סימן

ו) **וּמִזֶּה** מובָן גַּם **בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן** דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״, **שֶׁיֵּשׁ** אוֹפֶן שֶׁלֹּא זוֹ **בִּלְבַד שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים, בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן, אֶלָּא שֶׁהוּא בִּבְחִינַת שְׁרַיִים מַמָּשׁ**. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזּוֹהִי הַמַּעֲלָה דְּ״שַׁבַּת שׁוּבָה״ לְגַבֵּי יְמֵי הַחוֹל דַּ״עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה״. דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ב) שֶׁיֵּשׁ שִׁלְשָׁה טְעָמִים בַּצַּוָּארְךָ לְהִיוֹת ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״ בשביל סליחת העוון על ידי המשכה מי״ג מידות הרחמים (האחד - כדי להיות כלי להמשכה מלמעלה ומשום שההמשכה היא אמנם של רחמים אבל משולבת בה מידה מסויימת של מידת הדין והצמצום. השני - כי ההמשכה היא ממדרגה שבה ׳כחשיכה כאורה׳ וללא הביטול יש חשש שתהיה יניקה לחיצונים. והשלישי - כדי שההמשכה הנעלית לא תישאר למעלה אלא אכן תומשך למטה) הֲרֵי זֶה רַק בִּימוֹת הַחוֹל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לֹא שַׁיָּךְ הַטַּעַם הַשֵּׁנִי דִּשְׁלִילַת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁבְּשַׁבָּת אֵין מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים, וְכַיָּדוּעַ[75] **בְּעִנְיַן פֶּרֶשׁ חֲגֵיכֶם**[76], **וְלֹא פֶּרֶשׁ שַׁבַּתְכֶם**[77], שֶׁלָּכֵן מִצָּוָה לְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת בְּעוֹנֶג אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[78], **וּבְעִנְיַן** שֶׁל מִצָּוָה לֹא שַׁיָּךְ פֶּרֶשׁ. וּכְמוֹ־כֵן לֹא שַׁיָּךְ בְּשַׁבָּת הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ קְצָת מִדַּת הַדִּין, אֶלָּא שֶׁהָרַחֲמִים גּוֹבְרִים, שֶׁהֲרֵי ״כָּל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִנָּהּ״ כוּ׳[79]. וְאִם בֵּן, הַצַּוָּארְךָ בָּעִנְיַן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק מִצַּד הַטַּעַם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדֵי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית דְּי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים תּוּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בִּבְחִינַת מַקִּיף בִּלְבַד, כְּמוֹ ״נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ״[80], הַיְנוּ, שֶׁהַנַּחְלָה (׳נַחַל׳ מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה) בָּאָה בִּבְחִינַת מַקִּיף בִּלְבַד, וְאֵינָהּ נִכְנֶסֶת בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב כוּ׳[81], וּכְדֵי שֶׁתּוּמְשַׁךְ בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״. וְכֵיוָן שֶׁהַצַּוָּארְךָ בָּעִנְיַן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה בִּפְנִימִיּוּת, הֲרֵי מובָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״ גּוֹפָא

ביאור בדרך אפשר

צימאון של עני באמת שגורם לביטול בעצם.

ו) וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״, שֶׁיֵּשׁ אוֹפֶן שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים, בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן, אֶלָּא שֶׁהוּא בִּבְחִינַת שְׁרַיִים מַמָּשׁ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזּוֹהִי הַמַּעֲלָה דְּ״שַׁבַּת שׁוּבָה״ לְגַבֵּי יְמֵי הַחוֹל דַּ״עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה״. דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ב) שֶׁיֵּשׁ שִׁלְשָׁה טְעָמִים בַּצַּוָּארְךָ לִהְיוֹת ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״ בשביל סליחת העוון על ידי המשכה מי״ג מידות הרחמים (האחד - כדי להיות כלי להמשכה מלמעלה ומשום שההמשכה היא אמנם של רחמים אבל משולבת בה מידה מסויימת של מידת הדין והצמצום. השני - כי ההמשכה היא ממדרגה שבה ׳כחשיכה כאורה׳ וללא הביטול יש חשש שתהיה יניקה לחיצונים. והשלישי - כדי שההמשכה הנעלית לא תישאר למעלה אלא אכן תומשך למטה) הֲרֵי זֶה רַק בִּימוֹת הַחוֹל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לֹא שַׁיָּךְ הַטַּעַם הַשֵּׁנִי דִּשְׁלִילַת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁבְּשַׁבָּת אֵין מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים, וְכַיָּדוּעַ[75] המבואר בחסידות **בְּעִנְיַן פֶּרֶשׁ חֲגֵיכֶם**[76], **וְלֹא פֶּרֶשׁ שַׁבַּתְכֶם**[77], בדברי מוסר שאומר הנביא מלאכי מוזכר הביטוי ״פרש חגיכם״, פסולת החגים, ואמרו על כך בזוהר שהכתוב מדייק ומדבר דווקא על פסולת החגים, כי השבת נעלית מהחגים. ובאכילת שבת, האוכל כולו מתעלה לקדושה ולא נשארת כל פסולת׳ של היפך הטוב **שֶׁלָּכֵן מִצָּוָה לְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת בְּעוֹנֶג**

ביאור בדרך אפשר

אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[78], **וּבְעִנְיַן שֶׁל מִצָּוָה לֹא שַׁיָּךְ פֶּרֶשׁ** של ׳פסולת׳ המגיעה למקום לא רצוי, אלא הכול מתעלה לקדושה.

וּכְמוֹ־כֵן לֹא שַׁיָּךְ בְּשַׁבָּת הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ קְצָת מִדַּת הַדִּין, אֶלָּא שֶׁהָרַחֲמִים גּוֹבְרִים, ובגלל ה׳קצת מידת הדין׳ צריכה להיות ענווה ושפלות **שֶׁהֲרֵי** כדברי הזוהר על השבת **״כָּל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִנָּהּ״** כל הדינים עוברים (ומסתלקים) ממנה **כוּ׳**[79]. **וְאִם כֵּן, הַצַּוָּארְךָ בָּעִנְיַן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק כְּדֵי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית דְּי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים** לא תישאר למעלה אלא **תּוּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם** וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בִּבְחִינַת מַקִּיף בִּלְבַד, וְאֵינָהּ נִכְנֶסֶת ואינה חודרת **בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב כוּ׳**[81], **וּכְדֵי שֶׁתּוּמְשַׁךְ בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״** ונעשה כלי לקליטת ההמשכה הנעלית בפנימיותו. **וְכֵיוָן שֶׁהַצַּוָּארְךָ בָּעִנְיַן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה בִּפְנִימִיּוּת, הֲרֵי מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁרַיִים״ גּוֹפָא עַצְמוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנִימִיּוּת, הַיְנוּ,**

סד. וש״נ. 75) ראה תו״א ר״פ חיי שרה (טו, ג). ובכ״מ. 76) מלאכי ב, ג. 77) זח״ב פח, ב. 78) ראה רמב״ם הל׳ שבת פ״ל ה״א. ה״ז. 79) זח״ב קלה, ב. 80) תהלים קכד, ד. 81) לקו״ת דרושים לר״ה סב, ב.

ביאור בדרך אפשר

לֹא רַק שֶׁ״מְּשִׁים אֶת עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים״ ואין זה לאמיתו של דבר כי עדיין לא הגיע לביטול אמיתי, **אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת שִׁירַיִים מַמָּשׁ** שכן כדי לפעול המשכה שתחדור בפנימיות, יש צורך בעבודה הנעשית באמת ובפנימיות.

וְעִנְיַן זֶה נִפְעָל בְּ׳שַׁבָּת שׁוּבָה׳, שֶׁהוּא יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁמּוּכְרָח לִהְיוֹת בְּשִׁבְעַת הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים ללא הבדל באיזה ימים בשבוע חלים שני ימי ראש השנה (**שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר** לא ייתכן **לְשִׁבְעָה יָמִים לְלֹא יוֹם הַשַּׁבָּת**), **שֶׁכּוֹלְלִים אֶת כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וּבָהֶם** בימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים **נַעֲשֶׂה הַתְּשׁוּבָה וְהַתִּקּוּן שֶׁל כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה**[82], וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַשַּׁבָּת קָשׁוּר עִם עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, כַּיָּדוּעַ שֶׁ״שַּׁבָּת׳ אוֹתִיּוֹת ׳תְּשֵׁב׳[83], חֲרֵי מוּבָן, שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל ״שַׁבָּת שׁוּבָה״ (שֶׁבּוֹ נַעֲשֵׂית הַתְּשׁוּבָה וְהַתִּקּוּן עַל כָּל הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה) הוּא הַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, וְכִמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[84] שֶׁכְּלָלוּת הַתְּשׁוּבָה דְּיוֹם הַשַּׁבָּת הִיא תְּשׁוּבָה עִילָּאָה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה הַתְּשׁוּבָה דְּ׳שַׁבָּת שׁוּבָה׳. וְכַיָּדוּעַ[85] שֶׁיֵּשׁ בִּתְשׁוּבָה רִבּוּי מַדְרֵגוֹת, וְלָכֵן גַּם לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, הִנֵּה דַּוְקָא כְּשֶׁמִּתְעַלֶּה לְדַרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר, כַּאֲפִּט עֵר זִיךְ בְּמָשׁ וּמְקַיֵּם גַּם־כֵּן מִצְוֹת, נֶחְשָׁב בְּעֵינֵי עַצְמוֹ לְצַדִּיק גָּמוּר. אֲבָל עַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה, כַּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ וּמִתְעַלֶּה מִדַּרְגָּה לְדַרְגָּה בְּאַרְבַּע תאתא׳, תשובה בדרגה תחתונה, **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה הַתְּשׁוּבָה דְּ׳שַׁבָּת שׁוּבָה׳** שהיא בוודאי ובוודאי ׳תשובה עילאה׳. **וְכַיָּדוּעַ**[85] שהיא בוודאי ובוודאי ׳תשובה עילאה׳. דרגות רבות זו למעלה מזו, **וְלָכֵן גַּם שֶׁיֵּשׁ בִּתְשׁוּבָה רִבּוּי מַדְרֵגוֹת,** לפי מעמדו ומצבו באותה שעה, **לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה** הִנֵּה דַּוְקָא כְּשֶׁמִּתְעַלֶּה לְדַרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר, כַּאֲפִּט עֵר זִיךְ הוא ׳תופס את עצמו׳ ומתברר לו שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה וארז״ל הוא עושה תשובה נעלית יותר.

וְכַיָּדוּעַ הַבְּאוּר[86] בתורת החסידות **בְּמַה שֶׁתִּקְּנוּ לוֹמַר ״סְלַח לָנוּ כִּי חָטָאנוּ״ בְּתִפְלַת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה אֲמִירַת תַּחֲנוּן לְאַחֲרֵי ׳שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה׳) דַּוְקָא, דִּלְכְאוֹרָה** אינו מובן מדוע בקשת הסליחה ואמירת הוידוי הם בתפילת שמונה־עשרה או סמוך לה, הרי לכאורה **הָיָה מְהַנָּכוֹן לוֹמַר זֶה קוֹדֶם הַתְּפִלָּה, שֶׁקּוֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל יִתְוַדֶּה עַל חֲטָאָיו,** ויגש לתפילה לאחר שכבר עשה תשובה?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה קוֹדֶם הַתְּפִלָּה לפני שהאדם עסק בעבודת התפילה שמקרבת את האדם לאלוקות **דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו**[87], נראה לו שמצבו טוב וישר, כיוון **שֶׁמֵּאַחַר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה עֲבֵירָה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ וּמְקַיֵּם גַּם־כֵּן מִצְוֹת, נֶחְשָׁב בְּעֵינֵי עַצְמוֹ לְצַדִּיק גָּמוּר** ואיננו רואה צורך לבקש מחילה ולהתוודות על חטאים. **אֲבָל עַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה, כַּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ וּמִתְעַלֶּה מִדַּרְגָּה לְדַרְגָּה בְּאַרְבַּע הַשְׁלִיכוֹת דְּסוֹלָם הַתְּפִלָּה,** פסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע, קריאת שמע ושמונה־

---

82) ראה סידור האריז״ל (להר״ש מרשקוב) סדר עשי״ת. פע״ח שער תפלות ר״ה ספ״ו. 83) תורת נתן למהר״ן שפירא [צפת, תרמ״ה; ירושלים, תשל״א (נב, סע״א)] בסופו. יפ״ת לב״ר ספכ״ב. תניא אגה״ת ספ״י. 84) אגה״ת שם. 85) ראה גם תניא פכ״ט (לו, ב). 86) לקו״ת דרושי שבת שובה סה, ג. ד״ה תקעו הנ״ל (סה״מ תרכ״ז ע׳ תב (תלג)). ובכ״מ. 87) משלי כו, ב.

ביאור בדרך אפשר

עשרה, **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לִ׳שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה׳**, ואז הוא עומד לפני הקדוש־ברוך־הוא בביטול מוחלט **כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ**[88], כעבד לפני אדונו, **אֲזַי רוֹאֶה** מתגלה לו ומתברר לו **אֵיךְ** שלא זו בלבד שאינו בדרגת צדיק גמור, כפי שחשב לפני התפילה, אלא **שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאֱלֹקוּת בְּתַכְלִית הָרִחוּק, וּכְמוֹ הֶעָנִי שֶׁבֵּיתוֹ רֵיקָם מִכֹּל, כָּךְ הוּא רֵיקָם מִבְּחִינַת הַמְשָׂכַת אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְלָכֵן** כאשר עמד על מצבו האמיתי, **אוֹמֵר ״סְלַח לָנוּ כִּי חָטָאנוּ״.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן בְּנוֹגֵעַ לְ׳שַׁבָּת שׁוּבָה׳, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה בשבת **הִיא בְּמַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית,** מדרגת ׳תשובה עילאה׳ כמבואר לעיל, **אֲזַי גַּם הָעִנְיָן דְּ״מֵשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים״** ומבטל את כל המציאות שלו לאלוקות **הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁ״מֵשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים״, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת שִׁירַיִים מַמָּשׁ.**

ז) **וְזֶהוּ** ״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים בַּהַפְטָרָה דְּ׳שַׁבָּת שׁוּבָה׳, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר הָיְתָה הֶעָבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְנִמְצָאִים כְּבָר בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית, בְּחִינַת ׳יִשְׂרָאֵל׳, שֶׁבְּהּ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל** עָוֹן מַמָּשׁ, כִּי־אִם כִּשָּׁלוֹן בִּלְבַד (״כִּי כָשַׁלְתָּ״ גו׳), **וּמִכָּל־מָקוֹם צָרִיךְ לִהְיוֹת ״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל״, וְאַדְרַבָּה, בִּגְלַל שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, הֲרֵי הוּא בָּא לִידֵי הַכָּרָה שֶׁהוּא בְּמַצָּב דְּ״כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ״, כֵּיוָן שֶׁמַּרְגִּישׁ יוֹתֵר אֶת הָרִחוּק מֵאֱלֹקוּת כו׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** וְזֶהוּ **גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב ״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״, ״עַד״ דַּיְקָא,** שֶׁהוּא לְשׁוֹן **נְצָחִיּוּת**[89], **וּכְמוֹ אֲנִי הֲוָי׳ לֹא שָׁנִיתִי**[90], **וְ״עַד הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״,** שֶׁ״הֲוָי׳״ המתייחס לאור האלוקי הבלי־גבול, שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳, **יִהְיֶה ״אֱלֹקֶיךָ״**[91] יבוא ויאיר בתוכך ובפנימיותך, **וְאָז דַּוְקָא בָּא לִידֵי הַכָּרָה דְּ״כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ״**[92] ועושה תשובה. **וְכֵיוָן שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית בִּתְשׁוּבָה, הֲרֵי מוּבָן שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בָּהּ עִנְיַן הַוִּידּוּי לִמְחוֹת אֶת גּוּף הַהֶקְלִיפָּה,** שעניינו מבואר לעיל בתחילת המאמר, **שֶׁכָּל זֶה נִתְתַּקֵּן כְּבָר עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה בַּדְּרָגוֹת שֶׁלְּפָנֵי־זֶה,** ובעמדנו ב׳שבת שובה׳ כבר אין צורך בכך **וְאֵלּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ** של ׳שובה ישראל׳ בשבת שובה **עִקָּרָהּ בְּעוֹמֶק פְּנִימִיּוּת הַלֵּב כו׳** ולא בוידוי בפה.

וּמִכָּל־מָקוֹם נֶאֱמַר כאן בתשובה של ׳שובה ישראל׳, **״קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים״, כִּי** כדברי הזוהר **״לְבָא פָּלִיג לְכָל שַׁיְפִין״**[93], הלב

ביאור בדרך אפשר

וְאַדְרַבָּה, בִּגְלַל שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר כתוצאה מהעבודה הרוחנית הנעלית מתחילת חודש אלול ועד עתה, **הֲרֵי הוּא בָּא לִידֵי הַכָּרָה שֶׁהוּא בְּמַצָּב דְּ״כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ״, כֵּיוָן שֶׁמַּרְגִּישׁ יוֹתֵר אֶת הָרִחוּק מֵאֱלֹקוּת כו׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** לעניין בקשת ״סלח לנו״ דווקא בתפילת שמונה־עשרה, כי דווקא אחרי כל השלבים בתפילה האדם מגיע להכרה שעליו לעשות תשובה.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב ״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״, ״עַד״ דַּיְקָא, ונשאלה השאלה בתחילת המאמר מדוע לא נאמר שהתשובה צריכה להיות ״לה׳ אלוקיך״, והמענה הוא שהכתוב מדייק ואומר ״עד״ **שֶׁהוּא לְשׁוֹן נְצָחִיּוּת**[89], **וּכְמוֹ אֲנִי הֲוָי׳ לֹא שָׁנִיתִי**[90], ולעולם אין בו שינויים, **וְ״עַד הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״, שֶׁ״הֲוָי׳״** המתייחס לאור האלוקי הבלי־גבול, שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳, **יִהְיֶה ״אֱלֹקֶיךָ״**[91] יבוא ויאיר בתוכך ובפנימיותך, **וְאָז דַּוְקָא בָּא לִידֵי הַכָּרָה דְּ״כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ״**[92] ועושה תשובה. **וְכֵיוָן שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית בִּתְשׁוּבָה, הֲרֵי מוּבָן שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בָּהּ עִנְיַן הַוִּידּוּי לִמְחוֹת אֶת גּוּף הַהֶקְלִיפָּה,** שעניינו מבואר לעיל בתחילת המאמר, **שֶׁכָּל זֶה נִתְתַּקֵּן כְּבָר עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה בַּדְּרָגוֹת שֶׁלְּפָנֵי־זֶה, וְאֵלּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ** של ׳שובה ישראל׳ בשבת שובה **עִקָּרָהּ בְּעוֹמֶק פְּנִימִיּוּת הַלֵּב כו׳** ולא בוידוי בפה.

וּמִכָּל־מָקוֹם נֶאֱמַר כאן בתשובה של ׳שובה ישראל׳, **״קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים״, כִּי** כדברי הזוהר **״לְבָא פָּלִיג לְכָל שַׁיְפִין״**[93], **שֶׁנִּמְשָׁךְ מִפְּנִימִיּוּת הַלֵּב**

88) שבת י, א. 89) ראה גם לקו״ת שם סז, ג. 90) מלאכי ג, ו. 91) לקו״ת שם סה, א. 92) ראה גם סד״ה שובה ישראל תש״ד (סה״מ תש״ד ע׳ 21). 93) ראה זהר ח״ב קנג, א. ח״ג קסא, ב. רכא, ב (ברע״מ). רלב, א (ברע״מ).

ביאור בדרך אפשר

מחלק (דם וחיות) לכל האברים, ומה שנמצא בפנימיות הלב יוצא ונמשך לכל חלקי הגוף **שֶׁנִּמְשָׁךְ מִפְּנִימִיּוּת הַלֵּב עַד לַעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל** ממָשׁ וההתעוררות שבפנימיות הלב מקבלת ביטוי במעשה בפועל, **וְעַד שֶׁגַּם בָּעוֹלָם** ולא רק באדם עצמו **נִמְשֶׁכֶת בְּחִינַת אֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי הַדִּבּוּר** (ובלשון הכתוב קחו עמכם **״דְּבָרִים״), שֶׁעִנְיָנוֹ** של הדיבור **הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[94] בִּדְבַר** מֶלֶךְ **שִׁלְטוֹן,** כשם שהמלך שולט על העם באמצעות דיבורו, כך דיבור התשובה כוונתו ובכוחו **לִפְעוֹל** שֶׁתִּהְיֶה ״מַלְכוּתוֹ״ של הקדוש־ברוך־הוא, מלך העולם **בְּכֹל** מָשָׁלָה״[95], **בְּאוֹפֶן שֶׁל** מְמָשָׁלָה שֶׁהִיא בְּעַל־כָּרְחָם[96] של העולמות והנבראים, היינו שהכל בטל לאלוקות, **וַהֲרֵי עִנְיָן** הַשִּׁלְטוֹן וּמְמָשָׁלָה של מלכות הקדוש־ברוך־הוא בעולם באופן של ממשלה בעל כרחם **הוּא (לֹא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר[97]**

ביאור בדרך אפשר

וּמַלְכוּתוֹ בָּרְצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מתוך הבנה והכרה באלוקות, **אֶלָּא) כַּאֲשֶׁר צָרִיךְ לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּ׳אָמַר מַלְכָּא עָקַר טוּרָא׳[98],** המלך אמר והרי נעקר, ביטוי הממחיש את התוקף והשלטון של המלך בארצו, וכך גם בנמשל במלכות ה׳ בעולם שהיא באופן של שלטון וממשלה, **הָחֵל מֵהַיְצֶר הָרַע שֶׁנִּדְמֶה לָהֶם כְּהַר[99]** אבל הקדוש־ברוך־הוא עוקר ומבטל אותו, **וְהַיְנוּ, שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בָּעוֹלָם, עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּגִלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ** של האדם העובד את ה׳, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ גַּם כָּל הַמְצָטָרֵךְ לוֹ עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, שֶׁתִּהְיֶה אַ לְעִבְּדִיקְעֶר יָאָר** שנה של חיים **אוּן אַ גְּעזוּנְטֶער יָאָר,** שנה של בריאות **בְּבָנֶי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי** בבנים, חיים (בריאות) ומזונות (פרנסה) ובכולם **רְוִיחֵי** בריווח.

1 עַד לַעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, וְעַד שֶׁגַּם בָּעוֹלָם
2 נִמְשֶׁכֶת בְּחִינַת אֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי
3 הַדִּבּוּר (״דְּבָרִים״), שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[94]
4 בִּדְבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, לִפְעוֹל שֶׁתִּהְיֶה ״מַלְכוּתוֹ
5 בַּכֹּל מָשָׁלָה״[95], בְּאוֹפֶן שֶׁל מְמָשָׁלָה שֶׁהִיא בְּעַל־
6 כָּרְחָם[96], וַהֲרֵי עִנְיַן הַשִּׁלְטוֹן וּמְמָשָׁלָה הוּא (לֹא
7 בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר[97] וּמַלְכוּתוֹ בָּרְצוֹן
8 קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא) כַּאֲשֶׁר צָרִיךְ לִפְעוֹל הָעִנְיָן
9 דְּ׳אָמַר מַלְכָּא עָקַר טוּרָא׳[98], הָחֵל מֵהַיְצֶר הָרַע
10 שֶׁנִּדְמֶה לָהֶם כְּהַר[99], וְהַיְנוּ, שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת
11 מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בָּעוֹלָם, עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם
12 בְּגִלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ, וְעַל־
13 יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ גַּם כָּל הַמְצָטָרֵךְ לוֹ עַל כָּל הַשָּׁנָה
14 כּוּלָּהּ, שֶׁתִּהְיֶה אַ לֶעבֶּדִיקְעֶר יָאָר אוּן אַ
15 גֶּעזוּנְטֶער יָאָר, בְּבָנֶי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי.

94) קהלת ח, ד (ושם: באשר דבר). 95) תהלים קג, יט. 96) ראה לקו״ת דרושים לר״ה נה, ב. 97) בתפילת ערבית. 98) ב״ב ג, ב. וש״נ. 99) סוכה נב, א.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמוד א

1 שאין צריך עוד קנין, אלא האמירה מועילה כקנין, וכיון שכן, שמא
2 נאמר שבשהקדיש את הטלית **בְּמַאן דְּתַקְפָהּ דְּמֵי** – דומה הוא
3 כאילו תקפה אליו, וכשם שאם תקפה הרי היא שלו כך גם אם
4 הקדישה תהא להקדש ותצא מחבירו, **אוֹ דִּלְמָא הַשְׁתָּא מִיהָא** –
5 עתה בשעה שבא להקדישה, **הָא לֹא תַּקְפָהּ** עדיין, **וּכְתִיב** (ויקרא
6 כז יד) ׳**וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ**׳ וגו׳, ויש לדרוש שאין אדם
7 יכול להקדיש אלא דבר הדומה לביתו, **מַה בֵּיתוֹ** שהוא מקדיש
8 **בִּרְשׁוּתוֹ** הוא, שקרקע אינה נגזלת, **אַף** כָּל דבר שמקדיש עליו
9 להיות **בִּרְשׁוּתוֹ, לְאַפּוֹקֵי הַאי** – להוציא ולמעט אופן בו הקדיש דבר
10 **דְּלֹא בִּרְשׁוּתוֹ** שאין הקדשו חל, וכן כאן, כיון שאין הטלית ברשותו,
11 אין יכול להקדישנה.
12 הגמרא מביאה מעשה על מנת לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּהַהִיא**

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמוד א

1 את כל החוב שבשטר, והרי השטר היה תפוס אף בידי הלווה, **וְלֵית**
2 **לֵיהּ** – וכי אינו סובר את האמור ב**מַתְנִיתִין** ׳**שְׁנַיִם אוֹחֲזִין כו׳** בטלית,
3 זה אומר בולה שלי וזה אומר כולה שלי יחלוקו׳.
4 מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן,** בְּשטר מְקוּיָם [שהעידו
5 עדים על החתימות וכתבו בית דין עליו ׳הנפק׳ דהיינו אישור על
6 קיומו] **דִּבְרֵי הַכֹּל יְחֻלּוֹקוּ,** ואף לדברי רבי, וכדין המשנה, **כִּי פְּלִיגִי**
7 **בְּשטר שֶׁאֵינוֹ מְקוּיָם, שֶׁרַבִּי סָבַר** אף אם הלווה **מוֹדֶה בְּשטר שֶׁכָּתְבוּ**
8 ואינו טוען שהוא מזוייף **צָרִיךְ** המלווה **לְקַיְּמוֹ,** שלולי זאת יוכל
9 הלווה לטעון שהוא פרוע, **וְלכך אִי מְקַיְּים לֵיהּ מלווה, פָּלִיג** – יוכל
10 לגבות ממנו את חציו, **וְאִי לֹא מְקַיְּים לֵיהּ לֹא פָּלִיג** ולא יגבה כלל,
11 **מַאי טַעְמָא** יכול הלווה לטעון שפרעו [מה שאינו יכול לטעון
12 בשטר מקויים], משום ששטר שאינו מקויים **חַסְפָּא בְּעַלְמָא הוּא** –
13 הרי הוא כחרס שאין אפשרות לגבות בו, שיתכן שהוא מזויף, **מָאן**
14 **קָא מְשַׁוֵּי לֵיהּ לְהַאי שְׁטָרָא** – ומי זה שנתן תוקף לשטר זה, **הִלְוֶה,**
15 שהודה שכתבו, והרי **הָא קָאָמַר דִּפְרִיעַ** – הוא עצמו אומר שהשטר
16 פרוע, ונאמן הוא בכך. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר, מוֹדֶה בְּשִׁטָּר**
17 **שֶׁכָּתְבוּ אֵין צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ** עוד בעדים, שכיון שהודה הלווה שנכתב
18 בכשרות ולווה בו, הרי זה כאילו קיימו את חתימות העדים, **וְלכך**
19 **אַף עַל גַּב דְּלֹא מְקַיְּים לֵיהּ יַחֲלוֹקוּ.**
20 שנינו עוד בברייתא: **נָפַל** – הגיע השטר **לְיַד דַּיָּין, לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית**
21 מתוך ידו. הגמרא מבינה עתה שהכוונה היא שהשטר אבד ומצאו
22 דיין.

בס"ד. שיחת יום ב' דראש השנה, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. [כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה, והתחיל לנגן הניגון "צמאה לך נפשי". אחר־כך נתן בקבוקי משקה לשלשת האורחים שיצאו זה עתה מרוסיא, לחלק להמסובים, ולאחרי שגמרו לחלק המשקה, הניח כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א הבקבוקים לימינו, ואמר:]

ידוע מאמר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר בשם הבעל־שם־טוב[1] על הפסוק[2] "כן בקודש חזיתיך" - שבא בהמשך לפסוק[3] "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי", שאמר דוד המלך בהיותו "במדבר יהודה"[4], בריחוק מקום מהמקדש, ולכן היה אצלו ענין הצמאון כו', ועל זה אמר "כן בקודש חזיתיך" - "הלואי בקודש חזיתיך", היינו, שבקשתו היתה שגם כאשר יחזור להיות "בקודש", יהיה במעמד ומצב ד"צמאה גו' כמה גו'", כמו בהיותו "במדבר יהודה".

והנה אמרו רז"ל[5] "מחשבה טובה הקדוש־ברוך־הוא מצרפה למעשה", וכפירוש כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[6] ש"מצרפה" הוא (גם) מלשון צירוף וזיכוך, והיינו, שכאשר יהודי חושב מחשבה טובה, אזי הקדוש־ברוך־הוא מצרפה ומזככה כו', ועוזר לו להביאה לידי פועל ממש.

ומזה מובן, שכאשר יהודי נמצא "במיצר" ומרגיש שהוא "במיצר", ולכן יש אצלו הענין ד"מן המיצר קראתי"[7], באופן ד"צמאה גו' כמה גו'" [שזוהי המעלה ד"תפלה לעני" שקודמת לתפלת עשיר[8], והיינו לפי שהעני אינו צריך לאריכות ההתבוננות[9], אלא תיכף שנזכר במעמדו ומצבו הרי הוא מרגיש שנמצא "במיצר", ומיד נעשה אצלו הענין ד"קראתי"], ומבקש "כן בקודש חזיתיך", שגם לאחרי שיצא מן המיצר אל המרחב ויהיה "בקודש", יהיה אצלו הענין ד"קראתי", "צמאה גו' כמה גו'", כמו בהיותו "במיצר" - הנה "מחשבה טובה הקדוש־ברוך־הוא מצרפה למעשה", והיינו, דכיון שמצדו ישנו הענין ד"צמאה לך נפשי כמה לך בשרי" וגם הבקשה "כן בקודש חזיתיך", ומכאן ואילך אין הדבר תלוי בו, אלא רק בהקדוש־ברוך־הוא שהוא "כל יכול", הרי בודאי שהקדוש־ברוך־הוא מצרף את מחשבתו הטובה שתבוא בפועל ממש - הן בנוגע ליציאה מן המיצר אל המרחב, והן שגם כשיבוא אל המרחב, "בקודש", יהיה אצלו ענין הצמאון כמו בהיותו במיצר.

ועל־דרך־זה בנוגע ל"תפלה לעני", "אין עני אלא בדעה"[10], שאין לו השגה וידיעה באלקות, ולכן קורא ומתפלל "מן המיצר", וטוען שעניותו היא מצד סיבות שאינן תלויות בו - שבודאי ממלא הקדוש־ברוך־הוא בקשתו, ונותן לו עשירות בדעת, וכמו כן ממלא בקשתו "כן בקודש חזיתיך", שגם לאחרי־זה יהיה אצלו הצמאון כמו בהיותו עני.

ובפרט בנוגע לאחינו הנמצאים בצרה ובשביה[11], במעמד ומצב של "מיצר" הן בגשמיות והן ברוחניות, שלא מניחים להם ללמוד תורה ולקיים מצוות, ולכן יש אצלם הענין ד"מן המיצר קראתי" - שבודאי יקויים בהם "ענני במרחב י"ה"[7], היינו, שהקדוש־ברוך־הוא יוציא אותם מן המיצר אל המרחב, ועד ל"מרחב י"ה", וגם, שלאחרי שיבואו אל המרחב יהיה אצלם הענין ד"קראתי" כמו בהיותם במיצר.

ויהי־רצון שבקרוב ממש יצאו מן המיצר אל המרחב, מרחב בגשמיות ומרחב ברוחניות, ובחסד וברחמים, ובטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

[כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "אבינו מלכנו", ואחר־כך צוה לנגן הניגון "הוא אלקינו"].

---

1) ראה כתר שם טוב בהוספות סס"ד. וש"נ.
2) תהלים סג, ג.
3) שם, ב.
4) שם, א.
5) קידושין מ, א.
6) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 45. סה"מ תש"ב ע' 87.
7) תהלים קיח, ה.
8) ראה זח"ג קצה, א. וראה גם כש"ט סצ"ז.
9) ראה דרך חיים שעה"ת פ"ב (ה, ד).
10) נדרים מא, רע"א. וראה כתובות סח, סע"א.
11) הכוונה לאחינו בנ"י הנמצאים במדינתנו מלפנים, מאחורי מסך הברזל. - ולהעיר, שבשנה זו (תשכ"ו) התחילה היציאה ממדינה ההיא (ראה מבוא לאג"ק חכ"ד ע' 5 ואילך). - המו"ל.

* * *

ב. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור־המתחיל מן המיצר גו'.

* * *

ג. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר[12]) בענין "תפלה לעני כי יעטוף"[13] - יש ביאור נוסף במאמר של אדמו"ר מהר"ש[14] במעלת תפלת העני שקודמת לתפלת העשיר, וזה לשונו:

"דהנה אנו אומרים[15] ועינינו מאירות כשמש וכירח, והקשה הרב המגיד ז"ל[16], שאם אנו אומרים כשמש, ואם כן מה שייך לומר עוד וכירח, שהרי אין ערוך השמש לירח כלל, ואור הירח הוא טפל ובטל לגמרי לגבי אור השמש. ותירץ הרב המגיד ז"ל, שיש מעלה בירח מה שאין בשמש, והיינו לפי שהירח מקבל אור חדש מה שלא היה לה מקודם, על כן מלובש בזה תענוג יותר, מה־שאין־כן באור השמש שאין בה שינויים כלל אלא כו' אין מאיר בה התענוג כל־כך, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג".

וזוהי גם מעלת תפלת העני, כי להיותו עני מתענג ביותר ממה שמקבל, מפני ההתחדשות שבדבר. וכידוע שעיקר התענוג הוא מענין ההתחדשות, כמשל צפור המדברת - המבואר בכמה מקומות בדרושי חסידות[17], וגם בדרושי כבוד־קדושת אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו־עדן[18].

ומבאר שם[19], שזהו גם מה שכתוב[20] "תפלה לדוד גו' ענני כי עני ואביון אני", דאף שקרא עצמו חסיד, כמו שכתוב לאחרי זה[21] "שמרה נפשי כי חסיד אני" (שזהו היפך ענין העניות), מכל־מקום, קרא עצמו גם עני, מצד גודל המעלה דתפלת העני. אלא שבזה היה גם הסיוע מבחינת חסיד, ועל־דרך הידוע ש"תפלה למשה" מסייע ל"תפלה לדוד", כמבואר בדיבור־המתחיל תפלה למשה תר"ס[22].

ד. ויש להוסיף עוד בענין "תפלה לעני" - שאמיתית מעלתה היא כאשר המתפלל הוא בתכלית העניות שאין למטה מזה, שאז תפלתו היא ללא ציור כלל, אלא מצד פשיטות הנפש (כיון שאינו שייך לגילויים), שזהו מה שנאמר "מן המיצר קראתי", קריאה בעלמא, להיותה מתכלית המיצר כו', כנ"ל (במאמר[23]).

וכמו שנתבאר לעיל[23] שלכן נקרא ראש־השנה "בכסה"[24], כדברי הגמרא[25] "איזהו חג שהחודש מתכסה בו\ הוי אומר זה ראש־השנה" - כי ענינו של ראש־השנה הוא הקריאה מתכלית המיצר שאין מיצר למטה ממנו. וזהו גם הענין ש"החודש מתכסה בו", תכלית הכיסוי - שהרי יש זמנים שבהם הלבנה אינה במילואה, אלא הולכת ופוחתת, אבל עדיין יש לה איזו מציאות; מה־שאין־כן כאשר החודש מתכסה, בתכלית הכיסוי, ברגע שלפני המולד - אינה מציאות כלל, אפילו לא כפי שהיא בשעת המולד.

וזהו אמיתית ענין המיצר - נקודה בלי שום ציור כלל, כי כאשר יש איזה ענין של ציור, אין זו נקודה לאמיתתה, שהרי לגבי נקודה שלמטה ממנה יש לה שטח, אורך ורוחב, ואילו אמיתית ענין הנקודה הוא ללא ציור כלל[26], שאין למטה ממנה. וזהו גם מה ש"תרי משהו לא אמרינן"[27], כי "משהו" לאמיתתו היינו שלא שייך מציאות קטנה ממנו.

וכאשר הקריאה באה מתכלית המיצר שאין למטה ממנו, שזהו אמיתית הענין ד"תפלה לעני" - אזי נעשה "ענני במרחב י"ה", היינו, שגם ההמשכה מלמעלה היא ממרחב הָעֲצָמוּת, תכלית הפשיטות, שלא שייך שם ענין של ציור ומציאות כלל.

---

12) פ"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 5).
13) תהלים קב, א.
14) ד"ה תקעו דר"ה תרכ"ח פ"ט (סה"מ תרכ"ז ס"ע תלז ואילך). וראה גם ד"ה זה דר"ה תשח"י (תורת מנחם - התוועדויות חכ"א בתחלתו).
15) בתפלת "נשמת" דשבת ויו"ט.
16) או"ת סרצ"ז (פד, סע"ד).
17) תו"א ויצא כא, ג. וישלח כה, ד. לקו"ת ס"פ במדבר (כ, א). שלח מח, סע"ג ואילך. ובכ"מ.
18) סה"מ תרמ"ג ע' קלג. תרנ"ח ע' מו. תרס"ח ע' לט. תרע"ח ע' רפב. תר"פ ע' קפו. ועוד.
19) פ"א (ע' תכט).
20) תהלים פו, א.
21) שם, ב.
22) סה"מ תר"ס ע' סב.
23) פ"ז (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 10 ואילך).
24) תהלים פא, ד.
25) ר"ה ח, סע"א ואילך.
26) ראה גם המשך תרס"ו ע' תצ.
27) ראה ט"ז יו"ד סצ"ב סקט"ז. ועוד.

* * *

ה. המשך הביאור[28] בפירוש רש"י סוף פרשת נצבים, דיבור־המתחיל ובחרת בחיים, ה"יינה של תורה", והשייכות לראש־השנה מצד הענין ד"יבחר לנו את נחלתנו"[29] שנמשכת על־ידי העבודה ד"ובחרת בחיים"[30] - נכלל בשיחה שהוגהה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפסה ב'לקוטי שיחות' חלק י"ט עמוד 274 ואילך.

* * *

ו. נתבאר לעיל (במאמר[31]) שעל־ידי "מן המיצר קראתי", קריאה פשוטה, להיותו בתכלית המיצר, נעשה "ענני במרחב י"ה", שנמשך ממרחב הָעַצְמוּת. וכפי שהוא גם בענין השופר, שדוקא על־ידי־זה שצדו אחד קצר, שמורה על המיצר באופן של נקודה שלמעלה מציור, שלכן "כל הקולות כשרים בשופר"[32], אזי צדו השני רחב, שזהו הענין ד"מתעשרת בסופה"[33] שנעשה מיד לאחרי תקיעת שופר[34].

ובודאי שכל זה נפעל כבר - כמובן מזה שמברכים על תקיעת שופר [והרי הברכה היא לא רק על מעשה המצוה, אלא גם על הרמז שבה: "כלומר עורו ישנים משנתכם וכו'"[35], הן ההתעוררות על־ידי השופר שנעשית למטה, והן ההתעוררות על־ידי השופר שנעשית למעלה, כמו שכתוב[36] "עורה למה תישן הוי'"] - כדברי רבינו הזקן בתניא[37]: "שאנו מברכין .. ברוך אתה ה' .. והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל".

ויתירה מזה - כמדובר לעיל (במאמר[31]) שבענין המיצר והמרחב שבשופר נכלל גם המיצר והמרחב ד"שופר גדול", שהם באופן נעלה יותר כו'.

ואף שעיקר הענין ד"שופר גדול" יאיר לעתיד לבוא, הרי ידוע שגם בזמן הזה, ביום הכיפורים, ישנו הענין ד"שופר גדול"[38].

ולהעיר, שאף־על־פי שבראש־השנה תוקעים מאה קולות[39], וביום הכיפורים תוקעים רק תקיעה אחת[40], מכל־מקום, יש מעלה בתקיעה דיום הכיפורים לגבי התקיעות דראש־השנה, שהרי בראש־השנה שחל בשבת אין תוקעים[41], ואילו ביום הכיפורים תוקעים גם כשחל בשבת, ואפילו בזמן הזה[40].

ומצד בחינת "שופר גדול" שביום הכיפורים - נעשית גם יציאת העבדים לחירות[42].

ועל־פי האמור לעיל שהענין ד"מתעשרת בסופה" הוא מיד לאחרי תקיעת שופר - הרי גם יציאת העבדים לחירות מתחילה כבר בראש־השנה, אלא ש"מראש־השנה עד יום הכיפורים לא היו עבדים נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהן .. כיון שהגיע יום הכיפורים .. נפטרו עבדים לבתיהן"[43].

והעיקר - כאמור - שברור הדבר שענין התקיעות פעל פעולתו אצל כל בני־ישראל, ובודאי שיתן הקדוש־ברוך־הוא לכל אחד מישראל שתהיה אצלו היציאה מן המיצר אל המרחב, בכל המצטרך לו, בבני חיי ומזוני רויחי.

---

28) לשיחת ש"פ נצבים בסופה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד ע' 316 ואילך). וש"נ.

29) תהלים מז, ה.

30) כידוע שכל הענינים שלמעלה באים ע"י אתערותא דלתתא, וגם הענינים שבאים מצד אתערותא דלעילא שאין אתערותא דלתתא מגעת שם, הרי המשכתם היא "באתר שלים" דוקא, ולכן צריכה להיות עבודה שהיא מעין ההמשכה. ועד"ז בנוגע לענין הבחירה שמצד עצמותו ית' (שלכן הנה גם בדרגא ש"אח עשו ליעקב", הנה "ואוהב את יעקב" (מלאכי א, ב) דוקא), שהמשכתה היא ע"י הבחירה דנש"י (שרק בהם ישנו ענין הבחירה, משא"כ במלאכים כו').

31) פ"ד ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 6 ואילך).

32) ר"ה כז, ב.

33) שם טז, ריש ע"ב.

34) ראה תורת לוי"צ ע' סז. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שט. ע' תכא. וראה גם התוועדויות תנש"א ח"א ס"ע 64 ואילך. וש"נ.

35) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

36) תהלים מד, כד.

37) אגה"ת פי"א.

38) ראה לקו"ת דרושי ר"ה ס, רע"ג. ובכ"מ.

39) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תקצו. וש"נ.

40) שם סתרכ"ג סי"א. וש"נ.

41) שם סתקפ"ח ס"ד. וש"נ.

42) ראה לקו"ת שם, ב.

43) ר"ה ח, ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י הי"ד.

[כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "הושיעה את עמך". אחר־כך צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' - פעם אחת), והניגון "ניע זשוריצי כלאָפצי".

לאחרי ברכת המזון, תפלת ערבית והבדלה - נתן כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א בידו הקדושה לכל הנאספים מ"כוס של ברכה".

טרם צאתו אמר:]

יהי רצון שתהיה שנה שמחה, טוב תמידי ("אַ גוטער תמיד"), שנת תורה ושנת גאולה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. פרשת וילך היא הפרשה שקורין בתורה בהרבה שנים בשבת הראשונה שבתחילת השנה. וגם בשנים שבהם קורין פרשת וילך בשבת שלפני ראש־השנה (שאז קורין בשבת הראשונה פרשת האזינו), הרי כיון ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"[1], נמצא, שראש־השנה והימים הראשונים של השנה קשורים עם פרשת וילך. ומזה מובן, שזהו ענין כללי בעבודת כל השנה.

והענין בזה:

"וילך" - הליכה - הוא ענין כללי שצריך להיות תמיד אצל בני־ישראל, שנקראים בשם "מהלכים", כמו שכתוב[2] "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", וכמו שכתוב[3] "ילכו מחיל אל חיל", והיינו, שעבודתו של איש ישראל צריכה להיות באופן שאינו נשאר לעמוד במדריגה אחת, אלא צריך להתעלות ממדריגה למדריגה בכל יום ובכל שעה, ועל־אחת־כמה־וכמה בהתחלת השנה (שאז קורין בתורה פרשת וילך) - שצריך להתעלות ביותר ממדריגתו בשנה שעברה, דכיון ש"בכל שנה ושנה יורד ומאיר .. אור חדש ומחודש .. עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה" (כמבואר ב'אגרת הקודש'[4]), הרי מובן שאז צריך להיות ענין ההליכה בהדגשה יתירה.

וענין ההליכה אצל בני־ישראל נעשה על־ידי משה רבינו - "וילך משה":

ידוע[5] שכל עניני בני־ישראל נמשכים על־ידי שבעת הרועים, החל ממשה רבינו, "רעיא מהימנא", וכמו שכתוב[6] "ומשה היה רועה", שמתחילת לידתו היה מתוקן לכך[7], והיינו, שענינו של משה רבינו היה להמשיך ולהשפיע לבני־ישראל - על־ידי התורה שניתנה על ידו ונקראת על שמו, כמו שכתוב[8] "זכרו תורת משה עבדי" - את כל עניניהם, עד יומו האחרון (על־דרך פירוש רש"י על הפסוק[9] "עד הים האחרון" - "עד היום האחרון").

ומזה מובן, שגם הנתינת־כח לבני־ישראל שיוכל להיות אצלם ענין ההליכה מדרגא לדרגא נמשך על־ידי משה, והיינו, שהענין ד"וילך משה" פועל אצל כל בני־ישראל שגם אצלם יהיה ענין ההליכה. ועל־דרך מאמר רז"ל[10] "בתר רישא גופא אזיל".

וממשיך בכתוב: "וילך משה וידבר וגו' ויאמר וגו"[11] - שמשה רבינו פועל ענין ההליכה לא רק אצל אלו מבני־ישראל שעבורם מספיקה אמירה ("ויאמר") בלשון רכה, אלא גם אצל אלו מבני־ישראל

---

1) זח"ב סג, ב. פח, א.
2) זכרי' ג, ז.
3) תהלים פד, ח.
4) סי"ד.
5) ראה תניא רפמ"ב, וב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לשם (ע' רעח). וש"נ.
6) שמות ג, א.
7) שמו"ר פ"ב, ד.
8) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א. מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
9) ברכה לד, ב.
10) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.
11) ראה גם שיחת ש"פ וילך, שבת שובה, ו' תשרי דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 31 ואילך).

שזקוקים לדיבור ("וידבר") בלשון קשה (כמו "דיבר האיש גו' אתנו קשות"[12]), והיינו, שהענין ד"בתר רישא גופא אזיל" הוא לא רק בנוגע לכללות בני־ישראל, אלא אצל בני־ישראל גופא הרי זה אצל כל אחד מישראל.

ב. תיבות אלו - "וילך משה" - מעתיק רש"י ב'דיבור המתחיל', ולפי כמה דפוסים וכתבי־יד - מוסיף גם תיבת "וגו'".

אחר־כך מעתיק רש"י מפסוק ב', "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", ומפרש: "יכול שתשש כחו, תלמוד לומר לא כהתה עינו ולא נס ליחו[13], אלא מהו לא אוכל, איני רשאי, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע".

אחר־כך מעתיק התיבות "וה' אמר אלי", ומפרש: "זהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי".

ואחר־כך מעתיק התיבות "אנכי היום", ומפרש: "היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות".

ואחר־כך מביא פירוש נוסף במה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא": "דבר אחר: לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה".

[כלומר: כיון שפעולת 'רועה ישראל' בהשפעה לבני־ישראל היא על־ידי התורה, הנה כאשר "נסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה", אזי אינו יכול להמשיך להנהיג את בני־ישראל, ובהכרח שמכאן ולהבא יהיה יהושע מנהיג ישראל].

ג. וצריך להבין:

א) מדוע מעתיק רש"י את התיבות "וילך משה" (ולפי כמה דפוסים וכת"י - גם תיבת "וגו'", שבה מרמז את התיבות שלאחרי זה), שלכאורה אינן שייכות לפירושו בתיבות "לא אוכל עוד לצאת ולבוא"?

ב) קושיית המפרשים[14] - שרש"י משנה סדר הכתוב ומפרש תחילה מה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי", ואחר־כך מפרש מה שכתוב לפני זה "אנכי היום"?!

ג) מהו הטעם שרש"י לא מסתפק בפירוש הראשון, ומוסיף "דבר אחר כו'"; וכן לאידך, שגם הפירוש השני אינו מספיק, ולכן יש צורך בפירוש הראשון, ואדרבה, הפירוש העיקרי הוא הפירוש הראשון, ורק בגלל שיש בו קושי, יש צורך גם בפירוש השני.

וכמדובר כמה פעמים שכל פרטי הענינים בפירוש רש"י צריכים להיות מובנים בפשוטו של מקרא דוקא.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

בהתחלת הפרשה נאמר "וילך משה", ומיד לאחרי־זה אומר משה רבינו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" - שזוהי סתירה מיניה וביה, שהרי אם לא היה יכול לצאת ולבוא, איך הלך?!

והגע עצמך: משה רבינו הולך ומדבר לכל בני־ישראל (כמו שכתוב לאחרי־זה "וידבר גו' אל כל ישראל"), ועושה זאת בזריזות נפלאה, כדי להספיק את כל הענינים שהוצרך לעשות בו ביום: הדיבור לבני־ישראל שבהמשך הפרשה; כתיבת התורה ונתינתה לי"ב השבטים; פרשת האזינו; "וזאת הברכה אשר ברך משה גו'" את כל י"ב השבטים [ומה גם שמסתבר לומר שכל עניניו של משה רבינו - ובפרט דברי תורה - היו נעשים ביום דוקא]. וביחד עם זה אומר משה רבינו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא"?!

וזהו שרש"י מעתיק את התיבות "וילך משה", "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" - שזהו הקושי בפשוטו של מקרא שבא רש"י לתרץ בפירושו.

ה. ובזה גופא יש שינויי גירסאות בדפוסים וכתבי־יד בנוגע להוספת תיבת "וגו'"[15]:

ובהקדמה - שיש כאלה שאינם שמים לב לדיוק קטן כזה; למאי נפקא־מינה אם כתוב "וגו'", אם

12) מקץ מב, ל.
13) ברכה לד, ז.
14) ראה רא"ם. ועוד.
15) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד ע' 166.

לאו. אבל האמת היא, שכיון שפירוש רש"י הוא בתכלית הדיוק, וכידוע[16] מה שנעתק בספר צרור המור[17] (ונתבאר על־ידי הרב הצדיק ר' ישראל מקאָזניץ[18]) בנוגע לגודל מעלת פירוש רש"י, וכדברי רש"י שהתענה תרי"ג תעניות על פירושו כו', הרי מובן, שגם הוספת תיבת "וגו'" היא בדיוק.

ובנדון דידן, החילוק אם מעתיקים רק את התיבות "וילך משה" או שמוסיפים תיבת "וגו'" הוא - אם התיבות "וילך משה" כשלעצמם הם בסתירה למה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", או שהסתירה היא דוקא מצד המשך הפסוק המרומז בתיבת "וגו'":

ובהקדים מה שנתבאר[19] בפירוש הכתוב[20] "כי תצא למלחמה", שיש לפרש ב' פירושים בתיבת "תצא": (א) יציאה ביחס למקום (כפירוש הפשוט), (ב) יציאה ביחס למצב הרוח. וכמו כן יש לפרש ב' פירושים אלו בתיבת "וילך": (א) למקום אחר, (ב) למצב רוח אחר.

ולדוגמא: בפסוק "לכו ונמכרנו לישמעאלים"[21] - אי אפשר לפרש שהכוונה היא להליכה כפשוטה, למקום אחר, דכיון ש"וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה גו'"[22], הרי לא הוצרכו לילך למקום אחר; ובהכרח לפרש תיבת "לכו" ביחס למצב הרוח, היינו, שכיון שעד עתה חשבו להתנהג עם יוסף באופן אחר, לכן אמר להם יהודה "לכו ונמכרנו גו'": הבה נשנה את יחס ההנהגה כו'.

ועל־דרך־זה יש לפרש בפסוק "וילך איש מבית לוי"[23] - שאין הכוונה להליכה כפשוטה, אלא להליכה במצב הרוח כו'.

ובנוגע לפסוק "וילך משה" - אם נפרש שהליכה זו היא (לא ביחס למקום, אלא) ביחס למצב הרוח, הרי מעיקרא ליתא קושיא ממה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".

אבל, כיון שבדרך כלל פירוש "וילך" בפשוטו של מקרא הוא ביחס למקום (ורק כאשר אין אפשרות לפרש שהכוונה להליכה במקום, הנה בלית־ברירה מוכרחים לפרש שהכוונה להליכה ביחס למצב הרוח), הרי התיבות "וילך משה" (לפי הפירוש הרגיל בתיבת "וילך", ביחס למקום) כשלעצמם (ללא הוספת תיבת "וגו'") הם בסתירה למה שכתוב לאחרי־זה "לא אוכל עוד לצאת ולבוא". ולכן, יש גירסאות שרש"י מעתיק רק את התיבות "וילך משה".

אבל יש גירסאות שמוסיפים גם תיבת "וגו'", כי לדעתם, התיבות "וילך משה" כשלעצמן אינן בסתירה למה שכתוב לאחרי־זה "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", שהרי יכולים לדחוק ולפרש שהכוונה היא להליכה ביחס למצב הרוח; אלא הסתירה היא מהמשך הכתוב - "וגו'" - "וידבר גו' אל כל ישראל", שמזה מוכח שלא היה שינוי ביחס למצב הרוח, שהרי גם בפרשת נצבים דיבר משה רבינו אל כל ישראל, כך, שאין כאן שינוי של מצב הרוח בין דיבור ליחיד לדיבור לרבים, שדורש הכנה אחרת וכיוצא בזה, ובהכרח לפרש "וילך משה" (כמו בדרך כלל) ביחס למקום, שהלך אל כל ישראל, ואם כן, הרי זה בסתירה למה שכתוב לאחרי־זה "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".

ו. ועל זה מפרש רש"י:

"יכול שתשש כחו", כלומר, שכוונת משה באמרו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" - אף ש"וילך משה גו' וידבר אל כל ישראל גו'", ובזריזות כו', כנ"ל - היא, שאכן הוא הולך ומדבר וכו', אבל אינו יכול לעשות זאת כמקודם ("לא אוכל עוד לצאת ולבוא" לפי ערך המעמד ומצב שהיה מקודם לכן), כיון שתשש כחו,

"תלמוד לומר לא כהתה עינו ולא נס ליחו", והיינו, שלא היה אצלו שום שינוי וחלישות כלל. ועל־דרך מה שכתוב בנגעים "כהה הנגע"[24], "הוכהה ממראיתו"[25], שאז הרי הוא טהור. ומזה מובן ש"לא

16) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 327. וש"נ.
17) בתחלתו.
18) בס' עבודת ישראל (פ' וישב עה"פ לז, יח) - נעתק בס' צרור המור שם.
19) שיחת ש"פ תצא דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד ע' 284). וש"נ.
20) ר"פ תצא.
21) וישב לז, כז.
22) שם, כה.
23) שמות ב, א.
24) תזריע יג, ו.
25) פרש"י עה"פ.

כהתה עינו" היינו שלא נשתנה כלל, ומזה מובן גם בנוגע ל"לא נס ליחו". ובמילא אי אפשר לומר שכוונתו באמרו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" היא "שתשש כחו".

"אלא מהו לא אוכל" - לא בגשמיות, שהרי היה במלוא כחו ללך ולדבר וכו', אלא - "איני רשאי, שניטלה ממני הרשות [על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, דאף שמשה היה מלך, כמו שכתוב[26] "ויהי בישורון מלך", הרי "אין על גביו אלא ה' אלקיו"[27], ולכן אינו רשאי, כיון שהקדוש־ברוך־הוא נטל ממנו הרשות להנהיג את בני־ישראל] וניתנה ליהושע". ועל־פי־זה אתי שפיר שאין סתירה כלל בין "וילך משה" להמשך הכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".

וממשיך רש"י לפרש המשך הכתוב: "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה" - דלכאורה, גם לולי הציווי "לא תעבור את הירדן הזה", לא היה יכול עוד לצאת ולבוא, כיון שניטלה ממנו הרשות להנהיג את ישראל? - "זהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי":

אף שאין זה סגנון הכתובים על דרך הרגיל, מוכרחני לפרש - אומר רש"י - ש"וה' אמר גו'" הוא פירוש למה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" (לתרץ הסתירה למה שכתוב "וילך משה"), שטעם וסיבת הדבר הוא "לפי שה' אמר אלי" - "לא תעבור את הירדן הזה גו' יהושע הוא עובר לפניך", והיינו, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע.

ז. ועל־פי־זה צריך רש"י לפרש גם תיבת "היום":

ובהקדמה - שמצינו כמה פעמים בכתוב תיבת היום, כמו "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך גו'"[28], "ראה נתתי לפניך היום"[29], וכיוצא בזה, ורש"י אינו צריך לפרש מאומה. וגם כאן לא היה צורך בפירוש. אבל לאחרי שרש"י מפרש ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" פירושו (לא "שתשש כחו", אלא) "איני רשאי, שניטלה ממני הרשות כו'", לפי שה' אמר אלי כו' - נשאלת השאלה: כיון שהטעם הוא מצד נטילת הרשות על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, מה נוגע כאן ענין הזמן, "היום"?

ואין לומר שהסיבה לכך שניטלה ממנו הרשות היא לפי שהגיע זמנו למות, כי אם כל הסיבה אינה אלא לפי שהגיע זמנו למות, הרי ביכלתו של הקדוש־ברוך־הוא להוסיף לו ימים ושנים כדי שיוכל להמשיך לצאת ולבוא, וכפי שמצינו בחזקיהו שהוסיפו לו חמש עשרה שנה[30].

ולכן מפרש רש"י תיבת "היום", "היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות", לאחרי שמפרש התיבות "לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי גו'", היפך סדר הכתוב - להורות שפירוש הדברים הוא ש"היום מלאו ימי ושנותי" הוא פועל יוצא, ולא סיבה, והרי זה כאילו נאמר בסדר הפוך: "לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי כו'", ולכן "היום מלאו ימי ושנותי".

ועל־פי־זה מובן מה שהוצרך משה לומר "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה" - דלכאורה, לפי הפירוש הפשוט ש"היום מלאו ימי ושנותי" הוא סיבה (ולא פועל יוצא), הרי מובן מאליו שלא יוכל לעבור את הירדן (בהיותו במעמד ומצב של נשמה ללא גוף), ולשם מה הוצרך משה להוסיף "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה"? - אלא הביאור הוא על־פי האמור, ש"וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה .. יהושע הוא עובר לפניך גו'" היא הסיבה ("לפי שה' אמר אלי") לכך ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא", "שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע", והפועל יוצא מזה - ש"היום מלאו ימי ושנותי" (מה־שאין־כן לולי סיבה הנ"ל, היה הקדוש־ברוך־הוא יכול להוסיף לו ימים ושנים, כמו לחזקיהו, כנ"ל).

ח. אמנם, הקושי בפירוש זה הוא - שאינו מתאים לסדר הכתוב: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי גו'", היינו, ש"היום", שזהו ה'פועל יוצא', נאמר לפני "וה' אמר אלי", שזוהי הסיבה.

ולכן מוסיף רש"י: "ד"א לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה".

---

26) ברכה לג, ה וברמב"ן עה"פ.
27) הוריות יו"ד, א (במשנה). וש"נ.
28) דברים ב, כה.
29) נצבים ל, טו.
30) מלכים־ב כ, ו. ישעי' לח, ה.

ומובן, שלפי הפירוש ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" קאי (לא בענין הנהגת בני־ישראל, אלא) בדברי תורה - משתנה הפירוש בכללות הפסוק:

א) "וה' אמר אלי גו'" הוא (לא "פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי", כבפירוש הא', אלא) ענין בפני עצמו, והיינו, שמשה רבינו מדבר לבני־ישראל בנוגע לשני הענינים של 'רועה ישראל', שמכאן ולהבא לא יוכל לעשותם: (א) ללמד תורה לבני־ישראל - "לא אוכל עוד לצאת ולבוא, בדברי תורה", (ב) להביא את בני־ישראל לארץ ישראל - "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה", ולכן "יהושע הוא עובר לפניך גו'", והוא ינהל את המלחמה עם ל"א המלכים כו'.

ב) פירוש תיבת "היום" הוא בפשטות, כמו בפסוק "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך גו'" וכיוצא בזה (ואין צורך לדייק "היום מלאו ימי ושנותי כו'", כבפירוש הא') - שמכאן ולהבא יתחיל סדר ההנהגה על־ידי יהושע כו'.

ועל־פי־זה אתי שפיר סדר הכתוב: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", ומכאן ולהבא ישתנה סדר ההנהגה הן בנוגע ללימוד התורה - "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", "בדברי תורה", והן בנוגע לכניסה לארץ ישראל - "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה".

ט. ואף־על־פי־כן, הפירוש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה", הוא רחוק יותר מפשוטו של מקרא (ולכן הובא רק כפירוש שני), כי:

הפירוש הפשוט ב"לצאת ולבוא" הוא בנוגע למלחמה, כפי שפירש רש"י בנוגע לבקשת משה "יפקוד ה' גו' איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם"[31], "לא כדרך מלכי האומות .. שהיו יושבים בבתיהם ומשלחין את חיילותיהם למלחמה, אלא כדרך שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג .. וכן בדוד הוא אומר[32] כי הוא יוצא ובא לפניהם, יוצא בראש ונכנס בראש"; ואילו בנוגע לדברי תורה, הרי הלשון הרגיל הוא לימוד או שינון וכיוצא בזה, ולא "לצאת ולבוא".

ולכן הפירוש הראשון והעיקרי הוא ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" קאי על הנהגת בני־ישראל להכניסם לארץ ולנהל את המלחמה עם ל"א המלכים כו'; ורק בגלל הקושי שבפירוש הראשון בנוגע לסדר הכתובים, יש צורך גם בפירוש השני, כנ"ל.

י. המשך הביאור בפירוש רש"י "מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה" - הדיוק "שנסתתמו ממנו", ולא שנטלו ממנו מה שנתנו לו כבר; ורק "מסורות", ענינים שנמסרו למשה בעל־פה (נוסף על הענינים שלמדים מהמדות שהתורה נדרשת בהם, שהם בכלל "רובה בכתב", "שכתובה לידרש"[33], וניתנו ביחד עם תורה שבכתב), ו"מעינות החכמה"[34], פלפולא דאורייתא שאין לו גבול[35], שהם ענינים שאינם קשורים עם פרשיות התורה עצמן, שלכן אין זה בסתירה לכך שגם אחר־כך אמר משה לבני־ישראל ריבוי עניני תורה - עוד ג' פרשיות. ומכל־מקום, כיון שנסתם חלק מתורתו, היה זה סימן ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה". ובפרט ש"פני משה כחמה"[36], שענינה שאין בה שינוי, הרי עצם השינוי באורו של משה מורה שנפגע עצם ענין אורו, וזהו הסימן שהגיע הזמן ד"פני[36] יהושע כלבנה"[37].

31) פינחס כז, טז־יז.
32) שמואל־ב יח, טז.
33) גיטין ס, ריש ע"ב ובפרש"י.
34) וגם כאן רואים שיש ענינים מופלאים בפירוש רש"י - הדיוק ד"מעינות החכמה" (ולא בינה או דעת), כמבואר בדרושי חסידות שראשית התגלות המעיין הוא בכח החכמה דוקא (ראה לקו"ת שה"ש לט, א ואילך. ובכ"מ).
35) שזהו החילוק בין נהר למעיין, שנהר יש לו קצבה, ויש גם נהרות המכזבין כו', משא"כ מעיין נובע תמיד, וככל שישאבו ממנו ה"ה ממשיך לנבוע ומתמלא מחדש כו'. וכידוע הפתגם שהיו אומרים בנוגע להיחס כלפי משפיע: שאבו ("שעפט") ממנו יותר, ואז ישפיע יותר (ואדרבה: אם לא ישפיע, יתעלם כחו כו').
36) פרש"י פינחס כז, כ.
37) ולהעיר, שגם לאחרי שניטלה הרשות ממשה וניתנה ליהושע, הנה עדיין יהושע הוא התלמיד ומשה הוא הרב, כך, שכל עניניו מקבל יהושע ממשה דוקא, ועד שכל מציאותו של יהושע (התלמיד) היא מציאותו של משה (הרב), ובלשון רש"י בסיום פרשתנו: "כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי" (כדלקמן סט"ז ואילך בארוכה). וכמו בחמה ולבנה, שגם לאחרי שקיעת החמה מקבלת הלבנה אור מהחמה, וכמבואר באגה"ק (סוסכ"ז) המשל מ"שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ, כדאיתא בתיקונים (ראה הנסמן בהערות ותיקונים לתניא שם) על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים ריבוא נשמות, כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים". ולכן, הנה גם מסירת הנהגת בנ"י ליהושע הוצרכה להיות ע"י משה רבינו דוקא (ולא ע"י הקב"ה בעצמו).

וההוראה לכל אחד מישראל, עד כמה צריך ליזהר שלא לשכוח אפילו דבר אחד, או לבטל רגע אחד מדברי תורה, כיון שאפילו פרט אחד הוא ענין שנוגע בעצם מהותו[38] - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק כ"ט עמוד 189 ואילך.

* * *

יא. מאמר דיבור־המתחיל שובה ישראל.

* * *

יב. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר[39]) בענין מעלת תפלת העני, ישנו גם הסיפור שסיפר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[40] אודות אמירת המאמר דיבור־המתחיל תפלה לעני כי יעטוף גו' על־ידי אדמו"ר מהר"ש[41], ביום ו' תשרי תרכ"ט (שהיה אז ביום חול - עד כמה שאפשר לומר "יום חול" על עשרת ימי תשובה), בקישינוב.

תוכן המאמר היה בביאור ענין משפיע ומקבל בכל הפרצופים הספירות והבחינות, וה'בכן' הוא שמשום זה צריך להיות גם בציור אדם - עני ועשיר, להיותו ענין משפיע ומקבל, העני הוא המקבל, והעשיר הוא המשפיע.

אבל - הרים כ"ק אדמו"ר מהר"ש את הדרת קדושת קולו - ואמר (באידיש) - כמדבר בקול טענה - אמת הדבר שכיון שבכללות העולמות צריך להיות הענין דמשפיע ומקבל, לכן הנה גם למטה, בציור קומה של נשמות ישראל, צריך להיות הענין דמשפיע ומקבל, אבל העני טוען: מדוע צריך הוא להיות המקבל. וטענת העני היא טענה צודקת.

וממשיך לספר: בהשמע דברי קודש הללו יוצאים מפי הוד כבוד־קדושת אדמו"ר - געה העם בבכיה.

ואמר אחד החסידים: הלואי הייתי זוכה לבכות בתמימות כזו ביומי האחרון.

ומוסיף כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר לספר מה שאמר לו אביו (כבוד־קדושת אדמו"ר מהורש"ב נשמתו־עדן): "דעם[42] טאַטענס זשאַרגאָן ווערטער בעת זאָגען חסידות דאַרפן ווערן חקוק לעד".

ומסיים כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר: פתגמו של אדמו"ר מהר"ש, שהעני טוען מדוע צריך הוא להיות העני, והאישור שלו, שטענת העני היא אכן טענה צודקת - צריך לעמוד תמיד נגד העינים, וענין זה נותן כח ועוז לעשות ולחזור ולעשות אך טוב לכל מי שאפשר בכלל, ולבני תורה ושומרי מצוה בפרט.

---

38) ויש להוסיף בזה - ע"פ משנת"ל (שיחת יום ב' דר"ה תשכ"ו ס"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 15)) מדברי אדמו"ר מהר"ש (ד"ה תקעו תרכ"ח פ"ט - סה"מ תרכ"ז ס"ע תלז ואילך) בענין מעלת תפלת העני ("תפלה לעני כי יעטוף" (תהלים קב, א)), וז"ל:

"דהנה אנו אומרים ועינינו מאירות כשמש וכירח, והקשה הרב המגיד ז"ל, שאם אנו אומרים כשמש, וא"כ מה שייך לומר עוד וכירח, שהרי אין ערוך השמש לירח כלל, ואור הירח הוא טפל ובטל לגמרי לגבי אור השמש. ותירץ הרב המגיד ז"ל, שיש מעלה בירח מה שאין בשמש, והיינו לפי שהירח מקבל אור חדש מה שלא הי' לה מקודם, ע"כ מלובש בזה תענוג יותר, משא"כ באור השמש שאין בה שינויים כלל אלא כו' אין מאיר בה התענוג כ"כ, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג. ואמר משל על זה מעני ועשיר, שאנו רואים שכשעני משתכר מאה זהובים, מתענג מזה יותר ממלך שיש לו סגולת מלכים, והיינו לפי שהוא אצלו דבר חדש שלא הי' לו מקודם, שהי' עני בתכלית העניות, ואח"כ כשיוצא מהעוני, הוא מתענג מאד בזה כו' יותר מהעשיר, שאף שלעשיר יש הרבה יותר מזה, אעפ"כ אינו מתענג מזה כלל, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג. וזהו שאנו מבקשים ועינינו מאירות כשמש וכירח, והיינו לפי שירח שלית לה מגרמה כלום, ואח"כ כשמקבלת אור השמש, מלובש בזה תענוג גדול .. ע"כ אנו מבקשים שיהי' כו' ב' המעלות, כשמש שיש בה אור רב בעצם ואין בה שינויים כלל, וכירח שמקבלת אור חדש שמלובש בזה תענוג עליון כו'".

ומזה מובן גם לאידך גיסא, בנוגע לצער מחסרון ואבידת איזה דבר, שהעני, כיון שרגיל בצער, הנה הצער שלו אינו גדול כ"כ כמו צערו של העשיר כו'.

ואעפ"כ, הנה לא רק אצל משה רבינו (שמש, עשיר), אלא גם אצל כל אחד מישראל (גם מי שהוא בבחי' ירח, עני), צריך להיות נוגע בעצם מהותו גם חסרון של דבר אחד מדברי תורה.

39) פ"ג ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 21 ואילך).

40) אג"ק שלו ח"ד ע' מד ואילך. נעתק בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 16 ואילך.

41) ולהעיר גם מהדרוש של הצ"צ עה"פ תפלה לעני, שבו מקשר ענין זה עם כמה ענינים נוספים (ראה אוה"ת דרושי ר"ה ע' א'שצא ואילך).

42) = המילים באידיש של אאמו"ר באמצע אמירת החסידות, צריכים להיות חקוקים לעד.

יג. ויש להוסיף ולבאר הדיוק "לעשות אך טוב . . לבני תורה ושומרי מצוה בפרט" - דלכאורה, איפכא מסתברא, שהרי מי שעדיין אינו שומר תורה ומצוות הוא בבחינת עני, "אין עני אלא בדעה"[43], והרחמנות עליו גדולה יותר?!

ויובן על-פי מה שנתבאר לעיל (במאמר[44]) בענין "מי א-ל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו"[45], "למי שמשים עצמו כשיריים"[46], שהמשכת י"ג מדות הרחמים צריכה להיות באופן שיומשכו למקום הראוי דוקא.

ועל-דרך-זה בנדון-דידן: עשיית הטוב צריכה להיות לכל מי שאפשר, כי "צדיקים ("עמך כולם צדיקים"[47]) דומין לבוראן"[48], והרי הקדוש-ברוך-הוא משפיע לכל, ללא תנאי כו' (וכמו שנתבאר לעיל[49] בענין "הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך"[50], שעוד לפני עבודתם של ישראל משפיע הקדוש-ברוך-הוא ונותן הכל מן המוכן כו'); אלא כדי שעשיית הטוב תהיה באופן של השפעה למקום הראוי, הנה בד בבד עם ההשפעה, צריך להשתדל לפעול עליו שיהיה שומר תורה ומצוות.

יד. ובענין זה צריכה להיות החלטה טובה שתבוא במעשה בפועל כדי להמשיך על כל השנה כולה את כל הענינים שנמשכו בראש-השנה,

- וכמו שנתבאר לעיל[51] שהענין ד"עננו במרחב" שנעשה על-ידי הקריאה "מן המיצר"[52], וכמאמר רז"ל[53] "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", הרי זה נעשה מיד לאחרי תקיעת שופר[54] -

על-פי המבואר בדרשות הר"ן[55] בנוגע לנביאים, שהוצרכו לעשות איזו פעולה בגשמיות כדי להבטיח שדברי הנבואה יומשכו בפועל ממש במציאות העולם. ועל-דרך-זה גם בנוגע לכל בני-ישראל, אשר "אם אין נביאים הן, בני נביאים הן"[56], והרי "האב זוכה לבן וכו'"[57].

טו. (כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א אמר:)

כמו בכל שבוע, הנה כל אלו שסיימו (או שבדעתם לסיים קודם הבדלה) את לימוד הפרשה ב'לקוטי תורה' - יאמרו עתה "לחיים"[58].

ויהי-רצון שעל-ידי-זה יתוסף אצלם בכל פרד"ס התורה כו', ועד לקיום היעוד[59] "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך".

* * *

טז. בסיום פרשתנו[60], בנוגע לדברי משה רבינו "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון" - שואל רש"י: "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר[61] ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", ומתרץ, "מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאילו הוא חי". ואם-כן, מה שכתוב "אחרי מותי כי השחת תשחיתון", הנה הכוונה בזה היא (לא למיתת משה, אלא) למיתת יהושע.

וצריך להבין:

א) ההנהגה הבלתי-רצויה אחרי מיתת משה - נזכרה כבר בפסוק שלפני-זה[62]: "הן בעודני חי עמכם

---

43) נדרים מא, רע"א. וראה כתובות סח, סע"א.
44) פ"ב (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ס"ע 19 ואילך).
45) מיכה ז, יח.
46) ר"ה יז, ריש ע"ב.
47) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.
48) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
49) שיחת יום ב' דר"ה תשכ"ו ס"ה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 16). וש"נ.
50) פרש"י ס"פ נצבים.
51) סד"ה מן המיצר דיום ב' דראש השנה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 12).
52) תהלים קיח, ה.
53) ר"ה טז, ריש ע"ב.
54) ראה תורת לוי"צ ע' סז. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שט. ע' תכא. וראה גם התוועדויות תנש"א ח"א ס"ע 64 ואילך. וש"נ.
55) דרוש ב'. וראה רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש על הרקאנטי לך לך שם.
56) לשון חז"ל - פסחים סו, א.
57) עדיות פ"ב מ"ט.
58) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד ריש ע' 265. וש"נ.
59) תהלים קיט, יח.
60) לא, כט.
61) יהושע כד, לא.
62) פרשתנו שם, כז.

היום ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי", כך שבפסוק זה מתעוררת כבר השאלה ממה שכתוב "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", ואף-על-פי-כן, לא פירש רש"י מאומה, עד לפסוק "אחרי מותי" שבסיום פרשתנו?

ב) יתירה מזה: תוכן הענין נזכר עוד לפני-זה - "הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ גו'"[63] [ומזה מובן שאין לתרץ שבפסוק שבסיום פרשתנו ישנו חומר מיוחד שבו מדובר אודות עבודה-זרה, שהרי גם בפסוק שלפני-זה נאמר "וזנה אחרי אלהי נכר הארץ", שזהו ענין דעבודה-זרה], ובפסוק זה לא יועיל תירוצו של רש"י שבפסוק "אחרי מותי", כי:

בשלמא בנוגע לענין המיתה, אפשר לתרץ ש"כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאילו הוא חי" (ועל-דרך מאמר רז"ל[64] "יעקב אבינו לא מת[65] .. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", ולהעיר גם ממאמר רז"ל[66] "כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר", שלכן "אמר דוד לפני הקדוש-ברוך-הוא ריבונו-של-עולם, יהי-רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה", "שיהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי"[67]), ולכן אפשר לומר שמה שכתוב "אחרי מותי" קאי על מיתת יהושע;

אבל בנוגע ל"שוכב עם אבותיך" - הרי זה דבר שבמציאות, ובלשון הגמרא[64]: "וכי בכדי .. חנטו חנטייא וקברו קברייא", כך, שאי-אפשר לומר שעד מיתת יהושע לא שכב משה עם אבותיו, ואם כן, השאלה ממה שכתוב "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", בתקפה.

ג) איך יתכן שהתורה שהיא תורת אמת כותבת אודות המעמד ומצב ד"השחת תשחיתון" - שהיה בפועל לאחרי מות יהושע - "אחרי מותי" (של משה), רק בגלל ש"כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאילו הוא חי"; כיון שבפועל ממש לא חטאו בני-ישראל אחרי מות משה, "כל ימי יהושע", איך יתכן ש"תורת אמת" כותבת "אחרי מותי .. השחת תשחיתון" רק בגלל הדמיון של משה רבינו?

יז. ויש לומר הביאור בזה:

הטעם ששאלת רש"י ממ"ש "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע" היא רק בסיום פרשתנו הוא - בגלל דיוק הלשון "השחת תשחיתון":

משמעות לשון השחתה הוא כמו "לא תשחית את עצה גו'"[68], דהיינו, שאסור לעקור את העץ משרשו ומקורו, באופן שתאבד מציאותו ולא תהי' ממנו תועלת כלל (שהרי כאשר משתמשים בו לתועלת אחרת, אין זה נקרא השחתה[69]).

ומזה מובן, שהענין ד"השחת תשחיתון" הוא באופן של עקירה לגמרי ח"ו ממקורו ושרשו, באופן שאין אפשרות להחזיר את המצב לקדמותו - שענין זה שייך בעבודה-זרה דוקא.

ולכן, בפסוק זה נשאלת השאלה: איך אפשר לומר שלאחרי מות משה יהי' מעמד ומצב ד"השחת תשחיתון", "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע"?!

משא"כ בפסוק "ממרים הייתם עם ה'" - כיון שלא קאי בעבודה-זרה, הרי למרות שחטאו, יכולים לשוב בתשובה, כך, שעדיין אפשר לומר "ויעבוד ישראל את ה'".

ומ"ש "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" (שזהוא ענין של עבודה-זרה, כנ"ל) - הרי כאן נאמר רק "וזנה", שאין זה ענין של מעשה בפועל, אלא רק על-דרך מה שכתוב[70] "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", כפירוש רש"י: "העין רואה והלב חומד", והיינו, שיש רק תאוה בלבו, ועל זה ניתנה מצות ציצית, שעל-ידי-זה ש"ראיתם אותו וזכרתם גו'" אזי "לא תתורו גו'", ובמילא לא יבוא לידי חטא בפועל ממש.

---

63) שם, טז.
64) תענית ה, ב.
65) הובא בפרש"י ויחי מט, לג.
66) יבמות צז, רע"א. וש"נ.
67) פרש"י שם.
68) פ' שופטים כ, יט.
69) ראה אנציק' תלמודית ערך בל תשחית (כרך ג ע' שלו). וש"נ.
70) שלח טו, לט.

ולכן, רק בפסוק "כי השחת תשחיתון" שבסיום פרשתנו, שבו מדובר (א) אודות ענין של מעשה בפועל (לא רק תאוות הלב, "וזנה גו'"), (ב) ובאופן של השחתה, שנעקר לגמרי משרשו ומקורו (לא רק "ממרים גו'") - מתעוררת השאלה: "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע".

יח. ומתרץ רש"י, "מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי", ולכן יכול משה רבינו לומר "אחרי מותי (דמשה) .. השחת תשחיתון" על הזמן שלאחרי מיתת יהושע:

כיון ש"תלמידו של אדם חביב עליו כגופו", הרי האמת היא - על־פי "תורת אמת" - שכל זמן שהתלמיד חי, חי גם הרב; והחידוש הוא שאכן "הי' נראה למשה כאילו הוא חי", היינו, שאצל משה הי' נראה ונרגש האמת (ולא להיפך ח"ו, שהי' נדמה לו דבר שאינו אמיתי) "כאילו הוא חי".

וזהו חידוש גם בנוגע ליעקב - שאודותיו אומרים חז"ל ש"יעקב אבינו לא מת, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", אבל לא מצינו שיעקב בעצמו יאמר זאת; ואילו בנוגע למשה - הנה משה בעצמו אמר "אחרי מותי" ביחס ליהושע, כיון ש"כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

ובזה גופא - לא רק שהוא חי בנשמתו (דמאי קמשמע־לן), אלא גם בגופו - "תלמידו .. חביב עליו כגופו" דייקא.

ועל־דרך שמצינו בנוגע לנבואת משה, שנבואתו היתה בדרגא נעלית יותר מנבואת שאר הנביאים[71], ואף־על־פי־כן "הי' כח בדעתו .. להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם כו'"[72], והיינו, שהגוף הגשמי לא הי' מבלבל, אלא הי' באותו מעמד ומצב כמו הנשמה.

יט. ועדיין צריך להבין:

גם לאחרי מיתת יהושע המשיכו ישראל לעבוד את ה' - כמפורש בהמשך הכתוב: "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", והיינו, שגם לאחרי שנסתיים הזמן שיהושע חי שאז הי' נראה למשה כאילו הוא חי, שזהו הזמן ד"אחרי מותי", לא השחיתו?

ויש לומר הביאור בזה - על־פי דברי רש"י במקום אחר (וכאן רואים הקשר והשייכות בדברי רש"י זה לזה):

בפרשת ראה, על הפסוק[73] "אחרי דרך מבוא השמש", מפרש רש"י: "אחר העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק, וזהו לשון אחרי, כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא". וכן פירש רש"י בפרשת לך־לך, על הפסוק[74] "אחר הדברים האלה", "כל מקום שנאמר אחר - סמוך, אחרי - מופלג".

ועל־פי־זה, גם הפירוש ד"אחרי מותי" הוא "הרבה והלאה למרחוק .. מופלג", היינו, משך זמן רב לאחרי מיתת משה.

ולכאורה, על־פי־זה, קושיית רש"י בפסוק דידן ("והרי כל ימות יהושע לא השחיתו") - מעיקרא ליתא, שהרי "משך זמן רב לאחרי מיתת משה" יכול לכלול גם את כל ימות יהושע.

אלא, שגם "הרבה והלאה למרחוק .. מופלג" מוכרח להיות באופן שיש לו שייכות להדבר שעליו נאמר "אחרי". וכמו בפסוק "אחרי דרך מבוא השמש", שזהו סימן לידע היכן מקומם של הר גריזים והר עיבל ("הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש גו'", "להלן מן הירדן לצד מערב"[75]), הרי למרות שזהו מרחוק, אי אפשר שיהי' בריחוק גדול ביותר, שאז אינו יכול לשמש אפילו בתור סימן.

ובנוגע לענייננו:

---

71) ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ה"ו. מו"נ ח"ב פל"ה. פיהמ"ש סנהדרין פ' חלק ביסוד הז'. תו"א מקץ לג, א. לקו"ת שה"ש כח, ב. ובכ"מ.

72) רמב"ם שם.

73) יא, ל.

74) טו, א.

75) פרש"י עה"פ.

כיון שנאמר "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", על כן צריך לומר, ש"השחת תשחיתון" היינו לאחרי כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים. ולכאורה, איך אפשר לומר שהזמן שלאחרי כל ימי יהושע וגם כל ימי הזקנים, יהי' נקרא "אחרי מותי" (של משה), אשר עם היותו "מופלג", צריך להיות גם שייך אליו?!

ולכן מפרש רש"י ש"כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי", ונמצא, שזמן מיתת יהושע נחשב לזמן מיתת משה, וכיון שכן, הרי הזמן שלאחרי ימי הזקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע, יכול שפיר להקרא "אחרי מותי", כיון שזמן מיתת משה מתחיל רק מזמן מיתת יהושע.

כ. אך על־פי־זה צריך להבין: למה לא הזכיר רש"י מאומה אודות המשך הפסוק בנוגע ל"כל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע"?

ויש לבאר זה על־פי פירוש רש"י על הפסוק ביהושע (שגם הוא על־פי פשוטו של מקרא): "האריכו ימים, ימים האריכו, שנים לא האריכו" [ואף־על־פי־כן הרי זה מספיק שיקרא "אחרי מותי", "מופלג"], וטעם הדבר - "שנענשו", "לפי שלא הספידוהו (ליהושע) כראוי".

וכיון שיש בזה ענין של גנאי כו', לכן לא רצה רש"י להזכיר זאת, שהרי אין זה נוגע באופן ישיר לפירוש הפסוק דידן, שעיקרו הוא "שכל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

כא. וההוראה מזה:

ובהקדמה - שאף־על־פי ש"מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפילו חלק אחד מני אלף ממדרגת .. רעיא מהימנא"[76], הרי מצד זה ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבינו עליו־השלום"[77], יכול כל אחד מישראל להשיג "אפס קצהו ושמץ מנהו"[76].

ובנדון־דידן, בנוגע ליחס שבין רב ותלמיד - שכל רב צריך להתנהג באופן שתלמידו יהי' חביב עליו כגופו, כפי שלמדים מזה שיהושע הי' חביב אצל משה כגופו, שלכן "כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

ולהעיר:

בנוגע לרב ותלמיד - הנה בדרך כלל מוכרח הדבר שהתלמיד יוסיף איזה ענין אצל הרב; אבל בנוגע למשה ויהושע לא שייך לומר שיהושע הוסיף איזה ענין אצל משה - שהרי משה הוא המקבל הראשון של התורה, וקיבל כל הענינים כו'. ומה גם שמצינו שיהושע קצף על אלדד ומידד שהורו הלכה בפני משה רבם, ואמר "אדוני משה כלאם"[78], ואם־כן, בודאי לא הי' שייך שיהושע יורה הלכה בפני משה, ועל־אחת־כמה־וכמה למשה בעצמו - להוסיף אצלו איזה ענין כו'.

ואם־כן, אם אצל משה הי' יהושע חביב כגופו, אף שיהושע לא הוסיף אצלו דבר - כרב ותלמיד על דרך הרגיל, שהתלמיד מוסיף אצל הרב, על־אחת־כמה־וכמה שהתלמיד צריך להיות חביב עליו כגופו.

ודוקא כאשר התלמיד חביב אצל הרב כגופו, אזי ישנו אמיתית הענין דרב ותלמיד, והיינו, שהתלמיד מקבל את מלוא ההשפעה מהרב, ובאופן שלא ישאר "תלמיד" בלבד, אלא יהי' "טופח על מנת להטפיח"[79], שגם הוא יעמיד תלמידים שיהיו חביבים עליו כגופו כו', ובאופן כזה הנה כל זמן שהתלמיד חי אזי גם הרב הוא חי[80].

---

76) תניא פמ"ד (סג, א).
77) שם רפמ"ב. וראה גם פמ"ד שם.
78) בהעלותך יא, כח. וראה סנהדרין יז, א.
79) ל' חז"ל - ברכות כה, ריש ע"ב. ועוד.
80) חסר הסיום (המו"ל).

לקוטי־שיחות פרשת וילך כרך יט

א.
פירוש הרוגוטשובי על "הכהנים בני לוי"

בפירושו על הפסוק[1] "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל", מתעכב הגאון הרוגוטשובי[2] על המילים "הכהנים בני לוי":

הביטוי "הכהנים בני לוי" כבר כתוב לפני כן בסוף פרשת שופטים[3] בענין עגלה ערופה – "ונגשו הכהנים בני לוי...", ושם נאמר ב"ספרי": "אין לי אלא תמימים, בעלי מומים – מנין? תלמוד לומר – בני לוי". כלומר, שהמילים המיותרות "בני לוי" באות לרבות, שגם כהנים בעלי מומין[4] כשרים לענין עגלה ערופה[5] –

ועל כך שואל הרוגוטשובי "וכאן מאי?" – מה באה התורה לרבות כאן במילים "בני לוי"? הרי כאן אין לומר שמילים אלו מרבות בעלי מומים, כי אין מדובר כאן על עבודה, שלגביה בעלי מומים פסולים.

וזהו אחד מן המקומות הבודדים, שבהם נשאר הרוגוטשובי בקושייתו[6].

ב.
פירוש רש"י ל"ויכתוב משה..."

כאמור פעמים מספר, אפשר ללמוד מפירוש רש"י על התורה "ענינים מופלאים"[7] גם בשאר חלקי התורה. וכך גם בענייננו, שלפי פירוש רש"י, מתורצת הקושיה דלעיל דוקא על פי פשוטו של מקרא:

רש"י מפרש בפסוקנו: "ויכתוב משה... ויתנה – כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו".

דברי רש"י "כשנגמרה כולה" מובנים, כפי שמסבירים מפרשיו[8]: כדי שלא יחשבו, שמשה רבנו כתב את ספר התורה רק עד לפרשה זו, ולא יותר, (כיון שהתורה מספרת כאן שמשה רבנו כתבו ונתנו), ונתן את ספר התורה בלתי מושלם, אומר רש"י שהוא נתנו "כשנגמרה כולה".

(בכך מובן מדוע מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל" גם את המילה "ויתנה", ואינו אומר בקיצור "ויכתוב משה, כולה".

כי מהמילה "ויכתוב" בלבד עדיין אין הוכחה שמדובר כאן על "כולה". אך כיון שכתוב "ויתנה", מוכרחים לומר שהכוונה היא ל"כולה", כי בוודאי משה לא היה מוסר את התורה בלתי שלימה).

אך לא מובנים דברי רש"י בהמשך "נתנה לבני שבטו": לכאורה, הוא חוזר בכך על הנאמר בפסוק עצמו – "ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון..."?

אם כוונת רש"י היא להדגיש שמשמעות המילה "כהנים" כאן כוללת את שבט לוי כולו – "בני שבטו" – קשה: הביטוי "כהנים בני לוי" כבר כתוב קודם לכן, כדלעיל, ושם אין הכוונה לשבט לוי כולו, אלא רק לכהנים, כפי שמודגש שם בהמשך "כי בם בחר ה'... לשרתו ולברך... ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע", כמו כן נאמר גם הביטוי "הכהנים הלויים" מספר פעמים בתורה[9], ובכל מקום[10] הכוונה היא לכהנים בלבד, כפי שמפרש רש"י בפעם הראשונה[11]: "הכהנים הלויים – הכהנים שיצאו משבט לוי", מהי איפוא הוכחתו של רש"י כאן, שהמילים "ויתנה אל הכהנים בני לוי" מכוונות אל שבט לוי כולו – "לבני שבטו"?

אמנם, בסוף הפסוק עצמו נאמר "הנושאים את ארון ברית ה'", ונושאי הארון היו הלויים[12], אך אפשר להסביר, כדברי ה"חזקוני"[13], שמדובר כאן על הכהנים שהכינו את הארון כדי לאפשר ללויים לשאתו, והם "שמו אותם (את בני קהת)... אל משאו", ככתוב בסוף

1) פרשתנו לא, ט.
2) עה"ת כאן (ע' רסא).
3) כא, ה.
4) בספרי (הובא ברש"י) עה"פ (שופטים יח, א) "לא יהי' לכהנים הלוים כל שבט לוי" מרבה בעלי מומים ממש"נ "כל שבט לוי". ואכ"מ.
5) וגם לברכת כהנים כשרים, כהמשך הכתוב "כי בם בחר גו' ולברך גו'", וכבספרי שם. וראה תענית כז, רע"א ובתוד"ה אי.
6) וידוע דכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר עליו "שר התורה".
7) ל' השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).
8) ראה גו"א, ס' זכרון (בפי' הא') וחי' ופי' מהרי"ק כאן. ש"ח ומשכיל לדוד באו"א.
9) שופטים יז, ט. יז, יח. יח, א. תצא כד, ח. תבא כז, ט.
10) ומה שפרש"י בשופטים (יח, א) "ונחלתו – אלו קדשי הגבול תרומות ומעשרות כו'", דקאי גם על הלויים – היינו משום שנאמר "(לכהנים הלויים) כל שבט לוי", שמרבה גם הלויים. ואף שפרש"י (כנ"ל הערה 4) "כל שבט לוי – בין תמימין בין בעלי מומין" – היינו מתיבת "כל" (ודלא כבש"ח שם). ואכ"מ.
11) שופטים יז, ט.
12) ראה חי' ופי' מהרי"ק כאן.
13) בפי' הב' (וראה גם ש"ך עה"ת כאן). – בפי' הא' כ' דהכהנים נקראו "נושאי ארון גו'" מפני שנשאו אותו אחרי פטירת משה כו' (וכן נקראו בספר יהושע (קאפיטל ג־ד) "הכהנים נושאי ארון גו'" וכיו"ב) – אבל קשה לפרש כן בפרש"י, שהרי התלמיד לא למד זה עדיין.

פרשת במדבר[14]. ואמנם, פירוש זה אינו כל־כך "חלק", אך בכל זאת הוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא מאשר הפירוש שבמילים "הכהנים בני לוי" הכוונה היא לשבט לוי כולו.

(ובפרט: בין כך ובין כך אי אפשר לפרש ש"הנושאים את ארון ברית ה'" הם כל שבט לוי, כי רק בני קהת נשאו את הארון[15]).

ג.
ההסבר: הכהנים - נציגי שבט לוי

ההסבר לכך הוא:

גם כאן, כבפסוקים אחרים, סובר רש"י, שב"ויתנה אל הכהנים בני לוי" הכוונה היא, שהנתינה ממש היתה רק לכהנים, אך דוקא משום כך מתעוררת השאלה, שעליה הוא עונה בפירושו: הרי משה רבנו מסר את ספר התורה כפי שנאמר בסוף הפסוק, גם "ואל כל זקני ישראל" – לכל שבטי ישראל, אשר הזקנים היו נציגיהם[16]. ואם ספר התורה שניתן ל"הכהנים בני לוי", היה לכהנים בלבד, יוצא שהוא ניתן לכל שבטי ישראל, חוץ מהלויים של שבט לוי?!

לכן מדגיש רש"י בפירושו: "נתנה לבני שבטו", שמסירת ספר התורה על־ידי משה רבנו לכהנים, היא מסירה "לבני שבטו", כי הכהנים ייצגו בכך את שבט לוי כולו[17], בדיוק כשם שכל זקני ישראל קבלו את ספר התורה כנציגים של כל שבטי ישראל.

זוהי גם הסיבה לכך, שהתורה מוסיפה את המילים "בני לוי", כי לא נתנו להם את ספר התורה ככהנים בפני עצמם, אלא כ"כהנים בני לוי" – נציגי שבט לוי, אשר בהיותם ה"שרים"[18] של שבט לוי הם נציגי השבט כולו, בדומה לזקני שבטי ישראל.

אמנם, באופן כללי, הכהנים מובדלים משבט לוי[19], והם מחנה נפרד[20], אך אין הכוונה בכך, לפי פשוטו של מקרא[21], שהם נפרדים לחלוטין משבט לוי, אלא שבנוסף למעלת הלויה יש להם גם את מעלת כהונה.

להלן חלק מן ההוכחות לכך:

א) בתחילת פרשת בהעלותך אומר רש"י: "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים.. שלא היה עמהם... לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש־ברוך־הוא: חייך, שלך גדול משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות". מזה מוכח, שלמרות שענין הדלקת הנרות והטבתם שייכת רק לאהרן (כהונה[22]), בכל זאת זוהי השתתפותו של[23] השבט כולו בחנוכת המזבח, והקדוש־ברוך־הוא הסיר על־ידי־כך את הטענה ש"לא הוא ולא שבטו..."[24].

ב) לאחר מחלוקת קרח, אמר הקדוש־ברוך־הוא למשה: "קח מאתם מטה מטה... שנים עשר מטות... ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי כי מטה אחד..."[25] וכפי שמפרש רש"י: "כי מטה אחד – אף־על־פי שחלקתים לשתי משפחות – משפחות כהונה לבד ולויה לבד – מכל־מקום שבט אחד הוא".

ד.
ה'לויה' - זרות לכהונה, כבעלי מומים לגבי כהנים

לפי האמור לעיל מובן, גם בלימוד בדרך ההלכה, כיצד במילים "(הכהנים) בני לוי" אשר בסוף פרשת

---

14) ד, ה ואילך.

15) ראה ספר זכרון כאן.

ומש"נ (עקב י, ח) "בעת ההיא הבדיל גו' שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה'" – י"ל כי נקט שלימות ותכלית ההבדלה דשבט לוי – שזהו נשיאת הארון.

ומש"נ לקמן בפרשתנו (לא, כה) "ויצו משה את הלוים נושאי ארון גו'" יש לפרש כנ"ל [או דקאי רק על בני קהת (ובראב"ע שם – דקאי על הכהנים) – ודוחק לומר כן לרש"י, מדסתים].

16) פרש"י בהעלותך יא, כו.

17) וכן דייק בפ' תבוא (כט, ג) "נתן משה הספר תורה לבני לוי.. את בני שבטך כו'".

18) פרש"י יתרו יט, ו. וראה ג"כ פרש"י שמות ב, טז.

19) וכמש"נ (דה"י א כג, יג) "ויבדיל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו על עולם גו'", ובלשון הרמב"ם (הל' כלי המקדש רפ"ד): הכהנים הובדלו מכלל הלויים כו'.

20) פרש"י במדבר ב, ב.

21) ראה שקו"ט ע"ד ההלכה בס' חקרי לב או"ח סי' לה.

22) כלשון רש"י "שאתה מדליק ומטיב כו'". וראה תו"י יומא כד, ב ד"ה הדלקה. וראה צפע"נ הל' מת"ע לג, ג־ד (נעתק בצפע"נ עה"ת פ' בהעלותך ע' פז־פח): ועוד. ונתבאר בארוכה – ע"ד הפשט – בלקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 108 ואילך.

23) ובפרט שבתנחומא (בהעלותך ג) ובמדב"ר (פט"ו, ג) מסיים: "לכך נאמר דבר אל אהרן וגו' בהעלותך ואח"כ קח את הלויים", ורש"י מביא רק דשל אהרן גדול מצד הנרות כו' (רק עניני כהונה כו'. וראה תנחומא שם ה. במדב"ר שם, ו). והחילוק י"ל: בתנחומא (שם ג) ובמדב"ר (שם ג). "והיו מצירין ואומרים כו'" (כל שבט לוי), משא"כ בפרש"י (ועד"ז בתנחומא שם, ה. במדב"ר שם, ו) "חלשה אז דעתו" (רק של אהרן) אף שהסיבה הייתה גם "ולא שבטו".

24) וראה תנחומא (שם, ה) ובמדב"ר (שם, ו): ומי הי' נשיא הלוי זה אהרן כו'.

25) קרח יז, יז־יח. וראה תנחומא ובמדב"ר שבהערה הקודמת.

שופטים, מרבה התורה את בעלי המומים, כדלעיל, בסעיף א׳:

כשם שבעלי המומים הם כהנים, ואף אוכלים קדשי קדשים, שאכילתם מכפרת[26], אך בכל זאת הם נקראים ״זרים״ לגבי כהנים תמימים, כנאמר בתלמוד הירושלמי[27]: ״הוא זר, הוא בעל מום״ – כך גם בני לוי, למרות שהם ״שבט אחד״ עם הכהנים, בכל זאת הם נחשבים כ״זרים״ לעומת הכהנים, ולכן, מצד דוגמא זו, המילים ״בני לוי״ מרבות את בעלי המומים.

וכך בענייננו: ספר התורה לא ניתן לכהנים מפני קדושת הכהונה כשלעצמה, אלא כ״כהנים בני לוי״ – ככהנים הכוללים בתוכם גם את ענין ה׳לויה׳, למרות שיש בכך ״זרות״ לגבי חלק הכהונה שבהם.

ה.
בשלושה ענינים אלו - הכהנים שונים, לכאורה

אך עדיין לא ברור: אם הכהנים נפרדים בכל זאת מן הלויים, עד אשר היו במחנה בפני עצמו[28], מדוע לא ניתן להם ספר התורה ככהנים בפני עצמם, ולא רק בתור ״שרים״ של הלויים?

שאלה זו קיימת גם לגבי שני הענינים שנזכרו לעיל – (א) הדלקת והטבת הנרות, שהיא במקום ״חנוכת המשכן והמזבח״ (ב) המטה במחלוקת קרח – מדוע לא הפרידו שם את הכהנים מן הלויים?

ואדרבה: בשלושה ענינים אלו סביר יותר, לכאורה, להפריד את הכהנים משבט לוי:

א) בענייננו, אמנם נאמר[29] על שבט לוי כולו ״יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל״ – שעליהם ללמד את ישראל תורה – אך בכל זאת, יש לכהנים תפקיד מיוחד בכך, ודוקא עליהם נאמר[30] ״ובאת אל הכהנים... והגידו לך... על פי התורה אשר יורוך...״, ״ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע״, ענין שאינו נאמר לגבי הלויים. ואם כך, צריך היה לתת להם את ספר התורה בנפרד, ולא יחד עם הלויים.

ב) מצות הדלקת[31] והטבת הנרות שייכת לכהנים בלבד, כלשון רש״י דלעיל: ״שאתה מדליק ומטיב את הנרות״, וללויים אסור לעשות זאת, כלכל שבטי ישראל. ואם כך – היתה צריכה להיות ללויים השתתפות אחרת בחנוכת המזבח.

ג) טענת קרח ״ומדוע תתנשאו על קהל ה׳״[32] כלל לא היתה לגבי שבט לוי, שקרח עצמו היה לוי, אלא דוקא על הכהונה כשלעצמה, כפי שהוא אומר[33] ״ובקשתם גם כהונה״ – והרי המטות היו ״למשמרת לאות״[34], ש״ולא ילונו עוד על הכהונה״[35], ואם כך היה צריך להיות לכהנים מטה לעצמם.

ו.
כהנים - אתהפכא, לויים - אתכפיא

ההסבר לכך, בפנימיות הענינים, הוא:

אמנם, הן הכהנים והן הלויים הורמו מכל ישראל כדי לשרת את הקדוש־ברוך־הוא[36] והם מופרשים מעניני העולם הזה[37], אך יש הבדל ביניהם: לכהן אסור להיטמא[38], ולפיכך אסור לו לצאת לחוץ־לארץ[39], ואילו על הלוי אין איסור זה חל. כלומר, כהן מופרש לחלוטין מענינים של היפך הקדושה והטהרה, ואסור שתהיה בו טומאה. ואילו הלוי אינו מושלל מעניני טומאה, ורק כאשר הוא צריך לעסוק בעבודת הלויים הוא צריך להיטהר[40].

כך גם בדרגות של ״כהונה״ ו״לויה״ הקיימות אצל כל יהודי[41]: דרגת ״כהן״ היא הדרגה בנפש[42] שבה אין שום מגע עם טומאה[43]. ודרגת ״לוי״ שבנפש היא

---

26) תצוה כט, לג. רמב״ם רפ״י מהל׳ מעה״ק. וראה ג״כ סהמ״צ להצ״צ מצות איסור עבודת בע״מ כו׳ (ע׳ לא) מצות אכילת ק״ק (ע׳ צ).

27) יומא פ״ב ה״א.

28) ראה לעיל הערה 20.

29) ברכה לג, י׳.

30) שופטים יז, ט־י״א. כא, ה.

31) ראה לעיל הערה 22.

32) קרח טז, ג.

33) שם, י׳. וראה בזה בארוכה לקו״ש [המתורגם] ח״ח ע׳ 107 וש״נ.

34) שם יז, כה.

35) פרש״י שם. וראה רמב״ן ומפרשי רש״י.

36) ראה עקב י׳, ח. ובפרש״י. ובל׳ הרמב״ם (הלכות כלי המקדש רפ״ג. וראה רמב״ם הל׳ שמיטה ויובל פי״ג הי״ב): זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש כו׳.

37) ובל׳ הרמב״ם (הלכות שמיטה ויובל שם): הבדלו מדרכי העולם.

38) ר״פ אמור.

39) רמב״ם הל׳ אבל פ״ג הי״ג. טושו״ע יו״ד סו״ס שסט.

40) להעיר ממרז״ל (מנחות בסופה) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה (אף שלא נמצא בשעה זו כהן ולוי שעוסקים בהל׳ אלו).

41) ראה רמב״ם (הל׳ שמיטה ויובל שם הי״ג): ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש וכו׳ קדש הקדשים.

42) להעיר מזח״ב צה, א – הובא באגה״ק סי״ב (קיח, א) – דהנשמה נקראת בת כהן.

43) ובפרטיות יותר, בחי׳ כהן סתם, מכיון שמותר לו ליטמא ״לשארו הקרוב וגו׳״, אינו מובדל לגמרי מענין הטומאה: משא״כ בחי׳ כה״ג (שלמעלה, ואצל כאו״א) הוא מובדל לגמרי מענין הטומאה – ראה בכ״ז לקו״ש ח״ז ע׳ 164 ואילך.

דרגה שהטומאה יכולה להגיע אליה, אך העבודה של דרגה זו מבטלת ("טבילה" – אותיות "הביטל"[44]) את הטומאה.

במילים אחרות, ובלשון התניא[45]: כהן הוא עבודה של "אתהפכא", אין כלל רע, בדומה למעדנים העשויים "ממאכלים ערבים ומתוקים", לויים – עבודת "אתכפיא", שוברים את הרע ומבטלים אותו, כמעדנים העשויים "מדברים חריפים או חמוצים, רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב...".

לפי זה מובן מדוע לא הפרידו את הכהנים מהלויים בשלושת הענינים שהוזכרו, כי מטרתם ותכליתם של שלושת הענינים הללו היא תיקון ענין בלתי רצוי, שאינו קשור לדרגת כהן, שבה אין שום רע, אלא לדרגת לוי. ולפיכך, היו ענינים אלו אפילו בכהנים עצמם מפני ענין ה'לויה' שבהם ולא מפני מעלת הכהונה שבהם.

ז.
שלושת הענינים הנ"ל - תיקון הרע

הסבר הדברים:

א) בענינו: ספר־התורה ניתן לא למען לימוד תורה סתם, אלא כדי למנוע התנהגות בלתי רצויה, ולכן הוא ניתן דוקא לאחר התוכחות וכריתת הברית שבפרשיות כי־תבוא וניצבים[46].

ב) הדלקת והטבת הנרות היתה קשורה ל"חלשה דעתו" של אהרן, זוהי עבודה שמעין חזרה בתשובה, הנובעת מדרגת "לוי" שבו – שענינה כללית: אורה יוצאה לכל העולם[47], שהרי אפילו מעט אור – תפקידו לדחות חושך.

ג) מחלוקת קרח: לקיחת המטות היתה קשורה לתיקון מחלוקת קרח, ככתוב[48] "והשכותי מעלי את תלונות בני ישראל...".

ולכן לא היו הכהנים מופרדים משבט לוי בשלושה ענינים אלו.

מצד שני, הכהנים (ואהרן) הם שלוחי שבט לוי לביצוע שלושה ענינים אלו, כי על־ידי־זה היו בתיקון ובתשובה שבהם שתי המעלות: דרגת לוי ו"אתכפיא" – תיקון הרע, ודרגת כהן ו"אתהפכא" – תיקון הרע נעשה בשיא השלימות[49], באופן של אתהפכא חשוכה לנהורא ומרירו למתקא, והוא נעשה כולו טוב.

(משיחת ש"פ נצו"י תשכ"ו)

---

44) סידור סוף כוונת המקוה (קנט, סע"ד) ושם: אלא שנתחלף הוי"ו בה"א.

45) פכ"ז.

46) וכן לקמן בפרשתנו לא, טז ואילך. שם, כו ואילך.

47) תנחומא תצוה ו, שם בהעלותך ב. ויק"ר פל"א, ז. וראה ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה.

48) קרח יז, כ.

49) וכיון שג"ז עיקר – לכן א"א בלוים סתם, ואסורים ב(הדלקת ו)הטבת הנרות.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמוד ב

היו עוד טלאים רבים בדיר והיה אפשר שישלם המנין בטלאים המחויבים במעשר, וכל שאפשר שיהיה כן נפטרו הטלאים אף שבסופו של דבר לא אירע כן אלא נבנס לאותם עשרה גם טלה שפטור ממעשר, דְּאָמַר רָבָא, מְנָיָן שמנו טלאים הָרְאוּיִ להיות נשלם בעשרה טלאים המחויבים במעשר, פּוֹטֵר את אלו שנמנו אף אם לא נשלם כגון שנפסק באמצעו, שהיו לו עשרה טלאים ומנה חמשה ולא הספיק להמשיך עד שמת אחד מאלו שלא נמנו, ועתה נותרו ארבעה בלבד ואין יכול עוד להשלים המנין, מכל מקום החמשה שנמנו בזמן שהיו עשרה טלאים, פטורים מלהתעשר שוב, וכאמור שמנין הראוי פוטר, ואילו הארבעה שלא נמנו עדיין חייבים במעשר אם יוולדו לו עוד טלאים עד שיגיע זמן הגורן. וקשה למה לא ימנה את כל אלו שבכלל הספק וממה נפשך יהיו פטורים ממעשר.

בראשית ל, ד: וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב:

לט

בסטרא דקדושה יש ד' אמהות בלהה רחל זלפה לאה"ר"ת ברז"ל, והוא לעומת מטתו של עוג שהיתה (דברים ג, יא) ברזל", (דמטה נק' ע"ש פרו ורבו - שבת עז.)

בסטרא דקדושה יש ד' נוקבין בלהה רחל זלפה לאה ר"ת ברז"ל[1].

והוא ה'לעומת' דמטתו[2] של עוג שהיתה ברז"ל (דברים ג, יא), והיינו שלא יהי' מטתו של עוג ח"ו, אלא מטה — פוריא, דמטה נק' פוריא[3] כמארז"ל פרי' ורביא דקדושה.

וקדמו השפחות[4], כי בסטרא ד'לעומת זה' הוא ושפחה[5] כי תירש גבירתה, לכן קדמו השפחות בברז"ל.

משא"כ במזבח דקדושה — שהאשה נמשלה למזבח[6] כמארז"ל — לא תניף עליהם ברז"ל[7].

ובכלל בבית המקדש — הנק' חדר המיטות[8] — לא נשמע ברז"ל[9].

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיז

1) ספר הליקוטים מהאריז"ל ויחי מט, יא. לקוטי תורה ושער הפסוקים ואתחנן ד, כ. עקב ח, ט. ועוד. וראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב חלק ב' משיחות ש"פ ויחי סעיפים ד, ה. עמוד 81 ואילך. ה'תשד"מ חלק א' עמוד 68. שיחות קודש ה'תשל"ט ט"ו באב סעיף מד.

2) ראה ביאור הענין דמטתו של עוג הי' מספר (דברים ג, יא) תשע אמות ארכה וארבע אמות רחבה" דמרמז על בחי' תהו וקליפה, לקמן סימן קלד.

וראה אור התורה פרשת תצוה עמוד א'תשלז ואילך וז"ל: ובע"ח שמ"ט פ"ח ובלק"ת פרשת תזריע מראות נגעים הם נשי סמאל כו' ונרמזו בפסוק ערש ברזל כי ברז"ל ר"ת בלהה רחל זלפה לאה שהם ב' ההי"ן דשם הוי' שם ה' גדולה לאה ושם ה' קטנה רחל ובלהה וזלפה הם מילוי ההה"ן, ולעומ"ז בנוק' דקליפה ג"כ נשי סמאל והיינו כי לאה ורחל הם מחשבה ודיבור, ולעומת זה מחשבות ודיבורים דקליפה כו' והן הנק' ברזל ולכן ארז"ל ע"פ ונתתי עול ברזל על צוואריך זה הרעיון בעין יעקב פ"ט דב"מ בשם הירושלמי, עכ"פ ברזל נוק' דקליפה ולכן והבית בהבנותו כו' וכל כלי ברזל לא נשמע עיין בזח"א פרשת נח דף ע"ד סע"א שהרי הן זה לעו"ז, כי הבית נוק' דקדושה ולכן משחרב בית המקדש הרי לא נתמלאה צור כו' נתגברה נוק' דקליפה, וע"כ חומת (ברכות לב, ב) ברזל מפסקת כו' ברזל דוקא. ע"ש.

ובאור התורה שיר השירים עמוד רצט ואילך וז"ל: האריז"ל בע"ח שער מ"ט פ"ט ובטעמ"צ פרשת תזריע בענין מראות נגעים שתים שהן ארבע דזה לעומת זה עשה האלקים, כמו שיעקב נשא ב' נשים לאה ורחל ושתי שפחות בלהה וזלפה, וידוע דשרשן למעלה מעלה כמ"ש שם הגדולה לאה דהיינו ה' ראשונה דשם הוי' הוא בחי' אותיות המחשבה וה' קטנה היינו בחי' ה' תתאה אותיות הדבור, וכן לעומת זה בסטרא אחרא נגד בחי' יעקב הוא בחי' עוג וכתוב בו וערשו ערש ברזל ר"ת בלהה רחל זלפה לאה דהיינו ג"כ בחי' הלעומת זה להאמהות דקדושה בחי' נוק' דקליפה כו' ולכן היצר הרע נמשל לברזל כמאמר רז"ל פ"ה דסוכה אם ברזל הוא מתפוצץ וכתיב בדניאל תקיפא כפרזלא כו' וגם מצינו שהת"ח נמשלו לברזל כמאמר רז"ל בפ"ק דתענית ע"פ ברזל בברזל יחד כו' דהיינו מצד בחי' אמהות דקדושה שר"ת ברזל כנ"ל. ע"ש.

3) שבת עז, ב. וראה בלקוטי לוי יצחק כאן ביאור שֵׁם פוריא".

4) פירוש: ב"ראשי תיבות ברז"ל" קדמו השפחות להאמהות.

5) משלי ל, כג.

6) סנהדרין כב. א"ר אליעזר כל המגרש את אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות וכו'".

7) דברים כז, ה.

8) רש"י מלכים-ב יא, ב ד"ה בחדר.

9) מלכים-א ו, ז. והבית בהבנתו אבן שלמה גו' ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו".

ראה בתורת מנחם שם (הערה 1) עמוד 85, דלעתיד יהי' בירור גם בברזל" שיהי' בבית המקדש השלישי, וזהו שבר"ת ברז"ל ר"ת של השפחות קודם להאמהות, דמורה על שלימות הבירור דעולמות בי"ע שיהי' לעתיד, ע"ש.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמוד ב

1 בני חורין שלא נמכרו, ויתכן שגבייה זו היא שלא כדין.
2 משיבה הגמרא: לְעוֹלָם מדובר כְּשֶׁחָיַיב מוֹדֶה, וְהָכָא הַיְינוּ טַעֲמָא –
3 ובמשנתינו זהו הטעם שאין מחזירים את השטר למלוה, משום
4 דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא כָּתַב הלוה את השטר בכדי לִלְוֹת בְּנֵיהֶן וְלמעשה לֹא
5 לָוָה בו עַד תְּשֵׁרֵי וְכיון שיסברו שההלואה היתה בניסן, על כן אָתֵי
6 לְמִטְרַף – יבוא המלוה לגבות מִלָּקוּחוֹת שקנו את הקרקע לאחר
7 הזמן הכתוב בשטר וקודם ההלואה בפועל, שֶׁלֹּא כְּדִין, שהרי בזמן
8 שקנו את הקרקע עדיין לא נשתעבדה.
9 מקשה הגמרא: אִי הָכִי, כָּל שְׁטָרֵי הלואה דְּאָתוּ לְקַמָּן – הבאים
10 לפנינו נֵיחוּשׁ לְהוּ הָכִי – נחשוש בהם לפסול זה, ומספק לא נוציא
11 את הקרקע מיד הלקוחות שמא נכתבו קודם זמן ההלואה אלא
12 אם כן יביא המלוה ראיה מתי הגיע השטר לידו שרק אז
13 השתעבדו נכסי הלוה.
14 מתרצת הגמרא: כָּל שְׁטָרֵי לֹא רִיעֲי לא נמצא בהם איזה פגם
15 שיגרום לחשוש בהם לפסול, אבל הָנֵי – שטרות אלו שנמצאו, רִיעֲי
16 – יש בהם פגם מחמת נפילתם, שאנו רואים שהמלוה לא נזהר
17 בהם ויש לחשוש שמא סיבת הדבר היא מפני שהשטר פסול.
18 מקשה הגמרא: אם קיימת אפשרות של כתיבת שטר בלי
19 שישתמשו בו מיד אלא רק לאחר זמן, אֶלָּא הָא דְּתָנֵן (**בבא בתרא**
20 קסז:) כּוֹתְבִין שְׁטָר לִלְוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַלְוֶה עִמּוֹ משום שהלוה
21 יכול לחייב את עצמו למרות שלא נעשתה עדיין ההלואה, וקשה,
22 לְכַתְּחִילָּה הֵיכִי כַּתְּבִינְהוּ – איך לכתחילה מותר לכתוב שטר באופן
23 זה, אמנם בכל שטר הבא לפנינו אין חוששים שמא נכתב קודם זמן
24 ההלואה, אבל לכתחילה כאשר הלוה בא לכתוב שטר הלואה
25 בלי שהמלוה איתו, נֵיחוּשׁ שֶׁמָּא כָּתַב הלוה את השטר
26 בכדי לִלְוֹת בְּנֵיהֶן וְלֹא לָוָה עַד תְּשֵׁרֵי, וממילא לא השתעבדו
27 הקרקעות עד תשרי שבו היתה הלואה, וְאָתֵי לְמִטְרַף – ויבוא
28 המלוה לגבות מהַלָּקוּחוֹת שֶׁלֹּא כַּדִּין.
29 מיישבת הגמרא: אָמַר רַב אַסִּי, אין לחוש שמא לא תהיה ההלואה
30 עד לאחר זמן, משום שמשנה זו עוסקת

לה, ג – ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה

א. רבי נתן אומר חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם[1]. גלו למצרים שכינה עמהם, שנאמר (שמואל-א ב, כז) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה. גלו לבבל שכינה עמהם, שנאמר (ישעי' מג, יד) למענכם שולחתי בבלה. גלו לעילם שכינה עמהם, שנאמר (ירמי' מט, לח) ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים. גלו לאדום שכינה עמהם, שנאמר (ישעי' סג, א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשהם חוזרים שכינה עמהם, שנאמר (דברים ל, ג) ושב ה' את שבותך ורחמך, והשיב לא נאמר אלא ושב ה' אלקיך[2]. ואומר (שיר השירים ד, ח) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשוב מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות ומהררי נמרים.

רבי אומר משל למה הדבר דומה, למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני אצל בני, כל זמן שאתה מבקשני הריני אצל בני. וכן הוא אומר (ויקרא טז, טז) השוכן אתם בתוך טומאותם. ואומר (שם טו, לא) בטמאם את משכני אשר בתוכם. ואומר (לעיל ה, ג) ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם. ואומר (כאן) ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל.

ספרי

* * *

ולכאורה אינו מובן: מה מוסיף רבי על דברי ר' נתן ש"חביבים ישראל שכל מקום שגלו שכינה עמהם . . כשהם חוזרים שכינה עמהם", הרי גם מדברים אלו מובן שהקב"ה נמצא עם ישראל **תמיד**, בכל מקום.

אלא החילוק בין שני המ"ד הוא:

"ר' נתן אומר **חביבים** ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם". ר' נתן מדבר על הנשמה של היהודי כפי שהיא קשורה לענין שהוא בדוגמת רגש החביבות (בלשון בני אדם), לא עצם הנפש אלא רגש וגילוי – ונראה בגילוי, **חביבים** ישראל, שבזה הם **נבדלים** מכל אומות העולם, ומצד הנשמה אומרים שבכל מקום שגלו שכינה **עמהם**,

ומאחר שהנשמה מצד עצמה היא חלק אלקה ממעל ממש, בגלוי, די בכך ש"שכינה **עמהם**" כדי שהגלות לא תפעל עליהם.

על כך מוסיף רבי כיצד הדבר הוא גם מצד הגוף, ולכן הוא מביא את המשל "למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני **אצל** בני כל זמן שאתה מבקשני הריני **אצל** בני, וכה"א השוכן אתם **בתוך** טומאתם": כאן אין המדובר על דבר הקשור עם ענין של "**חביבים**" – רגש וגילוי, אלא עם ענין עצמי בדוגמת השייכות של אב ובן, שזה קשור עם גוף, שבו יש בחירת עצמותו ית'[3] כנ"ל[4].

ולכן: א) הוא מדגיש שזהו "**כל זמן** שאתה מבקשני", היות שהדבר קשור עם עצמותו ית' לא שייך בזה כל חילוק ושינוי[5]. ב) הוא מביא את הפסוק (ועל־דרך־זה שאר הפסוקים) "השוכן אתם **בתוך טומאתם**", ששייך להגוף וענייניו, ולא לנשמה[6] וענייני – ש(אפילו) **דברי** תורה אין מקבלין טומאה[7].

לקוטי שיחות חלק כג עמוד 214 ואילך. תרגום מאידית

ל, ו – ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך

ב. ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך. הענין נראה לפענ"ד כי ענין המיתה שנגזר על אדם הראשון כבר כתבו הקדמונים ומכללם הרמב"ן בפרשת בראשית, כי אם הי' עומד בצדקו הי' יוכל לחיות לעולם כמו מלאך, אך אחר שחטא ולא עמד במצות ד' הוכרח למות כי בחומר חומרותו אי אפשר לו לעמוד ולהיות נצחי ע"ש וכבר הארכתי בזה שם. ולפ"ז לאחר שימול ד' את לבבו והוא שלא יתאוה ולא יחמוד לרע כאשר הי' קודם החטא כמ"ש הרמב"ן פה וא"כ יהי' קיים נצחי, וז"ש ומל ד' אלקיך את לבבך למען חייך שתוכל להיות חי וקיים.

דברי שאול[8]

---

1) **חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור סימן שלט סעיף ח. פרשת בשלח סימן קכ.

2) **והשיב לא נאמר אלא ושב ה' אלקיך וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת נצבים פרק ל פסוק ג, ובהנסמן שם.

3) ראה ד"ה וה' אמר המכסה שם.

4) ויש לומר שזהו גם תוכן החילוק בפירוש "נקמת **ה**'" בין הספרי לבמדבר רבה (ותנחומא) שם: בבמדבר רבה (ותנחומא) מה שנקרא נקמת ה' הוא "בשביל תורה ומצות שנתת לנו, הלכך הנקמה שלך לתת נקמת ה'", היינו מצד בחי' הגילויים, מצד היותם מקושרים בגילוי להקב"ה (על ידי תורה ומצוות), וזה שייך בעיקר להנשמה; משא"כ בספרי הוא מצד עצם ענינם של ישראל שקדמו לתורה, לא מצד התקשרות הגלוי' (שעל ידי תורה ומצוות) וזה שייך בעיקר לגוף שלכן: א) צריך כאן לשלול אשר "לא נקמת **בשר ודם** אתם נוקמים". ב) ממשיך בהחיוב: "אלא נקמת מי שאמר **והי' העולם**" – שבענין "הי' העולם" נדמה גוף דבני ישראל לגופי אומות העולם.

[ולהעיר שבתורת שלום שם (עמוד 120) מוכח דבחירת עצמותו ית' בגוף שייכת לזה שהתהוות יש מאין הוא בכח עצמותו ית'. עיין שם. וראה שם עמוד 122. ולהעיר מספר המאמרים תרע"ח עמוד קיד ואילך. ואין כאן מקומו].

5) ואף שגם בדברי ר"נ אומר "**שבכל מקום** כו'" – אינו דומה לנדון דידן כי ר"נ מדגיש "כל מקום **שגלו**" ולא "**בכל זמן**" כבדברי רבי (ראה ספרי דבי רב לספרי שם).

6) שהיא מעין גנים באר מים חיים (ראה ד"ה אז ישיר ישראל (לקוטי תורה חקת סב, ב. ספר המאמרים תש"ב עמוד 129 ואילך. ד"ה הנ"ל תשמ"ג). וד"ה מעין גנים (ספר המאמרים שם עמוד 133. ספר המאמרים קונטרסים חלק א ר, א. ועוד)) שאינם מקבלים טומאה ואדרבה מטמאים את הטמא.

7) ברכות כב, א.

8) מחבר ספר שו"ת שואל ומשיב.

◆ יום ראשון כ״ט אלול ◆

לא (א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

א וַאֲזַל מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל׃

רש״י ◂ **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְגוֹ׳.**

(ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃

ב וַאֲמַר לְהוֹן בַּר מְאָה וְעֶשְׂרִין שְׁנִין אֲנָא יוֹמָא דֵין לֵית אֲנָא יָכִיל עוֹד לְמִפַּק וּלְמֵעָל וַיְיָ אֲמַר לִי לָא תְעִבַּר יָת יַרְדְּנָא הָדֵין׃

רש״י ◂ **לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא.** יָכֹל שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה״. אֶלָּא מַהוּ ״לֹא אוּכַל״? אֵינִי רַשַּׁאי, שֶׁנִּטְלָה מִמֶּנִּי הָרְשׁוּת וְנִתְּנָה לִיהוֹשֻׁעַ. וַה׳ אָמַר אֵלַי • זֶהוּ פֵּרוּשׁ ״לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא״, לְפִי שֶׁה׳ אָמַר אֵלַי. **אָנֹכִי הַיּוֹם •** (ר״ה יא) הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, בְּיוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי, וּבְיוֹם זֶה אָמוּת. דָּבָר אַחֵר: ״לָצֵאת וְלָבוֹא״, בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעְיְנוֹת הַחָכְמָה.

(ג) יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא ׀ עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃

ג יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ יֵעְבַר קֳדָמָךְ הוּא יְשֵׁצֵי יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמָךְ וְתֵירְתִנּוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבֵר קֳדָמָךְ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ׃

◆ יום שני א׳ תשרי ◆

(ד) וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃

ד וְיַעְבֵּד יְיָ לְהוֹן כְּמָא דִי עֲבַד לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי אֱמֹרָאָה וּלְאַרְעָהוֹן דִּי שֵׁצִי יָתְהוֹן׃

(ה) וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃

ה וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ קֳדָמֵיכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּכָל תַּפְקֻדְתָּא דִּי פַקֶּדִית יָתְכוֹן׃

(ו) חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעֲזְבֶךָּ׃ ס

ו תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ לָא תִדְחֲלוּן וְלָא תִתְבְּרוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא דִּמְדַבַּר קֳדָמָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יַרְטְשִׁנָּךְ׃

רש״י ◂ **לֹא יַרְפְּךָ •** לֹא יִתֵּן לְךָ רִפְיוֹן, לִהְיוֹת נֶעֱצָב מִמֶּנּוּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לא (ב־ג) **בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא.** כִּי זָקַנְתִּי. וְעוֹד כִּי **ה׳ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן** וגו׳, וְאַתֶּם אֵין לָכֶם הֶפְסֵד בַּדָּבָר, **כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ הוּא עוֹבֵר לְפָנֶיךָ,** וְאֵין לָכֶם כְּמוֹהוּ. דָּבָר אַחֵר, **לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא.** וְלֹא מִשּׁוּם חֲלִישׁוּת, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁ**ה׳ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר** וגו׳: תורה ד

עטרת מרים

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הָרָמָתַיִם צוֹפִים מֵהַר אֶפְרָיִם, צוֹפִים מִמִּשְׁפַּחַת צוּפִים, נִבְיאִים מֵהַר אֶפְרַיִם לוֹי הָיָה וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־אֱלִיהוּא בֶּן־תֹּחוּ בֶּן־צוּף אֶפְרָתִי גַּם צוּף הָיָה מֵהַר אֶפְרַיִם: ב וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי לִפְנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים: ג וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה מִשְּׁנָה לְשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה' וְלִזְבֹּחַ שָׁם שִׁלֹמֵי שִׁמְחָה וְשִׁלֹמֵי חֲגִיגָה לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים לַיהוָה: ד וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לִפְנִנָּה אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מָנוֹת: מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים: ה וּלְחַנָּה יִתֵּן מָנָה אַחַת מְיוּחֶדֶת בִּיפִי אַפַּיִם הֶרְאוּיָה לְהִתְקַבֵּל בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת כִּי אֶת־חַנָּה אָהֵב וַיהוָה סָגַר רַחְמָהּ: ו וְכַעַסָּתָהּ פְּנִנָּה צָרָתָהּ (שְׁתֵּי נָשִׁים לְאִישׁ אֶחָד תִּקְרָאנָה צָרוֹת) גַּם־כַּעַס פְּעָמִים רַבּוֹת בַּעֲבוּר בִּכְרֵי שֶׁתִּהְיֶה חַנָּה הַרְעֵמָהּ וְעוֹפָהּ וּקְצוֹפָהּ כִּי־סָגַר יְהוָה בְּעַד פִּנְנִּי רַחְמָהּ: ז וְכֵן יַעֲשֶׂה אֶלְקָנָה שָׁנָה בְשָׁנָה נוֹתֵן לָהּ חֵלֶק מוּבְחָר לְהַרְאוֹתָהּ שֶׁמְּחַבְּבָהּ מִדֵּי בְּכָל זְמַן עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כֵּן לְפִי חִבָּה שֶׁבַּעֲלָה מַרְאֶה לָהּ תַּכְעֶסֶנָּה פְּנִנָּה וַתִּבְכֶּה חַנָּה וְלֹא תֹאכַל: ח וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חַנָּה לָמָּה תִבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה

שמואל א פרק א־ב

א א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הָרָמָתַיִם צוֹפִים מֵהַר אֶפְרַיִם וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־אֱלִיהוּא בֶּן־תֹּחוּ בֶּן־צוּף אֶפְרָתִי: ב וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי לִפְנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים: ג וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבֹּחַ לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים לַיהוָה: ד וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לִפְנִנָּה אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מָנוֹת: ה וּלְחַנָּה יִתֵּן מָנָה אַחַת אַפַּיִם כִּי אֶת־חַנָּה אָהֵב וַיהוָה סָגַר רַחְמָהּ: ו וְכַעַסָּתָהּ גַּם־כַּעַס בַּעֲבוּר הַרְעִמָהּ כִּי־סָגַר יְהוָה בְּעַד רַחְמָהּ: ז וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְשָׁנָה בְּשָׁנְתָהּ בַּעֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כֵּן תַּכְעִסֶנָּה וַתִּבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל: ח וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חַנָּה לָמָּה תִבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יֵרַע לִבֵּךְ הֲלוֹא אָנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָנִים: ט וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָה בְשִׁלֹה וְאַחֲרֵי שָׁתֹה וְעֵלִי הַכֹּהֵן יֹשֵׁב עַל־הַכִּסֵּא עַל־מְזוּזַת הֵיכַל יְהוָה: י וְהִיא מָרַת נָפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכֹה תִבְכֶּה: יא וַתִּדֹּר נֶדֶר וַתֹּאמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־רָאֹה תִרְאֶה בָּעֳנִי אֲמָתֶךָ וּזְכַרְתַּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אֲמָתֶךָ וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים וּנְתַתִּיו לַיהוָה כָּל־יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ: יב וְהָיָה כִּי הִרְבְּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעֵלִי שֹׁמֵר אֶת־פִּיהָ הָיָה מְמַתִּין לִשְׁמוֹעַ מִדְּבֶרֶיהָ: יג אֲבָל וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ בִּלְחַשׁ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת

עטרת מרים

וְלָמָּה יֵרַע לִבֵּךְ הֲלוֹא אָנֹכִי אֲהַבְתִּי אֵלַיִךְ טוֹב לָךְ גַּם לְעֵזֶר וְלָקָנָן מֵעֲשָׂרָה בָּנִים: ט וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָה מִשָּׁה בְשִׁלֹה וְעֵלִי הַכֹּהֵן יֹשֵׁב עַל־הַכִּסֵּא עַל־מְזוּזַת הֵיכַל יְהוָה: י וְהִיא מָרַת נָפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכֹה תִבְכֶּה: יא וַתִּדֹּר נֶדֶר וַתֹּאמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־רָאֹה תִרְאֶה בָּעֳנִי אֲמָתֶךָ וּזְכַרְתַּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אֲמָתֶךָ וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים שֶׁיִּהְיֶה זֶרַע חָשׁוּב לְשָׁרֵת לִפְנֵי ה' וּנְתַתִּיו לַיהוָה כָּל־יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי יִהְיֶה נְזִיר וְקֹדֶשׁ לַה': יב וְהָיָה כִּי הִרְבְּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי קְדֻשֵּׁי הַקְּדָשִׁים וְעֵלִי שֹׁמֵר אֶת־פִּיהָ הָיָה מְמַתִּין לִשְׁמוֹעַ מִדְּבָרֶיהָ: יג אֲבָל וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ בִּלְחַשׁ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת

עטרת מרים

וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ וַיַּחְשְׁבֶהָ חֹשֶׁב אוֹתָהּ עֲלֵי לְשַׁכְּרָה שִׁלֵּא הָיוּ רְגִילִים
לְהִתְפַּלֵּל וְלִשְׁהוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, לָכֵן, הָסִירִי אֶת־יַיִנֵךְ מֵעָלָיִךְ וְאַחַר־כָּךְ תְּבוֹאִי
אֶל מִקְדְּשִׁי אֵל: **טו** וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי לֹא כֵן הַדָּבָר, אִשָּׁה

לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעֲלֵי שִׂמֵר אֶת־ פִּיהָ: יג וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ וַיַּחְשְׁבֶהָ עֵלִי לְשִׁכֹּרָה: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עַד־מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין הָסִירִי אֶת־יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ: טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה: טז אַל־תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ לִפְנֵי בַּת־בְּלִיָּעַל כִּי־מֵרֹב שִׂיחִי וְכַעְסִי דִּבַּרְתִּי עַד־הֵנָּה: יז וַיַּעַן עֵלִי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֶּן אֶת־שֵׁלָתֵךְ אֲשֶׁר שָׁאַלְתְּ מֵעִמּוֹ: יח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שִׁפְחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ לְבַשָּׂ עָלֶיהָ רַחֲמִים וַתֵּלֶךְ הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ הָלְכָה לָהּ לְבֵיתָהּ וַתֹּאכַל וּפָנֶיהָ הֲרָעִים לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד: יט וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵי יְהוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתָם הָרָמָתָה וַיֵּדַע אֶלְקָנָהּ אֶת־חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ יְהוָה עָלָה וְכָרוֹנָהּ לִפְנֵי לְטוֹבָה: כ וַיְהִי לִתְקֻפוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה לְעֵת הִקּוּף תְּשִׁלּוּם יְמֵי הַהֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מֵיהוָה שְׁאִלְתִּיו: כא בְּשָׁבָא עִת עֲלֹתוֹ וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֶת־זֶבַח הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לְזוֹחַ בְּכָל שָׁנָה: כב וְחַנָּה לֹא עָלְתָה בַּשָּׁנָה הַהִיא כִּי־אָמְרָה לְאִישָׁהּ לֹא אָזוּז מִבֵּיתִי עַד יִגָּמֵל הַנַּעַר תִּשְׁלַם יְנִיקָתוֹ הוא 24 חֹדֶשׁ, וְאַחֲרֵי הִגָּמְלוֹ וַהֲבֵאתִיו גַּם אוֹתוֹ אֶל בֵּית ה' וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו וּלְהוֹדוֹת לוֹ עַל הַנַּעַר הַיּוֹלֵד וְיָשַׁב שָׁם עַד־עוֹלָם וְלֹא יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ: כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ עֲשִׂי שִׁבִי עַד־ גְּמָלֵךְ אֹתוֹ אַךְ יָקֵם יְהוָה אֶת־ דְּבָרוֹ שִׁיהֶיה הַבֵּן בְּזוֹה הָאָפֵן וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה

עטרת מרים

וַתֵּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גְּמָלָהּ אֹתוֹ: כד וַתַּעֲלֵהוּ עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר גְּמָלַתּוּ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה לְזֹאת מַלֵּא שְׁאֵלְתִּי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ: כה וְגַם בְּעֵת הִתְפַּלְלָהּ נִדְרְתִּי כִּי אָנֹכִי

כו וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי מַלֵּא שְׁאֵלְתִּי וֹאת וְקַח אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה, וְשִׂים עֵינֶיךָ עָלָיו חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי וְהִשְׁבִּיעָתוּ בְּחַיֵּי נַפְשׁוֹ, אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי פֹּה עִמָּכָה בָּזֶה בְּהִיוֹתְךָ גַּם אַתָּה יוֹשֵׁב פֹּה לְהִתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה: כז אֶל־בַּעֲבוּר הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־ שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ: כח וְגַם בְּעֵת הִתְפַּלָּה נָדַרְתִּי כִּי אָנֹכִי

לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעֵלִי שֹׁמֵר אֶת־ פִּיהָ: יג וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ וַיַּחְשְׁבֶהָ עֵלִי לְשִׁכֹּרָה: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עַד־מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין הָסִירִי אֶת־יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ: טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה: טז אַל־תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ לִפְנֵי בַּת־בְּלִיָּעַל כִּי־מֵרֹב שִׂיחִי וְכַעְסִי דִּבַּרְתִּי עַד־הֵנָּה: יז וַיַּעַן עֵלִי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֶּן אֶת־שֵׁלָתֵךְ אֲשֶׁר שָׁאַלְתְּ מֵעִמּוֹ: יח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שִׁפְחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתֵּלֶךְ הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ וַתֹּאכַל וּפָנֶיהָ לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד: יט וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵי יְהוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתָם הָרָמָתָה וַיֵּדַע אֶלְקָנָהּ אֶת־חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ יְהוָה: כ וַיְהִי לִתְקֻפוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מֵיהוָה שְׁאִלְתִּיו: כא וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לַיהוָה אֶת־זֶבַח הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ: כב וְחַנָּה לֹא עָלָתָה כִּי־אָמְרָה לְאִישָׁהּ עַד יִגָּמֵל הַנַּעַר וַהֲבֵאתִיו וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה וְיָשַׁב שָׁם עַד־עוֹלָם: כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ עֲשִׂי הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ שְׁבִי עַד־גְּמָלֵךְ אֹתוֹ אַךְ יָקֵם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתֵּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גְּמָלָהּ אֹתוֹ: כד וַתַּעֲלֵהוּ עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר גְּמָלַתּוּ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאֵיפָה אַחַת קֶמַח וְנֵבֶל יַיִן וַתְּבִאֵהוּ בֵּית־יְהוָה שִׁלֹו וְהַנַּעַר נָעַר קָטֹן וַרְךְ: כה וַיִּשְׁחֲטוּ

כו וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי מַלֵּא שְׁאֵלְתִּי וֹאת וְקַח אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה, וְשִׂים עֵינֶיךָ עָלָיו חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי וְהִשְׁבִּיעָתוּ בְּחַיֵּי נַפְשׁוֹ, אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי פֹּה עִמָּכָה בָּזֶה בְּהִיוֹתְךָ גַּם אַתָּה יוֹשֵׁב פֹּה לְהִתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה: כז אֶל־בַּעֲבוּר הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־ שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ: כח וְגַם בְּעֵת הִתְפַּלָּה נָדַרְתִּי כִּי אָנֹכִי

עטרת מרים

הִשְׁאִלְתִּיהוּ לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה כָּל זְמַן אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּזֶה הָעוֹלָם
הוּא שָׁאוּל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁם שמואל לְהוֹדוֹת לַיהוָה אֲשֶׁר שָׁם חֶלְקוֹ
מֵעוּבְרֵי ה׳: **א** וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ שָׂמַח לִבִּי בַּיהוָה בִּתְשׁוּעַת
ה׳ רָמָה גְּבָהָה קָרְנִי בַּיהוָה לְנֶגַח בּוֹ אוֹיְבַי, רָחַב פִּי עַל־אוֹיְבַי עַל
הַמַּכְעִיסִים אוֹתִי בְּהִוָּתִי עֲקָרָה כִּי
שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ שֶׁנָּתַתָּ לִי בֵּן:
ב אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אַיִן בּוֹרֵא
בִּלְתֶּךָ שֶׁרְאוּי לְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְאֵין
צוּר כֵּאלֹהֵינוּ וּמִי מֵהַנִּבְרָאִים אֲשֶׁר
תִּרְמָה קָרַשְׁתּוֹ לְקָדְשַׁת הַבּוֹרֵא: **ג** אַל־
תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְּבֹהָה נַאֲוָה
וְגַסּוּת, אַל יֵצֵא עָתָק דִּבְרֵי חֹזֶק
מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְהוָה הַיּוֹדֵעַ
הַכֹּל וְלוֹ וּלְפָנָיו נִתְכְּנוּ נִמְנִים
עֲלִלוֹת מַעֲשֵׂה הַבְּרִיּוֹת: **ד** וְעַל שֶׁהוּא
יוֹדֵעַ הַכֹּל, לוֹ מְשֻׁלָּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ,
וּפִתְאוֹם קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים יִשְׁבְּרוּ
וְנִכְשָׁלִים וְחַלָּשִׁים אָזְרוּ חָיִל חָגְרוּ
כֹּחַ: **ה** אֵלֶּה שֶׁהָיוּ שְׂבֵעִים יָרְדוּ
מִכִּסְאֵיהֶם עַד בַּלֶּחֶם בְּעָבוּר פַּת לֶחֶם
נִשְׂכָּרוּ עַצְמָם. וּרְעֵבִים אֲשֶׁר הָיוּ
מַשְׂכִּירִים עַצְמָם בָּעֲבוּר הָרָעָבוֹן חָדֲלוּ
מָנְעוּ מִלְּהַשְׂכִּיר עַצְמָן, כִּי מָצְאוּ דַּי
מַחְסוֹרָם עַד אֲשֶׁר מִי שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה
יָלְדָה שִׁבְעָה בָּנִים וְרַבַּת בָּנִים
אֻמְלָלָה כִּי הָיְתָה קוֹבֶרֶת בָּנֶיהָ:
ו יְהוָה מֵמִית בְּנֵי רַבַּת הַבָּנִים
וּמְחַיֶּה בְּנֵי הָעֲקָרָה, וּבְזֶה מוֹרִיד אֶת
בַּת רַבַּת הַבָּנִים שְׁאוֹל לְעֹמֶק הַצָּרָה,
וַיַּעַל הָעֲקָרָה מַעְלָה: **ז** יְהוָה מוֹרִישׁ
לָזֶה וּמַעֲשִׁיר לָזֶה מַשְׁפִּיל אֶת
הַגִּבּוֹרִים הַמּוֹשְׁלִים בְּגִבּוּרָתָם אַף־
מְרוֹמֵם אֶת הֶעָנִיִּים הַחַלָּשִׁים: **ח** ה׳

עטרת מרים

מֵקִים מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן מַנְבִּיהוּ עַד לְהוֹשִׁיבֹ אוֹתוֹ
עִם־נְדִיבִים שָׂרִים וְחַשּׁוּבִים וְכִסֵּא כָּבוֹד יַנְחִלֵם כִּי לַיהוָה מְצֻקֵי יְסוֹדוֹת
אֶרֶץ וַיָּשֶׂת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל אֶת מְקוֹם הַיְשׁוּב, לְכֵן בָּיְדוֹ לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמוֹ
כִּרְצוֹנוֹ: **ט** אוֹלָם הַכֹּל בְּמִשְׁפָּט, כִּי רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר מִמַּלְכֻדַּת וּרְשָׁעִים
בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמּוּ יִכָּרְתוּ בְּעֵת נִתְמַלֵּא
סְאָתָם כִּי־לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־אִישׁ לֹא
תּוֹעִילֵם גְּבוּרָתָם וְעָשְׂרָם, כִּי הַכֹּל בְּיַד
ה׳: **י** נָא יְהוָה יֵחַתּוּ יִהְיוּ נִשְׁבָּרִים
מְרִיבָיו אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל בְּנֵי עֶלְיוֹ
עַל הַפְּלִשְׁתִּים בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יַרְעִים וְעָשָׂה
רַעַם גָּדוֹל לְהַבְהִיל אוֹתָם (לקמן ז י).
יְהוָה נָא יָדִין בְּנֵי אַפְסֵי־קְצוֹת אֶרֶץ
לְהִיוֹת שׁוֹפֵט בְּיִשְׂרָאֵל, וְיַסֵּבֵב בְּמִקּוֹמוֹת
עָרֵיהֶם לְשָׁפְטָם (שם טז) וְיִתֵּן־עֹז
לְמַלְכּוֹ אֲשֶׁר בְּנֵי יַמְלִיךְ אוֹתוֹ וְהוּא
שָׁאוּל וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ עַל דָּוִד
אֲמָרָה:

מֵעִמּוֹ: **כח** וְגַם אָנֹכִי הִשְׁאִלְתִּיהוּ לַיהוָה
כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שָׁאוּל
לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁם לַיהוָה:
ב **א** וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ לִבִּי
בַּיהוָה רָמָה קַרְנִי בַּיהוָה רָחַב פִּי
עַל־אוֹיְבַי כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ: **ב** אֵין־
קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר
כֵּאלֹהֵינוּ: **ג** אַל־תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה
גְּבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְהוָה וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת:
ד קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ חָיִל: **ה** שְׂבֵעִים בַּלֶּחֶם
נִשְׂכָּרוּ וּרְעֵבִים חָדֲלוּ עַד־עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה וְרַבַּת בָּנִים
אֻמְלָלָה: **ו** יְהוָה מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל: **ז** יְהוָה
מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף־מְרוֹמֵם: **ח** מֵקִים מֵעָפָר דָּל
מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם־נְדִיבִים וְכִסֵּא כָּבוֹד יַנְחִלֵם
כִּי לַיהוָה מְצֻקֵי אֶרֶץ וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל: **ט** רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר
וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמּוּ כִּי־לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־אִישׁ: **י** יְהוָה יֵחַתּוּ
מְרִיבָיו עָלָיו בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יְהוָה יָדִין אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִתֵּן־עֹז
לְמַלְכּוֹ וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ:

◆ יום שלישי ב׳ תשרי ◆

(ז) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־
יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם
וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם:

ז וּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַאֲמַר לֵהּ לְעֵינֵי כָל
יִשְׂרָאֵל תְּקַף וְאַלֵּים אֲרֵי אַתְּ תֵּעוֹל עִם עַמָּא
הָדֵין לְאַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן
לְהוֹן וְאַתְּ תַּחְסְנִנַּהּ יָתְהוֹן:

רס"ו◂ **כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה** • ׳אֲרֵי אַתְּ תֵּעוּל עִם עַמָּא הָדֵין׳. מֹשֶׁה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ: ׳זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר יִהְיוּ עִמְּךָ, הַכֹּל לְפִי דַּעְתָּן וַעֲצָתָן׳, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ: "כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם" (לקמן לג), תָּבִיא, עַל כָּרְחָם, הַכֹּל תָּלוּי בְּךָ, טֹל מַקֵּל וְהַךְ עַל קָרְקָדָן, דַּבָּר אֶחָד לַדּוֹר וְלֹא שְׁנֵי דַּבָּרִים לַדּוֹר (סנהדרין ח)◆

(ח) **וַיהוָ֔ה הֽוּא־ הַהֹלֵ֥ךְ לְפָנֶ֖יךָ הֽוּא־ יִהְיֶ֣ה עִמָּ֑ךְ לֹ֣א יַרְפְּךָ֗ וְלֹ֤א יַעַזְבֶךָּ֙ לֹ֣א תִירָ֔א וְלֹ֖א תֵּחָֽת׃**

ח וַיְיָ הוּא דְּמַדַּבַּר קֳדָמָךְ מֵימְרֵהּ יְהֵי בְסַעְדָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יַרְחֵקִנָּךְ לָא תִדְחַל וְלָא תִתְבַּר׃

(ט) **וַיִּכְתֹּ֣ב מֹשֶׁ֗ה אֶת־הַתּוֹרָה֙ הַזֹּ֔את וַיִּתְּנָ֕הּ אֶל־ הַכֹּהֲנִ֖ים בְּנֵ֣י לֵוִ֑י הַנֹּשְׂאִ֗ים אֶת־אֲרֹון֙ בְּרִ֣ית יְהוָ֔ה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃**

ט וּכְתַב מֹשֶׁה יָת אוֹרַיְתָא הָדָא וִיהַבַּהּ לְכָהֲנַיָּא בְּנֵי לֵוִי דְּנָטְלִין יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ וּלְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

רס"ז◂ **וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וַיִּתְּנָהּ** • כְּשֶׁגְּמָרָהּ כֻּלָּהּ, נְתָנָהּ לִבְנֵי שִׁבְטוֹ.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום שני של ראש השנה

ירמיה פרק לא

עטרת מרים

א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל: ב מֵרָחֹק יְהוָה נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד: ג עוֹד אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִי תֻפַּיִךְ וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים: ד עוֹד תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ: ה כִּי יֶשׁ־יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרַיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ו כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה וְצַהֲלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלֵּלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: ז הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם

עטרת מרים

א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בְּעֵת שֶׁהָלְכוּ אֲחֵרֵי בַּמִּדְבָּר עַם יִשְׂרָאֵל שְׂרִידֵי מֵחֶרֶב מִצְרַיִם הָלוֹךְ הָאֵל הֵלַךְ לְפָנֵיהֶם לְהַרְגִּיעָן לְנַחוֹל אֶרֶץ מַרְגּוֹעָם יִשְׂרָאֵל: **ב** אוֹמֶרֶת בְּגֵסָּת יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת, אֱמֶת הוּא זֶה כִּי מֵרָחֹק לִפְנֵי זְמַן רָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי אַף עַתָּה הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנִּי בַּגָּלוּת. עָנָה אוֹתָם הָאֵל, לֹא הָיִתָה אַהֲבָתִי אֲלֵיכֶךְ לְפִי שָׁעָה אֶלָּא וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ לְךָ חֶסֶד וְגָרָאתִי לְךָ בְּכִבּוּדִי עַל הַר סִינַי לִהְיוֹת אַהֲבָתִי לְךָ לְעוֹלָם: **ג** הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי בָּנוּ בְּנֵי אָדָם וְנֶחֱרְבוּ, אֲבָל עוֹד אֶבְנֵךְ אֲנִי בְּעַצְמִי בְּנֵין שְׁלִישִׁי וְנִבְנֵית וְתִשָּׁאֵר בְּנוּיָה עַד עוֹלָם. בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עֲדַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִי תֻפַּיִךְ בְּכָל מִינֵי

עטרת מרים

פְּאֵר וְיָצָאת בִּמְחוֹל וְתֵצְאִ בְּרִקּוּד מְשַׂחֲקִים שֶׁל שִׂמְחָה: **ד** עַם כִּי עַתָּה הַבָּזָה שׁוֹמְמִין עוֹד תִּטְּעִי אֵת כְּרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים וְקִצְּצוּם הָאוֹיֵב וְחִלְּלוּ יִפְּדוּ בְּכֶסֶף אֶת פְּרָיִם, כִּי מִגְדַּל הֶרְבּוּי לֹא יוּכְלוּ לַהֲבִיאָם לִירוּשָׁלַיִם: **ה** כִּי יֶשׁ־יוֹם מוּכָן אֲשֶׁר קָרְאוּ יַכְרִיזוּ בְּקוֹל נֹצְרִים צוֹפִים הָעוֹמְדִים בְּהַר אֶפְרַיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּי בָּאָה הַגְּאוּלָּה וְחֻזְרָה הַשְׁכִינָה לְמְקוֹמָהּ לְצִיּוֹן: **ו** כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל רָנּוּ בְּקוֹל לְיַעֲקֹב בְּשִׂמְחָה כָּל תְּחִלַּת הַגְּאוּלָּה וְצַהֲלוּ קוֹל גָּדוֹל

בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם בְּמַקּוֹמוֹת הַגְּבוֹהִים שֶׁבְּאַרְצוֹת הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ וְהַלִּלוּ אֶת ה׳
וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: ז כִּי הִנְנִי מֵבִיא
אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן אֲשֶׁר הָגְלוּ לְשָׁם וְקִבַּצְתִּים אֶת בְּנֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים
מִיַּרְכְתֵי מִסּוֹף אָרֶץ שֶׁגָּלוּ לִקְצוֹת הָאָרֶץ. בָּם אִתָּם יֹלְדֵי גַּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ
הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו כִּי יְלֵכוּ בְּנִחַת
קָהָל גָּדוֹל בְּלֹם יָשׁוּבוּ הֵנָּה:
ח בִּבְכִי יָבֹאוּ על יְדֵי תְּפִלָּה וּתְשׁוּבָה
אֲנִאֵלֵם וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אֲנַהֵיתֵם
אוֹלִיכֵם אֶל אֲצֵל נַחֲלֵי מַיִם
בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לְמַעַן לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ
כִּי־הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וַאֲרַחֵם
עֲלֵיהֶם וְאֶפְרַיִם חֲבִיב עָלַי כִּבְנִי בְּכֹרִי
הוּא: ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גּוֹיִם
וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק מַה
שֶׁתִּשְׁמְעוּ וְאִמְרוּ מְזָרֵה מִי שֶׁפִּזֵּר
וְהִגְלָה אֶת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָאוּמוֹת הוּא
עַצְמוֹ יְקַבְּצֵנוּ וּשְׁמָרָנוּ וְיִשְׁמֹר אוֹתוֹ
כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ הַפְּרִטִי: י כִּי־פָדָה
יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב מִצְּרוּתִיו וּגְאָלוֹ
מִצַּד הַקְּרָבָה מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ:
יא וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִּמְרוֹם בְּהַר צִיּוֹן
וְנָהֲרוּ יִמְשְׁכוּ כַּנָּהָר לָבוֹא אֶל־טוּב
יְהוָה לְקֶבֶל טוֹבָה מְרוּבָּה עַל־דָּגָן
וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־
צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם שְׂבֵעִים
בְּטוּבָה כְּגַן רָוֶה שֶׁבֵּעָה מִטּוּב ה׳
וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה לִהְיוֹת בְּעַצְבוֹן
וּדְאָגָה עוֹד: יב אָז תִּשְׂמַח כָּל
בְּתוּלָה בְּמָחוֹל בְּרִקּוּד שֶׁל שִׂמְחָה
וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יִשְׂמְחוּ יַחְדָּו
וְהָפַכְתִּי אֲהֵפוֹךְ אֶבְלָם שֶׁהָיָה לָהֶם
מֵאָז לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים על הַצָּרוֹת
שֶׁפָּקְדוּ בָּעָבָר וְשִׂמַּחְתִּים שִׂמְחַת הַלֵּב
יותר מִיגוֹנָם: יג וְרִוֵּיתִי אַשְׂבִּיעַ
נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דֶּשֶׁן שֶׁמֶן הַקְּרְבָּנוֹת
שֶׁיִּרְבּוּ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת וְעַמִּי אֶת־
טוּבִי אֶת הַטּוּב הַבָּא לָהֶם מֵאִתִּי
יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה: יד כֹּה אָמַר
יְהוָה קוֹל בְּרָמָה בְּשִׁמְי מָרוֹם
נִשְׁמָע נְהִי קוֹל יְלָלַת בְּכִי
תַּמְרוּרִים בְּכִי מַר, וְהוּא הַקּוֹל שֶׁל
רָחֵל אִמֵּנוּ אֲשֶׁר מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ
מֵאֲנָה מְמָאֶנֶת לְהִנָּחֵם לְקֶבֶל

תַּנְחוּמִים עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ וְאֵין מִי נִשְׁאָר בְּאַרְצָם כִּי כֻלָּם גָּלוּ: טז כֹּה
אָמַר יְהוָה מְנָעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִנְּעִי מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר
לִפְעֻלָּתֵךְ לִפְעֻלָּתֵךְ בְּנָיִךְ שֶׁבָּבְלוּ הַגָּלוּת וְלֹא שָׁכְחוּ אֶת שְׁמִי וְלֹא עָבְרוּ עַל בְּרִיתִי
נְאֻם־יְהוָה וּבְנִמּוּל זֶה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ
לְאַחֲרִית טוֹב לְבָנַיִךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ
בָנִים הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
יָשׁוּבוּ לִגְבוּלָם: יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי
אֶמַר ה׳ אֶפְרַיִם מִלְכוּת עֲשֶׂרֶת
הַשְּׁבָטִים מִתְנוֹדֵד וּמִתְנַחֵם עִם ה׳
וְאוֹמֵר הִנַּה יִסַּרְתַּנִי בְּיִסּוּרִין וָאִוָּסֵר
אֲבָל לֹא הוֹעַלְתָּ שֶׁאָשׁוּב עַל־יְדֵי־כָךְ
בִּתְשׁוּבָה, כִּי אֲנִי דּוֹמֶה כְּעֻגָּל לֹא
לָמֵד לִמְשׁוֹךְ בְּעוֹל, כְּשֶׁיַּכּוּהוּ עֲנוּת
דַּרְכּוֹ עוֹד יוֹתֵר, וְלָכֵן אֲנִי מְבַקֵּשׁ
הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה על יְדֵי שֶׁתַּרְאֶה לִי
הַשְׁגָּחָתְךָ כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי:
יח כִּי־אַחֲרֵי שׁוּבִי אֵלֶיךָ נִחַמְתִּי
מִמַּעֲשֵׂי הָרָעִים שָׁעָשִׂיתִי וְאַחֲרֵי
הִוָּדְעִי שֶׁנּוֹדַעְתִּי בְּעַצְמִי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי
הַטּוֹב סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בְּדַרְכְּךָ אֹדֶם
הִמַּחְתֶּרֶט בְּשִׁתִּי בְּעַצְמִי בְּמַעֲשִׂים

מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְתֵי־אָרֶץ
בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו קָהָל
גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה: ח בִּבְכִי יָבֹאוּ
וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אֹלִיכֵם אֶל־נַחֲלֵי
מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ כִּי־
הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי
הוּא: ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהַגִּידוּ
בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֵה יִשְׂרָאֵל
יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ: י כִּי־פָדָה
יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ:
יא וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִּמְרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־
טוּב יְהוָה עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד: יב אָז תִּשְׂמַח
בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן
וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם: יג וְרִוֵּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דֶּשֶׁן וְעַמִּי
אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה: יד כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה
נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם
עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ: טו כֹּה אָמַר יְהוָה מְנָעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ
מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב:
טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם:
יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר כְּעֻגָל לֹא
לָמֵד הֲשִׁבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי: יח כִּי־אַחֲרֵי שׁוּבִי
נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי
נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי: יט הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד

עטרת מרים

שֶׁעָשִׂיתִי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי נָשָׂאתִי כְּשִׁוְכְרוּתִי חֶרְפַּת הָעֲנוּת שֶׁעָשִׂיתִי מֵאָז נְעוּרָי: יט מַשִׁיב לְהֶם ה׳ הֲבֵן יַקִּיר לִי שֶׁמָּא בְנִי יַקִּירִי הוּא אֶפְרַיִם שֶׁלֹּא חָטָא לִי מֵעוֹלָם אֲם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים קָטָן הוּא שֶׁהֲגֵם שֶׁיֵּחָטֵא לְפָנַי אָבִיו בְּכָל זֹאת יֹאהֲבֶנּוּ, כִּי־מִדֵּי בְכָל עֵת דַּבְּרִי

שַׁעֲשׁוּעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה:

עטרת מרים

שֶׁאַדַּבֵּר בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד בְּאַהֲבָתִי הַקְּדוּמָה עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ יִתְגּוֹלְלוּ רַחֲמַי עָלָיו וְרַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ וְאִם כֵּן אֵיךְ תְּבַקֵּשׁ שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ עַתָּה נִפְלָאוֹת וְאוֹהֵב אוֹתְךָ כְּמוֹ בִּימֵי קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה:

◆ יום רביעי ג׳ תשרי ◆

(י) וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ ׀ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת:

י וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָתְהוֹן לְמֵימָר מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין בִּזְמַן שַׁתָּא דִשְׁמִטְתָּא בְּחַגָּא דְמַטַלַּיָּא:

רמ״י◄ מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים • בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמִטָּה, שֶׁהִיא שָׁנָה הַשְּׁמִינִית. וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ ״שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה״? שֶׁעֲדַיִן שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ, בְּקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

(יא) בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם:

יא בְּמֵיתֵי כָל יִשְׂרָאֵל לְאִתְחַזָּאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בַּאֲתַר דִּי יִתְרְעֵי תִּקְרֵי יָת אוֹרַיְתָא הָדָא קֳדָם כָּל יִשְׂרָאֵל וְתַשְׁמְעִנּוּן:

רמ״י◄ תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת • הַמֶּלֶךְ הָיָה קוֹרֵא מִתְּחִלַּת ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים״, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (מא), עַל בִּימָה שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בָּעֲזָרָה.

(יב) הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

יב כְּנוֹשׁ יָת עַמָּא גַּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְקִרְוָיךְ בְּדִיל דִּישְׁמְעוּן וּבְדִיל דִּילְפוּן (נ״א דִּיֵלְפוּן) וְיִדְחֲלוּן מִקֳּדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְיִטְרוּן לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא:

רמ״י◄ הָאֲנָשִׁים • לִלְמֹד. וְהַנָּשִׁים • לִשְׁמֹעַ. וְהַטַּף • לָמָּה בָּאִים? לָתֵת שָׂכָר לְמְבִיאֵיהֶם.

(יג) וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

יג וּבְנֵיהוֹן דִּי לָא יָדְעִין יִשְׁמְעוּן וְיִלְפוּן (נ״א וְיֵלְפוּן) לְמִדְחַל יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן כָּל יוֹמַיָּא דִּי אַתּוּן קַיָּמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא תַּמָּן לְמֵירְתַהּ:

... ביום י"ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

הפטרה לתענית ציבור בישעיה פרק נה

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ
קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן
מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשָׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ
וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא
מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם
דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם
מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם
וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: י כִּי כַּאֲשֶׁר
יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה
לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ
וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ
וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר
יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי
אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ
אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ
וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת
יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה

שי למורא

ו) בְּהִמָּצְאוֹ, קֹדֶם גְּזַר דִּין, בְּעוֹד שֶׁהוּא אוֹמֵר לָכֶם דִּרְשׁוּנִי. ז) דַּרְכּוֹ, דֶּרֶךְ הָרֶשַׁע. וְאִישׁ אָוֶן, לְפִי הָעִנְיָן פְּרוּשׁוֹ בַּעַל מַחֲשָׁבוֹת וְעֲצוֹת רָעוֹת. מַחְשְׁבוֹתָיו, מַחְשְׁבוֹתָיו הָרָעוֹת. וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ, וְיָשׁוּב אֶל אֱלֹהֵינוּ, וְיֵשׁ לוֹ תִּקָּוָה, כִּי הוּא מַרְבֶּה לִסְלֹחַ. ח) כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, כִּי חֲשַׁבְתֶּם שֶׁאֶגְמֹל לָכֶם רָע אַף־עַל־פִּי שְׁתָשׁוּבוּ אֵלַי, עַל כֵּן אָמַר, לֹא מַחְשְׁבוֹתַי כְּמַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, כִּי בְּמַחֲשַׁבְתִּי לְהֵיטִיב לָכֶם. וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי, אֵין דִּינִי כְּדִינֵי בָּשָׂר־וָדָם, אַתֶּם מִי שֶׁמּוֹדֶה בַּדִּין מִתְחַיֵּב, אֲבָל אֲנִי "וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחָם" (משלי כח,יג). ט) כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ וגו', כְּעֵרֶךְ גֹּבַהּ הַשָּׁמַיִם מִן הָאָרֶץ, כֵּן דְּרָכַי גְּבוֹהִים כְּהֶבְדֵּל רַב מִדַּרְכֵיכֶם. וְהַדְּבָרִים הַנִּרְאִים נִקְרָאִים "דֶּרֶךְ", וְהַדְּבָרִים הַנִּסְתָּרִים נִקְרָאִים "מַחֲשָׁבוֹת". י) כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג וגו', כְּמוֹ הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג שֶׁיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, לֹא יָשׁוּב אֶל הַשָּׁמַיִם עַל יְדֵי חֹם הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁבְּתְחִלָּה הַגֶּשֶׁם מַרְוֶה אֶת הַצְּמָחִים שֶׁל הָאָרֶץ וגו' וְרַק אַחַר־כָּךְ יָשׁוּב לְמַעְלָה בְּחֹם הַשֶּׁמֶשׁ. וְהוֹלִידָהּ, וְהַגֶּשֶׁם יִגְרֹם שֶׁהָאָרֶץ תּוֹלִיד, כְּלוֹמַר לְהוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין בְּעֹמֶק הָאָרֶץ. **וְהַצְמִיחָהּ**, הִיא הוֹצָאַת הַצְּמָחִים מֵעַל הָאָרֶץ. **וְנָתַן זֶרַע** וגו', הַגֶּשֶׁם הוּא סִבָּה לְגִדּוּל הַתְּבוּאָה בְּשָׁכִיל לִזְרֹעַ מֵהֶן עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר, וְלִהְיוֹת לְמַאֲכָל לְמִי שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱכֹל. **יא) כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי** וגו', דְּבַר הַבְטָחָתִי שֶׁהַבְטַחְתִּי לָכֶם לְהוֹצִיאֲכֶם מִן הַגָּלוּת, לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם, אֶלָּא בֶּאֱמֶת יַעֲשֶׂה מַה שֶׁחָפַצְתִּי. **וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו**, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל קְצָת מִמֶּנּוּ, אֶלָּא הַכֹּל יֵעָשֶׂה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי. **יב) כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ** וגו', וְהַהַבְטָחָה הִיא, כִּי בְּשִׂמְחָה תֵּצְאוּ מֵהַגָּלוּת, וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּ לְאַרְצְכֶם. **הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה**,

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ בְּעוֹד הוּא מְצוּי בָּכֶם קָרְאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:
ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ בְּמַעֲשָׂה וּבְפֶה וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו הָרָעוֹת וְיָשָׁב וְיָשׁוּב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ וְיֵשׁ תִּקָּוָה כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי מַרְבֶּה לִסְלוֹחַ וְלֹא יִשָּׁאֵר אֶצְלִי מֵהֶעָוֹן דָּבָר וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי דֶּרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם לַעֲנוֹשׁ אֶת הַמּוֹרֵד בּוֹ וְאֵין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפִיּוּס, אֲבָל דַּרְכִּי לֹא כֵן הִיא נְאֻם יְהוָה: ט וְאֵין כָּאן רַק הֶבְדֵּל בְּפָחוֹת וְיֶתֶר, אֶלָּא כִּי כְּמוֹ גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ בְּהֶבְדֵּל רַב דְּרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי דֶּרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁלֹּא יִמְחוֹל כְּלָל וּכְלָל, וְדַרְכִּי לִמְחוֹל מִכֹּל וְכֹל: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אִם־הִרְוָה הִשְׁבִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין בְּעֹמֶק הָאָרֶץ וְהִצְמִיחָהּ הַצֶּמַח מֵעַל לְאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצְאוּ מִן הַגָּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן לְאַרְצְכֶם. הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ־כָף יַסִּיגוּ בְּכַפֵּיהֶם לִשְׂמוֹחַ, גַּם

עטרת מרים

וֶה עִנְיַן מְלִיצָה: ג תַּחַת בְּמִקּוֹם הַנַּעֲצוּץ הָרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְרוֹשׁ יִמָּשְׁלוּ צַדִּיקִים וְתַחַת הַסִּרְפָּד וְנַעֲצוּץ הֵם מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א אָמַר לִבְנֵי הַגָּלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא עַל־יְדֵי־זֶה וְצִדְקָתִי לְהִנָּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה מְעַכֶּבֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת אֶת הָאָמוּר לְמַטָּה וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ מִלְּחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לְהַאֲמִין בּוֹ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ בְּעֵת יְקַבְּלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אַקְבִּיל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאֵינִי מֻגְדָּל פְּרִי, וְלֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וְעַל מָה אֵישַׁר דַּרְכִּי: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים אוֹחֲזִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי בְּתוֹרָתִי בַּהֵיכָל וּבְחוֹמֹתַי בְּמוֹשָׁב הַסַּנְהֶדְרִין וְהַזְּקֵנִים יָד מָקוֹם מַעֲלָה וְשֵׁבָח וָשֵׁם שֶׁיִּזְכּוֹר לְטוֹבָה, וְהוּא דָּבָר טוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת זִכָּרוֹן שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר וּבְנֵי הָעַמִּים הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה אֶל ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ז כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר: וַהֲבִיאוֹתִים אֶת הָעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל־הַר קָדְשִׁי אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית

שי למורא

שֶׁיִּתְּנוּ לָכֶם פְּרִים וּצְמָחִים וְיִרְנְּנוּ יוֹשְׁבֵיהֶם. יְמַחֲאוּ כָף, לְעֻמַּת הַמְרַנְּנִים, יְמַחֲאוּ כַּף, כָּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה. וְהוּא עִנְיַן מְלִיצָה עַל רִבּוּי הַשִּׂמְחָה, שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה תִּשְׂמַח עִמָּהֶם. יג) תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ, בִּמְקוֹם עֵץ הַנַּעֲצוּץ שֶׁהוּא קוֹצִי, יַעֲלֶה עֵץ הַבְּרוֹשׁ שֶׁהוּא עֵץ חָשׁוּב. כְּלוֹמַר, בִּמְקוֹם מֶמְשֶׁלֶת הַגּוֹיִם יִמָּשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל.

יְמַחֲאוּ־כָף: יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִנָּלוֹת: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וְלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־

שֶׁבְּזְמַנָּם וְשֶׁהָיוּ קֹדֶם זְמַנָּם. יָד, מָקוֹם, דְּהַיְנוּ מַעֲלָה וְשֵׁבָח, עַל־דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן "מִמְּלֹא מָקוֹם אֲבוֹתָיו". וָשֵׁם, שֶׁיִּמָּשֵׁךְ שְׁמוֹ לְדוֹרוֹת הַבָּאִים. טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת, כְּלוֹמַר, מַה שֶׁיִּזְכֹּר שְׁמוֹ שָׁם לְטוֹבָה, הוּא דָּבָר הַטּוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת. שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן לוֹ, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם אֶתֵּן שֵׁם עוֹלָם, כְּלוֹמַר, שֶׁעַד עוֹלָם יִזָּכֵר לְטוֹבָה. ו) עַל ה', כְּמוֹ אֶל ה'. לְשָׁרְתוֹ, כְּלוֹמַר, לְעָבְדוֹ מִיָּרְאָה וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר מִן הַחִיּוּב לַעֲשׂוֹת. וּלְאַהֲבָה וגו', וְעַל־יְדֵי שֶׁיַּעַבְדוּ ה' מֵאַהֲבָה יִהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים הָעוֹבְדִים תָּמִיד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְיוֹתֵר מִמַּה שֶׁהַחִיּוּב לַעֲשׂוֹת. כָּל שׁוֹמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ, שֶׁהוּא יְסוֹד גָּדוֹל בֶּאֱמוּנַת ה', שֶׁהוּא מוֹדֶה שֶׁה' בָּרָא הָעוֹלָם מֵאַיִן וְאֵין זוּלָתוֹ. וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי, אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר פָּרַתִּי עָלֶיהָ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פָּרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה. ז) וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר

אוֹ בָּא לוֹמַר, שֶׁהָרְשָׁעִים שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה יַהְפְּכוּ לְצַדִּיקִים. הַסִּרְפָּד, מִן צֶמַח קוֹצִי. וְהָיָה לַה' לְשֵׁם, הַפְּלָא הָזֶה יִהְיֶה עוֹמֵד וְנִכְּשָׁךְ וְיִהְיֶה לַה' לְשֵׁם גְּבוּרָה. לְאוֹת עוֹלָם וגו', וְיִהְיֶה לְאוֹת וּלְסִימָן עוֹלָם, כִּי בָּכָה יִהְיֶה עַד עוֹלָם וְלֹא יִכָּרֵת הַדָּבָר הַזֶּה. א) שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה, שִׁמְרוּ מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה וַעֲשׂוּ צְדָקָה זֶה עִם זֶה. כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה יְשׁוּעָתִי קְרוֹבָה לָבוֹא. וְצִדְקָתִי לְהִנָּלוֹת, וְצִדְקַת הַבְטָחָתִי תִּגָּלֶה לְעֵין כֹּל. ב) יַעֲשֶׂה זֹּאת, שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת הָאָמוּר לְהַלָּן. מֵחַלְּלוֹ, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שׁוּם מְלָאכָה. ג) בֶּן הַנֵּכָר הַנִּלְוֶה אֶל ה', הוּא גֵּר צֶדֶק. הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי וגו', אֶהְיֶה נִבְדָּל מִיִּשְׂרָאֵל בְּעֵת שֶׁיְּקַבְּלוּ הַטּוֹבָה, וְחוֹשֵׁב לוֹמַר שֶׁאֵין לְשָׁמֹר וּלְקַיֵּם הַמִּצְוֹת. הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ, כְּמוֹ עֵץ יָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל פְּרִי, כֵּן לֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וַהֲרֵינִי כְּאִלּוּ לֹא בָּאתִי לָעוֹלָם וְלֹא חָפֵץ בִּי ה' וּבְמַעֲשַׂי. ד) שַׁבְּתוֹתַי, שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית וְשַׁבַּת הָאָרֶץ. בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי, בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת. וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי, אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר פָּרַתִּי עָלֶיהָ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פָּרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, בְּפָרָשַׁת לֶךְ־לְךָ שֶׁנִּזְכְּרָה שָׁם שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פְּעָמִים תֵּבַת "בְּרִית". ה) בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי, בְּבֵית מִקְדָּשִׁי וּבְתוֹךְ חוֹמוֹת הָעֲזָרָה וְחוֹמוֹת הַר הַבַּיִת. כְּלוֹמַר, בֵּין הַסַּנְהֶדְרִין אֲשֶׁר מוֹשָׁבָם שָׁם, שֶׁהֵם מְזִמְּרִים מַעֲשֵׂי הַחֲסִידִים

עטרת מרים

הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

תְּפִלָּתִי בְּבֵית הַמּוּכָן לְהִתְפַּלֵּל שָׁם לְפָנַי, עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם יִהְיוּ מְקֻבָּלִים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא יִהְיֶה מִיכָּן לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ גֵּרִים עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נוֹסָפִים לְנִקְבָּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

שי למורא

קָדְשִׁי וגו', כְּמוֹ הַמַּכְנִים אוֹרֵחַ בְּבֵיתוֹ וּמְקַבְּלוֹ בְּשִׂמְחָה, כֵּן אֲצַוֶּה לַכֹּהֲנִים שֶׁיְּקַבְּלוּם בְּשִׂמְחָה כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְעַיֵּר. וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי, שֶׁיִּהְיוּ שְׂמֵחִים בִּרְאוֹתָם עַצְמָם בָּעֲזָרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא בֵּית הַתְּפִלָּה, שָׁנָה בְּשָׁנָה עִם יִשְׂרָאֵל בִּתְפִלָּתָם וּבְעוֹלוֹתֵיהֶם וּבְזִבְחֵיהֶם. לְכָל הָעַמִּים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בִּתְפִלָּתוֹ "וְגַם אֶל הַנָּכְרִי" (מלכים־א ח,מא) וְכָל־שֶׁכֵּן לַשָּׁבִים לְדַת יִשְׂרָאֵל. ח) מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, הַמְקַבֵּץ אֶת יִשְׂרָאֵל הַנִּדָּחִים בֵּין הַגּוֹיִם. עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לִנְקְבָּצָיו, כְּשֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, אֲקַבֵּץ עוֹד עַל נִקְבָּצָיו אֶת כָּל הַגֵּרִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר, לְאַחַר שֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד אֲקַבֵּץ עֲלֵיהֶם נִקְבָּצִים אֲחֵרִים עַל נִקְבָּצָיו, וְהֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּתְקַבְּצוּ עֲלֵיהֶם בְּהֲרֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִפְּלוּ שָׁם, כַּכָּתוּב בִּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל (פרק לח ופרק לט).

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלִַם עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וִילָדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי אוֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבִצְדָקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיוֹם יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וַאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהְיִיתֶם בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחָמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה: יח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם

הַשְׁבִּיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם
אֶהֱבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיוֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת: כא וְהָלְכוּ יוֹשְׁבֵי אַחַת
אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלְכָה גַּם־אָנִי:
כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלָם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה:
כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ
בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

◆ יום חמישי ד׳ תשרי ◆

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא קְרִיבוּ יוֹמָיךְ לְמֵמַת קְרָא יָת יְהוֹשָׁעַ וְאִתְעַתָּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וֶאֱפַקֵּדִנֵּהּ וַאֲזַל מֹשֶׁה וִיהוֹשָׁעַ וְאִתְעַתָּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רמ״י ◂ וַאֲצַוֶּנּוּ • וַאֲזָרֶזֶנּוּ.

(טו) וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל:

טו וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָם עַמּוּדָא דַעֲנָנָא עַל תְּרַע מַשְׁכְּנָא׃

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה ׀ אַחֲרֵי ׀ אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבֻנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ:

טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אַתְּ שָׁכֵב עִם אֲבָהָתָךְ וְיִקוּם עַמָּא הָדֵין וְיִטְעֵי בָּתַר טַעֲוַת עַמְמֵי אַרְעָא דִּי הוּא עָל תַּמָּן בֵּינֵיהוֹן וְיִשְׁבְּקוּן יָתִי וְיַשְׁנוּן יָת קְיָמִי דִּי גְזַרִית עִמְּהוֹן׃

רמ״י ◂ נֵכַר־הָאָרֶץ • גּוֹיֵי הָאָרֶץ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יד) **הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת.** אָמַר משֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, בְּלָשׁוֹן **הֵן** שֶׁבִּחְתִּי לְפָנֶיךָ, דִּכְתִיב (לעיל י׳ יד) הֵן לַה׳ אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וגו׳, וּבִלְשׁוֹן **הֵן** אַתָּה מְמִיתֵנִי. אָמַר לוֹ אַף בְּלָשׁוֹן **הֵן** קָרָאתָ תִּגֹּר לְפָנַי, דִּכְתִיב (שמות ו יב) הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי (תנחומא ג). דָּבָר אַחֵר, אָמַר לוֹ משֶׁה בְּ**הֵן** שֶׁבִּחְתִּי לְפָנֶיךָ (כדפירש״י)

[כְּדִפֵּירַשְׁתִּי], וּבְ**הֵן** קָנַסְתָּ עָלַי מִיתָה, לָמָּה אַתָּה מוֹדֵד מִדָּה רָעָה תַּחַת מִדָּה טוֹבָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גַּם זוֹ מִדָּה טוֹבָה, דִּכְתִיב (משלי יא לא) הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם. וְעוֹד, שֶׁלְּעוֹלָם הַבָּא אַעֲלֶךָּ בְּכָבוֹד עַל כִּסֵּא שֶׁל מַרְגָּלִיּוֹת, וַאֲשִׂימְךָ רֹאשׁ עַל חֲמִשָּׁה וְחֲמִשִּׁים רִבּוֹא צַדִּיקִים, כְּמִנְיַן **הֵן** (דב״ר יא ט). דָּבָר אַחֵר, **הֵן** אֵין לוֹ זוֹג, כֵּיצַד, אָלֶ״ף אֶחָד, טֵי״ת תִּשְׁעָה, הֵרֵי עֲשָׂרָה. בֵּי״ת שְׁנַיִם, חֵי״ת שְׁמוֹנָה, הֵרֵי עֲשָׂרָה. הֵ״א אֵין לָהּ זוֹג. וְכֵן נו״ן אֵין לָהּ זוֹג. כֵּיצַד, יו״ד עֲשָׂרָה, צַדִּי״ק תִּשְׁעִים, הֵרֵי מֵאָה. מֵ״ם אַרְבָּעִים, סָמֶ״ךְ שִׁשִּׁים, הֵרֵי מֵאָה. נו״ן אֵין לָהּ זוֹג. וּמשֶׁה אֵין לוֹ זוֹג, דִּכְתִיב (להלן לד ו) וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, וּלְפִיכָךְ **קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת** וּבְחַרְתִּיךָ בְּחֶלְקִי: תורה טו

(יז) וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה:

יז וְיִתְקוֹף רָגְזִי בְּהוֹן בְּעִדְנָא הַהִיא וְאַרְחֵקִנּוּן וֶאֱסְלֵק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן וִיהוֹן לְמִבַּז וְיִעְרְעַן יָתְהוֹן בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעָקָן וְיֵימַר בְּעִדְנָא הַהִיא הֲלָא מִדְּלִית שְׁכִינַת אֱלָהַי בֵּינִי עָרְעוּנִי בִּישַׁיָּא הָאִלֵּין:

רש"י ◂ **וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי** • כְּמוֹ שֶׁאֵינִי רוֹאֶה בְּצָרָתָם.

(יח) וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

יח וַאֲנָא סַלָּקָא אֶסְתַּלַק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא עַל כָּל בִּישָׁא דִּי עֲבָדוּ אֲרֵי אִתְפְּנִיוּ לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא:

(יט) וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יט וּכְעַן כְּתִבוּ לְכוֹן יָת תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא וְאַלֵּפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שַׁוְּיַהּ בְּפֻמְּהוֹן בְּדִיל דִּתְהֵי קֳדָמַי תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא לְסָהִיד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◂ **אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת** • (לקמן לב) "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", עַד "וְכַפֵּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ".

◆ יום שישי ה' תשרי ◆

(כ) כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה ׀ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעָבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי:

כ אֲרֵי אָעֵלִנּוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהָתְהוֹן עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן וְיִתְפַּנְקוּן וְיִתְפְּנוּן בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְיִפְלְחֻנּוּן וְיַרְגְּזוּן קֳדָמַי וַיְשַׁנּוּן יָת קְיָמַי:

רש"י ◂ **וְנִאֲצוּנִי** • וְהִכְעִיסוּנִי. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נאוץ, לְשׁוֹן כַּעַס.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יז) **וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם.** וְהוּא דֶּרֶךְ חִיבָּה, כְּאָדָם שֶׁחָטָא לוֹ בְּנוֹ וְאוֹמֵר לְרַבּוֹ לְהַלְקוֹתוֹ וְהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת בְּצָרַת בְּנוֹ שֶׁרַחֲמָיו עָלָיו, וּמַסְתִּיר פָּנָיו שֶׁלֹּא יִרְאֶה בְּהַכָּאַת בְּנוֹ:

רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת. רָעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ צָרוֹת זוֹ לָזוֹ, כְּגוֹן זִיבּוּרָא וְעַקְרְבָּא (חגיגה ה.). שֶׁמַּיִם צוֹנְנִין מַעֲלוּ לַעֲקִיצַת דְּבוֹרִים, וּמַיִם חַמִּים לַעֲקִיצַת עַקְרָב, וְחִילּוּפָא סַכָּנְתָּא, מִי שֶׁעָקְצוֹ זִיבּוּרָא וְעַקְרְבָּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת, שֶׁמּוֹעִיל לָזֶה מַזִּיק לָזֶה. וְכָךְ הֵן צָרוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּגְּלוּת, כְּשֶׁהָעַכּוּ"ם מֵיצַר לוֹ יָרֵא לִצְעוֹק עָלָיו פֶּן יִשְׁנָאוּהוּ, וְאִם לֹא יִצְעַק עָלָיו יִרְגִּיל לִהְיוֹת מֵיצֵר לוֹ:

עַל כִּי אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי. שֶׁגָּרַמְתִּי לוֹ לְסַלֵּק שְׁכִינָתוֹ מִמֶּנִּי, (באו עלי) **[מְצָאוּנִי]** וגו': תורה יח

(יח) **וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר.** מִכָּאן לְאֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה (חולין קלט:), כְּלוֹמַר בִּימֵי אֶסְתֵּר **אַסְתִּיר פָּנַי** מֵהֶם וּבַקֵּשׁ הָמָן לְאַבְּדָם: תורה יט

(כא) וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאןָ אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי:

כא וִיהֵי אֲרֵי יְעָרְעָן יָתֵהּ בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעָקָן וְתִתֵּב תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָמוֹהִי לְסָהִיד אֲרֵי לָא תִתְנְשֵׁי מִפֵּם בְּנֵיהוֹן אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי יָת יִצְרְהוֹן דִּי אִנּוּן עָבְדִין יוֹמָא דֵּין עַד לָא אָעֱלִנּוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֶּמִית:

רש״י ◂ וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד • שֶׁהִתְרֵיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמּוֹצְאוֹת אוֹתוֹ. כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ • הֲרֵי זוֹ הַבְטָחָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִזַּרְעָם לְגַמְרֵי.

(כב) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כב וּכְתַב מֹשֶׁה יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא וְאַלֵּפַנַּהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כג) וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ:

כג וּפַקֵּיד יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וַאֲמַר תְּקֹף וְאִתְגְּבַר אֲרֵי אַתְּ תָּעֵל יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא דִּי קַיֶּמִית לְהוֹן וּמֵימְרִי יְהֵי בְּסַעְדָּךְ:

רש״י ◂ וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן • מוּסָב לְמַעְלָה כְּלַפֵּי שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ: ״אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם״.

(כד) וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם:

כד וַהֲוָה כַּד שֵׁצִי מֹשֶׁה לְמִכְתַּב יָת פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא עַל סִפְרָא עַד דְּשִׁלִימוּ:

◆ שבת קודש ו׳ תשרי ◆

(כה) וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר:

כה וּפַקֵּיד מֹשֶׁה יָת לֵוָאֵי נָטְלֵי אֲרוֹן קְיָמָא דַּייָ לְמֵימָר:

(כו) לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד:

כו סִבּוּ יָת סִפְרָא דְּאוֹרַיְתָא הָדֵין וּתְשַׁוּוּן יָתֵהּ מִסְטַר אֲרוֹנָא קְיָמָא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן וִיהֵי תַּמָּן בָּךְ לְסָהִיד:

רש״י ◂ לָקֹחַ • כְּמוֹ: ״זָכוֹר״, ״שָׁמוֹר״, ״הָלוֹךְ״. מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־ה׳ • נֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּ׳בָבָא בַּתְרָא׳: יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: ׳דַּף הָיָה בּוֹלֵט מִן הָאָרוֹן מִבַּחוּץ, וְשָׁם הָיָה מֻנָּח׳, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ׳מִצַּד הַלּוּחוֹת הָיָה מֻנָּח, בְּתוֹךְ הָאָרוֹן׳.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כו) לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה. מִדְרָשׁ, בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁל שִׁבְעָה בַּאֲדָר קוֹדֶם פְּטִירַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כָּתַב שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה סִפְרֵי תוֹרָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, וְקָרָא לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט וְהוֹכִיחָן וְהִזְהִירָן עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַמִּצְוֹת, אֲנָשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן וְנָשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְאָמַר לָהֶם הִזָּהֲרוּ כֻּלְּכֶם בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַזֶּה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָכֶם לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת, וְסֵפֶר תּוֹרָה אֶחָד לָקַח וְהִנִּיחוֹ לְצַד אֲרוֹן הַבְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר **לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה׳** (דב״ר ט ט). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּרַד גַּבְרִיאֵל וְנָטַל אֶת הַתּוֹרָה מִיָּדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְהֶעֱלָה אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבַּשָּׁמַיִם, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ צִדְקָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בְּפַמְלִיָּא שֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן לג כא) צִדְקַת ה׳ עָשָׂה וגו׳, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁצַּדִּיקִים שֶׁבַּמָּרוֹם קוֹרִין בּוֹ בְּשִׁנּוּי וּבַחֲמִישִׁי וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְיָמִים טוֹבִים (דברי הימים של משה רבנו). וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּבָבָא בַּתְרָא (יד.) פְּלִיגִי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, חַד אָמַר שֶׁהַסֵּפֶר תּוֹרָה הָיָה מוּנָּח בָּאָרוֹן וְחַד אָמַר מִצִּדּוֹ וכו׳, כִּדְאִיתָא הָתָם: **חסלת פרשת וילך**

(כז) כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:

כז אֲרֵי אֲנָא יָדַעְנָא (יָדְעָנָא) יָת סָרְבָנוּתָךְ וְיָת קְדָלָךְ דְּקַשְׁיָא הָא בְּעַד אֲנָא קַיָּם עִמְּכוֹן יוֹמָא דֵין מְסָרְבִין הֲוִיתוּן קֳדָם יְיָ וְאַף (אֲרֵי) בָּתַר דְּאֲמוּת:

(כח) הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

כח כְּנִישׁוּ לְוָתִי יָת כָּל סָבֵי שִׁבְטֵיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן וֶאֱמַלֵּל קֳדָמֵיהוֹן יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאַסְהֵד בְּהוֹן יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא:

רס"ו◄ הַקְהֵילוּ אֵלַי • וְלֹא תָקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י) "עֲשֵׂה לְךָ", וְלֹא הִשְׁלִיט יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶם, וְאַף בְּחַיָּיו נִגְנְזוּ קֹדֶם יוֹם מוֹתוֹ (ספרים אחרים: בְּיוֹם מוֹתוֹ), לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח) "וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ • וְאִם תֹּאמַר: הֲרֵי כְּבָר הֵעִיד לְמַעְלָה: (לעיל ל) "הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם וגו'"? הָתָם לְיִשְׂרָאֵל אָמַר, אֲבָל לַשָּׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא אָמַר, וַעֲכָשָׁו בָּא לוֹמַר: "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וגו'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 220 ואילך – מתוך 'לקראת שבת'

רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפָּרְדוּ מֵעַל צֹאן מַרְעִיתָם

בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (לא, כח) כָּתוּב "הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם". וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י: "וְלֹא תָקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל . . לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (ראה תניא אגה"ק סי' זך וביאורו. סי' כח. ובכ"מ) דְּ"בְּהַעֲלוֹת ה' רוּחוֹ [שֶׁל צַדִּיק] וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֶאֱסֹף . . יַעֲלֶה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת". וְתָמוּהַּ, אֵיךְ זֶה מִתְאִים עִם מַה שֶּׁכָּתוּב "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת" דְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה יְרִידָה בְּנִשְׁמַת הַצַּדִּיק?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא, דְּכְשֶׁאָדָם שׁוֹלֵט עַל מַשֶּׁהוּ, סִימָן הוּא שֶׁשַּׁיָּךְ הוּא לְדָבָר עַד שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לִשְׁלוֹט עָלָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם פְּטִירַת הַצַּדִּיק, מִכֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלָּה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי, אֵין לוֹ שַׂיָּכוּת לְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּבְמֵילָא "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

לְפִי־זֶה הָיְתָה־אֲמִינָא דְּבְיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה שֶׁנִּתְעַלָּה כָּל־כָּךְ עַד שֶׁאֵין שַׂיָּךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ "שִׁלְיטָה" עַל יִשְׂרָאֵל, נִפְסַק הַקֶּשֶׁר רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בֵּינוֹ לְצֹאן מַרְעִיתוֹ.

וּמְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאַף בְּיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה, אָמַר "הַקְהִילוּ אֵלַי", שֶׁבִּיקֵּשׁ בְּעַצְמוֹ לְהַקְהִיל אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּכָל מָצָב וּבְאֵיזֶה דַּרְגָּא שֶׁנִּמְצָא בּוֹ מֹשֶׁה, עֲדַיִן קָשׁוּר וּמְאוּחָד הוּא עִם צֹאן מַרְעִיתוֹ. וְכֵלְשׁוֹן רַשִׁ"י (חקת כא, כא) "מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הוּא מֹשֶׁה".

(כט) כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשָּׁחֵת תַּשְׁחִתוּן וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרְאַת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:

כט אֲרֵי יְדַעְנָא (יָדְעָנָא) בָּתַר דְּאֲמוּת אֲרֵי חַבָּלָא תְּחַבְּלוּן וְתִסְטוֹן מִן אָרְחָא דִּי פַקֵּדִית יָתְכוֹן וּתְעָרַע יָתְכוֹן בְּשִׁתָּא בְּסוֹף יוֹמַיָּא אֲרֵי תַּעְבְּדוּן יָת דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי בְּעוֹבָדֵי יְדֵיכוֹן:

רס"ו◄ אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשָּׁחֵת תַּשְׁחִתוּן • וַהֲרֵי כָּל יְמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ב) "וַיַּעַבְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ"? מִכָּאן שֶׁתַּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּגוּפוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ חַי, הָיָה נִרְאֶה לְמֹשֶׁה כְּאִלּוּ הוּא חַי.

(ל) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם:

ל וּמַלִּיל מֹשֶׁה קֳדָם כָּל קְהָלָא דְיִשְׂרָאֵל יָת פִּתְגָמֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא עַד דְּשַׁלִּימוּ:

פ פ פ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדנ"ה סימן. חסלת פרשת וילך

הפטרה לפרשת וילך לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה לקמן עמ' ריח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט אלול פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קנ ופרקים פה-פז	**יום רביעי - ג' תשרי** מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים צד-צו
יום שני - א' תשרי פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים פח-צ	**יום חמישי - ד' תשרי** מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים צז-צט
יום שלישי - ב' תשרי פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים צא-צג	**יום שישי - ה' תשרי** מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים ק-קב
שבת קודש - ו' תשרי פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים קג-קה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ט אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכט, האותיות הנגלות... עד עמ' קכט, וחיות כנודע:

האגרת הבאה, דיבור־המתחיל "האותיות הנגלות" היא מהאגרות שנוספו בהוצאת שנת תר"ס. כפי הידוע נוספו באותה הוצאה כמה אגרות קודש, כפי שכותב ר' אשר מניקולייב ב"מודעה רבה", שנוספו "השמטות מהאגה"ק"[44].

המשך אגרת זו לאגרת הקודמת הוא, שהרי באגרת הקודמת מדובר איך שרק הבחינות "נהי"ם" – נצח, הוד, יסוד, מלכות – של המשפיע נמשכות במקבל, ובסוף אגרת זו (דיבור־המתחיל "האותיות הנגלות") מוסבר גם כן אותו תוכן[45], שרק האחוריים והחיצוניות של בחינות נה"י – נצח, הוד, יסוד – של העליון, נמשכות בתחתון.

אגרת הקדש

האותיות הנגלות לנו הן במעשה דבור ומחשבה. דמעשה הן תמונת האותיות שבכתב אשורי שבם"ת. ואותיות הדבור נחקקות בהבל וקול המתחלק לכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן. שהיא הברת ומבטא הכ"ב אותיות בכל לשון. כי אין הפרש בין לה"ק ובין שאר לשונות במהות הברת האותיות כ"א בצירופן. ואותיות המחשבה הן ג"כ בכל לשון שאדם מחשב תיבות ואותיות הלשון שהן כ"ב לבד. רק שבמחשבה יש בה ג' מיני בחי' אותיות. שהרי כשרואה בם"ת תמונת האותיות הן מצטיירות במחשבתו וזה נקרא בחינת עשי' שבמחשבה. וכן כאשר שומע אותיות הדבור הן נרשמות במחשבתו ומהרהר בהן וזה נקרא בחינת דבור שבמח' ובחי' יצירה. ואותיות המחשבה לבדה בלי הרהור אותיות הדבור נק' מח' שבמחשבה. בחי' בריאה. והנה אותיות הדבור ממש הן מתהוות ומקבלות חיותן מאותיות אלו עצמן שבמח'. ואף שלפעמים מדבר אדם ומהרהר בדבר אחר. הרי אינו יכול לדבר כ"א אותן דבורים וצירופים שכבר דברם והיו במחשבתו פעמים רבות מאד ונשאר בדיבורים וצירופים אלו הרשימו מהמחשבה שנכנסה

המשכה וכוח וחיות פרטי מיוחד שאיננה נמשכת באות אחרת, ולכן יש לכל אות בכתיבתה (בכתב אשורי של ספר־תורה) ציור מיוחד המורה על ציור ההמשכה ועל אופן התגלות האור, החיות והכוח הנמשכים באותה אות, ובכתב ספר־תורה הרי האותיות עצמן הן ענין עיקרי וקשורות בכמה פרטי דינים על צורת כתיבתן, **וְאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר נֶחְקָקוֹת בְּהֶבֶל וְקוֹל, הַמִּתְחַלֵּק לְכ"ב חֲלָקִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה בְּצוּרָתָן, שֶׁהִיא הֶבְרַת וּמִבְטָא הַכ"ב אוֹתִיּוֹת בְּכָל לָשׁוֹן**[47], **כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּבֵין שְׁאָר לְשׁוֹנוֹת בְּמָהוּת הֶבְרַת** – ביטוי, **הָאוֹתִיּוֹת, כִּי־אִם בְּצִרּוּפָן**[48]. – בצירוף האותיות קיים הבדל בין שפה אחת לשניה, ואילו בעצם ביטוי האותיות הדבר שווה בכל הלשונות. **וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, הֵן גַּם־כֵּן בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאָדָם מְחַשֵּׁב תֵּבוֹת** – הלשון, **וְאוֹתִיּוֹת הַלָּשׁוֹן, שֶׁהֵן כ"ב לְבַד. רַק שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה, יֵשׁ בָּהּ ג' מִינֵי בְּחִינוֹת אוֹתִיּוֹת, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁרוֹאֶה בְּסֵפֶר תּוֹרָה תְּמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת - הֵן מִצְטַיְּרוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ,** – בהתאם לכפי שהוא רואה אותן בספר התורה, **וְזֶה נִקְרָא בְּחִינַת "עֲשִׂיָּה שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה";** – כפי ש"מחשבה" מהרהרת ענין של מעשה, אותיות של מעשה וכתב, ו–עשיה של השתלשלות בריאה־יצירה־עשיה, **וְכֵן כַּאֲשֶׁר שׁוֹמֵעַ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר - הֵן נִרְשָׁמוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּמְהַרְהֵר בָּהֶן, וְזֶה נִקְרָא בְּחִינַת "דִּבּוּר שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה"** – איך שבמחשבה הוא מהרהר באותיות של דיבור, ו – זוהי **בְּחִינַת "יְצִירָה";** – שכן, מחשבה עצמה היא בחינה של "בריאה", ש"בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"[49] הוא כנגד "מחשבה דיבור ומעשה", הרי, מחשבה היא – בחינת "בריאה", דיבור – בחינת "יצירה", ומעשה – בחינת "עשיה". ואם כן "מחשבה" היא הרי – בחינת "בריאה", ואילו כשהוא מהרהר במחשבה אותיות של דיבור, הרי זה **דיבור** שבמחשבה – בחינת "יצירה" שבבריאה). **וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְבַדָּהּ בְּלִי הִרְהוּר אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר - נִקְרָא "מַחֲשָׁבָה שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה", בְּחִינַת "בְּרִיאָה". וְהִנֵּה, אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר מַמָּשׁ,** – לא דיבור שבמחשבה, כי־אם דיבור ממש, **הֵן מִתְהַוּוֹת וּמְקַבְּלוֹת חִיּוּתָן מֵאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ עַצְמָן שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה. וְאַף שֶׁלִּפְעָמִים מְדַבֵּר אָדָם וּמְהַרְהֵר** – בשעת מעשה, **בְּדָבָר אַחֵר** – ולכאורה אין אותיות הדיבור מקבלות אז חיות מאותיות המחשבה, שהרי הוא אינו מהרהר בענין שהוא מדבר, **הֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר** – כשאין הוא מהרהר במה שהוא מדבר, **כִּי־אִם אוֹתָן דִּבּוּרִים וְצֵרוּפִים** – של מלים, **שֶׁכְּבָר דִּבְּרָם וְהָיוּ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת מְאֹד, וְנִשְׁאַר בְּדִבּוּרִים וְצֵרוּפִים אֵלּוּ הָרְשָׁמוֹ** – הרושם, **מֵהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁנִּכְנְסָה בָּהֶם פְּעָמִים רַבּוֹת.** – הרי שהרושם של אותן

---

44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר שמצינו שאדה"ז בעצמו הוסיף באגה"ק לאחר זמן (סה"מ תש"ח ע' 170. ובכ"מ)". **45.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דוגמא - עפמש"נ ומבשרי אחזה אלוקה איך שזהו באדם - במחדו"מ". **46.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכהנ"ל יל"ע באמ"ב ש' הק"ש פל"ב בי' שלכאורה באו"א קצת. וי"ל". **47.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מעלת האותיות דדיבור ומח' (משא"כ דעשי' - תמונתן - מתעלמות בתמונות אחרות)". **48.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מה שייך צירופן להברתן דהוצרך לשלול? ואולי מתרץ שאינן קדושות הרי צ"ל בירידה מלשה"ק (עאכו"כ - בשינוי) - ומבאר שזהו בצירופן". **49.** ישעי' מג, ז.

אגרת הקדש

בהם פעמים רבות. וזהו בחי' אחוריים וחיצוניות נה"י מפרצוף העליון שנכנס בתחתון להיות לו בחי' מוחין וחיות כנודע:

אותיות המחשבה, הוא
החיות של אותיות דיבור
אלו. וְזֶהוּ – כפי שהדבר
ב"ספירות", בְּחִינַת
אֲחוֹרַיִם וְחִיצוֹנִיּוּת נֶצַח־
הוֹד־יְסוֹד מ"פַּרְצוּף
הָעֶלְיוֹן" שֶׁנִּכְנַס
בַּתַּחְתּוֹן, – מפרצוף
המדריגה העליונה שנכנס
במדריגה התחתונה,
לִהְיוֹת לוֹ בְּחִינַת מֹחִין
וְחַיּוּת, כַּנּוֹדָע:

יום שני א' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכט, כ. איהו וחיוהי... עד עמ' 258, בלה"ק.

כ. תוכן אגרת קודש זו (סימן כ) הוא אחד הענינים העמוקים ביותר בחסידות, ומתבטא בה יסוד בענין של חסידות שעד עתה טרם הוסבר בספר ה"תניא".

ברם, כפי שכבר הוסבר בפרוטרוט בהקדמה לסימן י"ח – ראוי לחפש בכל אגרת קודש מה מתווסף באותה אגרת בנוגע לעבודה בפועל בקיום המצוות בכלל ובמצות הצדקה במיוחד (שכן, אגרות הקודש הרי נכתבו כדי "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה **והמעשה** אשר יעשון", ללמד את בני ישראל דרכי ה' ובמעשה בפועל (כפי שכותבים בהקדמתם הרבנים הגאונים בני המחבר), וכיוון שרוב האגרות נכתבו בקשר לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל – יש באגרות קודש אלו ענינים המוסיפים יתר חיות ועילוי במצות הצדקה).

חשיבותה המיוחדת של אגרת זו, יכולים לראות גם מכך, שרבנו הזקן כתב אותה (כפי שהרבי ה"צמח צדק" כותב[1]) "בימים שלפני הסתלקותו בכפר פייענא".

רואים אנן, שגם בענינים העמוקים המוסברים באגרת זו, מתבטא ענין יסודי חדש שנותן מושג אחר לגמרי בעילוי של קיום מצוות **מעשיות** בכלל (מצוות הנעשות בדברים גשמיים, כמו ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי, וכדומה), ומצות הצדקה במיוחד.

היסוד המוסבר באגרת־קודש זו, הוא – ש"התהוות הגשמיות" היא דוקא מ"עצמות אין סוף", התהוותם של הדברים הגשמיים היא דוקא מהקדוש־ברוך־הוא **עצמו** שהוא לגמרי למעלה מהאורות והגילויים שמהם מתהווים העולמות העליונים והענינים הרוחניים. שכן, "עצמות אין סוף" דוקא, ש"מציאותו מעצמותו בלי שום עילה וסיבה הקודמת לו חס־ושלום", שמציאותו היא עצמותית (לא מציאות שנוצרה, אלא מציאות שלא שייך בה ענין של "לא מציאות", הרי זה אופן של מציאות שהוא "מחוייב המציאות") – דוקא הוא יש בכוחו לברוא מציאות כזו כמו של הנבראים הגשמיים הנראים כמציאות לעצמם, ולעיני בשר לא נראה בהם כלל שהם תלויים וקשורים במציאות אחרת המהווה אותם (כפי שהדבר למשל ב"אור" שנראה בו שהוא התפשטות מ"מאור", ב"עלול" (מסובב) נראה שהוא בא וקשור ב"עילה" (סיבה) שלו, ואילו בדבר הגשמי לא נראה כלל שהוא בא **מן** ובטל **למ**שהו גבוה ממנו, אלא נראה שזה דבר שמציאותו היא באילו מעצמותו).

מציאות כזו, שהיא באין־ערוך לגמרי למקור שממנו היא באה, שכן המקור הוא רוחני, כוח אלקי, והיא – מציאות גשמית, עד שזה נקרא "**יש מאין**" – מציאות כזו יכולה להתהוות רק על ידי "עצמות אין־סוף", מהקדוש־ברוך־הוא עצמו, שהוא **אין סוף** ולמעלה גם מגשמיות וגם מרוחניות. מזה יוצא, שדוקא התהוות הדברים **הגשמיים** היא מהקדוש־ברוך־הוא עצמו, שהוא למעלה מכל האורות והגילויים שמהם מתהווים הענינים הרוחניים.

יסוד **זה** נותן הפלאה ועילוי אחרים לגמרי בקיום מצוות מעשיות על ידי דברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מ"עצמות אין־סוף".

עילוי זה בענין קיום המצוות המעשיות, הוא ענין חדש, ובנוסף למה שהוסבר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" (מפרק ל"ה ואילך) המעלה ב"לעשותו", במצוות שמקיימים במעשה, לגבי המצוות שמקיימים במחשבה ודיבור:

שם מדובר על המעלה של "מעשה" רק מצד הרצון והכוונה של הקדוש־ברוך־הוא: היות וכל תכלית הבריאה היא "להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שתהיה להקדוש־ברוך־הוא דירה בעולם הגשמי התחתון, שתומשך אלקות בהתגלות כאן למטה בעולם הזה, במקום החושך והסתר על אלקות, ענין **זה** מבוצע בעיקר על ידי מצוות מעשיות. שכן, על־ידי־זה דוקא ממשיכים אלקות עד ל"עשיה" הגשמית, בענינים הגשמיים של העולם שהם למטה מענין המחשבה והדיבור.

כך גם בנוגע לבירור ולזיכוך הנפש הבהמית, זיכוכה והתהפכותה של הנפש הבהמית לטוב ולקדושה (שזו הרי תכלית ירידת הנשמה, שאין זה כדי לתקן אותה, אלא כדי לתקן את הנפש הבהמית) הרי זה מתבצע יותר על ידי מצוות מעשיות. שכן, עשיית פעולה גשמית של מצוה, הנחת תפילין, לבישת ציצית – הרי זה דוקא בכוח הנפש החיונית הבהמית.

הרי בהתאם לאמור, כל המעלה של "מעשה" היא רק מצד **הרצון** ו**הכוונה** של הקדוש־ברוך־הוא, אך מצד עצם הדבר, שבו המצוה נעשית, הרי לכאורה מצוה שנעשית בכוחות רוחניים, כמו מצות ידיעת והבנת אלקות בשכל ובהשגת המוח, או מצות אהבת ה' ברגש הרוחני של הלב – היא לכאורה למעלה מפעולה גשמית הנעשית בידים הגשמיות ובדברים גשמיים (כיוון שגם זו היא מצוה וגם בה מבצעים את רצון הקדוש־ברוך־הוא, הרי שהענין של קיום הרצון העליון והקשר שזה מביא עם הקדוש־ברוך־הוא, ישנו גם במצוה רוחנית, ומצד עצם הדבר במה שמבצעים את רצון הקדוש־ברוך־הוא – הרי לכאורה, דבר רוחני – כמו השגת המוח ורגש הלב – הוא עבודה עליונה ועמוקה יותר מאשר הפעולה הגשמית שבה עושים מצוה מעשית).

אך, מצד מה שמסביר באגרת־קודש זו המעלה של מצוות מעשיות מפני שהדברים הגשמים באים דוקא מעצמות־אין־סוף, יוצא מכך, שגם מצד

---

1. דרך מצותיך קע, א.

עצם הדבר שבו המצוה נעשית, ישנו עילוי והתעלות במצוות מעשיות מה שאין במצוות הנעשות על ידי ענינים רוחניים. שכן, יש בדברים הגשמיים כוח נעלם המתגלה בשעה שמבצעים בדבר הגשמי את הכוונה העליונה.

כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע מביא באחת משיחות הקודש שלו[2], שכאשר נתגלה היסוד הזה באגרת קודש זו, "מספר מלות־הנשמה השמיימיות", שהתהוות הדברים הגשמיים היא דוקא מ"עצמות אין־סוף" – נפתחו אצל חסידים מעיינות חדשים של חיות בקיום מצוות מעשיות.

בלמדנו הענין בפנים האגרת, עוד יצא להזכיר איך שהרבי מורה בפשטות גאונית מופלאה שהיסוד של אגרת זו מובא בלשון הלכה ופסק־דין במלים ספורות ברמב"ם בהלכות הראשונות של הלכות "יסודי התורה".

אגרת הקדש

כ איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד בהון.
(פי' ע"ס דאצילות חיוהי הן האורות וגרמוהי הן הכלים שכולן אלקות משא"כ בבי"ע כו').
וצריך להבין היטב איך הא"ס חד עם גרמוהי הן הכלים הרי הכלים הן בבחי' גבול ותכלית כמ"ש בע"ח. אמנם הכוונה היא לומר שהן אלקות לברוא יש מאין כמו הא"ס ולא בבחי' השתלשלות עילה ועלול לבד ומ"ש הרמ"ק ענין השתלשלות עילה שישנו באין־סוף להאיר באופן שיומשך ממנו בגבול ובמדה. שכן, הרי הוא אומר ב"עבודת הקודש"[8]: "האין־סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי־בעל־גבול כן יש לו כח בגבול, שאם תאמר שיש לו כח בבלתי־בעל־גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו" – אין־סוף הוא **השלימות** של הכל, כשם שיש לו כוח בבלי גבול, כך יש לו כוח בגבול. שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק בבלי גבול ואין לו כוח בגבול – אתה מחסר בשלימות שלו, כלומר, לאמיתו של דבר גם "בלי גבול" הוא "הגבלה", שהוא רק בלי גבול ולא גבול, ואם ישנה שלימות בענין ה"גבול", הרי, כוח שהוא רק "בלי גבול" ולא "גבול" חסר בו השלימות של "גבול", ואילו "אין־סוף" הוא הרי השלימות של **הכל**, מן ההכרח הרי שכשם שיש לו כוח בבלי גבול, כך יש לו כוח גם בגבול. והוא מסיים שם, שהגבול הבא ממנו לראשונה, הם ה"ספירות" (כלומר הכלים של הספירות) שהם בבחינה של **כוח** הגבול, כוח להאיר ולהמשיך ענינים בגבול ובמדה, שההשפעה שתומשך מהאור המתלבש בכלי, תהיה בבחינה של גבול, למרות שההשפעה היא מאור אין־סוף ובלי־גבול. על כל פנים, הרי הכלים הם בבחינה של גבול ושל תכלית, כיצד, איפוא, הם "חד" (דבר אחד) עם "אין סוף", שהוא למעלה לגמרי מגבול וממדה? **אָמְנָם הַכְּוָנָה** – במה שהוא אומר שהאין־סוף והכלים הם דבר אחד, **הִיא** – הוסיפת כ"ק רבינו: שלא לומר, שהאין־סוף הוא דבר אחד עם הכלים של הספירות, אלא הכוונה היא, שהם מתאחדים בנוגע לפעולה – פעולה שיכולה להיעשות רק על ידי אין־סוף או כשמתאחדים עם אין־סוף, ופעולה זו נעשית על ידי אין־סוף בהם ועל ידם. ובלשון רבנו הזקן: **לוֹמַר, שֶׁהֵן אֱלָקוּת** – בענין של **לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן כְּמוֹ הָ"אֵין־סוֹף"** – התהוות "יש" מ"אין" היא רק בכוח הקדוש־ברוך־הוא[9], זה רק "בחיק הבורא", כמו שחכמינו ז"ל אומרים[10]: "אם מתבוננין (מתאספים) כל באי עולם אין יכולים לברוא כנף יתוש אחד ולהטיל בו נשמה", כי הענין של התהוות "יש" מ"אין" הוא רק "בחיק הבורא". ועל כך אומרים, ש"אין סוף" הוא דבר אחד עם הכלים של עשר ספירות ד"אצילות": שעל ידם יתהווה "יש" מ"אין", הרי שהם אלקות שמהם ועל ידם מתהווים "יש" מ"אין". **וְלֹא בְּכַחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִלָּה וְעָלוּל** – סיבה ומסובב, **לְבַד. וּמַה שֶּׁכָּתַב הָרַמַ"ק**[11] – רבי משה קורדובירו אומר בענין "ספירות", **עִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת**

---

2. אחש"פ תרצ"ד. **3.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ע"ח שמ"ז פי"ב. **ובכ"מ". 4.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **5.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "יש פי' אחר בחיוהי וגרמוהי". **6.** שער ב' פ"ג. ועוד. **7.** ויצא קפב, ב. **8.** ח"א ריש פ"ח. **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וכדלקמן (קל, ע"ב) הטעם". **10.** ראה ירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ג. ב"ר פל"ט, יד. ויק"ר פי"ט, ב. ועוד. **11.** פרדס רימונים שער ו פ"ו. ועוד.

אגרת הקדש

ועלול וכ"ה בזוה"ק פ' בראשית היינו בהשתלשלות הספירות בספירות עצמן (בבחי' הכלים) שנקראות בלי מה בם"י שאינן בבחי' יש ומהות מושג וכמו הא"ם דלית מחשבה תפיסא ביה כלל וכמ"ש ופני לא יראו ונבואת משה רבינו ע"ה והשגתו היתה מפרק עליון דנצח דז"א ובהשתלשלות העלול הוא מוקף מהעילה ובטל במציאות אצלו כזיו השמש בשמש כמ"ש בפרדס מהרמ"ק ואף גם צמצומים רבים מאד לא יועילו להיות גשם עב כעפר מהשתלשלות הרוחניות משכלים נבדלים אפילו של המלאכים אלא להיות רוח הבהמה מפני שור כמ"ש במ"א וע"ש ויש מאין נקרא בריאה בלה"ק

עִילָּה וְעָלוּל, – שמהספירות נמשך באופן של עילה ועלול, **וְכֵן הוּא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית**[12], **הֵינוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַסְּפִירוֹת בְּסְפִירוֹת עַצְמָן** – כפי שספירה אחת באה ומשתלשלת מספירה שניה, כמו למשל כפי ש"בינה" באה מ"חכמה" וכו', (**בְּבְחִינַת הַכֵּלִים**), – של הספירות, **שֶׁנִּקְרָאוֹת "כְּלִי מָה"** – **בְּ"סֵפֶר יְצִירָה"**[13], – הנקראות "בלי מה" בספר **יצירה**[14], – בלשון "עשר ספירות בלי מה, מדתן עשר וכו'", ו"בלי מה" הכוונה – **שֶׁאֵינָן בְּבְחִינַת יֵשׁ**[15] **וּמָהוּת מֻשָּׂג** – לנבראים, **וּכְמוֹ הָ"אֵין־סוֹף" דְּלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל**[16], – שום מחשבה אי אפשר שתהיה לה תפיסה בו, כך גם הכלים של הספירות נקראים "בלי מה", בלי מהות, שאין זה שום מהות שהיא ברת־השגה לשכל הנבראים, הרי על כך אומרים ענין ההשתלשלות ב"ספירות", שאין ספירה אחת מתהווה מספירה שניה באופן של בריאה "יש מאין", כי הרי אין זה "יש" שיהיה מהות מושגת, אלא הוא "בלי מה" – הרי זה בא באופן של "עילה ועלול". על כך, שהכלים של הספירות אינם מהות מושגת – מביא רבנו הזקן ראיה: **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]**: "וּפָנַי** – הפנימיות שלי, **לֹא יֵרָאוּ"**. – שאפילו לגבי משה רבנו אין זה מהות מושגת, ש"פני", הפנימיות, כאן הכוונה גם לפנימיות **הכלים**, שגם הם למעלה אפילו מהראיה וההשגה של משה רבנו, **וּנְבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם וְהַשָּׂגָתוֹ, הָיְתָה** – רק, **מִפֶּרֶק עֶלְיוֹן דְּנֶצַח דִּ"זְעֵיר אַנְפִּין"**. – מהחלק העליון של בחינת "נצח" של "זעיר אנפין" – שש המדות, שכפי שנזכר באגרת הקודמת (סימן י"ט), הספירות נצח־הוד־יסוד הן רק כלי ההשפעה והירידה אל המקבל, הרי שהן רק חיצוניות הספירות ולא הפנימיות. **וּבְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעָלוּל** – המשתלשל מה"עילה", **הוּא מֻקָּף מֵהָעִילָּה**, – שזה לפני שה"עלול" משתלשל מה"עילה", אלא הוא עדיין כלול בעילתו, שאז מוקף ה"עלול" ב"עילה" שלו, **וּבָטֵל בְּמְצִיאוּת אֶצְלוֹ** – הוא בטל ל"עילה" שלו, **כְּזִיו הַשֶּׁמֶשׁ** – כפי שזיו השמש בטל **בַּשֶּׁמֶשׁ**, – זה כבר גם אחרי שה"עלול" משתלשל ומתגלה מה"עילה", בכל זאת ה"עלול" בטל במציאות ל"עילה". שכך הדבר בהמשכת הספירות עצמן, שמה שנמשך ומתגלה בטל במציאות ל"עילה", לספירה העליונה שממנה היא משתלשלת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ"פַּרְדֵּס"**[18] **מֵהָרַמַ"ק**. – הרי באופן המשכה כזה לא היה יכול להתהוות "יש" שהוא מציאות בהרגשתו, שמרגיש עצמו למציאות ואינו בטל למקורו. הוספת כ"ק רבינו: **ועד"ז ביש דעשו'** – **וְאַף גַּם צְמָצוּמִים רַבִּים מְאֹד** – המצמצמים את האור, שהאור שאחרי הצמצום אינו בערך כלל לאור שלפני הצמצום – הרי אפילו צמצומים אלה, **לֹא יוֹעִילוּ לִהְיוֹת גֶּשֶׁם עָב כְּעָפָר, מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָרוּחָנִיּוּת מִמַּשְׂכִּילִים נִבְדָּלִים אֲפִלּוּ** – הוספת כ"ק רבינו: **משכלים נבדלים, שֶׁל הַמַּלְאָכִים**, – מלאכים הם הרי בעלי חומר וצורה, בכל זאת כיוון שהחומר שלהם הוא הרי מיסודות **רוחניים** – לא יתהווה מזה גשם "עב" כמו עפר – אפילו כשזה בא אחרי צמצומים רבים. שכן, הרי זה עדיין ענין של השתלשלות, כמו שלשלת (שרשרת) שהטבעת התחתונה ביותר יש לה ערך והיא קשורה לטבעת העליונה ביותר, **אֶלָּא** – ההשתלשלות יכולה להשפיע, **לִהְיוֹת "רוּחַ הַבְּהֵמָה" מִ"פְּנֵי שׁוֹר"**, – שבמרכבה שלמעלה, שלמרות שהרוח המחיה את גוף הבהמה רחוקה לגמרי ואינה בערך ל"פני שור" שבמרכבה העליונה, בכל זאת יש בכוח ההשתלשלות להשפיע שתשתלשל הרוח של הבהמה, כיוון שגם הרוח של הבהמה היא דבר רוחני, אלא שהיא למטה מטה במדריגה מ"פני שור" שבמרכבה; אך אין בכוח ההשתלשלות להשפיע שיתהווה "יש גשמי" מ"אין רוחני" – דבר שהוא מציאות חדשה לגמרי. **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְעַיֵּן שָׁם.** – הרבי מציין כאן, שיש לומר שכוונת רבנו הזקן היא – ל'תורה אור' ד"ה "יביאו לבוש מלכות"[19], ועוד. ב"תורה אור" שם, מסביר רבנו הזקן, שאפילו חכמה עילאה (עליונה) ד"אצילות", כיוון שהיא נקראת בשם "חכמה", הרי זה "דבר מה", ולא "אין", במילא גם זה אינו יכול להתהוות באופן של השתלשלות מ"אין סוף", כי־אם באופן של "יש מאין", כמו שכתוב[20]: "והחכמה **מאין** תמצא", שחכמה לגבי למעלה מחכמה היא ענין של "יש מאין". **וְ"יֵשׁ מֵאַיִן" נִקְרָא "בְּרִיאָה" בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ**[21]. – "בריאה" היינו, שנהיה דבר חדש שלא היה קיים לפני־זה (שלא כמו ב"עילה

---

12. ח"א יט, ב ואילך. **13.** פ"א מ"ב. ועוד. **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם יצירת הספירות". **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם לא יש דבריאה. והראי' - ועד כדי כך - שאינן". **16.** תקו"ז בהקדמה (יז, א). **17.** תשא לג, כג. **18.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלכן גם התהוות כלים די"ס דבי"ע - שאינן חד כ"א נפרדים - א"א ע"י ער"ע". **19.** צ, ב. **20.** איוב כח, יב. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי שייכותי' הכא?! וי"ל שזוהי הוכחה על הנ"ל (החידוש בבריאת יש הגשמי - לגבי השתל'

ועלול" שהעלול קיים גם לפני־זה אלא באופן אחר). ובנזכר לעיל שב"אין" אי אפשר שיהיה כלול "יש". שכן, אז זה הרי לא היה "אין" אלא "יש". התהוות חדשה נקראת בלשון הקודש בשם "בריאה", כפי שהרמב"ן אומר בפרשת בראשית[22], שאין לנו בלשון הקודש ביטוי אחר לציין את ההתהוות של "יש מאין" אלא במלה "ברא". להלן יציין רבנו הזקן, למרות שגם ב"יש מאין" בטל ה"יש" באמת לכוח האלקי המהווה אותו, עד כפי שזיו השמש בטל בשמש ממש, כי הרי "כולא קמי' כלא חשיב" – הכל לגבי הקדוש־ברוך־הוא נחשב כלא כלום – כיצד אומרים, איפוא, שאי־אפשר שיתהווה "יש מאין" באופן של השתלשלות "עילה ועלול", שכן אז (הוא לא היה "יש" ומציאות, אלא) היה בטל כמו שה"עלול" בטל לגבי ה"עילה" שלו, בשעה שהאמת היא הרי, שגם בהיותו "יש" הוא בטל לגבי מקורו, הכוח האלקי המהווה אותו ונמצא בו תמיד לבראו מחדש? יסביר רבנו הזקן להלן, שזה אמור רק לגבי "קמי'", כפי שהדבר לפני הקדוש־ברוך־הוא בידיעה **שלו** (הרי זה כפי שהאמת היא, שהכל בטל לגביו יתברך וגם היש הנברא בטל כזיו השמש בשמש); אך בידיעתו ובהרגשתו של היש הנברא עצמו, הוא נרגש כ"מציאות יש", ואילו אם ההתהוות היתה באופן של "עילה ועלול" לא היה יכול הנברא להיות, גם בהרגשתו ובידיעתו **העצמית**, "מציאות יש", אלא גם בהרגש **שלו** היה בטל במציאות.

יום שלישי ב' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 258, והגם שהיש הנברא... עד עמ' קל, לגבי עילתו.

וַהֲגַם – למרות, שֶׁהַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא גַּם־כֵּן כְּלָא חָשִׁיב כַּמַּיָּה, – נחשב לפניו יתברך כלא כלום, כי הרי "כולא קמי' כלא חשיבי" – הכל לגבי הקדוש־ברוך־הוא נחשב כלא כלום, הרי שגם היש הנברא הוא כלא כלום, דְּהַיְנוּ שֶׁבָּטֵל בְּמְצִיאוּת – הוספת כ"ק רבינו: **נישט נאר** (לא רק) **לגבי עצמו"ה – שאינו בגדר העולם והבריאה, כ"א בענין הבריאה,** לְגַבֵּי הַכֹּחַ וְהָאוֹר הַשׁוֹפֵעַ בּוֹ – בנברא, כוח ואור זה הם מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁהַ"קַּו" – של, אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הוּא מֵאִיר בָּהֶם, – שלכן[23] זה נקרא "קמי'" (לפניו), למרות שמדובר אודות הכוח האלקי המהווה אותו – שכן, בכלים של הספירות שמהם בא הכוח האלקי – מאיר בהם הקו, שהוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות. וביטול זה הוא וּכְ – כמו ביטול זִיו הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ, – שבשמש לא נרגשת כלל מציאותו של הזיו, אלא רק המאור והמקור של הזיו שהוא השמש, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – ספר ה"תניא", חֵלֶק ב[24] – שכל הנבראים בטלים באמת לגבי מקורם, כפי שהזיו בטל במקורו בשמש, כיצד, איפוא, אומרים אנו, שאם התהוות הנבראים היתה באופן של "עילה ועלול", הם לא היו מציאות "יש" אלא היו בטלים לגבי מקורם – הרי גם בעת, כשנתהוו בדרך "יש מאין" הם הרי גם כן בטלים באמת לגבי מקורם, ובאופן הביטול כמו שזיו השמש בטל לגבי השמש? מתרץ על כך רבנו הזקן: הַיְנוּ "קַמַּיָּה" – לפני הקדוש־ברוך־הוא, דַּוְקָא, שֶׁהִיא יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ – כפי שהוא יודע את הנבראים באופן הידיעה של מִלְמַעְלָה לְמַטָּה. אֲבָל בִּידִיעָה – דעת תחתון, שֶׁמִּמַּטָּה לְמַעְלָה – הידיעה שמצד הנברא, הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא דָּבָר נִפְרָד לְגַמְרֵי בִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה זוֹ שֶׁמִּמַּטָּה, – הנברא נרגש למציאות "יש" ודבר **נפרד** מהמקור שמהווה אותו, ולא שהוא בטל במציאות לגבי מקורו; ולמרות שגם הנברא יודע שיש לו מקור המהווה אותו, ושמקור זה הוא כוח אלקי – כיצד, איפוא, הוא יכול לחשוב את עצמו כ"יש" ואת המקור כ"אין"? יסביר רבנו הזקן, שמה שהוא חושב את המקור ל"אין" אין הכוונה שהוא **לא נמצא**, אלא "אין" יש בו שני ענינים: א) שאינו מושג, שכן, אין הנברא משיג (אינו מבין) את מקורו, ודבר שאין הנברא מבין ומשיג הוא קורא לו "אין", כי בעולם ההשגה שלו אין הדבר קיים. ב) מפני **שבסוג זה** של מציאות כפי שהנברא והיש נמצאים – לא קיים מקורו, כי הוא מציאות אחרת לגמרי, ולכן הוא קורא לו "אין" – לא קיים – מצד זה שבאופן המציאות **שלו – אין** מקורו קיים. ובלשון רבנו הזקן: כִּי הַכֹּחַ – המהווה אותו ו־הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ אֵינוֹ מֻשָּׂג בְּלָל וּכְלָל, – לנברא, ולכן הוא קורא למקור "אין", כי בעולם ההשגה שלו – אין הוא קיים. ענין שני במה שהוא קורא למקורו "אין" הוא, מפני שבסוג המציאות שלו, אין הוא נמצא, אלא הוא מהות אחרת לגמרי – כפי שיסביר להלן: וְגַם אֵין

אגרת הקדש

והגם שהיש הנברא הוא ג"כ כלא חשיב קמיה דהיינו שבטל במציאות לגבי הכח והאור השופע בו מהכלים די"ס דאבי"ע שהקו אור א"ס ב"ה מאיר בהם וכזיו השמש בשמש כמ"ש בלק"א ח"ב. היינו קמיה דוקא שהיא ידיעתו ית' מלמעלה למטה. אבל בידיעה שממטה למעלה היש הנברא הוא דבר נפרד לגמרי בידיעה והשגה זו שממטה כי הכח השופע בו אינו מושג כלל וכלל

דספירות כו') - דעפ"ז מובן פשפ"מ ד"ברא אלקים" נאמר - לאחרי כל השתל' הנ"ל, רק בנוגע לשוה"א! (וגם לא במציאות החכ' מאין - כיון שאין החכ' באופן דמציאות דיש הגשמי, וא"כ נק' "אין")". **22.** א, א. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דכאן הדיוק להיפך (כנ"ל בההוספה בחצע"ג): "דאף שהוא מהקו כו' ה"ה כמו שמאיר **בהם** (ומחזק זה בהדוגמא דזיו השמש בשמש - דלכאורה מה מוסיף בזה? אבל **עיקרית** היא, דהשמש היא **בסמיכות** ממש להזיו) - וגם בנדו"ד **ידיעה** שמלמעלמ"ט - שייכת גם באדם (משא"כ - ההרגש שבידיעה)". **24.** שער היחוד והאמונה פ"ג.

אגרת הקדש

וגם אין ערוך זה לזה כלל וכלל לא מיניה ולא מקצתיה מהערך שמהעלול אל העילה שהעלול יודע ומשיג איזה השגה בעילתו ובטל אצלו ע"י ידיעה והשגה זו וגם במהותם ועצמותם אין הפרש גדול כ"כ רק שזה עילה וזה עלול ולא מיניה ולא מקצתיה מההפרש שבין מהות היש הנברא למהות הכח והאור השופע בו להוותו מאין ליש ולכן נקרא יש מאין דוקא והנה ראשית היש הנברא ותחילתו הן הכלים די"ם דבי"ע וגם האורות נפש רוח ונבראו מבחי' הנשמה די"ם דבי"ע שהוא אלקות והן הלמ"ד כלים דמל' דאצילות וכן באצילות מחיצוניות הכלים די"ם דאצי' שהן אלקות נבראו ההיכלות דאצילות שמתלבש בהן בחי' העיגולים די"ם וגם גופות המלאכים דאצי' שהן בחי' יש וכמ"ש ובמלאכיו ישים תהלה. שאינן בבחי' ביטול לגמרי כעלול לגבי עילתו

1 עָרוֹךְ – ואין שום שייכות, זֶה לָזֶה כְּלָל וּכְלָל, – אין בין ה"יש"
2 ל"אין" שום ערך ושייכות כלל, הם שתי מהויות נפרדות, ובסוג
3 המציאות שה"יש" נמצא, אין ה"אין" – מקורו – נמצא. כמו
4 למשל, שנאמר, שמשכל יתהווה אבן, הרי בסוג מציאות
5 שהאבן נמצאת, אין
6 השכל נמצא כלל, ולגבי
7 סוג מציאות זה היינו־הך
8 אם מתהווה האבן מ"אין"
9 או שהיא מתהווה משכל.
10 שכן, גם שכל **אינו** נמצא
11 בסוג זה של מציאות
12 שהאבן נמצאת בו, **לֹא**
13 מִנֶּיהָ וְלֹא מִקְצָתֶיהָ, –
14 לא ממנו ולא ממקצת
15 ממנו, מֵהָעֵרֶךְ שֶׁמֵּהָעָלוּל
16 אֶל הָעִלָּה, שֶׁהָעָלוּל
17 יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג אֵיזֶה הַשָּׂגָה
18 בְּעִלָּתוֹ – הרי שה"עילה"
19 נמצאת בעולם ההשגה
20 שלו, וההשגה משפיעה
21 בו, וּבָטֵל אֶצְלָהּ עַל־יְדֵי
22 יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה זוֹ, –
23 שהוא משיג בעילתו, אך ה"יש" אין לו שום השגה ב"אין"
24 המהווה אותו. וְגַם בְּמָהוּתָם וְעַצְמוּתָם – של ה"עלול"
25 וה"עילה", אֵין הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל כָּל־כָּךְ, רַק שֶׁזֶּה עִלָּה וְזֶה עָלוּל,
26 – אבל המהות והעצם הם אותו דבר, כפי שהוסבר לעיל בענין
27 השכל והמדות, שעצם מהות המדות ישנו כבר גם בשכל –
28 המדות שבשכל, שאם אמנם המדות שבשכל הן באופן אחר
29 מאשר המדות שבלב, אך גם הן, הן בעצם ומהות ענין של
30 מדות, וְלֹא מִנֶּיהָ וְלֹא מִקְצָתֶיהָ, – ולא ממנו ולא ממקצת
31 ממנו, מֵהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין מָהוּת הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא לְמָהוּת הַכֹּחַ
32 וְהָאוֹר הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ לְהַוּוֹתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ, – שה"אין" וה"יש" הם
33 עצם ומהות אחרים לגמרי, ובסוג המציאות של ה"יש" אין
34 ה"אין" נמצא כלל. וְלָכֵן נִקְרָא[25] – גם אליבא דאמת, **"יֵשׁ"**
35 **מֵ"אַיִן" דַּוְקָא.** – שהמקור נעשה "אין", למרות שהרי "ממך
36 הכל", הכל בא מאלקות, והנברא עצמו יודע שיש לו מקור
37 המהווה אותו, כיצד, איפוא, הוא יכול לקרוא לו "אין"? אלא,
38 כאמור, זה מצד שני הענינים: שאין הוא מובן ומושג ליש
39 הנברא, ואין הוא נמצא בסוג המציאות של היש הנברא.
40 אחרי שרבנו הזקן הסביר לעיל בדרך כלל, שהתהוות מציאות
41 "יש" מרוחניות, יכולה להיות רק באופן של בריאה "יש מאין"
42 (ולא באופן של "עילה ועלול") יסביר רבנו הזקן להלן שהראשית
43 וההתחלה של היש **הנברא** הן הכלים של עשר הספירות של
44 העולמות בריאה־יצירה־עשיה. שלמרות שזה ענין של "ספירות"
45 שבערך העולמות עצמם הן האלקות שבעולם – בכל זאת הכלים
46 של הספירות הם כבר ענין של מציאות "יש". וכן, שאפילו בעולם
47 ה"אצילות" ישנו ענין של "יש", אלא שזה "יש **הנאצל**" ולא "יש
48 **הנברא**" (שהוא "יש" ודבר נפרד). ורבנו הזקן יסכם, שעיקר
49 התהוות ה"יש" שהוא דבר נפרד, הוא מ"מלכות דאצילות"
50 שדוקא בה מתבטא הכוח של "אין סוף" להוות "יש מאין". ובלשון
51 רבנו הזקן: וְהִנֵּה, **רֵאשִׁית**
52 **הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא וּתְחִלָּתוֹ,** הֵן
53 **הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
54 **דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,**
55 **וְגַם הָאוֹרוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ;**
56 – האורות המתלבשים
57 בכלים והם ענין של חיות
58 לכלים – שבהם ישנן הרי
59 שלש הבחינות נפש, רוח
60 ונשמה, הרי שתי הבחינות
61 נפש ורוח הן גם כן ענין
62 של "יש", **וְנִבְרְאוּ**
63 **מִבְּחִינַת הַנְּשָׁמָה דְּעֶשֶׂר**
64 **סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־**
65 **עֲשִׂיָּה שֶׁהוּא אֱלָקוּת,** –
66 והאלקות של הספירות
67 מהווה את ענין ה"יש" של
68 הכלים של הספירות וגם
69 הנפש והרוח שלהם, וְהֵן – בחינה **זו** – **האורות** של הספירות –
70 הן הַלָּמֶ"ד כֵּלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת. – ב"אצילות" הרי גם
71 הכלים ואפילו חיצוניות הכלים של "מלכות דאצילות" הם
72 אלקות, ובחיצוניות הכלים של "מלכות דאצילות" המתלבשים
73 בעולמות בריאה־יצירה־עשיה להיות להם נשמה וחיות – יש
74 בכל אחד מהם שלש הבחינות: פנימי, אמצעי וחיצון, או כפי
75 שכתוב לפעמים הלשון "סת"ר", **סוף, תוך, ראש** – הרי שכל
76 עשר הספירות שב"מלכות" עם שלש הבחינות שבכל אחת מהן
77 – הם למ"ד כלים, המתלבשים בבריאה־יצירה־עשיה והם ענין
78 של אורות ושל נשמה ל"ספירות" של בריאה־יצירה־עשיה. וְכֵן
79 **בַּאֲצִילוּת,** – ההתהוות של ה"יש הנאצל" היא מחיצוניות
80 הכלים של הספירות שב"אצילות" – **מֵחִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר**
81 **סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת שֶׁהֵן אֱלָקוּת, נִבְרְאוּ הַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת**
82 – שאין זה ענין של ספירות וכלים בהם מתלבשים אורות
83 פנימיים, אלא זה ענין של חיצוניות של אותו עולם, **שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ**
84 **בָּהֶן בְּחִינַת הָעִגּוּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת,** – "עיגולים" הוא ענין
85 של עיגול ומקיף של הספירות, שאינו מאיר בפנימיות, שהדבר
86 יהיה כמו האור הפנימי המחיה אותו – אלא הוא מאיר רק
87 באופן של מקיף, שהדבר שהוא מאיר ומחיה יוכל להיות נרגש
88 לענין של "יש" – על־כל־פנים "יש" כפי שהוא ב"יש הנאצל",
89 **וְגַם גּוּפוֹת** – **הגופים** של **הַמַּלְאָכִים דַּאֲצִילוּת שֶׁהֵן בְּחִינַת**
90 **יֵשׁ,** – מתהווים מחיצוניות הכלים של הספירות ד"אצילות",
91 **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[26]: "וּבְמַלְאָכָיו יָשִׂים תְּהִלָּה",** – הרי לא כתוב
92 כאן מלאכים **סתם**, אלא "מלאכיו", המלאכים **שלו**, כלומר

---

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם אליבא דאמת". **26.** איוב ד, יח.

המלאכים של עולם ה"אצילות" – הרי גם בהם יש ענין של בלתי־שלימות, בהיותם ענין של "יש" ולא אלקות, שֶׁאֵינָן בְּבְחִינַת בְּטוּל לְנַמְרֵי כְּעָלוּל לְגַבֵּי עִלָּתוֹ. – שכן, הם מתהווים באופן של "יש מאין" ולא כמו "עילה ועלול".

יום רביעי ג' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קל, אך נשמות... עד עמ' 260, בבי"ע.

אגרת הקדש

אך נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין וכן נשמת האדם שיצאו מזיווג דזו"נ דאצי' קודם שירדו לבי"ע אינן בכלל יש ודבר נפרד בפ"ע אלא הן מעין בחי' אלקות בצמצום עצום וכעין הכלים די"ס דאצי' שהן בבחי' גבול ע"י צמצום אור הא"ס הוא הקו המלובש בנר"נ שלהם וכמו צמצום הראשון להיות חלל וכו' (ואף גם לאחר שירדו הנר"נ דאצי' לעולם הזה לצדיקים הראשונים אפשר שלא נשתנה מהותן להיות דבר נפרד מאלקות ולכן היו מסתלקות כשרצו לחטוא בטרם יחטאו וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבא בגולגלתא

אַךְ נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"זִּוּוּג הַנְּשִׁיקִין", – "זיווג נשיקין" הוא זיווג ויחוד רוחני של הספירות, שמזה בא ענין רוחני כמו **הנשמות** של המלאכים, וְכֵן נִשְׁמוֹת הָאָדָם שֶׁיָּצְאוּ מִזִּוּוּג – ויחוד, דִּזְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא – של הספירות ז"א (מדות) ומלכות דַּאֲצִילוּת – שבהשוואה לזיווג של נשיקין זה נקרא "זיווג גופני", ומזה נעשה הולדה של נשמות המתלבשות בגופים גשמיים, קֹדֶם שֶׁיֵּרְדוּ לְבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה – אלא הן עדיין ב"אצילות", הרי הנשמות כפי שהן שם – אֵינָן בְּכְלַל "יֵשׁ" וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי־עַצְמָן, אֶלָּא הֵן מֵעֵין בְּחִינַת אֱלָקוּת – כפי שזה בא בְּצִמְצוּם עָצוּם, – בצמצום של להיות בחינה של נשמה, וּכְעֵין הַכֵּלִים דִּי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵן בְּבְחִינַת גְּבוּל – למרות שהן אלקות, בכל זאת הן בבחינת גבול של חכמה וחסד וכדומה. שזה עַל־יְדֵי צִמְצוּם אוֹר הָאֵין־סוֹף, הוּא ה"קַּו" הַמְלֻבָּשׁ בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם, – שמצד שהקו המלובש בהן הוא בצמצום רב ולא מאיר בהן ענין ה"אין סוף" ו"בלי גבול" המאפיין את ה"קו", אלא הארה בלבד מה"קו" שלא נרגש בה ה"אין סוף" וה"בלי גבול" של ה"קו" – מצד זה יכולים הכלים של הספירות להיות בבחינת גבול, למרות שמצד התאחדותם וביטולם לאור הם ענין של "אלקות", כנזכר לעיל. דומה לכך הוא בנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות". אלא, על צמצום זה (שה"קו" המלובש בהם הוא הרי על ידי צמצום) אומר רבנו הזקן, שאין זה מיעוט בלבד באור ובההארה, אלא, וּכְמוֹ צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן לִהְיוֹת חָלָל וְכוּ' – וכמו הצמצום הראשון שהיה ב"אור אין סוף" כדי שיוכל להיות מקום לענין העולמות, שצמצום זה (הצמצום הראשון) אינו ענין של מיעוט באור, אלא סילוק האור. ואילו שאר הצמצומים שבסדר השתלשלות הם הרי באופן של מיעוט. אך, צמצום **זה** של אור הקו המתלבש בספירות – בנר"נ (נפש־רוח־נשמה) של הספירות – דומה לאופן הצמצום של הצמצום הראשון. כל האמור הוא ביחס לנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות", לפני שהן מתלבשות בגוף, שאז הן מעין מאלקות ואינן "יש" ו"דבר נפרד". להלן יסביר רבנו הזקן, שגם אחרי שהנשמות ד"אצילות" ירדו לעולם הזה, הרי בצדיקים הראשונים גם כן לא נשתנו נשמות **אלו** להיות דבר נפרד מאלקות. (וְאַף גַּם לְאַחַר שֶׁיָּרְדוּ הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה – שהן במדריגה דַּאֲצִילוּת לָעוֹלָם הַזֶּה לַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים - אֶפְשָׁר[27] שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מָהוּתָן – לגבי איך שהן היו בהיותן ב"אצילות", לִהְיוֹת דָּבָר נִפְרָד מֵאֱלָקוּת, – להיות מציאות "יש" הנפרד מאלקות, אלא הן נשארות באותה בחינה כפי שהן היו ב"אצילות", וְלָכֵן הָיוּ מִסְתַּלְּקוֹת – מהגוף, כְּשֶׁרָצוּ לַחֲטֹא בְּטֶרֶם יֶחֱטְאוּ. – וכפי שאומר בתיקוני זוהר[28], שבחינת "נשמה דאצילות", מסתלקת מהגוף לפני עשיית החטא, ומפרש שם בכך את הפסוק "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם"[29], שהעוונות מבדילים בין הנשמה והאלקות של הנשמה (הנשמה מצד בחינת האצילות שבה שהיא ענין של אלקות), שכן, בחינה זו של הנשמה שמצד "אצילות" – מסתלקת, וְקָרוֹב לוֹמַר, שֶׁגַּם[30] הָאֲלָפִים וְרִבְבוֹת עָלְמִין דְּיָתְבִין בְּ"גֻלְגַּלְתָּא" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וּ"זְעֵיר אַנְפִּין" – שגם האלפים ורבבות עולמות הנמצאים בגלגל של "אריך אנפין"

---

27. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אומרו "אפשר" וכללות הענין - אפשר יש לקשרו עם הענין דמשה משה לא פסיק טעמי' משא"כ אברהם (תו"א ותו"ח ר"פ משפטים ובכ"מ)". **28.** תיקון ע' (קכד, סע"א). **29.** ישעי' מט, ב. **30.** הרבי מעיר, שאפשר להסביר זאת לפי מה שמבאר ה"צמח צדק" ב"אור התורה" שמות ע' קצט. שם כותב ה"צמח צדק": ...יובן ענין ריבוי העולמות הנז' באד"ר י"ג אלף עלמין כנ"ל וכן עוד כמה מספרים דאינו ר"ל עלמין ממש אלא הן בחי' אותיות עליונים רוחני' מאד ע"ד שנת' בהקדמה א' שיש כמה בחי' אותיות גבוה מעל גבוה ומה שנק' בשם עלמין היינו משום שאלו היו משתלשלים ונמשכים למטה בהשתלשלות המדריגות מדריגה אחר מדריגה עד שהיו מתגשמים להתלבש בעשיה הי' מהן התהוות תליסר אלף עלמין וא"כ אף שלא נתגשמו למטה הרי מ"מ יש בהם הכח והחיות של בחי' י"ג אלף עלמין והרי אדרבה עיקר בחי' עוה"ז וחיותו וקיומו הוא ג"כ בחי' אותיות המלובשים בו מדבר הוי' ורוח פיו ית' והרי עיקר מציאות הנברא הוא בחי' האותיות מע"מ המלובשים בו ובהסתלקותם הי' כלא הי' א"כ האותיות מע"מ הן הן עיקר העוה"ז אלא שירדו בהשתלשלות המדריגות ירידה אחר ירידה כענין ג' אלפים משל עד שיוכלו להתלבש בעוה"ז הגשמי שיוכל להכילן ע"י

אגרת הקדש

דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין ההיכלות דאצי' ובחינת יש אלא כעין נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין ונקראו עלמין לגבי בחי' הגולגלתא ודיקנא) אך אינן אלקות ממש לברוא יש מאין מאחר שכבר יצאו ונפרדו מהכלים די"ס שבהן מלובש הקו מאור א"ס שהאור הוא כעין המאור הוא מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה וכדי שיהיה היש הזה הנברא בכח הא"ס בעל גבול ומדה נתלבש אור א"ס בכלים די"ס דאצילות ומתייחד בתוכן בתכלית היחוד עד דאיהו וגרמוהי חד לברוא בהן ועל ידן ברואים בעלי גבול ותכלית ובפרט ע"י התלבשותן בבי"ע.

ו"זעיר אנפין" (כפי שכתוב בקבלה)[31], **אֵינָן "עָלְמִין"** – עלמות **מַמָּשׁ כְּעֵין הַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת וּבְחִינַת "יֵשׁ",** **אֶלָּא** – הם, **כְּעֵין נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"זִּוּוּג הַנְּשִׁיקִין",** – כנזכר לעיל, שאין הן ענין של "יש" כמו ההיכלות או הגופים של המלאכים, **וְנִקְרְאוּ "עָלְמִין"** – ענין של עולמות, ש"עולם" הוא הרי מלשון העלם, ענין של "יש", **לְגַבֵּי בְּחִינַת ה"גֻּלְגַּלְתָּא" וְ"דִיקְנָא").** – שלעומת הביטול והתאחדות עם "אור אין סוף" של הבחינות "גולגלתא" ו"דיקנא", הם נקראים "עלמין" (עולמות), **אַךְ** – המלאכים והנשמות ד"אצילות", **אֵינָן אֲלָקוּת מַמָּשׁ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן,** – בריאת "יש מאין" היא רק בכוח "אין סוף", וכיוון שהכלים של ספירות ד"אצילות" מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף", לכן יכולה להיות על־ידם ההתהוות של "יש מאין"; ואילו המלאכים ד"אצילות", וכן הנשמות, למרות שהם מעין מאלקות – אבל אין הם אלקות ממש להוות "יש מאין", **מֵאַחַר שֶׁכְּבָר יָצְאוּ וְנִפְרְדוּ מֵהַכֵּלִים דִּי' סְפִירוֹת, שֶׁבָּהֶן** – בכלים, **מְלֻבָּשׁ הַ"קַּו" מֵאוֹר אֵין־סוֹף,** – שמצד זה שמלובש בהם "אור אין סוף" (שכן, ה"קו" הוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות), והם מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף" המלובש בהם, לכן יכול להיות מהם ההתהוות של "יש מאין", **שֶׁ** – כן **הָאוֹר הוּא כְּעֵין הַמָּאוֹר,** – מקור האור, **הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ, וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה עִלָּה שֶׁקְּדָמָה לוֹ חַס־וְשָׁלוֹם,** – שכן, מציאותו איננה מסוג המציאות שיש לה גורם ועילה (מפני ששייך בה ענין של **לא**־מציאות), אלא היא מציאות עצמותית, **וְלָכֵן הוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמָּחְלָט מַמָּשׁ,** – לא "אין" שכל ענינו הוא רק העדר ה"יש" – אבל הוא גם לא היפך ה"יש", אלא "אין ואפס המוחלט", העדר ה"יש" החלטי שהוא היפך ה"יש", **בְּלִי שׁוּם עִלָּה וְסִבָּה אַחֶרֶת קוֹדֶמֶת** – ושייכת, **לְיֵשׁ הַזֶּה.** – שכן, ה"אין האלקי" (הכוח האלקי) ממנו בא ה"יש", הוא הרי **היפך** ענין ה"יש", ואינו מהווה **סיבה** כלל **שבהקדמה ובשייכות** ל"יש", כי הוא הרי ההיפך מזה, הוא הענין של "אין" ולא "יש". ולכן, דוקא מהכלים של הספירות ד"אצילות", שבהם מלובש "אור אין סוף", יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין"; אבל לא מהמלאכים והנשמות שכבר יצאו ונפרדו מהכלים, שאין הם אלקות ממש שתוכל להיות מהם ההתהוות של "יש מאין". אלא, כיוון שהתהוות ה"יש" היא דוקא בכוח ה"אין סוף", לשם מה זקוקים, איפוא, בזה לענין הכלים של הספירות? אומר על כך רבנו הזקן: **וּבְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַיֵּשׁ הַזֶּה הַנִּבְרָא בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף** – שהוא ענין של "אין סוף" ו"בלי גבול", הרי שהדבר הבא ממנו גם־כן צריך להיות ענין של "בלי גבול", וכדי שה"יש" יהיה **בַּעַל גְּבוּל וּמִדָּה - נִתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בִּכְלִים דִּי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** – שיש בהם כבר הענין וההגבלה של "חכמה", "חסד" וכו', **וּמִתְיַחֵד בְּתוֹכָן בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, עַד דְּ"אִיהוּ** – הוא, "אור אין סוף", **וּגְרָמוֹהִי** – והכלים של הספירות, **חַד",** – הם דבר אחד, **לִבְרֹא בָּהֶן וְעַל־יָדָן בְּרוּאִים בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן** – של הכלים של הספירות ד"אצילות", **בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.** – דבר שמוסיף במיוחד לנבראים ענין הגבול

שנתלבשו כו' ובעוד אותיות אלו בשרשן ומקורם הן נעלים יותר לאין קץ וגדל יותר כחם ומעלתם אז שאין ערוך בחי' אותיות מים המלובשים במים גשמי' לגבי אותיות אלו שבבחינת חסד עליון כו' וכנ"ל בהקדמה הב' וא"כ בחי' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא וכי מפני שלא ירדו בהשתלשלות נגרע ערכן הרי אדרבא הם נעלים יותר לאין קץ מאותיות אלו שירדו מדריגה אחר מדריגה לכן נק' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא בשם עלמין ממש שהן הן כח וחיות של תליסר אלף עלמין ממש בחיות רם ונפלא לאין שיעור יותר מהחיות המלובש בעולמות בי"ע כו' (ובזה יובן מ"ש באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי וז"ל וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבין בגולגלתא **דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין היכלות דאצי' ובחי' יש** כו' עכ"ל. ור"ל כי הנברא שנתהווה מהאותיות הוא יש ודבר נפרד משא"כ האותיות עצמן הן בחי' אלקות רק שנק' עלמין לגבי גולגלתא ור"ל שהן בחי' אותיות שכבר נמשכו להיות מקור ושרש להתהוות עלמין כמו בחי' אש שלמעלה שהוא מקור ושרש לאש הגשמי משא"כ בחי' גלגלתא כו', ומש"ש שאינן אלקות ממש לברוא יש מאין ר"ל כי עיקר התהוות היש הוא מבחי' א"ס ב"ה הסוכ"ע רק שהוא ע"י אותיות אלו כו' כצ"ל אם באנו לומר שדבריו באגה"ק הנ"ל עם מ"ש ועמדו רגליו הם שניהם כוונה אחת, אמנם יש לומר ג"כ דהתם באגה"ק פי' בענין אחר שהם ע"ד בחי' נשמות דאצילות ע"ש. אבל מ"מ שני מקומות עולה בקנה אחד שאינן בחי' יש ודבר נפרד כאשר העולמות דבי"ע). **31.** ראה זח"ג קכח, ב.

והההגשמה. למרות שאמר לעיל שהתהוות ה"יש" היא בכוח ה"אור אין סוף" על ידי הכלים של כל עשר הספירות ד"אצילות" – יאמר להלן שעיקר ענין הישות בנבראים (שהנבראים יהיו מציאות "יש" ודבר נפרד לגמרי) שבהרגשתם יהיו נפרדים לגמרי מאלקות, – בא מ"מלכות דאצילות". שכן, ענין ה"מלכות" (ומלוכה) הוא דוקא על דברים שהם נפרדים ומבטלים עצמם למלך המולך עליהם, כפי הכלל[32] "אין מלך בלא עם", "עם" – מלשון "עוממות", כלומר, כמו "גחלים עוממות", כך הכוונה ב"עם" לגבי אנשים, היא, כאלה שהם רחוקים ממעלת המלך ואין להם שום קירבה אליו, כפי שיש למשל לאב אל ילדיו, שעל ילדים לא שייך ענין המלוכה, כי־אם דוקא על זרים שהם נפרדים מהמלך. לכן מתהווים ממדת ה"מלכות" נבראים המרגישים עצמם כמציאות "יש" וכדבר נפרד מאלקות, שכן עליהם שייך ענין המלכות, שהם בעבודתם העצמית יתבטלו למלכות שמים.

יום חמישי ד' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 260, אמנם מודעת... עד עמ' קלא, והלידה.

אֲמְנָם מוּדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, **שֶׁעִקַּר הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ וְדָבָר נִפְרָד לְגַמְרֵי,** – מאלקות, **הוּא מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת** – מספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", **שֶׁנַּעֲשָׂה** – "מלכות דאצילות" נעשית **עָתִיק דִּבְרִיאָה,** – "עתיק" הוא ענין התענוג, פנימיות הרצון, ו"מלכות דאצילות" נעשית ענין של תענוג ורצון לעולם ה"בריאה" – מצד ספירת ה"מלכות" נוצר תענוג בנבראים המרגישים עצמם ל"מציאות", ועל־ידי־זה מתבצע ענין ה"מלכות", **כִּי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם וְכוּ"**[38]. – כנזכר לעיל, שהענין של מלך ומלוכה הוא על "עם" דוקא, על זרים ורחוקים מהמלך, שהם הנבראים של עולם ה"בריאה" והעולמות שלמטה ממנו, שאינם כמו הנאצלים שהם "אצלו וסמוך לו", קרובים ומאוחדים עם אלקות, אלא זה ענין של בריאה ונבראים שעליהם מתבטא ענין המלוכה. **וְגַם רִבּוּי הַנִּבְרָאִים וְהִתְחַלְּקוּתָן** – שכל נברא שונה מזולתו, למרות **שֶׁנִּבְרְאוּ בְּכֹחַ ה"אֵין־סוֹף"** – שהוא **יָחִיד וּמְיֻחָד בְּתַכְלִית** – הרי מבלי הבט על מה שהנבראים באים מכוח ה"אין סוף" שהוא "יחיד ומיוחד" בתכלית, בכל זאת שיהיו בהם ריבוי גדול והתחלקות, **הוּא עַל־יְדֵי רִבּוּי הָאוֹתִיּוֹת הַיּוֹצְאִין מִמַּלְכוּת,** – הנקראת **"פִּי ה'", "וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם",** – כמו שכתוב[33]: "(בדבר ה' שמים נעשו) וברוח פיו כל צבאם" – כל הנבראים, **וְהוּ' מוֹצְאוֹת הַפֶּה** – שלמעלה, כשם שבאדם באות אותיות הדיבור מחמש מוצאות הפה, כך ישנן גם למעלה חמש מוצאות הפה, מהן באות אותיות הדיבור שלמעלה, **הֵן מֵהּ' גְּבוּרוֹת** – חמש בחינות הגבורה, **דְּנוּקְבָא.** – שב"מלכות", **וְלָזֹאת** – ולכן **נִקְרֵאת** – "מלכות", **"עַלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא",** – העולם של התגלות, **כִּי בָּהּ נִגְלָה כֹּחַ אוֹר אֵין־סוֹף לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי עֲלָה וְעָלוּל,** – "עילה" ו"עלול" יש גם בנבראים, ואילו בריאת "יש מאין" היא רק בכוח ה"אין סוף", וכוח **זה** בא בגילוי ב"מלכות דאצילות", **אֲבָל ט' סְפִירוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** – שלפני ספירת ה"מלכות", **נֶאֶצְלוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֲלָה וְעָלוּל, וְאוֹר הָאֵין־סוֹף הוּא מְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה לְבַדָּהּ.** – "חכמה" כפי שהיא מ"אין סוף" היא כעין "יש מאין", "והחכמה **מאין** תמצא", ו"אור אין סוף" מאיר ב"חכמה" (ועל ידי "חכמה" מאיר "אור אין־סוף" בכל שאר הספירות). הוספת כ"ק רבינו: **ואין סתירה בין הנ"ל דבריאה – הוא לבדו בכחו כו' ומודעת זאת דהוא מל' כי וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב:** – בספר יצירה[34], בענין עשר ספירות: **"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן",** – שה"תחילה" (שהיא למעלה מדראש) נמצאת **בסוף** במדה מרובה יותר מאשר בראש. ה"ראש" בספירות, הוא ספירת ה"חכמה" (הנקראת ראש וראשית, "ראשית חכמה")[35], וה"תחילה" שלמעלה מהראש היא ספירת ה"כתר". הרי שה"תחילה", ספירת הכתר, "נעוץ" ונמצאת בסוף של הספירות, ספירת ה"מלכות", האחרונה בכל הספירות, **כִּי כֶּתֶר הוּא מְמֻצָּע בֵּין הַמַּאֲצִיל** – שהוא "אין סוף", **לַנֶּאֱצָלִים,** – שהם ענין של גבול, **וְיֵשׁ בּוֹ** – ב"כתר", **בְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל הָאֵין־סוֹף.** – שכן, כל ממוצע מכיל שתי המדריגות שהוא הממוצע ביניהן. וכיוון ש"כתר" ממוצע בין "אור אין סוף" לבין "נאצלים", הרי שהוא כולל בתוכו גם מ"אור אין סוף" וגם מה"נאצלים", ובחינת "אור אין סוף" ש"כתר" מכיל בתוכו היא הבחינה האחרונה של "אין סוף", והיא ה"תחילה", הבחינה של "אין סוף" ש"נעוץ" ונמצאת ב"מלכות", וכנזכר

אגרת הקדש

אמנם מודעת זאת שעיקר התהוות היש ודבר נפרד לגמרי הוא ממל' דאצילות שנעשה עתיק דבריאה כי אין מלך בלא עם וכו' וגם ריבוי הנבראים והתחלקותן שנבראו בכח הא"ס יחיד ומיוחד בתכלית הוא ע"י ריבוי האותיות היוצאין ממל' פי ה' וברוח פיו כל צבאם וה' מוצאות הפה הן מה"ג דנוק' ולזאת נקראת עלמא דאתגליא כי בה נגלה כח אור אין סוף לברוא יש מאין שלא ע"י עילה ועלול אבל ט' ספירות הראשונות נאצלו בהשתלשלות עילה ועלול ואור הא"ס הוא מלובש בחכמה לבדה. וז"ש נעוץ תחלתן בסופן כי כתר הוא ממוצע בין המאציל לנאצלים ויש בו בחי' האחרונה של הא"ס ולכן נקרא

---

32. בחיי וישב לח, ל. ובכ"מ. שער היחוד והאמונה פ"ז. **33.** תהלים לג, ו. **34.** פ"א מ"ז. **35.** תהלים קיא, י.

לעיל שב"מלכות" מתבטא כוח ה"אין סוף" לברוא "יש מאין", וְלָכֵן נִקְרָא – כתר, "כֶּתֶר מַלְכוּת", – כפי שאומר במאמרו "פתח אליהו" שבתיקוני זוהר – "כתר עליון **איהו** (הוא) כתר מלכות", כִּי אֵין כֶּתֶר אֶלָּא לְמֶלֶךְ, – כך הדבר כאן – עיקר ענין הכתר הוא, כדי שיומשך ענין ה"אין סוף" (שב"כתר") ל"מלכות", וְגַם – כתר נקרא "כתר מלכות" לא רק מפני שממנו נמשך כוח ה"אין סוף" ל"מלכות", אלא שב"כתר" עצמו יש הענין של "מלכות" כִּי בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה דְּאֵין־סוֹף הִיא מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף[36], – הרי שב"כתר" יש גם הענין של "מלכות", שהרי הבחינה האחרונה של "אין סוף" היא "מלכות דאין סוף", וְלָכֵן גַּם הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת נִקְרָא "כֶּתֶר" מִמַּטָּה לְמַעְלָה. – כשמונים את הספירות מלמטה למעלה, מהספירה התחתונה לספירה העליונה, נקראת "מלכות", הספירה האחרונה, בשם "כתר" לגבי שאר הספירות – וזאת מפני שבה נמצאת בחינת ה"כתר", וזה מאיר לספירות שלמעלה מ"מלכות" באופן של "אור חוזר", כל האמור הוא מצד זה שב"מלכות דאצילות" מתבטא הכוח של "אין סוף" בענין בריאת "יש מאין", שמ"מלכות" מתהווים הנבראים שהם "יש" ו"דבר נפרד" (בהרגשתם) מאלקות. ואילו בנבראים – הרי זה רק שמתבטא **הכוח** של "אין סוף" לברוא "יש מאין", אבל אי אפשר לקרוא לכך **התגלות** של "אור אין סוף", שכן הנבראים הרי מרגישים עצמם למציאות "יש" – אין זה הרי **גילוי** של "אור אין סוף"; להלן יסביר רבנו הזקן, שלאמיתו של דבר נוצרים מצד "מלכות" גם ענינים שהם **גילוי** של אלקות ו"אור אין סוף", כפי שהדבר הוא בלידת והתהוות הנשמות שמ"מלכות", שנשמות הן הרי אלקות, וכפי שאלקות בא בצמצום של נברא, יש מצד "מלכות" גם הענין של **גילוי** אלקות ו"אור אין סוף", **שלכן** זה נקרא "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות, – שעל ידי ספירה זו **נתגלה** "אור אין סוף" בעולמות (ולא רק **הכוח** של "אין סוף" המתבטא בהתהוות הנבראים, שכפי שהוסבר לעיל זה ענין של העלם בנבראים המרגישים עצמם למציאות "יש").

וּמַה גַּם[37], כִּי בְּרִיאַת הַנְּשָׁמוֹת - מִמֶּנָּה, – מ"מלכות", לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי־עַצְמוֹ בָּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, – לא כפי שהנשמות הן בעולם ה"אצילות", שהן שם מהות של אלקות, בטלות ולא מרגישות עצמן ל"יש", אלא כמו שהנשמות הן בעולם ה"בריאה", שם הן מרגישות עצמן ל"יש" ו"דבר נפרד", ויחד עם כך הן ענין של אלקות וממשיכות אלקות בעולמות, וְ – מה שנשמות באות מ"מלכות", נִקְרָא בְּשֵׁם "לֵידָה", – שזקוקים לכך לכוח עליון מיוחד של "אין סוף", כְּקִרְיַעַת יַם־סוּף – שאומר על כך בזוהר[38] דְּ"בְעִתִּיקָא תַּלְיָא". – שהדבר תלוי ב"עתיק" שהוא נעתק ונבדל מעולמות, והוא פנימיות ה"כתר". שכן, ב"כתר" ישנם הרי "עתיק" ו"אריך", "אריך" – ראש ומקור לנאצלים, ו"עתיק" – הבחינה האחרונה של "אין סוף". וכשם שעל קריעת ים־סוף נדרש כוח של "עתיק" (מ"אין סוף"), כך גם ללידת הנשמות, שכפי שמדובר בקבלה זה **אותו** ענין של קריעת ים־סוף, נדרש גם על כך כוח מיוחד של "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק **ללידת** הנשמות נדרש כוח של "אין סוף", כי־אם גם על ענין **העיבור** של הנשמות, שלפני הלידה, נדרשים אורות עליונים עד "אין סוף". וְגַם כָּל גְּדוּל הַנְּשָׁמוֹת כָּל ז' חֳדָשִׁים, מְזִוּוג שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת עַד שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, – שכתוב בקבלה[39] ששמיני עצרת הוא היחוד והזיווג "להוליד נשמות", ו"לידת הנשמות" היא בשביעי של פסח, בזמן קריעת ים־סוף, **הוּא כְּמוֹ גְּדוּל** זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא – הספירות "ז"א (זעיר אנפין – מדות) ו"מלכות" דאצילות, שהן לפני כן בהעלם, ומתגדלות בְּבֶטֶן "אִמָּא עִלָּאָה", – בפנימיות "בינה" דאצילות, שֶׁהוּא עַל־יְדֵי אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים מֵ"אִמָּא עִלָּאָה", – ספירת ה"בינה", וּמִלְמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין סוֹף, הַמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ – ב"בינה" – לשם גידול זו"נ ("זעיר אנפין" ו"מלכות") כָּל ט' אוֹ ז' יַרְחֵי לֵידָה. – "זו"נ" דאצילות "נולדות" מ"אימא **עילאה**", "בינה" דאצילות, וכך גם ב"אימא **תתאה**, ב"מלכות", שגידול הנשמות שבה הוא גם־כן על־ידי אורות עליונים והמשכה מ"אור אין סוף". וְכָכָה הוּא בְּרִיאַת נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה. – שזה גם־כן על־ידי אורות עליונים, עד "אור אין סוף", הנמשכים ב"מלכות". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק עבור **לידת** הנשמות ועבור **העיבור** נמשכים אורות עליונים, כי־אם גם עבור שורש הענין של עיבור, שיוכל להיות העיבור, זקוקים גם כן להמשכת אורות עליונים. וְגַם, כָּל עִיקַּר וְשֹׁרֶשׁ הַטִּפָּה שֶׁ – "מלכות", מְקַבֶּלֶת וּמִתְעַבֶּרֶת מִ"וְעִיר אַנְפִּין", – (מדות), הוּא מְמֹחִין דְּ"אַבָּא וְאִמָּא", – "חכמה" ו"בינה", וּבְכָל זִוּוג – של "חכמה" ו"בינה", שיומשך מכך ענין של הולדה, נִמְשָׁכֶת – הטיפה לְ"אַבָּא וְאִמָּא" – "חכמה" ו"בינה",

אגרת הקדש

כתר מלכות כי אין כתר אלא למלך וגם כי בחי' אחרונה דא"ס היא מל' דאין סוף ולכן גם המל' דאצי' נקרא כתר ממטה למעלה ומה גם כי בריאת הנשמות ממנה להיות יש ודבר נפרד בפ"ע בעולם הבריאה ונקרא בשם לידה בקריעת י"ם דבעתיקא תליא וגם כל גידול הנשמות כל ז' חדשים מזיווג של שמיני עצרת עד שביעי של פסח הוא כמו גידול זו"נ בבטן אימא עילאה שהוא ע"י אורות עליונים מאימא עילאה ומלמעלה למעלה עד אין סוף המתלבש בה כל ט' או ז' ירחי לידה. וככה הוא בבריאת נשמות ומלאכים לעולם הבריאה וגם כל עיקר ושרש הטיפה שמקבלת ומתעברת מז"א הוא ממוחין דאו"א ובכל

---

36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מההג"ה בפנ"ב (בח"א). ולקמן קלא, ריש ע"ב". **37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שעי"ז יובן ביותר שאין סתירה בהנ"ל - כי בריאת הנשמות וכו' בעתיקא תליא ואפילו הגידול כו' וההיכלות". **38.** ח"ב נב, ב. **39.** ראה לקו"ת צו טז, ב. וש"נ.

מ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וְ"עַתִּיק יוֹמִין", וּמִלְמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין סוֹף, רַק שֶׁהַכֹּל בְּהֶעְלֵם מֵמֹחִין, עַד לִידַת הַנּוּקְבָא – "מלכות" מגלה, הַנְּשָׁמוֹת וְהַמַּלְאָכִים וְהַהֵיכָלוֹת לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה. נִמְצָא, שֶׁזֹּהוּ גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, עַל־יְדֵי הָעֲבוּר וְהַלֵּדָה. – לא רק המשכה מבוח ה"אין סוף", הנמשכת על־ידי "מלכות" בהתהוות הנבראים, כי־אם גם ענין של גילוי מ"אור אין סוף" שבא על־ידי העיבור ולידת הנשמות, הרי מה ש"מלכות" נקראת "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות – אינו רק מפני שעל־ידה מתגלה הבוח מ"אין סוף" בנבראים באופן של העלם, כי־אם גם התגלות ממש של אלקות ו"אור אין סוף" בעולמות כפי שזה נעשה על־ידי נשמות.

אגרת הקדש

זיווג נמשכת לאו"א מא"א וע"י ומלמעלה למעלה עד אין סוף רק שהכל בהעלם במוחין עד לידת הנוק' הנשמות והמלאכים וההיכלות לעולם הבריאה. נמצא שזהו גילוי אור א"ס ממש ע"י העיבור והלידה.

יום שישי ה' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלא, ובזה יובן... עד עמ' קלא, וכדלקמן.

וּבָזֶה יוּבַן, הֱיוֹת הַמִּצְוֹת בַּ'מַלְכוּת' - ה' שֶׁל שֵׁם הַוָי"ה, – כפי שהמצוות הן בענין של "ספירות" ובאותיות שם הוי', הרי ב"ספירות" זו ספירת ה"מלכות", ובאותיות שם הוי' – הרי זו האות ה' אחרונה של שם הוי', וְהַתּוֹרָה – כפי שהיא ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', היא בְּ"וְעִיר אַנְפִּין" – (מדות), האות וָא"ו שֶׁל שֵׁם הַוָי"ה, הַגַּם – למרות, שֶׁלְּמַעְלָה – כפי שמצוות ותורה הן במדריגת "כתר" בְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" הַמִּצְוֹת הֵן – בְּ"גַלְגַּלְתָּא", – ב"גולגולת" ובמקיף שעל המוחין, בְּ"לַבְנוּנִית", – בבחינת "לובן" (חסדים של "אריך אנפין"), הִיא הָ"אָרְחָא" דִּבְ"פַלְגוּתָא" דְּשַׁעֲרֵי", – ה"אורח" (הדרך) שיש בהתחלקות של השערות, דְּמִתְפַּלְגָא לְתַרְ"ג אָרְחִין – המתחלקים ל־613 דרכים והמשכות דְּאוֹרַיְתָא שֶׁבְּ"וְעִיר אַנְפִּין", – של תורה אשר ב"זעיר אנפין", הרי שהמצוות הן בבחינת "גולגלתא" ומקיף, שלמעלה ממוחין "חכמה", וְשֹׁרֶשׁ הַתּוֹרָה דְּנַפְקָא מ"חָכְמָה עִלָּאָה" – שבאה מ"חכמה עליונה" – היא רק באה מ"חכמה עילאה", אבל שרשה הוא למעלה מ"חכמה עילאה", הוּא בְּ"מֹחָא סְתִימָאָה" דְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין", – בבחינת "מוחא סתימאה" של אריך אנפין – חכמה סתומה שב"כתר", וְהֵינוּ – איזו בחינה בתורה היא ב"חכמה סתימאה" (סתומה) שלמעלה לגמרי משכל ומהשגה, הַחָכְמָה דְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת, – שהם "סתום ונעלם", ורק בביאת המשיח הוא יגלה טעמי המצוות, שאז תתגלה "חכמה סתימאה", החכמה הסתומה. הרי, כפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר תורה, שתורה היא ב"חכמה סתימאה", ענין המוחין שב"כתר", ואילו מצוות הן ב"גולגלתא", בגולגלתא ובמקיף שלמעלה מחכמה סתימאה שבכתר. כיצד, איפוא, הדבר שכפי שתורה ומצוות הן ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', התורה למעלה מן המצוות (מצוות הן ב"מלכות", אות ה' אחרונה של שם הוי', ותורה היא ב"ד"א", האות וא"ו של שם הוי'), וכפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר ענין התורה? מתרץ רבנו הזקן: אֶלָּא שֶׁהוּא כַּחוֹתָם הַמִּתְחַפֵּךְ, – שמה שבחותם הוא צד ימין, הרי בדבר שעליו חותמים הוא צד שמאל, וכן להיפך; וכן גם מה ש"בולט" בחותם, "שוקע" בדבר שעליו חותמים, והאותיות השקועות שבחותם יוצאות בולטות בדבר שעליו חותמים – כך כאן, שמדריגת המצוות כפי שהן ב"כתר", בלמעלה מהשתלשלות, במדריגה עליונה יותר, יורדת בהשתלשלות הספירות למטה מענין התורה, שב"כתר" התורה היא במדריגה תחתונה יותר מאשר מצוות. וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן", – שה"תחילה" והמדריגה העליונה שב"כתר", ששם המצוות מושרשות, נעוצה בסוף ובמדריגה האחרונה של ספירות, ב"מלכות", הוּא כֹּחַ הָ"אֵין־סוֹף" בְּרִוּחַ־הוּא לְבַרֵא יֵשׁ מֵאַיִן, – כוח זה (כתר) ישנו, בנזכר לעיל, בספירת ה"מלכות", שממנה נעשית ההתהוות של "יש מאין", וְלֹא עַל־יְדֵי עִילָּה וְעָלוּל, שֶׁיִּהְיֶה הֶעָלוּל מָקָף מֵעִילָּתוֹ וּבָטֵל בִּמְצִיאוּת, – ל"עילה" שלו, שמסוג התהוות כזו אי אפשר שתתבצע כוונת ותכלית הבריאה, רַק יְהֶיה חַיֵּשׁ – בהרגשתו, דָּבָר נִפְרָד מֵ – מקורו, מ – אֱלקוּת, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמַּאֲצִיל בְּרִוּחַ־הוּא מָלֵךְ עַל כָּל – הנבראים שבהרגשתם הם הַנִּפְרָדִים, – מאלקות, עַל־יְדֵי שֶׁיְּקַיְּמוּ מִצְוֹתָיו שֶׁיִּצְוָה עֲלֵיהֶם, – שדוקא על־ידי־זה

אגרת הקדש

ובזה יובן היות המצות במל' ה' של שם הוי' והתורה בו"א וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצות הן בגולגלתא בלבנונית היא האורחא דכפלגותא דשערי דמתפלגא לתרי"ג אורחין דאורייתא שבו"א ושרש התורה דנפקא מח"ע הוא במו"ס דא"א והיינו החכמה דטעמי המצות אלא שהוא כחותם המתהפך ונעוץ תחלתן בסופן הוא כח הא"ס ב"ה לברוא יש מאין ולא ע"י עילה ועלול שיהיה העלול מוקף מעילתו ובטל במציאות רק יהיה היש דבר נפרד מאלקות בבדי שיהיה המאציל ב"ה מלך על כל הנפרדים ע"י שיקיימו מצותיו שיצוה עליהם וסוף מעשה במחשבה

מתבצעים הרצון והכוונה של הבריאה, מה ש"עלה ברצונו אנא אמלוך", ו"מלוכה" היא דוקא על דברים המרגישים עצמם כנפרדים, **והם** בטלים למלך, ביטולם של הנבראים לאלקות בא על ידי ענין המצוות המעשיות הנעשות **מן ועל-ידי** נבראים גשמיים שהתהוותם היא מספירת ה"מלכות", **וְ"סוֹף מַעֲשֶׂה** – המצוות שמקיימים בדברים גשמיים, עלו **בַּמַּחֲשָׁבָה תְּחִלָּה"**. – שהיא למעלה גם מ"ראשית" המחשבה, שב"תחלה" ובמדריגה העליונה יותר של מחשבה, ישנם הכוונה והרצון למצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים. **וְלָכֵן אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי**[40]: **"וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** – האם לא סובר ר' שמעון **שֶׁמַּפְסִיק לִלּוּלָב וְכוּ'"**, – שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמן שיש לקיימה, כמו בקיום מצות לולב, בירושלמי שם מקשה כך על מה שאמר ר' שמעון, שהוא ו"החברים" שלו אינם מפסיקים מלימוד התורה גם לא לקריאת שמע, שואלים על כך בירושלמי: האם לא סובר ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה – כמו לולב וסוכה, שכך הרי צריך להיות גם ביחס למצות קריאת שמע? אלא, להלן, מחלק בירושלמי בין קריאת שמע לבין שאר המצוות. שכן, זה "שינון" וזה "שינון": לימוד התורה וקריאת שמע הם שניהם ענין של שינון ולימוד, ואילו ביחס למצוות מעשיות בודאי שמודה ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה. הוספת כ"ק רבינו: **"ובענין התורה עצמה ג"כ יש קדימת המצות, דמהן התחלתה ותלוי קיומה (בדוגמת שלי' וולד)"**. ואומר להלן בירושלמי, אמר רבי יוחנן **וְ"כָל הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - נוֹחַ לוֹ שֶׁנִּתְהַפְּכָה שִׁלְיָתוֹ עַל פָּנָיו וְכוּ'"**, – הוספת כ"ק רבינו: "**ואין ולד**" – ולא היה נולד לכתחילה, הוא משתמש בלשון **זה** דוקא, שנוח לו שנתהפכה **שלייתו**, ואינו אומר סתם – שנוח לו שלא היה נולד, **כִּי הַשִּׁלְיָא נוֹצְרָה תְּחִלָּה מֵהַטִּפָּה, וְהִיא לְבַדָּהּ הָיְתָה עִקַּר הַוָּלָד עַד מ' יוֹם שֶׁהַתְּחִלָּה צוּרַת הַוָּלָד. וְכָכָה הַמִּצְוֹת הֵן עִקַּר הַתּוֹרָה וְשָׁרְשָׁהּ, הֲגַם** – למרות, **שֶׁהַמִּצְוָה הִיא נוּפָנִית** – אילו, **הַתּוֹרָה הִיא חָכְמָה**, – שהיא דבר רוחני, הוספת כ"ק רבינו: "**ול"ק דא"כ למה תורה למ' ממצות כדלעיל"**, **רַק שֶׁזֶּה** – המצוות הן **בְּחִיצוֹנִיּוּת** – עליונותן מתבטאת בענין מקיף, לא בענין פנימי, **וְזֶה** – תורה היא **בְּפָנִימִיּוּת**, – ומכניסה נשמה וחיות במצוות, **וּכְדִלְקַמָּן**. – וכפי שיוסבר להלן. הרי כיוון שהוא לומד תורה ואינו רוצה לקיים מצוות, חסר הרי העיקר והשורש של תורה, ולכן נוח היה לו אילו שלייתו מתהפכת ולא נשאר ממנו כלום.

אגרת הקדש

תחלה ולכן אמרו בירושלמי ולית ליה לר"ש שמפסיק ללולב וכו' וכל הלומד שלא לעשות נוח לו שנתהפכה שלייתו ע"פ וכו' כי השליא נוצרה תחלה מהטיפה והיא לבדה היתה עיקר הולד עד מ' יום שהתחילה צורת הולד. וככה המצות הן עיקר התורה ושרשה הגם שהמצוה היא גופנית והתורה היא חכמה רק שזה בחיצוניות וזה בפנימיות וכדלקמן.

יום שבת קודש ו' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלא, והנה כמו"כ... עד עמ' 262, להחיותם.

וְהֵנָּה כְּמוֹ-כֵן מְזִוּוּג – ויחוד, **זְעִיר-אַנְפִּין וְנוּקְבָא דִּבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה** – "ז"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה-יצירה-עשיה, **נִבְרְאוּ מֵאַיִן לְיֵשׁ כָּל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְהַנּוֹצָרִים** – היצורים של עולם ה"יצירה", **וְהַנַּעֲשִׂים**, – הדברים שבעולם ה"עשיה", כפי שהוסבר לעיל, הרי מ"מלכות דאצילות" ומהזיווג של "ז"א" ו"מלכות" דאצילות מתהווים הנשמות והמלאכים של עולם ה"בריאה", נבראים שהם כבר ענין של "יש", וכפי שהסביר רבנו הזקן, הרי זה על ידי כוח ה"אין סוף" הנמשך ב"מלכות" בכלל וביחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" בפרט, ומצד זה שה"קו" של "אור אין סוף" מלובש בספירות, שבגלל זה יכולה להיות מהם ההתהוות של מציאות "יש", כך גם שמיחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" מהספירות של העולמות **בריאה-יצירה-עשיה** מתהווים הנבראים של עולמות **אלה** (וכפי שיסכם רבנו הזקן, שגם בהם ישנה ההתלבשות של הארה מה"קו" של "אור אין סוף"), **עַל-יְדֵי אוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּתוֹכָן, שֶׁהִיא** – הנשמה היא, **אֱלֹקוּת, מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת**, – עשרת הכלים של "מלכות דאצילות" יורדים בספירות של בריאה-יצירה-עשיה להיות

אגרת הקדש

והנה כמו"כ מזיווג זו"ן דבי"ע נבראו מאין ליש כל הנבראים והנוצרים והנעשים ע"י אור הנשמה שבתוכן שהיא אלקות מהכלים די"ס דמל' דאצי' וגם בתוכה הארת

---

40. שבת פ"א ה"ב. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ולהעיר אשר כ"ז הוא ג"כ לפנ"ז בירוש' ברכות (פ"א ה"ב) אלא ששם מקדים סוכה ללולב ובשבת לולב ואח"כ סוכה, ולכן מסתבר דכאן הכוונה לסוגיית שבת דוקא (והטעם י"ל כי בשבת הוא עיקר דין זה). אבל צ"ע: בשני הסוגיות (בש"ס שלפנינו) "לעשות לולב ולעשות סוכה" - והחילוק מובן. וראה שו"ע אדה"ז חאו"ח ר"ס תרמ"א. ואכ"מ". וראה לקו"ש חלק כ' ע' 267 הערה 10. וש"נ.

הנשמה והאלקות של הספירות של בריאה־יצירה־עשיה. **וְגַם בְּתוֹכָהּ** – ב"מלכות דאצילות", ישנה **הָאָרַת ה"קַּו" דְּאוֹר אֵין־סוֹף** – שמצד אור ה"קו" שהוא מעין המאור, יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין", כפי שהסביר לעיל, **הַמְלָבֶּשׁ בַּאֲצִילוּת עַד הַ"פָּרְסָא"**, – והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה", שהאור של בריאה־יצירה־עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור של "אצילות". **וְהָאָרַת הַ"קַּו" שֶׁהָיָה מֵאִיר בַּכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת** – של "אצילות", **בָּקַע הַ"פָּרְסָא" עָמָּהֶם, וּמֵאִיר בָּהֶם** – בשלושים הכלים של **דאצילות** "בוקעים" את הפרסא, שגם אחרי הפרסא לא יהיה זה ענין אחר לגמרי, ענין של נברא ולא אלקות, אלא הם ענין של אלקות ואשר לכן הם אור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה (המהווה ומחיה הנבראים של בריאה־יצירה־עשיה), הרי כך גם ההארה מה"קו" **שבהם** גם כן **בוקעת** את הפרסא איתם וגם הארת ה"קו" מאירה באור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה. **וְכֵן, גַּם הַ"קַּו" בְּעַצְמוֹ** – לא רק הארת ה"קו" המאירה בכלים **דאצילות**, אלא גם ה"קו" בעצמו, **הַמְלָבָּשׁ בְּסִיּוּם וְסוֹף נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד דְּ"אָדָם קַדְמוֹן"**, שֶׁהוּא **סוֹף רַגְלֵי הַיְשֶׁר** שֶׁלּוֹ – של 'אדם קדמון', **הַמְסֻתָּיְמִים בְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, הִנֵּה הָאָרַת הַ"קַּו" מְאִירָה מִשָּׁם** – מנצח־הוד־יסוד **ד'אדם קדמון'**, **וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹר הַנְּשָׁמָה דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהוּא אֱלֹקוּת.** "א"ק" הוא 'אדם קדמון', שענינו הוא – המחשבה הראשונה האוצרת בתוכה ומקיפה את כל סדר ההשתלשלות ("צופה ומביט עד סוף כל הדורות"), ומהפרטים שבמחשבה הקדומה הזו באה החיות של כל סדר ההשתלשלות, ובזה גופא ישנם "ישר" ו"עיגולים" – "עיגולים" הוא ענין של "מקיף", המקיף על כל מדריגות ההשתלשלות בהשוואה ובאופן שוה, ש"אצילות" ו"עשיה" מוקפים יחד; ו"ישר" הוא הענין של אור פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם למהות ולמדריגת הענין, הרי רגלי **היושר** של 'אדם קדמון' מסתיימים במדריגה **האחרונה** של עולם ה"עשיה", שהיא "מלכות דעשיה". ועל כך הוא אומר, שהארת ה"קו" המאירה עד "מלכות דעשיה" (לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות", כי־אם ענין ה"קו" המאיר ב"א"ק" (אדם קדמון) – נמצאת בכל מדריגות ההשתלשלות, עד במדריגה התחתונה של "מלכות דעשיה" הבאה מהמחשבה הקדומה ד"א"ק", הרי ענין זה והארה זו מה"קו" מאיר ומתלבש באור הנשמה של עשר הספירות של העולמות בריאה־יצירה־עשיה, שהוא אלקות. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – מה"קו", **מִתְלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ רוּחַ דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – לא רק באור הנשמה, אלא גם בנפש רוח, **וְאַף גַּם בְּכָל הַכֵּלִים שֶׁלָּהֶם.** בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, למרות שאין הם אלקות, שמצד הארת ה"קו" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן "אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאיננו אלקות, אך מצד ה"קו" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה הקדומה של 'אדם קדמון') הארת ה"קו" באופן של הארה דהארה גם בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – כלומר המדריגה השלישית של הארה, **הוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְנוֹצָרִים** – של עולם ה"יצירה", **וְנַעֲשִׂים,** – של עולם ה"עשיה", שעל־ידי־זה מאירה בכל נברא ונוצר ונעשה, הכוונה שבמחשבה הקדומה ד"א"ק", שעל הנברא ונוצר ונעשה להשלים, וכוונה זו היא החיות של הנברא ונוצר ונעשה. הענין של "הארה דהארה דהארה" הוא, **שהארה** איננה העצם, אבל היא עדיין אותו **מהות** של הענין שממנו באה ההארה, כך שהארת ה"קו" היא עדיין מהות של אלקות, ואשר לכן היא מתלבשת רק באור הנשמה של הספירות שהוא אלקות. **הארה דהארה** כבר אינה המהות של המדריגה הקודמת, אך היא עדיין המציאות של הענין הקודם, שלכן ההארה דהארה מתלבשת בנפש ורוח של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, שכבר אינה המהות הקודמת (זה לא אלקות), אך זה עדיין **המציאות** של אותו ענין, ענין רוחני של כלים ושל ספירות, שלמרות שאין זה אלקות הרי זה גם כן לא **מציאות** של נברא. **הארה דהארה דהארה** היא כבר גם לא **המציאות** של ההארה האוריגינלית, שלכן ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מתלבשת בכל הנבראים, נוצרים ונעשים שהם מציאות של נבראים. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[41]**: "הַיְמִים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם,** – עשית, **וְאַתָּה מְחַיֶּה**

אגרת הקדש

הקו דאור א"ס המלובש באצי' עד הפרסא והארת הקו שהיה מאיר בכלים די"ס דמל' בקע הפרסא עמהם ומאיר בהם בבי"ע כמו באצילות ממש וכן גם הקו בעצמו המלובש בסיום וסוף נה"י דא"ק שהוא סוף רגלי היושר שלו המסתיימים במל' דעשיה הנה הארת הקו מאירה משם ומתלבשת באור הנשמה די"ס דבי"ע שהוא אלקות והארה דהארה מתלבשת בנפש רוח די"ס דבי"ע ואף גם בכל הכלים שלהם והארה דהארה דהארה הוא בכל הנבראים ונוצרים

---

41. נחמי' ט, ו.

אגרת הקדש

ונעשים כמ"ש הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כולם וכל זאת בבחינת התפשטות החיות להחיותם

אֶת כֻּלָּם", – שנמשכת חיות מ"אור אין סוף", מ"אתה", בכולם (בכל הנבראים), שזה ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מ"אור אין סוף", הנמשכת להיות חיות לכל הנבראים. **וְכָל זֹאת בְּבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת הַחִיּוּת לְהַחֲיוֹתָם.** – שבכך יש הבדל בין אופן ההתלבשות ב"אצילות", ובאור **הנשמה** של בריאה־יצירה־עשיה, ובנפש ורוח **ובלים** של עשר ספירות בריאה־יצירה־עשיה, עד בכל הנבראים.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמוד א

שניהם מתקנת חכמים, וגם כאן היה להם לתקן שהחרש יקנה, תשובתך היא, **הָתָם** – שם בשני חרשים, **תַּקִּינוּ לְהוּ רַבָּנַן** – תיקנו להם חכמים שהגבהתם הגבהה כלפי עצמם, **דְּלֹא אֲתֵי לְאַנּוֹנֵי** – שאם לא יזכו בה, יגיעו אחרים ויחטפו אותה מהם ויבואו החרשים לריב עמם, אבל **הָכָא** – כאן, בחרש המגביה עם פיקח יחד, אין לחשוש שאם יבואו לקחת מיד החרש שלא זכה, יריב עמם, משום **שְׁמֵימָר אָמַר** – יאמר החרש, הלא אפילו **הַפִּקֵּחַ לֹא קָנֵי**, והאם **אֲנָא** אֶקְנֵי – אני אקנה את המציאה, ויסבור שמי שחטף ממנו כדין עשה ולא יריב עמו, וכיון שכן לא הוצרכו לתקן שיזכה בה באופן זה.

הגמרא חוזרת לדברי רמי בר חמא שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ומברר מאיזה דין במשנה הוכיח כן: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַדָּא לְרַב אַשִׁי, דִּיוּקָא וְהוֹכְחָתָא דְּרַמִּי בַּר חָמָא** מהמשנה, **מַהֵיכָא** – מאיזה דין במשנה למד את דינו.

אִי נֵימָא – אם נאמר **שְׁמֵרֵישָׁא** של המשנה, שנאמר בה **'שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית'**, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, יחלוקו', ומכאן שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, שאם לא כן, מדוע יחלוקו, הכיצד נעשתה הטלית של שניהם, הלא כיון שאין אדם מגביה עבור חבירו תיעשה ההגבהה של כל אחד כמי שחציה השני מונחת על גבי קרקע ואינה הגבהה, ולא קנה לא זה ולא זה. אם מכאן הוכחתו של רמי בר חמא, יש לדחותה, כיון **דְּהָתָם** – בדין זה במשנה אין הם אומרים שמצאוה יחד, אלא **דְּאִי קָאָמַר** – זה אומר **כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגְבַּהְתֵּהּ כּוּלָּהּ** – ואני הגבהתיה כולה לבדי, **וְהַאי אָמַר** – וכן השני אומר **כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגְבַּהְתֵּהּ כּוּלָּהּ** – ואני הגבהתיה כולה לבדי. וכיון שכל אחד טוען שהוא הגביה את כולה לבדו, גם אם נאמר שמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, אין אדם אחר מן השוק יכול לחוטפה מהם, שהרי אינם אומרים שהגביהו יחד שניתן יהיה לטעון שלא זכו כלל.

אֶלָּא ראייתו של רמי בר חמא היתה **מֵהָא דְּקָתָנֵי** – מהמשך דברי המשנה, **'זֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי'**, ויש להקשות, **הָא תּוּ** – מה שחזרה המשנה וכתבה זאת, **לָמָּה לִי**, הרי כבר אמרה המשנה 'זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה', **אֶלָּא** ודאי **מִמְּשְׁנָה יְתֵירָה** זו, שלכך כפלה המשנה דברים אלו, בכדי להשמיענו דין נוסף שאם הגביהו יחד חולקים אותה ביניהם, **שְׁמַע מִינָּהּ** – הרי שיש ללמוד מכך את דינו של רמי בר חמא **שַׁהֲמַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ.**

דוחה הגמרא: **וְהָא אוֹקִימְנָא** – והלא בראש הפרק (ב.) העמדנו את דברי המשנה שאמרה 'זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה' וחזרה ואמרה 'זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי' **שֶׁהֲרֵישָׁא** 'זה אומר אני מצאתיה' מדברת **בְּמְצִיאָה**, ומתדיינים הם ביניהם מי מצאה והגביהה ראשון, **וְהֵיפָא** האומרת 'זה אומר כולה שלי' מדברת **בְּמֻחְזָק וּמְמָכָּר**, ומתדיינים הם ביניהם מי קנאה מבעליה הקודמים, וכיון שכן הרי שאין זו משנה יתירה, ואין ללמוד ממנה את דינו של רמי בר חמא.

אֶלָּא רמי בר חמא למד דין זה **מֵהֵיפָא** של המשנה, שנאמר בה 'זה **אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר חֶצְיָהּ שֶׁלִּי'**, ויש להקשות, **הָא תּוּ** – מה שחזרה המשנה לכתוב זאת, **לָמָּה לִי**, הלא ניתן ללמוד דין זה מהאמור ברישא לגבי 'זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי', **אֶלָּא** ודאי **מִמְּשְׁנָה יְתֵירָה** זו שלכך כפלה המשנה דברים אלו, ללמדנו שאם הגביהו יחד קנו שניהם, **וְשַׁמַע מִינָּהּ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ.**

דוחה הגמרא: **וּמַאי** – מנין **דִּבְמְצִיאָה** מדברת המשנה, שתלמד ממנה לענין מגביה מציאה לחבירו, **דִּלְמָא** – שמא **בְּמֻחְזָק וּמְמָכָּר** עוסקת המשנה, **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר לפרוך **דְּאִי** עוסקת המשנה **בְּמֻחְזָק וּמְמָכָּר, מַאי לְמֵימְרָא** – מהו החידוש בדבר הרי דין זה נלמד מהרישא, יש להשיב על כך **דְּאִיצְטְרִיךְ** – צריכה המשנה לחדש שכל אחד נשבע, שאילולי היתה המשנה מחדשת זאת, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – סבור היית לומר **דַּהַאי דְּקָאָמַר** – זה שאמר **חֶצְיָהּ שֶׁלִּי, לְחֵנּוֹי** – יחשב **כְּמַשִּׁיב אֲבֵידָה**, שהלא יכול היה לומר 'כולה שלי', וממה שהודה ואמר שרק חציה שלו, הרי שאדם נאמן הוא, **וְלִיפְטַר** – ויפטר מלהשבע, **קָמַשְׁמַע לָן** – באה משנתינו להשמיענו שאינו נפטר משום כך משבועה, שיתכן לומר **דְּהַאי אִיעֲזוּמֵי קָא מַעֲזִים** – שזה האומר חציה בערמה בא, **סָבַר** בדעתו, **אִי אֲמִינָא** – אם אומר שכולה **שֶׁלִּי, בְּעִינָא אִשְׁתַּבּוּעֵי** – אהיה צריך להשבע, ועל כן **אֵימָא הָכִי** – אומר כך, שרק חציה שלי, **דְּאֲחֵוֵי** – שאהיה על ידי זה **כְּמַשִּׁיב אֲבֵידָה וְאִיפְּטַר** מלהשבע, ועל כן אין נאמן בלא שבועה. ונמצא מכל זה שאין דין זה מיותר כלל ואין ללמוד מכאן שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו.

אֶלָּא יש לומר שרמי בר חמא למד זאת **מֵהָא** – מדין זה שבמשנה, **'חָיְוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה** וכו' זה אומר כולה שלי וכו' יחלוקו', ויש להקשות, **הָא תּוּ** – מה שחזרה המשנה וכתבה זאת, **לָמָּה לִי**, הרי אפשר ללמוד דין זה מהדין שלפניו לגבי שנים אוחזים בטלית, **אֶלָּא מִמְּשְׁנָה יְתֵירָה זוּ שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ**, וזהו מה שבאה המשנה להשמיע.

דוחה הגמרא: **וְדִלְמָא** – ושמא **הָא קָמַשְׁמַע לָן** – באה המשנה להשמיענו דין אחר, **דִּרְכֹב נַמִּי קָנֵי** – שגם רוכב קונה את הבהמה, אף שאין זו משיכה, שאינה מנהיגה ברגליו כלל ואינה זזה ממקומה, ולא באה המשנה ללמד את דין המגביה מציאה לחבירו.

מסקנת הגמרא מהיכן למד רמי בר חמא את דינו: **אֶלָּא** ראייתו של רמי בר חמא היא **מֵהֵיפָא**, שנאמר בהמשך המשנה **'בְּזְמַן שֶׁהֵן מוֹדִין אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים חוֹלְקִין בְּלֹא שְׁבוּעָה'**, ויש לברר, **בְּמַאי** – במה מדובר כאן, **אִי** מדובר **בְּמֻחְזָק וּמְמָכָּר**, ששניהם מודים שקנאוה יחד, **וְכִי צְרִיכָא לְמֵימַר** – האם צריך הדבר להיאמר שהם חולקים בלא שבועה, ומה חידוש יש בדבר, **אֶלָּא לָאו** – האם אין הדבר מוכרח שמדובר **בְּמְצִיאָה** ששניהם מודים שהגביהוה יחדיו, ובאה המשנה ללמד שזכו שניהם במציאה ואין אחר יכול לקחתה מהם, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – ואכן, מדברי המשנה הללו אמר רמי בר חמא שיש לשמוע את דינו **שֶׁהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ.**

בתחילת הסוגיא אמר רבא לחלוק על דברי רמי בר חמא. הגמרא מביאה כיצד יבאר את המשנה שממנה למד רמי בר חמא: **וְרָבָא אָמַר לָךְ**, טעמה של המשנה היתירה שלמדנו ממנה שמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, הוא מחמת שמגביה אותה גם לעצמו, ורק בזה מועילה הגבהתו לחבירו, לפי שאומרים **מָגוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ** – מתוך שזכה לעצמו בהגבהה זו, הועיל בה לזכות גם לחבירו, וכמבואר בתחילת הסוגיא:

שנינו במשנה: **חָיְוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין** על גבי בהמה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי, זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו:

הגמרא דנה האם מועילים מעשי קנין של רכיבה או הנהגה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר לִי רַב יְהוּדָה**

יום ראשון

יום רביעי — כט אלול, ערב ר״ה — ה׳תש״ג

סְלִיחוֹת בְּאַשְׁמוֹרֶת הַבֹּקֶר, וְאֵין נְפִילַת אַפַּיִם. הַתָּרַת נְדָרִים, וּבַעֲשָׂרָה. עֲרוּב תַּבְשִׁילִין.

שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קנ. פה־פו.
תניא: האותיות הנגלות . . . כנודע.

יום הולדת את הצ״צ – שנת תקמ״ט.

מפתגמי רבינו הזקן: מען האָט גאָר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי״ת דער גוף פון א אידען.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ – שְׁנַת תקמ״ט.
מִפִּתְגָּמֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: אֵין לָנוּ שׁוּם מֻשָּׂג, עַד כַּמָּה יָקָר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוּפוֹ שֶׁל יְהוּדִי.

יום שני

יום חמישי — א תשרי, א דר״ה — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: האזינו, חמישי עם פירש״י.
תהלים: א־ט. פח־צ.
תניא: כ. איהו . . . ־258־ בלה״ק.

בִּרְכַּת הַדָּלָקַת הַנֵּרוֹת: שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן. שֶׁהֶחֱיָנוּ. אֵין כּוֹפְלִין "לְעֵלָּא" בַּקַּדִּישׁ, לְבַד מִנְּעִילָה. לְדָוִד גו' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ גו' – קֹדֶם עָלֵינוּ. בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם: "תִּקְעוּ", "כִּי חֹק". וְאֵין אוֹמְרִים "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי", וְ"אַתְּקִינוּ". לְתַשְׁלִיךְ: מְנַעֲרִים שׁוּלֵי הַטַּלִּית־קָטָן.
"יְהִי רָצוֹן" שֶׁעַל הַתַּפּוּחַ – אַחַר הַבְּרָכָה וְקֹדֶם הָאֲכִילָה. אוֹכְלִים רֹאשׁ אַיִל, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים "יְהִי רָצוֹן" כִּי־אִם עַל הַתַּפּוּחַ.

יום שלישי

יום ששי — ב תשרי, ב דר״ה — ה׳תש״ד

לְאֵל עוֹרֵךְ דִּין – בְּתְפִלַּת מוּסָף.

שיעורים. חומש: האזינו, ששי עם פירש״י.
תהלים: י־יז. צא־צג.
תניא: והגם שהיש . . . . ־קל־ עילתו.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים הוֹדוּ, אֲבָל אוֹמְרִים פָּתַח אֵלִיָּהוּ.

מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסִּדּוּר "שַׁעַר הַ׳קְּרִיאַת־שְׁמַע׳ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ" (ע״ד עַמּוּד א), שֶׁקֹּדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר אוֹמְרִים "אָנָּא בְּכֹחַ", פֵּרוּשׁוֹ: בְּדֶרֶךְ כְּלָל הֵם הַכַּוָּנוֹת מֵהַפְּסוּקִים שֶׁרָאשֵׁי תֵּבוֹת שֶׁלָּהֶם שֵׁם שְׁנֵי מִשֵּׁם מ״ב, אָמְנָם יֵשׁ שֶׁמְּכַוְּנִים הַתֵּבוֹת "אָנָּא בְּכֹחַ כו״" בְּמַחֲשָׁבָה, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים הָאוֹתִיּוֹת וְהַתֵּבוֹת. וְהָעוֹסֵק בְּכַוָּנוֹת צָרִיךְ לִלְמֹד הָעִנְיָנִים בָּרוּר בִּכְתְבֵי הָאֲרִיזַ״ל, וְאָז כַּוָּנָתוֹ רְצוּיָה.

יום רביעי

שבת — ג תשרי ש״ת — ה׳תש״ד

מַתְחִילִין "מִזְמוֹר לְדָוִד" וְלֹא "לְכוּ נְרַנְּנָה", וְכֵן בְּכָל שַׁבָּת מוֹצָאֵי יוֹם־טוֹב.
הַפְטוֹרָה: שׁוּבָה – יִבָּשְׁלוּ בָם. נְזִי אֵל בָּמוֹךָ – מִיכָאֵל קָדֶם.

שיעורים. חומש: האזינו, שביעי עם פירש״י.
תהלים: יחכב. צדצו.
תניא: אך נשמת . . . 260 בבי״ע.

בִּיחִידוּת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן ב תֵּצֵא בְּשִׁשִּׁי בֶּאֱלוּל תקס״ד סִפֵּר לוֹ רַבֵּנוּ: שַׁבָּת פָּרָשַׁת תָּבוֹא תקכ״ח אָמַר מוֹרִי וְרַבִּי (הָרַב הַמַּגִּיד מִמעזריטש) – תּוֹרָה, וְהִתְחָלָתָהּ "וְשָׁבְתָּ עַד הָוָי׳

אֱלֹקֶיךָ״, וּבְאֹר כִּי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַד אֲשֶׁר הַוָ״ה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, יִהְיֶה אֱלֹקֶיךָ, אֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָא הַטֶּבַע, בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים. כָּל הַחֶבְרֶיָא קַדִּישָׁא הָיוּ בְּהִתְעוֹרְרוּת גְּדוֹלָה מִתּוֹרָה הַהִיא. הָרַב הַצַּדִּיק ר׳ מְשׁוּלָם זוּסְיָא מֵאַנִיפּאלִי אָמַר, כִּי הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת תְּשׁוּבָה כָּזוֹ, וְעַל כֵּן יְחַלֵּק אֶת הַתְּשׁוּבָה לַחֲלָקִים, כִּי תְּשׁוּבָה רִאשׁוֹנָה תִּבּוֹת: ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הַוָ״ה אֱלֹקֶיךָ. ש, שִׂוִּיתִי הַוָ״ה לְנֶגְדִּי תָּמִיד. ו, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ. ב, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ. ה, הַצְנֵעַ לֶכֶת עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ.

כְּשֶׁסִּפֵּר לִי אָדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] אֶת הַנַ״ל, סִיֵּם: תֵּבַת ״תְּשׁוּבָה״ צְרוּפָה מֵחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, אֲשֶׁר כָּל אוֹת הוּא דֶּרֶךְ וְאֹפֶן בַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה – וּבֹאֵר בַּאֲרִיכוּת חֲמִשָּׁה הָאֲפָנִים – וְכֻלָּם בָּאִים מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.

יום חמישי

יום ראשון — ד תשרי — ה׳תש״ד

צוֹם גְּדַלְיָה נִדְחֶה. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. סְלִיחוֹת.

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: כג־כח. צז־צט.
תניא: אמנם . . . קלא והלידה.

קְצוּר בֵּאוּר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] בְּאֹפֶן הָא׳:

ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הַוָ״ה אֱלֹקֶיךָ. עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי הַתְּמִימוּת, כְּמָה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת בְּעִנְיַן הַתְּמִימוּת, וּבְיַחַס אֶל הַתְּשׁוּבָה הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה הִיא תְּמִימוּת הַלֵּב – הַנִּקְרֵאת עֶרְנְסְטְקֵייט [=רְצִינוּת] – כְּאָמוּר בְּאַבְרָהָם ״וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ״.

יום שישי

יום שני — ה תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש״י.
תהלים: כט־לד. ק־קב.
תניא: ובזה יובן . . . קלא וכדלקמן.

קְצוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַב׳:

ש, שִׂוִּיתִי הַוָ״ה לְנֶגְדִּי תָּמִיד. הַוָ״ה מוֹרֶה עַל הִתְהַוּוּת הָעוֹלָם וְהִתְהַוּוּת הַנִּבְרָאִים, אֲשֶׁר הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ וְחִיּוּתָהּ הוּא בְּדֶרֶךְ אֵין־עֵרוֹךְ מֵאַיִן לְיֵשׁ. וְהִיא עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי־זֶה אֲשֶׁר תָּמִיד לְנֶגֶד עֵינָיו עִנְיַן הַהַוָ״ה שֶׁל הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — ו תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח. קג־קה.
תניא: והנה כמו״כ . . . 262 להחיותם.

קְצוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַג׳:

ו, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, אֲשֶׁר זֶהוּ כְּלִי לִ״וְאָהַבְתָּ אֵת הַוָ״ה אֱלֹקֶיךָ״, וּבְאוּר בְּמַאֲמָר ״כָּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ, רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ״. עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה בְּסִבַּת לֵב טוֹב.

דין הכהן קודם לדין אחרים?

יום ראשון כ"ט אלול ה'תשע"ו

הלכות סנהדרין פרק כא, הלכה ו: הָיוּ לִפָּנַי הַדַּיָּנִים בַּעֲלֵי דִּין הֲרֵבֵּה – מַקְדִּימִין אֶת דִּין הַיָּתוֹם לְדִין הָאַלְמָנָה... וְדִין תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ.

בגמרא (נדרים סב, א) למדים שיש להקדים דינו של תלמיד חכם לשל אחרים מדין הכהן, "מה כהן נוטל בראש, אף תלמיד חכם נוטל בראש". ובכהן נאמר "וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב", ודרשו 'וקדשתו' - לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון.

ותמה ה'עין יעקב' (שם): אם כן, וודאי יש להקדים דינו של הכהן עצמו לדין של אחרים, ומדוע לא הביאו הפוסקים הלכה זו?

והוסיף ה'תומים' (חו"מ סי' טו סק"ג): לדעת הסוברים (תוס' חולין פז, א ד"ה חייבו, רא"ש שם ועוד) שהמצוה להקדים את הכהנים לכל דבר שבקדושה היא מדרבנן והלימוד מ'וקדשתו' הוא 'אסמכתא' בעלמא, יש לומר שלא אמרו לכבדו בכל דבר אלא רק במקצת הדברים, אבל לדעת הרמב"ם זו מצות־עשה מדאורייתא (הל' כלי המקדש פ"ד ה"א) ואם כן וודאי יש להקדים דין הכהן לדינם של אחרים!

ומבאר:

א. המצוה לכבד את הכהן ולהקדימו נאמרה רק בדבר שבקדושה, אבל להקדימו ב'דברי ריבות' בינו לחברו אינו כבוד. וגם מה שאמרו בגמרא (שם) שצריך להקדים דין תלמיד חכם, הרי זה משום שהקדמת דינו היא 'דבר שבקדושה', שלא יתבטל מלימודו.

ב. ה'מגן אברהם' (או"ח סי' רא סק"ד) כתב שאין אנו בקיאים ביחוסי כהונה ואין הכהנים מוחזקים ככהנים בוודאי, ולכן "אין מאכילים חלה בזמן הזה לשום כהן" (שם סי' תנט סק"ט בדעת מהר"י וייל). ומטעם זה אין צורך להקדים את דינו.

ובספר 'אורח משפט' (סי' טו סק"ג) תמה על זה, הרי רבים סוברים (ראה שד"ח כללים, מע' כ) שהכהנים בזמננו בחזקת כהנים כשרים לכל דבר, ומבאר:

דין תלמיד חכם קודם לדין של אחרים גם כשהתחילו כבר להישמע טענותיהם של בעלי הדין, כי 'עשה' של 'כבוד התורה' עדיף (שבועות ל, א) ודוחה את ה'עשה' של 'כקטון כגדול תשמעון', אבל בכהן אין להקדים את דינו (כאשר התחיל דין האחר) משום ה'עשה' של 'וקדשתו', כי אין 'עשה' דוחה 'עשה'.

[אך כאשר עדיין לא התחיל הדין השני, וודאי יש להקדים את דין הכהן ואין צורך לכתבו כאן והוא נלמד מדברי הרמב"ם במקום אחר (הל' מתנ"ע פ"ח הי"ז) שיש להקדים את הכהן לכל דבר].

הוצאות משפט על המפסיד

יום שני א' תשרי ה'תשע"ז

הלכות סנהדרין פרק כג, הלכה ה: אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמְלַאכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, וְאָמַר לָהֶן... תְּנוּ לִי שְׂכַר בַּטָּלָתִי – הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר נִפְרָע שֶׁהוּא שְׂכַר הַבַּטָּלָה בְּלִבַּד וְלֹא יוֹתֵר, וְיִטֹּל מִשְּׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה.

האם מותר להתנות שהמפסיד בדין ישלם את שכר הדיין?

הרמב"ם כותב שגם כאשר הותר לדיין ליטול שכר, עליו ליטול משני הצדדים בשווה. ויש לעיין: הרי לעד מותר ליטול שכר כאשר הוא בטל ממלאכתו לצורך העדות גם אם נוטל מצד אחד בלבד (נתיבות המשפט סי' לד חידושים סקכ"א), ומדוע אם כן לדיין אסור?

ומבאר ה'ערך שי' (חו"מ סי' ט, ה) על פי דיוק לשון הרמב"ם 'אם היה עוסק במלאכתו ובאו לפניו שניים לדין'.

כלומר, מדובר ששני בעלי הדין רוצים לדון בפניו, ולכן מצד הדין שניהם צריכים לשלם את שכרו בשווה ואם לא יתנו בשווה הרי זה נראה שזה שנתן יותר העניק מתנה לדיין והרי זה שוחד, אבל אם רק אחד משניהם רוצה בדיין זה, והשני רוצה לדון בפני דיין אחר שאינו עסוק במלאכה ובכך לחסוך את תשלום השכר, אין איסור שבעל הדין המעוניין בדיין זה דוקא ישלם לבד את שכרו, שהרי מעיקר הדין התשלום מוטל עליו ואין זה נראה שוחד.

ולפי זה יש להתיר גם להתנות שהמפסיד לבדו ישלם את שכר הדיין, כי מאחר ועל דעת כן באו לדין, נמצא שמלכתחילה החיוב חל רק על המפסיד וממילא אין זה נראה שוחד (לב אריה ב, נו).

אך ה'אגרות משה' (חו"מ ב כו, ג) סובר שגם כאשר רק אחד מבעלי הדין מעוניין בדיין זה, אסור שישלם לבדו את שכרו שכן האיסור ליטול שכר מאחד אינו דווקא משום שמשלם יותר מהמוטל עליו מן הדין אלא עצם העובדה שהדיין קיבל ממון מאחד מהם גורמת לו קירוב דעת אליו.

האם רבנים ודיינים רשאים לעסוק במלאכה?

יום שלישי ב' תשרי ה'תשע"ז

הלכות סנהדרין פרק כה, הלכה ד: כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, אֲפִלּוּ בַּעֲשִׁיַּת מְלָאכָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה בְּפָנֵיהֶם.

וכתב ה'באר יעקב' (חו"מ סי' ח ס"ד) שמותר לו לעשות מלאכה ברבים לצורך מצוה כמסופר בגמרא (קידושין ע, א) אודות רב יהודה שראה את רב נחמן עסוק בבניה, וכאשר העיר לו שפרנס הממונה על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלושה – השיב רב נחמן שהוא בונה מעקה לגגו ובמלאכת מצוה מותר לו להתעסק.

ואדרבה: מלאכה לשם מצוה כבוד היא, כמובא בגמרא

(שבת קיט, א) "גדולי החכמים היו עושים בעצמם מלאכות שאינן לפי כבודם כדי להרבות בכבוד השבת" (הובא בש"ע אדה"ז או"ח סי' ר"נ ס"ד).

ובספר ה'מקנה' (קידושין שם) הביא ראיה גם מהנאמר במשה רבינו "ויבן משה מזבח" (שמות יז, טו), וכן "וישכם בבוקר ויבן מזבח" (שם כד, ד), ובהקמת המשכן נאמר "ויקם משה את המשכן" (שם מ, יח) הרי שמלאכת מצוה מותרת גם לנשיא.

והאם מותר לרב או דיין לעסוק במלאכה לפרנסתו?

הרמב"ם כאן אסר מלאכה, ומשמע לכאורה שאסור גם לצורך פרנסתו אך בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"י) כתב "כל המשים על ליבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חלל את ה' ובזה את התורה", הרי שראוי להתפרנס ממלאכה ולא להזדקק לציבור.

וביאר ה'מנחת יצחק' (ח"ד סי' עח): לשיטת הרמב"ם שצריך להתפרנס רק ממלאכה, המתפרנס מהרבנות "הרי זה חילל את ה'" אבל העוסק במלאכה כדי להתפרנס מקדש את ה' בכך שאינו נהנה מדברי תורה, ונמצא שעוסק במלאכה לצורך מצוה ומותר.

אמנם יש סוברים שמותר להתפרנס מן הרבנות "ולכן נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של העיר, יש לו הכנסה וסיפוק מאנשי העיר, כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון" (רמ"א יו"ד סי' רמ"ו סכ"א). ולשיטה זו כתב התשב"ץ (סי' קמ"ב) "שהחכמים הממונים פרנסים על הציבור אפילו אפשר להם לעשות מלאכה, אין להם לעסוק במלאכה בדורות הללו שנתמעטו בני עליה".

האם התאריך ידוע לכל?

יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ז

הלכות עדות פרק ב, הלכה ד: כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ; אֲבָל אַחַר חֲצוֹת ... אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נוֹדַע שֶׁנִּיהֶם יוֹם אֶחָד מִימֵי הַשַּׁבָּת – עֵדוּתָן בְּמֻלָּה; שֶׁאֵין חֲצִי הַחֹדֶשׁ בָּא וּכְבָר יָדְעוּ הַכֹּל אֵימָתַי הָיָה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ.

במשנה (ר"ה יח, א) נמנה חודש כסלו בין החדשים בהם היו בית־דין שולחים להודיע מתי נקבע ראש חודש, כדי שידעו מתי חל חנוכה.

והקשה ה'פני יהושע': אם לאחר רוב החודש כולם יודעים מתי היה ראש חודש, למה היה צורך בשלוחים בכסלו להודיע על חנוכה שחל בכ"ה בו?

ותירץ: השלוחים נועדו עבור המיעוט שאינם יודעים מתי נקבע ראש חודש אלא שבדיני עדות אין מתחשבים עם המיעוט ורק בתחילת החודש כאשר הרוב אינם יודעים בקביעות ראש חודש מסתבר לתלות את הטעות בכך ולא לומר שהעדות מוכחשת.

אך ה'ערוך לנר' (שם) מקשה על כך מלשון הרמב"ם "שאין חצי החודש בא וכבר ידעו הכל אימתי היה ראש החודש", הרי שהדבר ידוע לכל ולא רק לרוב!

ומיישב באופן אחר: כאשר נודע לבית־דין שבעיר על קביעות החודש, אזי משעבר רוב החודש הדבר ידוע לכל, אך במקומות שבהם אפילו בית־דין לא ידעו מתי נקבע ראש החודש, בהכרח לשלוח שלוחים (וראה חכם צבי תוספות חדשים סי' י).

וה'חתם סופר' (פסחים, השמטות כז, א ד"ה ודאתאן) הקשה כעין זה על יו"ט אחרון של פסח וסוכות החלים לאחר רוב ימי החודש ואעפ"כ עושים בהם יום טוב שני, ותירץ לפי דברי הגמרא (מגילה ב, א) שבני הכפרים מקדימים את קריאת המגילה קודם י"ד באדר רק כאשר ישראל על אדמתם ולא בזמן הזה. ופירש רש"י, שכאשר בני ישראל מרוכזים בארץ ישראל מספיקים שלוחי בית דין להגיע לקצה ארץ ישראל עד הפסח, אך לאחר מכן אין השלוחים מגיעים עד הפסח ומסתמכים בקביעת הפסח על התאריך שבו קראו את המגילה בחודש הקודם, ואם יקדימו את קריאת המגילה, עלול לצאת מכשול לגבי קביעת זמן הפסח.

ולפי זה, האמור בהלכה זו שעד רוב החודש כולם יודעים את התאריך, מדובר רק בזמן שישראל היו על אדמתם ודנו דיני נפשות, אך לאחר מכן עשויים לטעות אף לאחר רובו של חודש, ולכן עושים יו"ט שני גם בימים אחרונים של פסח וסוכות.

סמכותו של 'בית־דין לערעורים'

יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ז

הלכות עדות פרק ו, הלכה ה: וְלָעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחַר בֵּית דִּין אַחֵר, אֶלָּא מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בָּקִיאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל בּוֹדְקִין אַחַר הָעֵדִים.

לפי זה מתעוררת השאלה, כיצד יש מקום למושג 'בית דין לערעורים' הנהוג בימינו, והרי 'לעולם אין בית דין בודקין אחר בית דין אחר'?

והנה מדברי ה'ספורנו' (שמות יח, כא) עולה שהמושג של 'בית דין לערעורים' הוא רעיון ישן, שכן הוא מפרש את עצת יתרו למשה רבינו למנות שרי אלפים ושרי מאות, שכל ערכאה תשמש כ'בית דין לערעורים' ביחס לערכאה הנמוכה ממנה: 'כשיהיו ב' מדרגות זו למעלה מזו, הנה ישפוט הקטן ראשונה, והצועק על פסק דינו יצעק אל הגדול ממנו'.

ואין זה סותר למבואר בהלכה זו שאין לבית דין לערער אחר החלטת בית דין אחר, כי אם מלכתחילה כל הציבור הסכימו לכך וגם הדיינים יודעים שכך הוא מנהג המקום, הרי מלכתחילה נכנסו לדון בהסכמה שיוכלו לערער על דינם ואין זה זלזול בכבודם.

ועוד, כאשר הדיין כפה על אחד הצדדים להגיע לדין, הרי הוא רשאי לדרוש לקבל את פסק הדין בכתב כדי שיוכל ללכת לבית דין הגדול לשאול אם לא טעה (נודע ביהודה מהדו"ת חו"מ א), ולפי זה ההלכה שאין בית דין בודקים אחר בית דין אחר אמורה רק אם דנו בהסכמה ולא בכפייה (וכאמור, גם

כשדנו בהסכמה יש אפשרות לערער אם זה מנהג המקום).

ויש אומרים, שמלכתחילה לא נאמר איסור לבית דין לבדוק אחר בית דין אחר אלא שאינם צריכים לעשות כן ואם בא לפניהם פסק של בית דין אחר יכולים לפסוק על פיו ואין צריכים לבדוק בעצמם את נכונותו, אך רשאים לעשות כן אם ירצו.

ויש לדייק כן מדברי הרמב"ם, כי אם אכן היה איסור בכך, מדוע לא הזכירו בהלכות סנהדרין בין ההלכות הנוגעות לבית דין אלא הזכירו כאן בהלכות עדות, אגב הסיפא של דבריו 'אבל בודקין אחר העדים', היינו שצריכים לבדוק את העדים, ואגב כך כתב שאין צריכים לבדוק אחר בית דין אחר, ומשמע שאין בכך איסור.

(ציץ אליעזר טז, טז).

עד רשע שהרהר תשובה — יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ז

הלכות עדות, פרק י הלכה ב: אִי זֶהוּ רָשָׁע? כֹּל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה... חֶרְפָּה זֶה רָשָׁע וּפָסוּל לְעֵדוּת.

הקשה ה'לחם משנה' (הל' אישות פ"ח ה"ה): מדוע רשע פסול לעדות, והרי פסק הרמב"ם (שם) שהמקדש אשה "על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור, הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר תשובה בלבו", ואם כן נחשוש גם שמא עד זה הרהר תשובה בלבו ונכשיר את עדותו?

ויש להוסיף ולשאול: בשו"ת 'שתי הלחם' (סי' ל) הוכיח מדברי הגמרא (סנהדרין מז, א) שגם כאשר הרשע התוודה על חטאו עדיין הוא נקרא 'רשע', כל זמן שלא היתה לו כפרה (על ידי יסורים), ואם כן, מדוע רשע המקדש אשה על מנת שהוא צדיק, מקודשת מספק שמא הרהר תשובה – והרי כל זמן שלא הייתה כפרה עדיין נקרא רשע?

ומבאר הגאון מצ'יבין (דובב מישרים א, סי' כב):

חתן ביום חופתו מוחלים לו על כל עוונותיו (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) וכאשר מהרהר בתשובה בעת שמקדש את האישה הרי בו בזמן מתכפר לו החטא, כי הקידושין והכפרה באים יחדיו (בדוגמת "גיטו וידו באין כאחת").

אבל לענין עדות אין בהרהור תשובה כדי להכשיר עדות רשע, כי כל זמן שלא היתה לו כפרה נקרא רשע.

ויש להעיר: מדברי אדה"ז ב'אגרת התשובה' (פ"א), המיוסדים על דברי הגמרא (סנהדרין כה, ב) והשו"ע (חו"מ סי' לד סע' כט), משמע שדי במחשבה לעזוב את החטא, אף ללא יסורים המכפרים, כדי להכשירו לעדות. ולענין ההבדל בין רשע המקדש אשה לעד רשע – כבר ביאר ה'לחם משנה' שרק במקדש אשה חוששים שמא הרהר תשובה בלבו, כיון שאמר במפורש "על מנת שאני צדיק".

דרך תשובה — שבת קודש ו' תשרי ה'תשע"ז

הלכות עדות פרק יב, הלכה ט: וְכֵן מַצָּא שֶׁחָיָה בּוֹדֵק לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וְיָצְאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹכְלֵי טְרֵפָה שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת – חֶרְפָּה זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, עַד שֶׁיֵּרָאֶה מִמַּעֲשָׂיו שֶׁנִּחַם עַל רָעָתוֹ . . וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּמָמוֹן חָשׁוּב. אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב.

לכאורה, מי שיצאה טריפה תחת ידו פסול לעדות משום שעבר על איסור 'לפני עיור לא תיתן מכשול' וגרם לאחרים לאכול בשר טריפה.

אך אין לפרש כן שהרי כתב הרמב"ם (פ"י ה"ב) שאינו נפסל לעדות אלא אם עבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ועל לאו של 'לפני עיור' אין לוקים.

אך הטעם מבואר בלשון הרמב"ם: 'שהרי הוא בכלל אוכלי טריפה שהן פסולין לעדות'. כלומר, מאחר והוא מזלזל באיסור טריפה ואינו נמנע מלהאכיל אחרים, יש להניח שגם הוא עצמו אוכל טריפות, ולכן נפסל לעדות (כסף משנה).

ומדוע כתב הרמב"ם הלכה זו דווקא בטבח הבודק לעצמו?

לדעת ה'טור' (חו"מ סי' לד, ע"פ ביאור הכסף משנה), הבודק לאחרים ויצאה טריפה תחת ידו אינו נפסל לעדות שהרי אין לו הנאת ממון בכך שהכשיר את הטריפה ויש להניח שעשה זאת בשוגג, אך הבודק לעצמו מן הסתם עשה זאת במזיד, כדי להרוויח ממון ולכן נפסל לעדות.

אך ה'כסף משנה' חולק על כך ומפרש שלגבי עצם הפסול אין חילוק בין בודק לעצמו או לאחרים, כי גם כשבודק לאחרים יתכן שעשה זאת במזיד, מתוך זלזול באיסור טריפות, והחילוק הוא רק לגבי ההוכחה הדרושה לחזרה בתשובה. שהבודק לעצמו, מאחר והעבירה נעשתה משום חמדת ממון, עליו להוכיח ששוב לא יעבור על איסור מחמדת ממון, ולכן אינו חוזר לכשרותו אלא אם החזיר אבידה וכד', אך הבודק לאחרים, מאחר והעבירה נעשתה מתוך זלזול ולא מחמדת ממון, גם בתשובה 'רגילה' חוזר לכשרותו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ט אלול תשע"ו־ו' תשרי תשע"ז

יום ראשון כ"ט אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין
וְהָעֳנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) מספר הלאווין שיש בהם כרת, ואין בהם מיתת בית דין, שלוקים עליהם. מניין הלאווין שיש בהם מיתה בידי שמים ולוקים עליהם. רשימת שאר הלאווין שבתורה, שאין בהם כרת, ולא מיתה בידי שמים, ולוקים עליהם.

1 **א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת[2] וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית**
2 **דִּין[3] שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן[4] - אֶחָד וְעֶשְׂרִים. וְאֵלּוּ הֵן: א)**
3 **הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ[5]. ב) הַבָּא עַל אַחוֹת אָבִיו[6]. ג) הַבָּא**
4 **עַל אֲחוֹת אִמּוֹ[7]. ד) הַבָּא עַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[8]. ה) הַבָּא**
5 **עַל אֵשֶׁת אָחִיו[9]. ו) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אַחִי אָבִיו[10]. ז)**
6 **הַבָּא עַל הַנִּדָּה[11]. ח) הָאוֹכֵל חֵלֶב[12]. ט) הָאוֹכֵל דָּם[13].**
7 **י) הָאוֹכֵל חָמֵץ בַּפֶּסַח[14]. יא) הָאוֹכֵל בְּיוֹם**
8 **הַכִּפּוּרִים[15]. יב) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[16].**
9 **יג) הָאוֹכֵל הַנּוֹתָר[17]. יד) הָאוֹכֵל פִּגּוּל[18]. טו) הַטָּמֵא**
10 **שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ[19]. טז) הַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לָעֲזָרָה[20]. יז)**
11 **הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ[21]. יח) הַמַּעֲלֶה קָדָשִׁים**
12 **בַּחוּץ[22]. יט) הַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן[23]. כ) הַפָּךְ בְּשֶׁמֶן**
13 **הַמִּשְׁחָה[24]. כא) הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת[25].**

2) עונש כרת, שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא ואובדת כבהמה, כלשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה א. 3) של מטה. 4) אבל לא תעשה שיש בו מיתת בית דין אין לוקים עליו, שלא ניתן אלא לאזהרת מיתת בית דין, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב ובביאורנו שם. ולעיל פרק ט"ו, הלכה י־יג נמנו כל שישה ושלושים הרוגי בית־דין. 5) ויקרא יח, ט. 6) שם יב. 7) שם, יג. 8) שם, יח. 9) שם, טז. 10) שם, יד. 11) שם, יט. וכל עריות אלה ענשן כרת, ככתוב (שם, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות". 12) שם, ז, כג. 13) שם, כו. 14) שמות יג, ג. 15) ויקרא כג, כט. ואזהרה לאוכל לא נתבארה בלשון התורה, אבל כיוון שהזכיר את העונש וחייב כרת למי שיאכל, ידענו שמוזהרים על האכילה, והוא אמרו "כי כל הנפש אשר לא תעונה... ונכרתה" (לשון ספר המצוות לרבינו לא תעשה קצו). וביומא פא, א אמרו: נאמר עונש במלאכה (=ביום הכיפורים) ונאמר עונש בעינוי, מה מלאכה ענש והזהיר, אף עינוי ענש והזהיר. 16) שם, כח. 17) שנשאר מבשר הקדשים אחר זמן הקבוע לאכילתם, ועונשו כרת, ככתוב (שם, יט, ח) "ואוכליו עוונו יישא... ונכרתה הנפש". ולא נתבאר בתורה לאו מפורש לאיסור אכילתו, אבל בפרשת ה"מלואים" אמר הכתוב (שמות כט, לג) "וזר לא יאכל כי קודש הם" אמרו חכמינו (פסחים כד, א) "כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" (ספר המצוות לא־תעשה קלא). וראוי להעיר, שבנוסח הגמרא שלפנינו בפסחים שם מובא הפסוק: "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קדש הוא" (שם, לד). וראה ב"ספר המצוות" הוצאת מוסד הרב קוק, בפירושו של הרב קאפח, שם, אות תלו. 18) הוא הקרבן, שחשב האיש בשעת שחיטתו או הקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו, או יקטיר ממנו אחר זמנו ועונשו מפורש בתורה, ויקרא ז, יח. ואזהרתו מהפסוק: "לא יאכל כי קדש הם", כמבואר לעיל באות הקודמת (ספר המצוות לא־תעשה קלב). 19) ויקרא ז, כ, ואזהרתו: "בכל קודש לא תגע" (ויקרא יב, ד), כמבואר במכות יד, ב (ספר המצוות לא־תעשה קכט). 20) לחצר המקדש ואזהרתו: "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה, ג). וראה מכות יד, ב. 21) חוץ לעזרה, ועונשו מפורש בויקרא יז, ג־ד. אבל אזהרתו לא נתפרשה בתורה, והיא תתבאר בסמוך. 22) מקריבם בחוץ, ואזהרתו: "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" (דברים יב, יג). וכל מקום שנאמר בו "השמר" אינו אלא לא־תעשה (זבחים קו, א), ונאמר (שם, יד) "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" - הקיש הכתוב עשייה לעלייה (=ההקטרה על האש) מה עלייה ענש והזהיר, אף עשייה ענש והזהיר, והשחיטה בכלל עשייה היא (זבחים קז, א). וראה ספר המצוות לא־תעשה צ. 23) ממזג ורוקח בשמים שונים ועושה אותם כעין שמן המשחה שעשה משה למשכן, ואזהרתו: "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" (שמות ל, לב). 24) את גופו, משמן שעשה משה למשכן ולאהרון ובניו, ואזהרתו: "על בשר אדם לא ייסך" (שם, שם). 25) מחקה ועושה קטורת, כמעשה הקטורת של משה המפורשת שם, לה. ואזהרתו: "במתכונתה לא תעשו לכם (שם, לז). וכל אלה הכריתות מנויות בכריתות ב, א, ונשנו לעניין מלקות במשנה מכות יג, א.

ב. כָּל מְחֻיָּבִין מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[26], שֶׁהֵן בִּלֹּא תַעֲשֶׂה
14 **וְיֵשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה[27], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - שְׁמוֹנָה עָשָׂר.**
15 **וְאֵלּוּ הֵן: א) זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[28], בֵּין**
16 **טְהוֹרָה[29] בֵּין טְמֵאָה[30]. ב) זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[31].**
17 **ג) זָר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם[32]. ד)**
18 **זָר שֶׁאָכַל חַלָּה[33]. ה) הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ**
19 **תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[34]. ו) הָאוֹכֵל עִסָּה**
20 **שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[35]. ז) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה**
21 **טְהוֹרָה[36]. ח) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁלֹּא**
22 **לַעֲבוֹדָה[37]. ט) כֹּהֵן שֶׁיָּצָא מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת**
23 **עֲבוֹדָה[38]. י) לֵוִי שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת כֹּהֲנִים[39]. יא) זָר**
24 **שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ[40]. יב) מְחֻסַּר בְּגָדִים[41] - חֲרֵי הוּא**
25 **כְּזָר, וְלוֹקֶה אִם עָבַד[42]. יג) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ[43]. יד)**
26 **שְׁתוּי יַיִן שֶׁשִּׁמֵּשׁ[44]. טו) טְבוּל יוֹם שֶׁשִּׁמֵּשׁ[45]. טז)**
27

1 מְחַסַּר כְּפוּרִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ[46]. יז) פְּרוּעַ רֹאשׁ שֶׁשִּׁמֵּשׁ[47].
2 יח) קְרוּעַ בְּגָדִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ[48].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מחוסר כיפורים ששימש".

בנוגע למחוסר כיפורים, מביאה הגמרא (סנהדרין פג, ב.) את הפסוק "וכפר עליה הכהן וטהרה", ודורשת: "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה". וזהו הקרוי מחוסר כיפורים ש"טבל ועלה" "והעריב שמשו" אלא שעדיין לא הביא קרבנו, שהוא א. אסור באכילת קדשים. ב. אם שימש בבית המקדש חייב מיתה. ג. פוסל את העבודה.

הרמב"ם מביא דרשה זו בשני מקומות, בהלכות ביאת מקדש (פ"ד ה"ה) לגבי מחוסר כיפורים שעבד שעבודתו פסולה, ובפ"ג ה"ז שם לגבי איסור כניסה למקדש, אלא שבו שינה לשון דרשת הגמרא, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה".

מלשונו משמע שהחיוב על מי שטבל ועלה והעריב שמשו, הוא מצד שנשארה בו מהטומאה אלא שיש חסרון בטהרתו שאמורה להיות מושלמת בהבאת הקרבן.

וכן מדויק גם מדבריו (ריש הל' מחוסרי כפרה) "ולמה נקראו מחוסרי כפרה, שכל אחד מהן אע"פ **שטהר מטומאתו** וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא **חסר** ולא **גמרה טהרתו** כדי לאכול בקדשים כו'" היינו שאין זה מצד טומאה אלא חסרון בשלימות הטהרה.

ונפק"מ יש להלכה בפועל, ומשום כך פסק שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש, אינו חייב מיתה או כרת. משא"כ הראב"ד משיג על הרמב"ם (הל' ביאת מקדש שם) ומביא את הדרשה לפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעד עכשיו היתה טמאה, ומוסיף שבתוספתא מס' זבחים, מונה את המחוסר כיפורים בכלל חייבי מיתה. כי לשיטת הראב"ד מחוסר כיפורים הוא לא בעל חסרון בטהרה אלא שעדיין יש עליו מהטומאה, כל עוד לא הביא קרבנו.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז ע' 80)

26) מיתה בידי שמים קלה מכרת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה; ומחוייב מיתה, כשמת נתכפר לו (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פרק ט, משנה ו). ולדעת רש"י בשבת כה, א, כרת - ימיו נכרתים והולך ערירי בלא בנים, ומיתה בידי שמים - ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערירי. 27) כי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב. 28) היא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, שנותן לכהן אחד מן החמישים. 29) שחייב עליה מיתה. ככתוב (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו, ואזהרתו: "וכל זר לא יאכל קדש" (שם, י), כמבואר בסנהדרין פג, ב. 30) תוספתא תרומות פרק ו, הלכה ה: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא... כולם במיתה", וראה הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו. 31) שהלוי מפריש מעשר, מן המעשר שקיבל מבעל הבית, ונותנו לכהן, ודינו כתרומה גדולה, להתחייב עליו מיתה בידי שמים, כמבואר בסוטה מח, א. ואזהרתו מ"וכל זר לא יאכל קודש" המכוון לתרומה, ותרומת מעשר וביכורים וכן חלה הכול נקראים תרומה. כמבואר בספר המצוות לא־תעשה קלג, ובהלכות תרומות פרק י, הלכה ד. 32) חייב מיתה בידי שמים, ואם התרו בו לוקה, שכבר נתבאר באות הקודמת, שגם ביכורים נקראים תרומה "לפי שכיוון שקראם יתעלה 'תרומת ידיך' (דברים יב, יז) חלו עליהם כל דיני התרומה" (ספר המצות לא־תעשה קמח). וכך שנינו (ביכורים פרק ב, משנה א) "התרומה והביכורים חייבים עליהן מיתה". וראה הלכות ביכורים פרק ג, הלכה א. אמנם במכות יט, א הנוסח: "מאימתי חייבים עליהם משיראו פני הבית" אבל רבינו מפרשו: לפנים מחומת ירושלים, כדבריו בספר המצוות לא־תעשה קמא, שמשנכנס לפנים מהחומה רואים פני הבתים שבעיר (כסף משנה בהלכות ביכורים שם). 33) שגם היא נקראת תרומה, ככתוב (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" וכמבואר בהלכות ביכורים פרק ה, הלכה י"ד־ט"ו, ובפירוש שנינו (חלה פרק א משנה ט) "החלה והתרומה חייבים עליהן מיתה וחומש". 34) אזהרתו - "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה'" (ויקרא כב, טו) - אשר ירימו: בעתידים להיתרם, הכתוב מדבר, שעדיין לא הורמו קדשיהם מהם וזהו טבל, עונש מיתה - נאמר כאן; ולא יחללו, ונאמר בתרומה; ומתו בו כי יחללוהו, מה שם במיתה אף כאן במיתה (סנהדרין פג, א). וכן האוכל מעשר ראשון, שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר חייב מיתה, ככתוב "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב) ראה ספר המצוות לא־תעשה קנג שזה מכוון לאסור אכילת מעשר ראשון בטבלו. ובתוספתא סוטה פרק י"ג, הלכה י שנינו: "ותרומת מעשר טבל עוון מיתה". והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ. וטבל, שהורמו תרומותיו, ולא הופרשו ממנו מעשרותיו יתבאר דינו לקמן הלכה ד לאו עח. 35) הרי היא טבל, שהרי לא ניטלה ממנה תרומתה, כמבואר לעיל, ובפירוש שנינו (שביעית פרק ט, משנה ט) "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וראה חלה פרק ג, משנה א "גלגלה - בחיטים, וטמטמה - בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה", שנגמרה מלאכתה והרי היא טבל. 36) אזהרתו - "איש־איש מזרע אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כב, ד) איזהו דבר שהוא שווה בזרעו של אהרן (=בין זכרים בין נקיבות) הוי אומר זו תרומה (מכות יד, ב); מיתה - שנאמר (שם, ט) "ושמרו את משמרתי... ומתו בו כי יחללוהו" (סנהדרין פג, א) וכן בספר המצוות לא־תעשה קלו. וכהן טמא שאכל תרומה טמאה, אינו במיתה, שהרי היא מחוללת ועומדת, ואף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, כמבואר בהלכות תרומות פרק ז, הלכה א. 37) שנאמר (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... ולא ימות". וכשנכנס להיכל דינו יתבאר לקמן הלכה ד לא־תעשה כז (ספר המצוות לא־תעשה סח). 38) שנאמר (ויקרא י, ז) "ומפתח

אוהל מועד לא תצאו פן תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסה). 39) שנאמר (במדבר י, ג) "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו" וכמבואר בספרי שם. ובנוגע לכהן שעבד עבודת הלויים, ראה להלן הלכה ד, לא־תעשה לב (ספר המצוות לא־תעשה עב). 40) זר - שאינו מזרע אהרן; ששימש - שעבד עבודת הקודש. אזהרתו: "וזר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד) ועונשו: "והזר הקרב יומת" (שם ז). ובספרי שם אמרו: "והזר הקרב יומת" - לעבודה, (ספר המצוות לא־תעשה עד). 41) בגדי כהונה, שמונה - לכהן גדול; ארבעה - לכהן הדיוט. 42) שנאמר (שמות כט, ט) "וחגרת אתם אבנט... והייתה להם כהונה" - בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והרי הם זרים, וזר ששימש במיתה (סנהדרין פג, ב). וראה ספר המצוות עשה לג. 43) במקדש, שנאמר (ויקרא כב, ב) "ויינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ולמדו חכמים (סנהדרין פג, ב) גזירה שווה חילול־חילול מתרומה שנאמר בה (שם, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" מה שם במיתה אף כאן במיתה (ספר המצוות לא־תעשה עה). וכבר נתבאר לעיל פרק י"ח, הלכה ו, אף על פי שהדין כן, "פרחי כהונה היו מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירים". והשווה הלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ב. 44) במקדש, אזהרתו - שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו". ובתורת כוהנים שם אמרו: "מניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר: אתה ובניך... בבואכם אל אוהל מועד" (ספר המצוות לא־תעשה עג). וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א־ב. ושתוי שנכנס שם ולא עבד, יתבאר דינו להלן הלכה ד לא־תעשה כט. 45) כוהן שטבל לטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, ועליו הזהירה תורה (ויקרא כא, ו) "ולא יחללו שם אלוקיהם". ובסנהדרין פג, ב אמרו: אם אינו עניין לטמא ששימש, שכבר נכתב שם, כב, ב, תנהו עניין לטבול יום ששימש, ולמד חילול - חילול מתרומה, כדלעיל (ספר המצוות לא־תעשה עו). 46) שכבר העריב שמשו, ועדיין לא הביא קרבנות טהרתו לכפר עליו, ראה ויקרא טו, יג־טו, ובסנהדרין פג, ב אמרו: "וכפר עליה הכהן וטהרה" (שם יב, ח) - טהרה, מכלל, שהיא טמאה. וטמא ששימש במיתה, אולם מפרשי רבינו העירו, שבפירוש כתב רבינו בהלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ד, "מחוסר כיפורים שעבד, אף על פי שעבודתו פסולה וחילל הרי זה פטור" ולפיכך החליט הר' יוסף קורקוס (הובא בכסף משנה, כאן) שיש כאן טעות סופר וצריך להיות: "יתר בגדים שימש", שכל כהן, שלבש בגד נוסף על בגדי כהונתו חייב מיתה, כמבואר בזבחים יח, א ובהלכות כלי המקדש פרק י, הלכה ה. 47) שעברו עליו יותר משלושים יום שלא גילח ראשו, ואזהרתו - "ראשיכם אל תפרעו" (ויקרא י, ו). וכן מיתתו - שנאמר שם: "ולא תמותו" וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע ראשם לא ישלחו... ויין לא ישתו כל כהן" הוקש פרוע ראש לשתוי יין, שהוא במיתה (סנהדרין פג, ב) והשווה ספר המצוות לא־תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ה. ודין כהן שנכנס למקדש פרוע ראש ולא עבד יתבאר להלן הלכה ד, לא־תעשה לג. 48) והתורה אמרה (ויקרא י, ו) "ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסד). ודין כהן שנכנס למקדש קרוע בגדים ולא עבד, יתבאר להלן הלכה ד, לא־תעשה לד, וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה י"ד.

ג. אֲבָל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּלֹא קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם[49], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה[50] - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה[51]. וְכֵן נָבִיא שֶׁכָּבַשׁ נְבוּאָתוֹ[52], אוֹ שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן בְּמִיתָה[53] - אֵינוֹ לוֹקֶה. שֶׁהֵן בָּאִין מִכְּלַל עֲשֵׂה - הֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה[54], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

49) שלא רחץ ידיו ורגליו. 50) ככתוב (שמות ל, כא) "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו". 51) לא הוזכר בה לאו, אלא לשון עשה בלבד ואין לוקים על ביטול מצוות עשה. 52) שלא אמרה, כגון יונה בן אמיתי, ראה יונה א, ג. 53) בידי שמים, ככתוב (דברים יח, יט) "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש מעימו" - קרא בו: "לא ישמע, לא יִשָּׁמע, לא ישמיע" סנהדרין פט, א), וכמבואר בספר המצוות עשה קעב ובהלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ב־ג. 54) יבמות נד, ב. והשווה הלכות אישות פרק א, הלכה ח.

**ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין[55], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - מֵאָה שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה. וְאֵלּוּ הֵן: א) הָעוֹשֶׂה אֶלִּילוֹ[56]. ב) הָעוֹשֶׂה אֶלִּיל לְנִוּוּי[57]. ג) הַפּוֹנֶה אֶל אֱלִילִים[58] בְּאֶחָד מִן הַמַּעֲשִׂים[59]. ד) הַמֵּקִים מַצֵּבָה[60]. ה) הַנּוֹטֵעַ אִילָן בְּמִקְדָּשׁ[61]. ו) הַנּוֹתֵן אֶבֶן מַשְׂכִּית[62]. ז) הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה[63]. ח) הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמָהּ[64]. ט) הַנֶּהֱנֶה מֵהֶן[65]. י) הַבּוֹנֶה עִיר הַנִּדַּחַת[66]. יא) הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּה[67]. יב) הָעוֹשֶׂה כְּחֻקּוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[68]. יג) הַקּוֹסֵם[69]. יד) הַמְעוֹנֵן[70]. טו) הַמְנַחֵשׁ[71]. טז) הַחוֹבֵר[72]. יז) הַדּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים[73]. יח) הַמּוֹחֵק שֵׁם[74] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן הוֹרֵס[75] אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ שׁוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ[76]. יט) הַמְכַבֶּה אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ[77]. כ) הָעוֹלֶה עָלָיו בְּמַעֲלוֹת[78]. כא) הַנִּכְנָס לָעֲזָרָה בִּבְגָדִים טְמֵאִים[79]. כב) זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[80] שֶׁנִּכְנַס לְהַר הַבַּיִת[81]. כג) הַמְסִיר בַּדֵּי אָרוֹן[82]. כד) הַמְזִיחַ[83] חֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד[84]. כה) הַקּוֹרֵעַ פִּי הַמְּעִיל[85]. כו) הַמַּקְרִיב עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[86]. כז) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת הָעֲבוֹדָה[87]. כח) בַּעַל מוּם שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם[88]. כט) שָׁתוּי[89] שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם[90]. ל) בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ[91]. לא) עָרֵל שֶׁשִּׁמֵּשׁ[92]. לב) כֹּהֵן שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם[93]. לג) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ[94]. לד) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים[95]. לה) הַמְקַדֵּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין[96]. לו) הַשּׁוֹחֵט[97]. לז) הַזּוֹרֵק דְּמֵיהֶן[98]. לח) הַמַּקְטִיר אִמּוּרֵיהֶן[99]. לט) הַמַּקְרִיב קָרְבְּנוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בַּעֲלֵי מוּמִין[100]. מ) הַמַּטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים בִּזְמַן

1 הַמְקֻדָּשׁ[101]. מא) הָעוֹבֵד בְּקָדָשִׁים[102]. מב) הַגּוֹזֵז
2 אוֹתָן[103]. מג) הַמַּקְטִיר שְׁאוֹר וּ דְבַשׁ[104]. מד)
3 הָעוֹשֶׂה שְׁיָרֵי מְנָחוֹת מֻחְמָץ[105]. מה) הַמַּקְרִיב[106] בִּלֹּא
4 מֶלַח[107]. מו) הַמַּקְרִיב אֶתְנַן אוֹ מְחִיר כֶּלֶב[108]. מז)
5 הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא[109]. מח) הַנּוֹתֵן עָלֶיהָ[110]
6 לְבוֹנָה[111]. מט) הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן בְּקָרְבַּן סוֹטָה[112]. נ) הַנּוֹתֵן
7 עָלָיו[113] לְבוֹנָה. נא) הַמַּבְדִּיל בְּחַטָּאת הָעוֹף[114]. נב)
8 הַמֵּמֵר בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[115]. נג) הָאוֹכֵל בְּשַׂר קֹדֶשׁ
9 שֶׁנִּטְמָא[116]. נד) הָאוֹכֵל מִפְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[117]. נה)
10 כֹּהֵן שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[118] חוּץ לָעֲזָרָה[119]. נו)
11 זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אַחַר מַתַּן דָּמִים[120]. נז)
12 זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר בְּכוֹר[121]. נח) כֹּהֶנֶת שֶׁנִּשְׁאת לְזָר
13 שֶׁאוֹכֶלֶת[122] חָזֶה וָשׁוֹק[123], אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת
14 בַּעְלָהּ[124]. נט) חֲלָלָה[125] שֶׁאָכְלָה תְּרוּמָה[126]. ס)
15 הָאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[127]. סא) הָאוֹכֵל
16 קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים[128]. סב) הָאוֹכֵל בְּכוֹר
17 חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[129]. סג) הָאוֹכֵל מַעֲשַׂר שֵׁנִי[130] אַחַר
18 שָׁרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת[131] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[132]. סד) כֹּהֵן
19 שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים מְשֻׁנְכְּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה
20 בָּעֲזָרָה[133]. סה) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם
21 אַחַר שֶׁהִנִּיחָם בָּעֲזָרָה[134]. סו) הָאוֹכֵל מַעֲשַׂר שֵׁנִי
22 שֶׁנִּטְמָא בִּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם שֶׁיִּפָּדֶה[135]. סז) טָמֵא שֶׁאָכַל
23 מַעֲשַׂר שֵׁנִי הַטָּהוֹר בִּירוּשָׁלַיִם[136]. סח) הָאוֹכֵל מַעֲשַׂר
24 שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת[137], וְכֵן כָּל הַקָּדָשִׁים[138]. סט) עָרֵל
25 שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ תְּרוּמוֹת[139]. ע) הָאוֹכֵל מִמְּנָחַת
26 כֹּהֵן[140], וְכֵן מִכָּל דָּבָר שֶׁהוּא כָּלִיל לָאִשִּׁים[141]. עא)
27 הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[142], וְכֵן מִכָּל הַטָּעוּן
28 שְׂרֵפָה[143]. עב) הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הֶחָמֵץ[144]. עג)
29 הַשּׁוֹבֵר בּוֹ עֶצֶם, בֵּין בָּרִאשׁוֹן בֵּין בַּשֵּׁנִי[145]. עד)
30 הַמּוֹצִיא מִבְּשָׂרוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ[146]. עה) הָאוֹכֵל
31 מִבְּשָׂרוֹ חוּץ מֵחֲבוּרָתוֹ[147]. עו) הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ נָא[148]
32 אוֹ מְבֻשָּׁל[149]. עז) הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּמִזִּיד[150]. עח)
33 הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא הֻפְרַשׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר, אֲפִלּוּ
34 מַעֲשַׂר עָנִי[151], אַף עַל פִּי שֶׁהוּרְמוּ תְּרוּמוֹתָיו[152]. עט)
35 הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ לִסְקִילָה[153], אַף
36 עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה[154]. פ) הָאוֹכֵל בְּהֵמָה טְמֵאָה[155]. פא)
37 הָאוֹכֵל עוֹף טָמֵא[156]. פב) הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא[157]. פג)
38 הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף[158]. פד) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ[159].
39 פה) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הַמַּיִם[160]. פו) הָאוֹכֵל רֶמֶשׂ
40 הָאֲדָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָבֶה[161]. פז) הָאוֹכֵל
41 תּוֹלָעִים שֶׁבַּפֵּרוֹת אַחַר שֶׁפֵּרְשׁוּ[162]. פח) הָאוֹכֵל
42 נְבֵלָה[163]. פט) הָאוֹכֵל טְרֵפָה[164]. צ) הָאוֹכֵל אֵבֶר מִן
43 הַחַי[165]. צא) הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה[166]. צב) הָאוֹכֵל בָּשָׂר
44 בְּחָלָב[167]. צג) הַמְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב[168]. צד) הָאוֹכֵל
45 מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה[169] קֹדֶם הֶבְאַת הָעֹמֶר[170]. צה) הָאוֹכֵל
46 עָרְלָה[171]. צו) הָאוֹכֵל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[172]. צז) הָאוֹכֵל
47 תְּעָרֹבֶת חָמֵץ בַּפֶּסַח[173]. צח) הָאוֹכֵל חָמֵץ אַחַר
48 חֲצוֹת[174]. צט) הַמְקַטֵּם[175] חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ, וּכְגוֹן שֶׁחִמֵּץ
49 עִסָּתוֹ[176]. ק) הַשּׁוֹתֶה יֵין נֶסֶךְ[177]. קא) נָזִיר שֶׁאָכַל
50 מִגֶּפֶן הַיַּיִן[178]. קב) נָזִיר שֶׁגִּלַּח[179]. קג) נָזִיר שֶׁנִּטְמָא
51 לְמֵת[180]. קד) הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק[181]. קה) הַחוֹתֵךְ
52 סִימָנֵי צָרַעַת[182] אוֹ שֶׁכְּוָיָן בָּאֵשׁ[183]. קו) הָעוֹבֵד בַּנַּחַל
53 שֶׁנִּתְעָרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה[184]. קז) הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
54 בַּשְּׁבִיעִית[185]. קח) הַזּוֹמֵר אֶת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית[186].
55 קט) הַקּוֹצֵר סָפִיחַ[187] בְּלֹא שְׁנוּי[188]. קי) הַבּוֹצֵר
56 בְּלֹא שְׁנוּי[189]. קיא) הַזּוֹרֵעַ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל. קיב) הַקּוֹצֵר
57 בָּהּ בְּלֹא שְׁנוּי. קיג) הַבּוֹצֵר בָּהּ בְּלֹא שְׁנוּי[190]. קיד)
58 הַמְכַלֶּה[191] פְּאַת שָׂדֶה וְלֹא נָתַנָה לֶעָנִי[192]. קטו)
59 הַמְעוֹלֵל כַּרְמוֹ וְלֹא נָתַנָה[193] לֶעָנִי[194]. קטז) הַמְלַקֵּט
60 לֶקֶט[195] וְלֹא נָתַנוֹ לֶעָנִי[196]. קיז) פָּרַט[197] כַּרְמוֹ וְלֹא
61 נָתַנוֹ לֶעָנִי[198]. קיח) הַלּוֹקֵחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה[199] וְלֹא נָתַנוֹ
62 לֶעָנִי[200]. קיט) הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל הַבָּנִים[201] וְלֹא שִׁלַּח
63 הָאֵם[202]. קכ) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאַיִם[203] בָּאָרֶץ בִּזְרָעִים[204]
64 קכא) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּאָרֶץ[205]. קכב) הַמַּרְכִּיב
65 אִילָנוֹת כִּלְאַיִם בְּכָל מָקוֹם[206]. קכג) הַמַּרְכִּיעַ בְּהֵמָה
66 כִּלְאַיִם[207] בְּכָל מָקוֹם. קכד) הַמַּנְהִיג בִּכְלְאַיִם בְּכָל
67 מָקוֹם[208]. קכה) הַחוֹסֵם בְּהֵמָה[209] בְּעֵת מְלָאכָה בְּכָל
68 מָקוֹם. קכו) הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּכָל מָקוֹם[210].
69 קכז) הַמְמַשְׁכֵּן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ הָעֲבוֹט[211].
70 קכח) הַחוֹבֵל אַלְמָנָה וְלֹא הֶחֱזִיר הַמַּשְׁכּוֹן[212]. קכט)
71 הַחוֹבֵל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[213]. קל) עֵד
72 זוֹמֵם שֶׁאֵין בּוֹ תַּשְׁלוּמִין[214]. קלא) הַמַּכֶּה חֲבֵרוֹ
73 הַבָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[215]. קלב) בֶּן סוֹרֵר
74 וּמוֹרֶה בְּעֵדוּת רִאשׁוֹנָה[216]. קלג) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע[217]
75 שֶׁנִּמְצָא דְּבָרוֹ שֶׁקֶר[218]. קלד) הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ
76 בַּה׳[219]. קלה) הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר[220]. קלו) הַנִּשְׁבָּע
77 לַשָּׁוְא[221]. קלז) הַמְחַלֵּל נִדְרוֹ[222]. קלח) הַיּוֹצֵא חוּץ
78 לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת[223]. קלט) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם
79 טוֹב[224]. קמ) הַמַּקִּיף פְּאַת הָרֹאשׁ[225]. קמא) הַמַּקִּיף
80 פְּאַת זְקָנוֹ[226]. קמב) הַשּׁוֹרֵט עַל מֵת[227]. קמג) הַקּוֹרֵחַ
81 רֹאשׁוֹ עַל הַמֵּת[228]. קמד) הַכּוֹתֵב כְּתֹבֶת קַעֲקַע[229].
82 קמה) הַלּוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז[230]. קמו) הַקּוֹצֵץ אִילְנֵי מַאֲכָל
83 דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[231]. קמז) אִישׁ שֶׁלָּבַשׁ מַלְבּוּשׁ אִשָּׁה[232].
84 קמח) אִשָּׁה שֶׁלָּבְשָׁה מַלְבּוּשׁ אִישׁ[233]. קמט) כֹּהֵן
85 שֶׁנִּטְמָא לְמֵת[234]. קנ) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה זוֹנָה
86 וּבְעָלָהּ[235]. קנא) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ גְּרוּשָׁה וּבְעָלָהּ[236]. קנב)
87 כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ חֲלָלָה וּבְעָלָהּ[237]. קנג) כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּעַל
88 אַלְמָנָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ[238]. קנד) הַמַּחֲזִיר
89 גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה[239]. קנה) הַנּוֹשֵׂא זְקוּקָה
90 לְיָבָם[240]. קנו) הַבָּא עַל הַקְּדֻשָּׁה[241]. קנז) מַמְזֵר[242]
91 שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל[243]. קנח) פְּצוּעַ דַּכָּא[244]
92 שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל. קנט) הַמְסָרֵס אִישׁ[245], וְכֵן

1 שְׁאָר זִכְרֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[247]. קס) אוֹנֵס שֶׁגֵּרֵשׁ
2 אֲנוּסָתוֹ וְלֹא הֶחֱזִירָהּ[248]. קסא) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע
3 שֶׁגֵּרֵשׁ אִשְׁתּוֹ וְלֹא הֶחֱזִירָהּ[249]. קסב) הַקָּרֵב אֶל
4 הָעֲרָיוֹת בְּדֶרֶךְ מִדְרְכֵי הַזְּנוּת[250], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִלָּה
5 עֶרְוָה[251]. וְזֶהוּ הֶחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת[252]. קסג) הַמִּתְחַתֵּן
6 בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[253]. קסד) גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת
7 יִשְׂרָאֵל וּבַעַל[254]. קסה) גֵּר מוֹאָבִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל
8 וּבָעַל[255]. קסו) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה נָשִׁים[256]. קסז) מֶלֶךְ
9 שֶׁהִרְבָּה סוּסִים[257]. קסח) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה כֶּסֶף וְזָהָב.[258]

10 נִמְצְאוּ כָּל הַלּוֹקִים[259] מָאתַיִם וְשִׁבְעָה. וְסִימָן לָהֶם:
11 יִלְקוּ זָרִים.

55) לדעת הרש"ש יש כאן טעות סופר וצריך להיות: "ולא מיתה בידי שמים" כי במיתה זו ידובר בפרק זה, כאמור בראש הלכה ב. 56) ובכתב יד התימנים: צלם. ואפילו לזולתנו - לעבדו. ואפילו המזמין הוא גוי, ואזהרתו: "ואלוהי מסכה לא תעשו לכם" (ויקרא יט, ד). ואם יעשנו לעצמו ילקה גם משום: "לא תעשה לך פסל" (שמת כ, ד), כמבואר בספר המצוות לא־תעשה ג וכן בהלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה ט. 57) ובכתב יד התימנים: "צורה לנואי". והיא צורת אדם, ואף על פי שלא נעשית כדי לעבדה. ואזהרתה: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (שמות כ, כג), כלומר, צורות כסף וזהב, שאינן אלא לנוי, כדי שלא יטעו בהן הטועים, וידמו שהן לעבודה־זרה (ספר המצוות לא־תעשה ד ובהלכות עבודה־זרה פרק ג, הלכה י). 58) להתעסק בענייניהם. 59) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו (מהרש"ל בפירושו לסמ"ג). ואזהרתו: "אל תפנו אל האלילים" (ויקרא יט, ד) ולוקה, כמבואר בעירובין יז, ב (ספר המצוות לא־תעשה י והלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ג). 60) בניין שהכל מתקבצים אצלו, ואפילו לעבוד את ה', שכן היה דרך הגויים. ואזהרתו: "ולא תקים לך מצבה" (דברים טז, כב). וראה ספר המצוות לא־תעשה יא והלכות עבודה־זרה פרק ו, הלכה ו. 61) אף על פי שעשאו לנוי, כיוון שכך היו מכבדים גם לעבודה זרה, שהיו נוטעים לה עצים נאים בבתי עבודתם, ואזהרתו: "לא תיטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוקיך" (דברים טז, כא) וכמבואר בספר המצוות לא־תעשה יג ובהלכות עבודה־זרה פרק ו, הלכה ט. 62) אבל מציירת, שהכול סוכים (=מסתכלים) בה, שכך היו עושים אבנים מציירות, משוכללות בעשייתן לפני הפסילים. ואזהרתו: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה" (ויקרא כו, א). וראה ספר המצוות לא־תעשה יב והלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו. 63) שאמר: יאסרו עלי פירות אלו בשם עבודה זרה פלונית אם ארחץ (סנהדרין ס, ב וברש"י). ואזהרתו: "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). וראה בהערה הבאה. 64) בין לעצמו, בין לגוי, כגון, שיש לו שותף גוי ונשבע לו באלילו שלא מעל בו. ואזהרתו - כנ"ל בהערה הקודמת (ספר המצוות לא־תעשה יד ובהלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה י). ואף על פי שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אפשר שנשבע שיאכל ואכל, והרי זה מעשה, וכן אמרו בתמורה (ג, א) בנשבע בשם ה' לשקר, שלוקה, כגון שנשבע שלא לאכול ואכל, שעשה מעשה (לחם משנה). 65) ממנה. שנאמר (דברים ז, כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך" (ספר המצוות לא־תעשה כה) ושם לא־תעשה כב מנה רבינו הנהנה מתכשיטים שקישטו בהם עבודה זרה, שהוא לוקה, ככתוב (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם". וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב ופרק ח, הלכה ז. 66) שהודחו תושביה אחרי עבודה זרה, והתורה אמרה (דברים יג, יז) "והייתה תל עולם לא תיבנה עוד" (ספר המצוות לא־תעשה כג). 67) עיר הנידחת, שנאמר (שם, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם לא־תעשה כד והלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ז־ח). 68) שמתנהג כמנהגם, במלבושם וכינוסם במסיבותיהם, והתורה אמרה (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו בחוקות הגוי" (ספר המצוות לא־תעשה ל והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה א). 69) מגיד עתידות על ידי מעשה שהוא עושה, כגון, האוחז במקלו ואומר: אם אלך, או לא אלך, והתורה אמרה (דברים יח, י) "לא יימצא בך... קוסם קסמים" (ספר המצוות לא־תעשה לא והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ו־ז). 70) שמכווין מעשיו לפי בחירת העיתים על ידי מערכות הכוכבים, לומר: יום זה ראוי לפעולה פלונית, ויום זה אינו ראוי לה, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... מעונן", מלשון עונה ועת (ספר המצוות לא־תעשה לב והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ח־ט). 71) שעושה מעשיו על פי ניחוש, כגון, אלו שאומרים: נפלה פיתי מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני, שאם אלך אין חפצי נעשים, וכן המשים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי - לא אעשה, והתורה אמרה (ויקרא יט, כו) "לא תנחשו" (ספר המצוות לא־תעשה לג והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ד). 72) מדבר דברים שאין להם שום מובן, וחושב בסכלותו שהם מועילים אם יאמרום כך על הנחש או על העקרב - שלא יזיקו, או על האיש - שלא יוזק, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... וחובר חבר" (ספר המצוות לא־תעשה לה, והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י). 73) שעושה מעשים משונים, ומדמה שעל ידי כך יבוא אליו המת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... ודורש אל המתים" (ספר המצוות לא־תעשה לה והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י"ג). 74) מן השמות הקדושים, שנקרא בהם הקדוש־ברוך־הוא. 75) דרך השחתה. 76) מעצי הֶקדש, והתורה אמרה (דברים יב, ג־ד) "ונתצתם את מזבחותם.. ואשריהם תשרפון באש... ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוקיכם" (ספר המצוות לא־תעשה סה והלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה א והלכה ז). 77) אפילו גחלת אחת מגחלי המזבח, שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ספר המצוות לא־תעשה פא, והלכות תמידים ומוספים פרק ב, הלכה ו). 78) במדריגות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו ותיגלה ערוותו עליו (ספר המצוות לא־תעשה פ והלכות בית הבחירה פרק א, הלכה י"ז). 79) אף על פי שהוא בעצמו טהור, אלא שבגדיו טמאים טומאת אב הטומאה. והתורה אמרה (במדבר ה, ג) "ולא יטמאו את מחניהם". וב"תורת כוהנים" (אחרי מות פרק י"ב, הלכה

י"ג) אמרו: "ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עוונו" (ויקרא יז, טז) - על רחיצת גופו - ענוש כרת, ועל כיבוס בגדיו - בארבעים (ספר המצוות לא־תעשה עז והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ז־י"ז). 80) כגון, נידה ויולדת, שטומאתן יוצאת מגופן. 81) הוא הנקרא מחנה לוייה, והתורה אמרה (דברים כג, יא) "לא יבוא אל תוך המחנה" ואמרו בפסחים סח, א - זה מחנה לוייה, וכן בספרי שם. וראוי להעיר, שטמא מת ואפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית, שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עימו" - עימו במחנה לוייה (ספר המצוות לא־תעשה עח והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ג־ד). ודע, שמצורע הנכנס לירושלים, שהיא מחנה ישראל, לוקה, כמבואר שם הלכה ח, וכבר תמה התוספות יום טוב בכלים פרק א, למה לא מנה רבינו לאו זה בין הלאווין שלוקים עליהם. 82) מתוך טבעותיו, והתורה אמרה (שמות כה, טו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (ספר המצוות לא־תעשה פו והלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"ג). 83) המסיר. 84) והתורה אמרה (שמות כח, כח) "ולא יזח החושן מעל האפוד", וכל המפרק חיבורם דרך השחתה לוקה (לשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה י), וראה ספר המצוות לא־תעשה פז. 85) מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול, שנאמר (שמות כח, לב) "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (ספר המצוות לא־תעשה פח). והוא הדין לכל בגדי כהונה, שהקורעם דרך השחתה לוקה (הלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה ג). 86) שבהיכל, המיוחד להקטרת קטורת, והזאות דם פר ושעיר של יום הכיפורים, ודם פרים ושעירים הנשרפים. וכל המקריב עליו זולת זה, עובר על "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל, ט) ולוקה, כמבואר בהלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"א וספר המצוות לא־תעשה פב. 87) והתורה אמרה (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ואם נכנס לקודש הקדשים, שהוא לפני ולפנים - חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב ובביאורנו שם (ספר המצוות לא־תעשה סח והלכות ביאת מקדש פרק ב, הלכה ד). 88) להיכל. והוא הדין בין האולם ולמזבח, כמבואר בהלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א, שנאמר (ויקרא כא, כג) "אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא ייגש כי מום בו" (ספר המצוות לא־תעשה סט). 89) רביעית יין חי, או שיכור משאר המשקים המשכרים. 90) להיכל, או בין האולם ולמזבח, שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד". ואם עבד כשהוא שתוי חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יד (הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א־ב וספר המצוות לא־תעשה עג). 91) שעבד במקדש, שנאמר (ויקרא כא, יז) "אשר יהיה בו מום לא יקרב". ולוקה על עבודתו נוסף על המלקות שחייב על כניסתו למזבח (הלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א וספר המצוות לא־תעשה ע). 92) ישראל, שמתו אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו מפני הסכנה, והרי הוא לעניין עבודה כבן־נכר, שנאמר בו (יחזקאל מד, ט) "כל בן נכר ערל־לב וערל־בשר לא יבוא אל מקדשי" ואם עבד לוקה, ואינו חייב מיתה (סנהדרין פג, א והלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה ח). 93) שנאמר (במדבר יח, ג) "ולא ימותו גם הם (=הלויים) גם אתם" - גם אתם הכוהנים, כולל אתכם לאו זה, אלא שאינכם במיתה אלא בלאו, וכמבואר בספרי זוטא לפסוק זה. וגירסת רבינו שם: "ואין הכוהנים על הלויים אלא בלא תעשה" (ספר המצוות לא־תעשה ע"ב והלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה י"א), וראה לעיל הלכה ב לא־תעשה י. 94) מגודל שיער למעלה משלושים יום, שנאמר (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע לא ישלחו" (ספר המצוות לא־תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ט"ו). ואם שימש במקדש חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יז. 95) שנאמר (ויקרא י, ו) "ובגדיכם אל תפרומו" (ספר המצוות לא־תעשה קסד והלכות ביאת מקדש שם). ואם שימש ובגדיו קרועים חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יח. 96) למזבח. שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ספר המצוות לא־תעשה צא והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ב). 97) לשם קרבן, שנאמר (שם, כב) "עוורת או שבור... לא תקריבו אלה לה'" (ספר המצוות לא־תעשה צב והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 98) על גבי המזבח, שנאמר (שם, כד) "ומעוך וכתות... לא תקריבו לה'" (שם לא־תעשה צג, והלכות איסורי מזבח שם). 99) אלו החלבים (=שהם מורים ואדונים על כל האיברים ועולים על המזבח לחלק אדון העולם, הערוך, ערך מר) והתורה אמרה (שם, כב) "ואשה לא תיתנו מהם על המזבח לה'". נמצא, המקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבע מלקויות (ספר המצוות לא תעשה צד והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 100) שלא נאמר, כיוון שהם גוים יוקרב בעדם בעל מום (ספר המצוות לא־תעשה צו). שנאמר (שם, כה) "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם מכל אלה" (הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ו). 101) שראוי לקרבן, שנאמר (שם, כא) "כל מום לא יהיה בו" - קרא בו: לא יְהֵיֶה בו, כלומר, שלא יטיל בו (=מנחות נו, ב וברש"י שם), שלא יסמא את עינו או יקטע את ידו וכדומה (ספר המצוות לא־תעשה צז והלכות איסורי מזבח שם, הלכה ז־ח). 102) בקרבנות. שאסור לעבוד בהם כל מלאכה שהיא, ככתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך" והוא הדין לשאר הקדשים (ספר המצוות לא־תעשה קיג, והלכות מעילה פרק א, הלכה ז). 103) את צמרם, ככתוב (שם, שם) "ולא תגוז בכור צאנך" (שם לא־תעשה קיד, והלכות מעילה שם). 104) על המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'". ואם הקטיר שניהם כאחד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד (הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה א וספר המצוות לא־תעשה צח). 105) בכתב יד התימנים: שיירי מנחות חמץ", שיירי מנחות - הם הנשאר לכהנים לאכילה, אחרי שהכהן קמץ ממנה מלוא קומצו ומקטירו על גבי המזבח, ואסור לאפות אותם חמץ, שנאמר (ויקרא ו, י) "לא תיאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי", כאילו אמר, שחלקם שהוא שיירי המנחה לא ייאפה חמץ (ספר המצוות לא־תעשה קכד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה י"ד). 106) קרבן או מנחה. 107) שנאמר (שם, ב, יג) ולא תשבית מלח ברית אלוקיך" (ספר המצוות

לא־תעשה צט והלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה י"א). 108) אתנן - האומר לזונה: הא לך דבר זה בשכרך; מחיר כלב - האומר לחבירו הא לך טלה זה תחת כלב זה. ושניהם אסורים למזבח, שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלוקיך". ואם הקריב שניהם כאחד אינו לוקה אלא מלקות אחת, מפני שנאמרו בלאו אחד, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק ג, הלכה ז (ספר המצוות לא־תעשה ק והלכות איסורי מזבח פרק ד, הלכה ח, טז). 109) המנחה שיקריב העני החוטא, כשיתחייב חטאת בהמה ואין ידו משגת להביאה - קרוייה: מנחת חוטא (הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ד), ואסור ליתן בה שמן, ככתוב (ויקרא ה, יא) "לא ישים עליה שמן" (ספר המצוות לא־תעשה קב והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז). 110) על מנחת חוטא. 111) מין שרף מעצי בושם, ככתוב (שם, שם) "ולא ייתן עליה לבונה" (ספר המצוות לא־תעשה קג והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ח). 112) שבעלה מביא עליה מנחת קנאות - מזכרת עוון והיא קמח שעורים, והתורה אמרה (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן" (ספר המצוות לא־תעשה קד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז־ח). 113) על הקרבן וכנ"ל, והתורה אמרה (שם, שם) "ולא ייתן עליו לבונה" (שם, לא־תעשה קה והלכות מעשה הקרבנות שם). 114) שהבדיל ראש העוף מהגוף במליקתו והתורה אמרה (ויקרא ה, ח) "ומלק את ראשו... ולא יבדיל" (ספר המצוות לא־תעשה קיב והלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה ו). 115) המחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, ואומר: הרי זו תחת זו, והתורה אמרה (שם כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" ואינו לוקה אלא בקדשים שנועדו למזבח, ולא בבהמות שהוקדשו לצרכי בדק הבית (ספר המצוות לא־תעשה קו והלכות תמורה פרק א, הלכה א, יב). 116) ככתוב (שם ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ואם אכל קדשים בטומאת הגוף, חייב כרת, כמבואר לעיל הלכה א, לא־תעשה טו (ספר המצוות לא־תעשה קל והלכות פסולי המוקדשים פרק י"ח, הלכה י"ב). 117) כגון, שנפסלו במחשבה, שחשב הכהן לאכלם חוץ למקומם הראוי, או שהוטל בהם מום, או שנשפך הדם ולא נזרק, ואזהרתו: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג). דרשו בספרי: "בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר" (ספר המצוות לא־תעשה קצ והלכות פסולי המוקדשים שם, הלכה ג־ה). 118) כגון, חטאת ואשם. 119) ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... בקרך וצאנך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים, כמבואר במכות יז, א (ספר המצוות לא־תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 120) הזריקה על המזבח, ואזהרתו: "וזר לא יאכל כי קודש הם" (שמות כט, לג). אבל אם אכלם קודם זריקת הדם, לוקה משום אוכל קודם זריקה (ראה בסמוך לא־תעשה סא) ולא משום זרות (ספר המצוות לא־תעשה קמט והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ח). 121) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" - "לא בא הכתוב ללמד אלא לזר, שאכל בכור בין לפני זריקה ובין לאחר הזריקה, שהוא עובר בלא תעשה" (מכות יז, א ובספרי). וראה בסמוך לא־תעשה סב (ספר המצוות לא־תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). 122) בכתב יד התימנים: שאכלה. 123) הניתן לכהנים מזבחי השלמים (ראה ויקרא ז, לד). 124) שחוזרת לבית אביה לאכול בתרומה - בקדשים אסורה, ככתוב (שם כב, יב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ספר המצוות לא־תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 125) שנולדה מאיסורי כהונה, כגון, אלמנה לכוהן גדול וגרושה לכוהן הדיוט, הרי הוולד הנולד מהם חלל וכן אשה האסורה לכוהן, שנבעלה לכוהן נתחללה בביאתו. 126) שנאמר (שם) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש זר: כיוון שנבעלה לפסול לה, נפסלת לתרומה, כמבואר ביבמות סח, א (ספר המצוות לא־תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 127) שנאמר (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - זו תודה ושלמים, שהם קדשים קלים, שאין נאכלים אלא במקומם, והוא לפנים מחומת ירושלים, כמבואר במכות שם (ספר המצוות לא־תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 128) ואפילו כן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים כאילו אמר: "לא תוכל לאכול בשעריך קודם שזורקים דמם בשערי המקום" (ספר המצוות לא־תעשה קמז והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ד). 129) כשהוא תמים, ואפילו כהן, שנאמר (שם) ""לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" (ספר המצוות לא־תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). 130) שלא נפדה. 131) כלומר, שנכנס לפנים מחומת ירושלים, ובמכות יט, ב הנוסח: "משראה פני החומה". 132) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך דגנך... ואכלת לפני ה' אלוקיך" - כיוון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה (ספר המצוות לא־תעשה קמא והלכות מעשר שני פרק ב, הלכה ה־ו 133) לפני המזבח, ככתוב (שם כו, י) "והנחתו לפני ה' אלוקיך" והרי זה כאילו אכלם בחוץ, ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" (שם יב, יז) - תרומת ידך - אלו הביכורים (מכות יז, א) אבל קריאת פרשת מקרא ביכורים אינה מעכבת בהם (ספר המצוות לא־תעשה קמח והלכות ביכורים פרק ג, הלכה ג־ד). 134) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" וכבר נתבאר עיל בהערה הקודמת שתרומה זו כוונתה לביכורים, אבל קודם שהונחו בעזרה, הואיל ולא נראו עדיין לאכילה בפנים אין לוקים על אכילתם בחוץ, השווה לעיל. (ספר המצוות לא־תעשה קמח והלכות ביכורים שם, הלכה ג). 135) שאם נטמא עליו לפדותו אפילו בירושלים, כמבואר במכות יט, ב. ואזהרה לאוכלו בטומאה: "ולא ביערתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) - בין שהוא טמא והמעשר טהור, בין שהוא טהור והמעשר טמא (ספר המצוות לא־תעשה קנ והלכות מעשר שני פרק ג, הלכה א). 136) שהיא מקום אכילתו, כשהוא טהור, ואזהרתו כנ"ל, "בין שהמעשר טמא והוא טהור בין שהמעשר טהור והאוכל טמא" (שם, שם). 137) ביום שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל ולאונן עליו, והתורה אמרה (שם, שם) "לא אכלתי באוני ממנו".

138) אסור לאכלם באנינות מאותו הפסוק, וכן אמר אהרן למשה (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ספר המצוות לא־תעשה קנא והלכות מעשר שני שם הלכה ה־ז). 139) נאמר: 'תושב ושכיר' בפסח (שמות יב, מה) ונאמר 'תושב ושכיר' בתרומה (ויקרא כב, י) מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו (=שבפירוש אמרה תורה (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו") אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו" (יבמות ע, א), והוא הדין לקדשים, שהרי פסח מקדשים קלים הוא, כל שכן לקדשי קדשים שערל אסור בהם (ספר המצוות לא־תעשה קלה, והלכות תרומות פרק ז, הלכה י והלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ט), וראה הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח. 140) שהיא כולה כליל על המזבח. 141) כגון, האימורים, שהם כליל למזבח ככל קרבן עולה, ואזהרתם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) - כל שבכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו, כמבואר במנחות עד, ב (ספר המצוות לא־תעשה קלח והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ג). 142) כגון, פר ושעיר של יום הכיפורים וכן של פר כהן משיח, הנשרפים בבית הדשן שמחוץ לירושלים. 143) כגון, חטאת חיצונה שהובא מדמה להיכל. ואזהרתם: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד... לא תאכל, באש תישרף" (שם, כג) - כל שהוא טעון שריפה, ליתן עליו לא תעשה על אכילתו (ספר המצוות לא־תעשה קלט והלכות מעשה הקרבונות שם). 144) שיש ברשותו חמץ בשעת שחיטתו, שנאמר (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (ספר המצוות לא־תעשה קטו והלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ה). 145) בפסח שני שחל בי"ד באייר, והתורה אמרה בשניהם: "ועצם לא תשברו בו" (שם יב, מו), ובפסח שני: "ועצם לא ישברו בו" (במדבר ט, יב). וכל זה בפסח טהור (ספר המצוות לא־תעשה קכא־ב והלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א). 146) הקבוצה שנתקבצה לאכלו, שנאמר (שמות שם) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (ספר המצוות לא־תעשה קכג והלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א). 147) שיצא הבשר חוץ לחבורתו, ואפילו חזר לחבורתו אסור לאכלו, הרי הוא כבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים שאסור באכילה, ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שם כב, ל) - כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה (ספר המצוות שם והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ט, והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ו והלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ב). 148) הבשר שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם (הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ו). 149) אלא צלי, שנאמר (שם יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל". ואם אכל נא ומבושל כאחת, אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללים בלאו אחד (ספר המצוות לא־תעשה קכה והלכות קרבן פסח שם הלכה ד). 150) שנאמר, (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" כאילו אמר: לא תוכל לאכול נדריך אשר תידור. ולאוו זה הוא אזהרה לכל מועל, וכן אמרו (סנהדרין פג, א): "הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה" ואם מעל בשוגג מקריב קרבן מעילה (ספר המצוות לא־תעשה קמו והלכות מעילה פרק א, הלכה ג). 151) הניתן בשנה השלישית והשישית לשמיטה. 152) תרומה גדולה ותרומת מעשר, שנאמר (שם, שם) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", ונאמר להלן (שם כו, יב) "ואכלו בשעריך ושבעו", מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמרה תורה, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו: בשעריך - בתוכו (מכות טז, ב). אבל האוכל טבל שלא הורמו ממנו תרומותיו חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב, לא־תעשה ה (ספר המצוות לא־תעשה קנג והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ־כא). 153) כגון, שהרגה אדם ונתחייבה סקילה. 154) שקדמו בעליה ושחטוה, שנאמר (שמות כא, כח) "סקול ייסקל השור ולא ייאכל את בשרו" ממשמע שנאמר סקול ייסקל, איני יודע שנבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה, מה תלמוד לומר ולא ייאכל את בשרו? מגיד הכתוב: שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה" (בבא קמא מא, א) "שנעשה כבהמה טמאה" (ספר המצוות לא־תעשה קפח והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה כ"ב). 155) או חיה טמאה, שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה... מעלת גרה... אותה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולאו הבא מכלל עשה - עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת נאמר (שם ז־ח) "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" וגו', והרי הדברים קל וחומר: מה אלו שיש בהם סימן טהרה אחד הרי הם בלא תעשה על אכילתם, שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שאיסור אכילתן הוא בלא־תעשה (ספר המצוות לא־תעשה קעב והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א־ב). 156) ככתוב (ויקרא יא, יג) "ואת אלה תשקצו מן העוף לא ייאכלו... את הנשר ואת הפרס" וגו'. וסימני עוף טמא מבוארים בהלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה ט"ז־כ (ספר המצוות לא־תעשה קעד והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ד). 157) שאין לו סנפיר וקשקשת, ואזהרתו: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו" (שם, יא), וראה הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה כ"ד (ספר המצוות לא־תעשה קעג והלכות מאכלות אסורות שם). 158) כגון, הזבובים והדבורים והיתושים, ככתוב (דברים יד, יט) "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (ספר המצוות לא־תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ה־ו). 159) כגון, התולעים והחיפושיות, נחשים ועקרבים, וכן שמונה שרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט) "החולד והעכבר והצב" וגו'. ואזהרתם: "וכל השרץ השורץ על הארץ... לא יאכל" (שם, מא), אלא שעל שמונה שרצים הוא לוקה על אכילתם בכעדשה, כשיעור טומאתם, ועל שאר שרצים אינו לוקה על אכילתם אלא בכזית, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ו־ז (ספר המצוות לא־תעשה קעו והלכות מאכלות אסורות שם). 160) כגון, התולעים והעלוקה שבמים, וכן חיות הים, כללו של דבר, כל שאינו בצורת הדגים, כגון, כלב המים והדולפן וכיוצא בהם. ואזהרתם: "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" (ויקרא יא, מג) והוא כולל כל מיני שרצים שהם (ספר המצוות לא־תעשה קעט והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ב). 161) שלא נולד מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם, וזהו "השרץ הרומש" שהוא

מתהווה מן העפושים, ואינו מוליד כמוהו בעוד ש"השרץ השורץ" הוא הנולד מזכר ונקבה, ומוליד כמוהו. ואזהרתו: "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ" (ויקרא יא, מד), כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ג (ספר המצוות לא־תעשה קעז). 162) מן הפרי ורומשים עליו, ואפילו חזרו לתוך הפרי הרי הם אסורים. ואזהרתם: "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (שם, מב). אבל אם לא פירשו, מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו (ספר המצוות לא־תעשה קעח והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י"ד). 163) בהמה ועוף שמתו מאליהם או שלא נשחטו כהלכה, שנאמר (דברים יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה" (ספר המצוות לא־תעשה קפ והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה א). 164) שטרפה אותה חיית היער, ואינה יכולה עוד לחיות מחמת אותה טריפה ודריסה, וזוהי טריפה האמורה בתורה, ויש עוד מיני מחלות, שאם תֶּחְלֶה בהן הבהמה אינה יכולה עוד לחיות מהן, והואיל והיא נוטה למות, הרי זו אסורה אפילו קָדַם ושחטה. והאוכל מטריפה שנטרפה על ידי חיית השדה לוקה מן התורה, ומבהמה שחלתה ונוטה למות מחמת מחלתה - לוקה מדרבנן (ספר המצוות לא־תעשה קפא). ואזהרה לטריפה: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) ושמונה מיני טריפה נאמרו למשה מסיני (הלכות שחיטה פרק ה, הלכה א־ג וספר המצוות שם). 165) שחותך אבר מן הבהמה כשהיא חיה. ואזהרתו: "ולא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים יב, כג). והוא הדין כשאוכל כזית בשר מן החי לוקה משום אוכל טריפה. ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, - כיוון שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה (ספר המצוות לא־תעשה קפב והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה י, ופרק ה, הלכה א־ג). 166) שנאמר (בראשית לב, לג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (=שקפץ ממקומו ועלה) אשר על כף הירך". והאוכל את הגיד בשלימותו אף על פי שאין בו כזית, או כזית מגיד גדול - לוקה (ספר המצוות לא־תעשה קפ"ג והלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה ב). 167) שנתבשל בחלב, ואף על פי שהוא בעצמו לא בישלו, שנאמר (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו" בפעם השנייה (נוסף על מה שנאמר שם כג, יט) לומר לך, שלוקה על אכילתו, כמבואר בחולין קטו, ב (ספר המצוות לא־תעשה קפז והלכות מאכלות אסורות פרק ט, הלכה א־ב). 168) ואף על פי שלא אכלו, שנאמר (שם) "לא תבשל גדי בחלב אמו" (ספר המצוות לא־תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות שם). 169) שנשרשה בארץ אחרי שישה עשר בניסן, שהוא יום הבאת מנחת העומר. 170) שנאמר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד... הביאכם את קרבן אלוקיכם". ובזמן שאין בית המקדש, אסור לאכול תבואה חדשה עד גמר יום שישה עשר בניסן, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ב (ספר המצוות לא־תעשה קפט). 171) פירות האילן, שגדלו בשלוש השנים לנטיעתו, ככתוב (ויקרא יט, כג) "וערלתם ערלתו את פריו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא ייאכל". ואיסור ערלה נוהג גם בחוץ לארץ, על פי הלכה למשה מסיני (ספר המצוות לא־תעשה קצב והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י־יא). 172) מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו בכרם, או שנטע הגפן בתוך הירק, שניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" - דרשו חכמינו: פק ת'ק'ד'ש' - פן תוקד אש (חולין קטו, א). וכל מקום שנאמר: "פן" אינו אלא מצוות לא תעשה, כמבואר במכות יג, ב (ספר המצוות לא־תעשה קצג והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ו). 173) דברים שהחמץ מעורב בהם, כגון, כותח הבבלי (חלב ופת מעופשת מעורבת בתוכו) וכדומה, שנאמר (שמות יב, כ) "כל מחצת לא תאכלו". ואינו לוקה אלא אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים, אבל אם אין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים אינו לוקה, אלא מכים אותו מכת מרדות (ספר המצוות לא־תעשה קצח והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ו). 174) חצות יום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (דברים טז, ג) "לא תאכל עליו חמץ" כלומר, על קרבן פסח, שזמן שחיטתו הוא מחצות היום ומעלה, ומשעה שהוא ראוי להישחט אסור הוא באכילת חמץ. אבל האוכל חמץ בפסח עצמו חייב כרת (ספר המצוות לא־תעשה קצט והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ח). 175) המניח. 176) בפסח, שעשה בה מעשה, ואזהרתו: "שבעת ימים שאור לא יימצא בבתיכם" (שמות יב, יט). אבל המניח חמץ בביתו ולא עשה בו מעשה (=כגון, שהחמיץ לפני הפסח) הרי זה עובר בלאו ואינו לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רא, והלכות חמץ ומצה שם, הלכה ב־ג). 177) שנתנסך לעבודה זרה, והשותה ממנו כל שהוא לוקה, שנאמר (דברים לב, לח) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" יין שנתנסך לה, כזבח שקרב לה, ונאמר בעבודה זרה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם יג, יח) מאומה - אפילו כל שהוא (ספר המצוות לא־תעשה קצד והלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה א־ב) וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב. 178) כגון, ענבים או צימוקים ואפילו חרצן וזג, ככתוב (במדבר ו, ג־ד) "וענבים לחים ויבשים לא יאכל... מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל" (ספר המצוות לא־תעשה רג־רו והלכות נזירות פרק ה, הלכה ב־ג). 179) בימי נדר נזרו, ככתוב (שם, ה) "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו", ואחד המגלח ואחד המתגלח בכלל לאו זה (ספר המצוות לא־תעשה רט והלכות נזירות פרק ה, הלכה י"א). 180) טומאת שבעה ימים, כגון, שנגע בו או שנכנס לאהלו, והתורה אמרה (שם, ז) "לאביו ולאמו... לא ייטמא להם במותם" (ספר המצוות לא־תעשה רז והלכות נזירות שם, הלכה ט"ו־יח). 181) השיער הסמוך לנגע הנתק שבראש או בזקן (=שיפול השיער שבהן מעיקרו ויישאר מקום השיער פנוי, וזהו הנקרא נתק), והתורה אמרה (ויקרא יג, לג) "ואת הנתק לא יגלח", שצריך להניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה הנתק (ספר המצוות לא־תעשה שז והלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ב ופרק י, הלכה א). 182) כגון, שיער לבן שבבהרת (שם, כ) או שקצץ הנגע כולו מבשרו. 183) כדי שישתנה מראה המחייה (שם, כד), והתורה אמרה (דברים כד, ח) "הישמר בנגע הצרעת" - בלא תעשה, תשמור שלא לתלוש ולא לקוץ (ספר המצוות לא־תעשה שח והלכות טומאת צרעת פרק י, שם). 184) באדמת הנחל,

והוא נחל מים ששוטף בחזקה, ואסור בזריעה ובחרישה, ובכל עבודה בגופה של קרקע, ככתוב (שם כא, ד) "לא יעבד בו ולא ייזרע" (ספר המצוות לא־תעשה שט והלכות רוצח פרק י, הלכה ט). 185) היא שנת השמיטה, שעליה נאמר (ויקרא כה, ד) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שדך לא תזרע", ועבודת הארץ אסורה בה (ספר המצוות לא־תעשה רכ והלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א־ב). 186) כורת ענפיו המיותרים להגדיל את פוריותו, והתורה אמרה (שם, שם) "וכרמך לא תזמור" (ספר המצוות לא־תעשה רכא והלכות שמיטה שם, הלכה ב־ג). 187) מה שהאדמה מצמיחה מעצמה מן הזרע שנפל בה לפני שביעית, או מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו, שניהם נקראים ספיח (הלכות שמיטה פרק ד, הלכה א). 188) מן הרגיל, והתורה אמרה (שם, ה) "את ספיח קצירך לא תקצור" - לא תקצרנו כדרך שקוצרים תבואת שאר השנים, שקוצרים כל השדה בבת אחת ומעמידים כרי, אלא קצור מעט־מעט וחבוט ואכול (ספר המצוות לא־תעשה רכב והלכות שמיטה פרק ה, הלכה א). 189) קוטף פרי האילן. 190) מן הרגיל. והתורה אמרה (שם, שם) "ואת ענבי נזירך לא תבצור" שלא תאספם כדרך שאתה אוספם בכל שנה, כגון ענבים - אין דורכים אותם בגת אלא בעריבה, וכן זיתים אין עושים אותם בתוך הבד, אלא כותשם ומכניסם לתוך בד קטן ביותר (ספר המצוות לא־תעשה רכג והלכות שמיטה פרק ד, הלכה כב־כג). 191) והתורה אמרה (שם, יא) "יובל היא... לא תזרעו, ולא תקצרו... ולא תבצרו" (ספר המצוות לא־תעשה רכד־כו והלכות שמיטה פרק י, הלכה ט"ז). 192) לקצור. 193) שצריך היה להשאיר קמה מחוברת לעניים, ככתוב (שם כג, כב) "לא תכלה פאת שדך בקצרך". ואם אכל את התבואה או נשרפה, שאינו יכול עוד ליתנה לעניים ולתקן את הלאו, הרי זה לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רי, כיד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ג). 194) בכתב יד תימן: נתנו. 195) שבצר כל כרמו ולא השאיר בו עוללות, שהן אשכולות קטנים שאין ענביהם נוטפים זה על זה, אלא מפוזרים ודלילים ונקראים עוללות, שהם "לשאר האשכולות כעולל (=יונק) לאיש" והתורה אמרה (שם יט, י) "וכרמך לא תעולל" (ספר המצוות לא־תעשה ריב והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה י"ז־יח). 196) שיבלים הנופלות בשעת הקצירה. 197) והתורה אמרה (שם, ט) "ולקט קצירך לא תלקט". ואם אבדו או נשרפו אחר שליקטם, קודם שיתנם לעניים לוקה (ספר המצוות לא־תעשה ריא והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ד). 198) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן: המלקט פרט וכו'. פרט - זה גרגר אחד או שניים הנפרטים (=נופלים) מן האשכול בשעת הבצירה. 199) והתורה אמרה (שם, י) "ופרט כרמך לא תלקט" ואם נבצר ממנו לקיים את העשה: לעני ולגר תעזוב אותם, הרי זה לוקה על לקיטתו לעצמו (ספר המצוות לא־תעשה ריג־ריד והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה ט"ו). 200) ששכחו בשדה בשעת עימור האלומות. 201) והתורה אמרה (דברים כד, יט) "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". והוא הדין שכחת האילנות (ספר המצוות לא־תעשה ריד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ו ופרק ה שם). 202) הציפור ואפרוחיה. 203) והתורה אמרה (שם, כב, ו) "לא תיקח האם על הבנים שלח תשלח את האם", ואם לקחה ומתה קודם שישלחנה לוקה (ספר המצוות לא־תעשה שו והלכות שחיטה פרק י"ג, הלכה א). 204) שני מיני זרעים כאחד. 205) כגון, חיטה ושעורה, או פול ועדשה, וכן כל מיני זרעים הראויים למאכל אדם. ואזהרה לכלאי זרעים "שדך לא תזרע כלאיים" (ויקרא יט, יט). ואין איסורם אלא בארץ ישראל (ספר המצוות לא־תעשה רטו והלכות כלאיים פרק א, הלכה א־ג). 206) בארץ ישראל, שזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ואז לוקה שתים, אחת משום: שדך לא תזרע כלאיים, ואחת משום: לא תזרע כרמך כלאיים (דברים כב, ט). אבל אם זרע ירק אצל גפן או נטע גפן בצד ירק אינו לוקה, אלא שנאסרו שניהם בהנאה (ספר המצוות לא־תעשה רטז והלכות כלאיים פרק ה, הלכה א, ז). 207) אפילו בחוץ לארץ, כגון, שהרכיב יחור של עץ אתרוג בעץ תפוח, וכן המרכיב אילן בירק לוקה, ואזהרתם: שדך לא תזרע כלאיים (ויקרא שם) ותחילת הפסוק: "בהמתך לא תרביע כלאיים" - מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, מה בהמתך בין בארץ בין בחוץ לארץ (=שהרי חובת הגוף היא ונוהגת גם בחו"ל) אף שדך (הרכבת אילן) בין בארץ בין בחו"ל, כמבואר בסנהדרין ס, א (ספר המצוות לא־תעשה רטז והלכות כלאיים פרק א, הלכה ה). 208) מין על שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעופות, בין בארץ בין בחו"ל, שנאמר (שם, שם) "בהמתך לא תרביע כלאיים" (ספר המצוות לא־תעשה ריז והלכות כלאיים פרק ט, הלכה א). 209) מושך בשני מינים את העגלה או מנהיגם כאחד, שנאמר (דברים כב, י) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", ומן התורה אינו אסור אלא במין אחד טמא ואחד טהור, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאיים בהרבעה אסורים במלאכה או בהנהגה כאחד (ספר המצוות לא־תעשה יח והלכות כלאיים פרק ט, הלכה ז־ח. 210) פי בהמה מלאכול מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון, שתדוש תבואה או תישא תבן על גבה, שנאמר (שם כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" (ספר המצוות לא־תעשה ריט והלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ב). 211) בהמה ובנה ביום אחד, בין בחולין בין בקדשים, שנאמר (ויקרא כב, כח) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ספר המצוות לא־תעשה קא והלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה א). 212) והוא צריך לו, כגון: כר - בלילה, והמחרשה - ביום, והתורה אמרה (דברים כד, יב) "לא תשכב בעבוטו" - לא תשכב ועבוטו עימך (ספר המצוות לא־תעשה רמ והלכות מלווה ולווה פרק ג, הלכה ה). 213) שאסור בכלל למשכן את האלמנה, ככתוב (שם, יז) "ולא תחבול בגד אלמנה", ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רמא והלכות מלווה שם, הלכה א). 214) כגון, כלי טחינה או כלי בישול ואפייה, ככתוב (שם, ו) "לא יחבול ריחיים ורכב כי נפש הוא חובל" ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזירנו לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רמב והלכות מלווה שם, הלכה ב). 215) שהעיד עדות שקר שאין בה עדות ממון, כגון שהעיד על פלוני כוהן, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והוזם. או שהעיד על פלוני שהוא חייב מלקות והוזם,

והתורה אמרה (שמות כ, טו) "לא תענה בריעך עד שקר". ואף על פי שאין בו מעשה, קיבלו חכמינו מפי השמועה, שהכתוב האומר (דברים כח, א־ב) "והרשיעו את הרשע - והיה אם בֶּן הכות הרשע" רומז לעד זומם שילקה (ספר המצוות עשה קפ ולא־תעשה רפה והלכות עדות פרק כ, הלכה ח־ט). 216) כי אם יש בה שווה פרוטה (=דמי רפואתו וכדומה) חייב לשלם לו ממון ואין אדם משלם ולוקה. ואזהרה למכה חבירו: "ארבעים יכנו לא יוסיף" (שם, ג) "ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציווה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל וחומר לשאר כל האדם" (ספר המצוות לא־תעשה ש והלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה י"ב). 217) שהעידו עליו בפעם הראשונה שגנב משל אביו וקנה בשר ויין ואכל. ולוקה, ככתוב (שם כא, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו) - לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים (ספר המצוות לא־תעשה קצה והלכות ממרים פרק ז, הלכה א, והלכה ז). 218) על אשתו, שלא מצא לה בתולים. 219) שהביא אבי האשה עדים והזימו את עדי הבעל, שאמרו שזנתה תחתיו אחרי האירוסין, הרי העדים נסקלים והבעל לוקה, ככתוב (דברים כב, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא שם, טז), כמבואר בכתובות מו, א (ספר המצוות לא־תעשה שא והלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה א והלכה ו). 220) כגון, שאמר יכהו ה', או: ארור פלוני לה', ואזהרתו: "לא תקלל חרש" (שם, יד), שאפילו חרש שאינו שומע ולא נצטער בקללה, לוקה עליו (ספר המצוות לא־תעשה שיז ולהלן פרק כ"ו, הלכה א). 221) כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל, או שלא יאכל ואכל הרי זו שבועת שקר ולוקה. ואזהרתו: ולא תישבעו בשמי לשקר" (שם, יב), כמבואר בשבועות כ, ב (ספר המצוות לא־תעשה סא והלכות שבועות פרק א, הלכה ב־ג). 222) שנשבע על דבר ידוע, שהוא כן, כגון, שנשבע על שמיים, שהם שמיים, או שנשבע לבטל את המצוה, ועוד. ואזהרתו: "לא תישא את שם ה' אלוקיך לשווא" (שמות כ, ו). ואף על פי שאין בה מעשה לוקה, שנאמר שם: "כי לא ינקה ה' את אשר יישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה אותו, אבל בית דין של מטה מלקה אותו ומנקה אותו, כמבואר בשבועות כא, א (ספר המצוות לא־תעשה סב והלכות שבועות פרק א, הלכה ד־ז). 223) שעובר על מה שנדר, ואפילו לא נשבע, והתורה אמרה (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - לא יעשה דבריו חולין (ספר המצוות לא־תעשה קנז והלכות נדרים פרק א, הלכה ה). 224) חוץ לתחום העיר, והוא חוץ לשנים עשר מיל. והתורה אמרה (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה (ספר המצוות לא־תעשה שכא והלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א). 225) והתורה אמרה (שם יב, יח) "כל מלאכה לא ייעשה בהם אך אשר ייאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" (ספר המצוות לא־תעשה שכג והלכות יום טוב פרק א, הלכה א־ב). 226) שמגלח את שער הצדעים בתער, והתורה אמרה (ויקרא יט, כז) "לא תקיפו פאת ראשכם" וחייב מלקות על כל צדע מהם (ספר המצוות לא־תעשה מג והלכות עבודה זרה פרק י"ב, הלכה א, והלכה ו). 227) מגלחו. וחמש פיאות הן: לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן מצד שמאל, ושיבולת הזקן. ולוקה על כל פאה ופאה. ואזהרתו: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם) ואינו חייב עד שיגלחנו בתער (ספר המצוות לא־תעשה מד והלכות עבודה זרה שם, הלכה ז). 228) שורט בבשרו מרוב צער על מתו, כדרך שהיו הגויים עושים, והתורה אמרה (שם, כה) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ספר המצוות לא־תעשה מה והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"ב). 229) תולש שער ראשו מרוב צערו על מתו, כדרך שעושים הסכלים, והתורה אמרה (דברים יד, א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". וחייב על כל הראש כבין העיניים, שנאמר (ויקרא כא, ה) לא יקרחו קרחה בראשם (ספר המצוות לא־תעשה קעא והלכות עבודה זרה שם, הלכה ט"ו). 230) ששורט בבשרו וממלא מקום השיטה כוחל או דיו או שאר צבעונים, וזה היה מנהג הגויים שרושמים עצמם לעבודה זרה, שאלו עבדים מכורים הם לה ומורשמים לעבודתה. והתורה אמרה (שם, יט, כח) "וכתובת קעקע לא תתנו בכם" (ספר המצוות לא־תעשה מא והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"א). 231) בגד ארוג מצמר ופשתים, כמו שלבשו כומרי עבודה זרה באותו הזמן. ואזהרתו: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא). ואפילו חוט אחד של צמר בבגד גדול של פשתן אסור (ספר המצוות לא־תעשה מב והלכות עבודה זרה פרק י', הלכה א והלכה ה). 232) (שם כ, יט) "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות" וכל השחתה בכלל זה, כגון: שישרוף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה, אלא שאינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות מדבריהם, כמבואר בהלכות מלכים פרק ו, הלכה י (ספר המצוות לא־תעשה נז והלכות מלכים שם, הלכה ח). 233) כגון, שילבש בגדים צבעוניים וחלי זהב, במקום שאין לובשים אותם אלא נשים, והתורה אמרה (שם כב, ה) "ולא ילבש גבר שמלת אשה" ובכלל זה אם צבע שערו שחור (ספר המצוות לא־תעשה מ והלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י). 234) כגון שתשים בראשה מצנפת, או שתלבש שריון או שתגלח ראשה כאיש, שנאמר (שם, שם) "לא יהיה כלי גבר על אשה" (ספר המצוות לא־תעשה לט והלכות עבודה זרה שם). 235) שנגע בו או נכנס לאהלו, והוא אינו מקרוביו המפורשים בכתוב (ויקרא כא, ב־ג). והתורה אמרה (שם, א) "לנפש לא ייטמא בעמיו" (ספר המצוות לא־תעשה קסו והלכות אבל פרק ג, הלכה א־ג). 236) כגון, שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאיש, שהיא אסורה להינשא לו, איסור השווה בכל ישראל, ואינו מיוחד בכוהנים. והתורה אמרה (שם, ז) "אשה זונה וחללה לא ייקחו". אבל אם בא עליה דרך זנות ולא קידשה אינו לוקה, שנאמר: "לא יקחו" - עד שייקח (=בקידושין) ויבעול (ספר המצוות לא־תעשה קנח והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב ופרק י"ח, הלכה א). 237) בין מן הנישואין בין מן האירוסין, כמבואר ביבמות נט, א. והתורה אמרה (שם, שם) "ואשה גרושה מאישה לא ייקחו" (ספר המצוות לא־תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב, והלכה י"י). 238) חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת הנשים האסורות לכהונה נבעלה לכוהן - נתחללה

(הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה א). והתורה אמרה (שם): "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ספר המצוות לא־תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה א־ב). 239) שנאמר (שם, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו" - כיוון שבעלה, חיללה, ופסלה לכהונה, והוא מוזהר שלא יחלל כשרים, לא אשה ולא זרעו, בניגוד לזונה וחללה וגרושה, שהן מחוללות ועומדות קודם בעילתו, ולפיכך אינו לוקה עליהן עד שיקדש ויבעול (ספר המצוות לא־תעשה קסב והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ג). 240) לאיש אחר, והתורה אמרה (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". ואפילו לא נישאה לאחר, אלא נתארסה לו אסורה לחזור לראשון, שנאמר (שם, ב) "והייתה לאיש אחר" הוויה - זו קידושין, כמבואר ביבמות יא, ב (ספר המצוות לא־תעשה שנו והלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ב). 241) שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה להתייבם לאחד האחים, או לחלוץ להם, וכל שלא נפטרה מהיבם אסורה להינשא לאיש אחר, ככתוב (שם כה, ה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (ספר המצוות לא־תעשה שנז והלכות ייבום פרק ב, הלכה י"ח). 242) שבועל אשה לשם זנות בלא קידושין, והתורה אמרה (שם כג, יח) "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (ספר המצוות לא־תעשה שנה והלכות אישות פרק א, הלכה ד). 243) ממזר - זה שנולד מן העריות שחייבים עליהן איסור כרת, חוץ מן הנידה, שהבן הנולד ממנה הוא פגום לכהונה ואינו ממזר. 244) והתורה אמרה (שם, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". והראב"ד שואל: מה צורך בנישואין, והלא אם יבעל ולא יקדש תחילה הרי זה לוקה, וכבר השיב רבינו לחכמי לוניל והצדיק את שיטתו בזה. ראה במוספנו תשובות הרמב"ם להלכות איסורי ביאה, פרק ט"ו, הלכה ב (ספר המצוות לא־תעשה שנד והלכות איסורי ביאה שם, הלכה א־ב). וראה תשובות הרמב"ם סימן קנב. 245) כל שנפצעו ביציו. ובספר המצוות מגדיר רבינו: מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד. והתורה אמרה (שם, ב) "לא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'" (ספר המצוות לא־תעשה שס והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה א־ג). 246) מפסיד איברי הזרע. 247) והתורה אמרה (ויקרא כב, כד) וכתות ונתוק וכרות - ובארצכם לא תעשו" - קיבלו חז"ל (ספרא, שם) "ובכם לא תעשו", כלומר "עניין הכתוב לא יעשה זאת בישראל, בין בגופם בין בגוף אחרים" (ספר המצות לא־תעשה שסא והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה ט־י). 248) והתורה אמרה (דברים כב, כט) "ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה לא יוכל שלחה כל ימיו". ואם גירשה ומתה, או שנישאה לאחר הרי זה לוקה, שאינו יכול לקיים עוד העשה: ולו תהיה לאשה (ספר המצוות לא־תעשה שנח והלכות נערה פרק א, הלכה ז). 249) והתורה אמרה (שם, יט) "ולו תהייה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו", וגם זה לוקה, כדרך שלוקה האונס שגירש אנוסתו ולא החזירה, (ספר המצוות לא־תעשה שנט והלכות נערה פרק ג, הלכה ד). 250) כגון, החיבוק והנישוק וכיוצא בהם מפעולות שאדם נהנה בהן. 251) שלא בא עליה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערווה" - כלומר, לא תתקרבו אליהן קירבה המביאה לגלות ערווה (ספר המצוות לא־תעשה שנג והלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א־ב). 252) שאמרו עליו שהוא פסול לעדות אשה (סנהדרין כו, ב). וכן מלקים אותו על "לא טובה השמועה" (קידושין פא, א) וכמבואר לקמן פרק כ"ד, הלכה ה. 253) והתורה אמרה (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בם, בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך" אחד שבעה עממים ואחד כל האומות באיסור זה (ספר המצוות לא־תעשה נב והלכות איסור ביאה פרק י"ב, הלכה א), וראה שם הלכה ד־ז. 254) והתורה אמרה (שם כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" אפילו אחר שנתגיירו אסורים הם לבוא בקהל (ספר המצוות לא־תעשה נג והלכות איסורי ביאה פרק י"ב, הלכה י"ז). 255) כנ"ל בהערה הקודמת. וכבר ביאר רבינו, שם הלכה כ"ה, שסנחריב מלך אשור בלבל את כל האומות ועירבן זה בזה, וכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב, ולפיכך כל הגרים מותרים בזמן הזה לבוא בקהל ה' בכל מקום שהוא, אחד הזכרים ואחד הנקיבות. 256) נוסף על שמונה־עשרה הראויות לו, והתורה אמרה (שם יז, יז) "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" - קיבלו חכמינו שמותר לו ליקח עד שמונה־עשרה (ספר המצוות לא־תעשה שסד והלכות מלכים פרק ג, הלכה ב). 257) נוסף על כדי מרכבתו, אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים, והתורה אמרה (שם, טז) "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצריימה למען הרבות סוס" (ספר המצוות לא־תעשה שסג והלכות מלכים שם, הלכה ג). 258) והניחו בגנזיו לעצמו, להתגאות בו או להתנאות בו, והתורה אמרה (שם, יז) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". אבל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה' להיות שם מוכן לצרכי ציבור ולמלחמותיו - מצווה להרבותו (ספר המצוות לא־תעשה שסה והלכות מלכים שם, הלכה ד). 259) כולל מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, או מיתה בידי שמים, המנויות לעיל הלכה א־ב שלוקים עליהן, כמבואר שם.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) שאין בית־דין מעניש על־פי אומד הדעת, אלא על־פי ראייה ברורה. דין עובר עבירה באונס. האיסור לחוס על העבריין, או לרחם בדין על הנאשם בכל חיוב שהוא. אזהרת חכמינו למי שמגיש ליבו בהוראה, וכן לתלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. זיקת הדיינים לדין פחות משווה פרוטה.

א. אֵין בֵּית דִּין עוֹנְשִׁין בְּאֹמֶד הַדַּעַת[2], אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים בְּרִאָיָה בְּרוּרָה. אֲפִלּוּ רָאוּהוּ הָעֵדִים רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם, אוֹ שֶׁנִּכְנַס אַחֲרָיו לְחָרְבָּה וְנִכְנְסוּ[3] אַחֲרָיו, וּמְצָאוּהוּ הָרוּג וּמְפַרְפֵּר[4] וְהַסַּיִף[5] מְנַטָּף דָּם בְּיָד הָהוֹרֵג, הוֹאִיל וְלֹא רָאוּהוּ בְּעֵת שֶׁהִכָּהוּ - אֵין בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּעֵדוּת זוֹ[6]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג[7]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנַיִם שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, זֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַחַמָּה וְהִתְרָה בּוֹ, וְזֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַלְּבָנָה וְהִתְרָה בּוֹ - אֵין מְצָטָרְפִין[8].

1 שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג. הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם צַד
2 לְנַקּוֹתוֹ וְלִהְיוֹתוֹ צַדִּיק - אַל תַּהַרְגֵהוּ[9].

2) השערה ע"פ השכל וההגיון. 3) בכת"י תימן: שנכנס אחריו. והכוונה, שהרודף נכנס אחרי הנרדף. 4) מפרכס ומזדעזע. 5) החרב. 6) סנהדרין לז, ב "אם כך ראיתם - לא ראיתם כלום", שהרי התורה אמרה: על־פי שנים עדים (=עדי ראיה) יומת המת. 7) מכילתא פרשת משפטים לפסוק זה. מי שהוא נקי ע"פ דין תורה - אל תהרגנו. וכתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רצ: "לפי שהדברים האפשריים יש מהם שאפשרותם קרובה מאד, ומהם שאפשרותם רחוקה מאד... וה"אפשר" רחב מאד. ואילו הרשתה תורה לקיים ענשים כאפשר הקרוב מאד... כי אז היו מקיימים את הענשים במה שהוא יותר רחוק מזה... עד שיקיימו את הענשים וימיתו בני אדם באומדן קל, לפי דמיון השופט, לפיכך סתם (=הבורא) יתעלה את הפתח הזה, וציוה שלא יקויים שום עונש אלא עד שיהיו שם עדים המעידים, שברור להם אותו המעשה... ויותר טוב ויותר רצוי לפטר אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים". 8) שעל כל עבירה אין בה אלא עד אחד, ואינו נאמן. 9) מכילתא שם, והכתוב מסיים: "כי לא אצדיק רשע". כלומר, אם יצא מידך זכאי - יש לי הרבה שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה (ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ג. וכן ברש"י לתורה שם). ובסנהדרין שם אמרו: "מיום שחרב בית־המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין, דין ארבע מיתות (=פורענות בידי שמים) לא בטל, מי שנתחייב סקילה: או נופל מן הגג, או חיה דורסתו" וכו'.

3 ב. כָּל מִי שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין[10]
4 בְּאָנֻס - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה
5 מְצֻוֶּה שֶׁיֵּהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. אַף עַל פִּי שֶׁחִלֵּל אֶת
6 הַשֵּׁם[11] וְהוּא אָנוּס - אֵינוֹ נֶהֱרָג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלַנַּעֲרָה
7 לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר[12]. זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יַעֲנְשׁוּ
8 אֶת הָאָנוּס[13].

10) כגון ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים, ראה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"ב. 11) שכל מי שנצטווה להיהרג ולא לעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם, ועבר על לא־תעשה (ויקרא כב, לב) "ולא תחללו את שם קדשי" (שם, ה"ד). 12) וכדברי הכתוב, שם כח "צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה". וכן אמרו (נדרים כז, א) "אנוס - רחמנא פטריה". 13) ולדעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו שורש ח, אין זו אזהרה אלא שלילת עונש מיתה, ולא יותר. אולם רבינו סובר, הואיל והכתוב מדגיש: "אין לנערה חטא מות" - איך יעלה על הדעת שבית־הדין יענשה, כמו שאמרו (סנהדרין פב, ב) "היתכן, שהתורה פטרתו - ואנו נעמוד ונהרגנו". ועל־כרחך, זה שאמרה תורה: "ולנערה לא תעשה דבר", לאזהרה היא ולאיסור לאו (מגילת אסתר, שם).

9 ג. אִישׁ שֶׁאֲנָסוּהוּ עַד שֶׁבָּא עַל הָעֶרְוָה - חַיָּב מִיתַת
10 בֵּית דִּין; שֶׁאֵין קִשּׁוּי[14] אֶלָּא לְדַעַת[15]. אֲבָל הָאִשָּׁה

11 הַנִּבְעֶלֶת בְּאֹנֶס, אֲפִלּוּ אָמְרָה אַחַר שֶׁנֶּאֱנְסָה[16]: הֲנִיחוּ
12 לוֹ - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה[17], מִפְּנֵי שֶׁיִּצְרָהּ נִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ[18].

14) התקשות האבר. 15) מרצון. והרי הוא כעושה מעשה מעצמו. שכל שאינו מרוצה בדבר אי־אפשר לו להתקשות, וכיון שנתקשה - ודאי מרוצה הוא (כסף־משנה). ועדיין קשה, איך ממיתים אותו, והלא אין עונש מיתה בלא התראה, וזה שאנסוהו לבעול - ודאי לא התרו בו? וע"כ, לא נתכוון לומר שממיתים אותו, אלא יש עליו דין חיוב מיתת בית־דין, כאדם שעשה במזיד בלא התראה, ומאחר שלא הותרה כחוק, אין בית־דין ממיתים אותו. וזה שדייק רבינו וכתב: חייב מיתת בית־דין, ולא כתב: בית־דין ממיתים אותו, כדרך שכתב בהלכה הקודמת: אין בית־דין ממיתים אותו (כסף־משנה). 16) בסוף הביאה. 17) "שאלמלא נזקק לה - היא שוכרתו" (לשון התלמוד כתובות נא, ב). 18) "וגם זה אונס, שבתחילת בעילה שהיא באונס - הלבישה הבועל יצר" (רש"י שם). ושם מדובר לענין היתר האשה לחזור לבעלה, וממנו למד רבינו לענין פטור העונש. והשווה הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "שמשהתחיל לבעול באונס - אין בידה שלא תרצה, שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות". וראה הל' אישות פכ"ד, הי"ט.

13 ד. אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס עַל הַהוֹרֵג. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ:
14 כְּבָר נֶהֱרַג זֶה, וּמַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ בַּהֲרִיגַת הָאַחֵר?
15 וְנִמְצְאוּ מִתְרַשְׁלִין בַּהֲרִיגָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָחוֹס עֵינְךָ
16 עָלָיו, וּבִעַרְתָּ דַּם הַנָּקִי[19]. וְכֵן אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס
17 עַל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב קְנָס[20]. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: עָנִי הוּא זֶה,
18 שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה עָשָׂה. אֶלָּא מַגְבִּין מִמֶּנּוּ כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ
19 בְּלֹא חֲנִינָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ[21]. וְכֵן בְּדִינֵי
20 מָמוֹנוֹת אֵין מְרַחֲמִין עַל הַדַּל. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא
21 זֶה, וּבַעַל דִּינוֹ עָשִׁיר; הוֹאִיל וַאֲנִי וְהֶעָשִׁיר חַיָּבִין
22 לְפַרְנְסוֹ - אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין, וְנִמְצָא מְתִפַּרְנֵס בְּכָבוֹד. עַל
23 זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה: וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ. וְנֶאֱמַר: לֹא
24 תִשָּׂא פְנֵי דָל[22]. אָסוּר לְהַהְדֵּר פְּנֵי גָדוֹל. כֵּיצַד? הֲרֵי
25 שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם לְדִין, אֶחָד חָכָם גָּדוֹל וְאֶחָד
26 הֶדְיוֹט - לֹא תַקְדִּים לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל גָּדוֹל, וְלֹא
27 תַּסְבִּיר לוֹ פָּנִים, וְלֹא תְכַבְּדֶנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסְתַּתְּמוּ
28 טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַחֵר; אֶלָּא אֵינוֹ נִפְנֶה לְאֶחָד מֵהֶן עַד
29 שֶׁיִּגְמֹר הַדִּין. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל. אָמְרוּ
30 חֲכָמִים[23]: אַל תֹּאמַר: עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא
31 זֶה, הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ? לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא
32 תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל.

19) 'ספרי' שופטים אות קפז. ונוסח הכתוב: "לא תחוס עינך עליו, ובערת" וגו'. 20) תשלום על שקיטע יד חבירו או סימא עינו. 21) "נפש בנפש, עין בעין, שן בשן, יד ביד", השווה הל' חובל פ"א, ה"ד וב'ספר המצוות' ל"ת רעט. 22) 'תורת כהנים' פ' קדושים לפסוק זה, וכן בספרי דברים אות יז. 23) 'תורת כהנים' שם, וראה שבועות ל, ב לענין תלמיד־חכם ועם־הארץ שבאו לדון.

ה. בָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם, אֶחָד בָּשַׁר וְאֶחָד רָשָׁע - אַל תֹּאמַר: הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא וְחֶזְקָתוֹ מְשַׁקֵּר, וְחֶזְקַת זֶה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בִּדְבָרוֹ, אַתָּה הַדִּין עַל הָרָשָׁע[24]. עַל זֶה נֶאֱמַר: לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת, לֹא תַטֶּה דִינוֹ[25].

24) לחייבו, מבלי לחקור באמיתת הדבר. 25) מכילתא לפרשת משפטים לפסוק זה.

ו. לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט - זֶה הַמְעַוֵּת אֶת הַדִּין, וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי. וְכֵן הַמְעַנֶּה[26] אֶת הַדִּין, וּמַאֲרִיךְ בִּדְבָרִים בְּרוּרִים כְּדֵי לְצַעֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל עָוֶל[27].

26) המשהה את פסק הדין. 27) כמו שאמרו (אבות פ"ה, מ"ט) "חרב באה לעולם על עינוי הדין ועל עיוות הדין", ומפרש רבינו שם: "עינוי הדין" - הוא: איחור המשפט ועיון בו ימים רבים בדרך המבואר. ו"עיוות הדין" - הוא, שידון במה שאינו ראוי.

ז. הַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה[28], וְקוֹפֵץ וְחוֹתֵךְ[29] אֶת הַדִּין קֹדֶם שֶׁיַּחְקְרֵהוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ עַד שֶׁיְּהֵא לוֹ בָּרוּר כַּשֶּׁמֶשׁ - הֲרֵי זֶה שׁוֹטֶה, רָשָׁע וְגַס רוּחַ[30]. כָּךְ צִוּוּ חֲכָמִים[31]: הֱוֹוּ מְתוּנִים בַּדִּין[32]. וְכֵן אִיּוֹב הוּא אוֹמֵר: וְרִב לֹא יָדַעְתִּי אֶחְקְרֵהוּ.

28) מתגאה בלבו להורות בלי מורא ובלי מתינות. 29) ממהר ופוסק. 30) אבות פ"ד, מ"ז, שוטה - שמרבה עליו איבה; רשע - שאינו מקפיד אם יגזול ויוציא מידי הזכאי שלא כדין; גס רוח - שגאוותו הביאתו לקפוץ ולהורות בחפזון לקנות לו שם כאחד הגדולים (תוספות יו"ט שם). 31) אבות פ"א, מ"א. וכן אמרו (סנהדרין ז, ב) "צדק את הדין ואח"כ תחתכהו". 32) השווה סנהדרין לה, א "אשרו חמור - אשרי דיין שמחמץ את דינו, וברש"י שם.

ח. כָּל דַּיָּן שֶׁבָּא לְפָנָיו דִּין, וְהִתְחִיל לְדַמּוֹתוֹ בְּדִין פָּסוּק שֶׁכְּבָר יָדַע אוֹתוֹ, וְיֵשׁ בַּמְּדִינָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה[33] וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ וְנִמְלָךְ בּוֹ - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הָרְשָׁעִים שְׁלֹבָּם גַּס בְּהוֹרָאָה[34]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: רָעָה עַל רָעָה תָּבוֹא לוֹ[35]. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְגַסּוּת הָרוּחַ הֵן, הַמְּבִיאוֹת לִידֵי עִוּוּת הַדִּין. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה - זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה[36]; וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֵגֶיהָ - זֶה שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה[37]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדּוֹר צָרִיךְ לוֹ; אֲבָל אִם יָדַע שֶׁיֵּשׁ לְשָׁם רָאוּי לְהוֹרָאָה, וּמָנַע עַצְמוֹ מִן הַהוֹרָאָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[38]. וְכָל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִן הַדִּין - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגֵזֶל וּשְׁבוּעַת שָׁוְא[39]; וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה - שׁוֹטֶה, רָשָׁע וְגַס רוּחַ[40].

33) אע"פ שאינו רבו. ובמקום רבו - יתבאר דינו בסמוך ה"ט. 34) שיכול להיות, שדין זה אינו דומה לראשון (סמ"ע לחו"מ סימן י ס"ק ה). 35) יבמות קט, ב "רע ירוע כי ערב זר (משלי יא, טו) - רעה אחר רעה תבוא... לתוקע עצמו לדבר הלכה". ומפרש רש"י: סומך ונשען על ההלכה שהוא יודע. 36) הפילה - לשון נפל, שלא מלאו ימיו. 37) עצומים - לשון מחרישים ומתאפקים מלהורות (ע"ז יט, ב וברש"י), והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ד. 38) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים - פזר (=שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים, פזר אתה לשנות לתלמידים, רש"י), בשעת המפזרים - כנס", ומפרש רש"י: כנס אתה ולא תיטול שררה עליהם, שאף זו לכבוד שמים לאחוז במדת הענוה. ובמדרש תנחומא פ' משפטים אות ב, אמרו: "מעשה ברבי אסי כשנסתלק מן העולם מצאוהו בוכה, אמרו לו: רבי, מפני מה אתה בוכה?... יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בך היית מתרחק מן הדינים... אמר להם: בני, עליה אני בוכה, שמא אתן דו"ח על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל". 39) שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ונמצא מביא לידי שבועת שוא (אבות פ"ד, מ"ז וברע"ב שם). 40) שם. וכבר נתבאר לעיל ה"ז.

ט. תַּלְמִיד אַל יוֹרֶה הֲלָכָה לִפְנֵי רַבּוֹ[41], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת[42] - כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל[43].

41) במקום רבו, כי בפניו ממש חייב מיתה, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב, ע"פ סוגיית התלמוד ברכות לא, ב. 42) שהן שנים־עשר מיל, והמיל אלפים אמה. 43) סנהדרין ה, ב. שכל מי שהוצרך לשאול, היה מוכרח לפנות אל משה שנמצא מחוץ למחנה, ככתוב (שמות לג, ז) "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה", ושטח מחנה ישראל שלש פרסאות (רש"י שם). ובהל' תלמוד תורה שם, כותב רבינו: "במה דברים אמורים, בדבר שנקרה מקרה, אבל לקבוע עצמו להוראה... אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא־אם־כן נטל רשות מרבו". וכן נפסק להלכה ביו"ד רמב, סעיף ד.

י. אַל תֹּאמַר: שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּדִין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹצָאַת מָמוֹן הָרְבֵּה מִזֶּה וּנְתִינָתוֹ לָזֶה. לְעוֹלָם יְהִי דִין אֶלֶף מָנֶה וְדִין פְּרוּטָה אַחַת שָׁוִין בְּעֵינֶיךָ לְכָל דָּבָר[44].

44) סנהדרין ח, א "כקטן כגדול תשמעון" (דברים א, יז), שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה - לענין הקדמה, ומפרש רש"י: בא לפניך דין של פרוטה, וחזר ובא דין אחר של מנה (=מאה זוז), הקודם לפניך - הקדם לחתוך. וכתב הרדב"ז: מסתבר, אם הדיון של פרוטה מצריך עיון ומיתון, ואותו של מנה הוא פשוט מאד, חותכים תחילה הדין של מנה, שאין ראוי לענות אותו מפני מיתון של זה.

יא. אֵין הַדַּיָּנִין יוֹשְׁבִין לָדוּן בְּדִין פְּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[45]. וְאִם הֶזְקִקוּ לְשָׁוֶה פְּרוּטָה - גּוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ אֲפִלּוּ לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[46].

45) בבא־מציעא נה, א, שאין זה נקרא ממון לענין גזל. כדברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו: "וכל פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית־דין נזקקים לו". ומדברי רבינו שם ה"ה, משמע שבכלים הראויים לעשות בהם מלאכה, אפילו אינם שוים פרוטה - נזקקים עליהם ונשבעים עליהם. וכן פסק השו"ע בחו"מ פח, סעיף ג. 46) בבא־מציעא שם עמ' ב, ומפרש רש"י: אם חזר השני (הנתבע) ותבעו פחות משוה פרוטה - נזקקים לו. ומדברי רבינו, נראה כוונתו, דוקא אם התובע חזר ותבע "גומרים את דינו", שהרי זה כאילו תבע מתחילה פחות מפרוטה זו עם הפרוטה שתבע בראשונה, אבל אם הנתבע תובע, הרי זה כאיש אחר ואין נזקקים לו. ויתכן שגם רבינו יודה בזה, שהרי אם יזכה הנתבע יצטרך בית־דין לנכות לו ממה שחייבוהו לפרוע תחילה, והרי זה דין אחד (כסף־משנה).

1 **יב. כָּל הַמַּטָּה מִשְׁפַּט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלָאו**
2 **אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט. וְאִם הָיָה גֵּר**
3 **- עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר[47].**
4 **וְאִם הָיָה[48] יָתוֹם - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם[49].**

47) 'ספרי' פ' כי־תצא לפסוק זה. 48) הגר. 49) מתוך פירוש רבינו הלל ל'ספרי' שם, נראה שכן היא הגירסא בדברי ה'ספרי'. וכתב הרדב"ז: הואיל ונאמר: "משפט גר יתום", ולא נאמר: גר ויתום, אנו למדים, שאם היטה משפט יתום ישראל - אינו עובר אלא בלאו אחד הכולל כל ישראל. והשווה 'ספר המצוות' ל"ת רפ.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) מתבארת בו 'מצוות עשה' לשפוט משפט צדק. השוויית זכויות הופעת בעלי הדין. יחס בית הדין לתלמיד חכם המופיע בדין. דין מי מקדימים בתור בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דין חבירו. שאסור לדיין להיות מליץ וסניגור לדברי בעל הדין. המקרים המיוחדים בהם מותר לדיין לסעוד מעט לאחד מבעלי הדין.

6 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁפֹּט הַשּׁוֹפֵט בְּצֶדֶק. שֶׁנֶּאֱמַר:**
7 **בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ. אִי זֶהוּ צֶדֶק הַמִּשְׁפָּט? זוֹ**
8 **הַשְׁוָיַת שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין בְּכָל דָּבָר[2]. לֹא יְהֵא אֶחָד**
9 **מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ! וְלֹא**
10 **יַסְבִּיר פָּנִים לְאֶחָד וְיִדַּבֵּר לוֹ רַכּוֹת, וְיֵרַע פָּנָיו לְאַחֵר**
11 **וִידַבֵּר לוֹ קָשׁוֹת[3].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה לשפוט השופט בצדק כו'".

ובהמשך לזה כתב "...היה אחד מהם מלובש בגדים יקרים, והשני מלובש בגדים בזויין, אומר למכובד או הלבישהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שווין כו'".

והגם שעניין הלבוש לא ישנה מאומה במעמדו ומצבו של העני, ציוותה התורה "בצדק תשפוט עמיתך" שיש לעשות כל התלוי בו כדי להשוותו בדין.

ומכאן הוראה לכל אחד ואחד מישראל, לעשות כל התלוי בו לטובתו של יהודי אחר, גם אם מדובר בהטבת מצב רוחו לשעה אחת בלבד! ואין צריך לומר שלא לפגוע בו או לומר לו מילים קשות, כי גם רגע אחד בצער של יהודי - נוגע.

(ע"פ יין מלכות סי' קפ"ח)

2) שבועות ל, א. 3) תוספתא סנהדרין פ"ו, ה"ב: "ולא יהא מאריך פניו כנגד אחד ולא מעיז כנגד אחד". ובכתובות מו, א דרשו: "לא תלך רכיל בעמך - אזהרה לבית־דין שלא יהא רך לזה (=לשון רך לי תהיה, רש"י) וקשה לזה".

12 **ב. שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין, שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם מְלֻבָּשׁ בְּגָדִים**
13 **יְקָרִים, וְהַשֵּׁנִי מְלֻבָּשׁ בְּגָדִים בְּזוּיִין - אוֹמֵר לַמְכֻבָּד:**
14 **אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ עַד שֶׁתָּדוּן עִמּוֹ, אוֹ לְבַשׁ**
15 **כְּמוֹתוֹ עַד שֶׁתְּהֵיוּ שָׁוִין, אַחַר כָּךְ תַּעֲמְדוּ בְּדִינְךָ[4].**

4) שבועות לא, א, ומפרש רש"י: שלא תגרום לנו לישא לך פנים, או יסתתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך וכו', שנאמר: "מדבר שקר תרחק", ומפרש רש"י: כיון שאיש מריבו מסותם, מעמיד זה את שקרו.

16 **ג. לֹא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם**
17 **עוֹמְדִים[5]. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם -**
18 **מוֹשִׁיבִין[6]. וְלֹא יֵשֵׁב אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלָּא**
19 **זֶה בְּצַד זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת מַשָּׂא**
20 **וּמַתָּן[7]; אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין - שְׁנֵיהֶם בַּעֲמִידָה.**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה[8]. וְאִי זֶהוּ גְּמַר דִּין?**
22 **אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. בַּמֶּה**
23 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעֲלֵי דִינִין; אֲבָל הָעֵדִים - לְעוֹלָם**
24 **בַּעֲמִידָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים[9].**

5) שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'". 6) שבועות ל, א "אינו אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב". 7) כשבית־הדין שומע דבריהם וטענותיהם וחוקרם. 8) ותחילת הפסוק: "וישב משה לשפוט את העם" - כלומר, משה ישב לגמור הדין, ואז עמד העם עליו. 9) ופסוק זה מדבר בעדים, וכן דרשו: "כשהוא אומר: אשר להם הריב, הרי בעלי דינין אמור, הא מה אני מקיים: ועמדו שני האנשים - בעדים" (שם). ושם עמ' ב אמרו: בשעת גמר דין - דיינים בישיבה, ובעלי דינים בעמידה, שהרי עדים כגמר־דין דומה (=קבלת עדות, היא כשעת גמר־דין, 'תוספות' לסנהדרין יט, ב), וכתוב בהם: ועמדו שני האנשים.

25 **ד. תַּלְמִיד חָכָם וְעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ לְדִין - מוֹשִׁיבִין**
26 **אֶת הֶחָכָם[10], וְאוֹמְרִים לְעַם הָאָרֶץ: שֵׁב! אִם לֹא**
27 **יָשַׁב - אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ[11]. וְלֹא יַקְדִּים הַתַּלְמִיד**
28 **כְּשֶׁיָּבוֹא לְדִין וְיֵשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ כְּרוֹצֶה[12] לָדוּן לְפָנָיו.**

וְאִם הָיָה קָבוּעַ לוֹ[13] זְמַן לִקְרוֹת[14], וּבָא זְמַנּוֹ - מֻתָּר[15].

10) שמצוה לכבדו ולהדרו, ככתוב (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. 11) שבועות ל, ב. 12) בכת"י תימן: שרוצה לדון לפניו. כלומר, אל ישב לפני רבו קודם שיבוא בעל-דינו, ואפילו יושב ושותק, שלא יחשדהו בעל-דינו, שבא להטעים את דבריו לפני הדיין, וזה אסור כמבואר בסמוך ה"ז. 13) בכת"י תימן: היה קבוע לו. 14) שיעור קבוע לתלמיד עם רבו. 15) שהכל יודעים שבא לפניו ללמוד תורה כדרכו תמיד (שם). ובכת"י תימן: ובא בזמנו, וכבר העיר הכסף-משנה, שזוהי נוסחת רבינו האמיתית.

ה. כְּבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַחַר הַגְּמָרָא[16] בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת[17], שֶׁמּוֹשִׁיבִין בַּעֲלֵי דִינִין וּמוֹשִׁיבִין הָעֵדִים, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחֲלֹקֶת[18]. שֶׁאֵין בָּנוּ כֹּחַ לְהַעֲמִיד מִשְׁפְּטֵי הַדָּת עַל תִּלְּם[19].

16) בדפ' רומי ובכת"י: התלמוד. 17) בסורא ובפומבדיתא שבבבל. 18) שלא יקפידו עמי הארץ, ויריבו כשיצווים לעמוד. הואיל ובדיעבד כשרה עדות אפילו בישיבה, כמבואר בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח, שאפילו הדיינים שקיבלו עדות עומדים (=שהדיינים עמדו) - דינם דין, וכמו כן בישיבת העדים, ראה 'תוספות' זבחים טז, א ד"ה: מה ליושב. - לפיכך התירו הגאונים הדבר "כדי לסלק המחלוקת" (ע"פ כסף-משנה והגהות מיימוניות). 19) מכונם ומקומם הקבוע, מלשון הכתוב (יהושע יא, יג) "הערים העומדות על תלם". וכתב הב"ח, הובאו דבריו בש"ך לחו"מ סי' יז ס"ק ז, "מכל-מקום העדים ובעלי-דין עצמם כל מי שנגעה יראת ה' בלבבו, ועמדו רגלי אבותיו על הר סיני, יחושו לכבוד התורה... לקיים: ועמדו שני האנשים, וראוי להם להשיב לדיינים: ואנחנו נעמוד לפני ה' ולפניכם, כי המשפט לאלוקים הוא".

ו. הָיוּ לִפְנֵי הַדַּיָּנִים בַּעֲלֵי דִין הַרְבֵּה - מַקְדִּימִין אֶת דִּין הַיָּתוֹם לְדִין הָאַלְמָנָה. שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה. וְדִין אַלְמָנָה קוֹדֵם לְדִין תַּלְמִיד חָכָם[20]. וְדִין תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ[21]. וְדִין הָאִשָּׁה קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ; שֶׁבִּשְׁת הָאִשָּׁה מְרֻבָּה[22].

20) שדמעתה מצויה וצערה מרובה, וכן אמרו (שבת יא, א) "תחת תלמיד-חכם (=לשמשו), ולא תחת יתום ואלמנה", הרי שיש להזהר בכבודם ביותר (אור שמח). 21) כמבואר לעיל אות ט. וגם משום ביטול תורה, כמבואר בבבא-בתרא כב, א: כיון שחכמים הם, יש להעדיפם שלא יטרדו מגירסתם. וכן אמרו (כתובות קו, א) "עשה של כבוד התורה עדיף". ובשבועות ל, א מסופר: רב עולא היה לו דין לפני רב נחמן, שלח לו רב יוסף: עולא חברינו עמית בתורה ובמצוות, הבין רב נחמן, שהתכוון להקדימו לאחרים. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"י. 22) יבמות ק, א.

ז. אָסוּר לַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ[23]. וַאֲפִלּוּ דָּבָר אֶחָד - אָסוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁמוֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם[24]. וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ מֵאֶחָד - עוֹבֵר בִּלֹּא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא[25]. וּבְכֻלָּל לָאו זֶה: אַזְהָרָה לִמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרָע, וּמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, וּמַעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר[26]. וְכֵן בַּעַל דִּין מַזְהָר שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ[27]. וְגַם עַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[28] נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[29].

23) אפילו בא חבירו, ויצא לרגע, אסור להשמיע דבריו שלא בפניו. 24) כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם, ולא תשמעו דברי זה שלא בפני זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישין, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני (סנהדרין ז, ב וברש"י). 25) שם. 26) פסחים קיח, א, שכשמספר או מעיד, הרי נושא בפיו שמע שוא (רשב"ם), והשווה 'ספר המצוות' לרבינו ל"ת רפא. 27) סנהדרין שם קרא: לא תשיא, אל תגרום שהדיין ישמע דבריך שלא בפני חברך. 28) ראה בסמוך ה"י, ולקמן פכ"ב, ה"ב-ג. 29) שבועות לא, א, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל-דינו אינו בוש מדברי שקר (רש"י).

ח. לֹא יִהְיֶה הַדַּיָּן שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַתֻּרְגְּמָן[30], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מַכִּיר לְשׁוֹן בַּעֲלֵי דִינִין וְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹתֵיהֶם. וְאִם אֵינוֹ מָהִיר בִּלְשׁוֹנָם כְּדֵי לְהָשִׁיב לָהֶם - יַעֲמֹד הַתֻּרְגְּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם פֶּסֶק הַדִּין[31], וּמֵאֵי זֶה טַעַם חַיֵּב זֶה וְזִכָּה זֶה[32].

30) שאין האמת יכולה להתברר אלא כששומע מפי בעלי-הדין עצמם (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק יד). 31) מכות ו, ב, וראה בחו"מ כח, ו לענין לשון העדים, שאין מעמידים מתרגם בין הדיין והעדים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ו.

ט. צָרִיךְ הַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין וְלִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶן[33]. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, זֹאת אוֹמֶרֶת זֶה בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת[34]. וּמְצַדֵּק אֶת הַדִּין בְּלִבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ חוֹתְכוֹ[35].

33) לחזור עליהן בפני בעלי הדין, שמא לא עמד היטב על דברי טענותיהם, וכששונה אותן בפניהם יגיבו על כך ויתקנום, וגם שתהא דעת הצדדים נוחה, שלא יערערו על הדיינים, לומר שפסקו ולא הבינו טענותיהם כראוי (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק טו). 34) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, הרי שחזר על דבריהן. 35) סנהדרין ז, ב, שנאמר: "ושפטתם צדק" - מה שהוא צדק ואמת בלבך, אותו תשפוט לאחרים. אבל כל עוד לבו נוקפו, לא יחתוך הדין.

י. מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה מֵלִיץ[36] לְדִבְרָיו שֶׁל בַּעַל דִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. אֶלָּא יֹאמַר[38] מַה שְּׁנִרְאֶה לוֹ וְיִשְׁתֹּק[39]. וְלֹא יְלַמֵּד אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין טְעָנָה כְּלָל. אֲפִלּוּ הֵבִיא[40] עֵד אֶחָד - לֹא יֹאמַר לוֹ: אֵין מְקַבְּלִין עֵד אֶחָד! אֶלָּא יֹאמַר לַנִּטְעָן[41]: הֲרֵי זֶה הֵעִיד עָלֶיךָ! הַלְוַאי שֶׁיּוֹדֶה וְיֹאמַר: אֱמֶת הֵעִיד! עַד

1 שֶׁיִּטְעַן הוּא וְיֹאמַר: עֵד אֶחָד הוּא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן
2 עָלַי[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[43].

36) סניגור. 37) לומר, יפה הוא טוען ועי"ז הוא מעודדו ונעשה לו סניגור. 38) הבעל־דין. 39) הדיין, ולא יגיב (שבועות ל, ב), וראה בסמ"ע שם, יז. 40) התובע. 41) הנתבע. 42) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, רב הונא היה מבזה את הדיין, שהיה אומר: אין מקבלים עד אחד. 43) וכן אמרו (אבות פ"א, מ"ח) "אל תעש עצמך כעורכי הדיינים" ומפרש רבינו שם: "אע"פ שידע בו שהוא העשוק, ושחברו טוען עליו שקר... עם כל זה אין מותר לו שילמדהו טענה, שתצילהו ותועילהו כלל".

3 **יא. רָאָה הַדַּיָּן זְכוּת לְאֶחָד מֵהֶן, וּבַעַל דִּין מְבַקֵּשׁ**
4 **לְאָמְרָהּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְחַבֵּר[44] הַדְּבָרִים, אוֹ שֶׁרָאָהוּ**
5 **מְצָטַעֵר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת אֱמֶת, וּמִפְּנֵי הַחֵמָה**
6 **וְהַבַּעַס נִסְתַּלֵּק[45] מִמֶּנּוּ, אוֹ נִשְׁתַּבֵּשׁ מִפְּנֵי הַסְּכָלוּת -**
7 **הֲרֵי זֶה מֵתָּה לְסַעֲדוֹ מְעַט, לַהֲבִינוֹ[46] תְּחִלַּת הַדָּבָר,**
8 **מְשׁוּם פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם[47]. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָבָר זֶה**
9 **הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא יְהְיֶה כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין[48].**

44) לנסחם ולהסבירם. 45) בכת"י תימן: נסתלקה. 46) להסבירו. 47) ירושלמי סנהדרין שם. כאילו בעל־דין זה אלם הוא ולפיכך אינו טוען, ועלינו לפתוח לו פה שיוכל לטעון זכויותיו. וכן אמרו (כתובות לו, א ובגיטין לז, ב) "כגון זה, פתח פיך לאלם הוא". השווה הל' שמיטה ויובל פ"ט, הכ"ד: "כשיביא בעל־חוב את שטרו... אומרים לנתבע שלם לו, ואם טען הנתבע איה פרוזבול שלו? אומר (=הדיין) לתובע, היה לך פרוזבול ואבד? אם אמר הן - נאמן", וזה נקרא בגיטין שם "פתח פיך לאלם". 48) הרבה צריך לשקול ולהבחין בין סעד קל זה, לאיסור של "עושה עצמו כעורכי הדיינים", בזה שמלמדו טענות ודרכים איך לזכות על־ידו. ומצינו ברבי יוחנן (כתובות נב, ב) שהצטער מאד על שסייע במידת מה לאחד מבעלי הדין, ע"י הדרכה בטענות, ולבסוף הרגיש והתחטא: "עשינו עצמנו כעורכי הדיינים", ומפרש רש"י: עורך הדין לפני הדיינים לזכותו... שעורך את הדיינים להפוך לבם לטובתו של זה.

יום שני א' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) בו מתבארת מצוות לא־תעשה, שלא ייירא הדיין מפני איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין בתחילה: בדין אתם רוצים, או בפשרה. האיסור לדיין לומר: אני זיכיתי וחבריי חייבו. מנהג דייני ירושלים בסדרי הדיון. הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

10 **א. שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לְדִין, אֶחָד רַךְ[2] וְאֶחָד קָשֶׁה[3]:**
11 **עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת**
12 **דִּבְרֵיהֶם וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה[4] - אַתָּה**
13 **רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: אֵינִי נִזְקָק לָכֶם[5]! שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב**
14 **הַקָּשֶׁה, וְנִמְצָא רוֹדֵף אַחַר הַדַּיָּן[6]. אֲבָל מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת**
15 **דִּבְרֵיהֶם וְתֵדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - אִי אַתָּה רַשַּׁאי**
16 **לוֹמַר: אֵינִי נִזְקָק לָכֶם! שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי**
17 **אִישׁ[7]. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי רָשָׁע הוּא, שֶׁמָּא**
18 **יַהֲרֹג אֶת בְּנִי, שֶׁמָּא יַדְלִיק אֶת גְּדִישִׁי, שֶׁמָּא יְקַצֵּץ**
19 **נְטִיעוֹתַי[8]. וְאִם הָיָה מְמֻנֶּה לָרַבִּים - חַיָּב לְהִזָּקֵק**
20 **לָהֶם[9].**

2) נוח. 3) בעל מריבה ומטריח דיינים. 4) מי זכאי ומי חייב. 5) לעיין בדינכם ולפסוק לכם. 6) להפוך את הדין לזכותו. 7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש, שהשני יסייעו, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א. 8) ספרי דברים אות יז. 9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

21 **ב. וְכֵן תַּלְמִיד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת**
22 **לֶעָנִי וְחוֹבָה לֶעָשִׁיר[10], אִם שָׁתַק - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר**
23 **מִשּׁוּם לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ[11]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: מִדְּבַר**
24 **שֶׁקֶר תִּרְחָק[12]. וּמִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יוֹשִׁיב תַּלְמִיד בּוּר[13]**
25 **לְפָנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[14].**

10) ורבו טועה בדין. 11) סנהדרין שם - לא תכניס דבריך מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים כח, לט): "ויין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק. 12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. 13) עם הארץ, ויישא וייתן עימו ויטעהו. 14) שם ל, ב, וברש"י.

26 **ג. וּמִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁרָאָה רַבּוֹ שֶׁטָּעָה בַּדִּין, שֶׁלֹּא**
27 **יֹאמַר: אֲמָתַיִן לוֹ עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין וְאֶסְתְּרֶנּוּ וְאֶבְכְּנֶנּוּ[15],**
28 **כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא הַדִּין עַל שְׁמִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר**
29 **שֶׁקֶר תִּרְחָק[16].**

15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א). 16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי! כך וכך לימדתני. וראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט.

30 **ד. מִצְוָה לוֹמַר לְבַעֲלֵי דִינִים בַּתְּחִלָּה: בְּדִין אַתֶּם**
31 **רוֹצִים אוֹ בְּפִשָּׁרָה[17]? אִם רָצוּ בְּפִשָּׁרָה - עוֹשִׂין**
32 **בֵּינֵיהֶן פְּשָׁרָה. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעוֹשִׂין פְּשָׁרָה תָּמִיד -**
33 **הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְעָלָיו נֶאֱמַר: מִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ**
34 **בְּשַׁעֲרֵיכֶם. אֵי זֶהוּ מִשְׁפַּט שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שָׁלוֹם[19]? הֱוֵי**
35 **אוֹמֵר: זֶה בְּצוּעַ[20]. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: וַיְהִי דָוִד**
36 **עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ. אֵי זֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ**
37 **עִמּוֹ צְדָקָה[21]? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶהוּ בְּצוּעַ וְהִיא הַפְּשָׁרָה[22].**
38 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? קֹדֶם גְּמַר דִּין. אַף עַל פִּי**
39 **שֶׁשָּׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְיָדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - מִצְוָה**
40 **לְבַצֵּעַ. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר הַדִּין וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי**

אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב - אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן[23], אֶלָּא יִקַּב הַדִּין אֶת הָהָר[24].

17) הסכם על ידי וויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חם ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון, אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה בכול, ואין החייב מפסיד הכול. 18) הדיינים מפשרים. 19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום"? שהחייב יוצא מקופח ובלתי מרוצה. 20) מיצוע הדין. 21) "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה"? שמשמעה: וויתור ועשייה לפנים משורת הדין. 22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו מבצעת וחותכת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל. 23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל: נגמר הדין). 24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ בַּעֲלֵי הַדִּין בְּפִשָּׁרָה בְּבֵית דִּין - יֵשׁ לָהֶם[25] לַחֲזֹר וְלִתְבַּע אֶת הַדִּין, עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיַּד שְׁנֵיהֶם[26].

25) רשאים הם. 26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז, הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

ו. יָפֶה כֹּחַ פְּשָׁרָה מִכֹּחַ הַדִּין. שֶׁשְּׁנֵי הֶדְיוֹטוֹת שֶׁדָּנוּ - אֵין דִּינֵיהֶן דִּין[27], וְיֵשׁ לְבַעֲלֵי דִּינִין לַחֲזֹר בָּהֶן; וְאִם עָשׂוּ פְּשָׁרָה[28] וְקָנוּ מִיָּדָן - אֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[29].

27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. 28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. 29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומובן, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

ז. אָסוּר לְאֶחָד מִן הַדַּיָּנִים, כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית דִּין, לוֹמַר: אֲנִי הוּא הַמְזַכֶּה אוֹ הַמְחַיֵּב, וַחֲבֵרַי חוֹלְקִין עָלַי; אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֵם רַבּוּ עָלַי? וְאִם אָמַר כֵּן - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד[30]. וּמַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד, שֶׁהוֹצִיא דְּבָרִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְאַחַר שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְהוֹצִיאוּהוּ בֵּית דִּין מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְהִכְרִיזוּ עָלָיו: זֶה מְגַלֶּה סוֹד הוּא[31]!

30) משנה בסנהדרין כט, א. 31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט יט, סעיף קטן ב).

ח. שָׁאַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים לְכְתֹּב לוֹ פְּסַק דִּין[32] - כּוֹתְבִין לוֹ כָּךְ: בָּא פְּלוֹנִי לְבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי בַּעַל דִּינוֹ שֶׁטָּעָנוֹ בְּכָךְ, וְעָצָא זַכַּאי אוֹ חַיָּב[33]. וְנוֹתְנִין לוֹ. וְאֵין מַזְכִּירִין שָׁם הַמְזַכִּין וְלֹא שָׁם הַמְחַיְּבִין[34], אֶלָּא: בֵּית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי, מִדִּבְרֵיהֶם נִזְדַּכָּה פְּלוֹנִי[35].

32) שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. 33) ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). 34) במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. 35) מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דיעה אחידה, ולא יזכירו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים זיכוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

ט. כַּף הָיָה מְנָהָגָם שֶׁל אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִינִין וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם וְטַעֲנוֹתֵיהֶם, וּמַכְנִיסִים הָעֵדִים וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם. וּמוֹצִיאִין כָּל אָדָם לַחוּץ[36], וְהַדַּיָּנִים נוֹשְׁאִים וְנוֹתְנִים בֵּינֵיהֶם בַּדָּבָר, וְגוֹמְרִין אֶת הַדָּבָר. וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִינִים, וְגָדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים[37] אוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדַע אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים אֵי זֶה דַּיָּן הוּא מִי שֶׁזִּכָּה אוֹתוֹ, וְלֹא אֵי זֶה דַּיָּן הוּא שֶׁחִיְּבוֹ[38].

36) שלא ישמעו את הוויכוח של הדיינים מי המזכה ומי המחייב, וגם שלא ישאו פנים לאחד מבעלי הדין (פירוש המשנה לרבינו שם פרק ג, משנה ז). 37) לחלוק לו כבוד, שכן מידת החכמים, שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול מהם, כדברי המשנה באבות פרק ה, משנה ז (תוספות יום טוב שם). 38) משנה בסנהדרין כט, ובגמרא שם ל, א כדברי רבי נחמיה שם. ורבינו בפירושו שם הוסיף: "כדי שיהיו הדיינים אהובים אצל בני אדם".

י. דַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן אוֹ רָשָׁע[39] - אָסוּר לְהִצְטָרֵף עִמּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[40]. וְכָךְ הָיוּ נְקִיֵּי הַדַּעַת שְׁבִירוּשָׁלַיִם עוֹשִׂין: אֵין יוֹשְׁבִים בְּדִין עַד שֶׁיֵּדְעוּ עִם מִי הֵם יוֹשְׁבִים[41], וְלֹא חוֹתְמִים אֶת הַשֶּׁטָר עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם[42], וְלֹא נִכְנָסִים לִסְעֻדָּה עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי מֵסֵב עִמָּהֶן[43].

39) עובר עבירות שבין אדם לשמים. 40) שבועות ל, ב, וזה עלול להטעותו ולהטותו מדרך האמת. 41) שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים

(לעיל פרק ב, הלכה י"ד). 42) שמא יחתמו עימהם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). 43) שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) איסור לקיחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לדון לאהובו או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

1 **א. לֹא תַקֵּח שֹׁחַד. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְעַוֵּת אֶת הַדִּין[2],**
2 **אֶלָּא אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי[3] וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב -**
3 **אָסוּר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אָרוּר**
4 **לְקֵחַ שֹׁחַד[4]. וְחַיָּב לְהַחֲזִיר הַשֹּׁחַד כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַנּוֹתְנוֹ[5].**

2) לזכות את החייב, שעל זה הוא מוזהר משום: לא תטה משפט. 3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). 4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). 5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרבית שלקח המלוה יוצאה ללווה ע"י תביעתו בבית־הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל־א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

5 **ב. וּכְשֵׁם שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, כָּךְ הַנּוֹתֵן.**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[6].**

6) כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא־מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגו'. הוא־הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ק ג).

7 **ג. כָּל דַּיָּן שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְגַדֵּל מַעֲלָתוֹ, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שָׂכָר**
8 **לְחַזָּנָיו[7] וּלְסוֹפְרָיו[8] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַנּוֹטִים אַחֲרֵי**
9 **הַבָּצַע. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וּלְכָךְ נֶאֱמַר לָהֶם[9]:**
10 **וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע וַיִּקְחוּ שֹׁחַד[10]. וְלֹא שֹׁחַד מָמוֹן**
11 **בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ שֹׁחַד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה בְּדַיָּן אֶחָד,**
12 **שֶׁהָיָה עוֹלֶה בְּדוּגִית[11] קְטַנָּה לַעֲבֹר בַּנָּהָר, וּפָשַׁט**
13 **אֶחָד יָדוֹ וְסִיְּעוֹ בַּעֲלִיָּתוֹ, וְהָיָה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ**
14 **הַדַּיָּן: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין[12]. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד,**
15 **שֶׁהֶעֱבִיר אֶבְרָה[13] - נוֹצָה שֶׁל עוֹף - מֵעַל רְדִידוֹ[14]**
16 **הַדַּיָּן, וַאֲחֵר כְּסָה רֹק[15] מִלִּפְנֵי הַדַּיָּן, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵינִי**
17 **פָּסוּל לְךָ לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֵבִיא מַתָּנָה אַחַת**
18 **מִמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה לְדַיָּן כֹּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פָּסוּל אֲנִי לְךָ**
19 **לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאַרְיֹס[16] אֶחָד שֶׁל דַּיָּן, שֶׁהָיָה מֵבִיא**
20 **לוֹ תְּאֵנִים מִתּוֹךְ שֶׁדֵּהוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. פַּעַם**
21 **אַחַת הִקְדִּים וְהֵבִיא בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
22 **דִּין. וְאָמַר לוֹ הַדַּיָּן: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין. אַף עַל**
23 **פִּי שֶׁהַתְּאֵנִים מְשֻׁל דַּיָּן, הוֹאִיל וְהֵבִיאָן שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן**
24 **- נִפְסַל לוֹ לְדִין[17].**

7) שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. 8) הכותבים את פסקי הדין. 9) בכת"י תימן: בהן. 10) ואמרו (שבת נו, א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין) אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע"? שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם". 11) סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחריתכן כסירות דוגה". 12) כתובות קה, ב. 13) כנף, הנוצות הגדולות בכנף, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישאהו על אברתו". ובכת"י תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה". 14) צעיף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והצניפות והרדידים". 15) שעל הארץ. 16) פועל המעבד אדמת בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר לבעל השדה. 17) כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש, כגון להקדים שלום לדיין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה הל' מלוה ולוה פ"ה, הי"ב.

25 **ד. כָּל דַּיָּן שֶׁשָּׁאַל שְׁאֵלָה[18] - פָּסוּל לְדִין לָזֶה**
26 **שֶׁהִשְׁאִילוֹ[19]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ**
27 **לַדַּיָּן לְהַשְׁאִיל; אֲבָל הָיָה לוֹ לְהַשְׁאִיל - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי**
28 **גַּם זֶה שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ.**

18) כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. 19) כתובות קה, ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדונו, וכן בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

29 **ה. כָּל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָרוֹ לָדוּן - דִּינָיו בְּטֵלִים[20].**
30 **וְהוּא שֶׁלֹּא[21] יִהְיֶה שָׂכָר הַנִּכָּר; אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק**
31 **בְּמְלַאכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, וְאָמַר לָהֶן: תְּנוּ**
32 **לִי מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְתַּי עַד שֶׁאָדוּן לָכֶם, אוֹ תְּנוּ לִי**
33 **שְׂכַר בַּטָּלְתִּי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר נִקָּר**
34 **שֶׁהוּא שְׂכַר הַבַּטָּלָה בִּלְבַד וְלֹא יוֹתֵר[22], וְיִטֹּל**
35 **מִשְּׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה זֶה בְּפָנֵי זֶה[23] - כְּגוֹן זֶה מֻתָּר[24].**

20) משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב, שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא־אם־כן ידוע שלא נטל בהם שכר, זהו ששנינו: "דיניו בטלים". 21) כבר העיר ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר הניכר", וכן הנוסח בדפ' וינציאה, כלומר: שיהא ניכר ששכר זה הוא שכר הדיינות. 22) כתובות קה, א. וביר‌ושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נותנים לדיין שכר בטלו, ולעד שכר בטלו. 23) שאם יטול מזה שלא בפני זה, יחשוב חבירו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב שלא נטל רק ממנו ויחשדהו שנוטל שוחד (כסף־משנה).

24) ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה שנינו (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנוטל שכר לדון, אלא שדינו דין".

1 **ו. אָסוּר לַדַּיָּן לָדוּן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ, אַף עַל פִּי**
2 **שֶׁאֵינוֹ שׁוֹשְׁבִינוֹ[25] וְלֹא רֵעוֹ אֲשֶׁר כְּנַפְשׁוֹ; וְלֹא לְמִי**
3 **שֶׁשּׁוֹנְאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ**
4 **רָעָתוֹ[26]; אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִים שָׁוִין**
5 **בְּעֵינֵי הַדַּיָּנִים וּבִלְבָּם[27]. וְאִם לֹא הָיָה מַכִּיר אֶת אֶחָד**
6 **מֵהֶם וְלֹא מַעֲשָׂיו - אֵין לְךָ דַּיָּן צֶדֶק כָּמוֹהוּ[28].**

25) ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל־ב, טו, לז) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". 26) כתובות קה, ב, אוהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו זכות. ובשבת קיט, א אמר מר בר רב אשי: פסול אני לדון לתלמיד־חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומדקדוק לשון רבינו: אסור לדיין לדון, נראה שאין זה אלא איסור, אבל אין הדין נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז). 27) סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירהו (=מחמת אהבה); לא תנכרהו" (=מחמת שנאה), וכן בבאורי הגר"א (חו"מ ז, ל). 28) 'ספרי' דברים, פט"ז: "ושפטתם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור הגר"א שם, אות לא), כוונת ה'ספרי', שלא ידון הדיין ע"פ השערה, מתוך נאמנות של בעל־דין אחד נגד חבירו, אלא שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל־דין ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

7 **ז. כָּל שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשּׁוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה -**
8 **אֲסוּרִין לֵישֵׁב בְּדִין זֶה עִם זֶה[29]. שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם**
9 **לִיצִיאַת מִשְׁפָּט מֵעֻקָּל[30], מִפְּנֵי הַשִּׂנְאָה שֶׁבֵּינֵיהֶן דַּעַת**
10 **כָּל אֶחָד נוֹטָה לִסְתֹּר דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ.**

29) סנהדרין כט, א. 30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על כן יצא משפט מעוקל".

11 **ח. לְעוֹלָם יִרְאֶה דַּיָּן עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל**
12 **צַוָּארוֹ[31], וְגֵיהִנֹּם פְּתוּחָה לוֹ מִתַּחְתָּיו[32]. וְיֵדַע אֶת מִי**
13 **הוּא דָן, וְלִפְנֵי מִי הוּא דָן[33], וּמִי עָתִיד לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ**
14 **אִם נָטָה מִקַּו הָאֱמֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת**
15 **אֵל[34]. וְאוֹמֵר: רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים, כִּי לֹא לְאָדָם**
16 **תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיי[35].**

31) סנהדרין ז, א וכגירסת הרי"ף שם, ונוסח התלמוד: כאילו חרב מונחת לו בין יריכיו. 32) שם. החרב - רומזת לעונש בעולם־הזה, והגיהנם – לעולם־הבא (סמ"ע לחו"מ ח, ח). 33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). 34) מכאן, שהוא דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרב אלהים ישפוט", כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים - הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). 35) הרי שהוא כדן את הקב"ה.

17 **ט. כָּל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ דָן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ - גּוֹרֵם**
18 **לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל[36]. וְכָל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל מִזֶּה**
19 **וְנוֹתֵן לָזֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹבֶה**
20 **מִמֶּנּוּ נְפָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ[37].**
21 **וְכָל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת -**
22 **כְּאִלּוּ תִּקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ[38], וּגְדוֹל לַשְּׁכִינָה**
23 **שֶׁתִּשְׁרֶה בְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל[39].**
24 **וְשֶׁמָּא יֹאמַר הַדַּיָּן: מַה לִּי וְלַצָּרָה הַזֹּאת?[40] תַּלְמוּד**
25 **לוֹמַר: וְעִמָּכֶם בִּדְבַר מִשְׁפָּט[41] - אֵין לְךָ דַּיָּן אֶלָּא מַה**
26 **שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת[42].**

36) סנהדרין ז, א. 37) שם. 38) שבת י, א "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". 39) סנהדרין שם. 40) שאם יטעה יענש. 41) לפי הטענות שעמכם במשפט, לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י). 42) עליו להתכוון להוציאו לאמיתו, ושוב לא יענש (שם וברש"י).

27 **י. וּלְעוֹלָם יִהְיוּ בַּעֲלֵי דִינִין לְפָנֶיךָ כִּרְשָׁעִים[43],**
28 **וּבְחֶזְקַת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן טוֹעֵן שֶׁקֶר[44], וְדוֹן לְפִי מַה**
29 **שֶּׁתִּרְאֶה מִן הַדְּבָרִים. וּכְשֶׁיִּפְטְרוּ מִלְּפָנֶיךָ - יִהְיוּ**
30 **בְּעֵינֶיךָ כְּצַדִּיקִים, כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, וְדוֹן כָּל**
31 **אֶחָד מֵהֶם לְכַף זְכוּת[45].**

43) שלא יטה לבך לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). 44) כדי שיחפש בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמיתת הדין (תוספות יו"ט שם). 45) שלא תחשוד בחייב לומר: גזלן היה זה, אלא תזכהו לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול (שם וברע"ב).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) דיני ממונות שחותכים בהם על פי אומדנות חזקות, למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך הדין כשיודע בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל בעיני הדיין.

32 **א. יֵשׁ לַדַּיָּן לָדוּן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת עַל פִּי הַדְּבָרִים**
33 **שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה לָהֶן שֶׁהֵן אֱמֶת, וְהַדָּבָר חָזָק בְּלִבּוֹ**
34 **שֶׁהוּא כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה. וְאֵין**
35 **צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיָה יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַדָּבָר כֵּן הוּא,**
36 **שֶׁהוּא דָּן כְּפִי מַה שֶּׁיּוֹדֵעַ. כֵּיצַד? הָרֵי שֶׁנִּתְחַיֵּב אָדָם**
37 **שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין[2], וְאָמַר לַדַּיָּן אָדָם שֶׁהוּא נֶאֱמָן**
38 **אֶצְלוֹ וְשֶׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עַל דְּבָרָיו, שֶׁזֶּה הָאִישׁ חָשׁוּד**
39 **עַל הַשְּׁבוּעָה - יֵשׁ לַדַּיָּן לְהַפֵּךְ הַשְּׁבוּעָה[3] עַל**
40 **שְׁכֶנְגְּדוֹ[4], וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל; הוֹאִיל וְסָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל דַּיָּן**
41 **עַל דִּבְרֵי זֶה[5]. אֲפִלּוּ הָיְתָה אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד[6] נֶאֱמָנִים**
42 **אֶצְלוֹ, הוֹאִיל וּמָצָא הַדָּבָר חָזָק וְנָכוֹן בְּלִבּוֹ - סוֹמֵךְ**
43 **עָלָיו וָדָן[7]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם יָדַע הוּא עַצְמוֹ שֶׁזֶּה**

חָשׁוּד. וְכֵן אִם יָצָא[8] שִׁטָּר חוֹב לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ אָדָם שֶׁסָּמַךְ עָלָיו, אֲפִלּוּ אִשָּׁה אוֹ קָרוֹב[9]: זֶה פָּרוּעַ הוּא! אִם סָמְכָה דַעְתּוֹ עַל דְּבָרָיו - יֵשׁ לוֹ לוֹמַר לָזֶה: לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בְּשִׁבּוּעָה[10]. אוֹ אִם הָיָה עָלָיו[11] שִׁטָּר חוֹב לְאַחֵר[12] - יִתֵּן לָזֶה שֶׁלֹּא נִפְגַּם שִׁטָּרוֹ כְּלָל[13], וְיַנִּיחַ זֶה שֶׁנִּפְגַּם שִׁטָּרוֹ בְּדִבְרֵי הָאֶחָד[14]. אוֹ יַשְׁלִיךְ הַשִּׁטָּר בְּפָנָיו[15] וְלֹא יָדוּן בּוֹ. כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה. וְכֵן מִי שֶׁבָּא וְטָעַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פִּקָּדוֹן אֵצֶל פְּלוֹנִי שֶׁמֵּת בְּלֹא צַוָּאָה, וְנָתַן סִימָנִין מַבְהִקִין[16], וְלֹא הָיָה זֶה הַטּוֹעֵן רָגִיל לְהַכָּנֵס בְּבֵית זֶה הָאִישׁ שֶׁמֵּת[17], אִם יָדַע הַדַּיָּן שֶׁזֶּה הַמֵּת אֵינוֹ אָמוּד[18] לִהְיוֹת לוֹ חֶפְץ זֶה[19], וְסָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁאֵין זֶה הַחֶפְץ שֶׁל מֵת - מוֹצִיאוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁין וְנוֹתְנוֹ לָזֶה הָאָמוּד בּוֹ[20] וְנָתַן סִימָנִים[21]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר אֶלָּא לְלִבּוֹ שֶׁל דַּיָּן, לְפִי מַה שֶּׁיֵּרָאֶה לוֹ שֶׁהוּא דִּין הָאֱמֶת. אִם כֵּן, לָמָּה הִצְרִיכָה תּוֹרָה שְׁנֵי עֵדִים? שֶׁבִּזְמַן שֶׁיָּבוֹאוּ לִפְנֵי הַדַּיָּן שְׁנֵי עֵדִים - יָדוּן עַל פִּי עֵדוּתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בֶּאֱמֶת הֵעִידוּ אוֹ בְּשֶׁקֶר[22].

ב. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הֵן עִקַּר הַדִּין. אֲבָל מִשֶּׁרַבּוּ בָּתֵּי דִינִין שֶׁאֵינָן הֲגוּנִים, וַאֲפִלּוּ הָיוּ הַגּוּנִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם - אֵינָן חֲכָמִים בָּרְאוּי וּבַעֲלֵי בִינָה, הִסְקִימוּ רֹב בָּתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל: שֶׁלֹּא יַהַפְכוּ שְׁבוּעָה[23] אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה. וְלֹא יִפְגְּמוּ שִׁטָּר וְיַפְסִידוּ חֶזְקָתוֹ בְּעִדּוּת אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל. וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַדִּינִין. וְלֹא יָדוּן הַדַּיָּן בִּסְמִיכַת דַּעְתּוֹ וְלֹא בִּידִיעָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר כָּל הֶדְיוֹט: לִבִּי מַאֲמִין לְדִבְרֵי זֶה, וְדַעְתִּי סוֹמֶכֶת עַל זֶה. וְכֵן אֵין מוֹצִיאִין מִן הַיְתוֹמִים אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה, לֹא בְּדַעַת הַדַּיָּן וְלֹא בְּאֶמְדַּן הַמֵּת[24] אוֹ הַטּוֹעֵן[25]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הֵעִיד אָדָם נֶאֱמָן בְּדָבָר מִכָּל הַדְּבָרִים, וְנָטְתָה דַעַת הַדַּיָּן שֶׁאֱמֶת הוּא אוֹמֵר - מַמְתִּין בַּדִּין[26], וְאֵינוֹ דוֹחֶה עֵדוּתוֹ, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִם בַּעֲלֵי דִינִין עַד שֶׁיּוֹדוּ לְדִבְרֵי הָעֵד, אוֹ יַעֲשׂוּ פְּשָׁרָה[27], אוֹ יִסְתַּלֵּק מִן הַדִּין[28].

ג. וּמִנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּדִין שֶׁהוּא מְרֻמֶּה[29], שֶׁלֹּא יֹאמַר: אֶחְתְּכֶנּוּ[30], וְיִהְיֶה הַקּוֹלָר[31] תָּלוּי בְּצַוָּארֵי הָעֵדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[32]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִדְרֹשׁ בּוֹ וְיַחְקֹר הַרְבֵּה בְּדִרְישָׁה וּבַחֲקִירָה שֶׁל דִּינֵי נְפָשׁוֹת[33]. אִם נִרְאֶה לוֹ לְפִי דַעְתּוֹ [שֶׁאֵין בּוֹ רַמָּאוּת - חוֹתֵךְ אֶת הַדִּין עַל פִּי הָעֵדוּת. אֲבָל אִם הָיָה לִבּוֹ נוֹקְפוֹ] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַמָּאוּת; אוֹ שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עַל דִּבְרֵי הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפַסְלָן; אוֹ שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה שֶׁבַּעַל דִּין זֶה רַמַּאי וּבַעַל עָרְמָה, וְהִשִּׁיא[34] אֶת הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים וּלְפִי תֻּמָּם הֵעִידוּ, וְזֶה הִטְעָם; אוֹ שֶׁנִּרְאָה לוֹ מִכְּלַל הַדְּבָרִים, שֶׁיֵּשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים מְסֻתָּרִין[35], וְאֵינָן רוֹצִים לְגַלּוֹתָם - כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אָסוּר לוֹ לַחְתֹּךְ אוֹתוֹ הַדִּין, אֶלָּא יְסַלֵּק עַצְמוֹ מִדִּין זֶה, וְיִדִּינֵנּוּ מִי שֶׁלִּבּוֹ שָׁלֵם בַּדָּבָר[36]. וַהֲרֵי הַדְּבָרִים מְסוּרִים לַלֵּב. וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא[37].

---

2) שהיה אדם תובעו ממון והוא כפר. 3) אע"פ שבדרך כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חבירו לשבועה. 4) התובע. 5) כתובות פה, א. 6) שהם פסולים לעדות לגמרי. 7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כזו, בהיותו משוכנע שהיא לא תשקר. 8) מידי המלוה הטוען את הלווה. 9) שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר, נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע, אפילו כשאין דעת הדיין סומכת על דבריו, כמבואר בהל' מלוה ולווה פי"ד, ה"א. 10) כתובות שם, וכפירוש ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 11) על הלווה. 12) שלוה ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם. 13) שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. 14) כדעת רב אלפס שם: "בשודא דדיינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם פ"ט, אות ו. 15) וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו. ויתכן, אם ילך לבית־דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה, יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה, א שלא קורעים השטר לגמרי. 16) מצויינים וברורים ביותר. 17) שנוכל לחשוד בו, שהסתכל בסימנים והתחקה עליהם. 18) אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י לגיטין נב, ב). 19) כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר מאד. 20) שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו בחפץ כזה. 21) אבל אילו היה הנפקד "אמוד בר" - אין סימני המפקיד מועילים לו, כי שמא קנהו הנפקד ממנו (כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמוד, כי אולי מציאה מצא או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. 22) ומכאן, שאם יודע הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

23) על התובע. 24) אם הוא אמוד או לא. 25) דעת הגאונים, הובאה ברי"ף לכתובות פ"ט. 26) משהה הדין ומחמיצו. 27) רי"ף שם. 28) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו הלבבות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי: ברוך ה' שאיני חכם לדון. ופירש ה"פני משה": איני יכול לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

29) שמבין מדברי העדים שאין עדותם אמת. 30) אפסקנו. 31) שלשלת העוון. 32) שבועות ל, ב. 33) שהיא מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד־ה. 34) שידלם או הסיתם. 35) נעלמים. 36) ודוקא שלא נתברר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדיין בבירור שעידי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי ידיעתו את האמת (רדב"ז). "וכשהיה הרא"ש רואה באומד

מוכח, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין לשום דיין להשתדל בדין זה" (שו"ע חו"מ טז, ג). וכתוב בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא יהא חוטא נשכר. וכן בשו"ע שם סעיף ד. 37) שאל יתנצל הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע לחו"מ טו, יא). וראה בבא־מציעא נח, ב "כל דבר המסור ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך".

1 **ד. יֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַלְקוֹת מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מַלְקוּת,**
2 **וְלַהֲרֹג מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מִיתָה. וְלֹא לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי**
3 **תּוֹרָה[38], אֶלָּא לַעֲשׂוֹת סְיָג[39] לַתּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁרוֹאִים**
4 **בֵּית דִּין שֶׁפָּרְצוּ הָעָם בַּדָּבָר[40], יֵשׁ לָהֶן לִגְדֹּר וּלְחַזֵּק**
5 **הַדָּבָר כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם. הַכֹּל הוֹרָאַת שָׁעָה, לֹא**
6 **שֶׁיִּקָּבַע הֲלָכָה לְדוֹרוֹת. מַעֲשֶׂה וְהִלְקוּ אָדָם שֶׁבָּעַל**
7 **אִשְׁתּוֹ תַּחַת אִילָן[41]. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁרָכַב עַל סוּס**
8 **בְּשַׁבָּת בִּימֵי יְוָנִים[42], וְהֶבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וּסְקָלוּהוּ[43].**
9 **וּמַעֲשֶׂה וְתָלָה שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח שְׁמוֹנִים נָשִׁים[44] בְּיוֹם**
10 **אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן. וְלֹא הָיוּ שָׁם כָּל דַּרְכֵי הַדְּרִישָׂה**
11 **וַחֲקִירָה וְהַהַתְרָאָה, וְלֹא בְּעֵדוּת בְּרוּרָה, אֶלָּא הוֹרָאַת**
12 **שָׁעָה כְּפִי מַה שֶּׁרָאָה[45].**

38) שיתכוון לבוד מלבו חיוב מיתה לשאינו חייב. 39) גדר. 40) הרסו את הגדר וזלזלו בו. 41) בפרהסיא, והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פכ"א הי"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי זנות". 42) שהיוונים גזרו גזירות על ישראל, והיו המצוות בזויות בעיניהם. 43) אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א ה"ט. 44) מכשפות. 45) שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד - מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל ההוראות מנויות שם מו, א.

13 **ה. וְכֵן יֵשׁ לְבֵית דִּין בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן לְהַלְקוֹת**
14 **אָדָם שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה[46], וְהָעָם מַרְנְנִים עָלָיו[47] שֶׁהוּא**
15 **עוֹבֵר עַל הָעֲרָיוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קוֹל שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק,**
16 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], וְלֹא יִהְיוּ אֵלּוּ אוֹיְבִים יִדְּעִים**
17 **שֶׁמּוֹצִיאִין עָלָיו שְׁמוּעָה רָעָה[49]. וְכֵן מְבַזִּין אֶת זֶה**
18 **שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה, וּמְחָרְפִין אֶת יוֹלַדְתּוֹ[50] בְּפָנָיו[51].**

46) ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א), שנאמר (שמואל־א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע". 47) מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. 48) בהל' סוטה פ"ב, הי"ד. 49) כי אם יש לו אויבים - הם הם שהוציאו הקול ואין חוששים לו (יבמות כה, א). 50) אמו. 51) מגילה כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ"ל ושי"ן בשם תשובות הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם: כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד־חכם - אסור לבזותו אלא כסהו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"א.

19 **ו. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן תָּמִיד לְהַפְקִיר מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים,**
20 **וּמְאַבֵּד וְנוֹתֵן[52] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לִגְדֹּר פְּרִצוֹת הַדָּת**
21 **וּלְחַזֵּק הַבֶּדֶק[53], אוֹ לְקָנֹס אֲלָמִים[54] זֶה. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר**
22 **בְּעֶזְרָא: וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת**
23 **הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ. מִכָּאן, שֶׁהֶפְקֵר**
24 **בֵּית דִּין - הֶפְקֵר[55].**

52) מזה לזה. ובכת"י תימן: ומאבד זכותם כפי מה שיראה. 53) הסדק, שנראה בחומת הדת. 54) תקיף ואנס. 55) מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור, שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן... וראשי האבות" וגו' - וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

25 **ז. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לְנַדּוֹת[56] וּלְהַחֲרִים[57] מִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן**
26 **נִדּוּי, כְּדֵי לִגְדֹּר פֶּרֶץ, כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לוֹ וְהַשָּׁעָה**
27 **צְרִיכָה לְכָךְ. וְיֹאמַר, שֶׁנִּדָּהוּ וְהֶחֱרִימָהוּ[58] עַל דַּעְתּוֹ[59].**
28 **וְיִפְרְסֵם חֶטְאוֹ בָּרַבִּים. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹרוּ מֵרוֹז אָמַר**
29 **מַלְאַךְ יְיָ[60], אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ, כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת**
30 **יְיָ[61].**

56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמתא. 57) לומר עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב. והמנודה - אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר. יותר עליו המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש להתירו - מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא ביקש להתירו - מחרימים אותו (שם ד־ו). 58) בכת"י תימן: או שהחרימהו. 59) השליח אומר: שמנדהו על דעתו של גדול בית־הדין, כדי שהחטוא יחוש לנפשו, שאם לא ידגיש שליח בית־הדין, שזה על דעת גדול בית־הדין, אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף־משנה). 60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. 61) הרי שמפרסם חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

31 **ח. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לַעֲשׂוֹת מְרִיבָה עִם הָרָאוּי לָרִיב**
32 **עִמּוֹ, וּלְקַלְלוֹ וּלְהַכּוֹתוֹ וְלִתְלֹשׁ שְׂעָרוֹ, וּלְהַשְׁבִּיעוֹ**
33 **בֵּאלֹהִים בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה.**
34 **שֶׁנֶּאֱמַר: וָאָרִיב עִמָּם וָאֲקַלְלֵם[62], וָאַכֶּה מֵהֶם אֲנָשִׁים**
35 **וָאֶמְרְטֵם, וָאַשְׁבִּיעֵם בֵּאלֹהִים[63].**

62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. 63) שלא יתנו בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

36 **ט. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לִכְפּוֹת[64] יָדִים וְרַגְלַיִם, וְלֶאֱסֹר בְּבֵית**
37 **הָאֲסוּרִים, וּלְדָחֹף וּלְסָחֹב עַל הָאָרֶץ. שֶׁנֶּאֱמַר: הֵן**
38 **לְמוֹת[65] הֵן לִשְׁרֹשׁ[66], הֵן לַעֲנָשׁ נִכְסִין[67] וְלֶאֱסוּרִין[68].**

64) לקשור. 65) ארתחשסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו. 66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם), אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי - זו הרדפה, ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף־משנה). 67) עונש ממון. 68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהלקותו, וכן בעזרא מפרש רש"י: "ולאסורין - לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא הוזכר בדבריו.

1 **י. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן שֶׁזֶּה**
2 **רָאוּי לְכָךְ וְשֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה. וּבְכֹל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם**
3 **שָׁמַיִם[69]. וְאַל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת קַל בְּעֵינָיו, שֶׁהֲרֵי**
4 **הוּא דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[70]. וְכָל שֶׁכֵּן**
5 **כְּבוֹד בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב[71], הַמַּחֲזִיקִין בְּתוֹרַת**
6 **הָאֱמֶת, שֶׁיִּהְיֶה זָהִיר שֶׁלֹּא יֵהָרֵס כְּבוֹדָם; אֶלָּא**
7 **לְהוֹסִיף בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם בִּלְבַד. שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אֶת**
8 **הַתּוֹרָה[72] - גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְהַמְכַבֵּד אֶת**
9 **הַתּוֹרָה - גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת[73]. וְאֵין כְּבוֹד**
10 **הַתּוֹרָה אֶלָּא לַעֲשׂוֹת עַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ[74].**

69) לגדור פרצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מי"ב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". 70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו בהל' אבל פ"ג הי"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אבל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. 71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבא־קמא צ, ב. 72) העוסקים וההוגים בה. 73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. 74) כמו שאמרו (מדרש שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על־מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

יום שלישי ב' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) האיסור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשררה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית־דין, המוזמן לבוא לבית־דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דיון לבעלי דין.

11 **א. אָסוּר לְאָדָם לִנְהֹג בִּשְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר וּבְגַסּוּת**
12 **הָרוּחַ[2], אֶלָּא בַּעֲנָוָה וְיִרְאָה. וְכָל פַּרְנָס[3] הַמִּטִּיל אֵימָה**
13 **יְתֵרָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם - נֶעֱנָשׁ, וְאֵינוֹ**
14 **רוֹאֶה לוֹ בֵּן תַּלְמִיד חָכָם. שֶׁנֶּאֱמַר: לָכֵן יֵרָאוּהוּ**
15 **אֲנָשִׁים, לֹא יִרְאֶה כָּל חַכְמֵי לֵב[4].**

2) יהירות. 3) מנהיג. "את שלושת הרועים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: ית תלתא פרנסיא. 4) ראש השנה יז, א, אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חינם, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

16 **ב. וְכֵן אָסוּר לוֹ לִנְהֹג בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁהֵן עַמֵּי הָאָרֶץ[5]. וְלֹא יַפְסִיעַ[6] עַל רָאשֵׁי עַם הַקָּדֶשׁ[7].**
18 **אַף עַל פִּי שֶׁהֵן הֱדְיוֹטוֹת וּשְׁפָלִים - בְּנֵי אַבְרָהָם**
19 **יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵם, וְצֶאְבָאוֹת הַשֵּׁם שֶׁהוֹצִיא מֵאֶרֶץ**
20 **מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה. וְסוֹבֵל טֹרַח הַצִּבּוּר**
21 **וּמַשָּׂאָן. כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן**
22 **אֶת הַיֹּנֵק[8]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם. זוֹ**
23 **אַזְהָרָה לַדַּיָּן, שֶׁיִּסְבֹּל אֶת הַצִּבּוּר כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוֹמֵן**
24 **אֶת הַיּוֹנֵק. צֵא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה, רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים.**
25 **כֵּיוָן שֶׁשָּׁלְחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֶאֱמַר[9]:**
26 **וַיְצַוּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה[10], שֶׁאָמַר**
27 **לָהֶם לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן: עַל מְנָת שֶׁיִּהְיוּ מְקַלְלִים אֶתְכֶם**
28 **וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בָּאֲבָנִים.**

5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדרים פא, א) "מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבזים אותם מפני תורה שבהם, רש"י). 6) בכתב יד תימן: ולא יפסע. 7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבים לארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה כמפסיע על ראשם (רש"י). 8) שם ח, א. 9) בכתב יד תימן: הקדוש־ברוך־הוא להם במצרים נאמר וכו'. 10) ספרי פרשת בהעלותך אות צא.

29 **ג. כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוָּה הַדַּיָּן לִנְהֹג בְּמִצְוָה זוֹ, כָּךְ נִצְטַוּוּ**
30 **הַצִּבּוּר לִנְהֹג כָּבוֹד בַּדַּיָּן. שֶׁנֶּאֱמַר: וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם. זוֹ**
31 **אַזְהָרָה לַצִּבּוּר שֶׁתִּהְיֶה אֵימַת הַדַּיָּן עֲלֵיהֶן[11]. וְלֹא**
32 **יְתַבְּזֶה בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא יִנְהַג קַלּוּת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ[12].**

11) סנהדרין שם. 12) כמבואר בסמוך הלכה ד.

33 **ד. כֵּיצַד שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, אָסוּר**
34 **בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בִּפְנֵי שִׁלְשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה**
35 **בִּפְנֵיהֶם[13]. אִם הַמְּלָאכָה בָּרַבִּים אֲסוּרָה עָלָיו, קַל**
36 **וָחֹמֶר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת[14] וּלְהִשְׁתַּכֵּר בִּפְנֵי רַבִּים**
37 **וּבִכְנִיסַת עַמֵּי הָאָרֶץ וּבִסְעֻדַּת מְרֵעוּת[15]. אוֹי לָהֶם**
38 **לְאוֹתָן הַדַּיָּנִים שֶׁנֶּהֱגוּ בְּכָךְ מֵעֶלְבּוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה!**
39 **שֶׁבָּזוּ דִּינֶיהָ, וְהִשְׁפִּילוּהָ עַד אָרֶץ, וְהִגִּיעוּהָ עַד**
40 **עָפָר[16], וְגָרְמוּ רָעָה לָהֶן וּלְבָנֵי בְנֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה**
41 **וְלָעוֹלָם הַבָּא[17].**

13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו (רש"י). ובירושלמי סנהדרין פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דיין, שאין לו מי שישמשנו אסור לו לקבל מינוי דיין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד. 14) אפילו בסעודת מצוה. 15) שהיא סעודת הרשות, הרי

זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב). 16) על פי מליצת הכתוב בישעיה כה, יב. 17) פסחים מט, א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ב־ג, ובביאורנו שם אות יד בשם ה"זוהר".

1 **ה. אָסוּר לִנְהֹג קַלּוּת רֹאשׁ בְּשִׁלְחַי בֵּית דִּין**[18]. **וַהֲרֵי**
2 **הַשָּׁלְחַי נֶאֱמָן כְּשִׁנַּיִם לְעִנְיַן הַנִּדּוּי. שֶׁאִם אָמַר: פְּלוֹנִי**
3 **הִקְלָנִי**[19]**, אוֹ הִקְלָה הַדַּיָּן, אוֹ לֹא רָצָה לָבוֹא לְדִין -**
4 **מְשַׁמְּתִין**[20] **אוֹתוֹ עַל פִּיו. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין פִּתְחָא**[21]
5 **עָלָיו עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיָעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְנַע לָבוֹא**
6 **לְבֵית דִּין**[22].

18) ההולך להזמין איש לדין. 19) ביזה אותי. 20) מנדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם. 21) שטר־שמתא. המודיע שפלוני נתנדה על שלא רצה לבוא לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שזוהי הפתיחה וההתחלה לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב (תהילים נה, כב) "והמה פתיחות". ורש"י שם מפרש: לשון קללה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר שמתא". 22) בבא קמא קיב, ב, כי הואיל ויצטרך לשלם דמי סופר הדיינים, כשיתירו לו את נידויו, כמבואר בסמוך הלכה ח, אין אנו מוציאים ממון פחות משני עדים (שם).

7 **ו. אֵין שְׁלִיחַ בֵּית דִּין חַיָּב בַּאֲמִירַת דְּבָרִים**[23] **מִשּׁוּם**
8 **לָשׁוֹן הָרָע**[24]**. וְכָל הַמְצַעֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לְבֵית**
9 **דִּין רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת**[25].

23) דברי הגנאי של הנתבע לדיין. 24) מועד קטן טז, א. שנאמר: "העיני האנשים ההם תנקר" ומניין ידע משה לכתוב את זה בספר, אם לא שהשליח סיפר לו (רש"י שם). 25) קידושין יב, ב. מכת מרדות - מפורשת לעיל פרק י"ח, הלכה ה.

10 **ז. שָׁלִיחַ שֶׁאָמַר: פְּלוֹנִי שְׁלָחַנִי בְּשֵׁם אֶחָד מִן**
11 **הַדַּיָּנִים, וְלֹא רָצָה בַּעַל דִּין לָבוֹא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו**
12 **פִּתְחָא שֶׁל שַׁמְתָּא, עַד שֶׁיֹּאמַר מִשֵּׁם שְׁלָשְׁתָּן. בַּמֶּה**
13 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ בְּיוֹם שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ**
14 **לִישִׁיבַת הַדַּיָּנִים; אֲבָל בְּיוֹם הַיָּדוּעַ שֶׁהַדַּיָּנִים יוֹשְׁבִים**
15 **בּוֹ לְדִין - הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁכָּל הַדַּיָּנִים מְקֻבָּצִין, וְאַף**
16 **עַל פִּי שֶׁבָּא הַשָּׁלִיחַ בְּשֵׁם אֶחָד - כְּאִלּוּ בָּא בְּשֵׁם**
17 **שְׁלָשְׁתָּן**[26].

26) סנהדרין ח, א. ודווקא, שיהא שווה לשני הדיינים הנשארים, אבל לא שיהא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן משפט יא, ג).

18 **ח. מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ בֵּית דִּין לָבוֹא, וְלֹא בָּא לְדִין -**
19 **מְנַדִּין אוֹתוֹ**[27]**, וְכוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא, וְנוֹתֵן שָׂכָר**
20 **הַסּוֹפֵר**[28]**. וּבְעֵת שֶׁיָּבוֹא קוֹרְעִין הַפִּתְחָא**[29]**. כָּתְבוּ לוֹ**
21 **פִּתְחָא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַדִּין, כֵּיוָן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי**
22 **מְקַבֵּל הַדִּין - קוֹרְעִין נִדּוּיוֹ**[30]**. קָבְעוּ לוֹ בֵּית דִּין זְמַן**
23 **שֶׁיָּבוֹא הַיּוֹם, וְלֹא בָּא כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם - כּוֹתְבִין עָלָיו**
24 **פִּתְחָא לָעֲרֵב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה**
25 **בַּמְּדִינָה**[31]**, וּמָרַד וְלֹא בָּא; אֲבָל אִם הָיָה בַּכְּפָרִים**[32]
26 **וְיוֹצֵא וְנִכְנָס - קוֹבְעִים לוֹ זְמַן שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי**[33]**.**
27 **וְאִם שָׁלַם יוֹם שֵׁנִי וְלֹא בָּא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא**
28 **עַד לְמָחָר**[34].

27) מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. 28) כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת הפיתחא. 29) אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא. 30) אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא קמא קיג, א וברש"י). 31) בעיר. 32) שהם חוץ לעיר והרי הוא טרוד ואנוס. 33) שהם ימי ישיבה קבועים של הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי, ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם). והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר בחושן משפט יא, א. 34) בבא קמא שם.

29 **ט. אֵין קוֹבְעִין זְמַן**[35] **לֹא בִּימֵי נִיסָן וְלֹא בִּימֵי תִּשְׁרֵי,**
30 **מִפְּנֵי שֶׁהָעָם טְרוּדִין בְּמוֹעֲדוֹת. וְלֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא**
31 **בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב. אֲבָל קוֹבְעִין בְּנִיסָן שֶׁיָּבוֹא אַחַר נִיסָן,**
32 **וּבְתִשְׁרֵי שֶׁיָּבוֹא אַחַר תִּשְׁרֵי. אֲבָל לֹא קוֹבְעִין בְּעֶרֶב**
33 **שַׁבָּת שֶׁיָּבוֹא אַחַר שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל טְרוּדִין בְּעֶרֶב**
34 **שַׁבָּת**[36].

35) לבוא לדין. 36) ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות שבת ויום־טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).

35 **י. מִי שֶׁהוּא בַּמְּדִינָה, וְהָלַךְ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְלֹא**
36 **מְצָאוֹ - אֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן עַד שֶׁיִּמְצָא אוֹתוֹ הַשָּׁלִיחַ**
37 **וְיֹאמַר לוֹ: הָיָה בִּכְפָר חוּץ לַמְּדִינָה, אִם דַּרְכּוֹ לָבוֹא**
38 **בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אוֹמֵר הַשָּׁלִיחַ אֲפִלּוּ לְאֶחָד מִן**
39 **הַשְּׁכֵנִים, אֲפִלּוּ לְאִשָּׁה: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי, הוֹדִיעוּהוּ**
40 **שֶׁבֵּית דִּין קָבְעוּ לוֹ זְמַן שֶׁיָּבוֹא**[37] **לְבֵית דִּין. וְאִם לֹא**
41 **בָּא - מְנַדִּין אוֹתוֹ לָעֲרֵב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
42 **כְּשֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ שֶׁדַּרְכּוֹ לֵילֵךְ בָּהּ**[38] **עַל מְקוֹם בֵּית דִּין;**
43 **אֲבָל אִם דַּרְכּוֹ עֲלֵיהֶן - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוּ**
44 **הַשָּׁלִיחַ בְּעַצְמוֹ; שֶׁמָּא לֹא אָמְרוּ לוֹ הַשְּׁכֵנִים, שֶׁהֲרֵי**
45 **הֵם אוֹמְרִין: דַּרְכּוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין, וּכְבָר הָלַךְ**
46 **אֲלֵיהֶם וְנִפְטַר**[39]**. וְכֵן אִם לֹא בָּא בַּמְּדִינָה עַד לְמָחָר**
47 **- אֵין סוֹמְכִין עַל הַשְּׁכֵנִים, שֶׁמָּא שָׁכְחוּ וְלֹא אָמְרוּ**
48 **לוֹ.**

37) ובכתב יד תימן: שיבוא היום. 38) חזרה לביתו.

39) נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח להזמינו בעצמו (שם).

יא. מִי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְקִבֵּל הַדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ לְשַׁלֵּם, וְהָלַךְ וְלֹא שִׁלֵּם - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ[40] עַד שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וַאֲחַר כָּךְ מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן מַה שֶּׁהוּא חַיָּב. וְאִם עָמַד שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא תָּבַע לְהַתִּיר נִדּוּיוֹ - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ[41].

40) לאלתר, שהרי לא התחצף, אלא משתמט מלשלם. 41) והחרם חמור מהנידוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז כאן: החרם - הוא מן התורה; ונידוי אינו אלא מדברי חכמים. וראה תשובות הרשב"א תקצא וב"נודע ביהודה" מהדורא תניינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחצף כלפי הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלושים יום ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלושים יום אחרים בנידויו - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב לשלם, משמשת כנידוי של שלושים יום הראשונים, ואם ישב אחריה שלושים יום בנידוי ולא יתבע להתירו, מחרימים אותו (כסף משנה).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) דיני מקלל נשיא, דיין, אביו, או אחד משאר ישראל. חומר עוון מחרף תלמיד חכם, או המבזה את בית הדין. האיסור להישפט בפני ערכאות של גויים.

א. כָּל הַמְקַלֵּל דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל[2]. וְכֵן אִם קִלֵּל הַנָּשִׂיא, אֶחָד רֹאשׁ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה אוֹ הַמֶּלֶךְ[3] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר. וְלֹא דַּיָּן וְנָשִׂיא בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ. וְלָמָּה נֶאֱמַר חֵרֵשׁ?[4] שֶׁאֲפִלּוּ זֶה שֶׁהוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְלֹא נִצְטַעֵר בְּקִלְלָה זוֹ - לוֹקֶה עַל קִלְלָתוֹ[5]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמְקַלֵּל אֶת הַקָּטָן הַנִּכְלָם - לוֹקֶה. (הֲרֵי הוּא כְּחֵרֵשׁ[6]).

2) אלהים זה, חול הוא (סנהדרין סו, א), ומכוון אל הדיין המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים". 3) וב'ספר המצוות' ל"ת שטז, כותב רבינו: "ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב). והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו (בבא־בתרא ד, א) "ולא יהא אלא נשיא, וכתיב ונשיא בעמך לא תאור". 4) שבועות לו, א. 5) כמו שאמרו במכילתא (שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". וב'ספר המצוות' ל"ת שיז, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהוזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף־משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומעך, ק"ו לפניו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ סי' כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בביאורנו אות ו. 6) כמו שאמרו (בבא־קמא פו, ב) קטן יש לו בושת - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף־משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף־משנה סובר שזוהי הגירסא הנכונה.

ב. הַמְקַלֵּל אֶת הַמֵּת - פָּטוּר[7]. הוֹאִיל וּמְקַלֵּל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[8] - חַיָּב, לָמָּה יִחֵד לָאו עַל דַּיָּן וְלָאו עַל נָשִׂיא? לְחַיְּבוֹ שְׁתַּיִם. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן - לוֹקֶה אַחַת; וְאִם קִלֵּל דַּיָּן - לוֹקֶה שְׁתַּיִם; וְאִם קִלֵּל נָשִׂיא - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וּבֶן[9] נָשִׂיא שֶׁקִּלֵּל אָבִיו - חַיָּב מִשּׁוּם אַרְבָּעָה שְׁמוֹת: שְׁלֹשָׁה שֶׁל כָּל אָדָם, וְאֶחָד מִשּׁוּם הָאָב[10].

7) 'תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד־לומר: ונשיא בעמך (=כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים (=שאינו חסר לו, אלא חוש השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין פה, א) "ונשיא בעמך - במקויים שבעמך" ולא מי שנגמר דינו למיתה, שאין חייבים על קללתו, כמבואר בהל' ממרים פ"ה, הי"ב. וראה שם ה"א. 8) למעט גויים, כמו ששנינו במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת הגר"א שם. 9) כך הוא הנוסח בכת"י התימנים. ובדפוסים כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת. 10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".

ג. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ - לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁקִּלֵּל אֲחֵרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: הַשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ[11]. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ אוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ נָשִׂיא אוֹ דַּיָּן - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיְּקַלֵּל בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת, כְּגוֹן יְהֹוָה וֵאלֹהִים וְשַׁדַּי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[12], אוֹ בְּכִנּוּי מִן הַכִּנּוּיִים[13], כְּגוֹן חַנּוּן וְקַנָּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[14]. הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב אִם קִלֵּל בְּכָל הַכִּנּוּיִים, בָּךְ אִם קִלֵּל בְּכָל לָשׁוֹן - חַיָּב; שֶׁהַשֵּׁמוֹת שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן הַגּוֹיִם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - הֲרֵי הֵן

כְּכָל הַכְּנוּיִים[15]. וְאָרוּר - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קְלָלָה, בּוֹ נְדוּי[16].

11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא לא־תעשה" (שם). 12) והם מנויים בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם ה'. 14) כגון רחום, ארך אפים ורב חסד (שבועות לה, א) "בכולם עובר בלא־תעשה", והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. ולדעת הראב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נמחקים, והוא סובר שכן הוא בירושלמי, וכוונתו לירושלמי שבועות פ"ד, ה"י: "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרים" (פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את חבירו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם, וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל", שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. 15) השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב מביא ראיה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אלקים לי אליך ויקם מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע אלא בכינוי - עמד, ישראל ושם המפורש על־אחת־כמה־וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים הגויים נקראים כינוי. 16) כל הלשונות הללו הוא משמש: אם חכם נידהו בלשון ארור צריכים לפרוש ממנו; אם השביעו חבירו ב"ארור" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן המקלל את חבירו בלשון: ארור הוא לה', קללה היא וחייב המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג.

ד. אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כְּשְׁאָר כָּל חַיְבֵי לָאוִין[17]. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה שָׁם הַתְרָאָה[18]; אוֹ שֶׁקִּלֵּל בְּלֹא שֵׁם וּבְלֹא כִּנּוּי, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אָרוּר פְּלוֹנִי; אוֹ שֶׁהָיְתָה הַקְּלָלָה בָּאָה מִכְּלַל הַדְּבָרִים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אַל יְהִי פְּלוֹנִי בָּרוּךְ לַיְיָ, אוֹ אַל יְבָרְכֵהוּ אֵל[19], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[20].

17) ראה לעיל פט"ו, ה"ד. וכבר ביארנו לעיל פי"ח ה"ב, למה לוקה המקלל את חבירו, למרות שהוא לאו שאין בו מעשה. 18) רבינו משמיענו, שלא נאמר הואיל ודרך המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה (כסף־משנה). 19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע לחו"מ כז, ז). 20) משנה בשבועות לה, א וכדעת החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן", וכהסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=בשבועת העדות) עד שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חבירו.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, אִם חֵרֵף תַּלְמִיד חָכָם - מְנַדִּין אוֹתוֹ[21]. וְאִם רָצוּ הַדַּיָּנִים לְהַפְקִיר מַפַּת מַרְדּוּת[22] - מַפְקִין. וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[23], שֶׁהֲרֵי בָּזֶה אֶת הַזָּקֵן[24]. וְאִם חֵרֵף עַם הָאָרֶץ - עוֹנְשִׁין הַדַּיָּנִים בַּדָּבָר כְּפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לוֹ[25] לְפִי הַמְחֻיָּב וּלְפִי זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב[26].

21) קידושין ע, ב. 22) נוסף על הנידוי, או שרואים שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט). 23) קידושין שם. 24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט, א "בית־דין מנדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"ב. 25) דעת רב שרירא גאון, הובאה בראי"ש לב"ק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם צא, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמנדים אותו עד שייפסנו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ח. 26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב) "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).

ו. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לַדַּיָּן אוֹ לַנָּשִׂיא[27] לְמְחֹל עַל כְּבוֹדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחֹל עַל קְלָלָתוֹ. וְכֵן שְׁאָר הָעָם, אַף עַל פִּי שֶׁמָּחַל הַמְקֻלָּל - מַלְקִין אֶת הַמְקַלֵּל; שֶׁכְּבָר חָטָא וְנִתְחַיֵּב[28]. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב נְדוּי מִפְּנֵי שֶׁהִפְקִירוּ[29] בְּבֵית דִּין, וְרָצוּ בֵּית דִּין לִמְחֹל עַל כְּבוֹדָן וְלֹא נְדוּהוּ - הָרְשׁוּת בְּיָדָן[30]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בַּדָּבָר הֶפְסֵד בִּכְבוֹד הַבּוֹרֵא. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הָעָם מְבַעֲטִין בִּדְבְרֵי תּוֹרָה וּבַדַּיָּנִים, הוֹאִיל וּפָקְרוּ[31] הָעָם בַּדָּבָר - צְרִיכִין לְחַזֵּק וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם[32].

27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן המדיני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה הל' מלכים פ"ב, ה"ג. 28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כסף־משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובוודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחרף, שלא ירגיל את נפשו לנקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. 29) התחצף. 30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא לאדם אחד שלש פעמים - ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, הי"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנהיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". 31) כפרו ופרקו העול. 32) וכן אם ביזו תלמיד־חכם או חרפוהו בפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בביאורנו שם.

ז. כָּל הַדָּן בְּדַיָּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[33] וּבְעַרְכָּאוֹת[34] שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ דִינֵיהֶם כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה רָשָׁע, וּכְאִלּוּ חֵרֵף וְגִדֵּף וְהֵרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה

רַבֵּנוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם. לִפְנֵיהֶם - וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[35]; לִפְנֵיהֶם - וְלֹא לִפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת[36]. הָיְתָה יַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים תַּקִּיפָה, וּבַעַל דִּינוֹ אָלָם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל - יִתְבָּעֶנּוּ לְדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה. אִם לֹא רָצָה לָבוֹא - נוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין, וּמַצִּיל בְּדַיָּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מִיָּד בַּעַל דִּינוֹ[37].

33) בכתב־יד התימנים: בדיני גוים. 34) מקום מושב משפטיהם. 35) מדרש תנחומא פ׳ משפטים אות ג: ״שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני גויים, כפר בהקב״ה תחילה ואחרי־כן כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים״ - כשאויבינו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש״י לשמות שם). 36) שאינם מומחים (גיטין פח, ב). ובשו״ע חו״מ סי׳ כו סע׳ א ״ויש ביד בית־דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עכו״ם מעל חבירו״. 37) שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מצייתים לדיננו (רדב״ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטוי גאון, הובאה ברא״ש לב״ק פ״ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - ״מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין, שרשאי להביאו לערכאות של נכרים, כדי להוציא את שלו מתחת ידו״, וכן בהגהות מיימוניות.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

הִלְכוֹת עֵדוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת: שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהָעִיד לְבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת. ב) לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים. ג) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהֵעִיד עָלָיו בְּדַיְנֵי נְפָשׁוֹת. ד) שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵד אֶחָד. ה) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה. ו) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב. ז) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר. ח) לַעֲשׂוֹת לְעֵד זוֹמֵם כַּאֲשֶׁר זָמַם. וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מתבארת בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני בית־דין ויעיד. האישים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

א. הָעֵד מִצְוָה לְהָעִיד בְּבֵית דִּין בְּכָל עֵדוּת שֶׁיּוֹדֵעַ. בֵּין בְּעֵדוּת שֶׁיְּחַיֵּב בָּהּ אֶת חֲבֵרוֹ[2], בֵּין בְּעֵדוּת שֶׁיְּזַכֶּה־הוּ בָּהּ[3]. וְהוּא שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ לְהָעִיד[4] בְּדַיְנֵי מָמוֹנוֹת[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ[6].

2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. 3) כגון שיודע ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלם. ודקדק רבינו לכתוב: ״את חבירו״ למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ״ע לחו״מ סי׳ כח, ס״ק ב). 4) אבל אם לא תבעו הבעל־דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם לוא יגיד וגו׳ לו - בוא״ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עוונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבועות לה, א). 5) אבל בדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנקם מהרוצח, וכדברי הרא״ש (מכות פ״א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כסף־משנה). 6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא עוון. ושיעור הכתוב כך הוא: או ראה או ידע - יגיד, ואם לא יגיד - ונשא עונו (רדב״ז). ומדברי רבינו משמע, שאפילו עד אחד חייב להעיד, שאע״פ שאין עד אחד מחייבו ממון - מחייבו שבועה, ואולי לא ירצה הנתבע להשבע וישלם, נמצא מרויח התובע בעדותו, אבל אם אינו יכול לחייבו גם שבועה, פטור מלהעיד (חו״מ סי׳ כח סעיף א), וראה בסמוך ה״ב בביאורנו אות יג, והשווה לקמן פי״ז, ה״ז ״עד אחד שכשב עדותו - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים״ (ע״פ בבא־קמא נו, א).

ב. הָיָה הָעֵד חָכָם גָּדוֹל, וְהָיָה בְּבֵית דִּין[7] פָּחוּת מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, הוֹאִיל וְאֵין כְּבוֹדוֹ שֶׁיִּלָּלֵךְ לִפְנֵיהֶם - עֲשֵׂה שֶׁל כְּבוֹד תּוֹרָה[8] עָדִיף[9], וְיֵשׁ לוֹ לְהִמָּנַע[10]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוּת מָמוֹן; אֲבָל בְּעֵדוּת שֶׁמַּפְרִישׁ בָּהּ מִן הָאִסּוּר[11], וְכֵן בְּעֵדוּת נְפָשׁוֹת[12] אוֹ מַכּוֹת[13] - הוֹלֵךְ וּמֵעִיד. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנֶגֶד יְיָ. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חָלוּל הַשֵּׁם - אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב[14].

7) בכת״י התימנים: והיה בית־דין. 8) שנצטוינו לכבד את החכמים, ככתוב: ״והדרת פני זקן״ וכמבואר בהל׳ תלמוד תורה פ״ו, ה״א. 9) שבועות ל, ב. 10) אינו חייב לילך, אבל בית־דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (חו״מ סי׳ כח סעיף ה, ובסמ״ע שם). 11) כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. 12) שיודע להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יבררו את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיודע לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף־משנה). 13) אם דנים את הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטרו, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראתו: רשע. וכן שמא תארע לו תקלה ע״י ההכאה והרי זו כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה־למלך). 14) לגדול (שבועות ל, ב). ובכת״י התימנים: ״אין משגיחים על כבוד הרב״. והשווה הל׳ תלמוד תורה פ״ה, ה״ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חבירו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית־דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ״ה, ה״א). וכן בחו״מ סי׳ כח, סעיף א.

ג. כֹּהֵן גָּדוֹל - אֵינוֹ חַיָּב לְהָעִיד[15]. אֶלָּא עֵדוּת שֶׁהִיא

1 **לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[16] - הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל**
2 **וּמֵעִיד בָּהּ. אֲבָל בִּשְׁאָר הָעֵדִיּוֹת - פָּטוּר[17].**

15) שזלזול הוא לו לבוא להעיד לבעל־דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). 16) שם, כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף־משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן הל' מלכים פ"ג, ה"ז. 17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומובן, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם־משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור־המתחיל: מעיד), וראה הל' שגגות פ"י, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבועת העדות".

3 **ד. מִצְוַת עֲשֵׂה לִדְרֹשׁ אֶת הָעֵדִים[18] וּלְחָקְרָן[19]**
4 **וּלְהַרְבּוֹת בִּשְׁאֵלָתָן. וּמְדַקְדְּקִין עֲלֵיהֶן, וּמַפְסִיעִין[20]**
5 **אוֹתָן מֵעֵנְיָן לְעִנְיָן בְּעֵת הַשְּׁאֵלָה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתָּקְעוּ[21] אוֹ**
6 **יַחְזְרוּ בָּהֶן[22] אִם יֵשׁ בְּעִדּוּתָן דֹּפִי[23]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְדָרַשְׁתָּ**
7 **וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב. וּצְרִיכִין הַדַּיָּנִים לְהַזְהִיר בְּעֵת**
8 **חֲקִירַת הָעֵדִים[24], שֶׁמָּא מִתּוֹכָהּ יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר. וּבְשֶׁבַע**
9 **חֲקִירוֹת בּוֹדְקִין אוֹתָם: בְּאֵי זֶה שָׁבוּעַ?[25] בְּאֵי זוֹ**
10 **שָׁנָה? בְּאֵי זֶה חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם**
11 **מִימֵי הַשַּׁבָּת? וּבְכַמָּה שָׁעוֹת בַּיּוֹם? וּבְאֵי זֶה**
12 **מָקוֹם?[26] אַפִּלּוּ אָמַר: הַיּוֹם הָרָגוּ, אוֹ אָמַשׁ הָרָגוּ -**
13 **שׁוֹאֲלִין לָהֶן: בְּאֵי זֶה שָׁבוּעַ? בְּאֵי זוֹ שָׁנָה? בְּאֵי זֶה**
14 **חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם? בְּאֵי זוֹ שָׁעָה?[27]**
15 **וּמִכְּלַל הַחֲקִירוֹת, יָתֵר עַל הַשֶּׁבַע הַשָּׁווֹת בַּכֹּל[28]:**
16 **שֶׁאִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - שׁוֹאֲלִין לָהֶן:**
17 **אֶת מָה עָבַד?[29] וּבְאֵי זוֹ עֲבוֹדָה עָבַד?[30] הֵעִידוּ**
18 **שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זוֹ מְלָאכָה**
19 **עָשָׂה? וְהֵיאַךְ עָשָׂה?[31] הֵעִידוּ שֶׁאָכַל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים**
20 **- שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זֶה מַאֲכָל אָכַל? וְכַמָּה אָכַל?[32]**
21 **הֵעִידוּ שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: בַּמֶּה**
22 **הָרָגוֹ?[33] וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי הוּא מְכֻפָּל**
23 **הַחֲקִירוֹת[34].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה לדרוש את העדים..... אם יש בעדותן דפי".

עניין זה הובא בסיום מסכת יבמות, כי יש בו תוכן זהה לכללות ויסוד המסכת.

בסיום המסכת נאמר: "דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: משפט אחד יהיה לכם. ומפני מה אמרו (חכמים) דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין".

ואף "שנצטוינו לחתוך את הדין על־פי שני עדים כשרים", והגם שיתכן שהעידו שקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן, ואעפ"כ מצוה לחקור את העדים ולהרבות בשאלתן, כי אף שהתורה מצד עצמה כפי שהיא מצד 'גדרי הנותן' קובעת ש"על־פי שני עדים יקום דבר" יש בה גם מ'גדרי המקבל', שמצדם יתכן שיש דופי בעדותן, ולכן אמרה תורה ש"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה".

באו חכמים והתחשבו עוד יותר בגדרי העולם והמקבל, ומצד החשש שלא תנעול דלת בפני לווין, עקרו דין תורה שחייב חקירה ודרישה בדיני ממונות.

זהו גם תוכנה הכללי של מסכת יבמות, שמצד דין תורה "מצות יבום קודמת למצות חליצה", אבל חכמים שהתחשבו בגדרי העולם - באו ותיקנו ש"עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה" ולדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר" - "אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום".

(מתוך ה'הדרן' למסכתות בני"ך. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 848).

18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. 19) שבע חקירות המנויות להלן. 20) מעבירים. 21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסיעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מענין לענין. 22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. 23) פגם וספק. 24) שלא יאמרו: שמא כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדבריך" וכו'. 25) שמיטה, של יובל. 26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לידי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני. ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמא אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמעת ודרשת היטב (שם יז, ד) - הרי שתים אחרות: "ודרשו השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שתים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). 27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). 28) בכל עדות שהיא. 29) לאליל פעור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). 30) בזביחה או בהשתחוואה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. 31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו). 32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביתת עשור פ"ב, ה"א־ה). 33) בסייף או ברומח. 34) כדין

החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

ה. הַחֲקִירוֹת וְהַדְּרִישׁוֹת הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עִקָּר הָעֵדוּת[35], וּבָהֶן יִתְחַיֵּב[36] אוֹ יִפָּטֵר. וְהֵן כַּוָּנַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה[37], וְכִוּוּן הַזְּמַן וְכִוּוּן הַמָּקוֹם[38], שֶׁבָּהֶן יָזְמוּ[39] הָעֵדִים אוֹ לֹא יָזְמוּ; שֶׁאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לְהָזִם הָעֵדִים עַד שֶׁיְּכַוְּנוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם[40].

35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיתבאר בסמוך ה"ו. 36) הנידון. 37) מה עשה ואיך עשה. 38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. 39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. 40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאי־אתה יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי־אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויא ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוונת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות, ודאי שהן מעכבות, שבלעדן אין העדות ראויה להתקיים (לחם־משנה).

ו. וְעוֹד מַרְבִּין לִבְדֹּק הָעֵדִים בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עִקָּר בָּעֵדוּת וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בָּהֶם. וְהֵם הַנִּקְרָאִים בְּדִיקוֹת[41]. וְכָל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. כֵּיצַד הֵן הַבְּדִיקוֹת? הֲרֵי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁהָרַג, וְנֶחְקְרוּ בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת שֶׁמָּנִינוּ, שֶׁהֵן בְּכַוָּנַת הַזְּמַן וְכַוָּנַת הַמָּקוֹם, וְנִדְרְשׁוּ בְּכַוָּנַת הַמַּעֲשֶׂה, וְכִוְּנוּ הַמַּעֲשֶׂה[42] וְכִוְּנוּ הַכְּלִי שֶׁהָרַגוּ בּוֹ[43], בּוֹדְקִין אוֹתָן עוֹד וְאוֹמְרִים לָהֶן: מֶה הָיָה לָבוּשׁ הַנֶּהֱרָג אוֹ הַהוֹרֵג, בְּגָדִים לְבָנִים אוֹ שְׁחוֹרִים? עַפַּר הָאָרֶץ שֶׁנֶּהֱרַג עָלֶיהָ - לָבָן אוֹ אָדֹם? אִלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן הֵם הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ הָעֵדִים: הֲרָגוֹ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי תַּחַת הַתְּאֵנָה[44]. וּבָדְקוּ הָעֵדִים וְאָמְרוּ לָהֶם: תְּאֵנִים שֶׁלָּהּ שְׁחוֹרוֹת הָיוּ אוֹ לְבָנוֹת? עֲקָצִין[45] שֶׁל אוֹתָם הַתְּאֵנִים אֲרֻכּוֹת הָיוּ אוֹ קְצָרוֹת? וְכָל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[46].

41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות לבדיקות, כמבואר בסמוך פ"ב, ה"א. 42) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. 43) ראה לעיל ה"ד ובביאורנו אות לא. 44) עץ התאנה. 45) עוקץ - זנב הפרי במקום חיבורו לאילן. 46) סנהדרין שם.

יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

א. מַה בֵּין חֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת[2] לִבְדִיקוֹת[3]? בַּחֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת, אִם כִּוֵּן הָאֶחָד אֶת עֵדוּתוֹ[4], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[5]; אֲבָל בִּבְדִיקוֹת, אֲפִלּוּ שְׁנֵיהֶן אוֹמְרִין: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[6]. וּבִזְמַן שֶׁהֵן מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[7]. כֵּיצַד? הֵעִידוּ שֶׁהָרַג זֶה אֶת זֶה, וְאָמַר הָאֶחָד בְּשֶׁנֶּחְקַר: בְּשָׁבוּעַ פְּלוֹנִי, בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, בְּחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי, בְּכַךְ וְכַךְ בַּחֹדֶשׁ, בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי הָרָגוֹ. וְכֵן כְּשֶׁנִּדְרְשׁוּ: בַּמֶּה הָרָגוֹ? אָמַר: הָרָגוֹ בְּסַיִף[8]. וְכֵן הָעֵד הַשֵּׁנִי כִּוֵּן עֵדוּתוֹ בַּכֹּל, חוּץ מִן הַשָּׁעוֹת, שֶׁאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בְּכַמָּה שָׁעוֹת הָיָה בַּיּוֹם; אוֹ שֶׁכִּוֵּן אֶת הַשָּׁעוֹת, וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בַּמֶּה הָרָגוֹ, וְלֹא הִבְנִתִּי בַּכְּלִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי עֵדוּתָן בְּטֵלָה[9]. אֲבָל אִם כִּוְּנוּ הַכֹּל, וְאָמְרוּ לָהֶן הַדַּיָּנִים: כֶּלְיוֹ[10] הָיוּ שְׁחוֹרִים אוֹ לְבָנִים? וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, וְלֹא שַׂמְנוּ לִבֵּנוּ לִדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן מַמָּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[11].

2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. 3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. 4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. 5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. 6) שם, שאין ההזמה תלוייה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. 7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. 8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד־ה. 9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. 10) של הנהרג או ההורג. 11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

ב. אָמַר אֶחָד: כֵּלִים שְׁחוֹרִים הָיָה לָבוּשׁ, וְהַשֵּׁנִי אָמַר: לֹא כֵן, אֶלָּא לְבָנִים הָיָה לָבוּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן בְּטֵלָה; וּכְאִלּוּ אָמַר אֶחָד בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת, וְהַשֵּׁנִי בַּחֲמִישִׁי, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד בְּסַיִף הָרָגוֹ, וְהַשֵּׁנִי אָמַר בִּרְמַח, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת. שֶׁנֶּאֱמַר:

נָכוֹן הַדָּבָר, וְכֵיוָן שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֵי זֶה מִכָּל הַדְּבָרִים - אֵין זֶה נָכוֹן[12].

12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

ג. הָיוּ הָעֵדִים מְרֻבִּים, שְׁנַיִם מֵהֶן כִּוְונוּ עֵדוּתָן בַּחֲקִירוֹת וּבַדְּרִישׁוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, וְיֵהָרֵג[13]. אֲבָל אִם הִכְחִישׁ אֶת שְׁנֵיהֶן, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[14].

13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חבירו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. 14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

ד. עֵד אֶחָד אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בְּשְׁנַיִם לַחֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בְּשִׁלְשָׁה לַחֹדֶשׁ - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁזֶּה[15] יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ[16], וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ[17]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ; אֲבָל אַחַר חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר הָאֶחָד: בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁכִּוְונוּ שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד מִימֵי הַשַּׁבָּת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁאֵין חֲצִי הַחֹדֶשׁ בָּא וְכָבָר יָדְעוּ הַכֹּל[18] אֵימָתַי הָיָה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ[19].

15) האומר בשניים לחודש. 16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. 17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). 18) ובדפוס וינציאה שי"א: אלא כבר ידעו. 19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

ה. אָמַר הָאֶחָד: בְּשִׁלְשָׁה[20], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[21]. אָמַר עֵד אֶחָד: בְּשִׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - הֲרֵי עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[22]; שֶׁדֶּרֶךְ הָעָם לִטְעוֹת בְּשָׁעָה אַחַת[23]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּחָמֵשׁ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[24]. אָמַר עֵד אֶחָד: קֹדֶם הֶנֵּץ הַחַמָּה, וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּהֶנֵּץ הַחַמָּה[25] - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[26], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שָׁעָה אַחַת[27]; שֶׁהַדָּבָר נִקָּר לַכֹּל[28]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בִּשְׁקִיעָתָהּ[29].

20) בחודש. 21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא, שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). 22) שם מ, א. 23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" - ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית". 24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה. 25) כשמתחיל הנץ. 26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב וברש"י). 27) משעה שהתחילה לזרוח על ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוסי רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. 28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך עדות מוכחשת היא זו ובטילה. 29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) החקירות בדיני ממונות ובדיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

א. אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם[3]. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן[4], אֵין

1 עֵדֵי מָמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה. כֵּיצַד? אָמְרוּ
2 הָעֵדִים: בְּפָנֵינוּ הִלְוָה זֶה אֶת זֶה מָנֶה[5] בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית,
3 אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתְבוּ אֶת הַחֹתֶשׁ, וְלֹא אֶת הַמָּקוֹם
4 שֶׁהִלְוָה בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמָּנֶה אִם הָיָה מְמַטְבֵּעַ פְּלוֹנִי
5 אוֹ מְמַטְבֵּעַ פְּלוֹנִי[6] - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת.

≈ נקודות משיחות קודש ≈

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".

וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה, הגם שעלולים לבוא על־ידם ל"תנעול דלת בפני לווין" הרי זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".

והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק אם מודה בדיני נפשות ש"שאין ממיתין בית־דין ולא מלקין את האדם על־פי הודאת פיו אלא על־פי שני עדים", אבל בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה, שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר "הנפשות לי הנה", אבל ממונו הוא שלו. ואע"פ שגם הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם, ולכן בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובוודאי על נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציווי התורה מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו בפני הלווין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב שממילא כל רכושו של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממונו הוא כולו של הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציווי התורה, ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין.

על־פי־זה יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות) על־פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית־דין ואמר שגנב או גזל או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על־פי עצמו אינו נפסל", כי הדין הוא ש"פלגינן דיבוריה" (מחלקים את דבריו), בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על־פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם, וכשבית־דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו" ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני. כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם, לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שממון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ יין מלכות סי' קפ"ט)

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת[7], 6
מַתָּנוֹת וּמְכִירוֹת[8] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל בְּדִינֵי קְנָסוֹת[9] - 7
צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[10]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַלְקוּת[11] 8
וּבְגָלוּת[12]. וְכֵן אִם רָאָה הַדַּיָּן שֶׁהַדִּין מְרֻמֶּה[13] וְחָשַׁשׁ 9
לוֹ - צָרִיךְ דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[14]. 10

2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" – הוא־הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). 4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). 5) מאה זוז. 6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלוהו כך וכך, והלווה כופר בשתיהן. 8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיס דינן כהלוואות (סמ"ע לחו"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור־המתחיל שלא תנעול). 9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. 10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיס, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. 11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). 12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פי"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב. 13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). 14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בביאורינו שם.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדֵי מָמוֹנוֹת צְרִיכִין דְּרִישָׁה 11
וַחֲקִירָה, אִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בַּדְּרִישׁוֹת 12
אוֹ בַּחֲקִירוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[15]. וְאִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים 13
זֶה אֶת זֶה בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[16]. כֵּיצַד? אֶחָד 14
אוֹמֵר: בְּנִיסָן לָוָה מִמֶּנּוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא כִי, אֶלָּא 15
בְּאִיָּר; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד: בִּירוּשָׁלַיִם, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: 16

לֹא כִּי, אֶלָּא בְּלֹד הָיוּ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[17]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: חָבִית שֶׁל יַיִן הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: שֶׁל שֶׁמֶן הָיְתָה - עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁהֲרֵי הִכְחִישׁוּ בַּדִּרִישָׁה[18]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה שָׁחֹר[19], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָנֶה לָבָן הָיָה[20]; זֶה אוֹמֵר: בַּדִּיּוֹטָא[21] הָעֶלְיוֹנָה הָיוּ כְּשֶׁהִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּדִּיּוֹטָא הַתַּחְתּוֹנָה[22] הָיוּ - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[23]. אֲפִלּוּ אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָאתַיִם[24] - חַיָּב לְשַׁלֵּם מָנֶה; שֵׁשׁ בְּכְלַל מָאתַיִם מָנֶה[25]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן יֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: דְּמֵי חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן[26] - מְשַׁלֵּם בַּפָּחוֹת שֶׁבַּדָּמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27].

15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. 16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). 17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). 19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. 20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (חו"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם ס"ק יא). 21) בכת"י תימן: בדייטי, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים תחתיה". 22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף־משנה). 23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. 24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. 25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). 26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן, ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא־בתרא נו, ב) לענין חזקה, שבין חיטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן (נמוקי יוסף שם) והשווה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאין העד מדקדק בזה". 27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

ד. דִּין תּוֹרָה: שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת, לֹא בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא מִפִּי הָעֵדִים. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - מִפִּיהֶם וְלֹא מִכְּתָב יָדָן[28]. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁחוֹתְכִין[29] דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵדִים קַיָּמִים[30], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לְוִין[31]. וְאֵין דָּנִין בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטָר בְּדִינֵי קְנָסוֹת[32], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַכּוֹת וּבְגָלוּת; אֶלָּא מִפִּיהֶן, וְלֹא מִכְּתַב יָדָן[33].

28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על־פי עדים, לא על־פי כתבם ולא על־פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית־דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו־תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית־דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב־יד לבית־דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. 29) פוסקים ומחליטים. 30) שמתו. 31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". 32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. 33) ולדעת הלחם־משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו־תם לשלוח העדות בכתב לבית־דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. וראיה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, הי"א: "צריך להעיד בבית־דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה הל' גירושין פי"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

ה. כָּל עֵד שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[34]. כֵּיצַד? אָמַר: מֻטְעֶה הָיִיתִי[35], שׁוֹגֵג הָיִיתִי[36], וְנִזְכַּרְתִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן, לְפַחֲדוֹ עָשִׂיתִי[37] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו[38]. וְכֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף בְּעֵדוּתוֹ תְּנַאי[39]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר הָעֵד אַחַר שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ, שֶׁיָּבוֹא מִכְּלָלָן בְּטוּל הָעֵדוּת אוֹ הוֹסֶפֶת תְּנַאי בָּהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[40].

34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית־דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית־דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". 35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא־בתרא קסז, ב בעובדא של רב ירמיה.

36) שכוח הייתי. 37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). 38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). 39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). 40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית־דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית־הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא־מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

1 **ו. עֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה כְּמִי**
2 **שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין[41], וְאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר**
3 **בָּהֶן[42]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם**
4 **הַשְּׁטָר[43] שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה**
5 **כָּתַב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כָּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[44];**
6 **אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר אֶלָּא מִפִּיהֶן[45],**
7 **וְאָמְרוּ: כָּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיִינוּ[46],**
8 **קְטַנִּים הָיִינוּ, קְרוֹבִים הָיִינוּ, מֻטְעִים הָיִינוּ - הֲרֵי**
9 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[47], וְיִבָּטֵל הַשְּׁטָר.**

41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). 42) כתובות יח, ב. 43) לאשר את חתימת ידם. 44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית־דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. 45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. 46) מחמת איום נפשות. 47) שם, כיון שאין כתב־ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

10 **ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ בָּעֲבֵרָה[48], אוֹ שֹׁחַד**
11 **לָקַחְנוּ עַל עֵדוּת זוֹ[49] - אֵין נֶאֱמָנִים; שֶׁאֵין אָדָם**
12 **מֵשִׁים עַצְמוֹ רָשָׁע[50], עַד שֶׁיְּעִידוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא**
13 **רָשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ[51] - אֵין**
14 **נֶאֱמָנִים; שֶׁהַמֵּעִיד עַל שְׁטַר אֲמָנָה - כְּמֵעִיד בְּשֶׁקֶר[52].**

48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"י, ה"א־ב. 49) וחתמנו שקר. 50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פי"ב, ה"ב. 51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא־אם־כן מלווהו. 52) שאסור לו לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עַוְלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עַוְלָה", וכשאמרו: אמנה היו דבריו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א).

ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

15 **ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שְׁטַר מֶכֶר זֶה מוּדָעָה נִמְסָרָה לָנוּ**
16 **עָלָיו[53], אַף עַל פִּי שֶׁכְּתַב יָדָן[54] יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[55]**
17 **- הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[56].**

53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. 54) חתימתם. 55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. 56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב־ידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור־המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפי־זה אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

18 **ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שְׁטָר זֶה[57]: אִם הָיָה כָּתַב**
19 **יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - אֵין נֶאֱמָנִין[58]; וְאִם אֵין**
20 **הַשְּׁטָר מְתְקַיֵּם אֶלָּא מִפִּיהֶם - נֶאֱמָנִים[59]. וְאוֹמֵר[60]**
21 **לְבַעֲלֵי הַדִּין[61]: קַיְּמוּ הַתְּנַאי[62] וּבוֹאוּ לָדוּן[63].**

57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. 58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. 59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. 60) הדיין. 61) הלקוחות. 62) לבעלים המוכרים. 63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתב־ידם יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

22 **י. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיוּ הַדְּבָרִים[64],**
23 **וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[65] - הֲרֵי כָּאן עֵד**
24 **אֶחָד[66].**

64) והואיל ואין כתב־ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. 65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. 66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא

בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטרו מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם־משנה).

יא. גַּם בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[67] אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת אֶלָּא בְּפָנֵי בַּעַל דִּין[68]. אִם הָיָה בַּעַל דִּין[69] חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לֵילֵךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְשָׁלְחוּ[70] לְבַעַל דִּין וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִים עֵדִים שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[71]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוּת עַל פֶּה; אֲבָל בִּשְׁטָר - מְקַיְּמִין בֵּית דִּין אֶת עֵדָיו[72] שֶׁלֹּא בְּפָנֵי בַּעַל דִּין[73]. וַאֲפִלּוּ הָיָה עוֹמֵד[74] וְצוֹוֵחַ וְאוֹמֵר: שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא[75]! עֵדֵי שֶׁקֶר הֵן[76]! פְּסוּלֵי עֵדוּת הֵן[77]! - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ; אֶלָּא מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאִם יֵשׁ לוֹ רְאָיָה לִפְסֹל[78] - יִפְסֹל[79].

67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. 68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא־קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. 69) ושמא ימות טרם שיקבלו העדות. 70) הדיינים. 71) בבא־קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית־דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פי"א בענין המוכרת שלא בבית־דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא־מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית־דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. 72) מאשרים את חתימת ידיהם. 73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית־דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא־קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור־המתחיל: מקיימים). 74) הנתבע. 75) המלוה זייף את חתימת העדים וחיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית־הדין רוצה לקיימו. 76) וחתמו למלוה בשקר. 77) רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 78) את העדים או השטר. 79) וכל שלא הביא, הרי השטר בכשרותו וגובים על פיו (בבא־קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראיה יחזיר".

יב. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאָיָה בְּעֵדִים[80] - מְטַפֵּל בָּעֵדִים עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית דִּין[81]. וְאִם יָדְעוּ בֵּית דִּין שֶׁמַּעַל דִּינוֹ אֲלָם[82], וְטָעַן הַתּוֹבֵעַ שֶׁהָעֵדִים מִתְפַּחֲדִים מִמַּעַל דִּינוֹ שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ לוֹ - הֲרֵי בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת מַעַל דִּינוֹ שֶׁיָּבִיא הוּא הָעֵדִים[83]. וְכֵן כָּל מְעַכֵּב בִּדְבָרִים אֵלּוּ דָּנִין בָּהֶן לְאַלָּם.

80) להוציא ממון מידי הנתבע. 81) בבא־קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראיה אליהם. 82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. 83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו מחמתו, אבל לא יעיזו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא־מציעא לט, ב). ושמא תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאַלמים, שבעל־דינו יטעון שעדיו מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאַלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף־משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

א. עֵדֵי נְפָשׁוֹת[2] צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רוֹאִים אֶת הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה כְּאֶחָד[3]. וּצְרִיכִין לְהָעִיד כְּאֶחָד[4], וּבְבֵית דִּין אֶחָד[5]. אֲבָל דִּינֵי מָמוֹנוֹת אֵין צְרִיכִין לָכָךְ. כֵּיצַד[6]? הָיָה אֶחָד רוֹאֵהוּ מֵחֲלוֹן זֶה כְּשֶׁעָבַר הָעֲבֵרָה, וְהָעֵד הָאַחֵר רוֹאֵהוּ מֵחֲלוֹן אַחֵר: אִם הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - מְצָטָרְפִין, וְאִם לָאו - אֵין מְצָטָרְפִין[7]. הָיָה זֶה הַמַּתְרֶה בּוֹ[8] רוֹאֶה הָעֵדִים, וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - הַמַּתְרֶה מְצָרְפָן[9]. הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית אֶחָד, וְהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן רֹאשׁוֹ מִן הַחַלּוֹן, וְרָאָהוּ זֶה שֶׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ, וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ, וְחָזַר הָעֵד הַשֵּׁנִי וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ מֵאוֹתוֹ הַחַלּוֹן וְרָאָהוּ[10] - אֵין מְצָטָרְפִין, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[11]. הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן אַחֵר, וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע: בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת אַחַת[12]; וְאִם לֹא הָיוּ רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ וְלֹא צָרַף אוֹתָן הַמַּתְרֶה[13] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדִיּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת כַּת אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמִין - הוּא וְהֵן נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי הוּא נֶהֱרָג בְּעֵדוּת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה[14].

2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש

מיתת בית־דין. 3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. 4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבירו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. 5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו עדותם, הם־הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית־דין זה וקצת מבית־דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית־דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית־דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף־משנה). 6) זה חוזר אל דיני נפשות. 7) מכות ו, ב "מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על־פי עד אחד" - אחד - אחד. 8) בעבריין, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פי"ב, ה"ב). 9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף־משנה). וכן בדין, שאיך אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העבריין על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. 10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. 11) מכות, שם. 12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיזומו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. 13) ציווף הדדי, כאמור לעיל אות ח. 14) שלא הוזמה (שם).

ב. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאוּ אֶלּוּ אֶת אֵלּוּ - עֵדוּתָן מְצָטֶרֶפֶת[15]. כֵּיצַד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[16], וְאָמַר הָעֵד הַשֵּׁנִי: וְכֵן אֲנִי מֵעִיד שֶׁהִלְוָהוּ בְּפָנַי אוֹ הוֹדָה בְּיוֹם אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ מְצָטָרְפִין[17].

15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. 16) שהוא חייב לו. 17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על־פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל־מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" – מכל־מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

ג. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[18]; אוֹ שֶׁאָמַר הָרִאשׁוֹן: בְּפָנַי הוֹדָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד אַחַר זְמַן אָמַר: בְּפָנַי הִלְוָהוּ[19] - הֲרֵי אֵלּוּ מְצָטָרְפִין[20].

18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. 19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם־משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על־כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף־משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). 20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

ד. וְכֵן בְּעֵת שֶׁמְּעִידִין בְּבֵית דִּין - יָבוֹא אֶחָד וְשׁוֹמְעִין דְּבָרָיו הַיּוֹם, וּכְשֶׁיָּבוֹא הָעֵד הַשֵּׁנִי לְאַחַר זְמַן - שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו. וּמְצָטָרְפִין זֶה לָזֶה, וּמוֹצִיאִין בָּהֶן הַמָּמוֹן[21].

21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית־דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קרית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

ה. וְכֵן אִם הָיָה עֵד אֶחָד בִּכְתָב[22] וְאֶחָד עַל פֶּה[23] - מְצָטָרְפִין[24]. וְאִם אָמַר זֶה שֶׁלֹּא כָּתַב עֵדוּתוֹ: אֲנִי קָנִיתִי מְיָדוֹ[25] עַל דָּבָר זֶה, וְלֹא בָּא הַמַּלְוֶה הַזֶּה וְלֹא שָׁאַל מִמֶּנִּי לִכְתֹּב - שְׁנֵיהֶם מְצָטָרְפִין לַעֲשׂוֹת הַמְּלוֶה בִּשְׁטָר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר פָּרַעְתִּי[26].

22) חתום בשטר. 23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. 24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטען לא לוויתי, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא־בתרא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל־פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה"י: "הוציא עליו שטר־חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). 25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתיבה, ש'כלל' הוא (בבא־בתרא מ, א) "סתם קנין לכתיבה עומד". 26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" – כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על־פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם,

והוא־הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

ו. הָעִיד הָאֶחָד בְּבֵית דִּין זֶה[27], וְהָעֵד הַשֵּׁנִי בְּבֵית דִּין אַחֵר - יָבוֹא בֵּית דִּין אֵצֶל בֵּית דִּין וְיִצְטָרְפוּ עֵדוּתָן[28]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית דִּין זֶה[29], וְחָזְרוּ וְהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין אַחֵר[30] - יָבוֹא אֶחָד מִכָּל בֵּית דִּין[31] וְיִצְטָרְפוּ[32]. אֲבָל הָעֵד עִם הַדַּיָּן שֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּפָנָיו[33] - אֵין מִצְטָרְפִין[34].

27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. 28) ושני בתי־הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי־דין נפרדים (בבא־בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית־דין אחד ומקצת מבית־דין שני אינם מצטרפין להעשות בית־דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית־דין, הרי זה כעד מפי עד. 29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. 30) והלכו להם שנים מבית־הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. 31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית־דין אחר וחזרו והעידו בבית־דין שלישי, יבוא אחד מכל בית־דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי־הדין נשארו אחד־אחד. 32) לקיים השטר (בבא־בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית־דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). 33) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. 34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית־דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית־דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא־בתרא קסה, ב.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁמִּצְטָרְפִין הָעֵדוּת[35] בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, צָרִיךְ שֶׁיָּעִיד כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם בְּכָל דָּבָר[36], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37]. אֲבָל אִם הֵעִיד עֵד אֶחָד בְּמִקְצָת דָּבָר, וְהֵעִיד הַשֵּׁנִי בְּמִקְצָתוֹ - אֵין מַקִּימִין הַדָּבָר מֵעֵדוּת שְׁנֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דָּבָר[38]. כֵּיצַד? זֶה אוֹמֵר: פְּלוֹנִי אָכַל שָׁדֶה זוֹ שָׁנָה פְּלוֹנִית, וְזֶה הֵעִיד שֶׁאָכָלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וְזֶה הֵעִיד שֶׁאָכָלָהּ שָׁנָה שְׁלִישִׁית[39] - אֵין מִצְטָרְפִין עֵדוּת שְׁלָשְׁתָּן וְאוֹמְרִים: חֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הֵעִיד בְּמִקְצָת הַדָּבָר[40]. וְכֵן אִם הֵעִיד זֶה: אֲנִי רָאִיתִי שֶׁעָרָה אַחַת בְּצַד יְמִינוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי רָאִיתִי שַׁעֲרָה אַחַת בְּצַד שְׂמֹאלוֹ שֶׁל זֶה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[41] - אֵין מִצְטָרְפִין[42] דִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: חֲרֵי הֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁהָיָה זֶה גָּדוֹל בְּיוֹם פְּלוֹנִי; לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא הֵעִיד אֶלָּא בְּמִקְצָת הַסִּימָנִין[43]. אֲפִלּוּ הֵעִידוּ שְׁנַיִם בְּשַׁעֲרָה אַחַת, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם בְּשַׁעֲרָה אַחֶרֶת[44]; שֶׁהֲרֵי כָּל בַּת מֵהֶם הֵעִידָה עַל חֲצִי דָּבָר, וְאֵין זוֹ עֵדוּת[45]. אֲבָל אִם הֵעִידָה הָאַחַת שֶׁשַּׁעֲרָתָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּצַד יָמִין, וְהֵעִידָה הַשֵּׁנִיָּה שֶׁשַּׁעֲרָתָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּצַד שְׂמֹאל[46] - מִצְטָרְפִין[47]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

35) בכת"י תימן: העדים. 36) בכת"י הנ"ל: הדבר. 37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". 38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא־קמא ע, ב). 39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. 40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. 41) שמבן שלש־עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"י). 42) בכת"י תימן: מצרפין. 43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף־משנה). 44) אין מצרפין עדותם. 45) [בבא־בתרא נו, ב]. 46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס ויניציאה שי"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". 47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף־משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל.

יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

א. אֵין חוֹתְכִין[2] דִּין מִן הַדִּינִין עַל פִּי עֵד אֶחָד, לֹא דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא דִּינֵי נְפָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת[3]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[4] לָמַדְנוּ שֶׁקָּם הוּא לִשְׁבוּעָה[5], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינין על־פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים ("שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד") ובעגלה ערופה שלא תיערף ("שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד").

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי־זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לעניין חיוב מיתה. ועל־פי־זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על־ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד אחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על־ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות סי' ק"צ)

2) פוסקים, מוציאים החלטה. 3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון - משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). 4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. 5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). 6) פרק א הלכה א.

1 **ב. בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: בְּסוֹטָה**
2 **שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה מֵי מָרִים[7], וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁלֹּא תֵעָרֵף,**
3 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8]. וְכֵן מִדִּבְרֵיהֶן, בְּעֵדוּת אִשָּׁה[9] שֶׁיָּעִיד**
4 **לָהּ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ[10].**

7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). 8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. 9) להתירה להינשא. 10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

5 **ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁעֵד אֶחָד מוֹעִיל, אִשָּׁה וּפָסוּל[11] כְּמוֹ**
6 **כֵן מְעִידִים[12]. חוּץ מֵעֵד אֶחָד שֶׁל שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין**
7 **מְחַיְּבִין שְׁבוּעָה אֶלָּא בְּעֵדוּת כָּשֵׁר, הָרָאוּי לְהִצְטָרֵף**
8 **עִם אַחֵר[13] וְיִתְחַיֵּב זֶה הַנִּשְׁבָּע מָמוֹן עַל פִּיו. עַל פִּי[14]**
9 **שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שִׁלְשָׁה עֵדִים[15] - לַעֲשׂוֹת**
10 **שְׁלִשָּׁה כְּשְׁנַיִם: מַה שְּׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ**
11 **פָּסוּל - בָּטְלָה הָעֵדוּת[16]; אַף שְׁלִשָּׁה, וְהוּא הַדִּין**
12 **לְמֵאָה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - בָּטְלָה**
13 **הָעֵדוּת[17]. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[18].**

11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). 12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לעניין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. 13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מנין אפילו אמר לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. 14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. 15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה"? 16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. 17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. 18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

14 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזְמַן שֶׁנִּתְכַּוְּונוּ כֻּלָּן**
15 **לְהָעִיד; אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוְּונוּ כֻּלָּם לְהָעִיד - מַה יַּעֲשׂוּ**
16 **שְׁנֵי אֲחִים בְּכֹלֵל הָעָם, וְרָאוּ הָעָם[19] כְּשֶׁהָרַג זֶה אֶת**
17 **זֶה, אוֹ כְּשֶׁחָבַל בּוֹ[20], אוֹ כְּשֶׁחָטַף חֵפֶץ מִיָּדוֹ[21].**

19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. 20) בגופו. 21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וְכֵיצַד בּוֹדְקִין אֶת הַדָּבָר[22]? כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית דִּין עֵדִים מְרֻבִּין כַּת אַחַת, אוֹמֵר[23] לָהֶם: כְּשֶׁרְאִיתֶם זֶה שֶׁהָרַג אוֹ חָבַל, לְהָעִיד בָּאתֶם אוֹ לִרְאוֹת? כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר: לֹא לְהָעִיד עָלָיו, אֶלָּא לִרְאוֹת מָה הַדָּבָר, וּבְכָלַל הָעָם בָּאתִי - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי שֶׁאוֹמֵר: לֹא הָיִיתִי עוֹמֵד אֶלָּא לְהָעִיד וּלְכַוֵּן הָעֵדוּת - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלּוּ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהָעִיד קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - עֵדוּת כֻּלָּם בְּטֵלָה[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[25]? כְּשֶׁהָיָה בָּהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל; אֲבָל אִם כֻּלָּם כְּשֵׁרִים - אֶחָד שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָעִיד אוֹ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהָעִיד, הוֹאִיל וְרָאָה הַדָּבָר וְכִוֵּן עֵדוּתוֹ וְהָיָה שָׁם הַתְרָאָה[26], חוֹתְכִין הַדִּין עַל פִּיו. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[27], בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת.

22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. 23) ובכתב יד תימן: אומרים. 24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). 25) בכתב יד תימן: והייתה. 26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. 27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם. אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שְׁטָר שֶׁהָיוּ עֵדָיו מְרֻבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב[28] אוֹ פָּסוּל, אוֹ שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וַהֲרֵי אֵין הָעֵדִים קַיָּמִין כְּדֵי לִשְׁאֹל אוֹתָן[29]: אִם יֵשׁ שָׁם עֵדוּת בְּרוּרָה שֶׁכֻּלָּם יָשְׁבוּ לַחְתֹּם[30], שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוְּנוּ לְהָעִיד[31] - הֲרֵי זֶה בָּטֵל; וְאִם לָאו - תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשַּׁעַר. וְלָמָּה מַקְיִמִין הָעֵדוּת בַּשַּׁעַר[32]? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁחָתְמוּ הַכְּשֵׁרִים וְהִנִּיחוּ מָקוֹם לַגָּדוֹל לַחְתֹּם[33], וּבָא זֶה הַקָּרוֹב אוֹ הַפָּסוּל וְחָתַם שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם[34].

28) ללווה או למלווה. 29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. 30) כאחד, זה בפני זה. 31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. 32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. 33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. 34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

ז. אַף עַל פִּי[35] שֶׁהָעֵד שֶׁחָתוּם מִתְּחִלָּה בַּשְּׁטָר הוּא הַפָּסוּל - הֲרֵי הַשְּׁטָר כָּשֵׁר[36].

35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. 36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

ח. כָּל עֵד שֶׁהֵעִיד בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵינוֹ מוֹרֶה בְּדִין זֶה הַנֶּהֱרָג, וְלֹא יְלַמֵּד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת - בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר לָמוּת[37]? כְּלוֹמַר: עֵד שֶׁהֵעִיד בְּנֶפֶשׁ לָמוּת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, אֶלָּא יָעִיד וְיִשְׁתֹּק[38]. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹ חוֹבָה[39]. אֲבָל לֹא יִמָּנֶה עִם הַדַּיָּנִים, וְלֹא יֵעָשֶׂה דַּיָּן; שֶׁאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן אֲפִלּוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[40].

37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? 38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמא ייגמר הדין לחובה ויביא הניזון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדי־דיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). 39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. 40) בבא קמא צ, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חביריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה

הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[41]? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיךְ עֵדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיךְ דַּיָּנִים לָדוּן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה[42]; אֲבָל בְּשֶׁל דִּבְרֵיהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דַּיָּן. כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט[43], וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם[44] - הוּא וּשְׁנַיִם[45] נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ[46], וְנִמְצָא כְּאִלּוּ נִטְלוּהוּ[47] מִבֵּית דִּין[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].

41) שאין עד נעשה דיין. 42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא צ, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. 43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. 44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובזה הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. 45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. 46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוייף הוא. 47) בדפוס וינציאה שי"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. 48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). 49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית־דין. אין בית־דין בודק אחר בית־דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁקִּיּוּם שְׁטָרוֹת[3] מִדִּבְרֵיהֶם[4], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לְוִין[5]. אַף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה[6], אֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת[7], מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִּין[8]. וּלְפִיכָךְ[9] אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].

2) לעיל פ"ג, ה"ד. 3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. 4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית־דין (גיטין ג, א). 5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לווים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם־משנה). 6) בבא־בתרא מ, א. 7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. 8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). 9) הואיל וזה נקרא דין. 10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. בְּאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים מִתְקַיְּמִים הַשְּׁטָר בְּבֵית דִּין. הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד: שֶׁיִּהְיוּ דַּיָּנִים מַכִּירִין כְּתַב יְדֵי הָעֵדִים, שֶׁזּוֹ עֵדוּת פְּלוֹנִי וְזוֹ עֵדוּת פְּלוֹנִי[11]. הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי: שֶׁיַּחְתְּמוּ הָעֵדִים בִּפְנֵיהֶם[12]. הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בִּפְנֵיהֶם, וְיֹאמַר כָּל אֶחָד וְאֶחָד: זֶה כְּתַב יָדִי[13], וַאֲנִי עֵד בַּדָּבָר הַזֶּה[14]. הַדֶּרֶךְ הָרְבִיעִי: שֶׁאִם מֵתוּ עַדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שֶׁהָיוּ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - יָבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ עַל כְּתַב יָדָן שֶׁהוּא זֶה[15]. הַדֶּרֶךְ הַחֲמִישִׁי: שֶׁיִּהְיֶה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְעוֹרְכִין[16] בֵּית דִּין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבִּשְׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְיִהְיֶה דּוֹמֶה זֶה לָזֶה, וְיֵרָאֶה לָהֶם בְּיַחַד[17] שֶׁכְּתַב יְדֵי אֵלּוּ הוּא כְּתַב יְדֵי אֵלּוּ[18].

11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. 12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל־שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף־משנה). 13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלוה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. 14) כלומר, בהסתכלי בכתב־ידי אני נזכר במלוה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב־ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם־משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב־ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). 15) כתובות כא, א. והוא־הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף־משנה). 16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". 17) לכל שלושת הדיינים. 18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אֵין מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, אֶלָּא מִשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שָׂדוֹת[19] שֶׁאֲכָלוּם בַּעֲלֵיהֶן[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים אֲכִילָה גְּלוּיָה[21], נְכוֹנָה, בְּלֹא שׁוּם יִרְאָה וְלֹא פַּחַד מִתְּבִיעָה בָּעוֹלָם[22], כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִין כָּל בַּעֲלֵי שָׂדוֹת שְׂדוֹתֵיהֶן[23]. אוֹ מִשְּׁנֵי שִׁטְרֵי כְּתֻבּוֹת[24]. וְהוּא שֶׁיָּצְאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, לֹא מִתַּחַת יְדֵי זֶה שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּם שִׁטְרוֹ, שֶׁמָּא הוּא זִיֵּף הַכֹּל[25]. וְכֵן מְקַיְּמִין הַשְּׁטָר מִשְּׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו עַרְעָר[26] וְהֶחְזַק בְּבֵית דִּין[27]. מְקַיְּמִין מִמֶּנּוּ לְבַדּוֹ[28], כְּמוֹ שֶׁמְּקַיְּמִין מִשִּׁטְרֵי שְׁתֵּי שָׂדוֹת אוֹ מִשְּׁתֵי כְּתֻבּוֹת[29].

19) שטרי מכר של שתי שדות. 20) הלקוחות. 21) לעיני כל. 22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזוייף ע"י הלוקח. 23) השווה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל

אדם באותה קרקע". 24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"י. 25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על־ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית־דין, יש לחוש שמא זייף החתימה בשטר השלישי שבידו. 26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק־דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעערו". 27) קויים בבית־דין ע"י זהות חתימת העדים. 28) אפילו אין עמו שטר אחר. 29) שלא הוחזקו בבית־דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית־דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל־שכן לא יצא עליו ערעור כלל והוחזק בבית־דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערעור אלא־אם־כן הוחזק בבית־דין". וכן דעת הר"ן שם בכוונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית־דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית־דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא־אם־כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז.

1 **ד. בֵּית דִּין שֶׁפָּתְחוּ: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיִינוּ וְנִתְקַיֵּם**
2 **שְׁטָר זֶה בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זֶה מְקֻיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
3 **פֵּרְשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַיֵּם; שֶׁאֵין**
4 **חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁמָּא יִטְעוּ[30]. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי**
5 **דִּינִין שֶׁרָאִינוּ וְשָׁמַעְנוּ, שֶׁיִּכְתְּבוּ הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְקַיֵּם בָּהּ**
6 **לִפְנֵיהֶם[31].**

30) בבא־בתרא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. 31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית־דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרגמתיו ללשון־הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

7 **ה. וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחַר[32] בֵּית דִּין אַחֵר,**
8 **אֶלָּא מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל**
9 **בּוֹדְקִין אַחַר הָעֵדִים.**

32) שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא־בתרא שם).

10 **ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשָּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם[33]**
11 **- צְרִיכִין לִכְתֹּב: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיִינוּ וְהָאֶחָד**
12 **אֵינֶנּוּ[34]. שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: בֵּית דִּין[35] בִּשְׁנַיִם**
13 **קִיְּמוּהוּ[36]. אֲפִלּוּ הָיָה כָּתוּב בּוֹ 'בְּבֵית דִּין'[37], יֹאמַר:**
14 **שֶׁמָּא דִּמּוּ[38] שְׁנַיִם בֵּית דִּין הֵם[39]. וְאִם יֵשׁ בּוֹ**
15 **מַשְׁמָע שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה[40] - אֵינוֹ צָרִיךְ[41].**

33) עד שלא חתמו. 34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. 35) בכת"י תימן, תיבת בית־דין איננה. 36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. 37) ואין בית־דין פחות משלשה. 38) בטעות. 39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית־דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. 40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור־המתחיל: ואמר לנא, כלשון השני שם. 41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

16 **ז. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשָּׁטָר, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים**
17 **וְעֵרְעֲרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גַּזְלָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[42], וּבָאוּ**
18 **שְׁנַיִם אֲחֵרִים וְהֵעִידוּ שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה[43]: אִם עַד שֶׁלֹּא**
19 **חָתְמוּ הֵעִידוּ שֶׁחָזַר - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁהֲרֵי**
20 **שְׁלֹשָׁה הָיוּ[44]; וְאִם אַחַר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם הֵעִידוּ עָלָיו**
21 **שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה - אֵינוֹ חוֹתֵם עִמָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמִי**
22 **שֶׁאֵינוֹ בְּעֵת חֲתִימַת הַשְּׁנַיִם[45]. מֵמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
23 **כְּשֶׁעֵרְעֲרוּ עָלָיו בְּעֵבֶרָה[46]; אֲבָל עֵרְעֲרוּ עָלָיו בְּפִגָּם**
24 **מִשְׁפָּחָה, כְּמוֹ[47] שֶׁאָמְרוּ: אִמּוֹ לֹא נִשְׂתַּחְרְרָה[48] וְעֶבֶד**
25 **הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּיְּרָה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא, וְנוֹדַע אַחַר**
26 **שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם שֶׁאֵין בְּמִשְׁפַּחְתּוֹ פְּגָם וְשֶׁהוּא כָּשֵׁר[49]**
27 **- הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁזֶּה גִּלּוּי דָּבָר שֶׁהָיָה מִקֹּדֶם**
28 **הוּא[50].**

42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. 43) לפני שישב לקיים השטר. 44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית־דין אחר שהכשירוהו. 45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). 46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א־ב. 47) בכת"י תימן: כגון. 48) משפחותה, וכנענית היתה. 49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. 50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית־דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דיין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

29 **ח. מֻתָּר לִכְתֹּב הַקִּיּוּם[51] בַּשָּׁטָר קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם**
30 **הַשָּׁטָר[52]; שֶׁאֵין הַכְתִיבָה עִקָּר, אֶלָּא הַחֲתִימָה[53]. וְאֵין**

51) עד שלא חתמו. 52) שמא ימות אחד מהם, ולא יוכל לקיים השטר. 53) שהחתימה היא עיקר השטר, ואין הכתיבה עיקר.

1 **הַדַּיָּנִים צְרִיכִין לִקְרוֹת הַשְּׁטָר שֶׁמְּקַיְּמִין אוֹתוֹ, אֶלָּא**
2 **מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֲדָיו[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ מַה**
3 **כָּתוּב בּוֹ[55].**

51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. 52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). 53) ובית־הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדיו. 54) מהעדת עדיו. ובדפוס וינציאה שי"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו" וכו'. 55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

4 **א. מֵעִיד קָרוֹב עַל כְּתַב[2] קְרוֹבוֹ. כֵּיצַד? שְׁטָר שֶׁעֵדָיו**
5 **רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּמֵתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָא**
6 **בְּנוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, וּבָא בְּנוֹ**
7 **שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי - הֲרֵי אֵלּוּ**
8 **כִּשְׁנֵי עֵדִים כְּשֶׁרִים שֶׁאֵינָן קְרוֹבִים[3]; וְאִם יִצְטָרֵךְ**
9 **עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהֵעִיד עַל כְּתַב יָדָן שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי**
10 **נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[4].**

2) חתימת־עד. 3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא־בתרא נו, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל־ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). 4) שצריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

11 **ב. וְאֵלּוּ[5] מִדְּבָרִים שֶׁנֶּאֶמְנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעִיד בְּגָדְלָם**
12 **מַה שֶּׁרָאוּ בְּקָטְנָם[6]: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר כְּשֶׁהוּא גָדוֹל:**
13 **זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רַבִּי[7], זֶהוּ**
14 **כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָחִי[8], שֶׁהָיִיתִי מַכִּיר בִּכְתַב יָדָם**
15 **כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן[9]. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵךְ עִמּוֹ אַחֵר שֶׁמַּכִּיר**
16 **כְּתַב יָדָן כְּשֶׁהוּא גָדוֹל[10].**

5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגודלם מה שראו בקוטנם". 6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פי"ד, ה"ב. 7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב־יד בקטנותו. 8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר בכתב־ידו. 9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פי"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". 10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחו"מ שם.

17 **ג. שְׁטָר שֶׁעֵדָיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ**
18 **שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן -**
19 **נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[11]. אֲבָל אִם הֵעִיד זֶה עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל**
20 **רְאוּבֵן, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - לֹא**
21 **נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר; לְפִי שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים עַל כְּתַב כָּל**
22 **אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם[12]. וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מֵעִיד עַל כְּתַב**
23 **רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן כְּאֶחָד - נִתְקַיֵּם[13].**

11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים". ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף־משנה). 12) ובכת"י תימן: על כל כתב־יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת־יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". 13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

24 **ד. אָמַר הָרִאשׁוֹן: זֶה כְּתַב יָדִי[14], וְהֵעִיד הוּא וְאַחֵר**
25 **עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי[15] - לֹא נִתְקַיֵּם; לְפִי שֶׁנִּמְצָא**
26 **שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר תָּלוּי בְּעֵדוּת הָאֶחָד[16].**
27 **וְכֵן אִם הֵעִיד אָחִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[17] עִם אַחֵר**
28 **עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי - לֹא נִתְקַיֵּם; שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי**
29 **הַמָּמוֹן תָּלוּי בְּעֵדוּת הַקְּרוֹבִים[18].**

14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. 15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. 16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב־ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על־פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על־פי זה, וחצי דבר על־פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חבירו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על־פי כולם שוה בשוה. 17) שקיים את כתב־ידי עצמו. 18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא־בתרא נז, א).

ה. שְׁנַיִם שֶׁחָתְמוּ מִן עַל הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן[19] - צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶלָּא עֵד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - כּוֹתֵב חֲתִימַת יָדוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[20], אֲפִלּוּ עַל הַחֶרֶס[21], וּמַשְׁלִיכוֹ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתְּחַזֵּק[22] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין[23], וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ, וְיָעִיד הוּא וְאַחֵר עַל כְּתַב יְדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַיֵּם כְּתַב יָדוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[24].

19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. 20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. 21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב־ידו, וכל־שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב־ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויתי מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לז. 22) ובכת"י תימן: שיוחזק. 23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. 24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב־יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא־הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב־יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, שְׁנַיִם מֵהֶן מַכִּירִין חֲתִימַת יְדֵי עֵדִים, וְאֶחָד אֵינוֹ מַכִּיר: עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ - מְעִידִין בְּפָנָיו[25] וְחוֹתְמִים[26]; שֶׁהָעֵדִים נַעֲשִׂים דַּיָּנִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדְּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27]. אֲבָל אַחַר שֶׁחָתְמוּ - אֵין מְעִידִין בְּפָנָיו וְחוֹתְמִים; [שֶׁהֲרֵי בְּעֵת שֶׁחָתְמוּ לֹא הָיוּ מַכִּירִין אֶלָּא הַשְּׁנַיִם][28], וְאֵין מְקַיְּמִין[29] אֶלָּא עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן מַכִּירִין, אוֹ יָעִידוּ הָעֵדִים עַל הַכְּתָב בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

25) שזוהי חתימת יד העדים. 26) עמהם, על אישור בית־הדין. 27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דיינים (כסף־משנה). 28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). 29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

ז. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ חֲתוּמִין עַל הַשְּׁטָר וָמֵתוּ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדָן הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיוּ, קְטַנִּים הָיוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיוּ[30], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵדִים אֲחֵרִים שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָן[31], אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְׁטָר אַחֵר שֶׁקָּרָע עָלָיו עַרְעָר וְהֶחְזַק בְּבֵית דִּין[32] - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְקַיֵּם[33]; אֶלָּא מַעֲמִידִין[34] הַשְּׁנַיִם שֶׁבַּשְּׁטָר כְּנֶגֶד הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן פְּסוּלִין, וְאֵין גּוֹבִין בּוֹ כְּלוּם[35].

30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו־ז. 31) ואפשר איפוא לקיים השטר על־ידם שלא מפי המערערים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. 34) בכת"י תימן: מעמידים. 35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסלם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז בשם הר"ן).

יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

א. מִי שֶׁחָתַם עַל הַשְּׁטָר, וּבָא לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, וְהִכִּיר כְּתַב יָדוֹ שֶׁזֶּהוּ בְּוַדַּאי, אֲבָל אֵינוֹ זוֹכֵר הָעֵדוּת כְּלָל, וְלֹא יִמְצֵא בְּלִבּוֹ זִכָּרוֹן כְּלָל שֶׁזֶּה לָזֶה מִזֶּה לְעוֹלָם[2] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה[3] בְּבֵית דִּין. שֶׁאֵין אָדָם מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה, אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר הוּא מֵעִיד שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה[4]; וּכְתַב יָדוֹ הוּא כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ הַדָּבָר, אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר - לֹא יָעִיד[5].

2) ובכתב יד התימנים: מעולם. 3) בכתב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. 4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. 5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, ודרחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

ב. אֶחָד הַזּוֹכֵר אֶת הָעֵדוּת[6] וְאֶחָד שֶׁרָאָה כְּתַב יָדוֹ[7] אוֹ שֶׁהִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר, אֲפִלּוּ הִזְכִּירוֹ הָעֵד הַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד, אִם נִזְכַּר - הֲרֵי זֶה מֵעִיד[8]. אֲבָל אִם הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַתּוֹבֵעַ עַצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְכַּר - אֵינוֹ מֵעִיד; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דּוֹמֶה בְּעֵינֵי בַּעַל דִּין[9] כְּאִלּוּ הֵעִיד שֶׁקֶר בְּדָבָר שֶׁלֹּא יָדַע[10].

6) בטרם ראותו את כתב ידו. 7) ונזכר ממנו. 8) כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוח לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). 9) התובע. 10) ונמצא התובע חושדו כשקרן (שם).

1 **ג. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ תַּלְמִיד חָכָם, וְהִזְכִּיר**
2 **הַתּוֹבֵעַ הַזֶּה אֶת הָעֵד וְנִזְכַּר - הֲרֵי זֶה יָעִיד לוֹ;**
3 **שֶׁתַּלְמִיד חָכָם יוֹדֵעַ, שֶׁאִלּוּ לֹא זָכַר הַדָּבָר - לֹא הָיָה**
4 **מֵעִיד[11]. וְקַל הוּא שֶׁהֻקְלוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, שֶׁאַף עַל**
5 **פִּי שֶׁשָּׁכַח הַדָּבָר מִפַּמָּה שָׁנִים, וְהַכְּתָב הוּא שֶׁהִזְכִּירוֹ**
6 **- הֲרֵי זֶה מֵעִיד[12].**

11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). 12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לווין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

7 **ד. הוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[13], שְׁטָר שֶׁנִּצָּא לְבֵית דִּין, וּבָאוּ**
8 **עֵדִים וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל מֵעוֹלָם לֹא**
9 **יָדַעְנוּ עֵדוּת זוֹ, וְאֵין אָנוּ זוֹכְרִים שֶׁזֶּה לָוָה מִזֶּה אוֹ**
10 **מָכַר לוֹ - לֹא נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הֵן כְּחַרְשִׁים[14] עַד**
11 **שֶׁיִּזְכְּרוּ עֵדוּתָן. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ דָּן כֵּן - לֹא יָדַע בְּדִינֵי**
12 **מָמוֹנוֹת בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ[15]. אֲבָל אִם הָיָה כְּתַב יָדָן**
13 **יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה כְּתַב**
14 **יָדָן[16] - מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל**
15 **דִּבְרֵיהֶן שֶׁאוֹמְרִין: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין עֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא**
16 **חָזְרוּ בָּהֶן, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין - כְּדֵי לְבַטֵּל**
17 **הַשְּׁטָר. וּכְאִלּוּ אָמְרוּ: קְטַנִּים הָיִינוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת**
18 **הָיִינוּ - שֶׁאֵינָן נֶאֱמָנִים, הוֹאִיל וּמִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר שֶׁלֹּא**
19 **עַל פִּיהֶם[17]. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקַיְּמִין כָּל הַשְּׁטָרוֹת,**
20 **וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין לְהָבִיא עֵדִים וְלִשְׁאֹל אוֹתָם אִם הֵם**
21 **זוֹכְרִים עֵדוּת זוֹ אוֹ אֵינָם זוֹכְרִים אוֹתָהּ; שֶׁאֲפִלּוּ בָּאוּ**
22 **וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן,**
23 **הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן[18].**

13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. 14) כחרשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר, השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. 15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" - כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו, או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב־יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. 16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב־ג. 17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. 18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

24 **ה. אֶחָד הַכּוֹתֵב עֵדוּתוֹ עַל הַשְּׁטָר[19], אוֹ שֶׁנִּמְצָא**
25 **אֶצְלוֹ כָּתוּב בְּפִנְקָסוֹ בִּכְתַב יָדוֹ: פְּלוֹנִי הֵעִיד אוֹתִי**
26 **עָלָיו בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ: אִם זָכַר מֵעַצְמוֹ[20], אוֹ**
27 **הִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר - מֵעִיד[21]; וְאִם לָאו - אָסוּר**
28 **לְהָעִיד. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁאָמַר לוֹ אָדָם**
29 **נֶאֱמָן: פְּלוֹנִי יֵשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, וְהֵעִיד הוּא**
30 **שֶׁיֵּשׁ לָזֶה אֵצֶל זֶה, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִן הַדָּבָר כְּלוּם,**
31 **אֶלָּא מִפִּי הָאַחֵר שָׁמַע וְהֵעִיד[22].**

19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה. 20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. 21) כתובות כ, א "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים". ומפרש רבינו שזה מכוון גם לשטר ממש, וגם לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם (כסף משנה). 22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול, כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה מאמין בהקדוש־ברוך־הוא שאמר לו: כי שיחת עמך (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד, הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן אומדות".

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השוטים וחולי נכפה.

32 **א. עֲשָׂרָה מִינֵי פְּסוּלוֹת הֵם. כָּל מִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ אֶחָד**
33 **מֵהֶן - הֲרֵי הוּא פָּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלּוּ הֵן. הַנָּשִׁים,**
34 **וְהָעֲבָדִים, וְהַקְּטַנִּים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֵרְשִׁים,**
35 **וְהַסּוּמִים[2], וְהָרְשָׁעִים[3], וְהַבְּזוּיִין[4], וְהַקְּרוֹבִין[5],**
36 **וְהַנּוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן[6]. הֲרֵי אֵלּוּ עֲשָׂרָה[7].**

2) העֻרים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. 3) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח ממון שאינו שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב-ד. 4) שאינם מקפידים על בשתם, וכמבואר לקמן פי"א ה"ה. 5) לבעלי הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם, וכמבואר לקמן פי"ג ה"א, ופי"ד ה"ו. 6) שעדותו מביאה לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו, ה"א. 7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ז, ה"ד.

1 **ב. נָשִׁים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי**
2 **שְׁנַיִם עֵדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה[8].**

8) שנים, ולא שתים. ובשבועות ל, א דרשו: "ועמדו שני האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך שאין עדות בנשים, רש"י), ...נאמר כאן שני, ונאמר להלן (שם, טו) שני (=על-פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו - אינו ידוע.

3 **ג. וְכֵן הַטֻּמְטוּם[9] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[10] פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
4 **סְפֵק אִשָּׁה[11]. וְכָל מִי שֶׁהוּא סְפֵק כָּשֵׁר סְפֵק פָּסוּל -**
5 **הֲרֵי הוּא פָּסוּל. שֶׁאֵין הָעֵד בָּא אֶלָּא לְהוֹצִיא מָמוֹן**
6 **עַל פִּיו אוֹ לְחַיֵּב[12] עַל פִּיו[13], וְאֵין מוֹצִיאִין מָמוֹן**
7 **מִסָּפֵק[14] וְאֵין עוֹנְשִׁין מִסָּפֵק דִּין תּוֹרָה[15].**

9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה. 10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב, הכ"ד-כה). 11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל עדות שבתורה כנשים". 12) עונש, מכות או מיתה. 13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו. 14) כתובות כ, א ובבא-קמא מו, א. 15) שאם ממון (=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל-שכן (ע"פ הכסף-משנה). ובשו"ע חו"מ סי' לה, סעיף יד, כתב הרמ"א: תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית-הכנסת של נשים, ...שאשה רגילה ולא אנשים... נשים נאמנות.

8 **ד. הָעֲבָדִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
9 **וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. מִכְּלָל**
10 **שֶׁאָחִיו כָּמוֹהוּ: מָה אָחִיו בֶּן בְּרִית[16], אַף הָעֵד בֶּן**
11 **בְּרִית[17]. כָּל וָחֹמֶר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[18]: אִם עֲבָדִים,**
12 **שֶׁהֵן בְּמִקְצָת מִצְוֹת, פְּסוּלִין; הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא כָּל**
13 **שֶׁכֵּן[19]?!**

16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם כח, סט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל". 17) והעבד אינו חייב אלא במצוות שהנשים חייבות (בבא-קמא פח, א): "אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". 18) שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. 19) וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל-פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן-ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י-יא) "מחוטב עציך עד שואב מימיך, לעברך בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

14 **ה. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[20] - פָּסוּל[21].**

20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו, ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. 21) להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבת ישראל, כמבואר שם, ה"ז. ובבבא-קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

15 **ו. כָּל מִי שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר[22] וַהֲרֵי הוּא מְחֻצָּר וְגֵט שִׁחְרוּר[23]**
16 **- פָּסוּל[24]; עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ[25], וְיֵעָשֶׂה מִכְּלַל בְּנֵי**
17 **בְּרִית, וְאַחַר כָּךְ יָעִיד[26].**

22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתייאש ממנו רבו, שם עמ' א. 23) שטר שחרור להתירו בבת ישראל, שם. 24) שעדיין אינו בן-ברית גמור. 25) ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, הי"ב. 26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פי"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קרית מלך).

18 **ז. הַקְּטַנִּים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר**
19 **בְּעֵדִים: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא**
20 **קְטַנִּים[27]. אֲפִלּוּ הָיָה הַקָּטָן נָבוֹן וְחָכָם - הֲרֵי הוּא**
21 **פָּסוּל, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[28] אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה**
22 **שָׁנָה גְּמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הֵבִיא**
23 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנוֹלַד בּוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סָרִיס[29] - הֲרֵי**
24 **זֶה סָרִיס[30], וְיָעִיד. וְאִם לֹא נוֹלַד בּוֹ - לֹא יָעִיד עַד**
25 **רֹב שְׁנוֹתָיו[31], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[32].**

27) בבא-בתרא קנה, ב. 28) למטה, במקומות הידועים לשיער (הל' אישות פ"ב, ה"י). 29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, הי"ג). 30) ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדין גדול לכל דבריו (שם, הי"א). 31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבבא-בתרא קנה, ב). 32) פ"ב, שם.

26 **ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְכְלַל שְׁנוֹתָיו שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי**
27 **בַּגְרוּת מִלְמַעְלָה[33] - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה[34]; וְאִם לָאו**
28 **- אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ עַד שֶׁיְּבַדֵּק[35]. וּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה**
29 **שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ**

בְּטֵיב מַשָּׂא וּמַתָּן[36] - אֵין עֵדוּתוֹ עֵדוּת בְּקַרְקָעוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בַּדְּבָרִים, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ[37]. אֲבָל בְּעֵדוּת מְטַלְטְלִין - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, הוֹאִיל וְהוּא גָּדוֹל[38].

33) שערות הזקן ושערות בית השחי. 34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי־אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושנו להל' אישות פ"ב, אות ע. 35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". 36) מקח וממכר. 37) בבא־בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). 38) ואינו שוטה (בבא־בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ב־יג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם".

ט. הַשּׁוֹטֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן מִצְוֹת[39]. וְלֹא שׁוֹטֶה שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ עָרֹם וּמְשַׁבֵּר כֵּלִים וְזוֹרֵק אֲבָנִים בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁנִּטְרְפָה[40] דַּעְתּוֹ, וְנִמְצֵאת דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׁוֹאֵל כָּעִנְיָן בְּשְׁאָר דְּבָרִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, וּבִכְלָל שׁוֹטִים יֶחְשָׁב[42]. הַנִּכְפֶּה[43]: בְּעֵת כְּפִיָּתוֹ - פָּסוּל, וּבָעֵת שֶׁהוּא בְּרִיא - כָּשֵׁר[44]. וְאֶחָד הַנִּכְפֶּה מְזֻמָּן לְזְמַן אוֹ הַנִּכְפֶּה תָּמִיד בְּלֹא עֵת קָבוּעַ[45]. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם נִכְפִּים שֶׁגַּם בְּעֵת בְּרִיאוּתָם דַּעְתָּם מְטָרֶפֶת עֲלֵיהֶם. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּעֵדוּת הַנִּכְפִּין הַרְבֵּה[46].

39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבבא־בתרא קכח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". 40) נתבלבלה. 41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. 42) חגיגה ג, ב וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". 43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. 44) ראש השנה כח, א. 45) הרי זה כשר כשהוא בריא. 46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לה, ס"ק יח).

י. הַפֶּתָאִים בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵין מַכִּירִין דְּבָרִים שֶׁסּוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה[47], וְלֹא יָבִינוּ עִנְיְנֵי הַדָּבָר כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבִינִין שְׁאָר עַם הָאָרֶץ, וְכֵן הַמְבֹהָלִים וְהַנֶּחְפָּזִים בְּדַעְתָּם[48] וְהַמִּשְׁתַּגְּעִים בְּיוֹתֵר[49] - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הַשּׁוֹטִים[50]. וְדָבָר זֶה לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכַוֵּן הַדַּעַת[51] בִּכְתָב.

47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטורפת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). 48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין ולתכלית המעשה. 49) כמו שאמרו (בבא־בתרא קנה, ב) "שטותא יתירתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. 50) מקורו בתשובת הרי"ף, הובאה ב"העיטור" אות ק (כסף־משנה). 51) ובכת"י תימן: הדעות.

יא. הַחֵרֵשׁ - כְּשׁוֹטֶה, שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ נְכוֹנָה וְאֵינוֹ בֶּן מִצְוֹת[52]. וְאֶחָד חֵרֵשׁ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר[53], אַף עַל פִּי שֶׁרְאִיָּתוֹ רְאִיָּה מְעֻלָּה וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - צָרִיךְ לְהָעִיד בְּבֵית דִּין בְּפִיו[54], אוֹ שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהָעִיד בְּפִיו[55], וְיִהְיֶה רָאוּי לִשְׁמֹעַ הַדַּיָּנִים וְהָאִיּוּם שֶׁמְּאַיְמִין עָלָיו[56]. וְכֵן אִם נִשְׁתַּתֵּק[57] אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּק בְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְעִנְיַן גִּטִּין[58] וְנִמְצֵאת עֵדוּתוֹ מְכֻוֶּנֶת, וְהֵעִיד בְּפָנֵינוּ בִּכְתַב יָדוֹ - אֵינוֹ עֵדוּת כְּלָל[59]. חוּץ מֵעֵדוּת אִשָּׁה[60], לְפִי שֶׁפַּעֲגוּנָה הֵקֵלּוּ[61].

52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. 53) עדותו פסולה. 54) גיטין עא, א שנאמר (דברים יז, ו) "על־פי שנים עדים" - מפיהם ולא מפי כתבם. 55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב - עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושנו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כך: צריך להעיד בבית־דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. 56) כמבואר לקמן פי"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עוונו - להוציא את האילם". 57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" - שהוא מלידה. 58) ששואלים אותו שאלות שונות בסירוגין, אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, הט"ז. 59) גיטין עא, א. 60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם). 61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התירו בעדות עגונה, כמבואר בהל' גירושין פי"ב, הט"ו. פי"ג, הכ"ט.

יב. הַסּוּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּירִין הַקּוֹל[62] וְיָדְעוּ הָאֲנָשִׁים[63] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה[64]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה. מִי שֶׁהוּא רָאוּי לִרְאוֹת - הוּא שֶׁמֵּעִיד[65]. וְהַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר לְהָעִיד[66].

62) גיטין כג, א. 63) מכירים הם את בעלי הדין. 64) בבא־בתרא קכח, א. 65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה

מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה". 66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"א, הי"א.

פֶּרֶק עֶשִׂירִי[1]

1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזלנים הפסולים לעדות.

1 **א. הָרְשָׁעִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל**
2 **תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**
3 **לָמְדוּ[2]: אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד[3]. וַאֲפִלּוּ עֵד כָּשֵׁר שֶׁיּוֹדֵעַ**
4 **בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאֵין הַדַּיָּנִים מַכִּירִין רִשְׁעוֹ -**
5 **אָסוּר לוֹ לְהָעִיד עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵדוּת אֱמֶת;**
6 **מִפְּנֵי שֶׁמִּצְטָרֵף עִמּוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַכָּשֵׁר הֵשִׁית יָדוֹ עִם**
7 **הָרָשָׁע עַד שֶׁנִּתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ[4]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַד**
8 **כָּשֵׁר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעֵדוּת לַחֲבֵרוֹ, וְיָדַע שֶׁהָעֵד הַשֵּׁנִי**
9 **עִמּוֹ עֵד שֶׁקֶר, שֶׁאָסוּר לוֹ לְהָעִיד. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תָּשֶׁת**
10 **יָדְךָ עִם רָשָׁע[5].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרשעים פסולין לעדות מן התורה..".

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח" האם הפסול הוא שמפני רשעותו חשוד על עדות שקר ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א: הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות" (הל' עדות פ"י ה"ב), והרי מצינו שמי שנחשד על דבר אחד אינו חשוד על עניין אחר, וא"כ מדוע יחשד על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר נאמנות.

ב: "אפילו עד כשר שיודע בחברו שהוא רשע... אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר - אסור לו להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג: הפסול של עד רשע הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין) שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת פסול, וא"כ משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי שפסלתו התורה.

("יין מלכות' סי' קצ"א)

2) סנהדרין כז, א. 3) שכוונת הכתוב: אל תשת ידך עם רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. 4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). 5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית־הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על־פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

ב. אֵי זֶהוּ רָשָׁע? כֹּל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ 11
מַלְקוּת[6] - זֶהוּ רָשָׁע, וּפָסוּל[7]. שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה קָרְאָה 12
לְמַחֲיֵב מַלְקוּת רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת 13
הָרָשָׁע. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁהוּא 14
פָּסוּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת. 15

6) ראה לעיל הל' סנהדרין פי"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. 7) וכן אמרו (סנהדרין כו, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר"? - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

ג. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מַלְקוּת מִן הַתּוֹרָה - 16
הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה; וְאִם הָיָה הַחִיּוּב שֶׁבָּהּ 17
מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? אָכַל 18
בְּשַׂר בְּהֵמָה בְּחָלָב, אוֹ שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת[8] וּשְׁקָצִים[9] 19
וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין לְהַאֲבוֹן[10] בֵּין לְהַכְעִיס[11], אוֹ שֶׁחִלֵּל 20
אֶת יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁלָּבַשׁ שַׁעַטְנֵז שֶׁהוּא 21
שׁוּעָל[12] אוֹ טָווּי[13] אוֹ נוּז[14] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן 22
הַתּוֹרָה. אֲבָל אִם אָכַל בְּשַׂר עוֹף בְּחָלָב, אוֹ שֶׁחִלֵּל 23
יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלֻיּוֹת[15], אוֹ שֶׁלָּבַשׁ בֶּגֶד צֶמֶר 24
שֶׁאָבַד בּוֹ חוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן[16] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי הוּא 25
פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם[17]. וּכְבָר מָנִינוּ[18] כָּל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין 26
עָלֶיהָ מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּכָל מְצָוָה וּמְצָוָה דְּבָרִים 27
שֶׁאֲסוּרִין[19] מִן הַתּוֹרָה וּדְבָרִים שֶׁאֲסוּרִין מִדִּבְרֵיהֶם. 28

8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, הי"ח: "שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". 9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. 10) כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד מממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". 11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכדעת אביי. 12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. 13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. 14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונוז". שעטנ"ז - נוטריקון: שוע טווי ונוז. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשיע ועזיל (=טווי) וניז". וכן אמר רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נוז". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". 15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. 16) שארוג בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא

בבגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם־משנה), והשווה הל' כלאים פ"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". 17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פי"א, ה"ו. 18) לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". 19) בכת"י תימן: שאיסורם.

1 **ד. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם רְשָׁעִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁהֵן בְּנֵי תַּשְׁלוּמִין וְאֵינָן בְּנֵי מַלְקוּת[20]. הוֹאִיל**
3 **וְלוֹקְחִים מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהֶם בְּחָמָס - פְּסוּלִין[21].**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד חָמָס בְּאִישׁ. כְּגוֹן הַגַּנָּבִים**
5 **וְהַחַמְסָנִים[22], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיר - פָּסוּל לְעֵדוּת**
6 **מֵעֵת שֶׁגָּנַב אוֹ גָּזַל[23]. וְכֵן עֵד זוֹמֵם[24], אַף עַל פִּי**
7 **שֶׁהוּזַם בְּעֵדוּת מָמוֹן[25] וְשִׁלֵּם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן**
8 **הַתּוֹרָה לְכָל עֵדוּת[26]. וּמֵאֵימָתַי הוּא נִפְסָל? מֵעֵת**
9 **שֶׁהֵעִיד בְּבֵית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזַם עַל אוֹתָהּ**
10 **עֵדוּת אֶלָּא אַחַר כַּמָּה יָמִים[27]. וְכֵן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית,**
11 **אֶחָד הַמַּלְוֶה וְאֶחָד הַלֹּוֶה - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין לְעֵדוּת[28].**
12 **אִם רִבִּית קְצוּצָה[29] עָשׂוּ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה,**
13 **וְאִם אֲבַק רִבִּית[30] עָשׂוּ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם.**
14 **וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל גָּזֵל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי הוּא פָּסוּל**
15 **מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? הַחַמְסָנִים, וְהֵם הַלּוֹקְחִים קַרְקַע**
16 **אוֹ מְטַלְטְלִין שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁנּוֹתְנִין הַדָּמִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[31]. וְכֵן**
18 **הָרוֹעִים, אֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[32] וְאֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה**
19 **גַּסָּה[33] שֶׁל עַצְמָן - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין; שֶׁחֶזְקָתָן פּוֹשְׁטִין**
20 **יְדֵיהֶן בְּגָזֵל, וּמַנִּיחִים בְּהֶמְתָּן לִרְעוֹת בִּשְׂדוֹת**
21 **וּפַרְדֵּסִים שֶׁל אֲחֵרִים. וּלְפִיכָךְ, סְתָם רוֹעֶה[34] -**
22 **פָּסוּל[35]. וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[36] -**
23 **פְּסוּלִין[37]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כְּשֵׁרִין[38]. וּמֻתָּר לְגַדֵּל**
24 **בְּהֵמָה גַּסָּה בְּכָל מָקוֹם[39]. וְכֵן הַמּוֹכְסִין[40] - סְתָמָן**
25 **פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקָתָן לִקַּח יוֹתֵר מִדָּבָר הַקָּצוּב לָהֶם**
26 **בְּדִין הַמַּלְכוּת, וְלוֹקְחִין הַיָּתֵר לְעַצְמָן[41]. אֲבָל גַּבָּאֵי**
27 **מְגָת הַמֶּלֶךְ[42] - סְתָמָן[43] כְּשֵׁרִים. וְאִם נוֹדַע שֶׁלָּקְחוּ**
28 **אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת יָתֵר מִן הָרָאוּי לָהֶם לִגְבּוֹת - הֲרֵי**
29 **אֵלּוּ פְּסוּלִין[44]. וְכֵן מַפְרִיחֵי יוֹנִים בִּישׁוּב - פְּסוּלִין;**
30 **מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁגּוֹזְלִים יוֹנִים שֶׁל אֲחֵרִים בְּחִנָּם[45].**
31 **וְכֵן סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית. וְהֵם בְּנֵי אָדָם שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּטֵלִים,**
32 **וְכִיוָן שֶׁבָּאָה שְׁבִיעִית[46] פּוֹשְׁטִים יְדֵיהֶן וּמַתְחִילִין**
33 **לִשָּׂא וְלִתֵּן בִּפְרוֹת[47]; שֶׁחֶזְקָת אֵלּוּ שֶׁהֵן אוֹסְפִין פֵּרוֹת**
34 **שְׁבִיעִית וְעוֹשִׂין בָּהֶן סְחוֹרָה[48]. וְכֵן מְשַׁחֵק בְּקוּבְיָא[49].**
35 **וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֻמָּנוּת[50] אֶלָּא הוּא. הוֹאִיל וְאֵינוֹ**
36 **עוֹסֵק בִּישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאוֹכֵל**
37 **מִן הַקּוּבְיָא, שֶׁהוּא אֲבַק גָּזֵל[51]. וְלֹא בְּקוּבְיָא בִּלְבַד,**
38 **אֶלָּא אֲפִלּוּ מְשַׂחֲקִים בְּקַלְפֵּי אֱגוֹזִים וּקְלַפֵּי רְמוֹנִים[52].**
39 **וְכֵן לֹא יוֹנִים בִּלְבַד אָמְרוּ[53], אֶלָּא אֲפִלּוּ הַמְשַׂחֲקִים**
40 **בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְאוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ**
41 **כָּל הַנּוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ - יִטֹּל בְּעָלָיו אֶת שְׁנֵיהֶן. וְכֵן**
42 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּשִׁחוּק זֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֻמָּנוּת**
43 **אֶלָּא שְׁחוֹק זֶה - הֲרֵי הוּא פָּסוּל. וְכָל אֵלּוּ פְּסוּלִין**
44 **מִדִּבְרֵיהֶם[55].**

20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטר לו. 21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. 22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל־כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביאו להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף־משנה לגרוס כאן: והגזלנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזלנים. 23) עד שישוב ויוַדַע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פי"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרתן... ויחזרו בהם חזרה גמורה". 24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 25) כי אם הוזם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פי"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהוזם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישוב בתשובה (כסף־משנה). 26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוזם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור. 27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאביי). 28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא־תעשה, וכיון שחימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה - גם הלווה מחמת חימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעידי חמס (כסף־משנה). ולדעת המגיד־משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלאו זה (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. 29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חבירו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. 30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבירו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד

הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד הי"ד, ופ"ה ה"ח). 31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, הי"א: "התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". 32) כגון עזים וצאן. 33) בקר וכיוצא בו. 34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. 35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות - כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא־מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. 36) אפילו בביתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. 37) סנהדרין שם, שאי־אפשר לשמרה, והיא משתמטת ובורחת לשדות אחרים ומפסידתן. 38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י היזקה של זו, כמבואר בבבא־קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. 39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא־קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. 40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף־משנה). 41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). 42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנונא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. 43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. 44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן - הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי - שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף־משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו - הרי הוא פסול מן התורה כגזלן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזלן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות - חשודים הם לחזור לקלקולם. 45) שמלמדים אותן להביא יונים משובכות אחרים לבית בעלים על־כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ד: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם". ודוקא בישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השובך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששנינו (בבא־קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא־אם־כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. 46) שנת השמיטה. 47) שהם הפקר לכל. 48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירם על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד שנוטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב וברש"י). ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם־הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה הששית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף־משנה). 49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשימין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". 50) התעסקות. 51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י־יא, כותב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חבירו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גוזל... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". 52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). 53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים". 54) ובכ"י תימן, וכן בדפוסי רומי ווינציאה: הממירין (=מתערבים). 55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה'טור' בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממונו.

ה. אָרִיס[56] שֶׁלָּקַח דָּבָר מוּעָט מִן הַפֵּרוֹת שֶׁבְּכָרוּ[57] בְּיָמֵי נִיסָן וִימֵי תִּשְׁרֵי[58] קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלָּקַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת בַּעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ גַּנָּב[59] וְכָשֵׁר לְעֵדוּת[60]; שֶׁאֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עָלָיו[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נותן לבעלים. 57) הקדימו להתבשל. 58) ניסן - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף. 59) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתם אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. 60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר שנגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. 61) הואיל והוא אריס ולוקח

דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף־משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

יום ש"ק ו' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכהן גדול.

1 **א. מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[2] וְלֹא בְּדֶרֶךְ**
2 **אֶרֶץ[3] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת רָשָׁע, וּפָסוּל לְעֵדוּת**
3 **מִדִּבְרֵיהֶם[4]. שֶׁכָּל מִי שֶׁיָּרַד עַד כָּךְ - חֲזָקָה שֶׁהוּא**
4 **עוֹבֵר עַל רֹב הָעֲבֵרוֹת שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ[5].**

2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. 3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חבורת בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמוסר". 4) קידושין מ, ב. 5) כפירוש רש"י שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.

5 **ב. לְפִיכָךְ, אֵין מוֹסְרִין[6] עֵדוּת לְעַם הָאָרֶץ וְאֵין**
6 **מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוּת[7]. אֶלָּא אִם כֵּן הֶחְזִיק שֶׁהוּא עוֹסֵק**
7 **בְּמִצְוֹת וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, וְנוֹהֵג בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים[8],**
8 **וְיֵשׁ בּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
9 **עַם הָאָרֶץ וְאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[9].**

6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. 7) אם ייחדוהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). 8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והרי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. 9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (רי"ף לפסחים שם).

10 **ג. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם - בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר,**
11 **עַד שֶׁיִּפָּסֵל[10]. כָּל עַם הָאָרֶץ[11] - בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא**
12 **פָּסוּל[12], עַד שֶׁיֵּחָזֵק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים[13].**

10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. 11) שאינו במקרא ובמשנה. 12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגייא בפסחים מט, ב שסתם עם הארץ אינו בכולן. 13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרדב"ז: ובזה טועים כמה מקבלי עדות שמקבלים עדות מכל הבא לפניהם וסומכים לומר: כל ישראל בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם־כן הם תלמידי חכמים.

13 **ד. וְכָל מִי שֶׁיִּקַּבֵּל עֵדוּת עַם הָאָרֶץ טֶרֶם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ**
14 **חֶזְקָה זוֹ, אוֹ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ שֶׁהוּא נוֹהֵג**
15 **בְּמִצְוֹת וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ - הֲרֵי זֶה הֶדְיוֹט, וְעָתִיד לִתֵּן אֶת**
16 **הַדִּין[14]; שֶׁהֲרֵי מְאַבֵּד מָמוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל פִּי**
17 **רְשָׁעִים.**

14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדיין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמרו: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

18 **ה. וְכֵן הַבְּזוּיִין פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם. וְהֵם**
19 **הָאֲנָשִׁים שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בַּשּׁוּק בִּפְנֵי כָּל הָעָם[15],**
20 **וּכְגוֹן אֵלּוּ שֶׁהוֹלְכִין עֲרֻמִּים בַּשּׁוּק[16] בְּעֵת שֶׁהֵן**
21 **עוֹסְקִין בִּמְלָאכָה מְנֻוֶּלֶת, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ[17] שֶׁאֵין**
22 **מַקְפִּידִין עַל הַבּשֶׁת. שֶׁכָּל אֵלּוּ חֲשׁוּבִין כְּכֶלֶב, וְאֵין**
23 **מַקְפִּידִין עַל עֵדוּת שֶׁקֶר[18]. וּמְכֻלָּל אֵלּוּ: הָאוֹכְלִין**
24 **צְדָקָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּפַרְהֶסְיָא. אַף עַל פִּי**
25 **שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן שֶׁיִּזּוֹנוּ בְּצִנְעָה, מְבַזִּים עַצְמָן וְאֵינָן**
26 **חוֹשְׁשִׁין. כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[19].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם".

ההסבר לסיבת הפסול של הבזויין, יובן על־פי מה שכתב בפי"ז ה"ב שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא", אזהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית־דין. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על־ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"היושר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש כמו אדם שמביישים אותו, שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

ובזה יובן גם מדוע פסלו את הבזויין מדבריהם, כיון שתוכנו של יהודי הוא להיות עד על ה"טוב" של הקב"ה, ולכן לא יכול להיות איש בזוי כי הוא נוגד את כל תוכנו ועניינו - "אתם עדי", ואם אינו יכול להעיד על הקב"ה - מופקע ממנו גדר עד ופסול לעדות.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

~ נקודות משיחות קודש ~

וכן האוכלין צדקה של גויים בפרהסיא".

בגמרא (סנהדרין כו, ב.) "אמר רב נחמן, אוכלי דבר אחר פסולים לעדות, הני מילי בפרהסיא אבל בצנעא לא כו'".

ואם אי אפשר לי' מותר אף בפרהסיא". ופירשו כל המפרשים ש"אוכלי דבר אחר, היינו לוקחי צדקה מעכו"ם".

ובטעם האיסור כתב רש"י שהוא "חילול ה' מחמת ממון, והוי לי' עד חמס מחמת ממון". אבל הרמב"ם כאן כתב הטעם, שהאוכלין צדקה של גויים בפרהסיא הם בכלל הבזויין שפסולים לעדות.

ויש לומר סיבת החילוק בין רש"י לרמב"ם בספר הי"ד, כי מקור הדין שהבזויין פסולים לעדות הוא בסוף פ"א דקידושין, בנוגע למי שאינו מן הישוב, **ויש אומרים** שפסול לעדות כיון שאינו מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים ואינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל.

רש"י בסנהדרין פירש אליבא דכו"ע, ולא רק כה'יש אומרים' שדווקא האוכל בשוק פסול לעדות, וממילא הלוקח צדקה מן העכו"ם לא נחשב לפסול לכולי עלמא, ולכן הוצרך לפרש שלקיחת צדקה מעכו"ם אסור מצד חילול ה'.

אבל הרמב"ם בספר הי"ד פירש אליבא דהלכתא של ה'יש אומרים' שאוכל בשוק "פסול לעדות", ולכן כתב ש"מכלל אלו האוכלים צדקה של עכו"ם בפרהסיא כו' מבזין את עצמן ואינן חוששין".

(ע"פ רשימות ח', ק"ט ס"א)

15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת הב"ח לחושן משפט סימן לד כוונת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. 16) "שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות סג, ב). 17) "הגרע (=מקיז דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אומר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). 18) קידושין מ, ב וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו ולהיפסל. 19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממון. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

ו. מַה בֵּין פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה[20] לְפָסוּל מִדִּבְרֵיהֶם? שֶׁהַפָּסוּל מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֵעִיד - עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ עָלָיו בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[21]; וְהַפָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם - צָרִיךְ הַכְרָזָה[22]. לְפִיכָךְ, כָּל עֵדוּת שֶׁהֵעִיד קֹדֶם שֶׁהִכְרִיזוּ עָלָיו - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְאַבֵּד זְכוּת הָעָם, שֶׁמָּא לֹא יָדְעוּ שֶׁהוּא פָּסוּל[23], וְאֵין פְּסוּלוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[24].

20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג-ד. 21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). 22) להודיע פסולו ברבים. 23) ומסרו לו עדות על ממונם. 24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקובייא, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

ז. עֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין[25], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לִשְׁאָר עֵדִיּוֹת. שֶׁהֲרֵי רָשָׁע בַּעֲבֵרָה[26] שֶׁשָּׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[27], וְנֶאֱמָן לוֹמַר: כַּהֲלָכָה שָׁחַטְתִּי. אֲבָל הֶחְשׁוּד עַל דָּבָר - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁלּוֹ[28], אֲבָל נֶאֱמָן הוּא עַל אֲחֵרִים[29].

25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהוחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. 26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. 27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיטתו" ושם ד, ב אמרו: "מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה", והשווה הלכות שחיטה פרק ד, הלכה י"ד-ט"ו. 28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. 29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בבכור, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר במום הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

ח. לְפִיכָךְ, הֶחְשׁוּד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לָדוּן בּוֹ וּלְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים. חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיֵּהָנוּ אֲחֵרִים[30]. כֵּיצַד? נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר: פֵּרוֹת פְּלוֹנִי מְתֻקָּנִים הֵם[31], וְנֶאֱמָן הַנָּחְשָׁד לְמָכֹר בְּשַׂר בְּכוֹר[32] לוֹמַר: בָּשָׂר זֶה שֶׁמּוֹכֵר פְּלוֹנִי חֻלִּין הוּא. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְׁאָר הָאִסּוּרִין. לְפִי שֶׁאֵימַת הָאִסּוּרִים עַל הָרַשָּׁעִים[33], וְאֵין אֵימַת הַמָּמוֹן[34] עֲלֵיהֶם.

30) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא ולא לו". 31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירות שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא ייראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה י"ז. 32) באטליז, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב.

או שהוא חשוד למכור בשר בכור תמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שייפול בו מום. 33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. 34) בדפוסים קדומים: בעל הממון. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן" וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בבכורות לה, א "נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן ביומא עח, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכנ"ל. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

ט. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[35] - לֹא מְעִידִין[36] וְלֹא מְעִידִין עֲלֵיהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אַלְמִים[37], בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְאֵינָן נִכְנָעִין תַּחַת עֹל הַדַּיָּנִים[38]. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל - מְעִידִין עָלָיו[39], וּמֵעִיד הוּא לַמֶּלֶךְ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[40].

35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים־ב כג, כב. 36) בדפוסי רומי ווינציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים פרק ג, הלכה ז. 37) אימתנים. 38) ו"שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. 39) סנהדרין יח, א. 40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

י. הַמּוֹסְרִין[41] וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִין[42] וְהַמּוּמָרִים[43] - לֹא הִצְרִיכוּ חֲכָמִים לְמְנוֹתָן בִּכְלַל פְּסוּלֵי עֵדוּת; שֶׁלֹּא מָנוּ אֶלָּא רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל[44], אֲבָל אֵלּוּ הַמּוֹרְדִין בַּהפּוֹךְ - פְּחוּתִין הֵן מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - לֹא מַעֲלִין[45] וְלֹא מוֹרִידִין[46], וְיֵשׁ לַחֲסִידֵיהֶן[47] חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[48]; וְאֵלּוּ מוֹרִידִין וְלֹא מַעֲלִין[49], וְאֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[50].

41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב. 42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורוס". 43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החוזר לדתי הגויים בשעה שגוזרים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידבק בישראל שהם שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסח ה"לחם משנה" תיבת "והמומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסח רומי ווינציאה שי"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והמשומדים". 44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים ברשעם תמיד, ואמונת ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. 45) מן הבור להצילם. 46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א. 47) המקיימים שבע מצוות בני נח. 48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. 49) "מפני שהם מְצָרִים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב" (הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא מעלים". 50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

א. כָּל הַנִּפְסָל בַּעֲבֵרָה, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ[2], שָׁהֵרִי[3] אֵינוֹ לוֹקֶה[4] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת[5]. מַה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָבַר עַל דְּבָרִים שֶׁפָּשַׁט[6] בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֲבֵרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר[7] אוֹ לַשָּׁוְא[8], אוֹ גָּזַל אוֹ גָּנַב[9], אוֹ אָכַל נְבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; אֲבָל אִם רָאוּהוּ עֵדִים עוֹבֵר עַל דָּבָר שֶׁקָּרוֹב הָעוֹשֶׂה לִהְיוֹת שׁוֹגֵג[10] - צְרִיכִין לְהַזְהִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִפָּסֵל. כֵּיצַד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר[11] אוֹ מַתִּיר בְּשַׁבָּת - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶּה חִלּוּל שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁרֹב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, שֶׁמָּא שׁוֹכֵחַ הוּא. וְכֵן הַמְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא תָּמִיד, אוֹ מִי שֶׁנַּעֲשָׂה מוֹכֵס אוֹ גַּבַּאי שֶׁמּוֹסִיף לְעַצְמוֹ[12] - צְרִיכִין הָעֵדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת. שֶׁרֹב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִים דְּבָרִים אֵלּוּ[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[14]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל עֲבֵרָה שֶׁהַדְּבָרִים מֵרָאִים לָעֵדִים שֶׁזֶּה יָדַע שֶׁהוּא רָשָׁע וְעָבַר בְּזָדוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[15].

ב. אֵין אָדָם נִפְסָל בַּעֲבֵרָה[16] עַל פִּי עַצְמוֹ. כֵּיצַד? חֵרֵי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְאָמַר שֶׁגָּנַב אוֹ גָּזַל אוֹ הִלְוָה בְּרִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ[17] - אֵינוֹ נִפְסָל[18]. וְכֵן אִם אָמַר שֶׁאָכַל נְבֵלָה אוֹ בָּעַל אֲסוּרָה[19] - אֵינוֹ נִפְסָל, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים; שֶׁאֵין אָדָם מֻשָּׁם אֶת עַצְמוֹ רָשָׁע[20]. לְפִיכָךְ, רְאוּבֵן שֶׁהֵעִיד עָלָיו שִׁמְעוֹן שֶׁהִלְוָה בְּרִבִּית, וְהֵעִיד לֵוִי וְאָמַר: לִי הִלְוָה[21] בְּרִבִּית - חֵרֵי רְאוּבֵן נִפְסָל בְּעֵדוּת שִׁמְעוֹן וְלֵוִי. אַף עַל פִּי שֶׁחֵרֵי הוֹדָה לֵוִי שֶׁלָּוָה בְּרִבִּית[22] - אֵינוֹ מֻשָּׁם עַצְמוֹ רָשָׁע, וְנֶאֱמָן עַל רְאוּבֵן וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל עַצְמוֹ[23]. וְכֵן מִי שֶׁהֵעִיד שֶׁפִּלּוֹנִי רָבָעוֹ[24], בֵּין בְּאָנְסוֹ[25] שֶׁל נִרְבָּע בֵּין בִּרְצוֹנוֹ - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ[26]. פִּלּוֹנִי בָּא עַל אִשְׁתִּי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ, אֲבָל לֹא לְהָרְגָהּ[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28]. פִּלּוֹנִי רָבַע אֶת שׁוֹרִי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ[29]; שֶׁאֵין אָדָם קָרוֹב אֵצֶל מָמוֹנוֹ[30].

2) שלא לעשותה. 3) כאילו היה כתוב: והרי. 4) כי אין מלקות בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פט"ז ה"ד, וראה שם פי"ב, ה"ב. 5) מן התורה, הואיל וזוהי עבירה שיש בה מלקות, אילו התרו בו, ראה לעיל פ"י, ה"ב (ש"ך לחו"מ סי' לד ס"ק כד). 6) נפוץ וידוע. 7) והתורה אמרה (ויקרא יט, יב) "ולא תשבעו בשמי לשקר". 8) שנשבע על דבר ידוע, שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על אבן זו, שהיא אבן (הל' סנהדרין פי"א ה"ה), והתורה אמרה (שמות כ, ו) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". 9) אלו עבירות אין לוקים עליהן, שהרי לאו שלהן ניתן לתשלומין (הל' סנהדרין פי"ח ה"ב), ובכל זאת פסולים הם להעיד, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס, והם "עדי חמס", כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 10) שאינו יודע שזוהי עבירה. 11) קשר של קיימא, והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים (הל' שבת פ"י, ה"א). 12) יתר על מה שקצוב לו בדין המלכות, כלשון רבינו לעיל פ"י, ה"ד. 13) כמו שאמרו (בבא־מציעא ה, ב): לא תחמוד - משמע לאנשים בלא כסף, בעוד שלפי הדין אפילו יתן כסף ואין המוכר רוצה למכרו, אסור לחמוס החפץ ממנו, ובכל זאת אין החמסן פסול לעדות מן התורה, ועל־כרחך משום שאינו יודע שזוהי עבירה (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לד ס"ק נג). 14) כמו שאמרו (סנהדרין כו, ב) אלה הקוברים מת ביום־טוב אין לפסלם לעדות, אע"פ שהם רשעים, שמחללים יום־טוב משום שכר ממון - משום שהם טועים וסוברים שמצוה הם עושים בקבורת המת. 15) שהרי בתחילה רצו בגמרא (שם) לפסול לעדות את אלה הקברנים "הואיל והם רשעים". אע"פ שלא התרו בהם - שאילו התרו בהם, אין להצדיקם ולומר: מצוה הם עושים - הרי שאפילו לא התרו בהם, ואינם לוקים בפועל, בכל זאת בדין הוא שיפסלו לעדות, אם לא שיש להצדיקם, כי טועים הם לחשוב, שמצוה הם עושים (כסף־משנה).

16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 17) שהודאת בעל־דין כמאה עדים היא, כמבואר בבבא־מציעא ג, ב. 18) לעדות.

19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה. 20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב לעדות (סנהדרין ט, ב וברש"י). 21) אותו ראובן. 22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל פ"י, ה"ד), ורשע פסול להעיד. 23) סנהדרין כה, א "פלגינן (=חולקים) דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פי"ג, ה"י. 24) במשכב זכור. 25) על כרחו. 26) אע"פ שלדבריו, שנרבע "ברצונו" - הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא כלפי חבירו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוני רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וב'תוספות' שם). 27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י, א). 28) השווה הל' עבדים פ"ז, ה"ב. 29) את הרובע ואת שורו, כדין שור נרבע שהוא בסקילה. 30) ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן, שאין בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין שם, וכפירוש רש"י).

ג. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד שֶׁהוּא פָּסוּל בַּעֲבֵרָה מֵאֲלּוּ הָעֲבֵרוֹת[31], וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְחָזַר בּוֹ, אוֹ שֶׁלָּקָה[32] - חֵרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. אֲבָל אִם בָּאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּם, וְאָמְרוּ: לֹא עָשָׂה עֲבֵרָה זוֹ וְלֹא נִפְסַל - חֵרֵי זֶה סָפֵק פָּסוּל[34]. לְפִיכָךְ לֹא יָעִיד, וְאֵין מוֹצִיאִין מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ[35], וְלֹא יָדוּן[36], עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה.

31) שאדם נפסל עליהן לעדות. 32) ובסמוך בהלכה הבאה יתבאר, שמ"שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". 33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה לעיל פ"ו, ה"ז. 34) מאחר ששנים נגד שנים הם - הרי זה ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). 35) ואין אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממון שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממון על חזקתו ואין להוציאו מידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממון בחזקת בעליו. ולדעת הרדב"ז לא יעיד בין להוציא ממון בין להעמיד. 36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון, כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ז, ה"ד: "וכן שאר מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פוסלים בדיינים".

ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקוּת, בֵּין שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה[37] בֵּין שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין - חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ[38]. אֲבָל שְׁאָר פְּסוּלֵי עֵדוּת, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִשּׁוּם מָמוֹן שֶׁחָמְסוּ אוֹ שֶׁגָּזְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְמוּ - צְרִיכִין תְּשׁוּבָה[39], וַחֲרֵי הֵן פְּסוּלִין עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן מִדַּרְכָּן הָרָע[40].

37) כשלא היתה שם התראה, או שחסר דבר מהתנאים המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד (כסף־משנה). 38) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ז, ה"ז:

"שנאמר (דברים כה, ג) "ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה, הרי הוא אחיך", ע"פ המשנה במכות כג, א. ובהל' טוען ונטען פ"ב ה"י, כותב רבינו: "אם היו עליו (=על החשוד על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועות". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף התשובה עם המלקות (כסף־משנה). וראה בלחם־משנה שם. וראוי להעיר שבכת"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין ריד. 39) כיון שחמס או גזל, הרי הוא "רע לשמים ורע לבריות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישוב גם לשמים (רדב"ז). 40) ומדברי רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזלן וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא משעה שיעידו עליהם בבית־דין שחזרו בתשובה, וכל השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד שהעידו עליהם בבית־דין) פסולים (כסף־משנה שם), וכן נראה משו"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד).

ה. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַלְוִים בְּרִבִּית? מִשֶּׁיִּקְרְעוּ שְׁטָרוֹתֵיהֶן[41] מֵעַצְמָן, וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ יַלְוּוּ בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[42].

41) השטרות שכתוב בהם קרן וריבית - קורעים, וגובים את הקרן בעל־פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג). 42) שבדרך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

ו. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמְשַׂחֲקִין בְּקוּבְיָא? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת פְּסִיפְּסֵיהֶם[43], וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֲפִלּוּ בְּחִנָּם[44].

43) אבני משחקם, ובכת"י תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה לעיל פ"י, ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". 44) שם.

ז. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַפְרִיחֵי יוֹנִים? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת הַכְּלִים שֶׁצָּדִין בָּהֶן[45], וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁאֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּר[46] לֹא יַעֲשׂוּ[47].

45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים, שאין להן שום בעלים. 47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרויחו".

ח. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית?[48] מִשֶּׁתַּגִּיעַ שְׁבִיעִית וְיִבָּדְקוּ[49]. וְלֹא חֲזָרַת דְּבָרִים בִּלְבַד[50], אֶלָּא כּוֹתֵב[51]: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי כְּנַסְתִּי מָאתַיִם זוּז מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, וַהֲרֵי הֵם נְתוּנִים בְּמַתָּנָה לַעֲנִיִּים.

48) ראה לעיל פ"י, ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". 49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה, ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריו אם אינו נושא ונותן עוד. 50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י: "לא חזרת דברים - לומר: לא נוסיף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפזרו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים". 51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כותב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

ט. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמּוֹעֵל בִּשְׁבוּעָה?[52] מִשֶּׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיֹאמַר לָהֶם: חָשׁוּד אֲנִי[53]. אוֹ יִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב[54], וְיִשַּׁלֵּם וְלֹא יִרְצֶה לְהִשָּׁבַע[55]. וְכֵן טַבָּח[56] שֶׁהָיָה בּוֹדֵק[57] לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וְיָצָאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ[58], שֶׁהֲרֵי הוּא בְּכְלַל אוֹכְלֵי טְרֵפָה[59] שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, עַד שֶׁיֵּרָאֶה מְמַעֲשָׂיו שֶׁנִּנַּחַם עַל רָעָתוֹ. וְיִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים[60], וְיִכָּסֶה שְׁחוֹרִים, וְיֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּמָמוֹן חָשׁוּב[61]. אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב[62].

52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. 53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישביעוהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ). 54) בסכום גדול. 55) כל זה בירושלמי שבועות פ"ז ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. 56) שוחט. 57) בודק סכינו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. 58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. 59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף־משנה). 60) שלבישת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך", וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 61) כיון שמחזיר אבידה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמדת ממון (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראיה, כי שמא בהערמה עשה כן (גמרא שם). 62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד ממון הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת הרי"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב ה'נמוקי יוסף': יצאה טריפה מתחת ידו - שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואיך ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

י. וְכֵן עַד זוֹמֵם[63] שֶׁהָלַךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ,

1 **וְנָתְנוּ לוֹ מָמוֹן חָשׁוּב לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, וְלֹא רָצָה - הֲרֵי**
2 **זֶה עֲשָׂה תְּשׁוּבָה, וְחָזַר לְכַשְׁרוּתוֹ[64]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
3 **בָּזֶה.**

63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף־משנה).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרוביה לעניין עדות.

4 **א. הַקְּרוֹבִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[2] לָמְדוּ,**
6 **שֶׁבִּכְלַל לָאו זֶה: שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל פִּי בָּנִים[3],**
7 **וְלֹא בָּנִים עַל פִּי אָבוֹת[4]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים[5].**
8 **אֵין פְּסוּלִין מִדִּין תּוֹרָה אֶלָּא קְרוֹבִים מִמִּשְׁפַּחַת אָב**
9 **בִּלְבַד[6], וְהֵם: הָאָב עִם הַבֵּן וְעִם בֶּן הַבֵּן, וְהָאַחִין מִן**
10 **הָאָב זֶה עִם זֶה, וּבְנֵיהֶן זֶה עִם זֶה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
11 **הַדּוֹדִים[7] עִם בֶּן אָחִיו. אֲבָל שְׁאָר הַקְּרוֹבִים מִן הָאֵם**
12 **אוֹ מִדֶּרֶךְ הָאֵישׁוּת[8] - כֻּלָּן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[9].**

2) מתורה שבעל־פה, שקיבלו ממשה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. 3) על־פי עדות בנים. 4) שאם ללמד שלא יומתו בנים בעוון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בנים בעדות אבות וכו' (סנהדרין כז, ב). 5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בנים", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן הט"ו, שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בביאורנו שם. 6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששנינו (בבא־בתרא קח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. 7) בכת"י תימן: הדוד. 8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. 9) ואע"פ שאמרו בסנהדרין כח, א "אמר קרא, "אבות" "אבות" שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, תנהו ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל ...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרשום בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"קרית ספר" מסביר, שכוונת הגמרא לרבות קרובי האם, שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל תחילת קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולם הוא מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.

13 **ב. הַגֵּרִים אֵינָן בִּדִין הַקְּרוֹבִים. אֲפִלּוּ שְׁנֵי אַחִים**
14 **תְּאוֹמִים[10] שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ - מְעִידִין זֶה לָזֶה. שֶׁהַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר**
15 **- כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד הוּא חָשׁוּב[11].**

10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתים", ובוודאי מאב אחד הם (יבמות צח, א). 11) והרי הם זרים זה לזה, ואין לגזור שמא יבואו להתיר עדות אחים ישראל, כי עדות לבית־דין מסורה, ובית־דין יודע, שגרים אין להם דין אחוה (שם כב, א), והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א־יב. ואם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כגון שנתגיירה אמם בהיותה מעוברת, פסולים הם להעיד זה לזה, שהרי חייבים הם כרת משום אשת אח, כמבואר בהל' איסורי ביאה שם הי"ד, הרי שמן התורה הם אחים גמורים, ואיך יעידו זה לזה (ש"ך לחו"מ סי' לג ס"ק ז).

16 **ג. הָאַחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב[12] -**
17 **הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שֵׁנִי**
18 **בְּשֵׁנִי. וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי[13].**

12) סנהדרין כח, ב "תנא, אחיו מן האב. וקתני - אחיו מן האם". 13) שם עמ' א.

19 **ד. וּלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[14] - כָּשֵׁר[15], וְאֵין צָרִיךְ**
20 **לוֹמַר שְׁלִישִׁי בִּשְׁנִי[16]. אֲבָל שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[17], וְאֵין צָרִיךְ**
21 **לוֹמַר שֵׁנִי בְּרִאשׁוֹן[18] - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים[19].**

14) כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי אביו. 15) בבא־בתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו־תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם, וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול, ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבבא־בתרא נגד הירושלמי (רדב"ז). 16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון - מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. 17) שני בני אחים זה לזה. 18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו. 19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים" - שני אבות בעדות בניהם, ועל־כרחך בשני אחים ובניהם - הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם: "אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעידו הם לבני אחיהם, ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).

22 **ה. הָאָב עִם בְּנוֹ - כְּרִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָךְ:**
23 **הָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ - פָּסוּל[20]; וְעִם בֶּן בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא**
24 **רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[21].**
25 **וְכֵן הַדֶּרֶךְ בִּנְקֵבוֹת. כֵּיצַד? שְׁתֵּי אַחָיוֹת אוֹ אָח**
26 **וַאֲחוֹתוֹ, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - הֲרֵי הֵם רִאשׁוֹן**

א. בְּרִאשׁוֹן. בְּנֵיהֶם, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. ב. בְּנֵי בְּנֵיהֶם אוֹ בְּנוֹת בְּנוֹתֵיהֶן - שְׁלִישִׁי בְּשְׁלִישִׁי. ג. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרָה מוֹנָה בִּזְכָרִים רִאשׁוֹן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, כָּךְ אָמְרָה מוֹנָה בִּנְקֵבוֹת[22].

~ נקודות משיחות קודש ~

"יעם בן בן בנו כשר".

לעניין כיבוד אב, אין חיוב על הנין לכבד את אבי אבי אביו, וכל שמצינו בהלכה (שו"ע סי' ר"מ סכ"ד) הוא שחייב לכבד אבי אביו,

ומקורו הוא ברש"י על הפסוק "ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק (ויגש מו, א.) "חייב אדם בכבוד אביו יותר מאבי אביו כו'" (והיינו שיש גם חיוב על אבי אביו, אלא שהוא פחות), ולכן - עם בן בן בנו כשר.

והגם שלא מצינו ראיה לכיבוד אב ואם יותר משלושה דורות, יש רמז לכך ממאמר חז"ל (בבא בתרא צא, ב.) על הפסוק "וישם כסא לאם המלך", האמור בשלמה ומדבר ברות, ומ"מ אין זה אלא אלא רמז בעלמא. ולעניין הלכה, בכיבוד אב ואם הוא עד אבי אביו, ובעדות עד בן בנו.

(ע"פ לקו"ש חלק כ' עמוד 644)

20) שזה ראשון בשני. 21) רי"ף שם, דיבור־המתחיל: קסבר מר בר רב אשי. 22) משנה שם ובגמרא.

ו. כָּל אִשָּׁה שֶׁאַתָּה פָּסוּל לָהּ[23], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְבַעְלָהּ; שֶׁהַבַּעַל כְּאִשְׁתּוֹ. וְכָל בַּעַל שֶׁאַתָּה פָּסוּל לוֹ[24], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעְלָהּ[25].

23) כגון אחותך או אחות אביך. 24) כגון אחי אביך. 25) שם כח, ב "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח, יד), ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא, ולא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה לקמן הי"ג.

ז. כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זוֹ עִם זוֹ שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[26] - בַּעֲלֵיהֶן מְעִידִין זֶה לָזֶה[27]. אֲבָל אִם הָיוּ רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתָּהּ[28] - אֵין מְעִידִין זֶה לָזֶה[29].

26) כגון בנות שתי אחיות. 27) שאין אומרים שתי פעמים "בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה כ"שני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין כח, ב (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל חורגתו (=בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל כאשתו ב"שני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם: "שני בראשון – תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יד). 28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ה. 29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.

ח. וְכֵן בַּעֲלֵי אַחָיוֹת - פְּסוּלִין זֶה לָזֶה, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן[30].

30) וזהו "גיסו" ששנינו במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.

ט. וְכֵן לֹא יָעִיד לְבֶן אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[31], וְלֹא לְבַעַל בַּת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[32]. אֲבָל מְעִיד הוּא לְבֶן בַּעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת[33].

31) שהרי זה ראשון בשני. 32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. 33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר", כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הרי"ף בסנהדרין שם.

י. כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבָתְךָ[34] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבָיו, כְּגוֹן בְּנוֹ[35] וְאָחִיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֵשֶׁת קְרוֹבְךָ[36] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבֶיהָ[37].

34) כגון בעל אחותך. 35) שיש לו מאשה אחרת. 36) כגון אשת אחיך. 37) שאינם מאחיך. הואיל ואין להם שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האח" הנזכר בסמוך הי"ב (כסף־משנה).

יא. אֲבִי כַלָּה וַאֲבִי חָתָן[38] - מְעִידִים זֶה לָזֶה[39].

38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום: מחותנים. 39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחבית.

יב. אֲחִי הָאָח מִן הָאֵם[40] - מְעִידִין זֶה לָזֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין בֵּינֵיהֶן קְרָבָה כְּלָל. כֵּיצַד? רָחֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְיוֹסֵף וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהָיָה לְיוֹסֵף בֵּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת וְהוּא מְנַשֶּׁה[41], וּמֵת יוֹסֵף, וְנִשֵּׂאת לְשִׁמְעוֹן וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - הֲרֵי מְנַשֶּׁה וִיהוּדָה מְעִידִין זֶה לָזֶה[42].

40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. 41) נמצאים מנשה וראובן, אחים מן האב. 42) שאין ביניהם שום קריבה, אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו, וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האח". ומכאן למד רבינו דינו הנזכר לעיל ה"י, וכמבואר לעיל אות לו.

יג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵעִיד לֹא לִבְנָהּ[43] וְלֹא לְאֵשֶׁת בְּנָהּ[44], וְלֹא לְבִתָּהּ וְלֹא לְבַעַל בִּתָּהּ[45], וְלֹא לְאָבִיהָ[46] וְלֹא לְאִמָּהּ[47], וְלֹא לְבַעַל אִמָּהּ[48] וְלֹא לְאֵשֶׁת אָבִיהָ[49].

43) שהרי זה ראשון בשני. 44) שאשה כבעלה.

45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לבדו" - ולא בנו וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בבן־בנה, שהיא נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה? - הבעל נחשב לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחו"מ סי' לג ס"ק טו). 46) שכן שנינו שם: וחמיו.
47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א - לחמותו לא כל־שכן. 48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל כאשתו. 49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בביאורו שם.

1 **יד. אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה הָאֵישׁוּת[50]**
2 **- הֲרֵי הִיא כְּנִשּׂוּאָה[51] לְעִנְיַן עֵדוּת. [בַּמֶּה דְּבָרִים**
3 **אֲמוּרִים?] בַּאֲרוּסָתוֹ עַצְמָהּ, שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד לָהּ; אֲבָל**
4 **אִם הֵעִיד לִקְרוֹבֵי אֲרוּסָתוֹ, כְּגוֹן בַּעַל אֲחוֹתָהּ אוֹ בְּנָהּ**
5 **וּבְתָהּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ[52] עַד**
6 **שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה[53].**

50) שעדיין לא נכנסה לחופה. 51) סנהדרין כח, ב שהרי נתקרבה דעתו אליה. 52) העדות. ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: אותו. 53) שעדיין לא נתקרבה דעתו כלפי קרוביה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרוביה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו (הרי"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי לסנהדרין שם, וכן ב"העיטור" אות ק קבלת עדות). וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה בממונות, אפשר שהוא נוגע בדבר ופסול.

7 **טו. זֶה שֶׁפָּסְלָה תּוֹרָה עֵדוּת הַקְּרוֹבִים - לֹא מִפְּנֵי**
8 **שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֵעִיד לוֹ**
9 **לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרָעָתוֹ[54], אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא[55].**
10 **לְפִיכָךְ, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא - כָּשֵׁר לְעֵדוּת, אַף עַל פִּי**
11 **שֶׁהוּא פָּסוּל לְדַיָּנוּת[56]; שֶׁלֹּא גָּזְרָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל**
12 **הַקְּרוֹבִים[57].**

54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו חובה לאב. 55) בבא־בתרא קנט, א שאפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ועל־כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא "גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כותב: "והוא־הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד), אלא שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו... לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחייבו מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל".
56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם.
57) וב'ספר החינוך' מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו: "כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקימתם יחד אי־אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותם זה על זה, אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוך החימה, כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים".

◆

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ט אלול תשע"ו־ו' תשרי תשע"ז

יום א' כ"ט אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[1]

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים או שנפלו עליו שלשת לוגים מים שאובים שהוא טמא. מי שנפלו עליו שלשת לוגים מים משני כלים, או נפלו על ראשו ולא על רובו וכו'. ודין הספרים שמטמאים התרומה והידיים.

13 **א. הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ[2] בְּמַיִם שְׁאוּבִין[3], אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל**
14 **רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[4] מַיִם שְׁאוּבִין - הֲרֵי הוּא**
15 **כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שֶׁיִּטְבֹּל[5]. וְאִם נָגַע בָּאֳכָלִין[6] -**
16 **עֲשָׂאָן שְׁלִישִׁי; וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקִין טְמֵאִים[7] - עֲשָׂאָן[8]**
17 **תְּחִלָּה[9] לְטַמֵּא אֳכָלִים וּמַשְׁקִין אֲחֵרִים, אֲבָל לֹא**
18 **לְטַמֵּא כֵּלִים[10]. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל אָדָם זֶה?**
19 **מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ טְבוּלֵי יוֹם[11] טוֹבְלִין בְּמְעָרוֹת שֶׁמֵּימֵיהֶן**
20 **רָעִים[12], וְאַחַר כָּךְ הָיוּ רוֹחֲצִין בְּמַיִם שְׁאוּבִים יָפִים**
21 **דֶּרֶךְ נְקִיּוּת. וּפָשַׁט הַמִּנְהָג כָּךְ, עַד שֶׁהָיוּ רֹב הָעָם**
22 **מְדַמְּעִים שֶׁמַּיִם שְׁאוּבִים שְׁרוּחָצִין בָּהֶן בָּאַחֲרוֹנָה הֵן**
23 **שֶׁמְּטַהֲרִין, לֹא הַטְּבִילָה שֶׁבְּמֵי מִקְוֶה, וְהָיוּ טוֹבְלִין**
24 **בְּזִלְזוּל בִּלֹא כַּוָּנָה[13]. וּלְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁכֹּל שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ**
25 **וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ -**
26 **נִטְמָא וְנַעֲשָׂה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה. אֲפִלּוּ טָהוֹר[14] שֶׁאֵינוֹ**
27 **טְבוּל יוֹם, אִם נָפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין**
28 **מַיִם שְׁאוּבִין אוֹ שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין -**
29 **הֲרֵי זֶה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שֶׁיִּטְבֹּל. טָבַל - אֵינוֹ צָרִיךְ**

הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר טֻמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶן. וְכֵן הָאוֹכֵל אֳכָלִין טְמֵאִים וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִין וְטָבַל - אֵינוֹ צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַשְׁקִין - כֵּיוָן שֶׁמַּטְבִּילָן טְהֵרוּ, וְאֵין צְרִיכִין הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ. מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאוֹת אֵלּוּ עִקָּרָן מִדִּבְרֵיהֶן.

2) רוב הגוף בלי הראש. 3) ממים שנשאבו בכלים. פרטי דיניהם ראה בהלכות מקוואות. 4) לא נתברר אם גם בבא ראשו צריך שלושה לוגין. ראה לקמן הלכה ד. 5) אבל אינו צריך הערב שמש, כמו שיתבאר לקמן. 6) של תרומה. 7) יש לתקן את התיבה "טמאים" ולגרוס "טימאם". 8) צריך להיות "ועשאן" וכן הגירסא בדפוס רומא (ר"מ). 9) נתבאר בפרק הקודם, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה). 10) הטעם מבואר בסוף הלכה זו. 11) טמאים שטבלו בו ביום וטרם שקעה השמש נקראים "טבולי יום". 12) מזוהמים. בקיץ קשה היה למצוא בארץ ישראל בור שיש בו ארבעים סאה מים נקיים. 13) לא דקדקו לטבול כדין. 14) במשנה זבים שם נאמר: "הבא ראשו ורובו במים שאובים וטהור שנפלו על ראשו שלושה לוגים מים שאובים", משינוי סגנון זה בין רישא לסיפא, הרישא אומרת "הבא" סתם והסיפא אומרת "וטהור שנפלו וכו'" למדו בתוספות שבת שם דיבור המתחיל וטהור, שטהור הבא ראשו ורובו במים שאובים לא נטמא, ודעת רבינו אינה כן ואינו מחלק בין טבול יום ובין טהור.

ב. מִי שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין מִשֶּׁנִּבְלְעוּ אוֹ מִשֶּׁלֹּשָׁה: אִם הִתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן - מִצְטָרְפִין, וְאִם לָאו - אֵין מִצְטָרְפִין. נָפְלוּ מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים - אֵין מִצְטָרְפִים, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁהִתְחִיל זֶה עַד שֶׁלֹּא פָּסַק זֶה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ אֲבָל לֹא עַל רֻבּוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֻבּוֹ וְלֹא עַל רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ בִּלְבַד מִלְמַעְלָה וְעַל רֻבּוֹ נָפְלוּ מִן הַצַּד אוֹ מִלְמַטָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ הַסָּמוּךְ לְרֹאשׁוֹ כְּדַרְכּוֹ[15].

15) על השכיח בלבד גזרו, ולא גזרו על הבלתי שכיח, ואין הדבר שכיח, שאדם יתרחץ באופן משונה כזה.

וְכֵן אִם בָּא רֹאשׁוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְלֹא בָּא רֻבּוֹ, אוֹ בָּא רֻבּוֹ וְלֹא בָּא רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ בִּלְבַד וּבָא מִשְׁאָר גּוּפּוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין מִלְמַטָּה אוֹ מִן הַצַּד - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיָּבוֹא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ הַסָּמוּךְ לְרֹאשׁוֹ כְּדַרְכּוֹ.

ג. הַבָּא מֵרֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ הַחֲצִי[16] בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְנָפְלוּ עַל הַחֲצִי הָאַחֵר מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְחֶצְיוֹ בִּנְפִילָה וְחֶצְיוֹ בִּבְיאָה - טָהוֹר[17].

16) החצי מראשו ורובו. 17) בעייא שנשארה בתיקו שם, ומפני שטומאה זו גזירת חכמים היא, פסק רבינו לקולא.

ד. הָיוּ שְׁלֹשֶׁת הַלֻּגִּין שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו אוֹ שֶׁבָּא בָּהֶן מִקְצָתָן שְׁאוּבִין וּמִקְצָתָן אֵינָן שְׁאוּבִין, אוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן יַיִן דְּבַשׁ וְחָלָב - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁלֹשָׁה כֻּלָּן מַיִם שְׁאוּבִין. שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין אֵלּוּ[18] שֶׁנָּפְלוּ עַל הַטָּהוֹר אוֹ שֶׁבָּא בָּהֶן וְטִמְּאוּהוּ, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה - הֲרֵי הַמַּיִם הָאֵלּוּ טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי נָגְעוּ בְּשֵׁנִי. וַהֲרֵי אֵלּוּ הַמַּיִם אוֹמְרִין לְזֶה הַטָּהוֹר: טִמְּאָנוּ אוֹתוֹ וְטִמְּאָנוּ[19].

18) פירוש, שהם כולם שאובים. התיבה "אלו" אינה נמשכת לשאובים מעורבים שבתחילת הלכה זו. 19) שנינו היינו טהורים ואנחנו טימאנו אותו תחילה ואחר כך הוא טימא אותנו. [בתוספות יום טוב זבים פרק ה משנה י"ב למד מלשונו של רבינו בהלכה זו - "שלושת הלוגין שנפלו עליו או שבא בהן" - ששיעור זה נאמר גם בבא ראשו ורובו].

ה. בְּרֹאשׁוֹנָה הָיוּ מַנִּיחִין כְּכָרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה בְּצַד הַסְּפָרִים, וְאוֹמְרִים: זֶה קֹדֶשׁ וְזֶה קֹדֶשׁ. וּבָאִין הָעַכְבָּרִים וְקוֹרְעִין אֶת הַסְּפָרִים. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁכָּל תְּרוּמָה שֶׁתַּגַּע בְּאֶחָד מִכִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ - נִטְמֵאת, וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁלִישִׁי לְטֻמְאָה כְּאִלּוּ נָגְעוּ בְּשֵׁנִי. וְנִמְצְאוּ כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ פּוֹסְלִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֵׁנִי. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וְנָגַע בְּאֶחָד מִכִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ - נַעֲשׂוּ יָדָיו שְׁנִיּוֹת וּמְטַמְּאִין אֶת הַתְּרוּמָה וְאֶת הַמַּשְׁקִין. וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁאֵין הַיָּדַיִם מִתְטַמְּאוֹת אֶלָּא מֵרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֵן מִתְטַמְּאוֹת מִן הַסֵּפֶר[20].

20) שהוא עצמו שני.

ו. רְצוּעוֹת תְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין[21], וְגִלָּיוֹן שֶׁבַּסֵּפֶר[22] שֶׁלְּמַעְלָה וְשֶׁלְּמַטָּה[23] שֶׁבַּתְּחִלָּה וְשֶׁבַּסּוֹף[24] כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין לַסֵּפֶר[25], וְסֵפֶר שֶׁנִּמְחַק וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שְׁמֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וּמְגִלָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה שְׁמֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּפָרָשַׁת 'וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן'[26] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. וְלֹא דִבְּרֵי תּוֹרָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אֲפִלּוּ שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת שֶׁהֵן דִּבְרֵי חָכְמָה, מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.

21) כשהן מחוברות לתפילין. 22) המקומות שנשארו ללא כתב. 23) וכל שכן הגליון שבין דף לדף. 24) שבתחילת הספר ושבסופו. בבבא בתרא יג, ב אמרו שצריך להשאיר גליון בתחילת הספר ובסופו. 25) למעט הגיליונות שנחתכו (שבת קטז, א). 26) בפרשה זו ישנן שמונים וחמש אותיות והוא ספר שלם בפני עצמו ולפיכך יריעה שכתוב בה 85 אותיות נתקדשה.

ז. תַּרְגּוּם שֶׁבְּעִזְרָא[27] וְשֶׁבְּדָנִיֵּאל[28] - הֲרֵי הוּא מִכְּלַל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ. אֲבָל תַּרְגּוּם[29] שֶׁכָּתְבוּ עִבְרִית וְעִבְרִית שֶׁכָּתְבוּ תַּרְגּוּם, אוֹ שֶׁכָּתַב כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ בִּכְתַב עִבְרִי[30] - אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, עַד שֶׁיִּהְיוּ כְּתוּבִים אַשּׁוּרִית עַל הָעוֹר וּבְדִיו.

27) פרק ד מפסוק ז ואילך עד סוף הפרק, כל פרק ה וי"ט פסוקים הראשונים מפרק ו כתובים ארמית. 28) פרקים ב עד ז. 29) מה שנכתב בכתבי הקודש בלשון ארמית. 30) כתב עתיק מאוד ואמרו (בסנהדרין כא, ב) שבתחילה ניתנה התורה בכתב זה ובימי עזרא נשתנה ברוח הקודש לכתב אשורי, הוא הכתב שלנו.

1 **ח. הַכּוֹתֵב הַלֵּל[31] וּשְׁמַע[32] לְתִינוֹק לְהִתְלַמֵּד בּוֹ, אַף**
2 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[33] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

31) פרקי הלל שבספר תהלים (קיג־קיח). 32) פרשת שמע ישראל (דברים ו). 33) שאסור לכתוב פרשיות אלא ספרים שלמים (הלכות ספר תורה פרק ז הלכה י"ד).

3 **ט. הַמְּשִׁיחוֹת[34] וְהָרְצוּעוֹת שֶׁתְּפָרָן לְסֵפֶר[35], אַף עַל**
4 **פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמָן[36] - כָּל זְמַן שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין**
5 **לַסֵּפֶר מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

34) חוטים. 35) תפר בהן את יריעות ספרי קודש. 36) שאין תופרים את הספרים אלא בגידים. [ויש מפרשים שתפרם לספר ממש על מנת לקשור בהם את הספר].

6 **י. תִּיק שֶׁל סֵפֶר וּמִטְפָּחוֹת סְפָרִים בִּזְמַן שֶׁהֵן**
7 **תְּפוּרוֹת[37] - מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. אֲבָל הַבְּרָכוֹת, אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם וּמַעֲנָיִנִים הָרְאוּיִים**
9 **שֶׁל תּוֹרָה - אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

37) לספר.

10 **יא. סִפְרֵי הַמִּינִים[38] - אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**
11 **פָּרָשַׁת סוֹטָה[39], הוֹאִיל וְלִמְחִיקָה עוֹמֶדֶת - אֵינָהּ**
12 **מְטַמְּאָה אֶת הַיָּדַיִם.**

38) כנראה הכוונה לכופרים בקדושתם של ספרי התנ"ך ומכל שכן אלה שכותבים לשם אלילים. 39) הפרשה בספר במדבר פרק ה, הנמחקת למים המאררים שמשקים את הסוטה, ויש בה יותר מן 85 אותיות.

יום ב' א' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֶשְׂרִי[1]

1) יבאר הטעון הערב שמש מן התורה או מדברי סופרים. טבול יום מה פוסל. ומשקין היוצאים מכל המטמאים. אם שלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מטמאים משקה או אוכל אחר. מה שהאדם למד מכל מה שהקדמנו למעלה.

13 **א. כָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּאָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין אָדָם**
14 **בֵּין כֵּלִים - הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[2],**
15 **עַד שֶׁיִּטְבֹּל. טָבַל - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה[3] עַד**
16 **שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד**
17 **הָעֶרֶב וְטָהֵר. הַכָּתוּב קָרָא לְטָבוּל יוֹם טָמֵא[4].**

2) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ח. 3) פסחים יד, א: "שמן שנפסל בטבול־יום, מאי הוי? שלישי". ומכאן שטבול־יום דינו כשני. 4) ומכאן שמטמא מדאורייתא (שבת יד, ב).

18 **ב. אֶחָד טְבוּל יוֹם[5] מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, כְּגוֹן שֶׁטָּבַל**
19 **מְזִיבוּת מְטַמְּאַת מֵת וְצָרַעַת[6], וְאֶחָד טְבוּל יוֹם**
20 **מִטֻּמְאַת שֶׁרֶץ[7] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כָּל הַטָּעוּן הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ,**
21 **בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵי**
22 **סוֹפְרִים[8] - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב**
23 **שִׁמְשׁוֹ.**

5) תוספתא טהרות פ"א ה"ג. 6) כל אלה טומאה חמורה הם, והאדם הוא אב הטומאה. 7) טומאה קלה, שהאדם הוא ראשון לטומאה. 8) רבינו מגדיר בכמה מקומות במונח "דברי סופרים", דברים שלא נכתבו בתורה שבכתב בפירוש, ואף־על־פי שהם מדאורייתא (ראה פיה"מ כלים פי"ז מי"ב, כסף־משנה הלכות אישות פ"א ה"ד, ויד מלאכי כללי רמב"ם אות ו). ונראה שגם כאן התכוון לטומאות של תורה שאינן כתובות בפירוש, כגון כל הטומאות מהדרשה של "חרב הרי הוא כחלל", [ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. ושם בהלכה ה, כותב רבינו בפירוש: ואף־על־פי שהן דברי קבלה, אינן דברי תורה]. אבל בטומאות שהן מדרבנן ממש, הטבילה לבדה מטהרת בלי הערב שמש, כמו ששנינו (פרה פי"א מ"ה): "כל הטעון ביאת מים (טבילה) מדברי סופרים . . . לאחר ביאתו (לאחר שטבל) מותר בכולן (חולין, תרומה וקודש)". והמשנה מתכוונת לטמאות של דבריהם ממש. [אמנם גם במשנה מצאנו שקראו "דברי סופרים" לדינים שהם מן התורה ולא נכתבו במקרא, כגון: חמורים דברי סופרים מדברי תורה (סנהדרין פח, ב), אבל מקרים נדירים הם].

24 **ג. טְבוּל יוֹם[9] פּוֹסֵל[10] אָכְלֵי תְּרוּמָה וּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה,**
25 **וְאָכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וּמַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ, פּוֹסֵל הַכֹּל[11]. כֵּיצַד?**
26 **טְבוּל יוֹם שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין שֶׁל תְּרוּמָה - עֶשֶׂן שְׁלִישֵׁי**
27 **לְטֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁנִי. וְכֵן אִם נָגַע בְּמַשְׁקִין שֶׁל**
28 **תְּרוּמָה - טְמֵאִין, וַהֲרֵי הֵן שְׁלִישִׁי[12] לְטֻמְאָה. נָגַע**
29 **טְבוּל יוֹם בְּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ - טְמֵאָן, וַהֲרֵי הֵן רְבִיעִי**
30 **לְטֻמְאָה. וְכֵן אִם נָגַע בְּאָכְלֵי הַקֹּדֶשׁ - עֶשֶׂן רְבִיעִי.**
31 **אֲבָל אִם נָגַע בְּאָכְלֵי חֻלִּין וּמַשְׁקֵה חֻלִּין - הֲרֵי הֵן**
32 **טְהוֹרִין. וְדִין מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[13] וּטְבוּל יוֹם בִּנְגִיעַת**
33 **הַקֹּדֶשׁ אֶחָד הוּא. הֲרֵי נִתְבָּאֵר לְךָ מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים,**
34 **שֶׁאֵין שָׁם[14] מַשְׁקִין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, אֶלָּא הַמַּשְׁקִין**
35 **תְּחִלָּה לְעוֹלָם; חוּץ מִמַּשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן טְבוּל יוֹם,**
36 **שֶׁהֵן שְׁלִישֵׁי אִם הָיוּ תְּרוּמָה, אוֹ רְבִיעִי אִם הָיוּ קֹדֶשׁ.**

9) פרה פי"א מ"ה. 10) כל מקום שנאמר "פסול", הכוונה שהדבר עצמו נטמא, אבל אינו מטמא אחרים (לקמן פי"א ה"א). 11) ואינו מטמא, אף־על־פי שטבול־יום הוא כשני (למעלה ה"א), ושני מטמא את הקודש להיות שלישי, ושלישי עושה רביעי בקודש. כחכמים במעילה ח, ב. ונתפרש שם טעמם, מכיוון שטבל - טומאתו קלושה ואין כוחה יפה לטמא אלא לפסול. 12) בניגוד לכלל שבידינו: כל הפוסל את התרומה, מטמא משקין להיות תחילה (שם). [בהלכה זו משתמש רבינו במונחים "טמאים" "טימאם", במקום "פסולים" "פוסלם", אלא שהוא מבאר מיד שאינם

פוסלים אחרים]. 13) יולדת, זב וזבה ומצורע מחוייבים להביא קרבנות אחר שטבלו והעריב שמשם, וכל זמן שלא הקריבו קרבנותיהם נקראים "מחוסרי כפרה" (ראה הלכות משכב ומושב פ"ה ה"ד, בהערות והשלמות). והמדובר במחוסרי כיפורים שאינו טבול־יום, אבל לפני הערב שמש דינו כראשון לגבי קודש. [בדפוס רומא (ר"מ) חסרה כל פיסקא זו של דין מחוסר כיפורים. ונראה שמחקוה מפני שהיא נראית סותרת את דברי רבינו בהלכות משכב ומושב שם. אולם פירושינו כאן ושם - מסלקים את הסתירה]. 14) צורה סגנונית ערבית, והכוונה היא חיזוק השלילה, כאילו אמר: לא יימצא לעולם. ראה הלכות יסודי התורה פ"א ה"א.

1 **ד. כָּל הַמְטַמְּאִין[15], בֵּין חֲמוּרִין בֵּין קַלִּין[16], מַשְׁקִין**
2 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶן, כְּגוֹן רֹקֶן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן**
3 **כְּמַשְׁקִין שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן. אֵלּוּ וְאֵלּוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ**
4 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. חוּץ מִזָּב וַחֲבֵרָיו[17], שֶׁמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן**
5 **- אַב טֻמְאָה, וּמַשְׁקִין שֶׁהַזָּב וַחֲבֵרָיו נוֹגְעִין בָּהֶן -**
6 **תְּחִלָּה. אֲפִלּוּ אוֹכֶל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ שׁוֹתֶה מַשְׁקִין**
7 **טְמֵאִין, הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ קֹדֶם שֶׁיִּטְבֹּל - כְּמוֹ**
8 **הַמַּשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן, שֶׁהֵן תְּחִלָּה[18]. וְכֵן טָבוּל יוֹם,**
9 **מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - כְּמַשְׁקִין שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן,**
10 **שֶׁאֵין מְטַמְּאִין אֲחֵרִים כְּלָל[19]; אֶלָּא אִם נָגַע[20]**
11 **בְּמַשֶּׁהוּ חֻלִּין - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, וְאִם נָגַע בְּמַשֶּׁהוּ**
12 **תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן שְׁלִישִׁי, וְאִם נָגַע בְּמַשֶּׁהוּ קֹדֶשׁ -**
13 **הֲרֵי הֵן רְבִיעִי.**

15) טבול־יום פ"ב מ"א. 16) בחולין פח, א פירשו: קלין - שרץ; חמורין - זב. 17) זבה, נדה, יולדת ומצורע. 18) אף־על־פי שטומאתם גזירת חכמים. לדעת רבינו, מה שאמרו שם "קלין - שרץ", הכוונה משרץ ולמטה, למעט מת, שמקומו בין החמורים, אבל גם טמאים מדרבנן בכלל. 19) אבל פוסלים תרומה וקודש, כמבואר לקמן. ואפילו אם נגע במשקין או אוכלין של תרומה ונעשו שלישי, אין אוכלים אלו פוסלים את הקודש, ואף־על־פי ששלישי לטומאה עושה רביעי בקודש. ונראה להסביר טעמו, מפני שאילו נגע טבול יום בקודש, היה עושהו רביעי שאינו פוסל קודש אחר בנגיעתו, אין הדבר מתקבל על הדעת בנגע בתרומה שתפסול את הקודש. ואין לדמות זה לאותם הדברים שהומלץ עליהם במשנה (פרה פ"ח): "מטמאיך לא טימאוני - ואתה טימאתני". 20) טבול־יום.

14 **ה. וְעַתָּה יִתְבָּאֵר לְךָ[21], שֶׁאֵין שְׁלִישִׁי שֶׁתְּרוּמָה וְלֹא**
15 **רְבִיעִי שֶׁבַּקֹּדֶשׁ מְטַמֵּא מַשֶּׁהוּ אַחֵר[22] אוֹ אֹכֶל אַחֵר,**
16 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְטַמְּאִין כֵּלִים. לְפִיכָךְ, קְדֵרָה**
17 **שֶׁמִּלְאָהּ מַשְׁקִין[23] וְנָגַע בָּהּ[24] טָבוּל יוֹם: אִם הָיָה**
18 **מַשֶּׁהוּ חֻלִּין - הַכֹּל טָהוֹר, וְאִם הָיָה מַשֶּׁהוּ תְּרוּמָה**
19 **- הַמַּשְׁקִין פְּסוּלִין וְהַקְּדֵרָה טְהוֹרָה. וְאִם הָיוּ יָדָיו**
20 **טְמֵאוֹת[25] - הַמַּשֶּׁהוּ טָמֵא[26], בֵּין מַשֶּׁהוּ תְּרוּמָה בֵּין**
21 **מַשֶּׁהוּ חֻלִּין. וְזֶה חֹמֶר בַּיָּדַיִם מִבְּטָבוּל יוֹם[27]. וְחֹמֶר**
22 **בְּטָבוּל יוֹם מִבְּיָדַיִם טְמֵאוֹת: שֶׁסְּפֵק טְבוּל יוֹם -**
23 **פּוֹסֵל מִסָּפֵק[28], וּסְפֵק הַיָּדַיִם - טָהוֹר, כְּמוֹ**
24 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[29].**

21) טהרות פ"ב מ"ג, ד' וה'. 22) הסגנון אינו מדוייק, שהרי שלישי שבתרומה מטמא משקין של קודש, כמבואר במשנה ו שם, וכן פסק רבינו לקמן פי"א ה"ח. ורבינו התכוון לדומה לה בדרגת הקדושה, כגון תרומה. או הכוונה לנגעו טבול־יום. 23) טבול־יום פ"ב מ"ב. 24) במה שבתוכה. 25) מגזירת ידיים (ראה למעלה פ"ח ה"ח). 26) אבל הקדירה טהורה. [דעת רבינו שמשקין שנגעו בידיים - אינם מטמאים כלים. ומה שאמרו במשנתנו "הכל טמא", מפרש רבינו שם בין חולין ובין תרומה. ודעת הר"ש משנץ שכן מטמאין, ומפרש "הכל טמא" היינו המשקין והקדירה]. 27) שידיים מטמאות משקה חולין, וטבול־יום אינו מטמא. 28) משנה זבים פרק ב, ב. וראה לקמן פי"ג ה"ט. 29) לקמן פי"ד ה"א.

25 **ו. אֶחָד טָהוֹר שֶׁהָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת אוֹ[30] טָבוּל יוֹם**
26 **שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת[31] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא מַשֶּׁהוּ חֻלִּין**
27 **וְעוֹשֶׂה אוֹתָן תְּחִלָּה לְטַמֵּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין, כְּמוֹ**
28 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[32]. וּמֵאַחַר שֶׁמַּשְׁקֶה שֶׁיָּצָא מִטְּבוּל יוֹם -**
29 **כְּמַשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן, טְבוּל יוֹם שֶׁנָּפַל מֵרֵקוֹ אוֹ מִימֵי**
30 **רַגְלָיו עַל כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[33], מִפְּנֵי**
31 **שֶׁהֵן כְּמַשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן.**

30) בין . . . ובין. 31) מגזירת ידיים. 32) למעלה פ"ח ה"י. 33) משנה, נדה עא, ב.

32 **ז. מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[34] שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְבָאֳרָם אַתָּה לָמֵד,**
33 **שֶׁהָאָדָם יִהְיֶה אָב לְטֻמְאָה וְיִהְיֶה רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה**
34 **מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. וּלְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה הָאָדָם שֵׁנִי אֶלָּא**
35 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהוּא הָאוֹכֵל אֲכָלִין טְמֵאִים אוֹ**
36 **הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם**
37 **שְׁאוּבִין, שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם. וְכֵן**
38 **שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס[35] יִהְיוּ אַב טֻמְאָה**
39 **וְיִהְיוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. וְלֹא יִהְיֶה הַכְּלִי**
40 **לְעוֹלָם שֵׁנִי לְטֻמְאָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. שֶׁאִם**
41 **יִטַּמָּא בְּמַשְׁקִין טְמֵאִים - יִהְיֶה שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ**
42 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

34) ראה הלכות טומאת מת פ"ה. 35) שאינו אב הטומאה לעולם, ואפילו אם נגע במת. ראה הלכה ח.

43 **ח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[36], שֶׁכְּלִי חֶרֶס לֹא יִהְיֶה אַב טֻמְאָה**
44 **לְעוֹלָם, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיִהְיֶה**
45 **רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְשֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶן, אִם**
46 **נִטְמָא בְּמַשְׁקִין, כְּשְׁאָר הַכֵּלִים. וְלֹא יִהְיֶה הָאָדָם וְלֹא**
47 **הַכֵּלִים שְׁלִישִׁי וְלֹא רְבִיעִי לְעוֹלָם, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה**
48 **וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**

36) שם ה"ח.

49 **ט. הָאֲכָלִים לֹא יִהְיוּ אַב טֻמְאָה לְעוֹלָם, לֹא מִדִּבְרֵי**

תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵיהֶם. וְיֵהָיוּ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. שֶׁהָאָדָם אוֹ הַכְּלִי שֶׁהוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, אִם נָגַע בְּאֹכֶל - עַשָּׂאָהוּ שֵׁנִי[37]. וְהָאֳכָלִין יִהְיוּ שְׁלִישִׁי[38] וּרְבִיעִי[39] לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶן בִּלְבַד[40].

37) מן התורה. ודווקא אדם או כלי, אבל אוכל ראשון שנגע באוכל - לא טימאהו מן התורה אלא מגזירת חכמים, ולפיכך דייק רבינו וכתב: שהאדם או הכלי (ראה למעלה פ"ז ה"א). 38) תרומה וקודש. 39) בקודש. 40) וכן כתב בסוף הפרק גבי טבול־יום שפוסל מדבריהם. ודבריו אלה נראים נוגדים דברי עצמו בפרק יא ה"ג וה"ד, שלמד שלישי מן הכתוב ורביעי מקל־וחומר, ומקור דבריו שם בברייתא פסחים יח, ב: "למדנו שלישי בקודש מן התורה, ורביעי מקל־וחומר" [ראה צל"ח פסחים בסוגיא ר' חנינא סגן הכהנים אות סט, ומנחת־חינוך מצוה קמה, וראה בביאורנו לקמן בפי"א].

י. הַמַּשְׁקִין יִהְיוּ אַב טֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּגוֹן מֵי חַטָּאת וְרֹק הַזָּב וּמֵימֵי רַגְלָיו. וְיֵהָיוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁנָּגְעוּ בְּאָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. וְכֵן אִם נָגְעוּ הַמַּשְׁקִין בּוֹלֵד הַטֻּמְאָה, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - נִטְמְאוּ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וַהֲרֵי הֵן כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה לְטַמֵּא אֲחֵרִים מִדִּבְרֵיהֶן[41]. וְכֵן אִם נָגְעוּ בְּשֵׁנִי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים בֵּין בָּאֳכָלִין - נַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטַמֵּא אֲחֵרִים מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[42]. וְיִהְיוּ[43] הַמַּשְׁקִין שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? אִם נָגַע טְבוּל יוֹם בְּמַשְׁקֵה תְּרוּמָה - עַשָּׂאָהוּ שְׁלִישִׁי, וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֵה קֹדֶשׁ - עַשָּׂאָהוּ רְבִיעִי. וְאֵין אַתָּה מוֹצֵא מַשְׁקִין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, וְלֹא מַשְׁקֶה שֶׁאֵינוֹ תְּחִלָּה[44], חוּץ מִמַּשְׁקֵה טְבוּל יוֹם[45] אוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים בְּקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, שֶׁהוּא[46] פּוֹסֵל מִדִּבְרֵיהֶם[47] וְאֵינוֹ מְטַמֵּא.

41) נתבאר למעלה פ"ז ה"ה. וראה שם ה"א. 42) שם. 43) ויש גם אפשרות שיהיו. 44) שיהיו שלישי או רביעי. 45) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שניות לא יהיו לעולם. אבל שלא יהיו תחילה, יש אפשרות - כגון נגיעת טבול־יום. 46) טבול־יום. 47) ראה מה שכתבנו בסוף ה"ט.

א. כָּל מָקוֹם[2] שֶׁנֶּאֱמַר בָּאֳכָלִין פָּסוּל - הוּא שֶׁיִּהְיֶה הָאֹכֶל עַצְמוֹ טָמֵא, וְלֹא יִטַּמֵּא אֹכֶל אַחֵר; אֶלָּא אִם נָגַע בְּאֹכֶל - אַחַר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר.

2) טהרות פ"ב מ"ג־ו.

ב. רִאשׁוֹן שֶׁבְּחֻלִּין[3] - טָמֵא וּמְטַמֵּא. שֵׁנִי - פָּסוּל וְלֹא מְטַמֵּא. וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין[4]. מַנַּיִן לְאֹכֶל שֵׁנִי שֶׁהוּא פּוֹסֵל בְּחֻלִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא[5]. נִמְצָא הַשֶּׁרֶץ אָב, וּכְלִי חֶרֶס שֶׁנָּפַל הַשֶּׁרֶץ לָאֲוִירוֹ רִאשׁוֹן, וְהָאֹכֶל שֶׁבַּכְּלִי שֵׁנִי, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר יִטְמָא. וְכֵן שֶׁרֶץ[6] שֶׁנָּפַל לָאֲוִיר הַתַּנּוּר[7] - הַפַּת שְׁנִיָּה, שֶׁהַתַּנּוּר רִאשׁוֹן.

3) שם. 4) שם. 5) במה דברים אמורים, ששני בחולין פסול מן התורה? כשנגע בכלי או באדם שהוא ראשון או אב, אבל אוכל ראשון אינו פוסל את השני מן התורה אלא מדרבנן (למעלה פ"ז ה"א). 6) לא נתבאר מה זה מוסיף על האמור למעלה. 7) התנורים בתקופת המשנה היו של חרס.

ג. הָרִאשׁוֹן[8] וְהַשֵּׁנִי שֶׁבִּתְרוּמָה - טְמֵאִים וּמְטַמְּאִים[9]. הַשְּׁלִישִׁי - פָּסוּל וְלֹא מְטַמֵּא. וְאֵין שְׁלִישִׁי עוֹשֶׂה רְבִיעִי בִּתְרוּמָה. מַנַּיִן לְאֹכֶל שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא פּוֹסֵל[10] בִּתְרוּמָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים. נִמְצָא טְבוּל יוֹם אָסוּר בִּתְרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[11], וְאִם נָגַע בָּהּ - פְּסָלָהּ, וּטְבוּל יוֹם כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה הוּא. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה.

8) טהרות, שם. 9) השני פוסל אוכלין ואינו מטמא, ונקט לשון "מטמא" מפני שהוא מטמא משקין. 10) צ"ל פסול. 11) יבמות עד, ב.

ד. הָרִאשׁוֹן[12] וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ - טְמֵאִין וּמְטַמְּאִין[13]. הָרְבִיעִי - פָּסוּל וְאֵינוֹ מְטַמֵּא. וְאֵין רְבִיעִי עוֹשֶׂה חֲמִישִׁי לְעוֹלָם. וּמַנַּיִן לִשְׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ שֶׁהוּא טָמֵא? שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל; וּכְבָר קָרָא הַכָּתוּב לַשֵּׁנִי טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ שֶׁנָּגַע בְּשֵׁנִי - נִטְמָא וְיִשָּׂרֵף. וּמִנַּיִן לִרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל? מִקַּל וָחֹמֶר[14]: וּמָה מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, שֶׁהוּא מֻתָּר בִּתְרוּמָה, אָסוּר בְּקֹדֶשׁ עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ; הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא פָּסוּל בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִין שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ?! אֲבָל הַחֲמִישִׁי טָהוֹר.

12) טהרות, שם. 13) ראה הערה ח. 14) פסחים יח, ב.

ה. בְּשַׂר תַּאֲוָה[15], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר, גָּזְרוּ עָלָיו[16] שֶׁיִּהְיֶה כִּשְׁלִישִׁי לְטֻמְאָה: מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ[17], וְאֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עָלָיו אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעָרְבוּהוּ עִם בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ

יום ג' ב' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כל מקום שנאמר באוכלין "פסול" – מה דינו. אם שני עושה שלישי בחולין ואם שלישי עושה רביעי בתרומה או רביעי וחמישי בקודש וכו'. ודין בשר תאווה אם מטמא הקודש ופוסל התרומה. וחיבורי אוכלין ע"י משקין אם הם חיבור. שני שבחולין ושלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מה פוסלים. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או חולין שנעשו על טהרת תרומה. כל קודש האמור בענין אוכלין ומשקין. כל דבר שוודאי מטמא את החולין מן התורה.

א. כָּל מָקוֹם[2] שֶׁנֶּאֱמַר בָּאֳכָלִין פָּסוּל - הוּא שֶׁיִּהְיֶה

1 וְיָבוֹאוּ לִטְעוֹת וְלִשְׁגּוֹג בּוֹ, וִידַמּוּ שֶׁהַבָּשָׂר זֶה[18] הוּא
2 חֹל וְהוּא קֹדֶשׁ[19] וְיֹאכְלֻנּוּ בְּטֻמְאָה.

15) בשר חולין נקרא "בשר תאוה", מלשון הכתוב (דברים יב, כ): כי תאוה נפשך לאכול בשר. 16) תוספתא, נדה פ"ט ה"י. 17) פירוש – פוסל (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). 18) בשר הקודש. 19) והרי הוא קודש.

3 ו. חִבּוּרֵי אֲכָלִין[20] עַל יְדֵי מַשְׁקִין[21] - חֲרֵי הֵן חִבּוּר
4 לְטַמֵּא טֻמְאַת אֲכָלִין[22]. וְהַדָּבָר סָפֵק, אִם חֲשׁוּבִים
5 כְּגוּף אֶחָד לִמְנוֹת בָּהֶן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי[23], אוֹ
6 חוֹשְׁבִים זֶה הָאֹכֶל שֶׁנִּגְעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה רִאשׁוֹן,
7 וְהָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לוֹ שֵׁנִי.

20) איבעיא בזבחים קה, ב. 21) שתי חתיכות אוכלין, וביניהם משקה הנוגע בשניהם. 22) אם נגעה טומאה באחד מהם – נטמא גם השני (כך מפרש רבינו האיבעיא שם, ולא כפירוש רש"י). 23) פירוש, הדבר ספק אם שניהם כגוף אחד ממש גם לענין מנין דרגות הטומאה, ואם נגעה נבילה בחתיכה אחת נעשתה גם השניה ראשון לטומאה ועושה שני.

8 ז. הַשֵּׁנִי שֶׁבַּחֲלִין[24] פּוֹסֵל אָכְלֵי תְרוּמָה וְעוֹשֶׂה אוֹתָן
9 שְׁלִישִׁי. וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֵה חֻלִּין - טְמֵאָן[25]. וְאֵין
10 צָרִיךְ לוֹמַר, אִם נָגַע בְּמַשְׁקֵה תְרוּמָה אוֹ בְּמַשְׁקֵה
11 קֹדֶשׁ, שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶת הַכֹּל.

24) טהרות פ"ב מ"ו. 25) נעשו ראשון. נתבאר כבר כמה פעמים, שכל הפוסל את התרומה - מטמא משקין להיות תחילה.

12 ח. הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה[26] שֶׁנָּגַע בְּאָכְלֵי קֹדֶשׁ - פְּסָלָן
13 וְנַעֲשׂוּ רְבִיעִי. וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֵה הַקֹּדֶשׁ - טְמֵאָן
14 וְנַעֲשׂוּ תְּחִלָּה[27]. אֲבָל אִם נָגַע שְׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה
15 בְּמַשְׁקֵה תְרוּמָה - חֲרֵי הוּא טָהוֹר[28]. וְכֵן רְבִיעִי
16 שֶׁבְּקֹדֶשׁ, אִם נָגַע בְּמַשְׁקֵה קֹדֶשׁ - חֲרֵי זֶה טָהוֹר.

26) שם. 27) שכל משקה שנטמא הוא ראשון (ראה למעלה פ"י ה"י). 28) שאין רביעי בתרומה.

17 ט. חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה[29] - הַשְּׁלִישִׁי
18 שֶׁבָּהֶן פָּסוּל כִּתְרוּמָה[30], וְאִם נָגַע[31] בְּקֹדֶשׁ - אֵינוֹ
19 עוֹשֶׂה רְבִיעִי[32], וַאֲפִלּוּ מַשְׁקֵה קֹדֶשׁ אֵינוֹ פּוֹסֵל.
20 וְחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּהֶן
21 טָהוֹר כְּחֻלִּין[33].

29) נזהרו לעשותן בטהרה כמו בעשיית תרומה. 30) הלכה פסוקה היא בחולין דף לג ולד, שחולין שנעשו על טהרת תרומה דינם כתרומה. 31) המשקה. 32) טהרות פ"ב מ"ו, ראה פירוש המשנה שם. 33) חולין לג, ב - לפי דעת רבי יהושע. בטהרות שם קובע רבינו, שכל מקום שנאמר בו חולין שנעשו על טהרת הקודש הם כקודש, הכוונה לפי שיטת משנה ראשונה בנדה עא, ב - שטבול יום אסור לנגוע במים שהוכנו לשטוף בהם את הפסח, אבל משנה אחרונה מתירה לנגוע מפני שטבול יום הוא כשני, ואינו פוסל את המים שהם חולין, ואף־על־פי שנעשו על טהרת הקודש. וכן כתב גם בפירושו לחגיגה יח, ב. ופסק כאן כמשנה אחרונה. ולמה החמירו בחולין שנעשו על טהרת תרומה יותר משנעשו על טהרת הקודש? מפני שכהנים רגילים לאכול גם חולין בטהרת תרומה, ולפיכך חלה על חולין אלה קדושת תרומה, מה־שאין־כן בטהרת הקודש, שרק יחידים נוהגים שמירה קפדנית זו, בטלה דעתם ולא חלה כל קדושה על אותם החולין (רש"י חולין, שם).

22 י. הָאוֹכֵל רְבִיעֵי שֶׁבְּקֹדֶשׁ - אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אֶת
23 הַקֹּדֶשׁ[34], וּמֻתָּר לִגַּע בְּקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ פּוֹסְלוֹ[35]. אֲפִלּוּ
24 תַּבְשִׁיל[36] שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַקֹּדֶשׁ וְאֵין בּוֹ[37] כְּזַיִת בִּכְדֵי
25 אֲכִילַת פְּרָס[38] - חֲרֵי זֶה לֹא יֹאכֵל[39] בִּרְבִיעֵי שֶׁל
26 קֹדֶשׁ[40], אֶלָּא בַּחֲמִישִׁי[41], שֶׁהוּא טָהוֹר כְּמוֹ
27 שֶׁבְּאַרְנוּ[42].

34) גזרו חכמים שאדם האוכל יהיה טמא כטומאת המאכל, ואע"פ שהמאכל אינו מטמא אוכלין בנגיעה (חולין לד, א) ואסור לו לאכול קודש. [שם מדובר בשלישי לענין תרומה (ראה הלכה הבאה) ורבינו למד מתרומה לקודש, כשם ששלישי בתרומה פוסל את האוכלו לאכול בתרומה, אע"פ שאינו פוסל תרומה בנגיעה, כך גם ברביעי בקודש]. 35) שרביעי אינו עושה חמישי. 36) של חולין או תרומה. 37) בקודש. 38) פרס הוא חצי ככר לחם ששיעורו שש ביצים. וכזית בכדי אכילת פרס - פירושו, שנתערב כזית (כחצי ביצה) קודש בחמשה כזיתים של התבשיל, וביחד הם ששה (ויש אומרים: כזית בששה כזיתים). 39) אף־על־פי שבדינים אחרים אינו נידון כאילו הוא בעין. 40) פירוש, אדם שאכל רביעי של קודש, לא יאכל תערובת זו. 41) הוא־הדין שמותר לאוכלו בלי כל תערובת. רבינו מפרש מה ששנינו: "והחמישי נאכל בנזיד הקודש", הכוונה למעט רביעי שאינו נאכל אפילו בתערובת, אבל אינו ממעט חמישי בלי תערובת. וכאן נקט – כדרכו – לשון המשנה. 42) למעלה ה"ד.

28 יא. הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה עַצְמָהּ אוֹ שֶׁל חֻלִּין
29 שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה - חֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל אֶת
30 הַתְּרוּמָה[43] עַד שֶׁיִּטְבֹּל[44], וּמֻתָּר לִגַּע בִּתְרוּמָה[45] וַחֲרֵי
31 הִיא טְהוֹרָה. בַּאֲכִילָה עָשׂוּ מַעֲלָה, בִּנְגִיעָה לֹא עָשׂוּ
32 מַעֲלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה עַצְמָהּ; אֲבָל
33 תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְעָרְבָה בּוֹ תְּרוּמָה, אִם אֵין שָׁם כְּזַיִת בִּכְדֵי
34 אֲכִילַת פְּרָס - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵאוֹתוֹ תַּבְשִׁיל[46]
35 כְּדַרְכּוֹ שֶׁמֻּתָּר לִגַּע בִּתְרוּמָה.

43) מימרא של עולא, חולין לד, ב. 44) ואינו צריך הערב שמש. 45) זבחים צט, ב: "באכילה עביד (עשו) רבנן מעלה (טהרה מסוג גבוה), בנגיעה לא עביר רבנן מעלה". 46) טהרות פ"ב מ"ג: "והשלישי נאכל בנזיד הדמע", פירוש, בתבשיל שנתערבה בו תרומה. ובחולין שם אמרו, שמדובר כשאין בתבשיל כזית תרומה בכדי אכילת פרס, ומכאן המקור להלכה זו.

יב. הָאוֹכֵל[47] **שְׁלִישֵׁי שֶׁבִּתְרוּמָה אוֹ שֶׁל חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לִנְגִיעַת תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְעִנְיַן קֹדֶשׁ**[48]**; שֶׁטָּהֳרַת תְּרוּמָה טֻמְאָה הִיא אֵצֶל הַקֹּדֶשׁ**[49]**. אֲבָל הָאוֹכֵל שְׁלִישֵׁי שֶׁבְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר**[50]**; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ אֶלָּא קֹדֶשׁ מִקֹּדֶשׁ**[51] **בְּלָבַד.**

47) שם מ"ב כרבי יהושע. כדי להסביר הלכה זו, עלינו לבאר מתחילה את דברי רבי יהושע במשנה שם על-פי פירושו של רבינו. שנינו שם: "רבי יהושע אומר, אוכל אוכל ראשון ואוכל שני – שני, שלישי – שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה". פירוש, אדם שאכל דבר מאכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, נעשה גופו שני לטומאה ואסור לאכול תרומה וקודש, ואם נגע בתרומה – נפסלה, ואם נגע בקודש – נטמאה. אם אכל דבר שהוא שלישי לטומאה, נעשה גופו שני לענין קודש, ואם נגע בקודש עשהו שלישי, אבל לענין תרומה אינו שני אלא שלישי ואסור לאכול תרומה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, ומותר לנגוע בה. ומסיים רבי יהושע, שכל זה אמור בחולין שנעשו על טהרת תרומה. ומבאר רבינו שם, שהוא־הדין בתרומה ממש. ולתוספת ביאור ייאמר, שרבי יהושע משמיענו ריבותא, שאפילו בשלישי שבחולין שנעשו על טהרת תרומה גם־כן עושים שני לקודש. ורבינו מוסיף כאן ריבותא, שאפילו אם אכל שלישי של תרומה, שהיא פסולה מן הדין, אף־על־פי־כן מותר בנגיעת תרומה. מתוך ביאור זה מוסברים דברי רבינו מאליהם. ראה בהערה הבאה. 48) משמע שהוא עושה שלישי וזה עושה רביעי, ואין כל הבדל בזה בין תרומה ממש ובין חולין על טהרת תרומה. [בפירושו למ"ו שם בדין נגיעה, מחלק רבינו בין שני אלה ואומר, שחולין על טהרת תרומה אינם עושים רביעי בקודש (וכן פסק למעלה ה"ט). ואילו כאן באוכל לא חילק. ונראה טעמו, שבאוכל החמירו חכמים ונתנו עליו טומאה חמורה יותר מטומאת הדבר שאכל, הרחיבו גזירתם גם על חולין בטהרת תרומה, מה־שאין־כן בנגיעה]. 49) בחולין לה, א - אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא, האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקודש, טהור לאכול בקודש, שאין לך דבר שעושה רביעי בקודש אלא קודש מקודש (פירוש, קדושת גופו ממש) בלבד. והקשו עליו מהמשנה שהבאנו למעלה: "שלישי שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה" והרי חולין אלה אינם קודש מקודש, ועושים שני בקודש? והשיב רבי יצחק: "הנח לתרומה, שטהרתה טומאה אצל הקודש", כלומר לא נעשה שני מפני שהחולין היו שלישי, אלא מפני שלא נעשו על טהרת הקודש. פירוש, לא נזהרו לשמרם שמירה מעולה מפני הטומאה כמו ששומרים על קודש, אלא שמירה פחות קפדנית כעין שמירת תרומה. ומפני שרבינו פסק למעלה (ה"ט), שחולין שנעשו על טהרת הקודש, השלישי שבהן טהור (ראה שם בביאורנו טעמו של דבר), וכן בסוף הלכה זו הוא מביא להלכה את דברי רבי יצחק, הוכרח לקבל גם נימוקו למה נעשה שני. 50) ומותר לו לאכול קודש. למעלה בהלכה ט, כתב רבינו דין זה לענין נגיעה, וכאן מלמדנו שגם לענין אכילה הדין כן, שלא תטעה לומר שדינם כרביעי שאינם פוסלים את הקודש בנגיעה, והאוכלם נפסל גופו מלאכול קודש (ראה ה"י). 51) מקודש קדושה מליאה (ראה הי"א) ולא חולין שנעשו על טהרת הקודש. [ומדובר במעלות היתירות שגזרו בקודש, אבל טומאות שהם מעיקר הדין, כגון שלישי שבתרומה – עושה רביעי, כמו שנתבאר למעלה בה"ח].

יג. כָּל קֹדֶשׁ[52] **הָאָמוּר בְּעִנְיַן טֻמְאַת אָכְלִין וּמַשְׁקִין הוּא קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ הַמְקֻדָּשִׁין, כְּגוֹן בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים**[53] **וּכְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים**[54]**, וְחַלּוֹת תּוֹדָה**[55] **וּרְקִיקֵי נָזִיר**[56] **שֶׁנִּשְׁחַט עֲלֵיהֶן הַזֶּבַח**[57]**, וְהַמְּנָחוֹת**[58] **שֶׁקָּדְשׁוּ בִּכְלִי**[59]**, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם**[60] **וְלֶחֶם הַפָּנִים**[61] **מִשֶּׁקָּרְמוּ בַּתַּנּוּר**[62]**; אֲבָל חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר שֶׁלֹּא נִשְׁחַט עֲלֵיהֶן הַזֶּבַח, וְהַמְּנָחוֹת שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ בִּכְלִי - אֵינָן לֹא בְּקֹדֶשׁ וְלֹא בְּחֻלִּין אֶלָּא כִּתְרוּמָה**[63]**.**

52) תוספתא, טהרות פ"א ה"ד (ראה שם גירסת הגר"א). 53) עולות, חטאות ואשמות ושלמי ציבור, שמקריבים בחג השבועות. 54) תודה ושלמים. 55) המביא קרבן תודה, צריך להביא עמו ארבעים לחם אפוי מארבעה מינים (ויקרא ז, יב). 56) נזיר שהשלים ימי נזירותו, מביא שלושה קרבנות, ועמהם עשרים לחם מצה משני מינים (במדבר ו, טו). דיניהם מפורשים בהל' מעשה הקרבנות ס"ט. [לא נתבאר לי למה קורא רבינו ללחמי תודה "חלות" וללחמי נזיר "רקיקים", בעוד שהמקריב תודה, וכן גם הנזיר מביאים חלק חלות וחלק רקיקים, וההבדל בין חלות ורקיקים הוא, שהחלות נילושות בשמן והרקיקים במים, ומושחים אותם בשמן אחר אפייתם והלחם סופגן]. 57) שחיטת הקרבנות מקדשת את הלחמים בקדושה מלאה. 58) הבאות בפני עצמן, לא כתוספת לקרבן. 59) שנתנו אותן בכלי שרת שבמקדש. 60) שהציבור מקריב בחג השבועות. 61) שנים עשר לחמים שמניחים בכל שבת על השולחן שבהיכל, ומחלקים אותם לכהנים בשבת שלאחריה (ויקרא כד, ה). 62) שעלה עליהם קרום מחום התנור. שתי הלחם ולחם הפנים מתקדשים קדושה מלאה עם תחילת אפייתם שהיא העלאת הקרום. 63) שם.

יד. הַחַלָּה[64] **וְהַבִּכּוּרִים**[65] **וְתַשְׁלוּמֵי תְּרוּמָה**[66] **[וְחֻמְּשָׁהּ] - הֲרֵי הֵן כִּתְרוּמָה**[67]**.**

64) שמפרישים מן העיסה (במדבר טו, כ). 65) פירות העץ והאדמה הראשונים (דברים כו, ב). 66) זר (לא כהן) שאכל תרומה, מחוייב לשלם לכהן את מחירה עם תוספת חומש המחיר. 67) חלה עליהם קדושת תרומה לכל דבר. תוספתא שם ה"ה.

טו. הַטָּבֵל[68] **וְהַמְדֻמָּע**[69] **וְגִדּוּלֵי תְּרוּמָה**[70]**, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְרִאשׁוֹן**[71]**, וְעִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה**[72] **- הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין**[73]**, וְהָרִאשׁוֹן טָמֵא בָּהֶן, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, וְאֵין בָּהֶן שְׁלִישִׁי.**

68) תבואה ופירות ארץ ישראל לפני הפרשת תרומות ומעשרות. 69) תרומה שנתערבה בחולין ואין בחולין פי מאה. מן התורה בטלה התרומה ברוב חולין, וחכמים גזרו שלא תיבטל אלא במאה. 70) תרומה שנזרעה והצמיחה תבואה, התבואה החדשה אסורה מגזירת חכמים (שבת יז, ב). 71) מצוה מן התורה להפריש שתי מעשרות מגידולי קרקע האמורים למעלה, מעשר ראשון ניתן ללויים, ומעשר שני מעלים לירושלים ונאכל שם בטהרה לכל אדם מישראל. 72) לפני הפרשת חלתה. 73) טבל, גידולין ומעשרות, נשנו בתוספתא שם. וטבול לחלה, נאמר בסוטה ל, ב בלשון שני.

1 **טז. כָּל דָּבָר**[74] **שֶׁנִּדְּאוּ**[75] **מְטַמֵּא אֶת הַחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה**
2 **- גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה שֶׁתֶּעָשֶׂה**
3 **אוֹתָהּ הָעִסָּה בְּטָהֳרָה. וּמַפְרִישִׁים מִמֶּנָּה חַלָּה,**
4 **וְחַלָּתָהּ תְּלוּיָה, לֹא נֶאֱכֶלֶת**[76] **וְלֹא נִשְׂרֶפֶת**[77].

74) נדה ז, א. מסקנת אביי. 75) אם טומאתו וגם נגיעתו ודאי. 76) שאסור לאכול חלה טמאה כמו תרומה טמאה. 77) שמא היא טהורה, ואסור לאבד בידים תרומה וחלה טהורה.

יום ד' ג' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שאחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה.

5 **א. אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת**[2] **עָשׂוּ חֲכָמִים לְקֹדֶשׁ עַל**
6 **הַתְּרוּמָה, וְאֵלּוּ הֵן: יֵשׁ לְאָדָם לְהַטְבִּיל כֵּלִים בְּתוֹךְ**
7 **כֵּלִים**[3] **לִתְרוּמָה, אֲבָל לֹא לְקֹדֶשׁ. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה**
8 **פִּי הַכְּלִי**[4] **צַר וְלֹא יְהֵא בּוֹ כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד**[5]**, וְנִמְצָאוּ**
9 **הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ כְּאִלּוּ טָבְלוּ בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי, לֹא**
10 **בַּמְּקֻוֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכְּלִי הַגָּדוֹל**
11 **שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין טָהוֹר; אֲבָל אִם הָיָה**
12 **טָמֵא - מִתּוֹךְ שֶׁעָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עָלְתָה טְבִילָה**
13 **לַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ אֲפִלּוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּקֹדֶשׁ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקדש על התרומה.. כו'".

ובסיום הפרק חילק: "שש מעלות ראשונות עשאום בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש, וחמש אחרונות עשאום בקדש בלבד.. כו'". המספר עשר מורה על סדר השתלשלות ואילו י"א ("אחת עשרה מעלות") על למעלה מסדר השתלשלות כידוע בעניין עבודת הקטורת שעל ידי י"א סממנים שבה היו מבררים בחינת הי"א דלעומת זה.

ובעבודת האדם: חולין שנעשו על טהרת הקדש היא העבודה עם עצמו ובה עשו רק שש מעלות כי לא כל אחד ראוי לעבודה נעלית זו, על דרך שמצינו בהלכה ד"מחזי כיוהרא". אבל גם כאשר יהודי נמצא בדרגא זו שע"פ דין יכול להקריב קרבנות ולאכול קדשים, הוסיפו "חמש אחרונות" כדי שיהיו "אחת עשרה מעלות לקדש כו'" כי ענייני הקדש הם ההתעסקות עם הזולת וכדי להדר ולהוסיף בזה באופן של "לפנים משורת הדין" שזהו עניין החסידות והפצתה, צריך להגיע לעבודה הקשורה עם בחינת י"א - למעלה מסדר השתלשלות, ובעבודה זו יש להדר בכל ההידורים מבלי לחשוש ל"מחזי כיוהרה" או שלא להלך בגדולות.

(יין מלכות סימן קמו)

2) בחגיגה כ, א נשנו החומרות שהטילו חכמים בטהרת הקודש יותר מבתרומה מבלי לקבוע מספרן. ובגמרא שם כא, ב נחלקו רבי אילא ורבא במספרן - רבי אילא קובע שהן עשר ורבא אומר שהן אחת עשרה - ויש במחלוקתם זו עניין לדין (יבואר לקמן), ופסק רבינו כרבא מפני שגם רב נחמן סובר כמותו. 3) מותר להניח כלים טמאים קטנים בתוך כלי גדול טהור ולהטבילם במקווה וייטהרו. 4) החיצון. 5) כעובי השפופרת שנותנים בפי הנוד. במקוואות פרק ו משנה ז שנינו: "עירוב מקוואות כשפופרת הנוד". פירוש אם יש שני מקוואות זה בצד זה, באחד יש שיעור מקווה (ארבעים סאה מים) ובשני פחות מכשיעור זה וצינור מחברם, דינם כמקווה אחד כשרוחב הצינור הוא כשפופרת הנוד ומותר לטבול במקווה החסר, ואם הצינור פחות משיעור זה אינו מערב את שני המקוואות. ושם מבואר ששפופרת הנוד רוחב חללה "כשתי אצבעות חוזרות למקומן", פירוש, שאפשר לגלגל שתי אצבעות בחללו של הצינור. ובכלי בתוך כלי יש לחשוש, שמא יטביל כלים זעירים, כגון מחטים וכדומה, בכלי שפיו צר ואם כן המים שבתוכו אינם כמחוברים למקווה ומתוך כך לא עלתה טבילה למחטים שבתוכו, ובתרומה לא גזרו. נימוק זה אמרו שם בשם רבא.

14 **ב. כְּלִי**[6] **שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ,**
15 **וְלֹא בֵּית אֶצְבַּע**[7] **שֶׁבָּעֲבִי שְׁפָתוֹ. וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ אוֹ**
16 **שֶׁבְּבֵית צְבִיעָתוֹ טְהוֹרִין. וְשׁוֹתֶה בּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ**
17 **שֶׁמָּא יִגְּעוּ מַשְׁקִין שֶׁבְּפִיו בַּאֲחוֹרֵי הַכְּלִי וְיַחְזְרוּ**
18 **וְיִטַּמְּאוּ תּוֹכוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְתְרוּמָה; אֲבָל**
19 **לְקֹדֶשׁ, נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו - נִטְמְאוּ כֻּלָּן**[8].

6) מעלה שנייה ששנו חכמי המשנה שם. 7) במשנה שלפנינו כתוב "בית הצביטה" וגם רבינו בפירושו שם גורס כך ומפרש שם שהיה שקע בעובי שפת הכלי, כדי להשים שם אצבע להחזיק את הכלי ולא יכניס את האצבע לתוך הכלי עצמו. [כנראה קיבל פירושו של רבי יוחנן (שם כב, ב) "מקום שנקיי הדעת צובעין בו" ומפרש כהערוך, שצובעין הוא מלשון "הצביעו" במשנה יומא כב, א שפירושו הוציאו אצבע]. 8) אחוריים, תוך ובית אצבע.

20 **ג. הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס**[9] **- מֻתָּר לוֹ לִשָּׂא עִמּוֹ תְּרוּמָה**
21 **כְּאֶחָד, וְהוֹאִיל וְאֵין הַנּוֹשֵׂא נוֹגֵעַ בַּתְּרוּמָה**[10] **וְלֹא**

תְּרוּמָה נוֹגַעַת בַּמִּדְרָס - חֲרֵי הִיא טְהוֹרָה. אֲבָל לֹא הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. מַעֲשֶׂה הָיָה[11] בְּאֶחָד, שֶׁנָּשָׂא חֲבִית שֶׁל קֹדֶשׁ [12]טְמֵאָה בַּמִּדְרָס שֶׁנָּשָׂא עִמָּהּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָזְרוּ, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס לֹא יִשָּׂא אֶת הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא נָזְרוּ אֶלָּא בְּמִדְרָס עִם הַקֹּדֶשׁ[13], כַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. וְאִם עָבַר וְנָשָׂא, הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בַּקֹּדֶשׁ - חֲרֵי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר[14].

9) דבר שהזב עמד, ישב או שכב עליו נקרא בלשון חכמים "מדרס הזב" או מקוצר: "מדרס", והוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים ואוכלין ומשקין. 10) רבינו במשנה מפרש, כגון שהמדרס והתרומה מונחים על לוח עץ שאינו מקבל טומאה והאדם מרים את הלוח, אבל אם האדם נוגע בשניהם, הוא נטמא מפני שנשא את המדרס ומטמא את התרומה. [ורש"י פירש, שהתרומה מונחת בכלי חרס שאינו מקבל טומאה אלא מתוכו והאדם אינו נוגע באווירו, ולפיכך לא נטמאה התרומה על ידי נגיעתו של נושא המדרס]. 11) שם כב, ב. נימוק הגזירה. 12) צריך להיות: "וטימאה" או "ונטמאה". 13) אבל לא בטומאה אחרת, כגון שרץ ונבילה ורק בקודש ולא בתרומה. במקום שגזרו טומאה מפני מעשה שהיה, גזרו כעין המעשה בלבד ולא במקרים שאינם דומים לו מכל הבחינות. 14) מחלוקת אמוראים (שם כג, א) ופסק להקל כמו בכל ספק דרבנן.

ד. בִּגְדֵי אוֹכְלֵי תְּרוּמָה[15], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין וְנִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת - חֲרֵי בִּגְדֵיהֶן מִדְרָס לְקֹדֶשׁ[16].

15) שנשמרו בטהרת תרומה. 16) מטמאים אדם וכלים כמדרס הזב. זאת היא מעלה רביעית.

ה. כְּלִי שֶׁהוּא מְפֻצָּל[17] וְלוּחוֹתָיו וְקוֹרוֹתָיו מְקֻשָּׁרוֹת, כְּגוֹן מִטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ: אִם נִטְמָא וְצָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ לְתְרוּמָה - יֵשׁ לוֹ לְהַטְבִּילוֹ כֻּלּוֹ בְּאֶחָד כְּשֶׁהוּא מְקֻשָּׁר; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - מַתִּיר[18] וּמְנַגֵּב[19], שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם דָּבָר הַחוֹצֵץ[20], וּמַטְבִּיל וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר.

17) מחובר מחלקים שונים שאפשר לפרקם. 18) את החבלים הקושרים את חלקי הכלי זה לזה. 19) מנקה במטלית כל חלק בפני עצמו. 20) מפריע את מי המקווה מלהגיע למקום שהוא דבוק בו (מעלה חמישית).

ו. כֵּלִים הַנִּגְמָרִין בְּטָהֳרָה[21], אֲפִלּוּ הָיָה הָעוֹשֶׂה אוֹתָן תַּלְמִיד חָכָם וְנִזְהָר בָּהֶן - חֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין טְבִילָה לְקֹדֶשׁ, וְאֵינָן צְרִיכִין הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ; אֲבָל לִתְרוּמָה - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּלֹא טְבִילָה, שֶׁחֲרֵי נַעֲשׂוּ בְּטָהֳרָה. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּם טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? גְּזֵרָה מִשּׁוּם רַק עַם הָאָרֶץ שֶׁיִּגַּע בָּהֶן[22] בִּשְׁעַת מְלָאכָה וַעֲדַיִן [23]הוּא לַח[24].

21) גמר מלאכה שלהם היה בטהרה, והמלאכה עד סמוך לגמר עשה עם הארץ. 22) שמא נפל הרוק על הכלי בשעת עשייתו, ורוקו של עם הארץ מטמא (ראה הלכות משכב ומושב פרק י). 23) אחרי גמר מלאכה. 24) ומטמא את הכלי, אבל לפני שנגמרה מלאכתו אין עליו דין כלי ואינו מקבל טומאה (מעלה שישית).

ז. אַחַר שֶׁנִּגְמַר הַכְּלִי - מְצָרֵף[25] מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת פֵּרוּדִין זֶה מִזֶּה, כְּגוֹן צִמּוּקִין וּגְרוֹגָרוֹת, וְנָגְעָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - נִטְמָא כָּל מַה שֶּׁבַּכְּלִי לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה. וְכָל הַמַּעֲלוֹת[26] שֶׁל דִּבְרֵיהֶם הֵם[27]. וְרֶמֶז יֵשׁ לְמַעֲלָה זוֹ בַּתּוֹרָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל מַה שֶּׁבַּכַּף - חֲרֵי הוּא כְּגוּף אֶחָד. אֲפִלּוּ שָׁאֵין לוֹ תּוֹךְ[28] מְצָרֵף מַה שֶּׁעָלָיו לְקֹדֶשׁ. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ צְבוּרִין עַל גַּבֵּי הַלּוּחַ אוֹ עַל גַּבֵּי הָעוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַפֵּרוֹת נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה.

25) עושה את כל הגושים שבו כגוש אחד לעניין טומאה. 26) לרבות זו. 27) כרבי יוחנן שם כד, א, שאמר: "מעדותו (עדויות פרק ח משנה א) של רבי עקיבא נשנית משנה זו" פירוש, שנינו שם: "העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו נטמא כולו. הוסיף רבי עקיבא על הסולת ועל הקטורת וכו' שנגע טבול יום במקצתם שפסל את כולם". ומפני שטומאת אפר פרה היא מדרבנן, שהרי אין עליו כל קדושה, למדו בגמרא (שם כג, ב) שגם הסולת והדומה לו - מדרבנן. 28) זו היא מעלה שביעית.

ח. הָיוּ שְׁנֵי הַצְּבוּרִין[29] בְּתוֹךְ הַכְּלִי וְדָבָר אַחֵר[30] בֵּינֵיהֶן וְנִטְמָא אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן: אִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁבֵּינֵיהֶן צָרִיךְ לַכְּלִי[31] - הַכְּלִי מְצָרְפָן וְנִטְמָא הַכֹּל; וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַכְּלִי[32] - לֹא נִטְמָא אֶלָּא זֶה שֶׁנָּגְעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה בִּלְבַד.

29) כגון עישרון סולת למנחה והניח חצי עישרון בצד זה של הכלי וחציו השני בצד אחר. 30) לא סולת של מנחה העומדת להקטרה (כסף משנה). 31) כגון לבונה. 32) כגון בשר או שיירי מנחה הנאכלים לכהנים. [הכסף משנה מבאר, שאם האמצעי שביניהם הוא גם כן סולת היה מצטרף עם אותו חצי העישרון שנגעה בו הטומאה שהרי ביניהם אין הפסק. וזה לא כפירוש רש"י, ראה ראב"ד].

ט. הָיוּ שְׁנֵי צְבוּרִין בִּכְלִי, וְהַצְּבוּר הָאֶחָד מְחֻבָּר לַמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי, וְנָגַע טָמֵא בַּצְּבוּר הַשֵּׁנִי[33] - נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן[34] בְּצֵרוּף הַכְּלִי, וְנִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי[35] מֵחֲמַת זֶה הָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲחוֹרֵי הַכְּלִי. נָגַע הַטָּמֵא בַּמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי - נִטְמָא הָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לָהֶן, וְהַדָּבָר סָפֵק אִם נִטְמָא הָאֹכֶל הַשֵּׁנִי בְּצֵרוּף הַכְּלִי אוֹ לֹא נִטְמָא מֵחֲמַת הַצֵּרוּף[36].

33) שאינו נוגע לא במים ולא בציבור המחובר להם. 34) שני הציבורים. 35) רבי ירמיה שואל שם אם הצירוף מועיל לטמא גם מה שמחוץ לכלי כשהוא מחובר למה

שבתוך הכלי, והוסיף ושאל: "אם תימצי לומר כיוון דמחבר מחבר (ונטמאו שני הציבורים), חיבור מים וצירוף כלי מהו"? ודרכו של רבינו לפסוק כאם תמצי לומר. 36) בעייא שנייה של רבי ירמיה, אם צירוף הכלי מוגבל לנגיעת טומאה בפנים הכלי ולא בנגיעה מבחוץ או בין כך ובין כך מצרף. בעיא זו לא נפשטה. מובן שהאוכל הנוגע במים נטמא מפני הנגיעה הישירה במים הטמאים.

1 **י. אֹכֶל קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא וְהִנִּיחוֹ בִּכְלִי, וּבְתוֹךְ הַכְּלִי**
2 **אֹכֶל קֹדֶשׁ אַחֵר טָהוֹר, וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה - הַטָּהוֹר**
3 **בְּטָהֳרָתוֹ[37] וְהַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ. בָּא טְבוּל יוֹם וְנָגַע**
4 **בָּאֹכֶל הַטָּמֵא - יֵשׁ בְּדָבָר זֶה סָפֵק, אִם נִפְסַל הַטָּהוֹר**
5 **מֵחֲמַת מַגַּע טְבוּל יוֹם מִפְּנֵי צֵרוּף הַכְּלִי אוֹ לֹא**
6 **נִפְסַל; שֶׁלֹּא נָגַע טְבוּל יוֹם אֶלָּא בְּאֹכֶל שֶׁשָּׁבַע מִן**
7 **הַטֻּמְאָה[38] וְלֹא הוֹסִיף לוֹ כְּלוּם[39].**

37) לא אמרו הכלי מצרף, אלא כששניהם מונחים בכלי בשעה שנגעה טומאה באחד מהם. 38) כאדם השבע שאינו מקבל אוכל, כך הוא אינו בולע טומאה. 39) ומתוך כך לא נטמא הציבור השני. והטומאה הראשונה גם כן אינה מטמאה, כמו שאמרנו בבבא הקודמת. ולמה נקט טבול יום ולא טומאה סתם? מפני שקודש הנוגע בטבול יום אינו מטמא ולא פוסל קודש אחר בנגיעה, ואם כן לעולם אינו מוסיף טומאה. אבל שרץ או נבילה מוסיף טומאה, במקרה שהחלק הטמא היה שני או שלישי או רביעי (ראה רש"י שם בראש העמוד).

8 **יא. הָרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ - פָּסוּל; אֲבָל בִּתְרוּמָה - טָהוֹר.**
9 **וְכֵן שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ - הֲרֵי**
10 **זֶה נִטְמָא[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה אוֹ**
11 **שֶׁבְּקֹדֶשׁ אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה - לֹא פְּסָלוֹ.**

40) עשה ראשון.

12 **יב. מִי שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ אַחַת וְנָגַע בָּהּ בְּיָדוֹ שְׁנִיָּה אוֹ**
13 **בְּיַד חֲבֵרוֹ - פָּסַל[41] אֶת הַשְּׁנִיָּה וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁלִישִׁי.**
14 **וְאִם הָיְתָה יָדוֹ בְּלוּלָה[42] בְּמַשְׁקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
15 **נָגַע - נִטְמְאַת חֲבֶרְתָּהּ[43]. וְצָרִיךְ לְהַטְבִּיל אֶת שְׁתֵּיהֶן[44]**
16 **וְאַחַר כָּךְ יִגַּע בְּקֹדֶשׁ. אֲבָל בִּתְרוּמָה, אִם נִטְמְאַת יָדוֹ**
17 **הָאַחַת - לֹא נִטְמְאַת חֲבֶרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ נָגַע בָּהּ כְּשֶׁהִיא**
18 **נְגוּבָה[45]. וְאֵין צָרִיךְ לְהַטְבִּיל יָדוֹ שֶׁנִּטְמְאַת, אֶלָּא**
19 **נוֹטְלָהּ וְנוֹגֵעַ בִּתְרוּמָה.**

41) אם תיגע בקודש תפסול אותו, אבל לא תטמאהו. כרבי יוסי בן יהודה שם. 42) רטובה, ונטמאה היד בנגיעתה במשקה ונעשית שנייה מגזירת טומאת משקין ולא משום המעלה שבקודש. 43) נעשית שנייה כמותה. ונראה טעמו, שמא נגעה היד השנייה במשקין שעל יד הטמאה ונעשתה שני. [רבינו למד חשש זה ממה שאמרו שם: "היינו רבותיה דנגובה". ראה רש"י שם]. 44) נתבאר למעלה פרק ח הלכה ז שלקודש לא די בנטילת ידיים אלא צריכות טבילה במקווה כשירה כמו ששנינו (שם יח, ב): "נוטלים לידים לחולין למעשר ולתרומה, ולקודש מטבילין". מובן, שאם היא נגובה וגם לא נגע בידו האחרת מטביל את היד הטמאה בלבד. 45) כלומר, אם היא נגובה, אבל אם היא לחה נטמאת השנייה מפני נגיעתה במשקה (מעלה תשיעית). [למה לא מנו כאן שתי מעלות, א. יד מטמאה חבירתה לקודש ולא לתרומה; ב. לקודש צריכה טבילה ולתרומה מספיקה נטילה? בתוספות שם כ, ב דיבור המתחיל חומר פירשו, שנמנו רק המעלות שהן חומרות לעניין טומאה (בלשון הגמרא: "דררא דטומאה", ראה תוספות נדה ו, א דיבור המתחיל אבל), ולפיכך, לא מנו את הטבילה].

20 **יג. אֲכָלִין נְגוּבִין שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ[46] - אוֹכְלִין אוֹתָם**
21 **בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת[47]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה;**
22 **אֲבָל בְּקֹדֶשׁ - חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתָּן[48], וְאָסוּר לְמִי**
23 **שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר. וַאֲפִלּוּ לֹא**
24 **נָגַע בּוֹ אֶלָּא בְּכוֹשׁ[49] אוֹ שֶׁתָּחַב לוֹ חֲבֵרוֹ[50] לְתוֹךְ פִּיו**
25 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר[51]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נָגְעָה**
26 **טֻמְאָה בָּאֲכָלִין שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ - שֶׁנִּטְמְאוּ,**
27 **מִפְּנֵי שֶׁחִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתָּן.**

46) שלא נרטבו באחד משבעת המשקין (ראה פרק א מהלכות טומאת אוכלין הלכה א והלכה ב). 47) סתם ידיים שגזרו עליהם להיות שניות (ראה למעלה פרק ה הלכה ח, או אם נגעו בראשון לטומאה ולא נטמא האדם). 48) את אוכלי הקודש ומקבלים טומאה בלי הכשר משקין (שם כד, ב). 49) פלך של עץ שאינו מקבל טומאה. 50) שידיו טהורות. 51) בגמרא שם מנמק רבי חנינא בן אנטיגנוס שמא יקח צנון או בצל לח ויאכל ביחד עם הקודש ויטמאוהו, שהרי המשקין שעל הצנון או הבצל שנגעו בידיו נעשו ראשון. (זאת היא מעלה עשירית).

28 **יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְפִסֹּל הָאֹכֶל עַצְמוֹ**
29 **וּלְאָסְרוֹ בַּאֲכִילָה; אֲבָל לְמְנוֹת בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי - הֲרֵי**
30 **זֶה סָפֵק[52]. כֵּיצַד? נָגַע אֹכֶל שֶׁנִּטְמָא בְּלֹא הֻכְשַׁר**
31 **בְּאֹכֶל שֵׁנִי שֶׁהֻכְשַׁר - הֲרֵי זֶה הַשֵּׁנִי סָפֵק, מִפְּנֵי**
32 **שֶׁהָרִאשׁוֹן לֹא הֻכְשַׁר.**

52) בעייא שלא נפשטה בחולין לו, א בצריד של מנחות שלא הוכשר אם חיבת הקודש מועילה גם למנות ראשון ושני או לפסול בלבד. [הכסף משנה שואל, הלא למעלה פרק ח הלכה ג פסק רבינו בצריד של מנחות שמונים בו ראשון ושני ונתבאר שם שהסתמך על מה שאמרו במנחות קב, שמדרבנן אין כל ספק שמונים ראשון ושני, והשואל שאל מהו דין תורה, ולמה כתב כאן "הרי זה ספק" ומשמע אפילו מדרבנן? והוא מבאר: שם המדובר בטומאה דאורייתא גזרו חכמים למנות ראשון ושני בלי הכשר מים, אבל כאן בטומאת ידיים, שכל עיקרה מגזירת חכמים אפשר שלא החמירו אלא לפסול בלבד, ולא למנות ראשון ושני. ומזה יוצא שכל דברי רבינו בהלכה זו נמשכים לדין ראשון שבהלכה הקודמת ובדילוג על בבא שנייה שם המדברת בנגעה טומאה באוכלין].

33 **טו. הָאוֹנֵן[53] אַחַר שֶׁתַּם זְמַן אֲנִינוּתוֹ, וּמְחַסֵּר כְּפוּרִים**
34 **אַחַר שֶׁהֵבִיא כַּפָּרָתוֹ - צְרִיכִין טְבִילָה לַאֲכִילַת**

1 הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה; שֶׁהָאוֹנֵן וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים
2 מֻתָּרִין לֶאֱכֹל אֶת הַתְּרוּמָה. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּם
3 טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? שֶׁהֲרֵי עַד עַתָּה הָיוּ אֲסוּרִין לֶאֱכֹל אֶת
4 הַקֹּדֶשׁ וְהִסִּיחוּ דַּעְתָּן[54], וְשָׁמָא נִטְמְאוּ וְהֵם לֹא יָדְעוּ.
5 וְלֹא עָשׂוּ מַעֲלָה זוֹ אֶלָּא לַאֲכִילָה; אֲבָל לִנְגִיעָה -
6 נוֹגְעִים בַּקֳּדָשִׁים קֹדֶם טְבִילָה[55].

53) אבל לפני קבורת המת. 54) מלשמור על טהרת הקודש. 55) זבחים צט, ב: באכילה עביד (עשו) חכמים מעלה, בנגיעה לא עביד חכמים מעלה.

7 טז. שֵׁשׁ מַעֲלוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת עֲשָׂאוּם בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין
8 לְחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ; וְחָמֵשׁ אַחֲרוֹנוֹת,
9 שֶׁהֵן מִן הַכְּלִי מְצָרָף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וְהָלְאָה - עֲשָׂאוּם
10 בְּקֹדֶשׁ בִּלְבַד, אֲבָל לֹא בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת
11 הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן בְּחָמֵשׁ אֵלּוּ כְּחֻלִּין. לְפִיכָךְ,
12 חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - הָרִאשׁוֹן טָמֵא בָּהֶן,
13 וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, וְהַשְּׁלִישִׁי טָהוֹר בְּחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ.

יום ה' ד' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שחמש מעלות עשו חכמים בבגדים. ואם צריך טבילה לתרומה ולקודש מחמת היסח הדעת. ואם צריך כוונה לטבילה ולנטילה. כל הכלים שגזרו שיהיו בחזקת טומאה. תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות הטומאות של תורה. על כמה ספיקות שורפים את התרומה, ואם שורפים על שני ספיקות.

14 א. חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת[2] עָשׂוּ חֲכָמִים בִּבְגָדִים, וְאֵלּוּ הֵן:
15 בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ - מִדְרָס[3] לְאוֹכְלֵי חֻלִּיהֶן בְּטָהֳרָה.
16 וְכֵן עַמֵּי הָאָרֶץ עַצְמָן - כְּזָבִין[4] לְטָהֳרוֹת, כְּמוֹ
17 שֶׁבַּאֲרָנוּ[5]. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי חֻלִּיהֶן בְּטָהֳרָה - מִדְרָס
18 לְאוֹכְלֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[6]. אֲבָל אוֹכְלֵי חֻלִּיהֶן בְּטָהֳרָה,
19 וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים - אֵינָם כְּזָבִים[7]. אֲפִלּוּ
20 לִתְרוּמָה הֲרֵי זֶה הַפְּרוּשׁ טָהוֹר, אֲפִלּוּ אִם נָגַע בָּהּ
21 בְּגוּפוֹ. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מִדְרָס לְאוֹכְלֵי
22 תְּרוּמָה. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי תְּרוּמָה - מִדְרָס לְקֹדֶשׁ. אֲבָל
23 אוֹכְלֵי תְּרוּמָה עַצְמָן - אֵינָן כְּזָבִין לְקֹדֶשׁ. וּבִגְדֵי
24 אוֹכְלֵי קֹדֶשׁ - מִדְרָס לְחַטָּאת[8], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת
25 פָּרָה אֲדֻמָּה[9]. אֲבָל הַטָּהוֹר לְקֹדֶשׁ - אֵינוֹ כְּזָב
26 לְחַטָּאת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"..בגדי עם הארץ מדרס.. כו'"

לשיטת הרמב"ם, גזירת חכמים על טומאת עם הארץ אינה רק מצד חשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על עמי הארץ **"חזקת טומאה"** כיון שאינם "בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות" ולכן סבר הרמב"ם שהטעם שברגל הם "בחזקת טהרה" אינו משום החשש ד"הוה לאינצויי והי' כל אחד ואחד עושה במה לעצמו כו'" (כשיטת רש"י) כי אין זה טעם מספיק להוציאם מ"חזקת טומאה" אלא מפני ש"הכל מטהרין עצמם ברגל", וכן בטהרת פרת חטאת מפני חומרתה אין מזלזלין בה, ומשום כך נאמנים גם על טהרת יין ושמן של נסכים ועל התרומה בשעת הגתות שבכולם נזהרים גם עמי הארץ ולכן במקרים אלו לא החילו עליהם חכמים חזקת טומאה.

(ע"פ לקו"ש חלק לז ע' 23 והערה 31)

2) משנה, חגיגה יח, ב. 3) הטילו עליהם טומאה כטומאת הכלים שדרס עליהם זב. 4) מטמאים את הטהרות במגע. 5) בפ"י מהלכות מטמאי משכב ומושב. 6) כרב אחא בר אדא (שם יט, ב). 7) ירושלמי שם פ"ב ה"ז. 8) לפרה אדומה שנקראה חטאת, וחכמים החמירו בטהרתה. 9) פי"ג ה"א.

27 ב. וְכֵן[10] עָשׂוּ חֲכָמִים מַעֲלוֹת בִּטְבִילָה. כֵּיצַד? מִי
28 שֶׁטָּבַל בִּלֹּא כַּוָּנָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְחֻלִּין[11], וְאָסוּר
29 בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִטְבֹּל לְמַעֲשֵׂר. טָבַל
30 לְמַעֲשֵׂר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְמַעֲשֵׂר, וְאָסוּר
31 בִּתְרוּמָה. טָבַל לִתְרוּמָה - הֶחְזֵק[12] לִתְרוּמָה, וְאָסוּר
32 בְּקֹדֶשׁ. טָבַל לְקֹדֶשׁ - הֶחְזֵק לְקֹדֶשׁ, וְאָסוּר לְחַטָּאת.
33 טָבַל לְחַטָּאת - הֶחְזֵק לַכֹּל; שֶׁהַטּוֹבֵל לֶחָמוּר - הֶחְזֵק
34 לַקַּל. טָבַל סְתָם וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי
35 זֶה טָהוֹר לְחֻלִּין בִּלְבַד, וְטָמֵא כְּשֶׁהָיָה אֲפִלּוּ
36 לְמַעֲשֵׂר[13]. וְכֵן הַטּוֹבֵל יָדָיו אוֹ הִטְבִּילָן - צָרִיךְ כַּוָּנָה
37 אֲפִלּוּ לְמַעֲשֵׂר. וּמִן הַמַּעֲשֵׂר וָמַעְלָה צָרִיךְ כַּוָּנָה, אֲבָל
38 לְחֻלִּין אֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה. וְכָל הַמַּעֲלוֹת הָאֵלּוּ מִדִּבְרֵי
39 סוֹפְרִים[14]; אֲבָל דִּין תּוֹרָה, הוֹאִיל וְטָבַל מִכָּל מָקוֹם
40 - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לַכֹּל.

10) משנה שם יח, ב. 11) במשנה שם כתוב: "טבל ולא הוחזק (פירוש, לא התכוון) כאילו לא טבל", אבל בגמרא שם יט, א פירשו, כאילו לא טבל למעשר, אבל לחולין הטבילה מטהרתו. 12) הרי הוא בחזקת טהרה. 13) שני, ומכל־שכן לחמורים ממעשר. 14) בגמרא שם משמע, שמעלות דרבנן הן.

41 ג. מִי שֶׁהָיָה[15] טָהוֹר לִתְרוּמָה וְהִסִּיחַ אֶת לִבּוֹ מֵאֱכֹל
42 - נִטְמָא בְּהֶסַּח הַדַּעַת, וְאָסוּר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה עַד
43 שֶׁיִּטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[16]. הָיוּ
44 יָדָיו טְהוֹרוֹת לִתְרוּמָה וְהִסִּיחַ לִבּוֹ מֵאֱכֹל, אַף עַל
45 פִּי שֶׁאוֹמֵר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ יָדַי - הֲרֵי יָדָיו
46 טְמֵאוֹת בְּהֶסַּח הַדַּעַת, שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת[17]. אִם
47 לִתְרוּמָה כֵּן, קַל וָחֹמֶר לְקֹדֶשׁ שֶׁכָּל הַמַּסִּיחַ דַּעְתּוֹ
48 צָרִיךְ טְבִילָה. וְאִם לֹא שָׁמַר עַצְמוֹ מִטֻּמְאַת מֵת וְלֹא
49 יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא נִטְמָא - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ הַזָּאָה שְׁלִישִׁי
50 וּשְׁבִיעִי[18], מִפְּנֵי הֶסַּח הַדַּעַת. וְאִם יָדַע שֶׁלֹּא נִטְמָא

1 בְּמֵת וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִשְּׁאָר טֻמְאוֹת - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ
2 טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[19] אַף לִתְרוּמָה. וְדָבָר בָּרוּר הוּא,
3 שֶׁכָּל אֵלּוּ הַטְּבִילוֹת מִדִּבְרֵיהֶן.

15) טהרות פרק ז מ"ח. כחכמים. 16) מותר לאכול תרומה אפילו לפני שקיעת החמה. זבחים צט, א. 17) רגילות להתעסק ולנגוע בכל דבר (טהרות שם). 18) צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי כמו על טמא מת ממש. 19) למעלה המדובר כשהסיח דעתו מלאכול תרומה אבל יודע הוא שלא נטמא, הטילו עליו חובת טבילה בלבד ואינו צריך הערב שמש, וכאן המדובר כשהסיח דעתו מלהשמר מטומאה, ולפיכך צריך הערב שמש, שמא נגע בטומאה.

4 ד. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים[20] עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בַּשְּׁוָקִים
5 וּבָרְחוֹבוֹת, אֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּרוֹת[21], שֶׁיִּהְיוּ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה,
6 שֶׁמָּא בְּזָב אוֹ בְּמֵת נִטְמְאוּ. וְכֵן הָרֵקִין הַנִּמְצָאִין שָׁם
7 - בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, שֶׁמָּא רֹק זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא הָרֹק
8 הַזֶּה.

20) שבת טו, ב. 21) שאין אנשים מצויים שם.

9 ה. כָּל הַכֵּלִים[22] הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם - טְהוֹרִין, אֲפִלּוּ
10 נִמְצְאוּ דֶּרֶךְ יְרִידָה לְבֵית הַטְּבִילָה[23]. שֶׁלֹּא גָּזְרוּ
11 טֻמְאָה עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם[24], חוּץ מִן
12 הַסַּפְּנִים לִשְׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים[25], מִפְּנֵי חֲמָרַת
13 הַקָּדָשִׁים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסַכִּין הַנִּמְצֵאת
14 בִּירוּשָׁלַיִם בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה; אֲבָל אִם מָצָא סַכִּין
15 בִּירוּשָׁלַיִם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן - שׁוֹחֵט בָּהּ
16 הַקָּדָשִׁים מִיָּד[26], וַאֲפִלּוּ חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת
17 בְּשַׁבָּת[27]; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל הַסַּכִּינִין הַנִּמְצָאִים בַּיּוֹם
18 הַזֶּה[28]. וְכֵן אִם מָצָאָהּ בְּיוֹם טוֹב[29] - שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד;
19 שֶׁחֶזְקַת כָּל הַכֵּלִים בְּיוֹם טוֹב טְהוֹרִין.

22) שקלים פ"ח מ"א. 23) ויש להניח, שנאבדו כשהוליכו אותם לטבילה מטומאתם. פסק כר' יוסי שם. [בעירובין מו, ב אמרו: הלכה כר' יוסי מחבריו]. 24) פסחים יט, ב. 25) בשקלים שם שנינו, שאם מצא סכין בשלושה עשר בניסן, צריך להטבילה לשחיטת הפסח בארבעה עשר. ומפרש רבינו, שהכוונה לנמצאה בירושלים, ומשמיעה המשנה שאף־על־פי שכל ישראל מטהרים סכיניהם לשחיטת הפסח, חוששים שמא נאבדה לפני טבילתה. ומובן שמכל־שכן בכל ימות השנה. 26) מטבילים היו סכיניהם בשלושה עשר בניסן, כדי שיעריב שמשם לפני ארבעה עשר. ואין אנו חוששים, שמא נאבדה בשלושה עשר לפני הטבילה, ונמצא בי"ד, מפני שמכבדים היו את שווקי ירושלים בכל יום. רש"י בפסחים ע, א מפרש מפני שעולי רגל מרובים, אין לחשוש שאיש לא ראה את הסכין זמן רב. ולפלא בעיני, למה נטה רש"י מהנימוק שלמעלה? והלא גמרא ערוכה היא (בפסחים ז, א) שוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום? 27) לא חששו שמא הסכין טמאה ותטמא את הקדשים, ונמצא שהשוחט חילל את השבת שהיא עבירה חמורה (רבינו בפירושו למשנתנו). 28) כל אדם מטביל את סכינו לשחיטת הפסח. 29) שם.

20 ו. מָצָא[30] הַסַּכִּין בִּשְׁלִשָּׁה עָשָׂר - מַזֶּה עָלֶיהָ[31]
21 וּמַטְבִּילָהּ, וְשׁוֹחֵט בָּהּ לְמָחָר; מִפְּנֵי שֶׁעַשָּׂאוּהָ בְּיוֹם
22 זֶה כְּאֵלּוּ יוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר שְׁבִיעִי שֶׁלָּהּ[32].

30) שם. 31) במשנה כתוב: "שונה ומטביל". ומפרש רבינו "שונה" היינו הזאה שניה שמזים ביום השביעי לטומאה. ראה למעלה ה"ג. 32) שכל אחד מטהר סכינו לשחיטת פסח, ומפני שהם יודעים שצריך לטהר מטומאת מת, יש לתלות שהזה הזאה ראשונה ארבעה ימים לפני י"ג בניסן. ולא חששו שמא לא הגיע עדיין יום שביעי לטומאה. ולזה התכוון רבינו באמרו: עשאוה כאילו יום י"ג שביעי שלה.

23 ז. מָצָא סַכִּין קְשׁוּרָה לְסַכִּין הַיְדוּעָה אֲצָלוֹ[33], בֵּין
24 בְּיוֹם טוֹב בֵּין בִּשְׁאָר הַיָּמִים - הֲרֵי הִיא כָּמוֹהָ[34]: אִם
25 טְהוֹרָה - טְהוֹרָה, וְאִם טְמֵאָה - טְמֵאָה.

33) הוא יודע אם טהורה היא או טמאה. 34) רבינו למד זה, מדין קופיץ הקשור לסכין - שנשנה במשנתנו, שהרי אין כל טעם לחלק בין קופיץ לבין סכין לענין זה. [בכסף־משנה מתפלא למה השמיט רבינו דיני קופיץ שנאמרו במשנתנו. ותירץ, מפני שלרבנן דין קופיץ כדין סכין, ורק במקרה בלתי שכיח, כשנשיא גוסס בשלושה עשר ומת בי"ד, שונה דין קופיץ מדין סכין, לפיכך לא הקפיד להודיע דין זה].

26 ח. כָּל הָרֵקִין[35] הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ[36]
27 - גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה[37] כְּשְׁאָר הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים בְּכָל
28 מָקוֹם. וְכָל הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים בַּצְּדָדִין[38] בִּירוּשָׁלַיִם -
29 טְהוֹרִים; שֶׁהַפְּרוּשִׁים הֵן שֶׁמְּהַלְּכִין בַּצְּדָדִין, כְּדֵי
30 שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ בְּמַגַּע עַמֵּי הָאָרֶץ. וּבִשְׁעַת הָרֶגֶל[39]:
31 שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ - טְהוֹרִים, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִים
32 בָּרֶגֶל; וְשֶׁבַּצְּדָדִין - טְמֵאִים[40], שֶׁהַטְּמֵאִים בָּרֶגֶל
33 מְעַטִּים וְהֵן פּוֹרְשִׁים לְצִדֵּי הַדְּרָכִים.

35) שם. 36) באמצע רחובות העיר. 37) שמא הוא של עם הארץ, שרוקו מטמא מדרבנן כרוק הזב. 38) בצידי הרחובות. 39) ב'ימים טובים'. 40) כר' יוסי שם.

34 ט. כְּשֵׁם[41] שֶׁהָרִאשׁוֹן עוֹשֶׂה שֵׁנִי וְהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה
35 שְׁלִישִׁי[42], כֵּן סְפֵק רִאשׁוֹן עוֹשֶׂה סְפֵק שֵׁנִי וּסְפֵק שֵׁנִי
36 עוֹשֶׂה סְפֵק שְׁלִישִׁי.

41) תוספתא טהרות פ"ה ה"ה. 42) בתרומה.

37 י. תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[43] שֶׁנִּטְמְאוּ בְּסָפֵק אָב מֵאָבוֹת
38 הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּטֻמְאָה זוֹ.
39 כְּגוֹן שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ[44] אִם נָגַע בְּאָב זֶה אוֹ לֹא נָגַע.

43) כל הדינים מכאן עד סוף הפרק, מקורם במשניות טהרות פ"ד, ממשנה ד ואילך. 44) פירוש, מה שאמרנו "בספק אב", המדובר בספק אם נגע או לא, והטומאה היא ודאית, ולפיכך רק בטומאה של תורה שורפים תרומה

וקדשים, ולא בטומאה דרבנן, אבל כשהספק הוא בטומאה עצמה והנגיעה ודאית, שנינו (שם מי"א): דבר שהוא אב הטומאה והוא מדברי סופרים - ספיקו טמא. [ולא נתברר לי, למה כתב רבינו "בספק אב", הלא גם כשנגעו באדם או בכלים שהם ראשון דאורייתא, הדין כן? ואולי נקט לשון המשנה שהבאנו "אב הטומאה, והוא מדברי סופרים", ושם לא טימאו אלא אב הטומאה בלבד, ואפילו בנגיעה ודאית, ומלמדנו רבינו שבדאורייתא אפילו ספק נגיעה טמא].

יא. וְיֵשׁ שָׁם[45] סְפֵקוֹת שֶׁאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן וְאֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֲכָלִין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ בָּהֶן, אֶלָּא תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין[46]. וְיֵשׁ שָׁם סְפֵקוֹת שֶׁשּׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קָדָשִׁים[47].

45) ויש במציאות. ניב שכיח בסגנונו של רבינו. 46) מניחים אותם עד שירקבו. 47) שהחמירו חכמים בטהרתם, ולפיכך טומאה שגורמת לשריפת תרומה, על־אחת־כמה־וכמה שתגרום שריפה לקדשים.

יב. אֲבָל עַל סְפֵק סְפֵק הַטֻּמְאָה[48] - אֵין שׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה לְעוֹלָם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קָדָשִׁים[49]; אֶלָּא תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין.

48) כשיש שני ספיקות לצד טהרה, כגון ספק נגע בבית הפרס (מקום שנחרש בו קבר) שטימאו חכמים מספק את הנוגע בו, שמא נגע בעצם כשעורה, ובספק נגע יש שני ספיקות (רבינו בפירושו למשנה יא שם. 49) ["אין צריך לומר" זה, לכאורה סותר ל"אין צריך לומר" שבהלכה יא, שנאמר גבי שורפים. ובכסף־משנה מבאר, שיש פנים לכאן ולכאן. "אין צריך לומר" בדין שורפים, מנומק בסוף ההלכה הקודמת. וה"אין צריך לומר" כאן, בדין אין שורפים, מוסבר מפני שהאיסור לשרוף קדשים טהורים חמור יותר משריפת תרומה. והדברים אינם מניחים את הדעת, שהרי במקרה שיש פנים לכאן ולכאן, צריך לומר בפירוש דין שניהם].

יג. עַל שִׁשָּׁה סְפֵקוֹת[50] שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה, וְכֻלָּם גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[51]. וְאֵלּוּ הֵן: עַל בֵּית הַפְּרָס[52]. וְעַל עָפָר הַבָּא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים[53]. וְעַל בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ[54]. וְעַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים[55]. וְעַל הָרֵקִים הַנִּמְצָאִים. וְעַל מֵי רַגְלֵי אָדָם טָמֵא[56] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵי רַגְלֵי בְּהֵמָה מֻחֶזֶה לְמֻחֶזֶה וְאֵין יָדוּעַ אִם בָּטְלוּ מַרְאִיתָן[57] אִם לֹא. כֵּיצַד? אִם נִטְמְאַת תְּרוּמָה מֻחֶזֶת אֶחָד מִשִּׁשָּׁה אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָן בְּסָפֵק - הֲרֵי זוּ תִּשָּׂרֵף, הוֹאִיל וְוַדַּאי סְפֵקוֹת אֵלּוּ טֻמְאָתָן מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהַמֵּת וְהַזָּב טְמֵאִין מִן הַתּוֹרָה. וְאַחַת תְּרוּמָה שֶׁנִּגְּעָה בְּאַחַת מִשֵּׁשׁ טֻמְאוֹת הָאֵלּוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאַת מֻחֶזֶת אַחַת מֵהֶן וַהֲרֵי הִיא שְׁלִישִׁי לְאַחַת מֵהֶן[58] - הֲרֵי זוּ תִּשָּׂרֵף. אֲבָל אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בְּכָל מָקוֹם אִם נָגַע בְּבֵית הַפְּרָס וּבְאֶרֶץ הָעַמִּים אוֹ לֹא נָגַע, אִם נָגַע בִּבְגָדִים וְרֵקִין וְכֵלִים וּמֵי רַגְלַיִם אוֹ לֹא נָגַע - הֲרֵי אֵלּוּ תּוֹלִין. מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָן מִפְּנֵי הַסָּפֵק, שֶׁמָּא טְמֵאִין הֵן אוֹ טְהוֹרִים; וְאִם תֹּאמַר טְמֵאִין, שֶׁמָּא נָגַע שֶׁמָּא לֹא נָגַע. וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי סְפֵקוֹת, וְאֵין שׁוֹרְפִין עַל שְׁנֵי סְפֵקוֹת אֶלָּא תּוֹלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59].

50) שם מ"ה. 51) מה־שאין־כן בשאר טומאות דרבנן, שאין שורפים אלא תולים. 52) ביארנו בהלכה הקודמת, ראה הלכות טומאת מת פ"י וי"א. 53) תרומה וקדשים שנגעו באפר חוץ־לארץ שהובא לארץ ישראל. ראה הלכות טומאת מת שם. 54) שהם טמאים כמדרס הזב מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נדה (חולין לח, ב). 55) שהם טמאים מספק, כאמור למעלה בהלכה ד. 56) טהרות פ"ד מ"ה. במשנה כתוב "אדם" סתם, ורבינו הוסיף מסברת עצמו את המלה "טמא", פירוש שידוע לנו שהם מאדם טמא, שאם לא ברור לנו, הרי יש כאן שני ספיקות: שמא מאדם טהור הם, ואפילו אם מאדם טמא - שמא בטלו. ראה בהערה הבאה. [ודעת הר"ש שם, שהחמירו אפילו בשני ספיקות]. 57) רבינו מפרש משנתנו ע"פ התוספתא שם פ"ה ה"ב. שנינו שם: "נתערבו (מי רגלים טמאים) במי רגלים אחרים (טהורים), רואין אותן כאילו הן יין במים, אם בטלו מראיהן - טהורין, ואם לאו - טמאים". פירוש, אם כמות יין ככמותם של מי הרגלים הטמאים, נתערבה בכמות מים ככמות הטמאים, היה מראה היין בטל, וכל התערובת היתה מקבלת מראה מים - טהורים, ואם לאו - טמאים. ומלשונו של רבינו משמע, שהמדובר במחצה על מחצה, ולמד זה מלשון המשנה "שהם כנגד מי רגלי בהמה". [אולם כיצד אפשר לקיים יחד את השיעור שבתוספתא ואת הדיוק מלשון המשנה?]. 58) כגון אם נגעה התרומה בדבר שנגע בדבר שנטמא מאב הטומאה. 59) למעלה הי"ב. חומרות יתירות גזרו חכמים בששה ספיקות אלה, עשו הספק כוודאי, ואת שני הספיקות כספק אחד.

יום ו' ה' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבארו ששנים עשר ספיקות טיהרו חכמים ומה דינם לכל דבר.

א. שְׁנַיִם עָשָׂר סְפֵקוֹת[2] טִהֲרוּ חֲכָמִים, וְאֵלּוּ הֵן: סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים לְמִקְוֶה. סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. סְפֵק מַשְׁקִין לְטַמֵּא אֲחֵרִים. אֲבָל לְטַמֵּאת עַצְמָן - טְמֵאִים מְסֻפָּק. סְפֵק הַיָּדַיִם, בֵּין לְטַמֵּאת עַצְמָן בֵּין לְטַמֵּא אֲחֵרִים בֵּין לְטָהֲרַת יָדַיִם מִטֻּמְאָתָן. סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים. סְפֵק הַחֻלִּין. סְפֵק קָרְבָּנוֹת. סְפֵק נְגָעִים. סְפֵק עוֹבֵר וְעוֹמֵד. סְפֵק שְׂרָצִים. סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים. סְפֵק שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת.

2) טהרות פ"ד מ"ז. רבינו השמיט שני ספקות שנאמרו במשנה: ספק נזירות וספק בכורות, מפני שאין להם שייכות לדיני טומאה שבהם הוא עוסק כאן, ובמקומם הוסיף: ספק עובר ועומד, וספק שתי רשויות. וכל השנים־עשר יבוארו בהלכות הבאות.

ב. סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין לַמִּקְוֶה כֵּיצַד? שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפְלוּ לְמִקְוֶה - פְּסָלוּהוּ. סְפֵק נָפְלוּ סָפֵק לֹא

נְפָלוּ; וַאֲפִלּוּ נְפָלוּ[3], סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן שִׁעוּר אוֹ אֵין בָּהֶן - סְפֵקוֹ טָהוֹר, וַהֲרֵי הַמְקֻוֶּה בְּכַשְׁרוּתוֹ. וְאֵין מוֹרִין לוֹ[4] לִטְבֹּל בְּמִקְוֶה זֶה וְלַעֲשׂוֹת טְהָרוֹת לְכַתְּחִלָּה; וְאִם טָבַל וְעָשָׂה - טָהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת.

3) פירוש, או אפילו ידוע לנו שנפלו, אלא שאין אנו יודעים אם היו בהם שלושה לוגין. והרי כאן שני דינים: א. ספק נפלו, ספק לא נפלו; ב. ודאי נפלו מים שאובים, אלא שאין הדבר ידוע אם היה בהם כשיעור הזה (רבינו בפירושו למשנתינו). 4) כרבי יוסי, בתוספתא מקוואות פ"ב ה"ג, בשני מקוואות.

ג. סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם כֵּיצַד? שֶׁרֶץ[5] שֶׁהָיָה צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, בֵּין שֶׁהָיוּ הַמַּיִם בְּכֵלִים[6] אוֹ בְּקַרְקָעוֹת, וְיָרַד לַמַּיִם[7], אֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא מְלֹא אָדָם וְטֻמְאָה[8] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[9], עַד שֶׁיֵּדַע וַדַּאי שֶׁנָּגַע. וְלֹא אָמְרוּ סְפֵק טֻמְאָה צָפָה טָהוֹר אֶלָּא לְשֶׁרֶץ בִּלְבַד[10]. וְכָל הַנִּתְלִים[11] וְהַנִּגְרָרִין[12] - הֲרֵי הֵן כְּמֻנָּחִין[13].

5) במשנתינו (טהרות פ"ד, ז'-ח) כתוב טומאה צפה סתם, ואפשר לפרש כל טומאה שהיא. אולם בגמרא נזיר (סג, ב) אמרו: "צפה אינה מטמאה לענין שרץ" ולמדו זה מהכתוב, ומשמע שמת מטמא, וכן שנינו שם (סד, א) בפירוש. 6) כתנא־קמא במשנתינו. 7) וכל־שכן אם לא היתה הטומאה במים כשירד, ונפלה שם לפני שעלה. 8) שהמקום צר מאוד, והדעת נותנת שנגע. 9) כרבי יוסי, שם. 10) מפני שזה נלמד מהכתוב (ויקרא יא, כט): בשרץ השורץ על הארץ. 11) הטומאה תלויה בחבל וכדומה. 12) אם מישהוא גורר שרץ על פני המים, ואדם אחר נכנס לתוכם. 13) נזיר, שם. ופירשו ב'תוספות' שם ד"ה כל, מפני שאדם אוחז בשרץ אין דינו כצף.

ד. שֶׁרֶץ[14] שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּכְלִי וּכְלִי צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל הַמֵּת[15] אוֹ עַל הַנְּבֵלָה, וַאֲפִלּוּ נִמּוֹחַ הַנְּבֵלָה[16] אוֹ בְּשַׂר מֵת שֶׁתַּחְתָּיו, אוֹ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל שִׁכְבַת זֶרַע הַצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה כְּמֻנָּח עַל הָאָרֶץ, שֶׁסְּפֵקוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. הָיָה שֶׁרֶץ עַל גַּבֵּי שֶׁרֶץ צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה כְּטֻמְאָה עֲבָה שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וּסְפֵקוֹ טָהוֹר. הָיָה מֻנָּח עַל גַּבֵּי מֵי חַטָּאת[17] וּמֵי חַטָּאת צָפִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמֻנָּח אוֹ אֵינוֹ כְּמֻנָּח. לְפִיכָךְ יֵרָאֶה לִי, שֶׁסְּפֵקוֹ טָהוֹר.

14) הדינים שבהלכה זו, הם בעיות בנזיר שם. וכל בעיא אחוזה בזו שקדמה לה, כחוליה בשרשרת של "אם תמצי לומר". ורבינו פוסק בכל מקום כ"אם תימצי לומר". 15) על כזית מן המת וברור לו שלא נגע במת, שאם לא כן הרי נטמא - לדעת רבינו, שטומאה צפה אינה טהורה אלא בשרץ בלבד. 16) ונעשתה כמשקה סמיך (עבה). 17) שהם סמיכים מפני האפר שבהם. דין זה הוא האחרון בשרשרת הבעיות, ונשאר בתיקו.

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁטִּהֲרוּ[18] סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם בֵּין בִּכְלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, כָּךְ טִהֲרוּ סְפֵק טָהֳרָה הַצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם[19] בֵּין בִּכְלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. כֵּיצַד? עֲרֵבָה שֶׁהִיא טְמֵא מֵת וְכִפֶּר תְּרוּמָה כָּרוּךְ בְּסִיב[20] אוֹ בְּנֵיר וְנָתוּן בְּתוֹכָהּ, וְיָרְדוּ לְתוֹכָהּ מֵי גְּשָׁמִים וְנִתְמַלְּאַת, וְנִפְשְׁטָה הַנֵּיר וְהַחֲרֵי הַכְּפָר צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם[21] וְהַנֵּיר מַבְדִּיל בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּיִם, וְסָפֵק נָגַע צְדוֹ[22] בָּעֲרֵבָה סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ[23], מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף.

18) תוספתא, טהרות פ"ה ה"ד. 19) פירוש, הטומאה נחה והטהרה צפה, וספק אם נגעה בטומאה שהיא נחה. 20) גידולים דומים לחוטים שעל גזעי אילנות ואינם מקבלים טומאה. וכן נייר אינו מקבל טומאה. 21) ולא טימאו המים את הכיכר. 22) של הכיכר. 23) שם.

ו. שֶׁרֶץ[24] שֶׁנִּמְצָא צָף עַל גַּבֵּי בּוֹר בְּתוֹךְ הַגַּת[25]: לְתִרוּמָה - סְפֵקוֹ טָמֵא[26], וּלְפוּעָלִין[27] - סְפֵקָן טָהוֹר[28], מִפְּנֵי שֶׁהִיא טֻמְאָה צָפָה.

24) שם פי"א ה"ט. 25) שדורכים בו יין, והשרץ צף על גבי היין. 26) במים טיהרו חכמים אף לתרומה (ראה הלכה ה), אבל לא ביין. 27) אוכלי חולין בטהרה. 28) בתרומה ממש לא טיהרו אלא במים, אבל לאוכלי חולין בטהרה לא חילקו בין מים ליין (כסף־משנה).

ז. סְפֵק מַשְׁקִין[29] לְטַמֵּא אֲחֵרִים - טָהוֹר[30], לְטַמְּאַת עַצְמָן - טָמֵא, כֵּיצַד? הָיָה מַקֵּל בְּיָדוֹ וּבְרֹאשׁוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִים וּזְרָקָן לְתוֹךְ כְּפָרוֹת טְהוֹרוֹת, סָפֵק נָגְעוּ הַמַּשְׁקִין בַּכְּפָרוֹת סָפֵק לֹא נָגְעוּ - טְהוֹרוֹת. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בִּכְלִי זֶה אוֹ לֹא נָגְעוּ - הֲרֵי הַכְּלִי טָהוֹר. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ הַטְּמֵאִין בְּמַשְׁקִין אֲחֵרִים אוֹ לֹא נָגְעוּ - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין הָאֲחֵרִים טְהוֹרִין. אֲבָל טָמֵא שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, אוֹ שֶׁזָּרַק כִּכָּר טָמֵא[31] לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע בַּמַּשְׁקִין סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין בְּסָפֵק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

29) טהרות פ"ד מ"ט. 30) שמשקין אינם מטמאים אחרים מן התורה אלא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. פסק כתנא־קמא. [לקמן (ה"ח) מבאר ה'כסף משנה' דעת רבינו, שלא אמרו ספק ליטמא – טמא, אלא במשקין לבד, אבל ספק אוכלין טהור אפילו לטומאת עצמם. ונראה טעמו, מפני שחכמים החמירו בטומאת משקין יותר מבטומאת אוכלין. ודבריו תמוהים מאוד, שהרי לקמן בהלכה יוד, בהניח הכיכר עד שיינגבו משקין ספק טמאים שנפלו עליה, כתב רבינו שהיא טמאה, ומנמק: "והרי אין כאן משקין אלא כיכר" וצע"ג]. 31) ראה לקמן פט"ו ה"ו.

ח. חָבִית[32] שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין וּפָשַׁט הַטָּמֵא אֶת יָדוֹ לַאֲוִירָהּ[33], סָפֵק נָגַע בַּמַּשְׁקִין סָפֵק לֹא נָגַע בָּהֶן

- הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין[34], וְהֶחָבִית טְהוֹרָה[35]; שֶׁאֵין סְפֵק הַמַּשְׁקִין מְטַמֵּא. וְכֵן אִם נִכְנְסוּ מַשְׁקִין שֶׁהֵן טְמֵאִין מִסְפֵּק לַאֲוִיר הֶחָבִית[36] - הֲרֵי הֶחָבִית טְהוֹרָה[37], וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין[38], שֶׁאֵינָן מִתְטַמְּאִין אֶלָּא מִן הֶחָבִית[39]. וְאִם נִתְעָרְבוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ הַסָּפֵק בַּמַּשְׁקִין שֶׁבַּחָבִית - הֲרֵי כָּל הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין בְּסָפֵק[40], וְהֶחָבִית טְהוֹרָה[41]. וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר[42] - הֲרֵי הַפַּת וְהַתַּנּוּר טְהוֹרִין[43].

32) תוספתא, שם פ"ה ה"ו וה"ז. 33) סתם חבית של חרס היא שמטמאה מאוירה בלי נגיעה. 34) נתבאר בהלכה הקודמת, שספק משקין לטומאת עצמם – טמא. 35) אף־על־פי שמשקין מטמאים כלים. בתוספתא שם ה"ו, הגירסא "טבול יום". ונראה, שגם בדברי רבינו יש להגיה ולכתוב "טבול יום" במקום "טמא", שהרי טמא מטמא את החבית כשהושיט ידו לאוירה. ובדוחק אפשר ליישב את הגירסא שלפנינו ולפרש באדם שהוא ראשון לטומאה, שאינו מטמא כלים. 36) ולא נגעו לא בחבית ולא במשקין שבה. 37) כמו בדין הקודם. 38) אף־על־פי שספק משקין להיטמא – טמא. 39) אם נפל שרץ לאויר כלי חרס, ואוכלין או משקין בתוכו, נטמא הכלי כאילו נגע בו השרץ ונעשה ראשון, אבל האוכלין והמשקין אינם מתטמאים ישר מן השרץ אלא מאויר הכלי, ולפיכך נעשו שניים, ובנידון שלפנינו - מכיוון שהחבית טהורה לא נטמאו המשקין כלל. 40) מפני תערובת משקין שהם טמאים מספק. 41) כמו בדינים הקודמים. 42) של חרס. 43) שם.

ט. הַמְרַבֵּץ[44] בֵּיתוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים אוֹ שֶׁזִּלְפָן[45] וְהָיוּ שָׁם טָהֳרוֹת, סָפֵק נִתְּזוּ עֲלֵיהֶן סָפֵק לֹא נִתְּזוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר[46].

44) שם ה"ח. 45) שפך טיפות טיפות. 46) כדין ספק משקין לטמא אחרים.

י. זֵלֵף[47] מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּטְמֵאִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְנִמְצְאוּ אַחַר כָּךְ מַשְׁקִין[48] עַל כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה: נְטָלָהּ[49] וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ[50] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁסְּפֵק הַמַּשְׁקִין לְטַמֵּא - טָהוֹר. הִנִּיחַ הַכְּפָר עַד שֶׁנִּגְּבוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה בְּסָפֵק; שֶׁסְּפֵק טְמֵאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[51], וַהֲרֵי אֵין כָּאן מַשְׁקִין, אֶלָּא כְּפָר[52] שֶׁהִיא סָפֵק טְמֵאָה סָפֵק טְהוֹרָה.

47) שם. 48) ספק טהורים ספק טמאים. 49) בעוד המשקין על הכיכר. 50) שאל לחכם מה דינה. 51) לקמן פט"ז וי"ח. 52) ואם נטהרה יטעו הרואים, שאינם יודעים שספק משקין לפנינו, ויחשבו שספק ברשות היחיד אפילו לטומאת עצמו טהור. [ראב"ד כאן. ונראה שאינו משיג אלא מפרש סברתו של רבינו, שכל זמן שהמשקין קיימים, אנו דנים את השאלה מבחינת המשקין, והרי קבלה בידינו, שספק משקין לטמא אחרים – טהור, אבל כשנתנגבו המשקין, יצא הענין מדין טומאת משקין, ולפיכך דנים את הכיכר ככל ספק טומאה ברה"ר].

יא. סְפֵק[53] יָדַיִם[54], בֵּין לְהִתְטַמֵּא בֵּין לְטַמֵּא אֲחֵרִים בֵּין לְטָהֳרָתָן[55] - טָהוֹר, כֵּיצַד? הָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כְּפָרִים טְמֵאִין[56], סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כְּפָרִים טְהוֹרִים, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה וּלְפָנָיו שְׁנֵי כְּפָרִים טְהוֹרִים וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן, וְסָפֵק בַּטְּמֵאָה נָגַע סָפֵק בַּטְּהוֹרָה; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כְּפָרִים, אֶחָד טָהוֹר וְאֶחָד טָמֵא, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם, סָפֵק בַּטָּמֵא נָגַע סָפֵק בַּטָּהוֹר נָגַע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה וּלְפָנָיו כְּפָר טָמֵא וְכִפָּר טָהוֹר וְנָגַע בִּשְׁנֵיהֶן, סָפֵק טְמֵאָה בַּטָּמֵא וְהַטְּהוֹרָה בַּטָּהוֹר אוֹ טְמֵאָה בַּטָּהוֹר וְהַטְּהוֹרָה בַּטָּמֵא - הַיָּדַיִם כְּמוֹת שֶׁהָיוּ, וְהַכְּפָרִים כְּמוֹת שֶׁהָיוּ[57]. וְכֵן אִם הָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת וְהִטְבִּילָן[58] אוֹ נִטְלָן[59], סָפֵק שֶׁהַמַּיִם שֶׁטָּהֲרוּ בָּהֶן כִּשְׁרִים לַיָּדַיִם סָפֵק שֶׁהֵן פְּסוּלִין[60], סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן כַּשָּׁעוּר[61] סָפֵק אֵין בָּהֶן, סָפֵק שֶׁהָיָה דָּבָר חוֹצֵץ עַל יָדוֹ סָפֵק שֶׁלֹּא הָיָה - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת.

53) ידים פ"ב מ"ד. 54) דיני טומאת ידים, נתבארו למעלה בפ"ח. 55) אם הטומאה היא וודאית, אלא שנסתפק אם טיהר אותן כדין. 56) שהם ראשונים לטומאה, נתבאר למעלה (פ"ח ה"א), שידיים אינם מתטמאים אלא מראשון לטומאה. זאת דוגמא להתטמא. 57) עד כאן דוגמאות לטמא, ומכאן ואילך דוגמאות "לטהרתן". 58) לקודש (ראה למעלה פי"ב הי"ב). 59) לתרומה. 60) כגון מים שנעשתה בהם מלאכה. [רבינו בפ"ו מהל' ברכות ה"ז מונה ארבעה דברים הפוסלים את המים]. 61) שיעור לנטילה – רביעית הלוג, לטבילה – ארבעים סאה, כמו לטבילת הגוף.

יב. הָיְתָה יָדוֹ אַחַת טְמֵאָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא - אוֹמְרִין לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה טָהֳרוֹת[62] עַד שֶׁיִּטֹּל שְׁתֵּי יָדָיו; וְאִם נָגַע בְּאַחַת מֵהֶן בְּטָהֳרוֹת קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל יָדָיו - טָהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת.

62) רבינו מדמה דין זה לדין שני מקוואות, בתוספתא מקוואות פ"ב ה"ג, שהובאה למעלה ה"ב.

יום ש"ק ו' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר ששנים עשר ספיקות טיהרו חכמים ומה דינם לכל דבר.

א. סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים כֵּיצַד? סָפֵק אָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין וְשָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין[2] סָפֵק שֶׁלֹּא אָכַל וְשֶׁלֹּא שָׁתָה, סָפֵק שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין סָפֵק שֶׁלֹּא בָּא וְשֶׁלֹּא נָפְלוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן אִם אָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִין אוֹ נָפְלוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, וְסָפֵק נָגַע בְּטָהֳרוֹת

אֵלּוּ סָפֵק לֹא נָגַע - חֲרֵי טָהֳרוֹת אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן הָאוֹכֵל סְפֵק אֳכָלִין טְמֵאִים וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין שֶׁהֵן טְמֵאִים בְּסָפֵק - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הָאוֹכֵל תְּרוּמָה תְּלוּיָה[3] - טָהוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מְוַלְּדֵי טֻמְאוֹת[4] שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[5] - סְפֵקָן טָהוֹר. אֲבָל אַב [הַטֻּמְאָה] שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - סְפֵקוֹ טָמֵא; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הָאָב עַצְמוֹ טָמֵא בְּסָפֵק, כְּגוֹן בֵּית הַפָּרָס וְאֶרֶץ הָעַמִּים, שֶׁאֵין שׁוֹרְפִין עַל סְפֵק מַגָּעָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

2) נתבאר למעלה (פרק ח הלכה י) שחכמים גזרו עליו שיהיה כשני לטומאה. 3) תרומה שהיא טמאה מדרבנן אסורה באכילה ואסור לשרוף אותה, שהתורה אסרה לשרוף תרומה טהורה והרי תרומה זו טהורה מן התורה, ולפיכך נקראת "תלוייה", לא נאכלת ולא נשרפת. 4) כל הטומאות מראשון ולמטה נקראים "וולד הטומאה". 5) כגון גויים, עבודה זרה, יין נסך וכדומה, שהם גזירת חכמים.

ב. סְפֵק הַחַלִּין הִיא טָהֳרַת אוֹכְלֵי חֻלִּיהֶן בְּטָהֳרָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים. כֵּיצַד? אוֹכְלֵי חֻלִּיהֶן בְּטָהֳרָה שֶׁנּוֹלַד לָהֶן סְפֵק טְמֵאָה בְּטָהֳרוֹתֵיהֶן - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים, כְּכָל[6] הַסְּפֵקוֹת כֻּלָּן. וְאֵין לָהֶן טֻמְאָה אֶלָּא טֻמְאָה וַדַּאִית.

6) צריך להיות: "בכל" (דפוס רומא ר"מ).

ג. סְפֵק הַקָּרְבָּנוֹת כֵּיצַד? מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁיֵּשׁ עָלָיו סְפֵק חֲמִשָּׁה קָרְבָּנוֹת, כְּגוֹן הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ לֵדוֹת[7] - מֵבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד וְטָהוֹר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים, וְאֵין הַשְּׁאָר עָלָיו חוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה.

7) כגון שהפילה וספק אם נגמרה צורת הוולד או לא. יולדת וזבה מחוייבת להביא קרבנות וכל זמן שלא הביאה אסורה לאכול קודש.

ד. סְפֵק נְגָעִים כֵּיצַד? עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה[8] - סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת נְגָעִים[9].

8) אם נולד הספק לפני שטימאו הכהן. מצורע אינו נטמא כל זמן שלא אמר הכהן שהוא טמא. 9) הלכה ה. [במקומן נקראו: "הלכות טומאת צרעת"].

ה. סְפֵק עוֹמֵד וְעוֹבֵר כֵּיצַד? מְצֹרָע שִׁיּוֹשֵׁב תַּחַת הָאֵילָן וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר, סְפֵק הֶאֱהִיל עָלָיו הָאֵילָן וְטָמֵא סְפֵק לֹא הֶאֱהִיל עָלָיו; וְכֵן אִם הָיָה הַטָּהוֹר יוֹשֵׁב תַּחַת הָאֵילָן[10] וְהַמְּצֹרָע עוֹבֵר תַּחְתָּיו, סְפֵק עָמַד הַמְּצֹרָע וְנִטְמָא הַטָּהוֹר סְפֵק לֹא עָמַד - סְפֵקוֹ טָהוֹר.

10) בתורת כהנים פרשת תזריע הלכה י"ב סימן יד למדו מן הכתוב (ויקרא יג, מו): "הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר - טמא (מפני שהאילן מאהיל עליו ועל המצורע שמקומו כאן), הטהור עומד תחת האילן והטמא עובר - טהור (מפני שאין זה מקום מושבו של המצורע, שהרי הוא רק עובר), אם עמד - טמא".

ו. סְפֵק שְׂרָצִים[11] זֶה סְפֵק הַנִּזְרָקִין. כֵּיצַד? זָרַק שֶׁרֶץ אוֹ דָּבָר טָמֵא לְבֵין הַכְּבָרוֹת, אוֹ שֶׁזָּרַק כְּבָר לְבֵין הַטְּמֵאוֹת, וְסָפֵק נָגַע[12] סָפֵק לֹא נָגַע - חֲרֵי זֶה טָהוֹר, הוֹאִיל וּמָצָא הַכְּבָר הַטָּהוֹר שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּטֻמְאָה. שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת - כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא נָגַע בּוֹ וְאַחַר כָּךְ נָפַל בְּצִדּוֹ, אֶלָּא חֲרֵי הֵן כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן.

11) שם פרק ד הלכה י"ב: "ספק שרצים כשעת מציאתן". ובתוספתא שם (פר ה הלכה ה) אמרו: "ואיזהו ספק שרצים שטיהרו חכמים? זה ספק הנזרקין". 12) בשעה שעבר עליהן, אבל אחר שנח אינו נוגע בכיכרות.

ז. הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֻלְדָּה וּמְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כְּבָרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, סָפֵק נָגַע[13] סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר[14], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָחָה הַטֻּמְאָה[15]. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בּוֹ וְנוֹגֵעַ[16] בַּכְּבָרוֹת, סָפֵק חַי סָפֵק מֵת - חֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת. מַה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּטְלַתּוּ וְהָלְכָה לָהּ; אֲבָל אִם נִמְצָא מֵת בְּפִיהָ[17] - חֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאוֹת[18]. רָאוּהוּ חַי בְּפִיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּצָאוּהוּ[19] מֵת בְּפִיהָ - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת[20]. וְכֵן הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֻלְדָּה וְהַנִּבְלָה בְּפִי הַכֶּלֶב וְעָבְרוּ בֵּין הַטְּהוֹרִים אוֹ שֶׁעָבְרוּ טְהוֹרִים בֵּינֵיהֶן - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לַטֻּמְאָה מָקוֹם קָבוּעַ[21]. הָיוּ מְנַקְּרִין בָּהֶן עַל הָאָרֶץ - חֲרֵי הֵן כְּמֻנָּחִין[22], וּמְטַמְּאִין לְמַפְרֵעַ מִסָּפֵק אִם הָיוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[23].

13) השרץ המת. 14) אפילו ברשות היחיד. 15) טומאה שהיא בתנועה נכללה בגדר "הנזרקים", שספקם טהור. 16) פירוש ראינו שהשרץ נגע בכיכרות. 17) אחר שירדה מן הכיכרות. 18) שכל הטומאות כשעת מציאתן. 19) אחר כן. 20) מפני שהייתה לו (לשרץ זה) חזקת טהרה. 21) פי בעלי חיים אינו מקום קבוע, ולפיכך הוא בכלל "נזרקים". 22) אף על פי שבשעת הניקור השרץ מתנועע. 23) בהלכה ח, שברשות הרבים אפילו טומאה מונחת אינה מטמאה מספק.

ח. סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים כֵּיצַד? טֻמְאָה שֶׁמְּנַחַת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, סָפֵק נָגַע בָּהּ סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר. הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְסָפֵק נָגַע בָּהּ סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת[24] שֶׁטִּהֲרוּ חֲכָמִים אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לְהִשָּׁאֵל[25], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[26].

24) עשרת הספיקות שנמנו בהלכות הקודמות לזו. 25) דעת רבינו, שכל אלו הספיקות טיהרו חכמים מנימוק זה (כסף משנה). 26) לקמן פרק ט"ז הלכה ב, שמי שאין

בו דעת להישאל ספיקו טהור אפילו ברשות היחיד. והטעם, מפני שספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא למדנו מסוטה, ואשה יש בה דעת להישאל ולענות על השאלה ואפשר ללמוד ממנה את הדומה לה בלבד.

ט. סְפֵק שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת כֵּיצַד? הָיָה דָבָר טָמֵא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְדָבָר טָהוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר לְהֵפֶךְ, וְנִגַּע בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן נָגַע, אוֹ שֶׁהֶסִיטוּ[27] אֶת אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הֶסִיט, אִם הָיָה הַדָּבָר הַטָּמֵא מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[28], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן מְטַמֵּא בְּאֹהֶל וְהָאֹהֶל עַל אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן הָאֹהֶל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. אַף עַל פִּי שֶׁסְּפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר, כְּשֶׁיָּבוֹא לִשְׁאֹל אוֹמְרִין לוֹ: אִם טָבַלְתָּ, אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד[29]. אִם טָבַל - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם לֹא טָבַל וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁסְּפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר.

27) הזיז ממקומו. 28) דעת רבינו שהיסט כמשא. 29) ולפיכך תטבול.

י. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא שָׁרוּף[30] וּמֻנָּח עַל גַּבֵּי אֳכָלִין, וְכֵן טַלִּית שֶׁנִּמְצֵאת בְּלוּיָה[31] וּמֻנַּחַת שֶׁנִּמְצֵאת שְׁבוּרָה אוֹ חֲלוּדָה[32] בֵּין הַכֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא אַחַר שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין נִשְׂרַף וְאַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ הַכֵּלִים בְּמַגָּע הַטַּלִּית וְהַמַּחַט נִשְׁבְּרָה אוֹ הֶחֱלִידָה וּבָלְתָה הַטַּלִּית עַד שֶׁטָּהֲרָה[33], שֶׁכָּל הַטְּמֵאוֹת כְּשֶׁעָתָה מְצִיאָתָן.

30) ואינו מטמא. 31) וידוע שנטמאה לפני שבלתה. 32) ויצאה מטומאתה מפני שאינה ראוייה להשתמש בה. 33) בגד טמא שבלה - נטהר.

יא. שְׁנֵי עֵדִים אוֹמְרִין לוֹ נִטְמָא, וְהוּא אוֹמֵר טָהוֹר אֲנִי - הוּא נֶאֱמָן עַל יְדֵי עַצְמוֹ[34]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין אוֹמְרִין לוֹ עֲסֹק בִּטְהָרוֹת; אֶלָּא אִם עָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת, וְיָחוּשׁ לְעַצְמוֹ[35]. עֵד אוֹמֵר נִטְמָא, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמָא, בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָהוֹר. שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִטְמָא, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמָא, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה נִטְמָא. עֵד אוֹמֵר נִטְמָא, וְעֵד אוֹמֵר לֹא נִטְמָא; אִשָּׁה אוֹמֶרֶת נִטְמָא, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לֹא נִטְמָא: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר[36].

34) כחכמים שם ונימוקם אמרו בכריתות יב, א: "שאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים" 35) פירוש, הוא עצמו גם כן ייזהר ולא יעסוק לכתחילה בטהרות עד שיטבול (כסף משנה). 36) ככל ספק טומאה רגיל. [רבינו אינו מבאר דין שניים אומרים נטמאת ושניים אומרים לא נטמאת וגם במשנה אינו, אולם בתוספתא שם הלכה י שנינו שדינו כמו בעד אחד].

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט אלול תשע"ו-ו' תשרי תשע"ז

יום ראשון כ"ט אלול ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעז. מצות לא תעשה רעו. עדר.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וּשְׁמוֹנִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזָּהַר הַדַּיָּן מִלְּהַטּוֹת בְּדִינוֹ גֵּרִים וְיִתּוֹמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם" (דברים כד, יז) הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא-תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט" (ויקרא יט, טו); וְאִם הִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר, מְלַמֵּד שֶׁכָּל-הַמַּטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְאִם הָיָה גֵּר יָתוֹם — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין".

הַמִּצְוָה הַקע"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַדַּיָּנִים לְהַשְׁוֹת בֵּין בַּעֲלֵי הַדִּין וְלִשְׁמוֹעַ כָּל-אֶחָד מֵהֶם עִם אֹרֶךְ דְּבָרָיו אוֹ קִצּוּרָם, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ" (שם) וּבָא הַפֵּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד מְדַבֵּר כָּל-צָרְכּוֹ וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ". וְהוּ אַחַד הָעֲנָיִים שֶׁכּוּלָּם צְווּי זֶה. וְיֵשׁ בּוֹ עוֹד: שֶׁכָּל-אָדָם מְצֻוֶּה לָדוּן דִּין תּוֹרָה אִם הוּא בָּקִי בְּכָךְ וּבַעֲלֵי הַדִּין הִתְחִילוּ (והסכימו) לְטָעוֹן לְפָנָיו (אף על פי שהוא יחיד). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ: "אֶחָד דָּן אֶת-חֲבֵרוֹ דִּבֵּר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ". וְיֵשׁ בּוֹ עוֹד: שֶׁחַיָּב אָדָם לָדוּן אֶת-חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת וְלֹא יְפָרֵשׁ מַעֲשָׂיו וּדְבָרָיו אֶלָּא לְטוֹב וּלְחֶסֶד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כַּוָּנוֹת צְווּי זֶה בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בַּתַּלְמוּד.

הַמִּצְוָה הָרע"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזָּהַר הַדַּיָּן מִלְּהָרוֹג מֵאָדָם מַזִּיק בְּלִי־יַעַל וְרַע הַמִּדּוֹת עַד שֶׁלֹּא יִפְסוֹק עָלָיו דִּין צֶדֶק (ויזכהו מפחד), אֶלָּא חַיָּב לִפְסוֹק וְלֹא יָחוּשׁ לְמַה־שֶּׁיִּקָּרֶה לוֹ מִן־הַנִּזָּקִים מֵאוֹתוֹ אָדָם. אָמַר יִתְעַלֶּה "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ" (דברים א, יז) וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ, שֶׁמָּא תֹּאמַר מִתְיָרֵא אֲנִי מֵאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁמָּא יַהֲרוֹג אֶת־בְּנִי, שֶׁמָּא יַדְלִיק גְּדִישִׁי (ערימת תבואה), שֶׁמָּא יִקְצוֹץ אֶת־נְטִיעוֹתַי — תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ".

1 **הַמִּצְוָה הָעד"ר** — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַחַת
2 שֹׁחַד מִבַּעֲלֵי הַדִּין אֲפִלּוּ לָדוּן בְּצֶדֶק, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְשֹׁחַד
3 לֹא תִקָּח" (שמות כג, ח). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה
4 (בדברים טז, יט). וּבְסִפְרֵי (תחלת פרשת שופטים שם): "לֹא
5 תַקֵּח שֹׁחַד אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת זַכַּאי וּלְחַיֵּב חַיָּב". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ
6 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסַנְהֶדְרִין.

יום שני א' תשרי ה'תשע"ז
מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

הַמִּצְוָה הַשט"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל
אֶת־הַדַּיָּן, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֱלֹהִים (דיין) לֹא תְקַלֵּל" (שמות
כב, כז). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הָרפ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלִּשְׁמוֹעַ
דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּינוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ:
"לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא" (שם כג, א) לְפִי שֶׁעַל הָרֹב יִהְיוּ
דִּבְרֵי בַּעַל דִּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין — שָׁוְא, וּלְפִיכָךְ
הֻזְהַר הַדַּיָּן מִלִּשְׁמוֹעַ אוֹתָם הַדְּבָרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס
בְּדַעְתּוֹ מֻשָּׂג בִּלְתִּי נָכוֹן וּבִלְתִּי אֲמִתִּי וּלְשׁוֹן הַמְכִלְתָּא
(פרשת משפטים שם): "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא — אַזְהָרָה
לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע מִבַּעַל דִּין עַד שֶׁיְּהֵא בַּעַל דִּינוֹ עִמּוֹ;
אַזְהָרָה לְבַעַל דִּין שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּן עַד שֶׁיְּהֵא
חֲבֵרוֹ עִמּוֹ". וּבָאַזְהָרָה עַל עִנְיָן זֶה בְּעַצְמוֹ אָמַר: "מִדְּבַר
שֶׁקֶר תִּרְחָק" (שם, ז), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד' מִשְּׁבוּעוֹת
(לא.). וּבְכְלָל לָאו זֶה אָמְרוּ עוֹד: אַזְהָרָה לְמְסַפֵּר לְשׁוֹן
הָרָע, וּמְקַבֵּל לְשׁוֹן הָרַע, וּמֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
בְּמַכּוֹת (כג.).

הַמִּצְוָה הַשט"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל
אֶת־הַנָּשִׂיא, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר" (שם
כב, כז) וְשָׁם זֶה, כְּלוֹמַר: נָשִׂיא, מַנִּיחוֹ (מתאר ומתכוין)
הַכָּתוּב עַל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לוֹ הַמַּמְשָׁלָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה:
"אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא" (ויקרא ד, כב) וְהַחֲכָמִים אוֹמְרִים אוֹתוֹ
בְּסָתָם. (נותנים תואר זה) עַל רֹאשֵׁי יְשִׁיבָה שֶׁל שִׁבְעִים
זְקֵנִים בִּלְבָד. וּבְכָל־הַתַּלְמוּד וְהַמִּשְׁנָה אוֹמְרִים (חגיגה פרק
ב משנה ב — טז:): "נְשִׂיאִים וַאֲבוֹת בֵּית דִּין, וְנָשִׂיא וְאַב
בֵּית דִּין". וְעוֹד אָמְרוּ (סנהדרין יט:): "נָשִׂיא (הסנהדרין
וכדומה בלשון חז"ל) שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ — כְּבוֹדוֹ מָחוּל;
מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ — אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל". וְדַע שֶׁלָּאו
זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת־הַנָּשִׂיא (שבלשון חז"ל נקרא "נשיא") עִם
הַמֶּלֶךְ, לְפִי שֶׁעִנְיָן לָאו זֶה לְהַזְהִיר מִלְּקַלֵּל כָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ
בְּיָדוֹ שִׁלְטוֹן וְהוּא בַּמַּעֲלָה הַגְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, בֵּין שֶׁזּוֹ מַעֲלָה
שִׁלְטוֹנִית אוֹ מַעֲלָה תּוֹרָנִית וְהִיא הַיְשִׁיבָה. וְכָךְ נִרְאָה
מִדִּינֵי מִצְוָה זוֹ. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

יום שלישי ב' תשרי ה'תשע"ז
מצות לא תעשה שיז.
מצות עשה קעח.

הַמִּצְוָה הַשי"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל אֵיזֶה
אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ" (ויקרא יט,
יד). וּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַה הוּא עִנְיָן אָמְרוֹ: "חֵרֵשׁ". כְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ
מִתְעוֹרֶרֶת (מתוך תאוות נקם) לְהִנָּקֵם מִן־הַמַּזִּיק לְפִי צוּרַת
הַנֶּזֶק הַנִּקְבָּע בַּדְּמְיוֹן (במחשבת הניזוק ובדימיונו הלא
מדוייק), לֹא תֶחְדַּל לְהִתְעוֹרֵר עַד אֲשֶׁר תַּעֲנִישׁ אֶת־הַמַּזִּיק
לְפִי אֹפֶן הַנֶּזֶק הַנִּקְבָּע בַּדְּמְיוֹן; וְרַק כְּשֶׁתַּעֲנִישֶׁנּוּ תָּנוּחַ
אוֹתָהּ הַהִתְעוֹרְרוּת וְתֵעָדֵר אוֹתָהּ הַצְּוָרָה מִן־הַדְּמְיוֹן. יֵשׁ
שֶׁתַּעֲנִישֵׁהוּ בְּקַלָּלָה וּבְזָיוֹן בִּלְבַד וְתָנוּחַ בְּדַעְתָּהּ
(בהעריכה) אֶת־עֶרֶךְ הַנֶּזֶק שֶׁיִּגִּיעַ לַמַּזִּיק בְּאוֹתָם הַדְּבָרִים
וְאֶת־בָּשְׁתּוֹ בָּהֶם. וְיֵשׁ שֶׁהַדָּבָר הוּא גָּדוֹל יוֹתֵר וְלֹא תָּשׁוּךְ
אוֹתָהּ הִתְעוֹרְרוּת עַד שֶׁיִּשָּׁמֵד כָּל־רְכוּשׁוֹ, וְאָז תָּנוּחַ
בְּדַעְתָּהּ אֶת־עֶרֶךְ הַצַּעַר שֶׁהִגִּיעַ לוֹ בְּאָבְדַן רְכוּשׁוֹ. וְיֵשׁ
שֶׁיְּהֵא הַדָּבָר חָמוּר יוֹתֵר וְלֹא תָּנוּחַ עַד שֶׁתִּנָּקֵם מִמֶּנּוּ
בְּגוּפוֹ בְּמִינֵי מַכּוֹת וְחִסּוּר אֵבָרִים. וְיֵשׁ שֶׁיְּהֵא הַדָּבָר חָמוּר
יוֹתֵר, וְלֹא תָּנוּחַ אוֹתָהּ הַהִתְעוֹרְרוּת, עַד שֶׁיִּקַּח אֶת־נַפְשׁ
הַמַּזִּיק וְיַשְׁמִידֵהוּ מִן הַמְּצִיאוּת — וְזוֹהִי הַתַּכְלִית. וְיֵשׁ
שֶׁתִּהְיֶה הִתְעוֹרְרוּת הַנֶּפֶשׁ מוּעֶטֶת מִכְּדֵי בַּקָּשַׁת עֹנֶשׁ
הַמַּזִּיק מֵחֲמַת קַלּוּת חֶטְאוֹ, עַד שֶׁתָּנוּחַ בְּצַעֲקָה וְכַעַס עָלָיו
וּקְלָלָה — אֲפִלּוּ לֹא יִשְׁמַע אִלּוּ הָיָה נוֹכֵחַ שָׁם. וְזֶה
מִפְּרָסָם מִמַּעֲשֵׂי בַּעֲלֵי הַחֵמָה וְהַכַּעַס שֶׁנַּפְשָׁם שׁוֹכֶנֶת
(נרגעת) בְּשֶׁעוּר כָּזֶה בַּחֲטָאִים הַקַּלִּים מְאֹד, אַף־עַל־פִּי
שֶׁלֹּא יָדַע הַחוֹטֵא עַל כַּעַסָם וְלֹא שָׁמַע קְלָלָתָם. וְהָיָה
עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁכָּזֹאת הַתּוֹרָה, שֶׁאָסְרָה קְלָלַת אָדָם
מִיִּשְׂרָאֵל, הִיא: אִם הוּא שׁוֹמֵעַ אֶת־זֶה, מֵחֲמַת הַבּוּשָׁה
וְהַצַּעַר הַמַּגִּיעִים לוֹ: אֲבָל קְלָלַת הַחֵרֵשׁ כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ
וְאֵינוֹ מִצְטַעֵר בְּכָךְ, הֲרֵי אֵין חֵטְא בַּדָּבָר — לְפִיכָךְ
הִשְׁמִיעָנוּ שֶׁהוּא אִסּוּר, וְהִזְהִיר עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵין הַתּוֹרָה
מַקְפִּידָה עַל מַצַּב הַמִּתְחָרֵף בִּלְבָד (שאז יש לאסור רק
כאשר מתבייש — כששומע), אֶלָּא הִקְפִּידָה גַּם עַל מַצַּב
הַמִּתְחָרֵף, שֶׁהֻזְהַר שֶׁלֹּא יְעוֹרֵר נַפְשׁוֹ לִנְקָמָה וְלֹא יַרְגִּילֶנָּה
לִכְעוֹס. וְכָךְ מָצָאנוּ שֶׁבַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה (חז"ל) הֵבִיאוּ רְאָיָה
לְאִסּוּר קְלָלַת כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר "לֹא תְקַלֵּל
חֵרֵשׁ". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ,
מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל־הָאָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּעַמְּךָ לֹא
תָאֹר", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: 'חֵרֵשׁ'? מָה חֵרֵשׁ מְיֻחָד
(שכמעט כל מעלתו בזה) שֶׁהוּא בַּחַיִּים; יָצָא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ
בַּחַיִּים". וּבַמְכִלְתָּא (פרשת משפטים שמות כא, יז): "לֹא
תְקַלֵּל חֵרֵשׁ" דִּבֶּר הַכָּתוּב בָּאֲמְלָלִין שֶׁבְּאָדָם". וּמַה־
שֶּׁאָמַרְנוּ לוֹקֶה — בִּתְנַאי שֶׁיְּקַלֵּל בְּשֵׁם (השם). וְכֵן אִם

קֹלֶל עַצְמוֹ — לוֹקֶה. הִגֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַמְקַלֵּל אֶת־חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם — עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ"; וְהַמְקַלֵּל אִיזֶה דַּיָּן — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם; וְהַמְקַלֵּל נָשִׂיא — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שמות כב, כז): "אֱנִי אֶקְרָא "נָשִׂיא בְּעַמְּךָ" אֶחָד נָשִׂיא וְאֶחָד דַּיָּן בְּמַשְׁמָע, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל"? לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: יֵשׁ מְדַבֵּר דָּבָר אֶחָד וְחַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים. בֶּן־נָשִׂיא שֶׁקִּלֵּל אֶת־אָבִיו — חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים: מִשּׁוּם הָאָב, וּמִשּׁוּם דַּיָּן, וּמִשּׁוּם נָשִׂיא, וּמִשּׁוּם 'בְּעַמְּךָ' מִכָּל־מָקוֹם" (סתם אדם). הִגֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ. וְכָבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִשְּׁבוּעוֹת (לה.).

הַמִּצְוָה הַקע"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָעִיד עֵדוּת לִפְנֵי הַדַּיָּנִים עַל כֹּל מַה־שֶּׁאָנוּ יוֹדְעִים, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בְּכָךְ מִשּׁוּם מִיתַת מִי שֶׁמְּעִידִים עָלָיו, אוֹ הַצָּלָתוֹ; הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ אוֹ הֲרָוָחָתוֹ — חַיָּבִים אָנוּ לְהָעִיר עַל כָּל־זֶה וּלְהוֹדִיעַ לַדַּיָּנִים מַה־שֶּׁרָאִינוּ אוֹ שָׁמָעְנוּ (מפי אחד הצדדים). וּכְבָר הֵבִיאוּ רַבּוֹתֵינוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם רַאֲיָתָם עַל חִיּוּב הַגְּדֻּת הָעֵדוּת מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע" (שם ה, א) וְהָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ — וְהוּא הַכּוֹבֵשׁ עֵדוּתוֹ — חֶטְאוֹ גָּדוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" (שם). וְזֶהוּ דָּבָר כְּלָלִי. אַךְ אִם הָעֵדוּת שֶׁכְּבָשָׁהּ הִיא עֵדוּת מָמוֹן וְנִשְׁבַּע עָלֶיהָ הָעֵד תּוֹךְ כְּבִישָׁתָהּ — חַיָּב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (שם, ה־י) וּלְפִי הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים בִּשְׁבוּעוֹת (פרק ד משנה א — ל.). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסַנְהֶדְרִין (פרק ד משנה ה — לז:) וּבִשְׁבוּעוֹת (שם).

יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ז

מצות עשה קעט.

הַמִּצְוָה הַקע"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְקוֹר עֵדוּת הָעֵדִים וְלִדְרוֹשׁ אוֹתָהּ הֵיטֵב, וְאָז נַעֲנִישׁ וְנִפְסוֹק הַדִּין. וּלְדַקְדֵּק בְּכָךְ בְּכָל־הָאֶפְשָׁר, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִשְׁפּוֹט בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן וּבְמָהִירוּת, וְנָרַע לַזַּכָּאִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר" (דברים יג, טו) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְחִלּוּקֶיהָ וְאֵיךְ הֵן הַדְּרִישׁוֹת וְאֵיךְ הֵן הַחֲקִירוֹת, וְאֵיךְ חַיָּבִים לְדַקְדֵּק בְּכָךְ וְאֵיךְ תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת אוֹ תִּדָּחֶה לְפִי הַחֲקִירוֹת הָאֵלֶּה, בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (מ.).

יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רצא.

הַמִּצְוָה הָרצ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הָעֵד שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בְּדִינוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מֵעִיד עָלָיו אֲפִלּוּ הוּא חָכָם אוֹ יוֹדֵעַ, חֲרִי זֶה לֹא יִהְיֶה עֵד וְ(גם) דַּיָּן וְיוֹרֶה — אֶלָּא יָעִיד בְּמַה־שֶּׁרָאָה וְיִשְׁתּוֹק, וְהַדַּיָּנִים — יַעֲשׂוּ עַל פִּי עֵדוּתוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיֵּרָאֶה לָהֶם, וְהַזְהַר שֶׁלֹּא לְדַבֵּר שׁוּם דָּבָר נוֹסָף עַל הָעֵדוּת. וְזֶהוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת" (במדבר לה, ל) וְכָפַל אֶת־הָאַזְהָרָה בְּעִנְיָן זֶה וְאָמַר: "לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד" (דברים יז, ו), כְּלוֹמַר: לֹא יוּמַת בְּהוֹרָאַת הָעֵד. וּבְגִמָרָא סַנְהֶדְרִין אָמְרוּ: "וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ — בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה". וּבְאָרוּ שֶׁטַּעַם הַדָּבָר: "מִשּׁוּם דְּמַחֲזֵי (שנראה) כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ". וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת בִּלְבַד הוּא שֶׁאָסוּר לוֹ לְלַמֵּד לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רפח.

הַמִּצְוָה הָרפ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲנוֹשׁ אוֹ לְהוֹצִיא מָמוֹן בְּעֵדוּת עֵד אֶחָד, אֲפִלּוּ הָיָה בְּתַכְלִית הַכַּשְׁרוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת" (דברים יט, טו) אָמְרוּ (ספרי שם): "לְכָל־עָוֹן אֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לְשִׁבּוּעָה" (שאם יש עד אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בִּיבָמוֹת וּכְתֻבּוֹת וְסוֹטָה וְגִטִּין וְקִדּוּשִׁין וּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּסֵדֶר נְזִיקִין.

יום שבת קודש ו' תשרי ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רפו.

הַמִּצְוָה הָרפ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַבֵּל עֵדוּת בַּעַל עֲבֵרָה וְלַעֲשׂוֹת עַל פִּי עֵדוּתוֹ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס" (שמות כג, א) בָּא הַפָּרוּשׁ (מכילתא פרשת שופטים): "אַל־תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד, אַל־תָּשֶׁת חוֹמֵס עֵד" — לְהוֹצִיא אֶת־הַחַמְסָנִים (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) וְאֶת־הַגַּזְלָנִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ" ("ובערת הרע מקרבך" — דברים יט, טז), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִסַּנְהֶדְרִין (כז.).

ישעיה פרק ל כג-כז

כג וְנָתַן מְטַר זַרְעֲךָ אֲשֶׁר־תִּזְרַע אֶת־הָאֲדָמָה וְלֶחֶם תְּבוּאַת הָאֲדָמָה וְהָיָה דָשֵׁן וְשָׁמֵן יִרְעֶה מִקְנֶיךָ בַּיּוֹם
הַהוּא כֶּר נִרְחָב: כד וְהָאֲלָפִים וְהָעַיָרִים עֹבְדֵי הָאֲדָמָה בְּלִיל חָמִיץ יֹאכֵלוּ אֲשֶׁר־זֹרֶה בָרֵחַת וּבַמִּזְרֶה:
כה וְהָיָה ׀ עַל־כָּל־הַר גָּבֹהַ וְעַל כָּל־גִּבְעָה נְשָׂאָה פְּלָגִים יִבְלֵי־מָיִם בְּיוֹם הֶרֶג רָב בִּנְפֹל מִגְדָּלִים: כו וְהָיָה
אוֹר־הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ יְהוָה אֶת־שֶׁבֶר
עַמּוֹ וּמַחַץ מַכָּתוֹ יִרְפָּא: (פ) כז הִנֵּה שֵׁם־יְהוָה בָּא מִמֶּרְחָק בֹּעֵר אַפּוֹ וְכֹבֶד מַשָּׂאָה שְׂפָתָיו מָלְאוּ זַעַם
וּלְשׁוֹנוֹ כְּאֵשׁ אֹכָלֶת:

רש"י

(כג) ונתן. הקב"ה את מטר זרעך: **ושמן.** ל' דבר שמן ואינו ל' שמן לפיכך טעמו למטה ונקוד קמץ: **כר נרחב.** עד שיהיו הכרים שמנים ורחבים: **כר.** כבש. ל"א מישור נרחב כמו (בראשית יב) ככר הירדן וכמו (ויקרא כג) כרמל כר שהוא מלא תבואה: **(כד) והאלפים.** שוורי': **בליל חמיץ.** כמו (איוב ז) על בלילו, קשין ותבן מחומצין ומחוזקין בתבואה שבתוכם יאכלו: **אשר זורה.** התבואה פעמיים אחת ברחת ואחת במזרה כדי לנקות התבואה לפיכך יהיה התבן בלול בתבוא' שזורה במזרה אצל הקשין: **רחת.** פיל"א בלע"ז: **מזרה.** יו"ן בלע"ז, ומדרש אגדה בליל ל' בלול שיהא האוכל בלול בתבן: **(כה) יבלי מים.** נהרי מים כמו (ירמיה יז) ועל יובל ישלח שרשיו: **ביום הרג רב.** שיהא טבח גדול (בארץ אשור), ויונתן תרגם ביום קטול רב במיפל רברבין: **(כו) שבעתים כאור שבעת הימים.** שבעתים שבע שבעיות כאור של שבעת הימים הרי ארבעים ותשע שביעיות העולים לשלש מאות וארבעים ושלשה: **(כז) שם ה'.** גבורתו שתהא לו לשם מה שיעשה סנחריב: **בא ממרחק.** להאמין מה שהבטיח זה ימים רבים: **משאה.** ה"א יתירה ואינו אלא כמו משא לפיכך נקודה רפי:

מצודת דוד

(כג) ונתן מטר זרעך. האל יתן מטר לצורך זרעך וכו' וכן יתן לך לחם תבואת האדמה כי לא יבוא שדפון וירקון ולא יאכלנו הארבה: **והיה דשן ושמן.** ארצך תהיה דשן ושמן לגדל פירות משובחים: **ירעה.** כל אחד ממקניך ירעה במרעה טובה עד שכל אחד מהכרים יהיה רחב ובעל בשר: **(כד) עובדי האדמה.** כי בהם חורשים השדה לזריעה: **בליל חמיץ יאכלו.** מאכלם יהיה תבואה בלולה במוץ המוחזק ברוב תבואה: **אשר זורה.** ר"ל יחזקו המוץ בתערובות תבואה נקיה אשר זורה ברוח על ידי הרחת ובמזרה להסיר הפסולת כי מרוב הברכה יאכילו גם לבהמות תבואה נקיה: **(כה) והיה על כל הר וכו'. פלגים.** מרוב המטר: **ביום הרג רב.** כל זה הטובה יהיה בעת שיהיה הרג רב במחנה אשור על ידי המלאך המכה בם: **בנפול מגדלים.** באבדן השרים הגדולים שבהם: **(כו) כאור החמה.** תבהיק אורה כמו אור החמה: **יהיה שבעתים כאור וכו'.** יהיה שבעה פעמים ככה וחזר ופירש שיהיה כאור שבעת הימים ביחד והוא ענין משל על רוב הטובה כלפי שנאמר ביום רעה שמש וירח קדרו (יואל ב): **ביום חבוש.** זה הטובה יהיה בעת ירפא שברם ומכתם ר"ל אחר מפלת אשור שיהיה מכה בהם: **(כז) הנה שם ה'.** מפלת אשור שהוא שם גבורתו של המקום הנה המפלה ההיא בא ממרחק, רצה לומר מן השמים על ידי המלאך המכה בהם: **בוער אפו.** הבערת האף וכובד המשא העמוסה על אשור בא ממרחק מן השמים: **שפתיו.** שפתי ה' והוא דברי הנבואה על מפלת אשור: **ולשונו וכו'.** כפל הדבר במ"ש:

מצודת ציון

(כג) דשן. ענינו כמו שמן: **כר.** כבש שמן וכן שלחו כר (לעיל טו): **(כד) והאלפים.** השוורים כמו שגר אלפיך (דברים ז): **והעירים.** כן יקראו החמורים עודם קטנים: **בליל.** מל' בלבול וערבוב: **חמיץ.** מל' חמץ ור"ל מחוזק כדבר המחמץ: **זורה.** ענין פזור התבואה מול הרוח להפריח הפסולת וכן זורה את גורן (רות ג): **ברחת.** שם כלי שזורין בו התבואה ונקרא כן לפי שמניפין אותו אל הרוח: **ובמזרה.** גם הוא שם כלי עשוי לזרות בו התבואה: **(כה) פלגים.** אמות המים המתפלגים ומתפרדים אילך ואילך: **יבלי מים.** גם הוא מענין פלגים כמו ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה יז) וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב): **(כו) חבוש.** ענין כריכת מטלית על מקום השבר כמו ולא חובשו (לעיל א): **ומחץ.** ענין מכה ופצע כמו מחץ ראש (תהלים קי): **(כז) זעם.** כעס וקצף: **אוכלת.** שורפת:

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

תמצא רב (המדבר אנגלית) שיסביר לבתה כהנ"ל (וגם להנכרי – כי גם בשבילו אסון גדול הוא).

יוסיפו (היא ובעלה שי') ביר"ש ויהדות שלהם.

איוב פרק ט טז־כח

טז אִם־קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי לֹא־אַאֲמִין כִּי־יַאֲזִין קוֹלִי: יז אֲשֶׁר־בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי וְהִרְבֶּה פְצָעַי חִנָּם: יח לֹא־יְתַּנֵּנִי
הָשֵׁב רוּחִי כִּי יַשְׂבִּעֵנִי מַמְרֹרִים: יט אִם־לְכֹחַ אַמֵּיץ הִנֵּה וְאִם־לְמִשְׁפָּט מִי יוֹעִידֵנִי: כ אִם־אֶצְדָּק פִּי
יַרְשִׁיעֵנִי תָּם־אָנִי וַיַּעְקְּשֵׁנִי: כא תָּם־אָנִי לֹא־אֵדַע נַפְשִׁי אֶמְאַס חַיָּי: כב אַחַת הִיא עַל־כֵּן אָמַרְתִּי תָּם
וְרָשָׁע הוּא מְכַלֶּה: כג אִם־שׁוֹט יָמִית פִּתְאֹם לְמַסַּת נְקִיִּם יִלְעָג: כד אֶרֶץ | נִתְּנָה בְיַד־רָשָׁע פְּנֵי־שׁפְטֶיהָ
יְכַסֶּה אִם־לֹא אֵפוֹא מִי־הוּא: כה וְיָמַי קַלּוּ מִנִּי־רָץ בָּרְחוּ לֹא־רָאוּ טוֹבָה: כו חָלְפוּ עִם־אֳנִיּוֹת אֵבֶה
כְּנֶשֶׁר טָוּשׁ עָלֵי־אֹכֶל: כז אִם־אָמְרִי אֶשְׁכְּחָה שִׂיחִי אֶעֱזְבָה פָנַי וַאֲבֹלִינָה: כח יָגֹרְתִּי כָּל־עַצְּבֹתָי יָדַעְתִּי
כִּי־לֹא תְנַקֶּנִי:

רש"י

(טז) לא אאמין. לא אוכל להאמין מיראתי אותו כי איך לא אירא אנו: **(יז) אשר בשערה.** נתחלפה צורתי (ס"א שורתי) לפניו: **ישופני.** יכתתני ואכות אותו טחון (דברים ט) מתרגמינן ושפית יתיה: **פצעי.** מכה המוציאה דם וליחה: **(יח) לא יתנני.** אינו מניחני להשיב רוחי אלי: **(יט) אם לכח.** איך אריב עמו אם לכח הוא בא אמיץ הנה הוא: **ואם למשפט** מי יוכל להועידני לפניו ולהחזיק דבר משפטי: **(כ) הלא אם אצדק פי ירשיעני.** כי יסתמו דברי מיראה ויעקשני פי: **(כא) תם אני.** יודע אני בעצמי שאני תם ואעפ"כ לא אדע נפשי במה אמצא נופש: **(כב) אחת היא.** בעולם ועליה אמרתי שתם ורשע הוא מכלה בעבורה, ומה היא: **(כג) אם שוט.** ל' של שטן ימית פתאום את הצדיק: **למסת נקיים.** שהמית ילעג: **(כד) ביד רשע.** כלפי שטן: **פני שופטיה יכסה.** מהבחין בדבר אמת: **ואם לא איפוא.** דבר אמת דבר זה מי הוא המכלה את התמימים: **(כה) וימי.** עם כליון שאר התמימי' קלו מני רץ: **(כו) אבה.** שם נהר שוטף: **יטוש.** יפרח: **(כז) שיחי.** דברי צערי: **פני.** חמתי: **ואבליגה.** אתחזק כמו המבליג שוד על עז (עמוס ה): **(כח) יגורתי כל עצבותי.** שלא יניחוני מלצעוק: **ידעתי כי לא תנקני.** מעווני מלהפרע ממנו:

מצודת דוד

(טז) אם קראתי. אם כשאקרא אל ה' וישיב לי עכ"ז לא אאמין בעצמי אשר ישמע קולי והוא מדרך הפלגה לומר כ"כ הדבר נמנע בעיני עד שאכחיש גם את עצמי: **(יז) אשר בשערה.** הלא הוא אשר כתת אותי ברוח סערה והרבה פצעי בחנם על לא חמס בכפי ואם הייתי נחשב בעיניו היה משדד המערכ' בעבורי (ואף כי תלה היסורים במשפט המערכה עכ"ז יחשב כאלו המקום כתת אותו כי הוא נתן הממשלה ביד המערכה): **(יח) לא יתנני.** אינו מניח אותי להשיב נשימתי אלי כי כל היום ימר לנפשי עד ישביעני מן המרירות: **(יט) אם לכח.** ר"ל הנה הרעות שהביא עלי אם המה מצד הכח והתוקף שיש לו בזולת שמירת המשפט הן ידעתי כי אמיץ הוא וכל יוכל ולא יבצר ממנו אבל אם המה מצד המשפט כאשר יאמרו חברי מי הוא אשר יקבע לי יום מיועד ונקרבה יחד למשפט לברר הדין עם מי: **(כ) אם אצדק.** היתכן אם אמנם אני צדיק במעשי ופי יעשה אותי לרשע בתמיה וכי בעבור אמרי פי אחשב לרשע הלא מעצמי אני תם וישר והוא עשה אותי לעקש בהבאת היסורים על לא חמס ועי"ז הנה נעשיתי עקש להרהר ולהתרעם: **(כא) תם אני.** עם כי אני תם וישר ולא ימצא בי עון עכ"ז לא אכיר בי נפשי החיונית כי הריני כמת ובעבור זה אמאס חיי כי טוב לי המיתה: **(כב) אחת היא.** בזה ישיב על מה שאמר בלדד שרעות הצדיקים המה לטובה ולא כן רעות הרשעים וע"ז אמר הלא מין אחת הם ודרך אחת להם ואיך א"כ ישתנו בפעולתם ע"כ אמרתי שהרעה מכלה התם והרשע זה כזה כי אין טובה באה מן הרעה: **(כג) אם שוט.** ר"ל אף לפי דבריך אשר שבט המכה ימית פתאו' את הרשע כאשר יקבל די גמול מעט מעט' הטוב שעשה ולא כן ימהר להמית את הצדיק הלא גם זאת עוד לטובה יחשב להרשע כי הוא שוחק ומלעיג על המסת הנקיים באריכות ימי היסורין וטובה בעיניו המיתה הפתאומית: **(כד) ארץ נתנה.** הנה הרשע בעודו כל הארץ שלו היתה לעשות בה חפצו לגזול ולעשוק ולרב חזקו הנה שופטי הארץ יעלימו עין ממנו וכאילו יכסה פניהם לבל יסתכלו במעשיו: **אם לא.** ר"ל אם תאמר לא כן הוא איה פה האיש ומי הוא אשר יכזב את אמרי: **(כה) וימי.** אבל אני עם כל צדקותי הנה מהרו ימי ללכת בקלות רב יותר מהאדם הרץ וברחו ממני וכאילו לא ראו טובה כי הכל נשכח עתה בבוא מרבית הרעה: **(כו) חלפו.** עברו עם האניות ההולכות על נהר אבה הממהרות ללכת, עפו מהר כנשר הממהר לעוף בעבור השגת האוכל: **(כז) אם אמרי.** אם אחשב אשכח יללתי וספור תלאותי ואעזוב כעסי ואתחזק להתאפק מלצעוק ומלהתרעם: **(כח) יגורתי.** ראסוף כל העצבון אשר לי לאצרם תוך הלב מבלי לצעוק עוד, הנה עם כל זה ידעתי שלא תנקה אותי מן היסורין ולא ארויח א"כ מאומה:

מצודת ציון

(יז) בשערה. כמו בסערה בסמ"ך: **ישופני.** יכתת אותי כמו הוא ישופך ראש (בראשית ג): **פצעי.** הוא מכה המוציאה דם: **(יח) יתנני.** ענין עזיבה וכן ולא נתן סיחון (במדבר כא): **רוחי.** על הנשימה יאמר: **(יט) יועידני.** ענינו עת קבוע וכן מי כמוני ומי יועידני (ירמיה מט): **(כג) שוט.** שרביט כמו שוט לסוס (משלי כו): **למסת.** מלשון המסה והמגה: **(כו) יטוש.** ימהר ויפרח כי כנשר חש לאכול (חבקוק א) תרגומו דטוס למיכל: **(כז) שיחי.** סיפור התלאות: **פני.** כעסי כמו אתן את פני (ויקרא כ): **ואבליגה.** אתחזק כמו המבליג שוד (עמוס ה): **(כח) יגורתי.** ראסוף כמו אוגר בקיץ (משלי י):

ג שִׁעוּר תְּרוּמָה: עַיִן יָפָה—אֶחָד מֵאַרְבָּעִים. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִשְּׁלִשִּׁים. וְהַבֵּינוֹנִית — מֵחֲמִשִּׁים, וְהָרָעָה — מִשִּׁשִּׁים. תָּרַם וְעָלָה בְּיָדוֹ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים — תְּרוּמָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְתָרוֹם. חָזַר וְהוֹסִיף, חַיָּב בַּמַּעֲשְׂרוֹת. עָלָה בְּיָדוֹ מִשִּׁשִּׁים וְאֶחָד — תְּרוּמָה, וַיַּחֲזֹר וְיִתְרֹם כְּמוֹת שֶׁהוּא לָמוּד; בַּמִּדָּה וּבַמִּשְׁקָל וּבַמְּנָיָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף.

ד הָאוֹמֵר לְשָׁלּוּחוֹ: צֵא וּתְרֹם — תּוֹרֵם כְּדַעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, תּוֹרֵם כַּבֵּינוֹנִית: אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים. פִּחֵת עֲשָׂרָה אוֹ הוֹסִיף עֲשָׂרָה, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף אֲפִלּוּ אַחַת — אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.

פירוש ברטנורא

ג עין יפה אחד מארבעים. מי שהוא נדיב לב ותורם בעין יפה מפריש א' מארבעים: **והבינונית אחד מחמשים.** לאו דברי ב"ש נינהו אלא ת"ק קאמר לה. ומעין יפה דב"ש אתה למד לדבריהם עין רעה ובינונית אע"ג דלא תני לה במתניתין: **ועלה בידו אחד משישים.** כגון שתרם מאומד ועלה בידו אחד משישים והוא עין רעה: **חזר והוסיף חייב במעשרות.** דכבר נפטרו ואין שם תרומה חל על מה שמוסיף, הלכך התוספת הואת הויא טבל גמור וחייבת במעשרות: **משישים ואחד.** כגון שהיו בכרי ששים ואחד סאין ועלה בידו סאה, אותה סאה תרומה: **ויחזור ויתרום כמו שהוא למוד.** [אם הוא רגיל] לתרום אחד מששים יפריש עדיין אחד מששים בסאה, ואם הוא רגיל לתרום אחד מחמשים נמצאו דנשארו עדיין י"א סאין שלא תרמו: **במדה ובמשקל.** כלומר אותו מותר שהוא תורם, מותר לתרום במדה ובמשקל ובמנין. דלא אמרו לתרום מאומד, אלא בתחלת התרומה: **אף שלא מן המוקף.** דסבר ר"י אין צריך לתרום מן המוקף אלא בתחלת תרומה. ואין הלכה כר' יהודה: **מוקף.** קרוב וסמוך ובאותו מקום עצמו:

ד כדעתו של בעל הבית. לפי שיש תורם בעין יפה, ויש בעין רעה, ויש בבינונית: **פיחת עשרה.** ותרם מארבעים: **או הוסיף עשרה.** ותרם ששים: **תרומתו תרומה.** דכיון דבאחד משעורי חכמים תרם יכול למימר ליה אנא להכי אמדתיך: **ואם נתכוין להוסיף.** שהיה יודע דעתו של בעל הבית ובמתכוין הוסיף, אפילו אחד, אין תרומתו תרומה:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

כבר הזכרנו, שהתורה לא נתנה שיעור לתרומה, ואפילו חיטה אחת פוטרת את הכרי, אלא שחכמים קבעו בה שיעור. משנתנו באה ללמד בענין השיעור שקבעו חכמים.

שִׁעוּר תְּרוּמָה – גדולה: **עַיִן יָפָה, אֶחָד מֵאַרְבָּעִים** – נדיב לב התורם בעין יפה מפריש אחד מארבעים (2.5%), **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִשְּׁלִשִּׁים** – אחד משלושים. **וְהַבֵּינוֹנִית** – התורם בעין בינונית, **מֵחֲמִשִּׁים** – מפריש אחד מחמישים (2%). זוהי דעת תנא קמא; ובית שמאי סוברים: אחד מארבעים **(תוספתא)**. **וְהָרָעָה** – התורם בעין קמצנית, **מִשִּׁשִּׁים** – מפריש אחד משישים; ולדעת בית שמאי אחד מחמישים **(תוספתא)**. בירושלמי סמכו שיעורים אלו על מקראות **(עיין "תוספות יום טוב")**. **תָּרַם** – מאומד, על דעת להפריש בעין יפה או בינונית, **וְעָלָה בְּיָדוֹ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים** – שטעה באומד דעתו, **תְּרוּמָה** – הרי זו תרומה, **וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְתָרוֹם** – שנית או להוסיף על תרומתו, הואיל ותרם כאחד השיעורים שקבעו חכמים. **חָזַר וְהוֹסִיף** – עד אחד מחמישים או עד אחד מארבעים, **חַיָּב בַּמַּעֲשְׂרוֹת** – חייב להפריש מעשרות מן התוספת, שאמנם תרומה פטורה מן המעשרות, אבל תוספת זו לא חלה עליה שם תרומה והיא חייבת במעשרות. **עָלָה בְּיָדוֹ מִשִּׁשִּׁים וְאֶחָד** – אחד ששים ואחד, כגון שהיו בכרי ששים ואחד סאים, וכשתרם עלה בידו סאה אחת בלבד, נמצא תרם פחות מכשיעור התרומה שקבעו חכמים, **תְּרוּמָה** – מה שעלה בידו הרי זה תרומה, **וַיַּחֲזֹר וְיִתְרֹם כְּמוֹת שֶׁהוּא לָמוּד** – ויוסיף על מה שתרם עד שיהא ביחד כדי שיעור התרומה שהוא רגיל לתרום, כגון שאם הוא רגיל לתרום אחד מחמישים, וכשתרם ששים ואחד סאים שבכריו ועלה בידו סאה אחת, נמצא שאינה פוטרת אלא חמישים סאה, הריהו מוסיף לתרום כשיעור אחד מחמישים על אחת עשרה הסאים הנותרות, **בַּמִּדָּה וּבַמִּשְׁקָל וּבַמְּנָיָן** – התוספת שהוא מוסיף מותר לו לתרום במידה או במשקל או במנין, שכן מה ששנינו (לעיל א, ז): "אין תורמין לא במידה ולא במשקל ולא במנין" אלא באומד, היינו דווקא בתחילת הפרשת התרומה, אבל בכגון זה שהוא בא לתקן טעותו ולהשלים תרומתו, רשאי הוא לתרום את התוספת במידה או במשקל או במנין. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף** – שכן ההלכה היא, שאין תורמים תרומה גדולה אלא מן המוקף (חלה א, ט), היינו מן הסמוך והקרוב (הרמב"ם מפרש: "מוקף" – מה שהוא תוך היקף מקום אחד), וסובר רבי יהודה, שאף הלכה זו אינה נוהגת אלא בהתחלת הפרשת התרומה, אבל בעניננו שהוא בא להוסיף כדי להשלים שיעור תרומתו, רשאי הוא לתרום את התוספת אף שלא מן המוקף. ברם, תנא קמא סובר, שאף התוספת לא יתרום אלא מן המוקף כדין התרומה הראשונה. וכן הלכה.

באור משנה ד

כבר הזכרנו שרשאי אדם לעשות שליח להפריש לו תרומות ומעשרות, שנאמר (במדבר יח, כח): "כן תרימו גם אתם תרומת ה'", ודרשו: "גם אתם" – לרבות שלוחכם. משנתנו באה ללמד, כיצד השליח עושה שליחותו בשיעור התרומה.

הָאוֹמֵר לְשָׁלּוּחוֹ: צֵא וּתְרֹם – ולא אמר לו כמה יתרום, **תּוֹרֵם כְּדַעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – אם השליח יודע, שבעל הבית רגיל לתרום בעין יפה, הרי הוא תורם אחד מארבעים; ואם הוא רגיל לתרום בעין רעה, יתרום אחד משישים; ואם בעין בינונית, יתרום אחד מחמישים. **אִם** השליח **אֵינוֹ יוֹדֵעַ דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, תּוֹרֵם כַּבֵּינוֹנִית** – כשיעור העין הבינונית, **אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים** – שהואיל ורוב בני אדם תורמים בעין בינונית, הולכים אחר הרוב **("משנה ראשונה")**. **פִּחֵת עֲשָׂרָה** – אם אותו שליח, שאינו יודע דעתו של בעל הבית, תרם אחד משישים, ונמצא פוחת את התרומה, **אוֹ הוֹסִיף עֲשָׂרָה** – שתרם אחד מארבעים **(הרמב"ם)**; ויש מפרשים להיפך: פיחת עשרה – שתרם אחד מארבעים, או הוסיף עשרה – שתרם אחד משישים **(ר"ש; ברטנורא)**, **תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה** – שהואיל ותרם כאחד השיעורים שקבעו חכמים, אף על פי שבא בעל הבית ואמר שדעתו אינה נוחה משיעור זה, יכול השליח לומר לו: "כך אמדתיך", ולכן תרומתו תרומה **(ר"ש)**. **אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף אֲפִלּוּ אַחַת** – אבל אם ידע דעתו של בעל הבית והוסיף בכוונה, אפילו הוסיף אחת על מה שבעל הבית רגיל לתרום, **אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה** – שהואיל ולא תרם כדעתו של בעל הבית נתבטלה שליחותו, ולכן אין תרומתו תרומה. – כך מבארים רוב מפרשי המשנה **(הר"ש; הריבמ"ץ; ברטנורא ועוד)**. אבל הרמב"ם מפרש: פיחת עשרה או הוסיף עשרה – שבדעתו היה לתרום כבינונית ועלתה בידו בטעות אחד מארבעים או אחד ששים, תרומתו תרומה. (מאחר שפיחת או הוסיף שלא בכוונה). ואם נתכוון להוסיף – על הבינונית, אפילו אחד מתשעים ותשעה, אין תרומתו תרומה **(הל' תרומות ד, ז; עיין בפירושו של הרמב"ם למשנתנו, שמפרש שם קצת באופן אחר)**.

ה הַמַּרְבֶּה בִּתְרוּמָה – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר; יָתֵר מִכָּאן, יַעֲשֶׂנָּה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְמָקוֹם אַחֵר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מֻחֱצָה חֻלִּין וּמֻחֱצָה תְּרוּמָה. רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׁם חֻלִּין.

ו בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים מְשַׁעֲרִים אֶת הַכַּלְכָּלָה: בַּבְּכוּרוֹת וּבַסְּיָפוֹת וּבְאֶמְצַע הַקֵּיץ. הַמּוֹנֶה מְשֻׁבָּח, וְהַמּוֹדֵד מְשֻׁבָּח מִמֶּנּוּ, וְהַשּׁוֹקֵל מְשֻׁבָּח מִשְּׁלָשְׁתָּן.

פירוש ברטנורא

ה אחד מעשרה. יכול להרבות ולהפריש תרומה, הואיל ואשכחן שם תרומה במקום אחר שהיא אחד מעשר. ואם רבה יותר אין שם תרומה על אותו רבוי, והוא חולין הטבולין למעשר ומדומע בתרומה, וזו היא תקנתו שיעשנו תרומת מעשר למקום אחר ויתנהו ללוי שיעשנו תרומת מעשר על מעשר טבל שלו והלוי יתן לו חולין כנגד אותו רבוי. והא דקאמר יעשנו תרומת מעשר למקום אחר ולא אמר יעשנו תרומה למקום אחר, לפי שאין תורמין שלא מן המוקף, אבל תרומת מעשר מפרישין אותה שלא מן המוקף: **מחצה חולין ומחצה תרומה.** דסבר יכול אדם לעשות חצי כריו תרומה, דכתיב (דברים יח) ראשית דגנך, דיו לראשית שיהיה כדגן, [ראשית היא תרומה], ודגן הוא השיריים: **עד ששייר שם חולין.** לא בעינן רק שיהיו שיריה ניכרין. והלכה כר"ט ור"ע:

ו הכלכלה. הסל שמודדים בו להפריש המעשרות ותרומת מעשר, שאין מפרישים אותן אלא במדה ובמנין ובמשקל, כדתנן ואל תרבה לעשר אומדות. אבל תרומה גדולה אין מפרישים אותה אלא מאומד כדתנן לעיל: **משערין את הכלכלה.** לידע מה שיכנסו בה מן הפירות: **בבכורות.** בזמן שהפירות בבכוריהן הן במלואן והכלכלה מכילה מהן פחות ממה שהיא מכילה מהן בסוף הקיץ, שכבר התחילו להצטמק והן צנומות דקות: **ובאמצע הקיץ.** שהן מבושלות ואינם מצומקות, הכלכלה מחזקת מן הפירות יותר ממה שמחזקת מהן כשהן מבוכרות במלואן, ופחות ממה שהיא מחזקת מהן בסוף הקיץ כשכבר נצטמקו. הלכך משערין בג' זמנים הללו: **ובסייפות.** פירות שבסוף הקיץ: **המונה משובח.** מן המוציא באומד: **והמודד משובח וכו'.** ודוקא במעשרות ובתרומת מעשר, אבל לא בתרומה גדולה כדפרישית:

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ה

משנתנו דנה במי שמרבה להפריש תרומה יותר מכשיעור שקבעו חכמים אפילו לעין יפה.

הַמַּרְבֶּה בִּתְרוּמָה – עד כמה רשאי הוא להרבות? נחלקו בזה תנאים: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶחָד מֵעֲשָׂרָה** – עד עשירית מהכרי מותר להרבות ולהפריש תרומה, **כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר** – שכן מצינו שתרומת מעשר, ששיעורה אחד מעשרה, נקראת "תרומה", ומכאן שאף תרומה גדולה רשאים להפריש בשיעור אחד מעשרה. **יָתֵר מִכָּאן** – אם הפריש יתר על אחד מעשרה, **יַעֲשֶׂנָּה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְמָקוֹם אַחֵר** – שעל התוספת לא חל שם תרומה, והרי היא חולין וחייבת במעשר, וכיון שהיא מעורבת בתרומה, תקנתה היא, שיעשנה מעשר ראשון ויתן הכל ללוי, והלוי יעשה את המעשר הראשון הזה, המעורב בתרומה, תרומת מעשר על מעשר ראשון שיש לו במקום אחר, ויתן את כל התרומה לכהן. ויש סוברים, שאף בעל הבית ישראל רשאי לעשותו תרומת מעשר על מעשר ראשון שיש לו במקום אחר **(ר"ש; רמב"ם)**, ומכל שכן על מעשר ראשון של אותו כרי עצמו **(הגר"א)**. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מֻחֱצָה חֻלִּין וּמֻחֱצָה תְּרוּמָה** – יכול הוא להרבות בתרומה עד מחצית הכרי, שכתוב: "ראשית דגנך", ודרש: דיו ל"ראשית" שיהא כדגן. **רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׁם חֻלִּין** – רשאי הוא להרבות ולעשות אפילו את רוב הכרי תרומה עד שלא ישאיר ממנו אלא מקצת חולין, ומה שכתוב "ראשית" – היינו שיהיו שיריה ניכרים. ואמנם אם אמר: "כל גרני תרומה", לא אמר כלום. ההלכה כרבי טרפון ורבי עקיבא.

מה ששנינו בדברי רבי אליעזר: "יתר מכאן יעשנה תרומת מעשר למקום אחר" – יש שואלים: ולמה לא יעשנה תרומה גדולה למקום אחר? ומשיבים: לפי שאין תורמים תרומה גדולה אלא מן המוקף, אבל תרומת מעשר מפרישים אפילו שלא מן המוקף (רמב"ם; ברטנורא). ויש דוחים תירוץ זה, שהרי אפשר לתרום מן המוקף, ומיישבים אפוא ענין זה, שאסור לעשות את העודף תרומה גדולה, כיון שאינו טבול לתרומה גדולה ("מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף; "משנה ראשונה"; ועיין "תפארת ישראל" שמיישב הענין בדרך אחרת).

באור משנה ו

בִּשְׁלִשָּׁה פְּרָקִים – זמנים, **מְשַׁעֲרִים אֶת הַכַּלְכָּלָה** – קובעים את שיעורה של הכלכלה, היינו הסל של תאנים או של פירות אחרים, כמה פירות היא מחזיקה, כדי לדעת כמה תרומה צריך להפריש ממנה, כגון אם הכלכלה מחזיקה מאה תאנים, מפריש ממנה כשתי תאנים לתרומה, כמו ששנינו לעיל (א, ז): "אין תורמין לא במידה וכו', אבל תורם הוא את המדוד ואת השקול ואת המנוי": **בַּבְּכוּרוֹת** – **בעונת** הפירות המקדימים להבשיל, שהם מלאים וגסים, והכלכלה אינה מחזיקה מהם אלא מעט, **וּבַסְּיָפוֹת** – ובעונת הפירות המאחרים להבשיל, היינו בסוף הקיץ שהם מצומקים ודקים, והכלכלה מחזיקה מהם הרבה, **וּבְאֶמְצַע הַקַּיִץ** – שהפירות בשלים ואינם גסים, והכלכלה מחזיקה מהם יותר מאשר בעונת הבכורות ופחות מאשר בסוף הקיץ. **הַמּוֹנֶה מְשֻׁבָּח** – המונה את הפירות שבכלכלה, כדי לתרום מן המנוי, הריהו משובח מן התורם על פי אומד דעתו, כלומר ממי שמשער את כמות הפירות שבכלכלה ותורם על פי השערתו זו, **וְהַמּוֹדֵד מְשֻׁבָּח מִמֶּנּוּ** – שיש פירות גסים ויש פירות קטנים, ואין המנין קובע כל כך את שיעורם, לפיכך המודד משובח מן המונה, **וְהַשּׁוֹקֵל מְשֻׁבָּח מִשְּׁלָשְׁתָּן** – שהמשקל הוא השיעור המדוייק ביותר.

בארנו משנתנו כפשוטה, שכהמשך למשניות הקודמות אף היא עוסקת בתרומה גדולה, והיא באה ללמדנו, שאף על פי שאין מפרישים תרומה גדולה אלא מאומד, מכל מקום צריך לקבוע את שיעור הטבל, כדי שאפשר יהא לכוון ולהפריש באומד כשיעור שקבעו חכמים, בעין יפה או בעין בינונית. וזהו ששנינו במשנתנו: "בשלושה פרקים משערים את הכלכלה"... היינו כלכלת הפירות של טבל, שכן בכל עונה כמות הפירות שהיא מחזיקה שונה היא, כמו שבארנו. – פירוש זה מובא ב"מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף וכן גם ב"תפארת ישראל" בשם "לחם שמים".

אבל הרמב"ם מפרש, ש"הכלכלה" היינו הסל שמודדים בו את המעשרות, ומכאן שאין משנתנו עוסקת בתרומה גדולה, שהרי שנינו (לעיל א, ז): "אין תורמין לא במידה ולא במשקל ולא במנין", אלא עוסקת היא בתרומת מעשר. שהואיל ושיעורה מפורש בתורה – "מעשר מן המעשר", אין מפרישים אותה באומד, אלא מדקדקים בשיעורה (הל' תרומות ג, י). וזהו ששנינו במשנתנו: "בשלושה פרקים משערים את הכלכלה"... – היינו הסל שמודדים בו תרומת המעשר, כדי לדייק בכל עונה ועונה בשיעורה. והוא הדין בשאר המעשרות. וכן גם הרב מברטנורא מפרש משנתנו על פי הרמב"ם.

ובענין ששנינו בסיפא כותב הרמב"ם: "דבר שדרכו למדוד מודד, ודבר הנשקל שוקל, ודבר שאפשר למנותו מונה. היה אפשר למנותו ולשוקלו ולמודדו, המונה משובח, והמודד משובח ממנו, והשוקל משובח משניהן" **(שם שם, יא). נמצא לפי הרמב"ם,** שמה ששנינו במשנתנו "והשוקל משובח משלשתן" היינו, שמתוך שלושה אלו – המונה, המודד והשוקל – המשובח ביותר הוא השוקל (עיין "תוספות יום טוב").

ז רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּמֵאָה וְעוֹד; "וְעוֹד" זֶה אֵין לוֹ שִׁעוּר. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן מְשֻׁלָּם אוֹמֵר: "וְעוֹד" קַב לְמֵאָה סְאָה; שְׁתוּת לַמְדַמֵּעַ.

ח רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת מַעֲלוֹת אֶת הַלְּבָנוֹת, לְבָנוֹת מַעֲלוֹת אֶת הַשְּׁחוֹרוֹת; עִגּוּלֵי דְבֵלָה, הַגְּדוֹלִים מַעֲלִים אֶת הַקְּטַנִּים, וְהַקְּטַנִּים מַעֲלִין אֶת הַגְּדוֹלִים; הָעֲגוּלִים מַעֲלִין אֶת הַמַּלְבְּנִים, וְהַמַּלְבְּנִים מַעֲלִין אֶת הָעֲגוּלִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בִּידּוּעַ מַה נְּפָלָה, אֵין מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ; וּכְשֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ מַה נְּפָלָה, מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

פירוש ברטנורא

ז תרומה עולה באחד ומאה. סאה של תרומה שנפלה למאה סאין של חולין, שהם בין הכל אחד ומאה, נוטל אחת מהן ונותנה לכהן והשאר חולין כמו שהיו: **במאה ועוד.** אם נפלה סאה של תרומה לתוך תשעה ותשעים סאין של חולין ומשהו יותר מתשעים ותשעה, וזה המשהו אין לו שיעור, הואיל ויש כאן מאה ועוד משהו, נוטל סאה אחת ונותנה לכהן, והשאר חולין כשהיו: **קב למאה סאה שתות למדמע.** אם נפלה סאה של תרומה בצ"ט של חולין וקב יותר, שהקב הוא שתות למאה של תרומה המדמעת שהסאה ו' קבים. אז נוטל סאה אחת והשאר חולין כשהיו. אבל אם היו החולין פחות מתשעים ותשעה וקב, הכל מדומע, וימכרו כולם לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי סאה של תרומה שבה. והלכה כר"א שאין תרומה עולה בפחות מאחת ומאה. דסתם לן תנא כוותיה בכמה דוכתי. והכל מודים שאין התרומה עולה במאה בלבד, וכ"ש בפחות ממאה דכתיב בתרומת מעשר (במדבר יח) מכל חלבו את מקדשו ממנו, דבר שאתה תורם ממנו אם נפל לתוכו מקדשו, והיינו אחד ממאה, דממאה סאין מפרישין עשרה למעשר ראשון, ומאותן עשרה סאה לתרומת מעשר, ואמר רחמנא שאם חזרה אותה סאה לתשעים ותשעה מקדשתן ונעשה הכל מדומע:

ח תאנים שחורות מעלות את הלבנות. תאנה של תרומה, שחורה או לבנה, שנפלה למאה תאנים של חולין חציין שחורות וחציין לבנות, כולן מצטרפין לבטלה, שאם היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד. ואם שחורה נפלה, מעלה אחת מן השחורות, ואם לבנה מעלה אחת מן הלבנות, והשאר חולין כשהיו: **עגולי דבלה.** דבלות תאנים הנדרסים בענול, גדולים מעלים את הקטנים, אם יש שם חמשים עגולים קטנים וכ"ה עגולים גדולים, ואחד מן הגדולים

משניות מבוארות – קהתי

גם בעל "משנה ראשונה" מבאר משנתנו בתרומת מעשר, אבל בדרך שונה מהרמב"ם, וזה לשונו:

"בזמן הבכורות מונה ומחשב כמה מחזקת כלכלת התאנים, שאם היא מחזקת מאה תאנים, ידע לעשר ממנה בכל זמן עשר, אבל לא יעשר כן באמצע הקיץ עשר תאנים על סמך השיעור הראשון, שבאמצע הקיץ מחזקת יותר, כגון מאה וחמישים. וצריך לעשר חמש עשרה תאנים. וכן בסייפות. הלכך צריך לשערה בשלשת הזמנים הללו, ולא יסמוך בזמן האחר על שיעור הזמן הראשון. וזהו גם ששנינו: "המונה משובח והמודד משובח ממנו" – אפילו בזמן אחד, פעמים שאין הפירות שווים בגדלם, וכשיעשר במנין אין המעשר מכוון; אבל המודד מכוון יותר, שאם מדד פעם אחת את הכלכלה, והיתה מחזקת עשרים רובע, מותר לעשר על סמך הראשון שני רבעים מן הבכורות, שאפילו אינן שוות כל כך, אי אפשר להיות הפרש אלא בדבר מועט מאד. אבל השוקל ודאי שמשובח, שלעולם המשקל שווה". שונה איפוא פירוש זה מפירושו של הרמב"ם, שאין מדובר כאן בכלכלה שמודדים בה את המעשרות אלא בכלכלה שתורמים ומעשרים ממנה (עיין "מלאכת שלמה", שכך מבואר שם גם פירושו של הרמב"ם).

יום שלישי

באור משנה ז

משנתנו דנה בתרומה שנתערבה בחולין, והיא באה ללמד בכמה חולין התרומה בטלה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה – כגון סאה תרומה שנפלה למאה סאה חולין, והם בין הכל אחד ומאה, הרי התרומה עולה, כלומר שהיא בטלה בחולין, והתערובת מותרת לישראל, אלא שצריך ליטול ממנה סאה אחת, היינו כשיעור התרומה שנפלה לתוכה, וליתנה לכהן. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּמֵאָה וְעוֹד** – תרומה עולה במאה ועוד, **"וְעוֹד" זֶה אֵין לוֹ שִׁעוּר** – כגון אם נפלה סאה תרומה לתשעים ותשע סאה ועוד משהו חולין, והם בין הכל מאה ועוד משהו, הרי התרומה בטלה, ונותן ממנה סאה לכהן, והשאר חולין. **רַבִּי יוֹסֵי בֶּן מְשֻׁלָּם אוֹמֵר: "וְעוֹד" קַב לְמֵאָה סְאָה** – שאם נפלה סאה תרומה לתשעים ותשע סאה וקב חולין, הרי זו בטלה; **שְׁתוּת לַמְדַמֵּעַ** – כלומר שה"ועוד" הוא שישית משיעור התרומה המדמעת (הסאה = 6 קבים), שאם אין שיעור זה נוסף על המאה חולין, הכל נעשה מדומע; ולפי זה משערים בכל תערובת, כגון קב תרומה שנפל למאה קב ועוד ששית הקב חולין, הרי זו בטלה. ההלכה כרבי אליעזר. שכן בהרבה מקומות נישנו סתם משניות כמותו. ברם, הכל מודים, שאם אין בחולין אלא תשעים ותשעה כנגד התרומה שנתערבה בה, וכל שכן פחות מכן, הכל נעשה מדומע, כלומר שדין התערובות כתרומה ואסורה לזרים. ובירושלמי סמכו דין זה על הכתוב בתרומת מעשר **(במדבר יח, כט)**: "מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו", ודרשוהו: **דבר שאתה תורם ממנו אם נפל לתוכו, מקדשו**, והיינו: אחד ממאה, שהוא תרומת מעשר על עשרה מעשר ראשון שמפרישים ממאה חולין, ואמרה תורה, שאם חזר אותו "אחד" לתשעים ותשעה הנותרים, הרי הוא מקדשם, ונעשה הכל מדומע. ברם, אין זו אלא אסמכתא בלבד, שכן מן התורה תרומה בטלה ברוב כשאר הדברים האסורים, אלא שחכמים החמירו בתרומה שהיא קודש, שאינה בטלה אלא באחד ומאה, והסמיכו שיעור זה לכתוב, כמו שהבאנו מהירושלמי **(עיין "תוספות יום טוב")**.

באור משנה ח

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת מַעֲלוֹת אֶת הַלְּבָנוֹת – אם תאנה לבנה של תרומה נפלה למאה תאנים של חולין, שחלק מהן שחורות וחלק מהן לבנות, הרי אלו מצטרפות להעלות, כלומר לבטל, את התאנה של תרומה, וכן **לְבָנוֹת מַעֲלוֹת אֶת הַשְּׁחוֹרוֹת** – שאם התאנה של תרומה, שנתערבה במאה התאנים של חולין, היתה שחורה, מצטרפות התאנים הלבנות לתאנים השחורות כדי לבטלה באחד ומאה; **עִגּוּלֵי דְבֵלָה** – תאנים דרוסות ודבוקות שצורת עיגול להן, **הַגְּדוֹלִים מַעֲלִים אֶת הַקְּטַנִּים, וְהַקְּטַנִּים מַעֲלִין אֶת הַגְּדוֹלִים** – אם נפל עיגול של תרומה, גדול או קטן, לתוך עיגולים של חולין, מקצתם גדולים ומקצתן קטנים, ויש בין הכל כדי מאה נגד העיגול של תרומה, הרי הם מצטרפים לבטל את העיגול של תרומה. **הָעֲגוּלִים מַעֲלִין אֶת הַמַּלְבְּנִים, וְהַמַּלְבְּנִים מַעֲלִין אֶת הָעֲגוּלִים** – "מלבנים" היינו תאנים דרוסות ודבוקות שצורת מלבן להן, ומצטרפים העיגולים והמלבנים של חולין לשיעור מאה, כדי לבטל עיגול או מלבן של תרומה שנפל לתוכם. – רבי יהושע סובר, שאף על פי שחלק של התערובת אינו בכלל ספק איסור, מכל מקום הולכים בזה לקולה, והכל מצטרף לבטל את התרומה באחד ומאה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר** – כגון אם התאנה של תרומה שנתערבה בתאנים של חולין היא שחורה, השחורות אסורות משום מדומע, ואין הלבנות מצטרפות עמהן לבטל את התרומה; ואם היא לבנה, הלבנות אסורות. וכן בעיגולים ומלבנים, בגדולים וקטנים, שהדומים לתרומה שנפלה בתוכם, הואיל והם בכלל ספק איסור, אסורים משום מדומע, ואלה שאינם בכלל ספק איסור, אינם מצטרפים לבטל את התרומה. **וְרַבִּי**

ט כֵּיצַד? חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת וַחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת: נָפְלָה שְׁחוֹרָה – שְׁחוֹרוֹת אֲסוּרוֹת וְהַלְּבָנוֹת מֻתָּרוֹת; נָפְלָה לְבָנָה – לְבָנוֹת אֲסוּרוֹת וּשְׁחוֹרוֹת מֻתָּרוֹת; בְּשֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ מַה נָּפְלָה – מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ. וּבְזוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַחְמִיר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵקֵל.

י וּבְזוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מֵקֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַחְמִיר: בְּדוֹרֵס לִטְרָא קְצִיעוֹת עַל פִּי הַכַּד וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹהִי – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן פְּרוּדוֹת, וְהַתַּחְתּוֹנוֹת מַעֲלוֹת אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא תַעֲלֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם מֵאָה כַּדִּים.

פירוש ברטנורא

כשנים מן הקטנים, ונפל לתוכן עגול קטן של תרומה, מסייעות כולן לבטל. וכן עגולים ומלבנים. עגולים הם הנדרסות בעגול, מלבנים תאנים הנדרסות בצורת רבוע כמין דפוס שעושים בו הלבנים מרובעות: **ורבי אליעזר אוסר.** אם שחורה נפלה השחורות אסורות, ואם לבנה נפלה הלבנות אסורות, וכן בגדולים וקטנים, ועגולים ומלבנים, הדומין לאותה שנפלה אסורים: **בידוע מה נפלה.** שחורה או לבנה, אין מעלות, לפי שיכול לאכול האחרות וכיון דמותרות הן אין מסייעות לבטל. אבל אם אין ידוע אם שחורה נפלה או לבנה נפלה, כיון דכולן בספק איסור, מעלות זו את זו. והלכה כר"ע:

ט כיצד. לפרושי מלתיה דר"ע קאתי: **ובזו ר' אליעזר מחמיר.** בהא דתנינן לעיל, אבל במאי דבעינא למימר לקמן הוי איפכא:

י בדורס ליטרא קציעות. ליטרא של תאנים יבשים של תרומה: **על פי חבר.** של חולין, והרבה כדין יש: **ואין ידוע.** באיזה כד דרסה, ובכל כד יש מאה ליטרות של חולין, אפילו אין כאן מאה כדין שרי רבי אליעזר. ואע"פ שידוע הוא שהליטרא של תרומה היא בפי הכד ואינה מעורבת עם החולין, רואין אותן כאילו נפרדו ממקומן ונתערבו החולין בתרומה ועולין באחד ומאה. ורבי יהושע סבר כיון דאינה מעורבת אין התחתונות מסייעות לבטל את העליונות, אלא השולים מותרים והפומים אסורים, עד שיהיו שם מאה כדין ויתבטל פי חבית זה במאה פומין, והלכה כרבי יהושע:

משניות מבוארות – קהתי

עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּיָדוּעַ מַה נָּפְלָה – אם ידוע איזו תאנה נפלה, כגון שחורה או לבנה, **אֵין מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – אין השחורות מעלות את הלבנות ולא הלבנות את השחורות, שאותן שאינן בכלל ספק איסור אינן מסייעות לבטל את התרומה, כמבואר במשנה הבאה, **וּכְשֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ מַה נָּפְלָה** – אם שחורה נפלה או לבנה נפלה, הואיל וכולן בכלל ספק איסור, **מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – מצטרפות הן לבטל את התרומה באחד ומאה. והלכה כרבי עקיבא.

יום רביעי

באור משנה ט

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרש דברי רבי עקיבא.

כֵּיצַד – אומר רבי עקיבא, שבידוע מה נפלה אין מעלות זו את זו, וכשאינו ידוע מה נפלה, מעלות זו את זו? כגון **חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת וַחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת** – של חולין, **נָפְלָה שְׁחוֹרָה** – נפלה תאנה שחורה של תרומה למאה תאנים אלו, **שְׁחוֹרוֹת אֲסוּרוֹת** – משום מדומע, **וְהַלְּבָנוֹת מֻתָּרוֹת** – שהרי אינן ממין התרומה שנפלה לתוכן; **נָפְלָה לְבָנָה** – אם תאנה לבנה של תרומה נפלה למאה התאנים הללו, **לְבָנוֹת אֲסוּרוֹת** – משום מדומע, **וּשְׁחוֹרוֹת מֻתָּרוֹת** – שאינן ממין התרומה; **בְּשֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ מַה נָּפְלָה** – אם תאנה שחורה של תרומה או תאנה לבנה, **מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – מצטרפות כל התאנים לבטל את התרומה באחד ומאה, הואיל וכולן בכלל ספק איסור. **וּבְזוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַחְמִיר** – בדין זה ששנינו כאן רבי אליעזר מחמיר וסובר, שאף על פי שאינו ידוע מה נפלה, אינן מצטרפות, **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵקֵל** – וסובר, שאף על פי שידוע מה נפלה, הרי הן מצטרפות, אבל בדין דלהלן (במשנה הבאה) הרי זה להיפך, שרבי אליעזר מיקל ורבי יהושע מחמיר.

באור משנה י

וּבְזוֹ – בהלכה זו השנוייה להלן במשנתנו, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מֵקֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַחְמִיר: בְּדוֹרֵס לִטְרָא קְצִיעוֹת** – של תרומה; ה"קציעות" הן תאנים חתוכות שמתקינים מהן דבילות, והיו דורסים וכותשים אותן על פני כלים מעוגלים, ועושים מהן "עיגולי דבלה"; **עַל פִּי הַכַּד** – שיש בה מאה ליטרא קציעות של חולין, ויש שם עוד כדים הרבה, שבכל אחת מהן יש מאה ליטרא קציעות (ברטנורא), **וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹהִי** – הכד שדרס על פיה את ליטרת הקציעות של תרומה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן פְּרוּדוֹת** – רואים את הקציעות שבכל כד כאילו אינן דבוקות אלא פרודות, ונמצאות כולן מעורבות, **וְהַתַּחְתּוֹנוֹת מַעֲלוֹת אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת** – כלומר אף על פי שהקציעות של תרומה הן על פי הכד, ואינן מעורבות עם הקציעות שבשולי הכד, מכל מקום מקל בזה רבי אליעזר וסובר, שרואין אותן כאילו הן מעורבות כאחת, והקציעות התחתונות שבכד מצטרפות לבטל במאה ואחד את הקציעות העליונות של תרומה. ברם, בתאנים לבנות ושחורות מחמיר רבי אליעזר וסובר (לעיל במשנה ח), שאינן מעלות אלו את אלו, לפי שניכרות הן ואינן מתערבות **(ברטנורא; "תפארת ישראל").** הרמב"ם מפרש: "מי שלקח ליטרא תאנים של תרומה וכתשן ונתנן על פי כד התאנים של חולין ויש שם הרבה כדים ואין ידוע איזו היא, אומר רבי אליעזר, שאם היה בכל הכדים מאה ליטרא, נחשב כאילו התאנים כולן מפורדות ושנתערב ליטרא במאה ליטרות ותעלה באחד ומאה". **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא תַעֲלֶה** – אין ליטרת הקציעות של תרומה בטלה במאה ואחת ליטראות שבכד, שהואיל והקציעות של תרומה הן על פי הכד, ואינן מעורבות בכל הקציעות שבכד, מחמיר רבי יהושע וסובר, שאין הקציעות התחתונות מצטרפות לבטלן, כלומר שהקציעות שבשולי הכדים מותרות, **עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם מֵאָה כַּדִּים** – אלא אם כן היו שם מאה כד של חולין, ונמצא פי הכד שדרס עליה את הקציעות של תרומה בטל במאה הפיות של הכדים האחרות; ולוקח כד אחת מהן ומוכרה לכהן חוץ מדמי אותה ליטרא של תרומה, והשאר מותרות. ברם, בתאנים לבנות ושחורות מקל רבי יהושע וסובר (לעיל משנה ח), שמעלות אלו את אלו, הואיל ומעורבות הן. והלכה כרבי יהושע.

יש מדייקים בדברי רבי יהושע "עד שיהיו שם מאה כדים", שהולך הוא לשיטתו (לעיל משנה ז), שתרומה עולה במאה ומשהו, הלכך דיו במאה כד, שבמאה הפיות יש בלא ספק מאה ומשהו נגד הליטרא של תרומה ("תוספות אנשי שם"), אבל הרמב"ם פוסק: "אם היו שם מאה כד וכד, הרי זו תעלה" (הל' תרומות יד, ו).

בתוספתא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בענין מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, ומובאת היא בבבלי (ביצה ג, ב; זבחים עג, א), וכן נאמרו דעות שונות בטעם מחלוקת זו (עיין "מלאכת שלמה ו"משנה ראשונה"). מכל מקום משנתנו היא אליבא דרבי מאיר, וביארנוה על פי הרב מברטנורא ו"תפארת ישראל". – ברם, בעל "תפארת ישראל" מוסיף בטעמו של רבי אליעזר, שאף על פי שהקציעות התחתונות אינן בכלל ספק דימוע, מכל מקום סובר רבי אליעזר שהתחתונות מעלות את העליונות, לפי שתרומת פירות מדרבנן היא. וכן מבואר בתוספות (זבחים שם).

יא סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי מְגוּרָה וְקִפְּאָה — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בַּקִּפּוּי מֵאָה סְאָה, תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה. וַרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא תַעֲלֶה. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי מְגוּרָה, יְקַפְּאֶנָּה. וְאִם כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ: תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה? אִם אֵינוֹ יָדוּעַ אִם בְּלוּלוֹת הֵן, אוֹ לְאַיִן נָפְלָה.

יב שְׁתֵּי קִפּוֹת וּשְׁתֵּי מְגוּרוֹת, שֶׁנָּפְלָה סְאָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה — מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הֵן בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת, מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

יג אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא בַּחֲמִשִּׁים אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, שֶׁנָּפְלָה אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה — מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הֵן בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת, מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא בַּחֲמִשִּׁים אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, שֶׁנָּפְלָה אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה — מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הֵן בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת, מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא בַּחֲמִשִּׁים אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, שֶׁנָּפְלָה אַחַת מֵהֶן לְתוֹכָן, חֲצָיָהּ תְּרוּמָה; וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו: תַּעֲלֶה — לֹא שֶׁהַתְּרוּמָה תַּעֲלֶה בַּחֲמִשִּׁים וְאֶחָד, אֶלָּא שֶׁהָיוּ שָׁם מֵאָה וּשְׁנֵי חֲצָיִים.

פירוש ברטנורא

יא מגורה. אוצר שאוגרים בו התבואה: **וקפאה.** הסיר מה שלמעלה, תרגום ויצף הברזל (מ"ב ו) וקפא פרולא: **אם יש בקפוי תעלה באחד ומאה.** מפרש בירושלמי דהכי קאמר אם יש בקפוי עם מה שתחתיו אחד ומאה תעלה, ורבי אליעזר לטעמיה דאמר התחתונות מעלות את העליונות, וקמ"ל דאע"ג דקפאה וגלי דעתיה שלא נתערבה עם התחתונות, אף עפ"כ התחתונות מסייעות לבטל: **ורבי יהושע אומר לא תעלה.** רבי יהושע לטעמיה דאמר לעיל שאין התחתונות מסייעות לבטל: **סאה תרומה וכו'.** סיומא דמלתיה דר' יהושע היא, והכי קאמר כיון דלא תעלה כיצד יעשה, **יקפיאנה.** יסיר מה שצף למעלה ומעט סביב לה עד שידע שהסיר כולה, והשאר הכל חולין: **א"כ למה אמרו.** מתניתין פריך על מלתיה דר' יהושע. אם כן באיזה מקום אמרו תרומה צריכה א' ומאה, כיון שיש תקנה בקפוי. ומשני בשאין ידוע אם נבללה הסאה במגורה אחר שנפלה על פי המגורה, אי נמי מתחלה אין ידוע להיכן נפלה. והלכה כרבי יהושע:

יב שתי קופות. בכל אחת חמשים סאה: **ואין ידוע לאיזו מהן נפלה.** ושתיהן אסורות מספק, מסייעות זו את זו לבטל, ואם רצה להעלות סאה מזו מעלה, מזו מעלה, מחצה מזו ומחצה מזו מעלה. ושתי קופות אפילו הן בשני בתים ואין ידוע לאיזו מהן נפלה סאה של תרומה, מעלות זו את זו, מפני שדרכן להתפנות, והן משלטלות ממקום למקום, ופעמים שמתערבות זו עם זו. אבל שתי מגורות שאינן משלטלות, בזמן ששתיהן בבית אחד, מעלות זו את זו, ואם הן בשני [בתים] אין מעלות זו את זו: **ר"ש אומר אפילו הן בשתי עיירות.** ואין הלכה כר"ש:

יג שנפלה אחת מהן. אגודה אחת כיוצא בהן, ואינה ניכרת מביניהן. ואותה אגודה היתה חציה חולין וחציה תרומה: **שהיו שם מאה ושני חצאים. עם** החצי של תרומה שבה. ואשמעינן רבי יוסי שאין האגודה שחציה תרומה מדמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה, ולא אמרינן שהאגודה כולה תדמע, כיון

משניות מבוארות – קהתי

יום חמישי

באור משנה יא

סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי מְגוּרָה – אסם, שאוגרים בו התבואה, **וְקִפְּאָה** – והסיר מה שלמעלה על פני המגורה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בַּקִּפּוּי מֵאָה סְאָה** – אם במה שהסיר יש מאה סאה חולין, **תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה** – מתבטלת התרומה באחד ומאה; אבל אם אין בקיפוי מאה סאה, אין התבואה שבמגורה מסייעת לבטלה; ואף על פי שלדעת רבי אליעזר שבמשנה הקודמת, התחתונות מעלות את העליונות, שונה הדין כאן משום שקיפה, כלומר שאילו לא קיפה היתה אמנם התבואה שלמטה מצטרפת לבטל את סאת התרומה. אבל הואיל וקיפה, אינה בטלה אלא אם כן יש בקיפוי בלבד מאה סאה כדי לבטלה. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא תַעֲלֶה** – אף על פי שיש בקיפוי מאה סאה, אין התרומה בטלה (**הר"ש לפי דעה אחת בירושלמי**).

פירוש אחר (לפי דעה שנייה בירושלמי): אם יש בקיפוי – יחד עם מה שתחתיו במגורה, מאה סאה – נגד סאת התרומה שנפלה למגורה, תעלה באחד ומאה – שרבי אליעזר הולך לשיטתו, שהתחתונות מעלות את העליונות, והוא בא להשמיענו כאן, שאף על פי שקיפה וגילה דעתו שלא נתערבה התרומה עם מה שלמטה, מכל מקום מצטרף גם מה שלמטה לבטל את התרומה. ורבי יהושע אומר: לא תעלה – כשיטתו במשנה הקודמת, שאין התחתונות מסייעות לבטל את העליונות. ומה היא תקנתה (לדעת רבי יהושע)? **סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי מְגוּרָה, יְקַפְּאֶנָּה** – כלומר יסיר את מה שלמעלה עד שידע שהוציא בחזרה את כל התרומה שנפלה על פיה, והשאר הכל חולין. **וְאִם כֵּן** – אם יש תקנה להתיר את התערובת על ידי קיפוי, **לָמָּה אָמְרוּ: תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה** – כלומר במה אמרו שצריך אחד ומאה כדי לבטלה? **אִם אֵינוֹ יָדוּעַ אִם בְּלוּלוֹת הֵן** – כשאינו ידוע אם הסאה נשארה למעלה או נבללה במגורה לאחר שנפלה על פיה, **אוֹ לְאַיִן נָפְלָה** – או שאינו ידוע מתחילה להיכן נפלה התרומה, שבכגון מקרים אלו אין מקום לקיפוי, ועל כך אמרו חכמים, שעולה היא באחד ומאה.

באור משנה יב

שְׁתֵּי קִפּוֹת – שני סלים של חולין, **וּשְׁתֵּי מְגוּרוֹת** – או שני אסמים של חולין, ויש בכל קופה או בכל מגורה חמישים סאה, **שֶׁנָּפְלָה סְאָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן** – לתוך אחת הקופות או אחת המגורות, **וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה** – ונמצאת כל אחת מהן אסורה מספק, **מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – שתי הקופות או שתי המגורות מצטרפות זו עם זו למאה סאה, כדי לבטל את הסאה של תרומה; ויכול הוא להרים את הסאה מכל קופה או מגורה שירצה, או אפילו מחצה מזו ומחצה מזו. בירושלמי מבואר, ששתי קופות מצטרפות, אפילו הן בשני בתים, שהואיל והקופות מיטלטלות ממקום למקום, יש לפעמים שמערבים אותן זו עם זו, אבל שתי מגורות הואיל והן קבועות במקומן, אינן מצטרפות אלא אם כן היו שתיהן בבית אחד.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הֵן בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת – כלומר שאפילו אם הקופות רחוקות זו מזו, כגון שהיו לאדם שתי קופות בשתי עיירות ונפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, הרי הן **מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – מצטרפות הן לבטל את התרומה. ואין הלכה כרבי שמעון.

יום שישי

באור משנה יג

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא בַּחֲמִשִּׁים אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, שֶׁנָּפְלָה אַחַת מֵהֶן, לְתוֹכָן – אגודה אחת כיוצא בהן, **לְתוֹךְ** – לתוך חמישים האגודות, **חֲצָיָהּ תְּרוּמָה** – ואותה אגודה היתה חציה תרומה וחציה חולין, **וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו** – לפני רבי עקיבא: **תַּעֲלֶה** – התרומה בטלה, ויש להעלות ממנה חצי אגודת ירק כתרומה וליתנה לכהן, **לֹא שֶׁהַתְּרוּמָה תַּעֲלֶה בַּחֲמִשִּׁים וְאֶחָד** – לא מפני שחמישים אגודות הירק מבטלות את האגודה שנפלה לתוכן, **אֶלָּא שֶׁהָיוּ שָׁם מֵאָה וּשְׁנֵי חֲצָיִים** – בחמישים אגודות הרי יש מאה חצאים, ובאגודה שנפלה לתוכן שני חצאים, חציה אחד חולין וחציה השני תרומה, ונמצא שהיו שם מאה ושניים חצאים עם החצי של תרומה, ובא רבי יוסי להשמיענו, שאין אנו אומרים, מאחר שהאגודה

פרק חמישי

א סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמְּאָה חֻלִּין, אוֹ לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, אוֹ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ – בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִים יִרְקָבוּ. אִם טְהוֹרָה הָיְתָה אוֹתָהּ הַסְּאָה, יִמָּכְרוּ לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְרוּמָה, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה. וְאִם לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נָפְלָה, יִקָּרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר. וְאִם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ נָפְלָה, הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ. וְאִם טְמֵאִים הָיוּ אוֹתָן הַחֻלִּין – יֵאָכְלוּ נְקוּדִים אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵרוֹת, אוֹ יִתְחַלְּקוּ לְעַסּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֶהֱא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה.

פירוש ברטנורא

שהיא תרומה מעורבת בחולין:

ה א סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין. דתרומה טמאה נמי עולה באחת ומאה: **ירקבו.** דאי אפשר לכהן לאכלה משום תרומה טמאה. והא דלא תנן ידלקו, משום דחיישינן דלמא אדמדליק להו אתי בהו לידי תקלה ואתי למיכל מניהו, משום דדמוע קיל להו לאינשי ולא מזדהרי ביה כולי האי: **אם טהורה היתה אותה סאה.** וגם החולין טהורים ימכרו לכהנים בדמי תרומה, שדמיה פחותים, לפי שאין לה אוכלים מרובים, וגם אם נטמאת לא חזיא לאכילה: **חוץ מדמי אותה סאה.** שצריך ליתנה לכהן: **ואם למעשר ראשון.** טהור שלא נטלה ממנו תרומת מעשר נפלה. יבקש מן הלוי שיחליפם לו בחולין, ויעשם הלוי תרומת מעשר על טבלו: **ואם למעשר שני וחקדש טהורים נפלה.** יפדו ויאכל דמי המעשר בירושלים, והדמוע יכמור לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה: **ואם טמאים היו.** החולין והמעשר ראשון שנפלה בהן תרומה טהורה, דהשתא לא מצי למעבדינהו תרומת מעשר על מקום אחר. מפריש עליו תרומת מעשר וימכרנו לכהנים, ויאכלום הכהנים נקודים, פירוש ביובש כמו יבש היה נקודים (יהושע ט): **או קליות.** כי היכי דלא תתכשר התרומה הטהורה שיש בה לקבל טומאה דכל אוכל שלא בא עליו משקה מז' משקים אינו מוכשר לקבל טומאה: **או ילושו במי פירות.** כגון מי תותים ורמונים דלא מכשרי: **או יחלקום לעיסות.** שיתן פחות מכביצה בכל עיסה ועיסה, דאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלים, ואינו מטמא טומאת אוכלים. ואי קשיא מאי שנא מסאה תרומה טמאה שנפלה בחולין טהורים דאמרינן ירקבו משום דעושה הכל תרומה ונחשב כתרומה טמאה וטהורה שנתערבו, וא"כ תרומה טהורה וחולין טמאים נמי שנתערבו יחשבו כתרומה טהורה וטמאה שנתערבו ויהיו אסורים באכילה. וי"ל דלא דמי, דלעיל הנך חולין נעשו כתרומה ליאסר לזרים מכח תרומה טמאה, הלכך לכהנים נמי אסירי כדין תרומה טמאה, אבל הנך חולין דהכא אין נעשים תרומה אלא מכח תרומה טהורה, הלכך שריין לכהנים כתרומה טהורה:

משניות מבוארות – קהתי

שנפלה לתוכן היא תרומה מעורבת בחולין תהא כולה מדמעת, וצריך מאה אגודות נגדה כדי לבטלה, אלא אנו אומרים שאין האגודה מדמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה, וכיון שהיו שם מאה ואחד של חולין נגדה, הרי היא בטלה (**רמב"ם; ברטנורא**), שהרי אפילו מאה חולין מבטלים את התרומה. ויש מפרשים, שרבי יוסי בא להביא ראיה לענין שתי קופות, שרואים אותן כאילו הן מעורבות, שכן גם באגודות אנו אומרים "תעלה" אף על פי שאין האגודות מעורבות (**הר"ש והרא"ש**).

באור משנה א

סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה – שאסורה באכילה אף לכהן, ומכל מקום עולה אף היא באחד ומאה, כדין תרומה טהורה, **שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמְּאָה חֻלִּין** – אם נתערבה בחולין שיש בה פחות ממאה סאה, **אוֹ לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן** – או שנפלה לתוך מעשר ראשון שיש בו פחות ממאה סאה, **אוֹ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ** – לתבואה שהוקדשה לאוצר בית המקדש, **בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִים** – בין שהיו אותם החולין או המעשר הראשון וכו' טמאים ובין שהיו טהורים, **יִרְקָבוּ** – שהואיל ונעשה הכל "מדומע", הרי הכל דינו כתרומה טמאה שאסורה באכילה אף לכהן, הלכך אין תקנה לתערובת זו, ומניחים אותה עד שתירקב. הרמב"ם מוסיף: "במה דברים אמורים? בדבר שאין דרכו להאכל חי; אבל בדבר שדרכו להאכל חי לא יניחן. שמא ייתקל בהם ויאכל מהן. אלא ידליק הכל כדרך שמדליקין תרומה טמאה". **ברם**, המפרשים מעירים, שמה ששנו במשנתנו "ירקבו" ולא שנו "ידלקו", לפי שחוששים שמא עד להדלקתם יבואו לידי תקלה ויאכלו מהם, שכן אנשים מקילים בדימוע ואינם נזהרים בו כל כך (**ר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**). **אִם טְהוֹרָה הָיְתָה אוֹתָהּ הַסְּאָה** – ונפלה לפחות ממאה סאה חולין טהורים, **יִמָּכְרוּ לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְרוּמָה** – שהיא בזול, הואיל ואינה מותרת באכילה אלא לכהנים, ונמצא שאין לה אוכלים מרובים, **חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה** – של תרומה שנתערבה בהם, שחייבים ליתנה לכהן. **וְאִם לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נָפְלָה** – אם סאה תרומה טהורה נפלה למעשר ראשון טהור שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר, **יִקָּרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר** – שבמעשר ראשון זה, ויימכר הכל לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה של תרומה ותרומת מעשר שבו, שאף תרומת מעשר ניתנת לכהן. ויש מפרשים, שיבקש מהלוי שיחליפם לו בחולין ויעשם הלוי תרומת מעשר על מעשרות טבל שבידו ויתן הכל לכהן (**הרא"ש; ברטנורא**). **וְאִם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ נָפְלָה** – אם נפלה סאה תרומה טהורה לתוך מעשר שני טהור או לתוך הקדש טהור, **הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ** – ודמי מעשר שני יאכלו בירושלים, ודמי הקדש הרי הם של הקדש, והמדומע ימכר לכהן חוץ מדמי אותה סאה של תרומה. **וְאִם טְמֵאִים הָיוּ אוֹתָן הַחֻלִּין** – שנתערבה בהם סאה תרומה טהורה, **יֵאָכְלוּ נְקוּדִים** – כלומר ימכר המדומע לכהנים, והם יאכלו ממנו ניקודים, היינו ככרות קטנות שכל אחת היא כשיעור חצי ביצה, שאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים, ולכן כשהוא עושה מאותו מדומע כיכר קטנה אין החולין הטמאים שבה מטמאים את התרומה המעורבת בה (**רמב"ם**); ויש מפרשים: נקודים – ביובש, כלשון הכתוב (**יהושע ט, ה**): "יבש היה נקודים" (**ר"ש**), **אוֹ קְלָיוֹת** – קלוי באש ולא מבושל, כדי שלא תוכשר התרומה במשקים לקבל טומאה מן החולין הטמאים שהיא מעורבת בהם ותיאסר לכהן; ושבעה משקים הם המכשירים את האוכלים לקבל טומאה: הטל, המים, היין, השמן, הדם, החלב ודבש דבורים (מכשירין ו, ד); **אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵרוֹת** – כגון מיץ רימונים או תותים וכדומה, שאינם מכשירים לקבל טומאה, **אוֹ יִתְחַלְּקוּ לְעַסּוֹת** – יתחלקו החולין המדומעים להרבה עיסות, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יֶהֱא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה** – שלא יהא בכל אחת מן העיסות חולין טמאים כשיעור ביצה, שבכגון זה לא יטמאו החולין את התרומה המעורבת בהם, שהרי אוכל שהוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים, כמו שהזכרנו לעיל; בכל הדרכים הללו יכול הכהן לאכול את המדומע הזה של חולין טמאים שנתערבה בהם תרומה טהורה. מה שאין כן ברישא שהתרומה היא טמאה, אין למדומע כל תקנה, ולכן שנינו לעיל: "ירקבו". – יש מפרשים, שדין הסיפא "ואם טמאים היו אותן החולין" אינו דווקא בחולין אלא גם במעשר ראשון טמא, שאמנם אי אפשר לקרוא שם לתרומת מעשר שבו או לעשותו תרומת מעשר על מעשרות אחרים, שהרי המעשר טמא ותרומתו אסורה באכילה, אבל אפשר להפריש עליו תרומת מעשר ממקום אחר, ולמכור אחר כך את המדומע לכהנים והם יאכלוהו בדרכים המפורטות לעיל במשנתנו (**ר"ש; ברטנורא**).

ב סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מֵאָה חֻלִּין טְהוֹרִין – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תֵּרוֹם וְתִשָּׂרֵף, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: סְאָה שֶׁנָּפְלָה הִיא סְאָה שֶׁעָלְתָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל נְקוּדִים אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ תְּלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת, אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעָסוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה.

ג סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְמֵאִין, תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל נְקוּדִים אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ תְּלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת, אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעָסוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה.

פירוש ברטנורא

ב סאה תרומה טמאה שנפלה למאה חולין טהורים. והשתא התרומה עולה באחד ומאה ולא נעשה הכל מדומע, והחולין טהורים לא הוכשרו לקבל טומאה ולא טמאתן התרומה טמאה: **תרום ותשרף.** כשם שאם היתה תרומה טהורה תעלה ותאכל, כך הטמאה תרום ותשרף. והאי תשרף דומיא דתרקב, שאסור ליהנות ממנה בשעה ששורפה, דאי שריית ליה ליהנות ממנה אתי למיכלה, דסבור שהיא מותרת ע"י ביטול: **תעלה ותאכל נקודים.** ביובש, כוליה כדפרשינן לעיל. והלכה כחכמים:

ג תעלה ותאכל. בהא מודה רבי אליעזר דאף אותה סאה נאכלת, משום דלעיל תרומה טמאה נפלה, אע"פ שנתבטלה בחולין הטהורים, מ"מ כשמגביהה שם תרומה עליה וחוזרת לשמה הראשון. אבל הכא דטהורה נפלה, אע"פ שהחולין היו טמאים, כשמגביהה חוזרה לשם תרומה טהורה כמו שהיתה:

משניות מבוארות – קהתי

שבת קודש

באור משנה ב

במשנה הקודמת שנינו בענין סאה תרומה שנתערבה בפחות ממאה סאה חולין, שהכל נעשה מדומע. – משנתנו באה ללמד בסאה תרומה שנפלה לתוך מאה סאה חולין, וכבר למדנו, שהתרומה עולה באחד ומאה, בין תרומה טהורה בין תרומה טמאה. ואמנם בתרומה טהורה שנתערבה במאה חולין טהורים, הדין הוא שמוציאים כשיעור התרומה ונותנים לכהן. ברם, משנתנו דנה בתרומה טמאה שנתערבה במאה חולין טהורים, כיצד נוהגים בה? ונחלקו בזה תנאים.

סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מֵאָה חֻלִּין טְהוֹרִין – שלא הוכשרו לקבל טומאה, והתרומה הטמאה לא טימאתן, והיא בטלה באחד ומאה, כמו שבארנו לעיל, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תֵּרוֹם וְתִשָּׂרֵף** – צריך להרים סאה מתוך התערובת וליתנה לכהן, כמו בתרומה טהורה, העולה באחד ומאה, אבל אינה נאכלת, שדינה כדין תרומה טמאה שהכהן שורפה ונהנה בשריפתה, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: סְאָה שֶׁנָּפְלָה הִיא סְאָה שֶׁעָלְתָה** – הסאה שמעלים מתוך התערובת ונותנים לכהן היא אותה סאת התרומה הטמאה שנפלה לתוכה. ויש גורסים: תירוש ותירקב – כלומר שאסור לכהן ליהנות ממנה (**בבלי בכורות כב, ב**); ומכאן מפרש הרב מברטנורא, שאף לפי גירסתנו "תירום ותישרף" הכוונה היא בדומה ל"תירקב", שאסור ליהנות ממנה בשעה ששורפה, שאם יהא מותר לכהן ליהנות ממנה יבוא לאכלה, שיהא סבור שבטלה בחולין והיא מותרת גם באכילה (**עיין "משנה ראשונה"**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל נְקוּדִים** – הסאה בטלה בחולין, ומרימים סאה ונותנים לכהן, והכהן אוכלה נקודים, היינו ככרות קטנות או ביובש, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **אוֹ קְלָיוֹת** – קלוי באש, **אוֹ תְּלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת** – שאינם מכשירים לקבל טומאה, **אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעָסוֹת** – הרבה, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה** – כלומר שלא יהא בעיסה אחת כביצה מן התרומה הטמאה ותטמא את השאר, ואף על פי שהיא בטלה בחולין, מכל מקום הואיל ונותנים ממנה סאה לכהן לשם תרומה, צריך הכהן להיזהר בה שלא לאכלה בטומאה לפי שיש בה קדושת תרומה (**תוספות; הר"ש**). ויש מבארים טעמם של חכמים בפנים אחרות (**עיין בבלי בכורות כג, א; "תוספות יום טוב"; "מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה"**). וההלכה כחכמים.

באור משנה ג

סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְמֵאִין, תַּעֲלֶה – הסאה בטלה, ומרימים מתוך התערובת סאה לכהן, **וְתֵאָכֵל** – סאה זו על ידי הכהן, **נְקוּדִים אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ תְּלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת** – כמו שבארנו במשניות הקודמות, **אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעָסוֹת** – הרבה, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה** – שלא יהא בעיסה אחת כשיעור ביצה מן החולין הטמאים. ואף על פי שבטלה הסאה באחד ומאה, מכל מקום יש בסאה זו שמרימים ונותנים לכהן קדושת תרומה, כמו שבארנו כבר במשנה הקודמת, והיא חוזרת לשם תרומה טהורה כמו שהיתה; הלכך צריך הכהן להיזהר בה שלא תיטמא. ואף רבי אליעזר הסובר במשנה הקודמת: "סאה שנפלה היא סאה שעלתה", מודה כאן שתיאכל נקודים או קליות וכו', שלא אמר רבי אליעזר "סאה שנפלה היא סאה שעלתה" אלא להחמיר אבל לא להקל (**ירושלמי; רמב"ם**).

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

מענתי מאז לזוגתו תי' – שמצטטה לעיל – מובן שלא הייתה בגדר חוקה **כלל**, כ"א ע"מ לבוחנה מזמן לזמן ע"פ התוצאות שלה.

פשוט ש"רקבון" (ולא בתור הכנה לצמיחת "מציאות" טובה יותר **ובהרבה**) – ה"ז היזק היחיד ובמילא גם היזק הרבים, ועד"ז העלם ואי-ניצול כשרונות – וה"ז היפך דבל תשחית והיפך ד**בכל דרכיך** דעהו.

ע"פ כהנ"ל מובן – דבאם לא יוחרב ע"ז המוסד (חינוך) בו נמצא, או שבלאה"כ לא יהי' לו קיום, ואינו קשור בחוזה וכיו"ב – יתענין במשרה מתאימה. ואם יתברר שהמשרה שכותבה מתאימה גם בפרטי', יתענין בה.

קבלה. אזכיר עה"צ ולכחו"ט.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נג עמוד א **תָּנוּ רַבָּנָן** נאמר בפסוק (יחזקאל ח טז) 'וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל ה' בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה' וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִיתָם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ', ויש להקשות **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה'** - לכיוון מזרח, **אֵינִי יוֹדֵעַ** - האם איני מבין מזה **שֶׁאֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה',** הרי ההיכל היה במערב ופתחו למזרח ואם עמדו כשפניהם לכיוון הפתח שבמזרח, ודאי שאחוריהם היה להיכל. **אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'', מְלַמֵּד** שהיה אחוריהם מגולה **שֶׁהָיוּ פּוֹרְעִין עַצְמָן** - מגלין עצמן בחוסר צניעות **וּמַתְרִיזִין** - עושין צרכיהן **כְּלַפֵּי מַטָּה,** ועל כך בא עונשם:

שנינו במשנה: הלויים עומדים על **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת** היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבספר תהילים: **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְהַהוּא מְהַרְהֲנָן דְּהֲוֵי קָמְסַדַּר אַגַּדְתָּא** קַמֵּיהּ - לאותו תלמיד חכם שהיה מסדר אגדות לפניו, וכך **אָמַר לֵיהּ, [מִי] שָׁמִיעַ לָךְ** - האם שמעת **הָנֵי חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** שיר **הַמַּעֲלוֹת** שבתהילים **כְּנֶגֶד מִי אֲמָרָם דָּוִד. אָמַר לֵיהּ** אותו תלמיד חכם, **הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָה דָּוִד** את **הַשִּׁיתִּין** - נקבים שהיו בבנין המזבח עד התהום שבהם היה יורד ניסוך היין של ספלים כל השנה, פגע בחרס שהיה מונח על פתח התהום **וְקָפָא תְּהוֹמָא וּבְעֵי לְמִשְׁטְפָא עָלְמָא** - צף התהום ורצה לשטוף את העולם, באותו זמן **אָמַר דָּוִד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** שיר **הַמַּעֲלוֹת וְהוֹרִידָן.** הקשה לו רב חסדא **אִי הָכִי** - אם כדבריך מדוע נקראים הם **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה 'מַעֲלוֹת',** הרי **'יוֹרְדוֹת' מִיבָּעֵי לֵיהּ** - היה לו לקרותן חמש עשרה שיר היורדות כיון שהם גרמו להוריד המים. **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא לאותו תלמיד חכם **הוֹאִיל** ופתחת בענין זה, **אַדְכַּרְתָּן** - נזכר אני **(מִלְּתָא)** דְּהָכִי **אִתְּמַר, בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָה דָּוִד שִׁיתִּין, קָפָא תְּהוֹמָא וּבְעָא לְמִשְׁטְפָא עָלְמָא, אָמַר דָּוִד מִי אִיכָּא דְּיָדַע** - האם יש מי שיודע **אִי שָׁרֵי לְמִכְתַּב שֵׁם אַחֲמָא** - האם מותר לכתוב את שם ה' על החרס **וְנִשְׁדֵּיהּ בְּתְהוֹמָא וּמָנַח** - ולזורקו לתהום שינוח על פתח התהום ויעצור את המים, או שאסור משום שגורם שימחק השם במים, **וְלֵיכָּא דְּקָאָמַר לֵיהּ מִידִי** - לא היה מי שישיבו דבר. **אָמַר דָּוִד, כָּל דְּיָדַע לְמֵימַר וְאֵינוֹ אוֹמֵר יֵחָנֵק בִּגְרוֹנוֹ,** מדה כנגד מדה, שגורם לעולם להיטבע ולהיחנק. **נָשָׂא אֲחִיתוֹפֶל** כָּל **חָכְמָה כִּבְעָצְמוֹ, וּמַה כדי לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ** - ולהתיר את הסוטה לבעלה אם יתברר שהיא טהורה, **אָמְרָה תּוֹרָה שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדוּשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם** - שכותב על גבי מגילה את הפסוקים מפרשת סוטה ובתוכם יש שם ה' ומוחק אותם לתוך המים, ומשקה את האשה, ואם נמצאת טהורה היא מותרת לבעלה. **לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ** שלא ישטף, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שמותר למחוק את שם ה'. ועל פי קל וחומר זה **אָמַר לֵיהּ** אחיתופל לדוד **דְּשָׁרֵי** - מותר לעשות כך. ואכן **כָּתַב** דוד **שֵׁם** ה' **אַחַמְפָא** - על החרס **וְשָׁדֵי לְתְהוֹמָא** - והשליכו לתהום וצלל ונח על פתח התהום, **וְנָחֵית תְּהוֹמָא שִׁיתַּסַּר אַלְפֵי גְּרָמֵידֵי** - וירד גובה המים שבתהום שש עשרה אלף אמות. **כִּי חָזֵי דְּנָחֵית טוֹבָא** - כאשר ראה דוד שיורד התהום כל כך הרבה, **אָמַר, כַּמָּה דְּמִידְלֵי טְפֵי מִירְטַב עָלְמָא** - כמה שיעלה התהום ויתקרב סמוך לארץ כך תהיה האדמה רטובה ולחה יותר והפירות יגדלו טוב יותר, לכך **אָמַר חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** מזמורי שיר **הַמַּעֲלוֹת וְאַסְּקֵיהּ חֲמֵישׂ אַלְפֵי גְּרָמֵידֵי** - והעלה את התהום חמש עשרה אלף אמות, **וְאוֹקְמֵיהּ בְּאַלְפֵי גְּרָמֵידֵי** - והעמידו בגובה אלף אמות מתחת לאדמה. ולכך נקראו 'שיר המעלות' שהם גרמו לעליית התהום. **אָמַר עוּלָּא, שְׁמַע מִינָּהּ שסּוּמְכָא דְּאַרְעָא אַלְפֵי גְּרָמֵידֵי** - עובי הקרקע עד התהום אלף אמה. מקשה הגמרא: **וְהָא חָזִינַן דְּכָרִינָן פּוּרְתָּא וְנָפְקֵי מַיָּא** - והרי אנו רואים שחופרים מעט, אף שלא בעומק אלף אמה, ובוקעים מים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא הַהוּא מְסוּלְמָא דְּפָרַת** - מים אלו הבוקעים מהחפירות אינם מהתהום, אלא ממחילות [כעין צינורות] שתחת הקרקע המובילות את מי נהר פרת:

רש"י

מפריעין = מגלין. **ומתריזין** — ריעי. **בשעה שכרה דוד שיתין** — ולא סבירא ליה שמששת ימי בראשית נבראו, ואי סבירא ליה שמא נתמלאו עפר או צרורות, וצריך לכרותן. **קפא תהומא** — צף התהום למעלה ויצא. "ויצף הברזל" — מתרגמינן 'וקפא פרזלא' (מלכים ב ו). **אמר ליה** — רב חסדא לדידיה, הואיל ואדכרתן, הכי איתמר. **מי איכא דידע כו'** — דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחיתופל, והוא היה שם. **אחספא** — מפני שהחרס צולל ויורד ואינו צף, כדי שירד וינוח על הנקב. ובאגדת דספר שמואל מפורש שמצאו דוד על פני נקב התהום, וכתוב בו שהיה שם משמת ימי בראשית. **לעשות שלום בין איש לאשתו** — לבדוק את הסוטה. ואם טהורה היא יהא שלום ביניהם. **שמי שנכתב בקדושה** — שכתב במגילה "יתן ה' אותך" וגו', כדכתיב "וכתב את האלות האלה" וגו' (במדבר ה). **כמה דמידלי טפי מירטב עלמא** — כמה שהתהום גבוה וסמוך לארץ — מתלחלח העולם, והארץ מצמחת פירותיה. **אמר** — חמשה עשר מזמורים של שיר המעלות. **סומכא דארעא** — עובי הארץ עד התהום. **סולמי דפרת** — מעלות העשויות כמחילות, שבהן מי פרת עולין תחת הקרקע. לפי שפרת גבוה מוצאו מאד, כדאמרינן בבכורות (נה,א): כל הנהרות למטה מפרת. ומים היוצאים מהר גבוה, אם דרך מתוקן להם, עולין על הר כיוצא בו, ולא יותר. לפיכך, אף החופרים בהרים שבבבל, הסמוכה לפרת, מוציאין מים.

הגמרא מביאה הוכחה אחרת: **וְאֶלָּא** יש להוכיח שחשוד על ממון אינו חשוד על שבועה, **מֵהָא** דְּ**אָמַר רַב נַחְמָן** שכופר הכל **מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שְׁבוּעַת הֵיסֵת**, ומשמע שחושדים שהוא חייב לחבירו, ואין לומר שהוא משתמט שהרי אינו מודה במקצת, נמצא שהוא חשוד על ממון, **וְנֵימָא** – ונאמר **מִינּוֹ דַּהֲשִׁיד אַמְּמוֹנָא חֲשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא**, אלא מוכח שחשוד על ממון אינו חשוד על שבועה. **וְתוּ** – ועוד **הוֹכְחָה מֵהָא דְּתָנֵי** – מהברייתא ששנה **רַבִּי חִיָּיא** בענין חנוני על פנקסו [שהחנוני טוען שנתן לפועל מעות והפועל טוען שלא קיבל], **שְׁנֵיהֶם נִשְׁבָּעִין**, החנוני נשבע שנתן והפועל שלא קיבל, **וְנוֹטְלִין** כל אחד **מַבַּעַל הַבַּיִת** את המגיע לו לפי טענתו. והלא אחד מהם [החנוני או הפועל] ודאי משקר, ואם כן **נֵימָא** – נאמר **מִינּוֹ דַּהֲשִׁיד אַמְּמוֹנָא חֲשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא**, ואיך מאמינים להם בשבועה. **וְתוּ** – ועוד **הוֹכְחָה מֵהָא דְּאָמַר רַב** שֵׁשֶׁת ששומר חינם שטוען נגנבה, **שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**, האחת, **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ**, השניה, **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד**, כלומר שלא השתמשתי בה לצורכי, והשלישית, **שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי**. וממה שצריך להישבע שאינה ברשותו משמע שחושדים בו שלקחה לעצמו ומתכוין לגוזלה, ואם כן **נֵימָא** – נאמר **מִינּוֹ דַּהֲשִׁיד אַמְּמוֹנָא חֲשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא**, ואיך משביעים אותו. **אֶלָּא** מוכח מראיות אלו, **שֶׁלֹּא אַמְּרִינַן מִינּוֹ דַּהֲשִׁיד אַמְּמוֹנָא חֲשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא.**

הגמרא מביאה שיש חולקים על רבי יוחנן וסוברים שחשוד על ממון חשוד גם על שבועה: **אַבַּיֵי אָמַר**, לעולם החשוד על ממון חשוד גם על שבועה, ובמקרה של שנים שאוחזים בטלית הטעם שנשבעים משום **שַׁחֲרִישָׁנוּ** – שחוששים **שֶׁמָּא** אחד מהם **מִלְוֶה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו** – על חבירו, כלומר שחבירו חייב לו כסף זמן רב, והוא יודע שחבירו שכח מענין ההלוואה, ואם יתבע ממנו בודאי יכפור, ולכן הוא תוקף בטליתו של חבירו ונשבע שיש לו דמי חציה, ובאופן זה הוא משיב לעצמו את החוב.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, **נִשְׁקוֹל** – שיחלקו את הטלית **בְּלָא שְׁבוּעָה**, שהרי אנו מניחים שאם חבירו לא היה חייב לו מעות לא היה תוקף. מתרצת הגמרא: איננו חוששים שחבירו חייב לו, **אֶלָּא חַיְישִׁינַן** – אנו חוששים **שֶׁמָּא פָּפֵק מִלְוֶה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו** – שהוא מסופק אולי חבירו חייב לו חוב ישן, ועתה הוא תוקף את הטלית להשבת החוב.

שואלת הגמרא: **וְלַאו אַמְּרִינַן** – האם לא חוששים שאם הוא **תָּפִיס מָמוֹנָא מִסְּפֵיקָא** – תופס ממון בגלל ספק חוב, שמא **מְשַׁתַּבַּע נַמִּי מְפָפֵק** – גם ישבע לשקר בגלל ספק חוב. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב** שֵׁשֶׁת **בְּרִיהּ דְּרַב אִידִי, פָּרְשֵׁי אִינְשֵׁי מִפָּפֵק שְׁבוּעָה** – אנשים פורשים מספק שבועת שקר ולא נשבעים אלא אם הדבר ודאי, **וְלֹא פָּרְשֵׁי מִפָּפֵק מָמוֹנָא** – אבל אינם פורשים מספק ממון. **מַאי טַעְמָא, מָמוֹן אִיתֵיהּ בַּהֲזָרָה** – ממון אפשר להחזיר, ואם יתברר לו שתפס שלא כדין יחזיר את מה שתפס, אבל **שְׁבוּעָה** לשקר **לֵיתֵיהּ בַּהֲזָרָה** – אי אפשר לחזור מאמירתה.

הגמרא דנה באופן שאחד מאלו השנים האוחזים בטלית תפסה מחבירו: **בָּעֵי** – נסתפק **רַבִּי זֵירָא**, שנים האוחזים בטלית **וְתָקְפָה** – תפסה בחזוקה **אֶחָד** מהם מידו של חבירו **בְּפָנֵינוּ**, דהיינו בפני בית דין, ועתה הטלית כולה בידו, ועדיין לא נשבעו, **מַהוּ** הדין בזה. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה מקרה נסתפק, **אִי דְּשָׁתֵיק** – אם מדובר שהשני שמידו תפסה הרי הוא שותק, הרי שבשתיקה זו **אוֹדוֹיֵי אוֹדֵי לֵיהּ** – הודה לתוקף שאכן שלו היא ואין לו בה חלק, **וְאִי** – ואם מדובר **דְּקָא צָוַוח** – שמחה על כך, פשוט הדבר שאין תפיסתו כלום, שהרי **מַאי חָזֵי לֵיהּ לְמֶעְבַּד** – מה היה לו לעשות נגד זה שתפסה מלבד למחות בידו, ואין כאן הודאה שאינה שלו, והרי הם כאילו עדיין תופסים בה יחדיו. מבארת הגמרא: **לָא צְרִיכָא** – לא הוצרך רבי זירא לדון ולהסתפק אלא באופן זה, **דְּשָׁתֵיק הנתקף מֵעִיקָּרָא** – מלכתחילה, **וַהֲדַר** – וחזר **וְצָוַוח** – ומחה ביד התוקף, **מַאי** – מהו הדין בזה, האם נאמר **מֵהָאשְׁתֵּיק אוֹדוֹיֵי אוֹדֵי לֵיהּ** – ממה ששתק מתחילה מוכח שהוא מודה לו ששלו היא, ועתה נתחרט מהודאתו ובא לטעון שאין זה כך ואינו נאמן, **אוֹ דִּלְמָא** – שמא נאמר שבְּיָון דְּקָא צָוַוח הַשְׁתָּא – שעתה הוא מוחה, **אִינְלַאי מִילְּתָא** – הוברר הדבר למפרע דְּהַאי דְּשָׁתֵיק מֵעִיקָּרָא – שמה ששתק מלכתחילה אין זה משום שהודה שאינה שלו אלא משום שסָּבַר הָא קָא חָזֵי רַבָּנָן – הלא בית דין רואים אותו שתקף כנגדי ויעשו דין עם התוקף, ואין צורך במחאתי.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: **אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע,** נאמר בברייתא לגבי הדין האמור במשנה ששנים אוחזים בטלית יחלוקו בשבועה, **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֲחוּזִין בָּהּ, אֲבָל** אם **הָיְתָה טַלִּית יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן** בלבד, **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ** את מה שהוא בידו, כמו זה שטוען על טלית שביד חבירו שהיא שלו, **עָלָיו** מוטל להביא את **הָרְאָיָה** על ידי עדים שהיא שלו. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִי נֵימָא כְּדִקְתָנֵי** – אם נאמר שהכוונה היא כפי הפשטות בברייתא, שבאו לבית דין כשאחד אוחז בה והאחר אינו אלא טוען כנגדו אך אינו תפוס בה, **פְּשִׁיטָא** שללא ראיה אין טענתו כלום כיון שאינו תופס בטלית, **אֶלָּא** ודאי מדובר שֶׁתְּקָפָהּ **אֶחָד** מהם והוציאה מיד חבירו **בְּפָנֵינוּ**, ובאופן שהשני שתק מתחילה ושוב צווח, וכמו שהעמדנו את ספיקו של רבי זירא. ומכאן יש לפשוט את ספיקו, שהרי נאמר בברייתא שהדין בזה שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואין להוציא מידי התוקף אלא על ידי ראיה ברורה, הרי שאומרים אנו ששתיקתו בתחילה הודאה היא אף שצווח לבסוף.

דוחה הגמרא: **לֹא**, אין המדובר בברייתא באופן האמור, אלא **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּגוֹן דְּאָתוּ לְקַמָּן בְּרֵתְפֵיסוֹ לָהּ תַּרְוַיְיהוּ** – שבאו לפנינו כששניהם אחוזים בה, **וְאָמְרִינַן לְהוֹ זִילוּ פְּלוּגוּ** – ופסקנו את הדינם לחלוק, כאמור במשנה, **וְנָפְקוּ** – ויצאו, **וְהַדַּר אָתוּ כִּי תָּפִיס לָהּ חַד מִינַּייהוּ** – ושוב חזרו ובאו כאשר אחד מהם אוחז בה לבדו, ושוב הם מתדיינים בדבר, **הַאי** – התופס **אָמַר, אוֹדוּיֵי אוֹדֵי לִי** – הודה לי חבירי מחוץ לבית דין ולכן בולה בידי, **וְהַאי** – השני שאינה בידו **אָמַר, בְּדָמֵי אֲנַרְתִּי נִיהֲלֵיהּ** – השכרתי לו את הטלית בדמים, ולכך היא בידו, אך לא הודיתי לו שהיא שלו. ועל זה אומרת הברייתא שאין השני נאמן, **דְּאַמְּרִינַן לֵיהּ עַד הַשְׁתָּא** – עד עתה **חָשַׁדְתָּ לֵיהּ** לחברך **בְּגַזְלָן**, שהרי טענת כנגדו שחטף הוא ממך את הטלית, **וְהַשְׁתָּא מוֹגַרְתָּ לֵיהּ בְּלָא סָהֲדֵי** – וכי עתה הנך משכיר לו את הטלית ללא עדים שיוכלו להעיד על כך בכדי שלא יוכל להכחיש זאת. וממה שלא העמדת עדים מוכח שהאמת כדבריו שהודית לו שכולה שלו.

תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** יש לתרץ באופן אחר, שאכן הכוונה בברייתא **כִּדְקָתָנֵי** – כמבואר בפשטות, **דְּאָתוּ לְקַמָּן כִּי תָּפִיס לָהּ חַד מִינַּייהוּ** – שבאו לפנינו, לבית דין, כשאחד תופס בה, **וְאִידָךְ מִפְּרָךְ בָּהּ סָרִיבֵי** – והשני אינו אוחז בה בחוזקה אלא ברפיון, וזאת חידושה הברייתא שאחיזה כזו אינה כלום, והטלית בחזקת הראשון בלבד, והשני הוא המוציא ממנו ועליו הראיה. **וַאֲפִילּוּ לְסוּמְכוֹס דְּאָמַר שְׁמָמוֹן הַמּוּטָּל בְּפָפֵק בין שנים חוֹלְקִין בְּלֹא שְׁבוּעָה,** והיה מקום לומר שכיון שהוא המוציא מיקל בחלוקה ואינו מצריך בה אפילו שבועה על כן יטול אף באופן זה, אין הדבר כן **שְׁמוֹכֵס דְּכַרְכָא** – שאחיזה רפויה זו, **לָאו כְּלוּם הִיא,** ומכח אחיזתו זו אין הדבר נחשב כממון המוטל בספק, שאין כאן מאורע המעורר אותנו להסתפק מיהו הבעלים, ואפילו בשבועה לא יטול.

הגמרא דנה בשנים אוחזים בטלית ואחד מהם הקדיש את הטלית: **אִם תִּמְצִי לוֹמַר** שכאשר **תָּקְפָה אֶחָד בְּפָנֵינוּ מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ** ויחלוקו, יש ללמוד מזה שאם לא תקפה אלא הִקְדִּישָׁהּ לשמים, שאמר שתהיה הקדש, **אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת** – אין הקדשו חל, שאין כח ההקדש גדול מכח התקיפה, וכשם שתקיפתו אינה מועילה להחזיקו בטלית ולהפקיעה מחבירו, כך גם אינו מועיל לעשותה הקדש ולהוציאה מתחת יד חבירו. אולם **אִם תִּמְצִי לוֹמַר** שכאשר **תָּקְפָה אֶחָד בְּפָנֵינוּ אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ,** יש להסתפק בהַקְדִּישָׁהּ אחד מהם **בְּלֹא** שתָּקְפָהּ **מַהוּ.** האם נאמר שכְּיָון דְּאָמַר מַר שאֲמִירָתוֹ לָגָבוֹהּ – כשאומר אדם על חפץ שיהיה הקדש, אף בלא שעשה קנין, כְּמִסְּרָתוֹ לְהֶדְיוֹט דָּמֵי – הרי הוא דומה כמי שמסר להדיוט,

המשך בעמוד לב

רש"י

מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ. לְשֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִקְצָת: נִימָא מִינּוֹ. דְּמֵעִיז פָּנָיו לִכְפּוֹר הַכֹּל לַאו לְאַשְׁתְּמוּטֵי בָּעֵי וְחָשׁוּד אַשְׁבּוּעָה: שְׁנֵיהֶם נִשְׁבָּעִים. גַּבֵּי חֲנָוָנִי עַל פִּנְקָסוֹ וְקָשֶׁה לִי אַמַּאי שְׁבָקֵהּ לְמַתְנֵי׳ דְּשָׁבוּעוֹת וּמַיְיתֵי לָהּ מִבְּרַיְיתָא: נִימָא מִינּוֹ. בֵּיוָן דְּחַד מִינַּיְיהוּ וַדַּאי חָשִׁיד אַמַּמּוֹנָא: שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ. לְשׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁטּוֹעֵן וְנִגְנְבָה: שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד. לְעִנְיַן מְלַאכְתִּי דְּאִי שְׁלַח בָּהּ יַד חַיָּיב גְּזֵלָן עֲלֵיהּ וּמִיתְחַיֵּב בְּאוֹנְסֵיהּ וְאֶפִילּוּ נֶאֱנָסָה בְּרַשׁוּתֵיהּ הִיא קַיְימָא וְדִידֵיהּ הִיא: נִימָא. גַּבֵּי שְׁבוּעָה שֶׁאִינָהּ בְּרַשׁוּתִי מִיגּוֹ דְּחָשִׁיד אַמַּמּוֹנָא שֶׁמָּא בִּרְשׁוּתֵיהּ הוּא וְכוֹפֵר בָּהּ חָשִׁיד נַמִּי אַשְׁבּוּעָתָא: אַבַּיֵי אָמַר. טַעְמָא דְּמַתְנֵי׳ לְאוֹ כְּדַר׳ יוֹחָנָן דְּאִי הָוֶה חָשִׁיד לֵן אַהֹלֵךְ וְתוֹלֵךְ וְתוֹלֵךְ בְּטָלִית חֲבֵירוֹ חַפָּם הָוֶה לֵן חָשׁוּד אַשְׁבּוּעָה אֶלָּא חֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא מִלְוָה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו עַל זֶה וּמַכִּיר בּוֹ שֶׁשְּׁכָחָהּ וְיִכְפּוֹר בּוֹ וְהוֹלֵךְ וְתוֹלֵךְ בְּטָלִית חֲבֵירוֹ וְנִשְׁבָּע שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ דְּמֵי חֲצָיָהּ וְטָלִית זוֹ שֶׁלּוֹ הָיְתָה וְאַפִּי׳ גְּלִימָא דְּעַל כַּתְפֵּיהּ שַׁעֲבִיד לֵיהּ: אִי הָכִי. אֲמַאי רָמוּ עֲלֵיהּ שְׁבוּעָה כֵּיוָן דְּאִי לָא הֲוֵי עֲלֵיהּ לָא תָּפֵיס בָּהּ: נִשְׁקְלָה בְּלָא שְׁבוּעָה. לְגַבּוֹת מִלְוָה שֶׁלּוֹ: וְלֹא פָּרְשִׁי מִפָּקֵּק מְמוֹנָא. אֲבָל מִדְּאִי דְּמַמּוֹנָא פָּרְשִׁי וּמֵאן דְּלָא פָּרִישׁ חָשִׁיד נַמִּי אַשְׁבּוּעָתָא: תִּקְפָּהּ אֶחָד. הוֹצִיאָהּ מִיָּד חֲבֵירוֹ בְּחֻזְקָה וְהֲרֵי כּוּלָּהּ בִּידוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּשְׁבָּעוּ: יוֹצְאָה מֵתַחַת יָדוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם. יוֹצְאָה (לְבַדּוֹ) לְפָנֵי ב"ד מֵתַחַת יַד הָאֶחָד שֶׁהוּא לְבַדּוֹ אָחוּז בָּהּ וְלֹא חֲבֵירוֹ: הֲרָאָיָה. בְּעֵדִים. שֶׁזֶּה לְבַדּוֹ אָחוּז בָּהּ וּבוֹ: אֶלָּא לְאו. כְּדַאוֹקְמִינַן דְּשָׁתִיק וְלִכְסוֹכֵי כּוֹ: לְסוֹכְכוֹם כּוֹ. כְּלוֹמַר וְאִלְּיבָּא דְּסוֹמְכוֹס דְּמַיְיקֵל בְּחֻלּוֹקָה וְלֹא מִצְרִיךְ אֲפִי׳ שְׁבוּעָה אֵיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דִּבְכָה"ג מוֹדֵי סוֹמְכוֹס דַּאֲפִי׳ בְּשִׁבוּעָה לֹא שָׁקִיל דְּהָא לְאוֹ מַמּוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק הוּא: דְּכָרְכָא לְאו בְּלוּם הִיא. וְאֵין שׁוֹר שְׁחוֹט לְפָנֶיךָ וְלֹא דְּמֵי לְנִמְצָא עוֹבְרָה בְּצִבְעָה (ב"ק דף מו.): וְ את"ל. בְּשֶׁאִילְתָּנוּ לְפָשׁוּט דְּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ וְיַחְלוֹקוּ: הַקְּדִישָׁה. בְּלֹא תְּקָפָה: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. דְּלֹא אָלִים הַקְּדִישָׁה מִתְּקָפָה: הָא לֹא תְּקָפָה. וְאֵין יְכוֹל לְהַקְדִּישָׁהּ:

מסורת

תוספות

אֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן. תִּימָה הָא הָכָא נַמִּי מִשְׁתַּמֵּיט וְי"ל דְּרַב נַחְמָן מְחַיֵּיב שְׁבוּעַת הֵיסֵת אֲפִי' הֵיכָא שֶׁתּוֹבְעוֹ וְאָמַר זֶה הַחֹפֵץ שֶׁהוּא בְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא דְּלֹא שַׁיְיךְ בְּהוּ אִישְׁתְּמוּטֵי וְכֵן פִּי' רַב הַאי גָּאוֹן שֶׁמַּשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הֵיסֵת אַקַּרְקָעוֹת אע"ג דְּלֹא שַׁיְיךְ בְּהוּ אִישְׁתְּמוּטֵי וְקָשֶׁה דִּבְפ' שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִים (דף מ: ושם ד"ה אישתמוטי) מַשְׁמַע דְּלֹא מְחַיֵּיב שְׁבוּעַת הֵיסֵת אֶלָּא מִשּׁוּם אִישְׁתַּמּוּטֵי דְּקָא פָּרִיךְ אִדַּרְבָּה אֵין אָדָם מֵעִיז וּמַשְׁנֵי דְּמִשְׁתַּמִּיט וְי"ל כֵּיוָן דְּבִשְׁאִינוֹ בְּעֵין מִשְׁתַּמִּיט אַף כְּשֶׁהוּא בְּעֵין לֹא פְּלוּג רַבָּנַן אִי נַמִּי אִקּוֹשְׁיָא דִּר' חִיָּיא סְמִיךְ:

דְּתָנֵי ר' חִיָּיא. הַקְּשָׁה רַשִׁ"י אַמַּאי לֹא מַייְתֵי מַתְנֵי' דְּשָׁבוּעוֹת וְי"ל דְּע"י ר' חִיָּיא שָׁנְאָה רַבִּי כְּדִמּוּכְּחָ הָתָם (דף מז):

שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד. פִּרֵשׁ"י דְּאִם שָׁלַח בָּהּ יַד אֲפִילּוּ נֶאֱנְסָה חַיָּיב וְאַף עַל פִּי דְּמִשְׁהֻחֲזְרָה פָּטוּר כְּדִקְתָנֵי בְּהַמַּפְקִיד (לקמן דף לה:) מ"מ שָׁמָּא נֶאֱנְסָה קוֹדֶם שֶׁהֻחֲזְרָה אֲבָל קָשֶׁה מִשְּׁלֹחֵי הָאוּמָנִין (לקמן דף פג.) דְּקָאָמַר וְנִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רוֹאֶה הָא יֵשׁ רוֹאֶה יְבִיא רְאָיָה וְיִפָּטֵר וְהָא שָׁמָּא שָׁלַח בָּהּ יַד וְי"ל שֶׁיִּפָּטֵר מִשְּׁבוּעָה שֶׁנֶּאֱנְסָה אַךְ יִשָּׁבַע שֶׁלֹּא שָׁלַח בָּהּ יַד אִי נַמִּי שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא ע"י גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ וּכְשֶׁיֵּשׁ רוֹאֶה שֶׁנֶּאֱנְסָה פָּטוּר לְגַמְרֵי וְר"ת מִפָּרֵשׁ אֲפִי' ע"י גִּלְגּוּל לֹא יִשָּׁבַע לְגַמְרֵי הֵיכָא שֶׁהִיא מֻתָּה בְּפָנֵינוּ דְּאֵין מְגַלְגְּלִין אֶלָּא בְּדָבָר הַדּוֹמֶה דִּלְמָה י"ל שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יַד דְּדִבּוּקָא בְּשׁוּתָּפִין שְׁחָלְקוּ וְנִתְחַיֵּיב שְׁבוּעָה מִמָּקוֹם אַחֵר מְגַלְגְּלִין מִשּׁוּם דְּמוֹרֵי הֵיתֵּרָא וּשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד מִפָּרֵשׁ ר"ת שֶׁלֹּא אָבְלָה דְּאִינוֹ בְּכְלָל שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ וּשְׁאִינָהּ בְּרַשׁוּתוֹ:

סָפֵק מְלוָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו. וְהֵהִיא דְּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ ג' שְׁבוּעוֹת וְדִשְׁנֵיהֶם נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין נַמִּי חַיִּישִׁינַן שֶׁמָּא מְלוָה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו וּלְכָךְ אֵין לְפָטְרוֹ בְּלֹא שְׁבוּעָה וְגַם לֹא יִטּוֹל בְּלֹא שְׁבוּעָה אֲבָל בְּגָזֵל וְדַאי וְכוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן אֵין לְהַכְשִׁיר מִטַּעַם שֶׁמָּא סָפֵק מְלוָה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו:

מָמוֹן אִפְשָׁר בְּחֻזָּרָה. אִם לֹא יְכוֹר יַחְזִיר וְלֹא יַעֲבִדְנוּ מִפָּקֵּק אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ אִם יְכוֹר שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב לוֹ יַחְזִיר אֲבָל אִם לֹא יְכוֹר יַעֲבִדְנוּ אע"פ שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יְזַכּוֹר עוֹד דְּא"כ גַּם מִפָּקֵּק שְׁבוּעָה לֹא יִפָּרֵשׁ:

אַגָּרַת לֵיהּ בְּלֹא סְהָדֵי. וְאֵינוֹ נֶאֱמָן בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר תְּקָפָה מִמֶּנִּי דְּמִיגּוֹ בְּמָקוֹם עֵדִים הוּא:

הִקְדִּישָׁהּ בְּלֹא תְּקָפָה מהו. וּמְיֵירֵי נַמִּי כְּגוֹן שֶׁשִּׁתֵּק וּבְלִבּוֹ כְּשֶׁשְּׁאֵלָה הַגּוֹבֶה צְווֹת וּמִכְּעִיא לֵיהּ כֵּיוָן דְּאַמִּירְתּוֹ לְגָבוֹהּ כו' הָוֶה הֶקְדֵּשׁ בְּתְקָפָה דְּכֵיוָן שֶׁשִּׁתֵּק אוֹדוֹיֵי אוֹדֵי לֵיהּ וְהָוֶה הֶקְדֵּשׁ וְלֹא דְּמֵי לְגָזֵל וְלֹא נִתְיַיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים דְּשָׁנִיהֶם אֵין יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ דְּכֵיוָן דְּאוֹדֵי לֵיהּ הָוֵי כְּבִפְקִדּוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד אֲחֵרִים דְּיָכוֹל לְהַקְדִּישׁ כְּדִמּוּכָח בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דף פח.) גַּבֵּי הָהוּא דַּאֲמַיְתֵּי קְרֵי כו' דְּאִי לֹא קַיְימָא דְּמַיְיהוּ הָוֵי קְדוּשׁוֹת אוֹ דִּלְמָא הֶקְדֵּשׁ לֹא הָוֵי כְּתִקִּיפָה דִּלְמָה יְצוּוֹת בְּשֵׁבִיל דִּבָּרָיו וּמַיְיתֵי מֵהָהִיא מִסּוּתָא דְּהֶקְדֵּשׁ חַד וְשָׁתֵק אִידָךְ וּמִסְקְנָא דִּלְא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ אִלְמָא שְׁתִיקָתוֹ אֵינוֹ כְּהוֹדָאָה: **וְהָא** הָכָא דִּכְי מֵיצְבָא לֵיהּ בְּמִסּוּתָא כֵּיוָן דְּמִקַּרְקְעֵי הִיא וְהָוֶה דִּינָא כָּל דְּאָלִים גְּבַר וְכֵיוָן דְּאִם תְּקָפָה הָאָחוּז וְהִקְדִּישָׁה כְּשֶׁהִיא בְּיָדוֹ מִסְתָּמָא תּוֹ לֹא פָּקַע אֲפִי' חֲזַר חֲבֵירוֹ וְתָקְפָה מִמֶּנּוּ כִּי הִקְדִּישָׁה בְּלֹא תְּקָפָה נַמִּי הָוֵי הֶקְדֵּשׁ דְּאֲפִי' גְּבַר הָאָחוּז אִם יָכוֹל הַשֵּׁנִי לְחַזֵּר וּלְתוֹקְפָהּ מִמֶּנּוּ וּזֹכֶה ה"ה הֶקְדֵּישׁ בְּלֹא תְּקָפָה לֹא יָחוּל הֶקְדֵּשׁ כְּלָל כֵּיוָן דַּחֲבֵירוֹ אִם תְּקָפָה הָיָה זוֹכֶה דִּלְמָא אֵלִים הֶקְדֵּשׁ מִתְּקִיפָה וְהִשְׁתָּא אַיְיתֵי וְהָא הָכָא אִם תְּקָפָה

מסורת

וְאָלָּא הָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שְׁבוּעַת הֵיסֵת נִימָא מִינּוֹ דְּחָשִׁיד אַמַּמּוֹנָא חָשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא וְתוּ הָא דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא שְׁנֵיהֶם נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִבעה"ב נִימָא מִינּוֹ דְּחָשִׁיד אַמַּמּוֹנָא חָשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא וְתוּ הָא דְּאָמַר רַב שֵׁשֶׁת שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ יַד שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי נִימָא מִינּוֹ דְּחָשִׁיד אַמַּמּוֹנָא חָשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא אַבַּיֵי אָמַר אַמְרִינָן מִינּוֹ דְּחָשִׁיד אַמַּמּוֹנָא חָשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא אַבַּיֵי אָמַר חַיִּישִׁינַן שֶׁמָּא מִלְוָה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו אִי הָכִי נִשְׁקוֹל בְּלֹא שְׁבוּעָה אֶלָּא חַיִּישִׁינַן שֶׁמָּא סָפֵק מְלוָה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו וְלָאו אַמְרִינַן תָּפִיס מָמוֹנָא מִפְּקֵּק מִפְּקֵּק נַמִּי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי פָּרְשִׁי אִינְשֵׁי מִפָּקֵּק שְׁבוּעָה וְלֹא פָּרְשִׁי מִפָּקֵּק מָמוֹנָא מַאי טַעְמָא מָמוֹן אִיתֵיהּ בַּחֲזָרָה שְׁבוּעָה לֵיתֵיהּ בַּחֲזָרָה: בָּעֵי ר' זֵירָא תְּקָפָה אֶחָד בְּפָנֵינוּ מַהוּ הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּשָׁתִיק אוֹדוֹיֵי אוֹדֵי לֵיהּ לְמֶעֱבַד לֹא צְרִיכָא וְאִי דְּקָא צָווֹח מַאי הָוֶה לֵיהּ לְמֶעֱבַד לֹא צְרִיכָא דְּשָׁתִיק מֵעִיקָּרָא וְהָדַר צָווֹח מַאי מִדְּאִשְׁתִּיק אוֹדוֹיֵי אוֹדֵי לֵיהּ מִילְּתָא דְּהַאי דְּשָׁתִיק מֵעִיקָּרָא סָבַר הָא קָא חָזוּ לֵיהּ אֲחֵרִים וְרַבָּנָן אָמַר רַב נַחְמָן ת"ש בד"א שֶׁנִּשְׁבָּעוּ בְּפָנֵינוּ אֲבָל הָיְתָה טַלִּית יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה הֵיכִי דָּמֵי אִי נִימָא כִּדְקָתָנֵי פְּשִׁיטָא אֶלָּא שֶׁתְּקָפָהּ אֶחָד בְּפָנֵינוּ לֹא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן כְּגוֹן דְּאָתוּ לְקַמָּן כִּדְתַרְוַיְיהוּ לָהּ תַּרְוַיְיהוּ וַאֲמַרִינַן לְהוּ זִילוּ פְּלוּגוּ וְנָפְקוּ וְהָדַר אָתוּ כִּי תָּפִיס לָהּ חַד מִינַּיְיהוּ הַאי אָמַר אוֹדוֹיֵי אוֹדֵי לִי וְהַאי אָמַר בְּדָמֵי אָנַרְתִּי נִיהֲלֵיהּ דְּאַמְרִינַן לֵיהּ עַד הַשְׁתָּא חַשְׁדַת לֵיהּ בְּנַזְלָן וְהַשְׁתָּא מוֹגַרְת לֵיהּ בְּלֹא סַהֲדֵי וְאִיבָּעֵית אֵימָא כִּדְקָתָנֵי דְּאָתוּ לְקַמָּן כִּי תָּפִיס לָהּ חַד מִינַּיְיהוּ וְאִידָךְ מִפְּרַךְ בָּהּ סְרוּכֵי וַאֲפִילּוּ לְסוֹמְכוֹם דְּאָמַר מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין בְּלֹא שְׁבוּעָה מוֹדֶה סוֹמְכוֹס דְּסַרְכָא לָאו כְּלוּם הִיא אִם תְּמְצֵי לוֹמַר תָּקְפָה אֶחָד בְּפָנֵינוּ מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ הִקְדִּישָׁהּ אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת אִם תְּמְצֵי לוֹמַר תָּקְפָה אֶחָד בְּפָנֵינוּ אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ הִקְדִּישָׁהּ בְּלֹא תְּקָפָה מַהוּ כֵּיוָן דְּאָמַר מַר אֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהּ כְּמֻסֶּרֶת מִמֶּנּוּ כִּי הִקְדִּישָׁהּ בְּלֹא תְּקָפָה הָוֵי הֶקְדֵּשׁ וְתָקְפָה מִמֶּנּוּ נַמִּי הָוֵי הֶקְדֵּשׁ אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דַּאֲפִי' גְּבַר הָאָחוּז אִם יָכוֹל הַשֵּׁנִי לְחַזֵּר וּלְתוֹקְפָהּ מִמֶּנּוּ וּזֹכֶה ה"ה הֶקְדֵּישׁ בְּלֹא תְּקָפָה לֹא יָחוּל הֶקְדֵּשׁ כְּלָל כֵּיוָן דַּחֲבֵירוֹ אִם תְּקָפָה הָיָה זוֹכֶה דִּלְמָא אֵלִים הֶקְדֵּשׁ מִתְּקִיפָה וְהִשְׁתָּא אַיְיתֵי וְהָא הָכָא אִם תְּקָפָה

מסורת

וְנִשְׁבָּעוּ הֵיסֵת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִים שֶׁבּוּעַת שָׁוְא שֶׁבּוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁבּוּעַת הַשּׁוֹמְרִין שֶׁבּוּעַת הָעֵדוּת שֶׁבּוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁבּוּעַת הַמִּצְוָה שֶׁבּוּעַת קְרוּבֵי הַדַּיָּנִין שֶׁבּוּעַת הַדַּיָּנִין שֶׁבּוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁבּוּעַת הַמִּצְוָה שֶׁבּוּעַת הָעֵדוּת שֶׁבּוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁבּוּעַת הַשּׁוֹמְרִין שֶׁבּוּעַת שָׁוְא שֶׁבּוּעַת הֵיסֵת

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

ילמוד בהתמדה וביר"ש – **וזהו העיקר**. ומקום לימודו – ידבר עוה"פ עם ההנהלה ויבארם טעמיו ואח"כ יעשה כפי שיורוהו אז.

תְּקֵפָה כֹּהֵן אֵין מוֹצִיאִין וְלֵכֵף אַפֵּי׳ לֹא תְּקֵפָה אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה מִשּׁוּם דְּשָׁמֵא יֵשׁ לְכֹהֵן חֵלֶק בּוֹ וּלְכַף יָכוֹל לְחוֹקְקָה אִלְמָא אֲפֵי׳ לֹא תְּקֵפָה חָשִׁיב כְּאִילּוּ תְּקֵפָה כְּבָר וְהִקְדִּישָׁהּ בַּעוּדָּה בְּיָדוֹ וְדַחֵי רַבָּה דְּהָתָם אִם תְּקֵפָה כֹּהֵן מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וְאַע״פ שֶׁאֵין לְכֹהֵן בּוֹ כְּלוּם דְּאֲפֵי׳ כְּבָר תְּקֵפָה מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וַאֲפֵי׳ הָכִי אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה מִשּׁוּם דְּקִדּוּשָׁה הַבָּאָה מֵאֵלֶיהָ שֶׁאנִי א״ת אִמַּאי אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וְהָלְאָה הַבַּעֲלִים יֹאמְרוּ לֵיתָן לְכֹהֵן אַחַר וְי״ל בְּמַכִּירֵי כְּהוּנָּה א״נ אֵינוֹ יָכוֹל לְתוֹבְעוֹ רַק טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹ לְמ״ד טוֹבַת הֲנָאָה מְמוֹן וּמִפְּרָק הַזָּרוֹעַ (חולין דף קלג.) דְּאָמַר בֶּן לֵוִי דְּחָטַף מִתָּנָתָא מִפְּרִיצוֹתָא הוּא מִשְּׁמַע דְּאֵינוֹ חָשִׁיב לְשֶׁלֶם אֵין רְאָיָה דְּשָׁמָא מִיֵּירֵי כְּשֶׁאָבְלוּ בִּדְאָמְרִינַן הָתָם (דף קל:) הַמְזִיק מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה אוֹ אֹכְלָן פְּטוּרִין:

פּוֹטֵר מְמוֹנוֹ בְּמְמוֹן כֹּהֵן. וְכֵן הוּא מַסְקָנָא דְּאִם תְּקֵפָה כֹּהֵן מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ תֵּימָה דִּבְפ׳ הַשּׁוֹאֵל (לקמן דף קב: ושם) וּבְפֶרֶק בֵּית כּוֹר (ב״ב דף קה. ושם ד״ה אבל) גַּבֵּי אֶחָד שֶׁשִּׁבֵּר מֶרְחָץ מוֹכֵי שְׁמוֹאֵל הָא דְּיִחְלוֹקוֹ בְּבָא בְּאֶמְצַע הַחֹדֶשׁ אֲבָל בְּבָא בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ לְשׁוֹבֵר וְהָא מַסִּיק הָכָא דְּמוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וְי״ל דְּהָתָם נִכְנַס בְּהֶיתֵּר לְכָךְ מֻחְזָק תְּפִיסָתוֹ אֲבָל הָכָא לֹא בְּהֶיתֵּר תָּפַס כִּי אִם בְּקֵפָּה וְהָא דְּאָמְרִי׳ בְּפ״ב דִּכְתוּבוֹת (דף ו. ושם ד״ה ואוקי) שָׁנִים הַחֲתוּמִים עַל הַשֶּׁטֶר וּבָאוּ אֲחֵרִים וְאָמְרוּ אֲנוּסִים הָיוּ כו׳ אֵין נֶאֱמָנִים וּמַסִּיק דְּאוֹקֵי תְּרֵי בְּתְרֵי תְּרֵי וְאוֹקֵי מָמוֹן בְּחֻזְקַת מָרֵיהּ וְאֵין נֶאֱמָנִין דְּקָאָמַר פַּרְשׁ״י דְּאִם תָּפַס הַמְּלוֹוֶה לֹא מַפְקִינַן מִינֵּיהּ צ״ל שֶׁתָּפַס קוֹדֶם שֶׁבָּאוּ עֵדִים לְפָסוֹל הַשֶּׁטֶר דְּהֵיכִי קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד הַסָּפֵק וְע״ל דְּאֵין נֶאֱמָנִין דְּלֹא מַקְרַעְנַן לֵיהּ וְלֹא מַגְבִּינַן בֵּיהּ וְלֹא לְעִנְיַן תְּפִיסָה: **וְתִשְׁעָה** לְאוֹ בַּר עֶשְׂרֵי נִינְהוּ. דְּאֵין צָרִיךְ לְצָרְפוֹ לְגוֹרָן אַחֵר דְּלֹא בָּאוּ לְעוֹלָם לְכְלַל חִיּוּב וְדַוְקָא הֵיכָא דְּהָווּ עֶשְׂרָה מִתְּחִלָּה הוּא דְּאִיצְטְרִיךְ לְצָרְפוֹ לְגוֹרָן אַחֵר: **קָפִּין** כּוֹלָּן פְּטוּרִין. תֵּימָה דִּלְבָטֵל בְּרוּבֵּי וְלֵיחַיְבוּ כּוּלָּהוּ בְּמַעֲשֶׂה דְּהָא דִּבְּרוּ רַק אֶחָד כְּדִלְקַמָּן (דף צה) וְאֵין לוֹמַר שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בָּעֲדָר רַק אֶחָד דְּלֵיכָא רוּבָּא דִּלְשׁוֹן לְתוֹכָן לֹא מַשְׁמַע הָכִי: **לְפָטְרוֹ** בְּמִנְיַן הָרְאוּי. תֵּימָה דְּהֵיכָא לֹא שַׁיָּיךְ מִנְיַן הָרְאוּי דְּלֹא שַׁיָּיךְ אֶלָּא הֵיכָא דְּאֵין כָּאן י׳ אפ״ה פְּטוּרִים אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ וְלֹא יִצְטָרְפוּ לְגוֹרָן אַחֵר בֵּינָן שֶׁתְּחִילַּת יְצִיאָתָן הָיָה רְאוּי לְהִשָּׁלֵם הַמִּנְיָן אֲבָל הָכָא שֶׁיֵּשׁ בָּעֲדָר הַרְבֵּה יְשָׁלִים הַמִּנְיָן וְיהֵא עֶשְׂרִי וְיִקָּרֵא לִשְׁנֵיהֶם עֶשְׂרִי מִשּׁוּם דְּאִם יֵשׁ מְנוּי בֵּינֵיהֶם אִם לָאו וְכֵן יַעֲשֶׂה בְּכָל אֶחָד עֶשֶׂר וּבְאַחֲרוֹנָה שֶׁלֹּא יִשְׁאַר עֲשָׂרָה יִצְטָרְפוּ לְגוֹרָן אַחֵר:

ולא

מַסּוּרָא. מֻרְחָץ: פַּרְשֵׁי מִינָּה. מִלְּרַחוֹץ בָּהּ: וְאָמַר לֵיהּ רַב אוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה גַּרְסִינַן: לְכַפֵּרִי. שֵׁם מָקוֹם: כִּי אָתָא לְסוּרָא. כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵר דֶּרֶךְ סוּרָא לְיָלֵךְ לְכַפֵּרִי: כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁיָּלְדָה וְאֵין יְדוּעַ אִם בִּכְרָה בְּכָר אִם לֹא: אֶחָד בְּכוֹר אָדָם. כְּגוֹן שֶׁהִפְּילָה אִמּוֹ לְפָנָיו סָפֵק דָּבָר הַפּוֹטֵר בַּבְּכוֹרָה סָפֵק רוּחַ הִפִּילָה וְהַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר: בֵּין טְמֵאִין. כְּגוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר:

מַסּוֹרָא דְּהָווּ מְנָצוּ עָלָהּ בֵּי תְּרֵי הַאי אָמַר דִּידִי הוּא וְהַאי אָמַר דִּידִי הוּא קָם חַד מִינַּיְיהוּ אַקְדְּשָׁהּ פָּרְשֵׁי מִינָּהּ רַב חֲנַנְיָה וְרַב אוֹשַׁעְיָא וְכוֹלְהוּ רַבָּנַן וְא״ל רַב אוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה כִּי אָזְלַת קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְכַפְּרֵי בְּעֵי מִינַּיְיהוּ כִּי אָתָא לְסוּרָא א״ל רַב הַמְנוּנָא מַתְנִי׳ הִיא סָפֵק בְּכוֹרוֹת אֶחָד בְּכוֹר אָדָם וְאֶחָד בְּכוֹר בְּהֵמָה בֵּין טְהוֹרִים בֵּין טְמֵאִים הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וְתָנֵי עָלָהּ אֲסוּרִים בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה וְהָא הָכָא דְּאָמַר תָּקְפוֹ כֹּהֵן אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ דְּקָתָנֵי הַמּע״ה וְכִי לֹא תָּקְפוֹ אֲסוּרִים בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה אָמַר לֵיהּ רַבָּה קְדוּשַׁת בְּכוֹר דְּאָמְרַת לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ תָּקְפוֹ כֹּהֵן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ וַאֲפִילּוּ הָכִי אֲסוּרִים בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה דִּקְדוּשָּׁה הַבָּאָה מֵאֵלֶיהָ הִיא דְּחָלָה עַל הַוָּלָד וְאֵין יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּרִשׁוּתוֹ: דְּמַסַּיְיעָא לָךְ. דְּגַבֵּי סָפֵק בְּכוֹרוֹת אִם תָּקְפוֹ כֹּהֵן מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ: **הַפַּיְיקוֹת**. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ בְּסָפֵק פְּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר דְּמַפְרִישׁ עָלָיו טָלֶה לְאַפְקוֹעֵי אִיסּוּרָא וְהוּא לְעַצְמוֹ שֶׁאִינָן צְרִיךְ לִיתֵּן לְכֹהֵן שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וּפְדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר בַּר עֶשְׂרֵי הוּא אִם יֵשׁ לְכֹהֵן י׳ פִּטְרֵי חֲמוֹרִים שֶׁנִּפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶם עֶשְׂרָה שֶׁיֵּין וּמִעְשַׂרְן וְהֵן שֶׁלּוֹ הִלְכָךְ סָפֵק פְּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר בְּיַד יִשְׂרָאֵל נִבְנַס לְדִיר עִם שְׁאָר טְלָאִים שֶׁלּוֹ לְהִתְעַשֵּׂר וְאִי נַפֵּקָא בָּעֲשִׂירִי לִיפּוֹק: **וְאִי ס״ד**. יֵשׁ לְכֹהֵן צַד זְכִיָּיה בּוֹ נִמְצָא זֶה אִם יָצָא בָּעֲשִׂירִי פּוֹטֵר מְמוֹנוֹ בְּמְמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן: **לְמַר**. רַבָּה שֶׁהוּא רִבּוֹ: **אִם בַּר חִיּוּבָא הוּא**. אִי הַאי גַּבְרָא בַּר חִיּוּבָא הוּא לְעֶשְׂרֵי שֶׁפְּדְיוֹן זֶה לְאוֹ פְּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁלּוֹ הוּא הָרֵי יֵשׁ לוֹ י׳ טְלָאִים לְעַשֵּׂר שֶׁפִּיר קָמַעֲשַׂר: **אִי לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא**. שֶׁפְּדְיוֹן זֶה שֶׁל כֹּהֵן לֹא פָּטַר לֵיהּ מִידִי דְּתִשְׁעָה לְאוֹ בְּנֵי עֶשְׂרֵי נִינְהוּ: **לְאוֹ מֵילְתָא הִיא דְּאַמְרֵי**. דְּזִדְאִי סַיְיעְתָא הִיא לְמַר דְּאִי הָוֵה צַד זְכִיָּיה לְכֹהֵן בֵּיהּ מִסָּפֵק וְאִשְׁתַּבּח דִּכְבָר הָנֵי טְלָאִים סָפֵק חִיּוּבִים בְּמַעֲשֵׂר סָפֵק אֵין חִיּוּבִים מִסָּפֵיקָא לֹא הָוֵי צָרִיךְ לְעַשּׂוֹרֵי נִינְהוּ דְּקָאָמַרַת לְעֶשְׂרֵי מִמָּה נִפְשָׁךְ דְּכָל סָפֵק חִיּוּב סָפֵק פְּטוּר לְאוֹ בְּנֵי עֶשְׂרֵי נִינְהוּ וַאֲפִילּוּ הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמֵימַר מִמָּה נִפְשָׁךְ: **קָפִּין אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין כו׳**. הָיְתָה מַעֲשֵׂר טְלָאִים וְהִתְחִיל לִמְנוֹת כְּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִים בְּפֶתַח הַדִּיר וְעַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְעֶשְׂרָה קָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹךְ הַדִּיר וְאֵינוֹ מְכִירוֹ: כּוּלָּן **פְּטוּרִין**. בֵּין אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ בֵּין אוֹתָן שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר וַאֲפִילּוּ הֵן אֲלָף שֶׁיָּצְאוּ פְּטוּרִין (שֶׁהֵם

מִנְיַן הָרְאוּי שֶׁכְּשֶׁמְּנָאָן הָיְתָה הַמִּנְיָן רָאוּי לְהִשָּׁלִים וְלָבֹא לִכְלַל מַעֲשֵׂר וְאָמְרִינַן בִּבְכוֹרוֹת וְהָכִי מְיַיתִינַן לָהּ מִנְיַן הָרְאוּי פּוֹטֵר מִשּׁוּם זֶה הַמְעוֹרָב דְּכָל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שֶׁעָבַר בְּבָר וְכָל חַד מִינַּייהוּ סָפֵק בְּבָר עָבַר הוּא: **וְאִי ס״ד סָפֵיקָא**. דְּאֵיכָא לְמֵימַר מִמָּה נִפְשָׁךְ בְּעֵי לְעַשּׂוֹרֵי שְׁמָא יַעֲשֶׂה כְּתוֹרָה וְכִמְצָוָה נַעֲשֵׂרֵנוּ לְהַגַּע דִּבְתְחִלַּת הַדִּיר מִמָּה נִפְשָׁךְ כָּל י׳ שֶׁיּוֹצְאִין אִם מַעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶן בַּר חִיּוּב וְכָרְאוּי הוּא כְּגוֹן שֶׁלֹּא יָצָא אוֹתוֹ הַקּוֹפֵץ לְתוֹכָן שֶׁפִּיר קָא מַעֲשֵׂר: **וְאִי לָאו בַּר חִיּוּבָא**. כְּגוֹן אוֹתָן עֶשְׂרָה שֶׁיָּצָא זֶה לְתוֹכָן וְאֵין עֶשִׂירִי שֶׁלָּהֶן מַעֲשֵׂר: **נִפְטְרִי**. מִן הַמַּעֲשֵׂר: **בַּמִּנְיַן הָרְאוּי**. שֶׁכְּשֶׁמָּנָה א׳ ב׳ ג׳ הָיוּ בְּדִיר טָלָאִים הַרְבֵּה שֶׁהָיוּ רְאוּיִין לְהִשָּׁלֵם וּפוֹטְרִין מִנְיָנוֹ: **דְּאָמַר רָבָא**. בִּבְכוֹרוֹת (דף נט.): **מִנְיַן הָרְאוּי פּוֹטֵר**. הָיָה לוֹ י׳ טְלָאִים וּמָנָה חֲמֵשׁ וּמֵת אֶחָד מִן שֶׁאֵינָן מְנוּיִין הַמְּנוּיִין פְּטוּרִין וְשֶׁאֵינָן מְנוּיִין מְצְטָרְפִין לְגוֹרָן אַחֵר שֶׁיִּוָּלְדוּ לוֹ טְלָאִים עַד שֶׁיִּגִּיעַ זְמַן הַגּוֹרָן וְיִצְטָרְפוּ עִם אֵלּוּ אֲבָל הַמְּנוּיִן פְּטוּרִין בְּמִנְיַן הָרְאוּי וְיִלְקֵיהּ מֵאֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט וְלֹא שֶׁבָּר בְּבָר דְּמִשְׁעַבְּרִי תַּחַת הַשֵּׁבֶט וְלֹא עָלָה בְּיָדוֹ לְעֲשֵׂר שׁוּב אֵינוֹ מְעַבְּרוֹ פַּעַם אַחֶרֶת כְּשֶׁיִּוָּלְדוּ לוֹ טְלָאִים לְצָרֵף עִמָּהֶם:

אלא

אגרות קודש

[ה׳תשל״ב]

בענין כה גדול כשלום בית – צריך למצות כל האפשריות (ובפרט שהנ״ל נהוג בלאה״כ, והוא) יבקרו שניהם אצל רב מורה הוראה ויבארוהו המצב וכו׳ וישאלוהו דעת תורה.

השמות ואזכיר עה״צ.

מַפּוּתָא – היה בית מרחץ, דַּהֲווּ מְנַצּוּ עֲלָהּ בֵּי תְּרֵי – ששני אנשים התדיינו עליה של מי היא, הַאי אָמַר דִּידִי הוּא וְהַאי אָמַר דִּידִי הוּא – זה אמר שלי היא וזה אמר שלי היא, קָם חַד מִינַּיְיהוּ – עמד אחד מהם אַקְדְּשָׁהּ לשמים, פָּרְשֵׁי מִינָּהּ ונמנעו מלרחוץ בה רַב חֲנַנְיָה וְרַב אוֹשַׁעְיָא וְכוּלְּהוּ רַבָּנָן, מפני הספק שמא שלו היא וחל ההקדש ואסור להנות מהמרחץ. וְאָמַר לֵיהּ רַב אוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה, כִּי אָזְלַתְּ קַמֵּיהּ – כאשר תלך לפני דְּרַב חִסְדָּא לְכַפְּרֵי – המקום שבו הוא נמצא, בְּעֵי מִינֵּיהּ מה דינה של מסותא זו.

כִּי אָתָא – כשבא רבה לְעִיר סוּרָא בדרכו לכפרי, אָמַר לֵיהּ רַב חַמְנוּנָא לרבה, מַתְנִיתִין הִיא – דין זה יש ללמוד מן המשנה (טהרות פ״ד מי״ב), סָפֵק בְּכוֹרוֹת, אֶחָד בְּכוֹר אָדָם שדינו לפדותו בחמשה סלעים ולתתם לכהן, וְאֶחָד בְּכוֹר בְּהֵמָה שדינו כמו שיבואר מיד, דהיינו בין בזה ובין בזה, בֵּין בכור בעלי חיים טְהוֹרִים, כמו פרים כבשים ועיזים שדינם להינתן לכהן, וּבֵין בכור בעלי חיים טְמֵאִים כחמור שדינו להיפדות בשה ולתתו לכהן, בכל אחד מאלו אם התעורר ספק אם בכור הוא או לא, וכגון שלפני לידתו הפילה אמו, ואין יודעים אם מה שהפילה היה עובר גדול שיחשב בכך שכבר ילדה, והולד הזה שנולד עתה אינו בכור אלא שני, או שמא הפילה רוח בעלמא והנולד עתה הוא הבכור, בכל אלו, בין בספק אם הבהמה היא של הישראל או של הכהן ובין בספק אם חייב הישראל דמי פדיון הבן לכהן, כל הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ המוחזק בבכור הבהמה או בדמי פדיון בכור האדם, עָלָיו חובת הָרְאָיָה, וכל שלא הביא עדים ששלו הוא אין נותנים לו את הבכור או את דמי פדיון הבן. ומבינה הגמרא שהכוונה היא לשניהם, הן לכהן והן לישראל, שאם ביד הישראל היא, הרי שהכהן הטוען שיש לתתה לו, הוא המוציא מחבירו ועליו הראיה, ואם ביד הכהן היא, וכגון שתפס מהישראל ושתק ולבסוף צווח, הרי שהישראל הבא עתה להוציא מהכהן, הוא נחשב המוציא מחבירו ועליו הראיה. והיינו שתפיסת הכהן באופן זה מועילה, ונחשב שהישראל הודה לו. וְתָנֵי עֲלָהּ בברייתא, שבכל ספק בכור בהמה, אֲסוּרִים בְּגִיזָּה, שאין לגזוז את צמרם, וּבַעֲבוֹדָה, שאין לעבוד בהם כבשאר בעלי חיים, מפני הספק שמא בכורות הם ויש בהם קדושה.

הגמרא מסיימת את הראיה: וְהָא הָכָא בספק בכור, דְּאָמַר – שסובר התנא במשנה שאם תָּקְפוּ כֹּהֵן לישראל ונטל ממנו את הבכור, ושתק ולבסוף צווח, שֶׁאֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ, וראיה, דְּקָתָנֵי במשנה שהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, דהיינו בין כהן הבא להוציא מהישראל ובין ישראל הבא להוציא מהכהן שכבר תפס הימנו, והיינו באופן ששתק ולבסוף צווח, וְכִי – וכאשר לֹא תָּקְפוּ חמור כח קדושת בכורה שלכן אותם ספק בכורות אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה. ומוכח מכאן שבמסותא אם יתקוף והשני ישתוק ולבסוף יצווח אי אפשר יהיה להוציא ממנו, אם יקדישנה הרי היא קדושה אף לולי שתקף, כמו כאן שקדושת הבהמה נובעת מכח היותה ספק של כהן.

הגמרא דוחה את הראיה: אָמַר לֵיהּ רַבָּה לרב המנונא, מִקְּדוּשַׁת בְּכוֹר קָאָמְרַתְּ להוכיח שאם תקפו כהן אין מוציאים מידו, ולכך אסורים בגיזה ועבודה, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – באמת יכול אני לומר לך שאם תָּקְפוּ כֹּהֵן מהישראל מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ, שבחזקת הישראל הוא עומד ואין תפיסתו תפיסה, ולעולם הכהן הוא המוציא ועליו הראיה, וַאֲפִילּוּ הָכִי אֲסוּרִים בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה, שקדושתם אינה נובעת משום כח הכהן בבהמה, אלא משום דִּקְדוּשָּׁה הָבָאָה מֵאֵלָיָּה שֶׁאנִי – שקדושת בכור חלה מאליה ואין צורך להקדישה בפה, ולכן משום ספק קדושת בכור אסורים בגיזה ועבודה, אך לגבי המרחץ שנסתפקנו בו, יתכן שאף שתקיפה תועיל לא יחול הקדש, שאין הקדש דומה לתקיפה משום שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו.

הגמרא מביאה הוכחה שאין תפיסת כהן מועילה בספק בכור: אָמַר לֵיהּ רַב חֲנַנְיָה לְרַבָּה, תָּנֵיא – שנינו ברייתא דְּתָמְנֵיָּא לָךְ, הַסְּפֵקוֹת – טלאים שהם ספק פדיון פטר חמור, שאינו יודע אם הוא בכור או לא, שדינו הוא שמפריש עליו שה כדי להפקיע את איסורו, ומפני הספק אינו חייב ליתנו לכהן, ואם יש לו לישראל כמה טלאים שהם ספק פדיון פטור חמור, הרי הם נִכְנָסִין לְדִיר יחד עם שאר טלאיו לְהִתְעַשֵּׂר במעשר בהמה, שמוציאים את הטלאים מפתח הדיר ונותלים כל עשירי מהם והוא קדוש. וְאִי סַלְּקָא דַּעְתָּךְ שאם תִּקְפוּ כֹּהֵן ותפס את הטלה הספק אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ, הרי שיש לכהן צד זכייה באותו טלה, ואם כן קשה, אַמַּאי נִכְנָסִין לְדִיר להתעשר יחד עם שאר הטלאים, הרי אם יצא טלה זה עשירי, נִמְצָא זֶה הישראל פּוֹטֵר מָמוֹנוֹ המחויב במעשר בהמה, בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן, שהלא עליו מוטל לעשר את צאנו ואינו יכול להשתמש בממון של אחר לשם כך, ובאן שיצא הטלה המסופק במעשר בהמה, נמצא שהשתמש הישראל בממון הכהן לפטור את צאנו מחובת מעשר. ומוכח שאין לכהן שום צד זכייה בטלה, שאפילו יתפסנו יוציאוהו מידו, ולכן נחשב של הישראל לגמרי, ויכול להכניסו לדיר להתעשר יחד עם שאר טלאיו.

הגמרא דוחה את הראיה: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב חנניה, אִי מְשׁוּם הָא – אם ראייתך היא מברייתא זו, לֹא תִּסְיְיעֵיהּ לְמַר – אין לך לסייע ממנה לרבה, משום שיש לומר דְּהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – שהמדובר בברייתא זו, כְּגוֹן דְּלֵית לֵיהּ – באופן שאין לו לישראל אֶלָּא תִּשְׁעָה טלאים וְהוּא – וטלה זה המסופק, ולכן יכול הוא להכניסו לדיר להתעשר, דְּמַמָּה נַפְשָׁךְ ניתן לעשרם, אִי בַּר חִיּוּבָא הוּא – אם הישראל מחויב לעשרם משום שאין טלה זה פדיון פטר חמור, שבאמת לא היה החמור בכור ולא היה מחויב בפדיון, ונמצא שיש לו עשרה טלאים שלו ועליו לעשרם, שַׁפִּיר קָא מְעַשַּׂר – ודאי כדין הוא מעשר, שחייב הוא בכך, וְאִי לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא – ואם אינו חייב לעשרם, משום שבאמת החמור היה בכור וטלה זה הוא פדיונו ושייך לכהן, נמצא אם כן שיש לו רק תשעה טלאים בלבד, וְתִשְׁעָה טלאים לָאו בַּר עֲשׂוֹרֵי נִינְהוּ – אינם בני חיוב מעשר, שאין מעשרים אלא אם יש לו מעשרה ואילך, ועל כן אין שום חשש במה שמכניס הוא את הספק לדיר לעשר, ואפילו יצא בעשירי אין חשש לדבר, שאם האמת היא שאינו שלו, אין גם שאר הטלאים מחויבים במעשר, ולא פטר ממונו בממון כהן.

אביי חוזר בו מדחיה זו: הֲדַר – חזר וְאָמַר אַבַּיֵי, לָאו מִילְּתָא הִיא דְּאָמְרִי – אין דבריי נכונים, שודאי מוכח מברייתא זו שאם תקפו כהן מוציאין מידו ואין לכהן שום צד זכייה בטלה, שאם היה לכהן צד זכייה בטלה, נמצא שאף שאר תשעת הטלאים הרי הם בספק חיוב מעשר בהמה, ואם כך, לא היה צורך לעשרם כלל, משום דְּהָכָא – טלה שהוא ספק מחויב במעשר, לָאו בַּר עֲשׂוֹרֵי הִיא – אינו חייב במעשר אפילו אם יש אפשרות שיעשר באופן שיהיה כדין התורה, דְּתָנַן – ששנינו במשנה בבכורות (נח:), שאם היה מעשר טלאים, והיינו שהוציאם מפתח הדיר תוך כדי שהוא מונה אותם, ועד שלא הגיע למנות את העשירי, קָפַץ אֶחָד מִן הטלאים הַמְּנוּיִין, לְתוֹכָן – לתוך אלו שבדיר שעדיין לא מנאם, ואינו מכיר את הטלה המנוי בין הטלאים שבדיר, כּוּלָּן פְּטוּרִין, בין אלו שנמנו ובין אלו שעדיין לא נמנו, אלו שנמנו פטורים אפילו עדיין לא הגיע במניינו לעשרה ונמצא שעדיין לא עישר עליהם, משום שכיון שמנאם נפטרו בכך אפילו לא מנה את העשירי אחריהם, וכפי שתבאר הגמרא להלן, ונפטרו גם אלו שבדיר שעדיין לא עישר עליהם ולא מנאם כלל, משום שעתה כל אחד מהם אינו אלא ספק מחויב במעשר, שאולי הוא זה שקפץ מבחוץ, וספק אי אפשר לעשר.

אביי מפרש את ההוכחה מהמשנה שספק אינו בדין מעשר: וְאִי סָלְּקָא דַּעְתָּךְ שטלה שהוא סְפֵיקָא אם חייב במעשר או לא, בָּעֵי עֲשׂוֹרֵי – צריך לעשרו אם יש אפשרות לכך, אם כן קשה, מדוע כולן פטורין, הלא יכול הוא לְעַשֵּׂר את הטלאים שבתוך הדיר ויצאו ידי חובת מעשר מַמָּה נַפְשָׁךְ, שבכל עשרה שיוצאים ומקדשים את העשירי שבהם יש לומר דְּאִי בַּר חִיּוּבָא הוּא אותו עשירי שיצא מהם, שחל עליו קדושת מעשר, דהיינו שכל העשרה לא נתעשרו עדיין, שַׁפִּיר מְעַשַּׂר – הרי עישר כהלכה, וְאִי לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא אותו עשירי, מפני שאחד מהעשרה היה זה שקפץ לתוכן וכבר נמנה ופטור היה ונמצא שאין העשירי קדוש, בכל זאת נִפְטַר כל אחד מאותם עשרה בְּמִנְיָן הָרִאשׁוֹן – משום שכשנמנו

המשך בעמוד מט

אביי מסיים את ההוכחה: **אֶלָּא** מַאי אִית לְךָ לְמֵימַר – אלא מה יש לומר על מנת ליישב זאת, שאין מעשרים כלל טלאים שיש בהם ספק, משום ש'עֲשִׂירִי' שהוא וַדַּאי מעשר בהמה **אָמַר** רַחֲמָנָא לעשרו, **וְלֹא** עֲשִׂירִי שהוא **סָפֵק**, דהיינו שאין לעשר באופן שאין ודאות על העשירי שהוא אכן קדוש, ולכן כאן שאחד מכל אלו שבדיר אינו מחויב במעשר, אם יעשרוהו עם כולם יהיה העשירי ספק, שמא יצא הטלה הפטור באחד מאלו שקדמו לעשירי ונמצא שהעשירי אינו עשירי אלא תשיעי, ומשום כך פטורים הכל ממעשר בהמה. **הָכָא** נַמִּי – כך גם יש לדחות את דברי דלעיל, שאמרתי שמה שאמרו בברייתא שהספיקות נבנסים לדיר להתעשר מדובר באופן שיש תשעה מלבד הספק וממה נפשך אפשר לעשרם, שאין הדבר כן, שהלא עֲשִׂירִי' וַדַּאי **אָמַר** רַחֲמָנָא **וְלֹא** עֲשִׂירִי סָפֵק, ואין מעשרים כלל באופן של ספק, ועל כרחך שמה שמעשרים אותם הרי זה משום שאין לכהן צד זכיה בטלה זה. ומכאן מוכח שאם תקפו כהן מוציאים מידו, ולכן אין לו צד זכיה.

הגמרא שבה לברר את דברי הברייתא: **אָמַר** לֵיהּ **רַב** אַחָא מִדִּפְתִּי לְרַכִּינָא, **מַאי** 'סְפֵיקוֹת' שאמרה הברייתא שהם נבנסים לדיר להתעשר, **אִילֵימָא** שהכוונה היא **לְסָפֵק בְּכוֹרוֹת**, שיש לו טלה שהוא ספק בכור ספק אינו בכור, ועליו אמרה הברייתא שהוא מצטרף לשאר טלאיו, אם כן קשה, הלא 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ' **אָמַר** רַחֲמָנָא (ויקרא טז לב), **וְלֹא** יוכל להיות עשירי זה שֶׁהוּא **כְּבָר** קָדוֹשׁ, כמו בכור, ומכיון שאין בכור יכול להיות עשירי, והוא ספק בכור, ממילא עדיין יש כאן עשירי ספק, ואי אפשר להכניסו לדיר להתעשר.

מיישבת הגמרא: **אֶלָּא** מדובר בברייתא בטלה שהוא **סָפֵק פְּרִיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר**, שאין בו קדושה כלל, שאפילו הוא ודאי פדיון פטר חמור אינו קדוש וחייב במעשר בהמה, **וְכִדְרַב** נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן **אָמַר** רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲשָׂרָה **סְפֵק פֶּטֶרֵי חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ** – שיש לו עשרה חמורים שכל אחד מהם ספק שהוא בכור לאמו וספק שאינו בכור לאמו, וכל זמן שלא פדאם אסורים בעבודה מספק, **מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה** שֵׂיִן – טלאים, ועל ידי כך הותר האיסור שבהם והם מותרים, **וּמְעַשְּׂרָן** לאותם עשרה שיין, שהעשירי קודש בדין מעשר בהמה, שאף פדיון פטר חמור חייב במעשר בהמה, **וְחַזָּן**, עשרת השיין, **שֶׁלּוֹ**, שאף שפדיון פטר חמור שייך לכהן, כאן מפני הספק שמא החמורים לא היו בכורים, אינו צריך להביאם לכהן.

הגמרא מבררת את פסק ההלכה לגבי מסותא: **מַאי** הֲוֵי **עֲלָהּ** – מהי ההכרעה להלכה בספק הנזכר דְּמַסּוּתָא. מביאה הגמרא: **תָּא שְׁמַע**, **דְּאָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַבִּין**, הֲוָה עוֹבְדָא – היה מעשה כזה שהובא לשאול את הדין **בֵּי** – אצל **רַב חִסְדָּא**, **וְרַב חִסְדָּא בֵּי** – אצל **רַב הוּנָא**, דהיינו שהלך לשואלו, **וּפַשְׁטֵהּ** רב הונא **מֵהָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן כָּל מָמוֹן שֶׁאֵין בְּעליו יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ** מיד זה שהוא בידו **בְּרַיְּינִין**, שאין לו עדים להביאם לפניהם להעיד שהוא שלו, אם הִקְדִּישׁוֹ **אֵינוֹ** קָדוֹשׁ, שהוא נחשב שאינו ברשותו. ומעתה נפשט הספק במסותא שאינה קדושה.

שואלת הגמרא: יש לדייק מדבריו, **הָא** – אבל אם **יָכוֹל** בעליו **לְהוֹצִיאוֹ בְּרַיְּינִין**, אם הִקְדִּישׁוֹ בעליו **קָדוֹשׁ**, **אַף עַל גַּב דְּלָא אַפְקֵיהּ** – שלא הוציא עדיין את הממון מחבירו. **וְהָאָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן, גָּזַל ממון של אדם **וְלֹא נְתָיְאֲשׁוּ הַבְּעָלִים** ממנו, **שְׁנֵיהֶם**, הן הגזלן והן הנגזל, **אֵינָם יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁוֹ**, **זֶה**, הגזלן, **לְפִי שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ**, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, **וְזֶה**, הנגזל, **לְפִי שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ** אלא ברשות הגזלן, ואין אדם מקדיש מה שאינו ברשותו. והרי סתם גזילה יכול הנגזל להוציאה בדיינים מהגזלן, ואף על פי כן כל עוד שלא הוציאה אינו יכול להקדישה, לפי שהיא נחשבת שאינה ברשותו.

מתרצת הגמרא: **מִי סָבְרַתְּ** שִׁבְּמַסּוּתָא **מְסַלְּקִין עֲסָקִינַן**, אלא **בְּמַסּוּתָא** שהיא **מְסַרְקֵי עֲסָקִינַן**, **דְּכִי** – שכאשר בעליה **יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ בְּרַיְּינִין**, **בִּרְשׁוּתֵיהּ קַיְימָא** – הרי היא עומדת ברשותו ויכול הוא להקדישה, כיון שקרקע אינה נגזלת.

הגמרא דנה בדין שנים האדוקים בטלית: **תָּנֵי רַב** תַּחֲלִיפָא **בַּר** מַעַרְבָא (בן ארץ ישראל), **קַמֵּיהּ** – לפניו **דְּרַבִּי אַבָּהוּ**, **שְׁנַיִם אֲחוּזִים בְּטַלִּית**, **זֶה** נוֹטֵל בה **עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ** מַגַּעַת בהחזקתו בה, **וְזֶה** נוֹטֵל בה **עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ** מַגַּעַת בהחזקתו בה, **וְהַשְּׁאָר** שאינו בתוך ידם, **חוֹלְקִין** בו **בְּשָׁוֶה**, כדין משנתינו.

מַחְוֵי לֵיהּ – הראה לו **רַבִּי אַבָּהוּ** לרב תחליפא באצבעותיו כלפי מעלה, כרומז להוסיף, **'וּכְשָׁבוּעָה** היא חלוקה זו'.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא** מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי דְּפָלְגֵי בַּהֲדֵי – מה שנאמר במשנה שהם חולקים בשוה, **וְלֹא** קָתָנֵי במשנה שזֶה **נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת**, **הֵיכִי** מַשְׁכַּחַת לָהּ – באיזה אופן נאמרו דברים אלו.

מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא**, במשנה מדובר **דְּתָפְסֵי בְּכַרְכְּשָׁתָא** – שתופסים הם בחוטים היוצאים מצידי הטלית, ואינם אחוזים בה עצמה, ולפיכך חולקים בכולה.

אומרת הגמרא: **אָמַר רַב** מְשַׁרְשִׁיָא, **שְׁמַע** מִינָּהּ, **הַאי סוּדְרָא** – סודר זה שנותן אדם לחבירו עבור קנין סודר, כאשר בא לקנות הימנו דבר ונותן למקנה סודר שעבורו יַקנה לו, **כֵּיוָן דְּתָפְסִים בֵּיהּ** המקנה בסודר שָׁלֹשׁ אצבעות **עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות, אף ששאירית הסודר נותר אצל הקונה, **קָרְיֵנַן בֵּיהּ** – מתקיים בכך הכתוב לגבי קנין סודר (רות ד ז) 'וְנָתַן לְרֵעֵהוּ', **דִּכְמַאן דִּפְסִיק דָּמֵי וְקָנֵי** – שמה שבתוך ידו באילו חתוך הוא משאר הסודר וקנאו, ועל ידי כך מקנה לו את החפץ שרצה להקנות. שלולי הברייתא הייתי אומר שאין אדם זוכה באחיזה של חלק מחפץ, ובברייתא למדנו שזוכה.

שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** מִמַּה דְּאָמַר **רַב חִסְדָּא**, דְּאָמַר **רַב חִסְדָּא**, מסר **גֵּט** לאשתו בְּיָדָהּ, **וּמְשָׁחָהּ** – החוט שבו הגט קשור בְּיָדוֹ הוא, **אִם** יש כח בחוט שיָכוֹל **לְנַתְּקוֹ** – למשוך את הגט הימנה על ידו **וְלַהֲבִיאוֹ אֶצְלוֹ**, **אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת**, **וְאִם לָאו**, **מְגוֹרֶשֶׁת**. וקשה, שמוכח שאין זו נתינה אם הגט נתון בידה באופן שאפשר לקחתו הימנה, ואילו כאן אמרנו שמה שבתוך ידו כאילו הוא חתוך מהשאר והוא קונה אותו, אף שהוא נמשך גם מחוץ לידו ותפוס בידי אחר.

דוחה הגמרא: **הָתָם** לגבי גט, **בְּרִיּוּתָא בְּעֵינַן** – יש צורך בהבדלה, שיהיו מובדלים זה מזה, **וְלֵיכָּא** – ואין כאן בריותות, שעדיין הם אדוקים בחוט זה, **הָכָא** בסודר, **נְתִינָה בְּעֵינַן** – אין צורך אלא בנתינת הסודר מהקונה למקנה, **וְהָא אִיכָּא** – ויש כאן נתינה, ומה שהוא בתוך ידו הרי הוא שלו.

הגמרא מבררת את אופן החלוקה בטלית: **אָמַר רָבָא**, מה שנאמר במשנה ששנים אוחזים בטלית יחלוקו, אפילו **אִם הָיְתָה טַלִּית מְזוּהֶמֶת** גם כן חוֹלְקִין.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא**. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** לחדש זאת אלא באופן דְּקָאֵי דַּהֲבָא **בֵּי מָצְעֵי** – שעומד הזהב באמצעה של הטלית. שואלת הגמרא: **הָא נַמִּי** – גם זה **פְּשִׁיטָא**. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן דְּמִיקָּרַב **לְגַבֵּי** דְּחַד – שקרוב הזהב שבטלית לצידו של אחד מהם, **מַהוּ** דְּתֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ זה שהזהב קרוב אליו לחבירו, **פְּלוֹג** לִכְּי – נחלוק בטלית לרוחבה, ועל ידי כך הוא ירויח את הזהב שיבוא כולו לחלקו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין יכול לומר כך, **דְּאָמַר** לֵיהּ חבירו, **מַאי חִזֵּית דְּפָלַגְתָּ** הָכִי **פְּלוֹג** הָכִי – מה ראית לחלקה לרוחבה, חלוק אותה לאורכה, ונמצא שנחלוק גם בזהב: דין מלוה ולווה האוחזין בשטר: **תְּנוּ** רַבָּנָן, **שְׁנַיִם** – מלוה ולווה שהיו **אֲחוּזִין בְּשָׁטָר** ההלוואה, **מַלְוֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא**, שעדיין לא נפרע **וְנָפַל מִמֶּנִּי וּמְצָאתִיו**, **וְלוֶה אָמַר** אמנם **שֶׁלְּךָ הוּא הָיָה**, כשלותיתי ממך לחבירו, **פָּלוֹג הָכִי** – נחלוק בטלית לרוחבה, ועל ידי כך הוא ירויח את הזהב שיבוא כולו לחלקו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין יכול לומר כך, **דְּאָמַר** לֵיהּ חבירו, **מַאי חִזֵּית דְּפָלַגְתָּ הָכִי פְּלוֹג** הָכִי – מה ראית לחלקה לרוחבה, חלוק אותה לאורכה, ונמצא שנחלוק גם בזהב: דין מלוה ולווה האוחזין בשטר: **תְּנוּ רַבָּנָן, שְׁנַיִם** – מלוה ולווה שהיו **אֲחוּזִין בְּשָׁטָר** ההלוואה, **מַלְוֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא**, שעדיין לא נפרע **וְנָפַל מִמֶּנִּי וּמְצָאתִיו**, **וְלוֶה אָמַר** אמנם **שֶׁלְּךָ הוּא הָיָה**, כשלותיתי ממך **וּפָרַעְתִּיו לְךָ** והחזרת לי ונפל ממני ועכשיו מצאתיו, **יַתְקִנִּים הַשְּׁטָר בְּחוֹתְמָיו** – יעידו העדים החתומים בשטר שאכן זה כתב ידם, ומאחר שנתברר שהשטר היה כשר, הרי הוא בחזקתו וגובה בו המלוה את חובו, **דִּבְרֵי רַבִּי**. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, **יַחְלוֹקוּ** המלוה והלווה את השטר, כלומר שלא יפרע הלווה אלא חצי מההלוואה הכתובה בשטר. **נָפַל** השטר **לְיַד דַּיָּין**, **לֹא יוֹצִיאוּ** הדיין מיד **עוֹלְמִית** עד שיוכרע הדבר. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר חֲרֵי הוּא** השטר **בְּחֶזְקָתוֹ** – בחזקת כשרות, ויגבה בו המלוה את חובו.

הגמרא מבארת את הברייתא: **אָמַר מָר**, לדעת רבי יַתְקִנִּים הַשְּׁטָר **בְּחוֹתְמָיו**. מקשה הגמרא: **וְהָאם** לאחר מכן **נָבֵי לֵיהּ מַלְוֶה כּוּלֵּיהּ** –

המשך בעמוד לב

רש"י

אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר. לְמָה לֹא חַיְיבוּהוּ לְעַשֵּׂר מִמָּה נַפְשָׁךְ: עֲשִׂירֵי וַדַּאי. הִצְרִיךְ הַכָּתוּב לְעַשֵּׂר וְלֹא הִצְרִיךְ לְעַשֵּׂר אֶת הַסָּפֵק וְכָל עֲשִׂירֵי שֶׁבָּבָתִּים סָפֵק הֵן שֶׁאֲפִי' יָצָא הַפְּטוּר בַּחֲמִישִׁי שׁוּב אֵין הָעֲשִׂירִי קָרוֹי עֲשִׂירִי אֶלָּא תְּשִׁיעִי שֶׁהִפְטִּיר אֵינוֹ מִן הַמְּנִיָן: מַאי סְפֵיקוֹת. דְּאָמְרַן לְעֵיל הַסְּפֵיקוֹת נִבְטָלִין לְדִיר לְהִתְעַשֵּׂר: סָפֵק פְּדָיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר. טָלֶה שֶׁהוּפְרַשׁ עַל סָפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁאֲפִילּוּ הוּא פֶּטֶר חֲמוֹר וַדַּאי אֵין בְּטֵלָה זֶה שֶׁל פִּדְיוֹן מִשּׁוּם קְדוּשָׁה: עֲשָׂרָה שַׁיָּיךְ. לְאַפְקוֹעֵי אִיסּוּרֵיהּ לְמִשְׁרֵי לְהוּ בְּעֲבוֹדָה: עוּבְדָּא חֲוָה בֵּי רַב חִסְדָּא וְרַב חִסְדָּא בֵּי רַב הוּנָא. מַעֲשֶׂה הָיָה וּבָא לִפָּנֵי רַב חִסְדָּא וְרַב חִסְדָּא הֲבִיאוּ לִפָּנָיו רַב הוּנָא: שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ כו'. וְהַאי נַמִּי דְּחִזְיֵנָן לֵיהּ דְּאֵין יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּדִיָּינִין שֶׁאֵין לוֹ רְאָיָה בְּדָבָר אֵין הַקְּדִישׁוּ קְדוּשׁ: הָא יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ כו'. בְּתַמְיָה: שֶׁאֵינוֹ בְּרְשׁוּתוֹ. וְהָא סְתָם גְּזֵילָה יְכוֹלִין לְהוֹצִיאוֹ בְּדִיָּינִין הוּא: בְּמַפּוֹתָא מַטָּלְטָלִין. כְּגוֹן גִּיגִית: מְקַרְקְעֵי. דְּכָל הַיְכָא דְּאִיתֵיהּ בְּרְשׁוּת מָרֵי' קַיְימָא דְּקַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת וְשִׁפּוּר פְּשִׁיטָנָא מַהָא דְּאִי הָוֶה לֵיהּ רְאָיָה עֲלָהּ הֶקְדֵּישׁוֹ הֶקְדֵּשׁ: בַּר מַעֲרָבָא. מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: מְחֻיֵּי לֵיהּ. מֵרָאָה בְּאִבְּעוֹתָיו כְּלַפֵּי מַעְלָה: בְּכַרְכָּשְׁתָּא. בְּגַרְדֵּי שְׁבִשְׁנֵי רִאשׁוֹן שְׁקוֹרִין ברניי"ש: ש"מ. מִדְּקָתָנֵי עַד מָקוֹם שֶׁיִּדּוּ מַגִּיעַ קָנוּי לוֹ: הָאי סוּדְרָא. שֶׁל כּוֹתָּנָה שְׁקוֹנִין בּוֹ קַנְקַן: כֵּיוָן דְּתָפֵיס בֵּיהּ. מַקָּנֶה שֶׁלֹּשׁ עַל שֶׁלֹּשׁ קַרְנֵיהּ בֵּיהּ וְשֶׁלַּף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרַעֲהוּ: דְּכִמְאן דְּפָסֵיק דְּמֵי. וְקַנְיֵיהּ מַקָּנֶה וְהַמֹּכֵר נִקְנֶה בּוֹ לְלוֹקַחַ וְדוֹקָא נָקַט שֶׁלֹּשׁ עַל שֶׁלֹּשׁ דְּכִבְלִי בְּעִינַן דִּכְתִיב (רות ד) נַעֲלוֹ וּבְצֵיר מִשְׁלֹשׁ אֲצְבָּעוֹת לָאו בְּגֶד הוּא דְּבָאשְׁכָּחְנָן גַּבֵּי טוּמְאָה: נַט בְּיָדָהּ. שֶׁנָּתְנוּ לָהּ: וּמְשַׁחָה. שְׁקָשׁוֹר בָּהּ בְּיָדוֹ אִם יֵשׁ כֹּחַ בְּאוֹתוֹ חוּט שֶׁיְּכוֹל לִנְתֹּק לְגַבֵּי מְדָּה וְלַהֲבִיאוֹ אֲצָלוֹ: אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת. אִלְמָא לָאו נְתִינָה הִיא: בְּרִיתוּת. הַבְּדָלָה שֶׁיְּהֵא מוּבְדָּלִים זֶה מִזֶּה וְהָרֵי אֲגוּדִים הֵם בְּחוּט זֶה: אִם הָיְתָה טַלִּית מוּזָהֶבֶת. כְּלוֹמַר אֲפִילּוּ הִיא מוּזָהֶבֶת חוֹלְקִים: פָּלוֹג הָבֵי. לְרוֹחְבָהּ וְיִהְא הַזָּהָב לְאֶחָד מֵהֶם: קָא מַשְׁמַע לָן דְּא"ל כו' פָּלוֹג. לְאוֹרְכָּהּ: שְׁנַיִם אֲדוּקִים בְּשִׂטְר. הַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה: שֶׁלְּךָ הוּא וּפְרַעְתִּיו לְךָ. וְהֶחֱזַרְתָּ לִי וּמִמֶּנִּי נִפְּלִי: יִתְקַיְּים הַשִּׂטָר בְּחוֹתָמָיו. קס"ד דְּהָכִי קָאָמַר אִם הַשִּׂטָר כָּשֵׁר שֶׁיִּקַּיְּימוּהוּ חוֹתָמָיו לוֹמַר כְּתֹב יָדֵינוּ הוּא דְּרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ: נָפַל הַשִּׂטָר לְיַד הַדַּיָּין. מִשְּׁמַע דְּהָכִי קָאָמַר אִם מְצָאוֹ דַּיָּין לֹא יוֹצִיאוֹ אוֹתוֹ עוֹלָמִית מִיַּד דַּיָּין וְלִקַּח פָּרִיעַ מֵאִי שְׁנָא דַּיָּין מֵאֵינְשֵׁי דְּעִלְמָא: וְגַבֵּי לֵיהּ מַלְוֶה בּוֹזְלִיהּ. בְּתַמְיָה: בְּמִקְוֶה. שֶׁכָּתוּב בּוֹ הֻנַּח פָּלוֹנִי שְׁצָא כִּבֵּר בְּבֵ"ד וְהֵעִידוּ עֵדִים עַל חֲתִימַת יָדָן וְכוֹתְבִין הַדַּיָּנִין בּוֹ שְׁטָר דִּנִין נָפַק קָדָמְנָא וְאַסְהִידוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי עַל שְׁטָרָא דְּנִין נָפַק קָדָמְנָא וְקַיְּימְנוּהוּ כְּדִקְחָזוּ: כּוּלֵי עָלְמָא ל"פ דְּיָחְלוּקוּ. דְּכִי אֲמְרִינַן דְּיִתְקַיְּים הַשִּׂטָר בְּחוֹתָמָיו לֹא לְמִגְבֵּי פָּלוֹגְיָה וּפְלוֹגְתַּיְיהוּ כְּשֶׁאֵינוֹ מְקוּיָּם רַבִּי סָבַר אַף עַל פִּי שֶׁהַלּוֶה מוֹדֶה לֵיהּ שֶׁכְּתָב שְׁטָר זֶה וְלָזֶה לוֹ מְעוֹת צָרִיךְ הַמַּלְוֶה לְקַיְּימוֹ בְּחוֹתָמָיו וַאֲפִילּוּ הַשִּׂטָר בְּיָדוֹ נֶאֱמַן הַלּוֶה לוֹמַר פָּרַעְתִּיךָ דְּכָל זְמַן שֶׁאֵינוֹ מְקוּיָּם מֵאן כְּמָשְׁוֵי לֵיהּ שִׂטְרָא

תוספות

וְלֹא עֲשִׂירֵי סָפֵק. אֵין לְהַקְשׁוֹת אֵיצְטְרִיךְ קְרָא לְמֵעוּטֵי סְפֵיקָא כִּדְפָרִיךְ בְּמַסֶּכֶת חוּלִּין (דף כב: ד"ה איצטריך): מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיּוּן. תִּימָה דִּבְפ"ק דִּבְכוֹרוֹת (דף יא. ושם) אָמְרִי' דְּשָׁה אֶחָד פּוֹטֵר בְּמָה פְּטָרֵי חֲמוֹרִים וּמַה צְּרִיךְ עֲשָׂרָה שִׁיּוּם וְתוּ מַאי קָא מַשְׁמַע לָן מַתְנִי' הֵיא הַסְּפֵיקוֹת נִבְטָלִים לְדִיר לְהִתְעַשֵּׂר וְתוּ בִּיזַן דְּאָמַר מְעַשְּׂרָן מַה צְּרִיךְ לְהִשְׁמִיעֵנוּ דְּהֵן שֶׁלּוֹ פְּשִׁיטָא כֵּיוָן דְּמַעְשְׂרָן דְּהֵן שֶׁלּוֹ דְּאִילּוּ הֵיוּ שֶׁל כֻּתִּין לֹא הָיָה מְעַשְּׂרָן דְּהֵוּוּ לֵהּ כְּלָקוּחוֹת דִּתְנַן (שם דף נה:) הַלְקוּחוֹת וְהַנִּיתָּן לוֹ בְּמַתָּנָה פָּטוּר וְאִי קַשְׁיָא ל' דְּאע"ג דְּמַעְשְׂרָן עֲדִיִּין הֵם שֶׁלּוֹ פְּשִׁיטָא דְּמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה שֶׁל בְּעָלִים הוּא: מַחֲוֵי. ר' אֲבָהּ וְהִשְׁאִיר בִּשְׁבוּעָה. נִרְאָה דִּלְגַרְסִי' וְהִשְׁאִיר דְּאָף בְּמָה שֶׁיִּדּוּ מַגִּיעַ יְשַׁבֵּעַ כֵּיוָן דְּאַתְּנָה הַשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם הוֹלֵךְ וְתוֹקֵף מִשָּׁם וְזֶה שֶׁיֵּשְׁבַע אַף בְּמָה שֶׁהוּא תּוֹפֵס וּמִכָּל מָקוֹם שֶׁפִּיר מוּכָח בְּסָמוּךְ דִּבְקַנְיָן מֵאי דְּתָפֵיס בְּמֵאן דְּפָסֵיק כֵּיוָן דְּתָקְנָה לֵאַחַר שְׁבוּעָה נוֹטֵל כָּל מָה שֶׁהוּא תּוֹפֵס אֲפִילּוּ יוֹתֵר מִמַּחֲצָה וְהַשְּׁבוּעָה הִיא בִּשְׁבִיל הַטַּעֲנָה וּמִפְּנֵי הַתַּקָּנָה: אִם יָכוֹל לְנַתְּקוֹ. נִרְאָה דְּאִם הָיְתָה יָדָהּ פְּתוּחָה בִּיְדוֹ וְקָפְצָה יָדָהּ בְּחוֹזֶק שֶׁאִם מוֹשֵׁךְ הַמְּשִׁיחָה לֹא יוּכַל לְהַבִיאוֹ אֲצָלוֹ שֶׁאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנָּתַן בְּיָדָהּ קוֹדֶם שֶׁקָּפְצָה יָדָהּ הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַבִיאוֹ אֲצָלוֹ וְהַקְּפִיצָה לֹא עָשָׂתָה הוּא אֶלָּא הֵיא וְהָוְיָה כְּטִלְטוּל גִּיטֵּיךְ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקַע דְּאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת דִּלְא קָרְיֵן בֵּיהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְהָכָא דְּקָאָמַר אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבִיאוֹ אֲצָלוֹ דְּמִגּוֹרֶשֶׁת כְּגוֹן שֶׁהֵיְתָה יָדָהּ קְפוּצָה וְהוּא הָתֵב בְּיָדָהּ כָּל כַּךְ בְּחוֹזֶק שֶׁאִם יְמַשּׁוֹךְ הַמְּשִׁיחָה לֹא יָבִיא הַגֵּט אֲצָלוֹ וְר"ת (נמ"ו) פֵּירֵשׁ אִם הַגֵּט בְּכֵבֶד כָּל כָּךְ שֶׁאִם רוֹצֶה לִמְשׁוֹךְ הַגֵּט אֵלָיו תִּנָּתֵק הַמְּשִׁיחָה מְגוֹרֶשֶׁת וּמֵיירִי בְּיָדָהּ פְּתוּחָה וְלֹא קָפְצָה וְלֹא עָשְׂתָה שׁוּם דָּבָר: מאי

אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר עֲשִׂירֵי וַדַּאי אָמַר רַחְמָנָא
וְלֹא עֲשִׂירֵי סָפֵק הָכָא נַמִּי עֲשִׂירֵי וַדַּאי אָמַר רַחְמָנָא
וְלֹא עֲשִׂירֵי סָפֵק א"ל רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרָבִינָא
מַאי סְפֵיקוֹת אִילֵימָא סָפֵק בְּכוֹרוֹת יִהְיֶה קֹדֶשׁ אָמַר
רַחְמָנָא וְלֹא שֶׁכְּבָר קָדוֹשׁ אֶלָּא סָפֵק פִּדְיוֹן פֶּטֶר
חֲמוֹר וְכִדְרַב נַחְמָן דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר
אֲבוּהּ יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲשָׂרָה סָפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹר
בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיּוּן וּמְעַשְּׂרָן וְהֵן
שֶׁלּוֹ מַאי הֲוֵי עֲלָהּ דַּמְפוּתָא ת"ש דְּא"ר חִיָּיא בַּר
אָבִין הָוָה עוּבְדָּא בֵּי רַב חִסְדָּא וְרַב חִסְדָּא בֵּי רַב
הוּנָא וּפְשָׁטָה מֵהָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן כָּל מָמוֹן שֶׁאֵין
יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּדַיָּנִין הֶקְדֵּישׁוֹ אֵינוֹ קָדוֹשׁ הָא יָכוֹל
לְהוֹצִיאוֹ בְּדַיָּנִין הֶקְדֵּישׁוֹ קָדוֹשׁ אע"ג דְּלָא אַפְקֵיהּ
וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן גָּזַל וְלֹא נִתְייָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים שֶׁנֵּיהֶם
אֵינָם יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁוֹ זֶה לְפִי שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ וְזֶה לְפִי
שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ מִי סָבְרַת בְּמַפּוּתָא מְטַלְטְלִין עַסְקִינַן
בְּמַפּוּתָא מְקַרְקְעֵי עַסְקִינַן דְּכִי יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ בְּדַיָּנִין
בִּרְשׁוּתֵיהּ קַיְימָא תְּנִי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעַרְבָא קַמֵּיהּ
דְּר' אַבָּהוּ שְׁנַיִם אֲדוּקִים בְּטַלִּית דְּקָתָנֵי דְּכַהֲדֵדֵי וְלֹא קָתָנֵי זֶה נוֹטֵל עַד
מָתְנִיתִין דְּקָתָנֵי דְּפַלְגֵי בַּהֲדֵדֵי וְלֹא קָתָנֵי זֶה נוֹטֵל
עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוּ מַגִּיעַ הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ אָמַר רַב
פָּפָּא דְּתִפְסֵי בְּכַרְפְּשָׁתָא אָמַר רַב מַשְׁרְשְׁיָא ש"מ
הַאי סוּדְרָא כֵּיוָן דְּתָפֵיס בֵּיהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ קַרְנֵיהּ בֵּיהּ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ דְּכִמְאן דְּפָסֵיק
דְּמֵי וְקָנֵי וּמַאי שְׁנָא מִדְּרַב חִסְדָּא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא גֵּט בְּיָדָהּ וּמְשִׁיחָה בְּיָדוֹ אִם יָכוֹל
לְנַתְּקוֹ וְלַהֲבִיאוֹ אֲצָלוֹ אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת הָתָם בְּרִיתוּת בְּעֵינָן וְלֵיכָּא הָכָא
נְתִינָה בְּעֵינָן וְהָא אִיכָּא אָמַר רָבָא אִם הָיְתָה טַלִּית מוּזְהֶבֶת חוֹלְקִין פְּשִׁיטָא לֹא צְרִיכָא
דְּקָאֵי דַּהֲבָא בֵּי מִצְעֵי הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא לֹא צְרִיכָא דְּמִיקָּרַב לְגַבֵּי דְּחַד מַהוּ דְּתֵימָא דְּא"ל
פָּלוֹג הָכִי קָמַ"ל דְּא"ל מַאי חָזֵית דְּפַלְגָת הָכִי פָּלוֹג הָכִי: ת"ר שְׁנַיִם אֲדוּקִין בְּשִׂטָּר
מַלְוֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא וְנָפַל מִמֶּנִּי וּמְצָאתִיו וְלֹוֶה אוֹמֵר שֶׁלְּךָ הוּא וּפָרַעְתִּיו לְךָ יִתְקַיֵּים
הַשִּׂטָּר בְּחוֹתָמָיו דִּבְרֵי רַבִּי רַבִּי רשב"ג אוֹמֵר יַחְלוֹקוּ נָפַל לְיַד דַּיָּן לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית ר'
יוֹסֵי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ אָמַר מַר יִתְקַיֵּים הַשִּׂטָּר בְּחוֹתָמָיו וְגַבֵּי לֵיהּ מַלְוֶה כּוּלֵּי
וְלִית לֵיהּ מַתְנִי' שְׁנַיִם אוֹחֲזִין כּוּ' אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן בְּמִקְוֶה דִּבְרֵי הַכֹּל יַחְלוֹקוּ
כִּי פְּלִיגֵי בְּשֶׁאֵינוֹ מְקוּיָּם רַבִּי סָבַר מוֹדֶה בְּשִׂטָּר שֶׁכָּתְבוּ צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ וְאִי מְקַיֵּים לֵיהּ
פָּלוֹג וְאִי לָא מְקַיֵּים לֵיהּ לָא פָּלוֹג מַאי טַעְמָא בְּעַלְמָא הוּא מַאן קָא מַשְׁוֵי לֵיהּ שִׂטְרָא
לֵיהּ לְהַאי שִׂטְרָא לָוֶה הָא קָאָמַר דִּפְרִיעַ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר מוֹדֶה בְּשִׂטָּר
שֶׁכָּתְבוּ אֵין צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ וְאע"ג דְּלָא מְקַיֵּים לֵיהּ יַחְלוֹקוּ נָפַל לְיַד דַּיָּן לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית מאי

אֵין הַלְוָה נֶאֱמָן בְּאֶמִירָתוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי חֲזָקָה זֶה שֶׁאָדוּק בּוֹ וְהֲרֵי הוּא כְּשֶׁאָר מְצִיאָה וּפְלִיגִי: וְאִי לָא לָא פָּלוֹג. שֶׁאֲפִילּוּ כּוּלּוֹ בְּיַד הַמַּלְוֶה לוֹמַר פָּרַעְתִּיךָ: מאי

מַאי שְׁנָא לֵיד דְּיָין. לִסְפָרִים דִּגְרְסֵי בְּשִׁנּוּיָא וְהֵיכִי דָּמֵי כְּגוֹן דְּכָתוּב בֵּיהּ הֶנְפֵּק הַשְׁתָּא לֹא יָדַע דְּנָפַל לֵיד דְּיָין דְּהֵיינוּ הֶנְפֵּק אֶלָּא סְבוּר דְּהֵיינוּ שֶׁהִדְּיָין מְצָאוֹ וּלְכָךְ בְּעֵי מַאי שְׁנָא דַּיָּין מֵאִישׁ אַחֵר וְלִסְפָרִים דְּלֹא גְּרְסֵי בְּתַר הֵיכִי דָּמֵי כְּגוֹן דְּכָתוּב בֵּיהּ הֶנְפֵּק יָדַע שִׁפּוּר הַשְׁתָּא דְּנָפַל לֵיד דַּיָּין הֵיינוּ שֶׁכָּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק וּמִיבָּעְיָא לֵיהּ מַאי שְׁנָא כְּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק דְּלֹא יוֹצִיאוּ לְעוֹלָם הֲלָא אִם אֵין כְּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק נָרֵאָה דְּכ"ש הוּא שֶׁלֹּא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית דְּאִיכָּא לְמֵימַר שְׁמָא כָּתַב לְלוֹת וְלֹא לָזֶה וּמִשֶּׁנֵּי דִּלְמָא מִיבָּעְיָא קָאָמַר:

בְּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה יַחֲזִיר לָאִשָּׁה. דִּלְמָא חַיְישִׁינַן לְקָנוּנְיָא וְלֵיכָּא לְמֵימַר לִשְׁמָא כָּתַב בְּנֵיקָן וְלֹא נָשָׂא עַד תִּשְׁרֵי דְּמָנָה וּמֵאתַיִם מִשְׁתַּעְבְּדִי מִן הָאִירוּסִין אַף בְּלֹא כְּתוּבָּה דְּאִירוּסִין קָלָא אִית לְהוּ וּלְקוּלְּתָא אִירוּסִין לֵיכָּא לְמֵימַר דְּכָתַב לָהּ וְתוֹסֶפְתָּא נָמֵי לְאַבָּיֵי דְּאָמַר עַדָיו בַּחֲתוּמָיו זְכִין לוֹ א"ש וְר' אַסִּי יַעֲמִיד בְּשֶׁהִקְנָה לָהּ:

דְּחַיְישִׁינַן לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת. וּבְלֹאו אִיפּוּךְ לֹא מָצִי לְאוֹקְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי חַיֵּישׁ לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת דְּא"כ עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לָאִשָּׁה נִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה אִיפּוּךְ נָפַל לְיַד דַּיָּין לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי וַחכ"א הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ אִי הָכֵי קַשְׁיָא דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן שְׁטַר כְּתוּבָּה כּוּלָּהּ רַבִּי יוֹסֵי וְחַסְּדֵי מֻחְרָא וְהָכֵי קָתָנֵי אֵין עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה בד"א שֶׁנִּתְאָרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲבָל עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לָאִשָּׁה נִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה אֶלָּא לְדִבְרֵיהֶם דְּרַבָּנָן קָאָמַר לְהוּ לְדִידִי אֲפִילּוּ נִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה נָמֵי לֹא חַיְישִׁינַן לְפִירְעוֹן לְדִידְכוּ אוֹדוּ לִי מִיהַת בְּעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ דְּיֵחָזֵיר לָאִשָּׁה דִּילְמָא בַּת פִּירְעוֹן הִיא וְאָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן אֵימוֹר צְרֵרֵי אַתְפְּסֵהּ רַבִּינָא אָמַר לְעוֹלָם אֵיפּוּךְ קַמַּיְיתָא וְטַעְמָא דְּרַבָּנָן הָכָא מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת וְרַבִּי יוֹסֵי לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת לֹא חַיְישׁ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מַחְלוֹקֶת בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם אֲדוּקִים בַּטּוֹפֶס וּשְׁנֵיהֶם בַּתּוֹרֶף אֲבָל אֶחָד אָדוּק בַּטּוֹפֶס וְאֶחָד אָדוּק בַּתּוֹרֶף זֶה נוֹטֵל טוֹפֶס וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרֶף וְר' יוֹחָנָן אָמַר לְעוֹלָם חוֹלְקִין וַאֲפִילּוּ אֶחָד אָדוּק בַּטּוֹפֶס וְאֶחָד אָדוּק בַּתּוֹרֶף וְהָתַנְיָא זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוּ מַגִּיעַת לֹא צְרִיכָא דְּקָאֵי תּוֹרֶף בֵּי מִצְעֵי אִי הָכֵי מַאי לְמֵימְרָא לֹא צְרִיכָא דְּמִקָּרֵב לְגַבֵּי דְּחַד מֵהוּ דְּתֵיתֵי א"ל פְּלוֹג הָכֵי קָמ"ל דְּא"ל מַאי חָזֵית דְּפָלְגַתְּ הָכֵי פְּלוֹג הָכֵי א"ל רַב אַחָא מִדְּפָתֵי לְרָבִינָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר זֶה נוֹטֵל טוֹפֶס וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרֶף לָמָּה לֵיהּ וְכִי לָצוּר ע"פ צְלוֹחִיתוֹ הוּא צָרִיךְ א"ל לְדָמֵי דְּאָמַר הָכֵי שְׁטָרָא דְּאִית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי וּדְלֵית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי בִּשְׁטָרָא דְּאִית בֵּיהּ זְמַן גְּבֵי מְמַשַּׁעְבְּדֵי וְאִידָךְ לֹא גְּבֵי מְמַשַּׁעְבְּדֵי יָהִיב לֵיהּ הֵיאַךְ דִּבְרֵינִי בֵּינֵי וְיַחְלוֹקוּ נָמֵי דַּאֲמָרַן לְדָמֵי דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכֵי שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית הָכֵי נַמִּי דְּפָלְגֵי הָא אַפְסְדוּהָ הָא לֹא קַשְׁיָא

מַאי שְׁנָא לֵיד דַּיָּין אָמַר רָבָא הָכֵי קָאָמַר וְאַחַר שֶׁמָּצָא שְׁטָר שֶׁנִּפַּל לְיַד דַּיָּין וְהֵיכִי דָּמֵי דִּכְתַב בֵּיהּ הֶנְפֵּק לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית וְלֹא מִיבָּעְיָא לֹא כָּתַב בֵּיהּ הֶנְפֵּק דְּאִיכָּא לְמֵימַר כָּתַב לְלוֹת וְלֹא לָזֶה אֶלָּא אֲפִי' כָּתַב הֶנְפֵּק דְּמִקְּרוֹיֵי לֹא מַחֲזַיְיא דְּחַיְישִׁינַן לְפִירְעוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לְפִירְעוֹן חַיְישִׁינַן וְלֹא חַיְישִׁינַן לְפִירְעוֹן וְהָתַנְיָא וְלֹא חַיְישׁ ר' יוֹסֵי לְפִירְעוֹן וְהָתַנְיָא מָצָא שְׁטַר כְּתוּבָּה בְּשׁוּק בְּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה יַחֲזִיר לָאִשָּׁה אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לָאִשָּׁה נִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה אִיפּוּךְ נָפַל לְיַד דַּיָּין לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי וַחכ"א הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ אִי הָכֵי קַשְׁיָא דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן שְׁטַר כְּתוּבָּה כּוּלָּהּ רַבִּי יוֹסֵי וְחַסְּדֵי מֻחְרָא וְהָכֵי קָתָנֵי אֵין עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לָאִשָּׁה נִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה בד"א שֶׁנִּתְאָרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲבָל עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לָאִשָּׁה נִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה אֶלָּא לְדִבְרֵיהֶם דְּרַבָּנָן קָאָמַר לְהוּ לְדִידִי אֲפִילּוּ נִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה נָמֵי לֹא חַיְישִׁינַן לְפִירְעוֹן לְדִידְכוּ אוֹדוּ לִי מִיהַת בְּעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ דְּיֵחָזֵיר לָאִשָּׁה דִּילְמָא בַּת פִּירְעוֹן הִיא וְאָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן אֵימוֹר צְרֵרֵי אַתְפְּסֵהּ רַבִּינָא אָמַר לְעוֹלָם אֵיפּוּךְ קַמַּיְיתָא וְטַעְמָא דְּרַבָּנָן הָכָא מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת וְרַבִּי יוֹסֵי לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת לֹא חַיְישׁ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מַחְלוֹקֶת בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם אֲדוּקִים בַּטּוֹפֶס וּשְׁנֵיהֶם בַּתּוֹרֶף אֲבָל אֶחָד אָדוּק בַּטּוֹפֶס וְאֶחָד אָדוּק בַּתּוֹרֶף זֶה נוֹטֵל טוֹפֶס וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרֶף וְר' יוֹחָנָן אָמַר לְעוֹלָם חוֹלְקִין וַאֲפִילּוּ אֶחָד אָדוּק בַּטּוֹפֶס וְאֶחָד אָדוּק בַּתּוֹרֶף וְהָתַנְיָא זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוּ מַגִּיעַת לֹא צְרִיכָא דְּקָאֵי תּוֹרֶף בֵּי מִצְעֵי אִי הָכֵי מַאי לְמֵימְרָא לֹא צְרִיכָא דְּמִקָּרֵב לְגַבֵּי דְּחַד מֵהוּ דְּתֵיתֵי א"ל פְּלוֹג הָכֵי קָמ"ל דְּא"ל מַאי חָזֵית דְּפָלְגַתְּ הָכֵי פְּלוֹג הָכֵי א"ל רַב אַחָא מִדְּפָתֵי לְרָבִינָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר זֶה נוֹטֵל טוֹפֶס וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרֶף לָמָּה לֵיהּ וְכִי לָצוּר ע"פ צְלוֹחִיתוֹ הוּא צָרִיךְ א"ל לְדָמֵי דְּאָמַר הָכֵי שְׁטָרָא דְּאִית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי וּדְלֵית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי בִּשְׁטָרָא דְּאִית בֵּיהּ זְמַן גְּבֵי מְמַשַּׁעְבְּדֵי וְאִידָךְ לֹא גְּבֵי מְמַשַּׁעְבְּדֵי יָהִיב לֵיהּ הֵיאַךְ דִּבְרֵינִי בֵּינֵי וְיַחְלוֹקוּ נָמֵי דַּאֲמָרַן לְדָמֵי דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכֵי שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית הָכֵי נַמִּי דְּפָלְגֵי הָא אַפְסְדוּהָ הָא לֹא קַשְׁיָא

דחזיא

מַאי שְׁנָא לֵיד דַּיָּין. מֵאִישׁ אַחֵר: הָכֵי קָאָמַר וְאַחַר. שֶׁאֵינוֹ לֹא לוֹזֶה וְלֹא מַלְוֶה: שֶׁמָּצָא שְׁטַר שֶׁנִּפַּל: כְּבָר לֵיד הַדַּיָּין וּמַאי נִיהוּ הַךְ נְפִילָה דִּכְתִיב בֵּיהּ הֶנְפֵּק: **לֹא יוֹצִיאוּהוּ מֵיָדוֹ.** לֹא לוֹזֶה וְלֹא מַלְוֶה עַד שֶׁיָּבֹא אֵלָיהוּ אוֹ עֵדִים שֶׁרָאוּ מִיד מִי נָפַל: **לְפִירְעוֹן.** שֶׁמָּא אֻמַּת טוֹעֵן הִלְוָה שֶׁפָּרְעוּ: **וְרַבִּי יוֹסֵי לֹא חַיֵּישׁ לְפִירְעוֹן.** דְּמֵאן דְּמַהְדְּרֵי לֵיהּ שְׁטָר פָּרוּעַ לְאֵלְתַר זָהִיר בֵּיהּ לְקוֹרְעוֹ וְלֹא מְשַׁהֵי לֵיהּ: **שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה.** שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ: **אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה.** שֶׁאָמַר פָּרַעְתִּי וּמִידֵי נָפַל: **עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ.** שֶׁלֹּא גֵּרְשָׁהּ: **יַחֲזִיר לְאִשָּׁה.** דִּלְמָא עֲבִיד אִינִישׁ לִיתֵּן כְּתוּבָּה קוֹדֶם גֵּירוּשִׁין: **צְרֵרֵי אַתְפְּסֵהּ.** מְעוֹת צְרוּרוֹת אוֹ בְּסָפִים מָסֹר לָהּ לְיַחֵד כְּתוּבָּתָהּ כְּשֶׁנִּשָּׂאָהּ אוֹ לְאַחַר מִכָּאן שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּהָ יוֹרְשִׁים אִם תִּתְאַלְמֵן: **לְעוֹלָם אֵיפּוּךְ קַמַּיְיתָא.** וּדְקַשְׁיָא לָךְ דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא תִּקְשֵׁי דְּטַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן בִּכְתוּבָּה לְאוֹ מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן לְפִירְעוֹן דְּמֵאן דְּפָרַע לֵיהּ שְׁטָרָא לְאַלְתַּר קָרֵע לֵיהּ אֶלָּא מִשּׁוּם וְאַהֲדַר לֵיהּ שְׁטָרָא לְאַלְתַּר קָרֵע לֵיהּ מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת שְׁמָא חָזַר וְכָתַב לָהּ כְּתוּבָּה אַחֶרֶת שְׁנִיָּה לְאַחַר שְׁנִפְּלָה זֹאת מִיָּדָהּ וְאֵין הַבַּעַל מוֹדֶה דְּקָתָנֵי לְאוֹ בְּאוֹמֵר פָּרַעְתִּי אֶלָּא בְּאוֹמֵר אֵל תַּחֲזִרוּ לָהּ שֵׁשׁ בְּיָדָהּ אַחֶרֶת וְתוֹצִיא עַל יוֹרְשֵׁי שְׁטָר אַחֵר שְׁטָר: **מַחְלוֹקֶת.** הָאי יַחְלוֹקוּ דְּקָאֲמַר ר"ש [ב"ג] דְּמִשְׁמַע חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה כָּךְ שְׁמַעְתִּי מִשּׁוּם ר' יִצְחָק ב"ר מְנַחֵם וְנִרְאֶה בְּעֵינַי: **וּשְׁנֵיהֶם אֲדוּקִים בַּתּוֹרֶף.** כְּלוֹמַר אוֹ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בְּתוֹרֶף וְתוֹרֶף גְּלוּיוֹ שֶׁל שְׁטָר מְקוֹם הִלְוָה וְהַמַּלְוֶה וְהִמְעוֹת וְהַזְּמַן טוֹפֶס שֶׁאֵר כָּל לְשׁוֹן הַשְּׁטָר: **זֶה נוֹטֵל כו'.** דְּמֵאִי דְּתָפֵיס דִּידֵיהּ הוּא כְּדִקָּתָנֵי לְעֵיל זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת כו' וְלִקְמָן מְפָרֵשׁ לְמַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ: **וַאֲפִ'** אֶחָד אָדוּק כו'. דְּתַנְיָא: **וְהָא תַּנְיָא עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת.** שָׁלוּ: דִּקְאֵי תּוֹרֶף בֵּי מִצְעֵי. וּמֵר אָמַר חָדָא וּמֵר אָמַר חָדָא וְלֹא פְּלִיגִי: לְדִמֵי. מַעֲלִין בְּדָמִים כַּמָּה תּוֹרֶף יָפֶה מִן הַטּוֹפֶס: **שְׁטָרָא דְּאִית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי.** דְּתוֹרֶף עָדִיף מִטּוֹפֶס דְּאִית בֵּיהּ מָקוֹם הַזְּמַן דְּאִילּוּ שָׁם הַמַּלְוֶה וְהַלְוָה וְהַמְּעוֹת כְּתוּבִין אַף בְּטוֹפֶס שְׁצָרִיךְ לְחַזֵּר מֵעִנְיָינוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּשִׁיטָה אַחֶרֶת וְהוּא עִיקַּר בְּדִתְנַן (ב"ב דף קסה:) כְּתוּב בּוֹ [וּלְמַעְלָה מִנָּה וּמִלְמַטָּה מֵאתַיִם] מִלְמַעְלָה מֵאתַיִם וּמִלְמַטָּה מִנָּה הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן אֲבָל זְמַן לֹא מֻיָּחָד וְאִי מִשּׁוּם חֲתִימַת עֵדִים דְּהוּא תַּחַת הַטּוֹפֶס הָא אִית לֵיהּ לְרשב"ג מוֹדֶה בְּשְׁטָר שֶׁכָּתְבוּ אֵין צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ וְהַאי מוֹדֶה שֶׁכָּתְבוּ הוּא:

דחזיא

מי חוֹלְקִין מִמַּשׁ הָא אַפְסְדוּהָ וְלֹא גְּרְסֵי׳ לֹא דְּפָסְקִינַן לִשְׁטָרָא דְּא"כ מַה מְּבִיא מִטַּלִּית אַדַּרְבָּה בְּטַלִּית אִם יְחַתְּכוּ לִשְׁנַיִם אֵין פְּסִידָא בְּכָל כָּךְ וְאִם יְחַתּוֹךְ הַשְּׁטָר לֹא יִשָּׁוֶה לִכְלוּם וְעוֹד דְּפִשִׁיטָא הוּא דְּלֹא יַחְלוֹקוּ הַשְּׁטָר לִשְׁנַיִם דְּאוֹקִימְנָא לְעֵיל פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּמוֹדֶה בִּשְׁטָר שֶׁכָּתְבוּ אֶלָּא כְּדִפְרִישִׁית:

דחזיא

שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא** כשהשטר הגיע **לְיַד** דַּיָּין דוקא שלא יוציאנו מידו. מיישבת הגמרא: **אָמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר**, וְאדם **אַחֵר** שאינו הלוה או המלוה **שָׁמְצָא שְׁטָר שֶׁנָּפַל** כבר **לְיַד** דַּיָּין, **וְהֵיכִי דָּמֵי** – ובמה מדובר, **דִּכְתַב בֵּיהּ הֶנְפֵּק** – שנכתב בו קיום על ידי בית דין, **לֹא יוֹצִיאוּ** אותו המלוה והלוה מיד המוצא **עוֹלָמִית**, עד שיבוא אליהו או יעידו עדים ממי נפל. מבארת הגמרא: כוונת הברייתא **הִיא, וְלֹא מִיבַּעְיָא** – אין צריך לומר שאם **לֹא כָּתַב בֵּיהּ** – בשטר **הֶנְפֵּק** – קיום של בית דין, שלא יוציאו מידו, שפשוט הוא דין זה, **לְפִי דְּאִיכָּא לְמֵימַר** שמא **כָּתַב** הלוה את השטר על מנת **לְלֹוֹת** בו בעתיד **וְלֹא לָוָה** לבסוף, ואם ישיבוהו למלוה יגבה מהלוה שלא כדין, **אֶלָּא אֲפִילּוּ כָּתַב בֵּיהּ הֶנְפֵּק**, דְּמִקְּרֵי השטר, ואבן היתה הלואה, מכל מקום **לֹא יַחֲזִיר** למלוה, **דְּחַיְישִׁינַן לְפֵירָעוֹן** השטר, וכפי שטוען הלוה שכבר פרע את השטר וממנו נפל.

הגמרא מבארת את דעת רבי יוסי: **וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר** שהֲרֵי **הוּא בְּחֶזְקָתוֹ** ובתוקפו, ויחזירנו למלוה, **וְלֹא חַיְישִׁינַן לְפֵירָעוֹן** השטר, שהרגילות היא שכאשר חוזר שטר החוב ללוה נזהר הוא לקורעו מיד ואינו משהה אותו אצלו.

מקשה הגמרא: **וְהָאם לֹא חָיֵישׁ רַבִּי יוֹסֵי לְפֵירָעוֹן, וְהָתַנְיָא, מָצָא שְׁטָר כְּתוּבָּה בַּשּׁוּק, בְּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה** בחיובו, שעדיין לא נתן לה כתובתה, **יַחֲזִיר לָאִשָּׁה. אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה**, אלא טוען שפרע לה כתובתה וממנו נפל השטר, **לֹא יַחֲזִיר לֹא לָוֶה וְלֹא לָוָה**, דהיינו לא לבעל ולא לאשה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, אם **עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ** שלא גרשה, **יַחֲזִיר לָאִשָּׁה**, שאין אדם עשוי לתת את הכתובה קודם הגירושין, **וְאִם כֵּבֵר נִתְאַרְמְלָה** – נתאלמנה **אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, לֹא יַחֲזִיר לֹא לָוֶה וְלֹא לָוָה** שמא כבר פרע לה. ומוכח אם כן, שאף רבי יוסי חושש לפרעון.

מתרצת הגמרא: **אֵיפּוּךְ** – יש להפוך את דברי הברייתא הראשונה. וכך הם דברי הברייתא, שטר שכבר **נָפַל לְיַד דַּיָּין, לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית** שמא כבר נפרע, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, שטר זה שהוא מקויים, **הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ** שלא נפרע, וישיבנו למלוה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך שחכמים אינם חוששים לפרעון, **קַשְׁיָא דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן** – סותרים דברי חכמים זה את זה, שבברייתא הראשונה, לגבי שטר שנפל ליד דיין, אמרו חכמים שאין חוששים לפרעון, ואילו במצא שטר כתובה אמרו שלא יחזיר בשהבעל טוען שפרע, לפי שחוששים לדבריו.

מתרצת הגמרא: ברייתא זו של **שְׁטָר כְּתוּבָּה, כּוּלָּהּ** מדברי **רַבִּי יוֹסֵי, וְחַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – חסרים בה דברים בברייתא ויש להשלימם ולתקנם כך, מצא שטר כתובה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לבעל, **אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה** בחיובו אלא טוען שפרע, **לֹא יַחֲזִיר לֹא לָוֶה וְלֹא לָוָה**, לפי שחוששים לפרעון. **פָּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שלא יחזיר, באופן **שֶׁנִּתְאַרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה**, שאז חוששים לפרעון, **אֲבָל אִם עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ, יַחֲזִיר לְאִשָּׁה**, שאין דרך לפרוע כתובה לאשה שלא גרשה. שֶׁכֵּן היה **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שֶׁעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לְאִשָּׁה, נִתְאַרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה לֹא יַחֲזִיר לֹא לָוֶה וְלֹא לָוָה.**

יישוב נוסף לקושיא הראשונה בסתירת דברי רבי יוסי אם הוא חושש לפרעון או לא: **רַב פָּפָּא אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ**, ואכן דעת רבי יוסי שלא חוששים לפירעון, ומה שמבואר בברייתא השניה לענין שטר כתובה שרבי יוסי חושש לפרעון ואין משיבים לאשה שטר כתובה שנמצא, **רַבִּי יוֹסֵי לְדִבְרֵיהֶם** ולשיטתם **דְּרַבָּנָן קָאָמַר לְהוּ, לְדִידְיְ** – לשיטתי **אֲפִילּוּ נִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה נָמֵי לֹא חַיְישִׁינַן לְפֵירָעוֹן**, ולכך יחזיר לאשה, אבל **לְדִידְכוּ** – לשיטתכם שחוששים שאתם לפרעון, **אוֹדוּ לִי מִיהַת** – מכל מקום הודו לי בזאת שאם נמצא השטר **בְּעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ, דַּיְיחֲזִיר לְאִשָּׁה, דִּלְאו בַּת פֵּירָעוֹן הִיא** ואין לחוש שפרע לה. **וְאָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן**, אין דעתנו כך, אלא אפילו בעודה תחת בעלה יש לחשוש לפרעון, והטעם משום **דְּאִימּוֹר** – שיש לומר **צְרָרֵי אִתְפְּסָהּ** – מסר לה מעות צרורות או כסף וזהב, כשנשאה או אחר כך, שיהיו בידה לשם פרעון כתובתה, בכדי שאם ימות לא תצטרך לקחתם מהיורשים. ואם יחזיר לאשה את השטר תטען שלא קבלה דבר ויצטרך לשלם לה פעם נוספת.

יישוב שלישי: **רַבִּינָא אָמַר, לְעוֹלָם אֵיפּוּךְ קַמַּיְיתָא** – את הברייתא הראשונה, ורבי יוסי הוא החושש לפרעון ולא חכמים, שלדעתם מי שפורע קורע את השטר מיד, **וַטַּעֲמָא דְּרַבָּנָן הָכָא** בברייתא השניה שלא ישיב לאשה את שטר הכתובה, אינו משום שאנו חוששים לפרעון, אלא טעמם הוא **מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת**, שמא אחר שאיבדה את שטר הכתובה כתב לה בעלה שטר נוסף, ומה שנאמר בברייתא 'אין הבעל מודה', אין הכוונה שטוען פרעתי, אלא שטוען שיש לה שטר כתובה אחר, ואם יתנו לה את השטר תוציא על יורשיו שטר אחר שטר. **וְרַבִּי יוֹסֵי** שאמר שאם עודה תחת בעלה יחזיר לאשה, טעמו הוא משום **שִׁשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת לֹא חָיֵישׁ** – אינו חושש.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבן שמעון בן גמליאל שהביאה הברייתא (לעיל ע"א) שאם המלוה והלוה אדוקים בשטר, יחלקו ביניהם: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל שאם המלוה והלוה אדוקים בשטר, שיעשו ביניהם **מַחֲלוֹקֶת**, דהיינו שיחלוקו והלוה יפרע רק מחצה, אין זה אלא **בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם, אֲדוּקִים** – אוחזים **בְּשׁוֹפָּם** שבשטר, **וּשְׁנֵיהֶם** – או שניהם אוחזים **בְּתוֹרָף** שבשטר, **אֲבָל אִם אֶחָד אָדוּק בְּשׁוֹפָּם וְאֶחָד אָדוּק בְּתוֹרָף**, אין הם חולקים, אלא כל אחד מה שהוא תפוס בו שלו הוא, ועל כן **זֶה נוֹטֵל טוֹפֶם וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרָף. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לְעוֹלָם הם חוֹלְקִין.**

הגמרא מבררת את דעת רבי יוחנן. מקשה הגמרא: **וַאֲפִילּוּ אֶחָד אָדוּק בְּשׁוֹפָּם וְאֶחָד אָדוּק בְּתוֹרָף, וְהָתַנְיָא**, שאם שניהם אוחזים בטלית **זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת** וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, שכל אחד מה שהוא תופס שלו הוא, וגם בשטר ראוי שיהיה כן, ומדוע אמר שחולקים. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא אמר רבי יוחנן את דבריו אלא באופן **דְּקָאֵי תּוֹרָף בֵּי מִצְעֵי** – שהתורף נמצא באמצע, ואינם אוחזים אלא בשאר השטר ולא בתורף שבו, ולכן יחלוקו בכל השטר, ולא בא לחלוק על רבי אלעזר, אלא לומר דין נוסף במקרה אחר. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא** – מה בא לומר בכך, הלא פשוט הוא שחולקים בזה, כדין שנים האוחזים בשטר, וכאמור לעיל. מיישבת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך לומר את דינו אלא באופן **דְּמִקְּרַב לְגַבֵּי דָּדֵי** – שהתורף קרוב יותר לאחד מהם, **מַהוּ דְּתֵימָא** – סבור הייתי לומר **שְׁאַמַּר לֵיהּ** אותו זה שהתורף קרוב אליו, לשני, **פְּלוֹג הָכִי** – נחלוק כך, לרוחב השטר, ואז אקבל את התורף, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רבי יוחנן שאין הדבר כן, **דְּאָמַר לֵיהּ** האחר, שהתורף רחוק הימנו, **מַאי חָזֵית דְּפָלְגְתְּ הָכִי פְּלוֹג הָכִי** – מה ראית לחלוק לרוחב, חלוק לאורך ושנינו נהיה שוים בו.

הגמרא מבררת את אופן חלוקת השטר: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מַדַּפְתִּי לְרַבִּינָא, לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר זֶה נוֹטֵל טוֹפֶם וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרָף, לָמָּה לֵיהּ** ליטול מחצית שטר, **וְכִי לָצוֹר** – לעטוף **עַל פֵּי צְלוֹחִיתֵיהּ** ולכסותה **בּוֹ הוּא צָרִיךְ**, שהלא בכך שיחתכוהו לא יהיה בו כל ערך מלבד להשתמש בו כסיסוי לצלוחית. **אָמַר לֵיהּ**, הכוונה שחולקים אותו **לְדִמֵּי** – לדמיו, שמעריכים כמה שוה התורף שבשטר יותר מן השבתורף שוה. והההפרש בשווי בין התורף לטופס הוא מחמת הטופס שבו. וההפרש יש גם את זמן ההלואה שאין בטופס, ונמצא שאם ינטל התורף יהיה השטר ללא זמן. **דְּאָמַר חָכְמִי** – שאומרים כך, **שְׁטָרָא דְּאִית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁנִים, וּדְלֵית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁנִים** – כמה שוה שטר שיש בו זמן ובכמה שוה שטר שאין בו זמן, וסיבת ההפרש בשוויים הוא **שִׁבְּשְׁטָרָא דְּאִית בֵּיהּ זְמַן גָּבֵי מִמְשַׁעְבְּדֵי** – בשטר שיש בו זמן ניתן לגבות מנכסים משועבדים ולכך הוא שוה יותר, **וְאִידָּךְ** – והשטר האחר, דהיינו שטר בלא זמן, **לֹא גָּבֵי מִמְשַׁעְבְּדֵי**. לפיכך **וְהֵיכִי לֵיהּ הֵיאָךְ דְּבֵינִי בֵּינַי** – נותן לו האוחז בטופס לאוחז בתורף את ההפרש שיש בין שטר זה לשטר זה.

הגמרא מוסיפה שכן הדין גם באוחזים בשטר בשוה, וגם בטלית ובהמה: **וְיַחֲלוֹקוּ נָמֵי דְּאָמְרֵן** בשנים אדוקים בשטר, הכוונה היא **לְדִמֵּי** השטר, **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי** – שאם לא תאמר כן, אלא שחולקים השטר לשנים, האם **בִּשְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית, שֶׁיַּחֲלוֹקוּ, הָכִי נָמֵי דְּפָלְגִי** – האם גם שם הכוונה שיחלקו אותה לשני חלקים, **הָא אַפְסְדוּהָ** – הלא תפסדו על ידי כך, שמחצה טלית אינה שוה מחצית שוויה של טלית שלימה, אלא הרבה פחות מכך, ועל כרחך שחולקים אותה לדמיה. דוחה הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא** – אין זה קשה, שיש לומר

דְּחַוְיָא – שראויה היא כאשר תחלק לשנים, לילדים קְטַנִּים, שיתעטפו בכל אחד מחלקיה, ולא ירד ערכה בחלוקה זו.

חוזרת ומוכיחה הגמרא: וְהָא – ומה דְּאָמַר רָבָא בסוגייתנו לעיל (ז.) שְׁאִם הָיְתָה הַטַּלִּית מְווֹהֶבֶת חוֹלְקִין אותה, הָכִי נַמִּי דְּפָלְגֵי לָהּ – האם גם כאן תפרש שחולקים אותה לשנים, הָא אַפְסְדוּהָ – הלא תפסד ותפחת מערכה, שהרי אין טלית מוזהבת ראויה לילדים קטנים, ושוב יש להוכיח שהחלוקה היא בדמים ולא בגוף החפץ.

דוחה הגמרא: הָא לָא קַשְׁיָא – גם זה אינו קשה, שיש לומר דְּחַוְיָא – שהיא ראויה, לִבְנֵי טְלָבֵי הראויים אף בקטנותם לטלית מוזהבת, וכאשר יחלקוה לשני חלקים יתעטפו בה שני קטנים בכל אחד מחלקיה, ולא ירד ערכה בחלוקה זו.

מביאה הגמרא הוכחה נוספת ממשנתינו: וְהָא דְּתַנַן – הרי שנינו במשנתינו, 'חָיְוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְכוּ' או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג זה אומר בולה שלי וזה אומר כולה שלי וכו' ויחלוקו', הָכִי נַמִּי דְּפָלְגֵי לָהּ – האם גם כאן תפרש שחולקים את הבהמה לשנים, הָא אַפְסְדוּהָ – הלא תפסד ותפחת מערכה כאשר יעשו כן.

בְּשְׁלָמָא – אמנם אם היה המדובר בבהמה טְהוֹרָה, מובן הדבר לפרש שהחלוקה היא בגוף הבהמה, שהרי חֲזְיָא – ראויה היא לְאכילת בָּשָׂר שבה, שעל כן ישחטוה ויחלקו בבשר, ונמצא שאין הפסד אם יחלקו בגופה, אֶלָּא בבהמה טְמֵאָה שאינה ראויה אלא לרכיבה או לחרישה וכדומה, שעיקר שוייה הוא בחייה, כיצד נאמר שיחלקו בגופה, הָא אַפְסְדוּהָ – הלא תפסד ותפחת מערכה. אֶלָּא בהכרח שהחלוקה בבהמה טמאה היא לְדִמֵּי – בדמיה ובשוויה, הָכָא נַמִּי – ועל כן גם בענייננו לגבי שטר יש לומר שהחלוקה היא לְדִמֵּי – בדמים ובשווי, שאין חולקים את הנייר אלא את דמיו. ומכאן יש ללמוד לכל מקום שנאמר יחלוקו, שאם יחלקו לשני חלקים ממש יפסד הדבר, ולכן החלוקה היא בדמים ולא בגופו.

הגמרא מביאה דין הגבהת מציאה עבור אדם אחר: אָמַר רַבִּי בַּר חָמָא, ממה ששנינו במשנה ששנים שהגביהו מציאה קנאוה ויחלקו ביניהם, לפי שכל אחד הגביהה גם על דעת שיקנה בה חבירו, זֹאת אוֹמֶרֶת – יש ללמוד מכך, שהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ, ואין אומרים שהמגביה נחשב כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים שלא קנה.

רמי בר חמא מוכיח את דבריו: דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם עולה על דעתך לומר שלֹּא קָנָה חֲבֵירוֹ את המציאה, תֵּיעָשֶׂה מחצית זו של המציאה שהגביה האחד כְּמִי שֶׁעדיין מוּנַּחַת עַל גַּבֵּי קַרְקַע כלפי השני, וְכן מחצית זו – השניה כְּמִי שֶׁעדיין מוּנַּחַת עַל גַּבֵּי קַרְקַע, שהרי כל אחד הגביה רק את חציה, וחציה האחר הגביה עבורו האדם השני, ואם הגבהת השני עבורו אינה כלום נמצא שהיא כאילו עדיין על גבי קרקע ולא עשה בה הגבהה כלל, וְלֹא יִקְּחֶנָּה אותה לֹא וֶה וְלֹא וֶה, וכל אדם אחר שירצה יוכל לחטוף אותה מהם לעצמו, ומדוע נאמר הדין במשנה שיחלוקו. אֶלָּא לַאו שְׁמַע מִינָּהּ – האם אין ללמוד מכאן שהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ, ולכן כאן שכל אחד הגביה עבור עצמו ועבור חבירו, זכו בה שניהם.

רבא דוחה את דברי רמי בר חמא: אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – באמת אומר לך שהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה ונתכוין לזכותה כולה לַחֲבֵירוֹ, לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ, משום שהוא כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים שלא קנה, וְהָכָא – וכאן שמועילה הגבהתו של כל אחד עבור השני, הֵיינוּ טַעֲמָא – טעם הדבר הוא, שכיון שכל אחד הגביה גם עבור עצמו, מַגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ – מתוך שהוא זוכה לעצמו בהגבהה זו, יכול הוא לזכות גם לחבירו, ולכן אין ללמוד מכאן לאופן שהוא מגביה רק עבור חבירו, שבזה יתכן שאינו זוכה לו כיון שהוא חב לאחרים.

רבא מוכיח שעדיף הוא זה המגביה עבור עצמו וחבירו כאחד, על המגביה עבור חבירו בלבד: תֵּדַע להוכיח דבר זה שהמגביה עבור עצמו וחבירו קונה גם במקום שאילו הגביה עבור חבירו לבד לא היה קונה, שֶׁאִילּוּ אָמַר אדם לְשָׁלּוּחוֹ צֵא וּגְנוֹב לִי, וְגָנַב, פָּטוּר המשלח מחובת תשלומי כפל, משום שאף שבכל התורה שלוחו של אדם כמותו, מכל מקום הלכה בידינו (קידושין מב:) שאין שליח לדבר עבירה לענין לחייב את המשלח על מעשה השליח, וְאף על פי כן, שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ יחד, שאחד הוציא את הגניבה מרשות בעלים עבורו ועבור חבירו, חַיָּבִין שניהם בתשלומי הכפל.

מַאי טַעְמָא – מדוע טעמו של דין זה, לָאו – האם לא מִשּׁוּם דְּאַמְּרִינַן שִׁמְעוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ – שמתוך שזוכה הגנב האחד לעצמו בגניבתו זו, יכול הוא גם לזכותה עבור חבירו, ומוכח שאף במקום שאין אדם יכול לעשות מעשה עבור חבירו, כגון שליחות לדבר עבירה, מכל מקום אם הוא עושה זאת גם עבור עצמו יש בה שליחות, ומזה יש ללמוד למגביה מציאה שהוא חב לאחרים בהגבהה זו, שאף שאינו יכול לזכות לאחר, מכל מקום אם הוא זוכה גם לעצמו בהגבהה זו יכול הוא לזכות גם עבור חבירו. שְׁמַע מִינָּהּ – אכן, יש לשמוע מכאן דבר זה.

הגמרא מביאה דין נוסף בהגבהת שנים יחד: אָמַר רָבָא, הַשְׁתָּא – עתה דְּאָמְרַתְּ, אַמְּרִינַן מַגּוֹ – שאומרים מתוך שזוכה לעצמו זוכה גם לחבירו, מעתה יש לומר דין נוסף, חֵרֵשׁ שהוא אדם חסר דעה, וּפִקֵּחַ – אדם בר דעת, שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה שניהם יחד, אף שהגבהת החרש אינה קונה מעיקר דין תורה אלא מתקנת חכמים משום דרכי שלום, ואינו יכול להגביה עבור הפיקח, מכל מקום כאן זוכה הפיקח בהגבהת החרש, שמִתּוֹךְ שֶׁקָּנָה חֵרֵשׁ קָנָה גם הַפִּקֵּחַ.

שואלת הגמרא: בְּשְׁלָמָא – אמנם דין זה שחֵרֵשׁ קָנָה, מובן טעם הדבר, כיון דְּקָא מַגְבַּהּ לֵיהּ – שהגביה עבורו בֶּן דַּעַת את החצי השני, ונמצא שמלבד החצי שהגביה החרש בעצמו ויש להגבהתו תוקף מפני דרכי שלום, עוד מצטרפת אליה הגבהת הפיקח שהגביה את החצי השני גם עבור החרש, ונמצא שיש כאן הגבהה שלימה של המציאה, אֶלָּא פִּקֵּחַ בְּמַאי קָנָה את המציאה, הלא את חציה האחר הגביה החרש שאין הגבהתו הגבהה לגבי הפיקח, והרי כאילו חציה זה מונח על גבי קרקע, וכיון שכן נמצא שאין הגבהתו הגבהה גם במה שהגביה בעצמו.

הגמרא מעמידה את דברי רבא שנאמרו בנוסח אחר: אֶלָּא אֵימָא – אמור שכך אמר רבא, שמכיון שאומרים מיגו, חֵרֵשׁ קָנָה, לפי שחציה הגביה בעצמו וחציה האחר הגביה הפיקח עבורו, ואילו פִּקֵּחַ לֹא קָנָה כלל, לפי שחציה השני לא הוגבה עבורו על ידי בן דעת, אלא על ידי חרש שאין הגבהתו הגבהה לגבי פיקח.

מבארת הגמרא: וּמַאי – ומהו הַמְּגוֹ שאמר רבא שממנו נלמד דין זה, הלא אין לומר 'מיגו דזכי לנפשיה', שהרי לא זכה הפיקח לעצמו כלום, מַגּוֹ דְּשֵׁנֵי חֵרְשִׁין בְּעָלְמָא קָנוּ הַאי נַמִּי קָנֵי – מתוך ששני חרשים זוכים בחפץ שהגביהו שניהם, שכל אחד הגבהתו הגבהה כלפי עצמו וכלפי חבירו, אף כאן בחרש ופיקח מעשה ההגבהה של שניהם נחשב הגבהה לגבי החרש.

הגמרא דוחה אף נוסח זה בדברי רבא: הַאי מַאי – מהו הדמיון בין חרש ופיקח לשני חרשים, הלא כאן הקנין נעשה על ידי הפיקח, ואם כן אפילו אִם תִּמְצָא לוֹמַר כדעת רמי בר חמא לעיל, שהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ ואפילו לא הגביה גם עבור עצמו, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָא מַגְבַּהּ לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּחַבְרֵיהּ – דין זה הוא דווקא כאשר מגביה מלכתחילה על דעת חבירו, אבל הָאי – כאן בפיקח המגביה עם החרש, אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבַּהּ לֵיהּ – הלא הפיקח הגביה את המציאה על דעת שיזכה בה הוא עצמו, ואם אִיהוּ – הוא עצמו לֹא קָנֵי, שהרי החרש הגביה עמו יחד ואינו יכול לזכות לו, וכי ניתן לומר לְאַחֲרִינֵי מְקָנֵי – שיהא מקנה הוא לאחרים, הרי לעצמו אינו קונה. ובודאי שבאופן זה לא קנה החרש.

הגמרא מעמידה את דברי רבא שנאמרו בנוסח אחר: אֶלָּא אֵימָא – אמור באופן אחר את דברי רבא, שאם הגביהו חרש ופקח, מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא קָנָה פִּקֵּחַ, שהרי החרש מגביה עמו ואין הגבהתו הגבהה כלפיו, והרי היא כמונחת על גבי קרקע, על כן לֹא קָנָה גם חֵרֵשׁ, שאין הפיקח מגביה לדעת החרש אם אין זוכה בה בעצמו. וְכִי תֵּימָא – ואם תשאל, מַאי שְׁנָא – מדוע שונה הדבר מִשְּׁנֵי חֵרְשִׁין דְּעָלְמָא – ממקרה ששני חרשים הגביהו יחד שהדין הוא שקנו

המשך בעמוד פ

רש"י

דְּחָזֵיָא לִבְנֵי מָלְכִים. לִבְנִים קְטַנִּים: זֹאת אוֹמֶרֶת. מַתְנִי׳ דְּקָתָנֵי שְׁנַיִם שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה קְנָאוּהָ וַיְחַלְּקוּ וּבִשְׁמַגְבִּיהַּ מִגְבִּיהַּ לְדַעַת שֶׁיִּקְנֶה בָּהּ חֲבֵירוֹ חֲצִיָּה ש"מ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה כּוּ׳ וּלְקַמְּיָה פָּרִיךְ דִּיּוּקָא דְּרַבִּי בַּר חָמָא מֵהֵיכָא מַיְתֵי לַהּ לְמֵימַר כֵּן וְלֹא יִקְנֶה לֹא זֶה וְלֹא זֶה. וְכָל הָרוֹצֶה יְחַסְּפֶנָּה מִיָּדָם: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ. הֵיכָא דְּמַגְבִּיהַּ לֹא נִתְכַּוְּין לִקְנוֹת בָּהּ כְּלוּם וְטָעְמָא אָמַר לְקַמָּן (דף י׳.) דְּחַזְיֵי תּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם כּוּ׳: וְהָכָא. דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי׳ שְׁנַיִם שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה קָנוּ מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנִפְשֵׁיהּ זְכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ: תַּדַּע. דְּאָמַר לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ הֵיכָא דְּהִגְבִּיהַּ כּוּלָּהּ לְדַעַת חֲבֵירוֹ הָכָא דְּהִגְבִּיהַּ לְעַצְמוֹ וְלַחֲבֵירוֹ קָנֵי מִשּׁוּם מִגּוֹ: פָּשׁוּט. הַמְשֻׁלָּח פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם כְּפִל דְּקִי"ל אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה לְהִתְחַיֵּיב שׁוּלְחוֹ אֶלָּא שָׁלִיחַ דְּדִבְרֵי תּוֹרָה וּדְבָרֵי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין: וְאִילּוּ שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ. וְהָאֶחָד הוֹצִיאָהּ מִרְשׁוּת בְּעָלִים לִדַעְתּוֹ וּלְדַעַת חֲבֵירוֹ אֲמַרִינַן בְּבָבָא קַמָּא (דף עח:) דְּחַיְּיבִין: הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ מִגּוֹ. דְּזָכֵי לְנִפְשֵׁיהּ כּוּ׳ חֵרֵשׁ וּפִקֵּחַ שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה קָנְאוּהָ אע"פ שֶׁהַגְבָּהָה שֶׁל חֵרֵשׁ אֵינָהּ הַגְבָּהָה לִקְנוֹת אֶלָּא מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם כִּדְתָנַן (גיטין דף נט:) חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ בְּהֶן גֵּזֶל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם אֲפִילּוּ הָכִי אָמַר מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנִפְשֵׁיהּ כּוּ׳: בְּשִׁלְמָא חֵרֵשׁ קָנֵי דְּקָא מַגְבֵּהּ לָהּ בֶּן דַּעַת. לְרַאשָׁה הַשְּׁנִי לְצוֹרֶךְ שְׁנֵיהֶם וְרֹאשׁוֹ שֶׁל צַד חֵרֵשׁ לְגַבֵּי חֵרֵשׁ מֵיקָא הֵיוָא הַגְבָּהָה כִּדְהַקְוֹן לֵיהּ מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם אֶלָּא פִּקֵּחַ בְּמֵאי קָנֵי לְגַבֵּי פִּקֵּחַ הֲוֵי רֹאשָׁהּ שֶׁהִגְבִּיהוּ חֵרֵשׁ כְּמוֹתָן עַל גַּבֵּי קַרְקַע הַגְבָּהָה דְּחֵרֵשׁ לֹא קָנֵיא אֶלָּא מִדַּרְכֵי שָׁלוֹם בְּעַלְמָא: וּמַאי מִגּוֹ. אֵיבָא לְמֵימַר הָכָא דְּקָאָמַר הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ מִגּוֹ אַמְרִינַן מִגּוֹ וְחֵרֵשׁ אַמַּאי קָנֵי הָא לֹא זָכֵי לְנִפְשֵׁיהּ דְּנִימָא דְּזָכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ וְלֹא הֲוֵי הַגְבָּהָה: אם תִּמְצָא לוֹמַר. כְּלוֹמַר אַפִּ׳ אִם תִּמְצָא לוֹמַר הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחַבֵּירוֹ כּוּ׳: הָכָא אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבֵּהּ לֵיהּ. הָאי פִּיקֵּחַ: דְּלֹא לֵיתֵי לְאִינְצוֹיֵי. עִם הַחוֹטְפִים מֵהֶם: מַהֵיכָא. מֵאֵיזוֹ בְּבָא מִמַּשְׁנָתֵנוּ קָא דַּיֵּיק לוֹמַר זֹאת אוֹמֶרֶת: הָא קָאָמַר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגַּבֵּהְתֵּיהּ. וְהֵיאַךְ נֹאמַר לֹא יִקְנֶה לֹא זֶה וְלֹא זֶה וְיִבָא אֶחָד וְיִטְלֶנָּה וְהָלֹא כָּל אֶחָד טוֹעֵן אֲנִי הִגְבַּהְתִּיהָ וְאֵין כָּאן מַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחַבֵּירוֹ וּמַה יֵּשׁ לוֹ לְהִשְׁיב בְּשִׁלְמָא הָאי שֶׁכְּבָר נִדְּוּ הַמּוֹחֵזֵק בָּהּ כְּמוֹדֶה אָמַר לֹא הִגְבַּהְתִּ אוֹתָהּ כִּי אִם אֲנִי אֶבֶל אַחֵר מִן הַשּׁוּק מַה יִּטְעוֹן: מִמַּשְׁנָה יְתֵירָה. אָמְרִינַן דְּהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה כּוּ׳ וּמִשּׁוּם הֶכֵּי אָמְרִינַן יְחֻלְּקוּ דְּאָמְרִינַן שְׁנֵיהֶם הִגְבִּיהוּהָ וְהָוֵה לֵיהּ כָּל אֶחָד מַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לוֹ וְלַחֲבֵירוֹ וְקָנֵי דְּאִי מְשׁוּם דְּלָא יְדִיעָנָן הֵי מִינַּיְיהוּ מִשְׁכַּח וְהָוֵה לֵיהּ מְמוֹן הַמּוּטָּל בַּסָּפֵק וְחוֹלְקִין בְּשָׁוְעָה מְשׁוּם שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וְתוֹקֵף כִּדְאָמְרִ׳ לְעֵיל (דף ג.) הָא שְׁמַעְנָא לֵיהּ מֵרִישָׁא: דְּאָחֵי בְּמִשִּׁיב אֲבִידָה. מִדְּהָוֶה מְצִי לְמֵימַר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְאָמַר חֲצִיָּה שֶׁלִּי: וְלִיפְטַר. מִמִּשְׁנָתֵנוּ: מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה כּוּ׳. בְּדִפְרִישִׁית: דְּרָכוּב קָנֵי. וְאע"ג דְּלֹא מְשִׁיכָה הִיא שְׁאִינָהּ זָזָה מִמְּקוֹמָהּ שַׁאֲנֵי מְנַהֲגָא בְּרַגְלֵיהּ: צְרִיכָא לְמֵימַר. דְּהֵיכָא דִּלְקוֹחָה בֵּין שְׁנֵיהֶם שֶׁיְּחֻלְּקוּהָ בְּלֹא שָׁוְעָה: אֶלָּא לָאו בְּמְצִיאָה. וְאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן שֶׁאֵין אַחַר יָכוֹל לְחוֹטְפָהּ דְּמַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ: וְרַבָּא אָמַר לָךְ. בְּעַלְמָא הֵיכָא דְּלֹא נִתְכַּוְּין הַמַּגְבִּיהַּ לִזְכוֹת בָּהּ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ וּמִשְׁנָה יְתֵירָה דְּמַתְנִי׳ אַשְׁמוּעִינַן הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לוֹ וְלַחֲבֵירוֹ קָנָה אַף חֲבֵירוֹ דְּמִגּוֹ דְּזָכֵי לְנִפְשֵׁיהּ זְכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ:

תוספות

דְּחָזֵיָא לְקַטַנִּים וְהָא דְּאָמַר רָבָא אִם הָיְתָה טְלִית מוּנַּחַת חוֹלְקִין ה"נ דְּפַלְגֵי לַהּ הָא אַפְסְדוּהָ הָא לֹא קַשְׁיָא דְּחָזֵיָא לִבְנֵי מְלָכִים וְהָא דְּתַנַּן הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְכוּ׳ הָכִי נַמִּי דְּפַלְגֵי לַהּ הָא אַפְסְדוּהָ בְּשִׁלְמָא טְהוֹרָה חֲזֵיָא לְבָשָׂר אֶלָּא טְמֵאָה הָא אַפְסְדוּהָ אֶלָּא לְדָמֶיהָ הָכָא נַמִּי לְדָמֶיהָ אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא זֹאת אוֹמֶרֶת הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ תִּיעָשֶׂה זוֹ כְּמִי שֶׁמּוּנַּחַת עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְזוֹ כְּמִי שֶׁמּוּנַּחַת עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְלֹא יִקְנֶה לֹא זֶה וְלֹא זֶה אֶלָּא לַאו ש"מ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ אָמַר רָבָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ וְהָכָא הַיְינוּ טַעֲמָא מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ תֵּדַע שֶׁאִילּוּ אָמַר לִשְׁלוּחוֹ צֵא וּגְנוֹב לִי וְגָנַב פָּטוּר וְשׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ חַיָּיבִין מַאי טַעֲמָא לַאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ ש"מ אָמַר רָבָא הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ אָמְרִינַן מִגּוֹ חֵרֵשׁ וּפִקֵּחַ שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה מִתּוֹךְ שֶׁקָּנָה חֵרֵשׁ קָנָה פִּקֵּחַ בְּשִׁלְמָא חֵרֵשׁ קָנָה דְּקָא מַגְבֵּהּ לֵיהּ בֶּן דַּעַת אֶלָּא אֵימָא חֵרֵשׁ קָנָה פִּקֵּחַ לֹא קָנָה

וּמַאי מִגּוֹ מִגּוֹ דְּשׁוּתָּפֵי חֵרֵשׁין בְּעַלְמָא קָנוּ הַאי נַמֵּי קָנֵי הַאי מַאי אִם תִּמְצָא לוֹמַר הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ הַנֵּי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָא מַגְבֵּהּ לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּחַבְרֵיהּ הַאי אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבֵּהּ לֵיהּ אֵימָא מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא קָנָה פִּקֵּחַ לֹא קָנָה חֵרֵשׁ וְכִי תֵּימָא מַאי שְׁנָא מִשְּׁנֵי חֵרְשִׁין דְּעַלְמָא הָתָם תַּקִּינוּ לְהוּ רַבָּנָן דְּלֹא אָתֵי לְאִנְצוּיֵי הָכָא מֵימַר אָמַר פִּקֵּחַ לֹא קָנֵי אֲנָא אֶקְנֵי אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַדָּא לְרַב אַשֵׁי דְּיוֹקֵיהּ דְּרַבִּי בַּר חָמָא מֵהֵיכָא אִי נֵימָא מֵרֵישָׁא שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית הָתָם הַאי קָאָמַר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגַּבֵּהְתֵּהּ כּוּלָּהּ וְהַאי אָמַר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגַּבֵּהְתֵּהּ כּוּלָּהּ אֶלָּא מֵהָא דְּקָתָנֵי זֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי הָא תּוּ לָמָּה לִי אֶלָּא מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה שְׁמַע מִינָּהּ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ וְהָא אוֹקִימְנָא רֵישָׁא בְּמְצִיאָה וְסֵיפָא בְּמָקוֹם וּמֻמְכָּר אֶלָּא מִסֵּיפָא זֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר חֲצִיָּה שֶׁלִּי הָא תּוּ לָמָּה לִי אֶלָּא מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה שְׁמַע מִינָּהּ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ וּמַאי דְּבְמְצִיאָה דִּלְמָא בְּמָקוֹם וּמֻמְכָּר וְכִי תֵּימָא אִי בְּמָקוֹם וּמֻמְכָּר מַאי לְמֵימְרָךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אִיצְטְרִיךְ הָאי דְּאָמַר רָבָא הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ אָמְרִינַן מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ אֲמַאי אִי בְּמָקוֹם וּמֻמְכָּר צְרִיכָא לְמֵימַר אֶלָּא לַאו בְּמְצִיאָה וְשְׁמַע מִינָּהּ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ וְרַבָּא אָמַר לָךְ מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ: הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין: אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר לִי רַב יְהוּדָה

שמעית

דְּחָזֵיָא לְקַטַנִּים. וּפָרִיךְ דְּטַלִּית מוּנַּחַת לֹא עַבְדִי לְקַטַנִּים וְל"ג דְּחָזֵיָא לְתַרְוַיְיהוּ דְּא"כ מַאי פָּרִיךְ מִטַּלִּית מוּנַּחַת: וְשׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ. פֵּי׳ בְּקוּנְטְרָס שֶׁהוֹצִיא לְדַעְתּוֹ וּלְדַעַת חֲבֵירוֹ כְּדַאִיתָא בְּב"ק (דף עח:) וְאֵין נִרְאֶה דְּהָתָם בְּטְבִיחָה אֵירְרֵי וּטְבִיחָה אֲפִי׳ אָמַר צֵא וּטְבַח לִי חַיָּיב דְּדַרְשִׁינַן (שם דף עא.) תַּחַת לְרַבּוֹת הַשְּׁלִיחַ אֶלָּא שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ שֶׁהִגְבִּיהוּ שְׁנֵיהֶם:

וּמַאי מִגּוֹ מִגּוֹ דְּשׁוּתָּפֵי חֵרְשִׁין. תֵּימָה מִנַּלָּן דִּלְמָא תְּרֵי מִגּוֹ לֹא אָמְרִ׳ דְּב׳ חֵרְשִׁין דְּקָנוּ הֵיינוּ מִטַּעַם מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ:

אֶלָּא מִסֵּיפָא זֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר חֲצִיָּה שֶׁלִּי. אית דְּל"ג הָכָא הָא תּוּ לָמָּה לִי דְּמַמִּשְׁנָה גּוּפָהּ קָא דַּיֵּיק דְּקָאָמַר חֲצִיָּה שֶׁלִּי וְהֵיינוּ שֶׁהִגְבִּיהוּ עִם חֲבֵירוֹ וּלְפִי דְּבָרָיו לֹא יִטּוֹל כְּלוּם אֶלָּא וְדַאי מַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחֲבֵירוֹ זָכֶה וּפָרִיךְ מִמַּאי דְּבְמְצִיאָה דִּלְמָא בְּמָקוֹם וּמֻמְכָּר וְהוּא הַדִּין דְּהָוֶה מָצֵי לְמִדְחֵי דְּהָא דְּאָמַר חֲצִיָּה שֶׁלִּי בְּגוֹן דְּאָמַר תִּפְּסְתִּיהָ חֲצִיָּה בְּיָדִי אוֹ הִגְבַּהְתִּיהָ כּוּלָּהּ לִקְנוֹת חֲצִיָּה אֲבָל עֲדַיִין הָיָה מְדַקְדֵּק מֵיתוּרָא דְּמַתְנִי׳ לְכָךְ דְּחֵי לֵיהּ דְּאַפִּ׳ מֵיתוּרָא אֵינוֹ יָכוֹל לְדַקְדֵּק וְלִסְפָּרִים דְּגַרְסֵי הָא תּוּ לָמָּה לִי ר"ל דְּמִשּׁוּם דְּמַגּוּפָא דְּמַתְנִי׳ לֹא מָצֵי לְמִידְחֵי כִּדְפַרְישִׁית אַךְ קָשֶׁה אִמַּאי קָאָמַר בְּמָקוֹם וּמֻמְכָּר אֲפִילּוּ בְּמְצִיאָה מְיֵירִי בְּמָקוֹם וּמֻמְכָּר יֵשׁ חִידּוּשׁ דְּלֹא נִימָא מַשִּׁיב אֲבֵידָה הוּא וְה"ה אִם מְיֵירִי בְּמְצִיאָה לֹא יוּכַל לְהוֹכִיחַ כְּלוּם:

מנחיג

מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מִי אֵיכָא מֵאן דְּאָמַר לֹא קָנָה. אע"ג דִּלְר"ש אִית לֵיהּ בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף כה: ושם) דְּבְהֶמָה [בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה] אֵינָהּ נִקְנֵית אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה מ"מ פָּרִיךְ מִכֹּחַ סְתָם מְתִנִיתִין דְּהָא תָּנֵן בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (שם) בְּהֶמָה גַּסָּה נִקְנֵית בְּמְסִירָה דִּבְרֵי ר"מ וְר"א אַף בְּמְסִירָה קָאָמַר וְכ"ש בְּמִשִׁיכָה וְכֵן הַתָּם בְּגִמָּ' דְּהֵיכָא דְּמְזַכִּיר מְסִירָה חֲזֵי פִּ' אַף בְּמְסִירָה וּבְמָקוֹם שֶׁמְּזַכִּיר מְשִׁיכָה דְּוַקָּא וְלֹא מְסִירָה וּבְלֹאו הָכִי צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן הָתָם:

רָכוּב הוּא דְּלֹא קָנֵי. וּמִתְנִי' דְּאֶחָד רָכוּב דְּחֵי **רָכוּב** עֲדִיף לְקַמָּן בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו: דְּתְפִיס בֵּהּ. אֵין לְפָרֵשׁ דְּתְפִיס בְּרַגְלָיו אוֹ בְּמַה שֶׁיּוֹשֵׁב עָלָיו דְּהַאי לֹא מִיקְּרֵי תְּפִיס בָּהּ אֶלָּא בְּמַה שֶׁהוּא תָּפוּס בְּמְסִירָה קְרֵי תָּפִיס בָּהּ דְּהָא בִּקְמוּךְ נָקֵט הַאי לִישְׁנָא וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּתָפִיס בָּהּ וְאַזְלָא נַמֵּי מֵעִט מִחֲמָתֵיהּ אוֹ דִּלְמָא מַנְהִיג עֲדִיף דְּאַזְלָא מִשּׁוּם דְּתָפִיס בָּהּ גְּרִידָא א"כ מַה פּוֹשֵׁט בְּסָמוּךְ מִיּוֹשֵׁב דְּפָטוּר וְהָכִי נַמִּי דְּרָכוּב לֹא קָנֵי וְהָלֵא לְעִנְיָן כְּלָאִים אֵינוֹ תְּלוּי בְּכֹל בְּתְפִיסָה אֶלָּא בְּאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ וּלְעִנְיָן קִנְיָן אֵינוֹ תָּלוּי כִּי אִם בְּתָפִיס בָּהּ וְלֹא בְּאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ:

אוֹ דִּלְמָא מַנְהִיג עֲדִיף כו'. תֵּימַהּ דְּלִפְשׁוּט מִמַּתְנִי' דְּמַנְהִיג קוֹנֶה בְּמָקוֹם רָכוּב וְאִי רָכוּב אֵיירֵי בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו כ"ש דְּמַנְהִיג עֲדִיף דְּאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם רָכוּב וּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו קָנֵי כ"ש בְּמָקוֹם רָכוּב לְחוּדֵיהּ וי"ל דְּמַנְהִיג הַמִּשְׁנָה אֵין לְהוֹכִיחַ דְּקָנֵי מַנְהִיג בְּמָקוֹם רָכוּב דַּאֲפִילּוּ לֹא קָנֵי מִיקְּרֵי מְחוּזָק דְּכֵיוָן דְּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ שְׁלֹא בְּמָקוֹם רָכוּב קָנֵי מִקְּרֵי מְחוּזָק אֲפִי' בְּמָקוֹם רָכוּב וּמ"מ לְקַמָּן מוֹכִיחַ שֶׁפִּיר מִמַּתְנִיתִין דְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ קָנֵי מֵאַחַר שֶׁקְּרוֹי מְחוּזָק דְּאִי אֲפִילּוּ לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי סְבָרָא הוּא דַּאֲפִי' מְחוּזָק נַמִּי לֹא הֲוֵי וְכֵן לְעִיל דְּקָאָמַר אֵילִימָא מְהָא שְׁנַיִם אוֹחֲזִין הַאי אָמַר בּוֹלֹא אַגַּבֵּיהּ אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁהֲגַבֵּיהוּ לֹא קָנוּ הָתָם נַמִּי אע"ג דְּכֻמּוֹ שֶׁהֵם שְׁנֵיהֶם תְּפוּסִים לֹא קָנוּ מִקְּרֵי מְחוּזָק כֵּיוָן דְּאֵם הָיָה מְגַבֵּיהּ לְחוּדֵיהּ אֵילּוֹ לֹא הָיָה חֲבֵירוֹ תָּפוּס בְּצַד הַשֵּׁנִי הָיָה קוֹנֶה לְכָל אֵיקְּרֵי מְחוּזָק אֲפִילּוּ עִם חֲבֵירוֹ וּמִסֵּיפָא אֵין לְהוֹכִיחַ דְּרָכוּב וּמַנְהִיג קָנוּ שְׁנֵיהֶם זֶה בְּמָקוֹם זֶה דְּקָתָנֵי אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מוּדִים יְחֻלּוֹקוּ דְּאֵין שְׁנֵיהֶם מוּדִים שֶׁכָּךְ קָנוּ אוֹתָהּ בְּיִחַד זֶה בִּרְכִיבָה וְזֶה בְּהַנָּהָגָה אֶלָּא שְׁנֵיהֶם בְּהַנָּהָגָה אוֹ בְּקִנְיָן אַחֵר: **רָכוּב** לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי. נִרְאֶה דְּרָךְ יְהוּדָה הָיָה מְסוּפָּק אִם שָׁמַע מִשְּׁמוּאֵל בְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ וּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ וְאִז פָּשִׁיט לֵיהּ דְּרָכוּב הוּא דְּלֹא קָנֵי אוֹ אִם שָׁמַע לֵיהּ בְּרָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג וְאִז מִסְפָּקָא לֵיהּ הֵי מִינַּיְיהוּ קָנֵי דְּאִי לֹא מִסְפָּקָא לֵיהּ אֶלָּא שֶׁמַּע מִשְּׁמוּאֵל בְּרָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג וְתוּ לֹא א"כ ס"ל לִשְׁמוּאֵל דְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ קָנֵי וְהִשְׁתָּא פָּשִׁיט רַב יְהוּדָה דְּאֲפִילּוּ לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי:

מַהוּ דְּתִימְא רָכוּב עֲדִיף. פִּ' חֻזְקָתוֹ עֲדִיף וּבִטֵּל אֶת חֻזְקַת הַמַּנְהִיג קַמ"ל דִּשְׁנֵיהֶם מוּחְזָקִים וְיֵחָלְקוּ אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ מַהוּ דְּתִימְא דְּרָכוּב עֲדִיף וּבִטֵּל אֶת קִנְיַן הַמַּנְהִיג קַמ"ל דִּשְׁנֵיהֶם קָנוּ כְּדִפְרִישִׁית לְעִיל דַּאֲפִילּוּ לֹא הָוֵי קָנֵי בְּמָקוֹם רָכוּב מִקְּרֵי מְחוּזָק כֵּיוָן דְּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ קָנֵי וְא"ת לְעִיל כִּי פָּרִיךְ הַשְׁתָּא יוֹשֵׁב קָנֵי רָכוּב מֵיקַּיְּמָא לִישְׁנֵי דְּקָא מַשְׁמַע לַן דְּלֹא מְבַטֵּל חֻזְקַת רָכוּב דְּתָפִיס בָּהּ וְאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ אֵילּוֹ לֹא חָשִׁישׁ לְבַטֵּל אֶת חֻזְקַת הַמַּנְהִיג דְּאִי מִשּׁוּם דְּתָפִיס בָּהּ וְאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ טְפֵי מֵרָכוּב אֲבָל הַשְׁתָּא דְּמֵירֵי בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו לֹא חָשִׁישׁ לְבַטֵּל אֶת חֻזְקַת הַמַּנְהִיג קָא מַשְׁמַע לַן וּלְפִי מַאי דְּאוֹקִימְנָא הַשְׁתָּא בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו אֲתָיָא כְּרַבָּנָן וְכָל שֶׁכֵּן כְּרַבִּי מֵאִיר:

שְׁמָעִית מִינַּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל הַרְתֵּי רָכוּב וּמַנְהִיג חַד קָנֵי וְחַד לֹא קָנֵי וְלֹא יָדַעְנָא הֵי מִינַּייהוּ הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא רָכוּב לְחוּדֵיהּ וּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מִי אִיכָּא מֵאן דְּאָמַר לֹא קָנֵי אֶלָּא אִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּלֹא קָנֵי רָכוּב הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר אֶלָּא רָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג אִיבָּעְיָא לֵיהּ מַאי רָכוּב עֲדִיף דְּהָא תְּפִיס בֵּהּ אוֹ דִּלְמָא מַנְהִיג עֲדִיף דְּאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר לִי רַב יְהוּדָה נֶחֱזֵי אֲנַן דְּתָנַן הַמַּנְהִיג סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים וְהַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים ר"מ פּוֹטֵר אֶת הַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן וּמְדְּאַפֵּיךְ שְׁמוּאֵל וְתָנֵי עֲדִיף דְּקָאָזְלָא מַחֲמָתֵיהּ. וְהֵיא הַגְּדוֹלָה בְּקִנְיָן: לְמַאן אִי לְר"מ כו' עַד לְרַבָּנָן לֹא גָּרְסִ: נֶחֱזֵי אֲנַן. אִית לָן לְמִפְשַׁט מִשְּׁמַעְתָּא דְּמַר שְׁמוּאֵל בְּהֵי מִינַּייהוּ אֲמַר: הַמַּנְהִיג. בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר: פּוֹטֵר. קָסָבַר לְאוֹ מִידֵּי עֲבִידָ: וּמְדְּאַפֵּיךְ שְׁמוּאֵל כו'. ש"מ סְבִירָא לְשִׁמוּאֵל רָכוּב לְאוֹ מִידֵּי מַעֲשֶׂה עֲבִיד וּמִשּׁוּם דְּיִחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים אַפְּכָהּ לְמַתְנִי' לְאוּקְמָהּ פָּטוּרָא כְּרַבָּנָן: הָכִי גָּרְסִינַן שְׁמַע מִינָּהּ ס"ל לְשִׁמוּאֵל רָכוּב לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי וְלֹא גָּרַס לְרַבָּנָן: וְהָא זְמִנִּין סַגִּיאִין אֲמָרַתְ. לְהָא שְׁמַעְתִּין נֶחֱזֵי אֲנַן: וְלֹא אֲמָרַתְ לָן. אֶלָּא מִשְּׁמָךְ לְמִפְשַׁט סְפֵיקוֹ דְּרַב יְהוּדָה: **אִבְּרָא**. אֻמָּת הוּא אָמַר לִי נֶחֱזֵי אֲנַן וְזָכוּר אֲנִי שֶׁאִמַּרְתִּי לוֹ הֵיכִי תִּפְשׁוֹט מַר רָכוּב מִיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן: **מוֹסֵירָה**. קְבִישְׁטֵ"א: **מוֹסֵירָה** אֵינָהּ קוֹנָה. בְּמֵצִיאָה עַד שֶׁיּוֹלִיכֶנָּה וְתַעֲקוֹר יָד וְרֶגֶל וְאע"ג דִּבְמֵכִירָה קָנֵי כְּדִתְנַן (קדושין דף כה:) בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְסִירָה לְגַבֵּי מְצִיאָה לֹא קָנֵי כְּדְאָמְרִינַן טַעֲמָא לְקִמָּן מִשְּׁמַעְתִּין: **אִיבָּא דְּאָמְרִי**. רַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר נֶחֱזֵי אֲנַן וְא"ל אֲבָיֵי הֵיכִי תִּפְשׁוֹט רָכוּב כו': **אִידִי**. שָׁם חָכְמָה: **מַחֲבִירוֹ**. מִקָּח וּמֶמְכָּר: **בְּנִכְסֵי הַגֵּר**. שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנִכְסָיו זָכָה בְּהֶן: וּמַהוּ לְשׁוֹן מוֹסִירָה. שְׁמוֹסְרִין אוֹתוֹ בּוֹ לְלוֹקֵחַ: **אִי נַיְמָא ר"מ**. דְּאָמַר הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים וּמַתְנִי' יְחִידְאָה הִיא וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ: **הַשְׁתָּא לְר"מ יוֹשֵׁב קָנֵי**. דְּקָאָמַר הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים: **רָכוּב מֵיקַּיְּמָא**. וְלִמָּה לִי לְאַשְׁמוּעִינַן בְּתִרְתֵּי: **אֶלָּא לָאו רַבָּנָן**. וְאַשְׁמוּעִינַן דְּבִיוֹשֵׁב הוּא דְּפָטוּר אֲבָל רָכוּב לֹא וּתְיוּבְתָּא לְרַב יְהוּדָה דְּפָשֵׁט מִיּוֹשֵׁב: **בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו**. דְּקָנֵיהּ

שְׁמָעִית מִינַּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל הַרְתֵּי רָכוּב וּמַנְהִיג חַד קָנֵי וְחַד לֹא קָנֵי וְלֹא יָדַעְנָא הֵי מִינַּייהוּ הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא רָכוּב לְחוּדֵיהּ וּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מִי אִיכָּא מֵאן דְּאָמַר לֹא קָנֵי אֶלָּא אִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּלֹא קָנֵי רָכוּב הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר אֶלָּא רָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג אִיבָּעְיָא לֵיהּ מַאי רָכוּב עֲדִיף דְּהָא תְּפִיס בֵּהּ אוֹ דִּלְמָא מַנְהִיג עֲדִיף דְּאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר לִי רַב יְהוּדָה נֶחֱזֵי אֲנַן דְּתָנַן הַמַּנְהִיג סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים וְהַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים ר"מ פּוֹטֵר אֶת הַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן וּמְדְּאַפֵּיךְ שְׁמוּאֵל וְתָנֵי עֲדִיף דְּקָאָזְלָא מַחֲמָתֵיהּ. וְהֵיא הַגְּדוֹלָה בְּקִנְיָן: לְמַאן אִי לְר"מ כו' עַד לְרַבָּנָן לֹא גָּרְסִ: נֶחֱזֵי אֲנַן. אִית לָן לְמִפְשַׁט מִשְּׁמַעְתָּא דְּמַר שְׁמוּאֵל בְּהֵי מִינַּייהוּ אֲמַר: הַמַּנְהִיג. בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר: פּוֹטֵר. קָסָבַר לְאוֹ מִידֵּי עֲבִידָ: וּמְדְּאַפֵּיךְ שְׁמוּאֵל כו'. ש"מ סְבִירָא לְשִׁמוּאֵל רָכוּב לְאוֹ מִידֵּי מַעֲשֶׂה עֲבִיד וּמִשּׁוּם דְּיִחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים אַפְּכָהּ לְמַתְנִי' לְאוּקְמָהּ פָּטוּרָא כְּרַבָּנָן: הָכִי גָּרְסִינַן שְׁמַע מִינָּהּ ס"ל לְשִׁמוּאֵל רָכוּב לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי וְלֹא גָּרַס לְרַבָּנָן: וְהָא זְמִנִּין סַגִּיאִין אֲמָרַתְ. לְהָא שְׁמַעְתִּין נֶחֱזֵי אֲנַן: וְלֹא אֲמָרַתְ לָן. אֶלָּא מִשְּׁמָךְ לְמִפְשַׁט סְפֵיקוֹ דְּרַב יְהוּדָה: **אִבְּרָא. אֻמָּת הוּא אָמַר לִי נֶחֱזֵי אֲנַן וְזָכוּר אֲנִי שֶׁאִמַּרְתִּי לוֹ הֵיכִי תִּפְשׁוֹט מַר רָכוּב מִיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן: **מוֹסֵירָה**. קְבִישְׁטֵ"א: **מוֹסֵירָה** אֵינָהּ קוֹנָה. בְּמֵצִיאָה עַד שֶׁיּוֹלִיכֶנָּה וְתַעֲקוֹר יָד וְרֶגֶל וְאע"ג דִּבְמֵכִירָה קָנֵי כְּדִתְנַן (קדושין דף כה:) בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְסִירָה לְגַבֵּי מְצִיאָה לֹא קָנֵי כְּדְאָמְרִינַן טַעֲמָא לְקִמָּן מִשְּׁמַעְתִּין: **אִיבָּא דְּאָמְרִי**. רַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר נֶחֱזֵי אֲנַן וְא"ל אֲבָיֵי הֵיכִי תִּפְשׁוֹט רָכוּב כו': **אִידִי**. שָׁם חָכְמָה: **מַחֲבִירוֹ**. מִקָּח וּמֶמְכָּר: **בְּנִכְסֵי הַגֵּר**. שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנִכְסָיו זָכָה בְּהֶן: וּמַהוּ לְשׁוֹן מוֹסִירָה. שְׁמוֹסְרִין אוֹתוֹ בּוֹ לְלוֹקֵחַ: **אִי נַיְמָא ר"מ**. דְּאָמַר הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים וּמַתְנִי' יְחִידְאָה הִיא וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ: **הַשְׁתָּא לְר"מ יוֹשֵׁב קָנֵי**. דְּקָאָמַר הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים: **רָכוּב מֵיקַּיְּמָא**. וְלִמָּה לִי לְאַשְׁמוּעִינַן בְּתִרְתֵּי: **אֶלָּא לָאו רַבָּנָן**. וְאַשְׁמוּעִינַן דְּבִיוֹשֵׁב הוּא דְּפָטוּר אֲבָל רָכוּב לֹא וּתְיוּבְתָּא לְרַב יְהוּדָה דְּפָשֵׁט מִיּוֹשֵׁב: **בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו**. דְּקָנֵיהּ

מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מִי אֵיכָא מֵאן דְּאָמַר לֹא קָנֵי. אע"ג דִּלְר"ש אִית לֵיהּ בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף כה: ושם) דְּבְהֶמָה [בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה] אֵינָהּ נִקְנֵית אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה מ"מ פָּרִיךְ מִכֹּחַ סְתָם מְתִנִיתִין דְּהָא תָּנֵן בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (שם) בְּהֶמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְסִירָה דִּבְרֵי ר"מ וְר"א אַף בְּמְסִירָה קָאָמַר וְכ"ש בְּמִשִׁיכָה וְכֵן הַתָּם בְּגִמָּ' דְּהֵיכָא דְּמְזַכִּיר מְסִירָה חֲזֵי פִּ' אַף בְּמְסִירָה וּבְמָקוֹם שֶׁמְּזַכִּיר מְשִׁיכָה דְּוַקָּא וְלֹא מְסִירָה וּבְלֹאו הָכִי צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן הָתָם:

רָכוּב הוּא דְּלֹא קָנֵי. וּמִתְנִי' דְּאֶחָד רָכוּב דְּחֵי **רָכוּב** עֲדִיף לְקַמָּן בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו: דְּתְפִיס בֵּהּ. אֵין לְפָרֵשׁ דְּתְפִיס בְּרַגְלָיו אוֹ בְּמַה שֶׁיּוֹשֵׁב עָלָיו דְּהַאי לֹא מִיקְּרֵי תְּפִיס בָּהּ אֶלָּא בְּמַה שֶׁהוּא תָּפוּס בְּמְסִירָה קְרֵי תָּפִיס בָּהּ דְּהָא בִּקְמוּךְ נָקֵט הַאי לִישְׁנָא וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּתָפִיס בָּהּ וְאַזְלָא נַמֵּי מֵעִט מִחֲמָתֵיהּ אוֹ דִּלְמָא מַנְהִיג עֲדִיף דְּאַזְלָא מִשּׁוּם דְּתָפִיס בָּהּ גְּרִידָא א"כ מַה פּוֹשֵׁט בְּסָמוּךְ מִיּוֹשֵׁב דְּפָטוּר וְהָכִי נַמִּי דְּרָכוּב לֹא קָנֵי וְהָלֵא לְעִנְיָן כְּלָאִים אֵינוֹ תָּלוּי בְּכֹל בְּתְפִיסָה אֶלָּא בְּאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ וּלְעִנְיָן קִנְיָן אֵינוֹ תָּלוּי כִּי אִם בְּתָפִיס בָּהּ וְלֹא בְּאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ:

אוֹ דִּלְמָא מַנְהִיג עֲדִיף כו'. תֵּימַהּ דְּלִפְשׁוּט מִמַּתְנִי' דְּמַנְהִיג קוֹנֶה בְּמָקוֹם רָכוּב וְאִי רָכוּב אֵיירֵי בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו כ"ש דְּמַנְהִיג עֲדִיף דַּאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם רָכוּב וּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו קָנֵי כ"ש בְּמָקוֹם רָכוּב לְחוּדֵיהּ וי"ל דְּמַנְהִיג הַמִּשְׁנָה אֵין לְהוֹכִיחַ דְּקָנֵי מַנְהִיג בְּמָקוֹם רָכוּב דַּאֲפִילּוּ לֹא קָנֵי מִיקְּרֵי מְחוּזָק דְּכֵיוָן דְּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ קָנֵי כ"ש בְּמָקוֹם רָכוּב וּמ"מ לְקַמָּן מוֹכִיחַ שֶׁפִּיר מִמַּתְנִיתִין דְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ קָנֵי מֵאַחַר שֶׁקְּרוֹי מְחוּזָק דְּאִי אֲפִילּוּ לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי סְבָרָא הוּא דַּאֲפִי' מְחוּזָק נַמִּי לֹא הֲוֵי וְכֵן לְעִיל דְּקָאָמַר אֵילִימָא מְהָא שְׁנַיִם אוֹחֲזִין הַאי אָמַר בּוֹלֹא אַגַּבֵּיהּ אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁהֲגַבֵּיהוּ לֹא קָנוּ הָתָם נַמִּי אע"ג דִּכֻמּוֹ שֶׁהֵם שְׁנֵיהֶם תְּפוּסִים לֹא קָנוּ מִקְּרֵי מְחוּזָק כֵּיוָן דְּאֵם הָיָה מְגַבֵּיהּ אֵילּוֹ לֹא הָיָה חֲבֵירוֹ תָּפוּס בְּצַד הַשֵּׁנִי הָיָה קוֹנֶה לְכָל אֵיקְּרֵי מְחוּזָק אֲפִילּוּ עִם חֲבֵירוֹ וּמִסֵּיפָא אֵין לְהוֹכִיחַ דְּרָכוּב וּמַנְהִיג קָנוּ שְׁנֵיהֶם זֶה בְּמָקוֹם זֶה דְּקָתָנֵי אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מוּדִים יְחֻלּוֹקוּ דְּאֵין שְׁנֵיהֶם מוּדִים שֶׁכָּךְ קָנוּ אוֹתָהּ בְּיִחַד זֶה בִּרְכִיבָה וְזֶה בְּהַנָּהָגָה אֶלָּא שְׁנֵיהֶם בְּהַנָּהָגָה אוֹ בְּקִנְיָן אַחֵר: **רָכוּב** לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי. נִרְאֶה דְּרָךְ יְהוּדָה הָיָה מְסוּפָּק אִם שָׁמַע מִשְּׁמוּאֵל בְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ וּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ וְאִז פָּשִׁיט לֵיהּ דְּרָכוּב הוּא דְּלֹא קָנֵי אוֹ אִם שָׁמַע לֵיהּ בְּרָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג וְאִז מִסְפָּקָא לֵיהּ הֵי מִינַּייהוּ קָנֵי דְּאִי לֹא מִסְפָּקָא לֵיהּ אֶלָּא שֶׁמַּע מִשְּׁמוּאֵל בְּרָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג וְתוּ לֹא א"כ ס"ל לִשְׁמוּאֵל דְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ קָנֵי וְהִשְׁתָּא פָּשִׁיט רַב יְהוּדָה דְּאֲפִילּוּ לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי:

מַהוּ דְּתִימְא רָכוּב עֲדִיף. פִּ' חֻזְקָתוֹ עֲדִיף וּבִטֵּל אֶת חֻזְקַת הַמַּנְהִיג קַמ"ל דִּשְׁנֵיהֶם מוּחְזָקִים וְיֵחָלְקוּ אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ מַהוּ דְּתִימְא דְּרָכוּב עֲדִיף וּבִטֵּל אֶת קִנְיַן הַמַּנְהִיג קַמ"ל דִּשְׁנֵיהֶם קָנוּ כְּדִפְרִישִׁית לְעִיל דַּאֲפִילּוּ לֹא הָוֵי קָנֵי בְּמָקוֹם רָכוּב מִקְּרֵי מְחוּזָק כֵּיוָן דְּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ קָנֵי וְא"ת לְעִיל כִּי פָּרִיךְ הַשְׁתָּא יוֹשֵׁב קָנֵי רָכוּב מֵיקַּיְּמָא לִישְׁנֵי דְּקָא מַשְׁמַע לַן דְּלֹא מְבַטֵּל חֻזְקַת רָכוּב דְּתָפִיס בָּהּ וְאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ אֵילּוֹ לֹא חָשִׁישׁ לְבַטֵּל אֶת חֻזְקַת הַמַּנְהִיג דְּאִי מִשּׁוּם דְּתָפִיס בָּהּ וְאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ טְפֵי מֵרָכוּב אֲבָל הַשְׁתָּא דְּמֵירֵי בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו לֹא חָשִׁישׁ לְבַטֵּל אֶת חֻזְקַת הַמַּנְהִיג קָא מַשְׁמַע לַן וּלְפִי מַאי דְּאוֹקִימְנָא הַשְׁתָּא בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו אֲתָיָא כְּרַבָּנָן וְכָל שֶׁכֵּן כְּרַבִּי מֵאִיר:

רָכוּב וּמַנְהִיג חַד קָנֵי וְחַד לֹא קָנֵי וְלֹא יָדַעְנָא הֵי מִינַּייהוּ הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא רָכוּב לְחוּדֵיהּ וּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מִי אִיכָּא מֵאן דְּאָמַר לֹא קָנֵי אֶלָּא אִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּלֹא קָנֵי רָכוּב הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר אֶלָּא רָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג אִיבָּעְיָא לֵיהּ מַאי רָכוּב עֲדִיף דְּהָא תְּפִיס בֵּהּ אוֹ דִּלְמָא מַנְהִיג עֲדִיף דְּאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר לִי רַב יְהוּדָה נֶחֱזֵי אֲנַן דְּתָנַן הַמַּנְהִיג סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים וְהַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים ר"מ פּוֹטֵר אֶת הַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן וּמְדְּאַפֵּיךְ שְׁמוּאֵל וְתָנֵי עֲדִיף דְּקָאָזְלָא מַחֲמָתֵיהּ. וְהֵיא הַגְּדוֹלָה בְּקִנְיָן: לְמַאן אִי לְר"מ כו' עַד לְרַבָּנָן לֹא גָּרְסִ: נֶחֱזֵי אֲנַן. אִית לָן לְמִפְשַׁט מִשְּׁמַעְתָּא דְּמַר שְׁמוּאֵל בְּהֵי מִינַּייהוּ אֲמַר: הַמַּנְהִיג. בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר: פּוֹטֵר. קָסָבַר לְאוֹ מִידֵּי עֲבִידָ: וּמְדְּאַפֵּיךְ שְׁמוּאֵל כו'. ש"מ סְבִירָא לְשִׁמוּאֵל רָכוּב לְאוֹ מִידֵּי מַעֲשֶׂה עֲבִיד וּמִשּׁוּם דְּיִחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים אַפְּכָהּ לְמַתְנִי' לְאוּקְמָהּ פָּטוּרָא כְּרַבָּנָן: הָכִי גָּרְסִינַן שְׁמַע מִינָּהּ ס"ל לְשִׁמוּאֵל רָכוּב לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי וְלֹא גָּרַס לְרַבָּנָן: וְהָא זְמִנִּין סַגִּיאִין אֲמָרַתְ. לְהָא שְׁמַעְתִּין נֶחֱזֵי אֲנַן: וְלֹא אֲמָרַתְ לָן. אֶלָּא מִשְּׁמָךְ לְמִפְשַׁט סְפֵיקוֹ דְּרַב יְהוּדָה: **אִבְּרָא**. אֻמָּת הוּא אָמַר לִי נֶחֱזֵי אֲנַן וְזָכוּר אֲנִי שֶׁאִמַּרְתִּי לוֹ הֵיכִי תִּפְשׁוֹט מַר רָכוּב מִיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן: **מוֹסֵירָה**. קְבִישְׁטֵ"א: **מוֹסֵירָה** אֵינָהּ קוֹנָה. בְּמֵצִיאָה עַד שֶׁיּוֹלִיכֶנָּה וְתַעֲקוֹר יָד וְרֶגֶל וְאע"ג דִּבְמֵכִירָה קָנֵי כְּדִתְנַן (קדושין דף כה:) בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בִּמְסִירָה לְגַבֵּי מְצִיאָה לֹא קָנֵי כְּדְאָמְרִינַן טַעֲמָא לְקִמָּן מִשְּׁמַעְתִּין: **אִיבָּא דְּאָמְרִי**. רַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר נֶחֱזֵי אֲנַן וְא"ל אֲבָיֵי הֵיכִי תִּפְשׁוֹט רָכוּב כו': **אִידִי**. שָׁם חָכְמָה: **מַחֲבִירוֹ**. מִקָּח וּמֶמְכָּר: **בְּנִכְסֵי הַגֵּר**. שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנִכְסָיו זָכָה בְּהֶן: וּמַהוּ לְשׁוֹן מוֹסִירָה. שְׁמוֹסְרִין אוֹתוֹ בּוֹ לְלוֹקֵחַ: **אִי נַיְמָא ר"מ**. דְּאָמַר הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים וּמַתְנִי' יְחִידְאָה הִיא וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ: **הַשְׁתָּא לְר"מ יוֹשֵׁב קָנֵי**. דְּקָאָמַר הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים: **רָכוּב מֵיקַּיְּמָא**. וְלִמָּה לִי לְאַשְׁמוּעִינַן בְּתִרְתֵּי: **אֶלָּא לָאו רַבָּנָן**. וְאַשְׁמוּעִינַן דְּבִיוֹשֵׁב הוּא דְּפָטוּר אֲבָל רָכוּב לֹא וּתְיוּבְתָּא לְרַב יְהוּדָה דְּפָשֵׁט מִיּוֹשֵׁב: **בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו**. דְּקָנֵיהּ

וְתָפִיס בֵּהּ קַמ"ל תְּ"ש שְׁנַיִם שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג בִּמְדֹּה

וּמַנְהִיגִין בַּחֲמוֹר אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג

בְּמִשִׁיכָה שֶׁבּוֹעֵט בָּהּ בְּרַגְלָיו וְהוֹלֶכֶת מֵחֲמָתוֹ כְּדֶרֶךְ רוֹכְבֵי סוּסִים: הֲיֵינוּ **מַנְהִיג**. וְהוּ"ל לְמֵימְרֵי אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם מַנְהִיגִים: תְּרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג. דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן בִּשְׁנֵי מַנְהִיגִים דְּיִחְלְקוּ לֹא הֲיֵינוּ יוֹדְעִים לְהֵאי מַהוּ דְּתִימְא כו': חָמ

שְׁמָעִית מִינַּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל תַּרְתֵּי – שמעתי משמואל שני דינים לגבי קניני בהמה, האחד לגבי רָכוּב על בהמה, וְהשני לגבי מַנְהִיג – המוליך את הבהמה. חַד קָנֵי וְחַד לֹא קָנֵי – על אחד מהם אמר שקונה ועל השני אמר שאינו קונה, וְלֹא יָדַעְנָא הֵי מִינַּיְיהוּ – ואיני יודע על איזה מהם אמר שקונה ועל איזה שאינו קונה.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן דיבר שמואל, אִילֵימָא – אם נאמר שדיבר על רָכוּב לְחוּדֵיהּ – לבדו ללא מנהיג, וְעל מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ – לבדו ללא רוכב, אין לומר כך, כיון שבזה לא היה רב יהודה מסתפק על איזה דין אמר שמואל שלא מועיל הקנין, שהרי מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מִי אִיכָּא מַאן דְּאָמַר לֹא קָנֵי – וכי יש מי שסובר שמנהיג לבדו אינו קונה, והלא בהמה נקנית במשיכה, אֶלָּא אִי אִיכָּא לְמֵימַר דִּלְא קָנֵי – אם יש לומר על אחד מהם שאינו קונה, רָכוּב הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר – הרוכב הוא זה שאינו מועיל לקנין, ומדוע רב יהודה הסתפק בכך.

מבארת הגמרא: אֶלָּא רָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג אִיכָּא לֵיהּ – שמואל דיבר באופן שאחד רוכב על בהמה והשני מנהיגה, וכל אחד אומר ׳בולה שלי׳, ואמר שמואל שרק אחד מהם קנה, והסתפק רב יהודה מַאי – קנינו של מי מהם עדיף, האם רָכוּב עָדִיף, דְּהָא תְּפִיס בָּהּ – שהרי הוא תופס בבהמה, ובאופן שיש תפוס בבהמה לא מועילה בה משיכה על ידי המנהיג, אוֹ דִּלְמָא – או שמא מַנְהִיג עָדִיף, משום דְּאַוְלָא מְחֲמָתֵיהּ – שהבהמה הולכת מחמתו ועשה בה משיכה, ומשיכה עדיפה משאר הקנינים.

הגמרא פושטת את הספק מדברי שמואל עצמו: אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר לִי רַב יְהוּדָה, נֶחֱזֵי אֲנַן – נראה אנחנו לפשוט את הספק, דְּתָנַן (כלאים פ״ח מ״ג), הַמַּנְהִיג שור וחמור יחדיו סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים – לוקה ארבעים מלקות משום שעבר על (דברים כב י) ׳לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו׳, וְהַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן – בעגלה המחוברת לשור וחמור, סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, משום שישיבתו בקרון גורמת שילכו, וְרַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר אֶת הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן, משום שלא עשה מעשה הנהגה כלל. ועל משנה זו אמר שמואל שיש להפוך את השיטות, וּמִדְאַפְּכֵיהּ שְׁמוּאֵל וְתָנֵי – וממה ששמואל סבר שיש להפוך את השיטות ולשנות ׳וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין אֶת הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן׳, וזאת בכדי להעמיד את דעת הרבים לפטור את הישב, מכאן שמואל סובר שלהלכה היושב פטור משום שלא עשה כלום, וְשִׁמְעַ מִינָּהּ שהמנהיג לְחוּדֵיהּ – לבדו לֹא קָנֵי כיון שאין הבהמה הולכת מחמתו, וכמו שמצינו לענין כלאים, וְכָל שֶׁכֵּן רָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג, שאין הרוכב קונה אלא המנהיג. ומכאן פשט רב יהודה את ספיקו בדעת שמואל.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, הָא זְמָנִין סַגְיָאִין – הלא פעמים רבות אָמְרַתְּ לָן נֶחֱזֵי אֲנַן – אמרת לנו ׳נראה אנחנו לפשוט את הספק׳ מהסוגיא בכלאים, וְלֹא אָמְרַתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה – ולא אמרת לנו זאת בשם רב יהודה, ואילו עכשיו אתה אומר דבר זה בשם רב יהודה. אָמַר לֵיהּ רב יוסף, אִבָּרָא – האמת היא שרב יהודה עצמו אמר את הראיה, וְדִכְרָנָן נַמֵּי דְּאָמְרִי לֵיהּ – וזוכר אני גם שאמרתי לו הֵיכִי פָּשֵׁיט מָר – איך אתה [רב יהודה] פושט דין רָכוּב מִדִּין יוֹשֵׁב בקרון, הלא יוֹשֵׁב לֹא תְּפִיס בְּמוֹסֵירָה – אינו תופס בחבל הקשור לבהמה על מנת למושכה, ואילו רָכוּב תְּפִיס בְּמוֹסֵירָה, ושמא תפיסה זו חשובה יותר שיקנה מחמתה. וְאָמַר לֵיהּ רב יהודה, רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – שניהם סוברים שאחיזה במוֹסֵירָה לֹא קָנֵי – אינה קונה מציאה, ואם כן אין חילוק בין יושב לרכוב, וכשם שבישב סובר שמואל שאין במעשיו כלום, כך רכוב אין במעשיו כלום, ואינו מועיל לקנות מציאה.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים שלא רב יוסף שאל כן את רב יהודה, אלא אָמַר לֵיהּ כך אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף, הֵיכִי פָּשֵׁיט מָר – איך אתה [רב יוסף] פושט דין רָכוּב מִדִּין יוֹשֵׁב, והלא יוֹשֵׁב לֹא תָּפִיס בְּמוֹסֵירָה ואילו רָכוּב תָּפִיס בְּמוֹסֵירָה. וְאָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, הָכִי תָּנָא – כך שנה אִידִי [–שם חכם], מוֹסֵירָה לֹא קָנֵי.

הגמרא מביאה שאכן כך הדין שאחיזת מוסירה אינה מועילה לקנות מציאה: אִתְּמַר נַמִּי – אכן כך שנו האמוראים, אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא, האוחז במוֹסֵירָה כדי לקנות בהמה מֻחֲבֶרֶת, קָנָה, אבל האוחז במוסירה כדי לקנות בְּמְצִיאָה וּבְנִכְסֵי הַגֵּר שאין לו יורשים וכל הקודם לתפוס בנכסיו זכה, לֹא קָנֵי.

הגמרא מפרשת מהו לשון ׳מוסירה׳, ולפי זה מבארת את החילוק בין קנין רגיל לבין מציאה ונכסי הגר. מבררת הגמרא: מַאי לְשׁוֹן ׳מוֹסֵירָה׳ – מדוע המוסירה נקראת כך. ומבארת: אָמַר רָבָא, אִידִי [–שם חכם] אַמְבָּרָא לִי – הסביר לי, ששם ׳מוסירה׳ הוא בְּאָדָם הַמּוֹסֵר דָּבָר לַחֲבֵירוֹ. ולפי זה מבארת הגמרא: בְּשָׁלְמָא – מובן שהאוחז במוסירה על ידי שקיבלה מֻחֲבֶרֶת, קָנֵי, משום דְּקָא מָסַר לֵיהּ חֲבֶרְיֵהּ – שחבירו מסר לו, דהיינו שיש מי שעושה את מעשה המסירה, אֶלָּא האוחז במוסירה כדי לקנות בְּמְצִיאָה וּבְנִכְסֵי הַגֵּר, מַאן קָא מָסַר לֵיהּ דְּלִיקְנֵי – מי מסר לו כדי להקנות, וכיון שאין מי שעושה את מעשה המסירה, אין באחיזת המוסירה חשיבות לקנין.

הגמרא מקשה ממשנתינו על דברי רב יהודה שרכוב לבדו אינו קונה: מֵיתִיבִי, שנינו במשנה (לעיל ב.), הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג וְכוּ׳, יחלוקו, דהיינו שגם הרכיבה וגם ההנהגה הועילו לזכות במציאה. מבררת הגמרא: מַנִּי – כדעת מי שנויה משנתינו, אִילֵימָא – אם נאמר שמשנתינו כשיטת רַבִּי מֵאִיר הסובר שהיושב בקרון חייב בכלאים, יקשה, הַשְׁתָּא יוֹשֵׁב קָנֵי רָכוּב מִיבָּעֵי – הרי אם יושב קונה כל שכן שרכוב קונה, ומה החידוש שהמשנה באה להשמיע, אֶלָּא לַאו – אלא ודאי שמשנתינו כשיטת רַבָּנָן הפוטרים את היושב בקרון מחיוב כלאים, וּשְׁמַע מִינָּהּ שהמשנה באה לחדש שֶׁרָכוּב קָנֵי. וקשה על רב יהודה שלמד מיושב בקרון שרכוב לבדו אינו קונה. מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – משנתינו מדברת בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו – שהיכה בצידי הבהמה ברגליו כדי להוליכה, ורכיבה כזו נחשבת משיכה ולכן קונה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן, מנהיג ברגליו הַיְינוּ מַנְהִיג, והיתה צריכה המשנה לכתוב ׳או שהיו שניהם מנהיגים׳ ומדוע כתבה ׳אחד רוכב ואחד מנהיג׳. מתרצת הגמרא: המשנה מחדשת דין בִּתְרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג – בשני אופנים של מנהיג, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי אומר שֶׁרָכוּב ברגליו עָדִיף, דְּהָא – שהרי הוא גם מַנְהִיג ברגליו וְגם תָּפִיס בָּהּ, וחזקתו תבטל את חזקת המנהיג, קָא מַשְׁמַע לָן שאינו עדיף ממנהיג בלבד.

הגמרא מוכיחה כדברי שמואל שרכוב אינו קונה: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא לענין קנין במציאה, שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין בְּגָמָל, וּמַנְהִיגִין – או שהיו מנהיגים בַּחֲמוֹר, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג,

---

אגרות קודש

[ה׳תשל״ב]

בנוגע לאחי׳ צריך להשתדל שידור בשכנות עם אמם תי׳ או עכ״פ דאחיותיו תי׳ ובמילא יוכלו להשפיע עליו ולסייעו בענייניו בכלל ובנוגע לשידוך בפרט. ואולי הטוב ביותר שיעתיק לאה״ק. והרי כותבת שאמה גרה שם. באם אפשרי – כדאי להשפיע עליו גם עתה ע״י מכירים שבסביבתו (או רב שם וכיו״ב).

אזכיר עה״צ.

בְּמִדָּה זֹאת – באופן זה, קָנוּ שניהם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם לֹא קָנָה עַד שֶׁתְּהֵא מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנָּחָה בַּחֲמוֹר שדרכם בכך, אבל הנהגה בגמל ומשיכה בחמור אינן מועילות. קָתָנֵי מֵיהַת – על כל פנים שנינו אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג, ומדויק שמוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג אין – אבן מועילים לקנין, אֲבָל רָכוּב לֹא, וכדברי שמואל.

דוחה הגמרא: הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ רָכוּב קונה, וְהָא דְּקָתָנֵי – ומה ששנינו מוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג, בא לְאַפּוֹקֵי – להוציא מִדְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר עַד שֶׁתְּהֵא מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנָּחָה בַּחֲמוֹר, קָמַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ אֵיפְכָּא נַמִּי קָנֵי – שאפילו להיפך גם קונה, ואין לדייק מכאן לענין רכוב.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שתנא קמא סבר שמשיכה באופן שאין דרכו בכך מועילה, לֵיעַרְכִינְהוּ וְלֵיתְנִינְהוּ – שיערב את שני הדינים וישנה כך, שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין וּמַנְהִיגִין בֵּין בְּגָמָל בֵּין בַּחֲמוֹר. מתרצת הגמרא: אֵיפָא חַד צַד – יש אופן אחד דְּלָא קָנֵי, אֵיפָא דְּאָמְרֵי – יש אומרים שְׁמְּשִׁיכָה בַּחֲמוֹר אינה מועילה, אבל גמל דרכו בשניהם, וְאֵיפָא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים שֶׁהַנָּחָה בְּגָמָל אינה מועילה, אבל חמור דרכו בשניהם, ולכן לא יכל תנא קמא לערבם ולשנותם כאחד.

ראיה נוספת לשמואל מהברייתא באופן אחר: וְאִית דְּמוֹתִיב – ויש מיישבים שיטת שמואל מִסֵּיפָא, שאמר תנא קמא 'בְּמִדָּה זוֹ קָנָה' ומשמע שרק באופן זה קונה. 'בְּמִדָּה זוֹ' לְמַעוּטֵי מַאי, לָאו – האם לא לְמַעוּטֵי רָכוּב, וכדברי שמואל. דוחה הגמרא: לֹא, לְמַעוּטֵי אֵיפָא – למעט להיפך, שדווקא משיכה בגמל והנהגה בחמור קונים ולא להיפך.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך הַיְינוּ רַבִּי יְהוּדָה, ובמה נחלקו. מתרצת הגמרא: אֵיפָא בֵּינַייְהוּ – יש חילוק ביניהם בְּצַד אֶחָד דְּלָא קָנָה, אֵית דְּאָמְרֵי – יש אומרים שנחלקו בְּמְשִׁיכָה בַּחֲמוֹר, וְאֵיפָא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים שנחלקו בְּהַנָּחָה בְּגָמָל.

הגמרא מקשה על דברי שמואל: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא לענין קנין במציאה, אֶחָד רָכוּב על חֲמוֹר כדי לזכות בו, וְאֶחָד תָּפוּס בְּמוֹסֵירָה – בחבל הקשור בראשו אך אינו מנהיג, זֶה – הרוכב קָנָה חֲמוֹר, וְזֶה קָנָה מוֹסֵירָה – השני קנה את החבל שאוחז בו. שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁרָכוּב קָנֵי כשאין כנגדו מנהיג, ואם כן כשיהיה כנגדו מנהיג יש לתת לו על כל פנים חצי, וקשה על שמואל שלפי דבריו אין הרכוב קונה כלל. מתרצת הגמרא: הָכָא נַמִּי – גם כאן בברייתא מדובר בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו – שהכה ברגלו בצידי הבהמה להוליכה, וזה נחשב משיכה. מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך הַיְינוּ מַנְהִיג. מתרצת הגמרא: תְּרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג – שני אופנים של הנהגה הם.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן שמדובר שמנהיגה ברגליו, רָכוּב בָּעִיר מַאי טַעְמָא לֹא קָנֵי, והלא היא משיכה גמורה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב כַּהֲנָא, הטעם שרוכב לא קונה בעיר הוא, לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לִרְכּוֹב בָּעִיר משום צניעות.

רב אשי מקשה על ביאורו של רב כהנא: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא, אֶלָּא מַעֲתָּה, הִנְּהֵי אַרְנָקִי בְּשַׁבָּת על מנת לזכות בו, שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהַנְּהֵי אַרְנָקִי בְּשַׁבָּת משום איסור מוקצה, הָכִי נַמִּי דִּלָּא קָנֵי – האם אכן לא קונה, אֶלָּא ודאי מַאי דְּעָבַד עָבַד – מה שעשה עשה וְקָנֵי, כיון שלמעשה עשה קנין אף שאין הדרך בכך, ואם כן הָכָא נַמִּי – גם כאן לענין רוכב בעיר, מַאי דְּעָבַד עָבַד וְקָנֵי, כיון שלמעשה עשה קנין.

רב אשי מבאר את דברי רבי אליעזר: אֶלָּא בְּמָקָּח וּמִמְכָּר עֲסָקִינַן ולא לענין מציאה, ומדובר דְּאָמַר לֵיהּ המוכר לקונה, קְנִי כְּרָךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין, ומכיון שאין דרך בני אדם לרכוב בעיר לא הועילה רכיבתו לקנין, אבל אכן במציאה או במקח שלא אמר לו לקנות כדרך הקונים, רכוב יקנה אף בעיר.

קָנֵי מַה שֶּׁתָּפוּס בְּיָדוֹ', כיון שמה שבתוך ידו הוא הגביה לגמרי. מקשה הגמרא: הַאי מַאי – מהו זה שאתה אומר שהגבהת השני לא מועילה לעצמו ומועילה לרוכב, והלא גם אִם תִּימְצֵי לוֹמַר שֶׁהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ – עבור חבירו, קָנָה חֲבֵירוֹ, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָא מַגְבַּהּ לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּחַבְרֵיהּ – זה דווקא אם המגביה התכוין שחבירו יזכה, אבל הַאי אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבַּהּ לֵיהּ – כאן השני הגביה כדי לקנות לעצמו, וכיון שאיהו לֹא קָנֵי, האם לְאַחֲרִינֵי מַקְנֵי – מועיל הקנין.

רב אשי מתרץ: אלא אָמַר רַב אַשִׁי, אכן צריך לשנות 'זֶה – הרוכב קָנָה חֲמוֹר וּבֵית פְּנֵיהּ – מה שבראשה וטפל אליה, דהיינו חלק החבל שנוגע בה, וְזֶה – השני קָנָה מַה שֶּׁתָּפוּס בְּיָדוֹ מהחבל, וְהַשְּׁאָר לֹא קָנָה לֹא זֶה וְלֹא זֶה'.

רבי אבהו מתרץ תירוץ נוסף: רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, לְעוֹלָם כְּדְקָתָנֵי, שהרוכב קונה רק את החמור והשני קונה את כל המוסירה, והטעם שקונה את המוסירה הוא הוֹאִיל והחמור גבוה וְיָכוֹל לְנַתְקָהּ – את המוסירה וְלַהֲבִיאָהּ אֵצְלוֹ בנתיקה אחת, ולכן מועילה הגבהתו לכל החבל.

אומרת הגמרא: וְהָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ, בְּרוּתָא הִיא – דברים אינם נכונים, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי – שאם לא תאמר כך, אלא תקבל את דבריו, אם כן שנים שמצאו טַלִּית שֶׁהִיא מוּנַּחַת חֶצְיָהּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְחֶצְיָהּ עַל גַּבֵּי עָמוּד, וּבָא אֶחָד וְהִגְבִּיהַּ חֶצְיָהּ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקַע ובאותה שעה בָּא אַחֵר וְהִגְבִּיהַּ חֶצְיָהּ מֵעַל גַּבֵּי עָמוּד, הָכִי נַמִּי – האם אכן יהיה הדין דְּהָכָא קָנֵי וּבַתְרָא לֹא קָנֵי שהראשון קונה והשני לא קונה הוֹאִיל וְיָכוֹל הראשון לְנַתֵּק וּלְהָבִיא אֵצְלוֹ. ומזה שהתנא במשנה (לעיל ב.) לא חילק בכך, מוכח שאין זה נכון, אֶלָּא הָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ בְּרוּתָא הִיא.

הגמרא מקשה על שמואל: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא לענין קנין במציאה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, רָכוּב קונה בְּשָׁוֶה אבל לא בעיר, וּמְנַהִיג בָּעִיר קָנָה וכל שכן בשדה. ומוכח שרכוב קונה וקשה על שמואל. מתרצת הגמרא: הָכָא נַמִּי – גם כאן בברייתא מדובר בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו – שהכה ברגליו בצידי הבהמה להוליכה, וזה נחשב משיכה. מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך הַיְינוּ מַנְהִיג. מתרצת הגמרא: תְּרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג – שני אופנים של הנהגה הם.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן שמדובר שמנהיגה ברגליו, רָכוּב בָּעִיר מַאי טַעְמָא לֹא קָנֵי, והלא היא משיכה גמורה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב, הטעם שרוכב לא קונה בעיר הוא, לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לִרְכּוֹב בָּעִיר משום צניעות.

רב אשי מקשה על ביאורו של רב כהנא: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא, אֶלָּא מַעֲתָּה, הִנְּהֵי אַרְנָקִי בְּשַׁבָּת על מנת לזכות בו, שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהַנְּהֵי אַרְנָקִי בְּשַׁבָּת משום איסור מוקצה, הָכִי נַמִּי דִּלָּא קָנֵי – האם אכן לא קונה, אֶלָּא ודאי מַאי דְּעָבַד עָבַד – מה שעשה עשה וְקָנֵי, כיון שלמעשה עשה קנין אף שאין הדרך בכך, ואם כן הָכָא נַמִּי – גם כאן לענין רוכב בעיר, מַאי דְּעָבַד עָבַד וְקָנֵי, כיון שלמעשה עשה קנין.

רב אשי מבאר את דברי רבי אליעזר: אֶלָּא בְּמָקָּח וּמִמְכָּר עֲסָקִינַן ולא לענין מציאה, ומדובר דְּאָמַר לֵיהּ המוכר לקונה, קְנִי כְּרָךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין, ומכיון שאין דרך בני אדם לרכוב בעיר לא הועילה רכיבתו לקנין, אבל אכן במציאה או במקח שלא אמר לו לקנות כדרך הקונים, רכוב יקנה אף בעיר.

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

תסבירו (וכן את בתה תי') – שזהו (רצון בתה) בדוגמת האומר (ויש כו"כ כאלה, ובתקופתנו בפרט) **שרוצה**, ר"ל, לאבד א"ע ר"ל ויתענג בזה וכו' ורצונה הנ"ל הוא **גרוע** מזה (כיון שזהו אסון נמשך במשך **כל השנים** שחיים לאח"ז – **וכמפורסם** בהסטאַטיסטיקע ע"ד נשואי תערובות: גודל האחוז דהגיטין, פירוד, מחלוקת וכו' **שמגלים ומספרים** עד"ז. ויותר ע"ז – האחוז שמתביישים לגלות אסונם כו'(!)).

בְּמַאי זו. לְקַמָּיה מְפָרֵשׁ לְמַעוטֵי מַאי: **אי הָכִי.** דְּלְתַנָּא קַמָּא אֵיפְכָּא קָנֵי אַמַּאי קָתָנֵי מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בְּאֶחָד מְנַהִיגִין בְּאֶחָד וּמוֹשֵׁכִין וּמַנְהִיגִין בְּחֲמוֹר אוֹ שְׁהֵיָה מְשִׁיכָה וְהַנְהָגָה וְתָנָא הָכִי מוֹשֵׁכִין בְּגָמָל וּמַנְהִיגִין בְּחֲמוֹר אוֹ מְצִי לְמִתְנֵי בְּתַרְוַיְיהוּ מְשִׁיכָה וְהַנְהָגָה וְתָנָא הָכִי מוֹשֵׁכִין בְּגָמָל וּמַנְהִיגִין בְּחֲמוֹר אוֹ **אִיבָּא** חַד **צַד דְּלָא קָנֵי.** לְהָכִי לֹא אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מְנַהִיג בְּאֶחָד מֵהֶן אוֹתוֹ שֶׁדַּרְכּוֹ בְּשֶׁנֵיהֶם: **בְּמַאי הֵאוּת.** קס"ד בְּמְשִׁיכָה

מוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג אֵין אֶבֶל רָכוּב לֹא. תִּימָה מִנ"ל דְּלָמָא כ"ש רָכוּב דְּתָפֵיס בֵּיהּ וְאִי מִשּׁוּם דְּשֵׁירָה אָטוּ בְּבָל דּוּכְתֵּי תָּנָא קְנְיָינִין וי"ל דְּמִמִּשְׁנָה יְתִיר׳ קְדַיֵּיק דְּלִישְׁנָא יְתֵירָא וְלִתְנִינְהוּ שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין אוֹ מַנְהִיגִים בֵּין בַּגָּמָל בֵּין בַּחֲמוֹר וְתוּ לֹא מִדְּקָתָנֵי בִּלְישָׁנָא יְתֵירָא ש"מ דִּלְמַעוטֵי רָכוּב אָתָא וְהֵיינוּ דְּפָרֵיךְ בְּתַר הָכֵי וְלִיעַרְבִינְהוּ וְלִתְנִינְהוּ וְא"ת לְעוֹלָם מִנ"ל לְמַעוטֵי רָכוּב דִּלְמָא הָא דְּלָא עַרְבִינְהוּ כְּדֵי לְאַשְׁמוּעִינַן דְּמִשִּׁיכָה אוֹרְחָא בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בַּחֲמוֹר וְאַפ"ה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מְנַהִיג בְּגָמָל לֹא מִבְטֵל מְשִׁיכָה דְּאוֹרְחָא בְּגָמָל אֶת הַהַנְהָגָה דְּלָאו אוֹרְחָא וְכֵן בַּחֲמוֹר אֵיפְכָּא וּלְכָךְ תָּנָא בְּתַר הָכֵי אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מְנַהִיג וְלֹא לְמַעוטֵי רָכוּב וי"ל כֵּיוָן שֶׁיִּשְׁמִיעֵנוּ שֶׁמְּשִׁיכָה וְהַנְהָגָה שְׁנֵיהֶם קָנוּ בְּגָמָל וּבַחֲמוֹר פְּשִׁיטָא שֶׁאֵין אֶחָד מְבַטֵּל חֲבֵירוֹ מִשּׁוּם דְּהַאי אוֹרְחִיהּ וְהַאי לָאו אוֹרְחִיהּ אֲבָל בְּמַתְנֵי׳ מַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁפֵּיר שֶׁאֵין מְבַטֵּל רָכוּב וּמַנְהִיג בְּרֵגְלָיו אֶת מַנְהִיג לְחוֹדֵיהּ לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּרָכוּב כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּמַנְהִיג וְעוֹד דְּתָפֵיס בֵּהּ: **אי** הָכִי לֵישְׁעַרְבִינְהוּ וְלִתְנִינְהוּ. לְפִי מַאי דְּס"ד דְּרָכוּב קָנֵי וּמַשִּׁיכָה וְהַנְהָגָה בֵּין בְּגָמָל בֵּין בַּחֲמוֹר בְּמָקוֹם מְנַהִיג קָנֶה אֶחָא לְמַעוטֵי שׁוּם קִנְיָן אַחֵר אוֹ רָכוּב בְּמָקוֹם מְנַהִיג: **אי** הָכֵי הֵיינוּ ר׳ יְהוּדָה. הֶהָ מִצִּי לְאֶקְשׁוּיֵי מִגּוּפֵּהּ דְּתָפֵיס אוֹ שְׁהֵיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מְנַהִיג ש"מ דִּבְחַד צַד קָנֵי: **וְנִקְנֵי** נַמִּי רָכוּב בְּמוֹסֵירָה. אִי גְּרִסִינַן אִי הכ"פ אִי אֲמֶרֶת בְּשִׁלְמָא כְּשֶׁאֵין מְנַהִיג בְּרֶגְלָיו וְרָכוּב קָנֵי הַבְהָמָה מִשּׁוּם דְּתָפֵיס בֵּהּ א"ש דְּלָא קָנֵי מוֹסֵירָה דִּבְמֻטְלְטָלִין לֹא שַׁיְיךְ קִנְיָן שֶׁל מוֹסֵירָה אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה אוֹ מְשִׁיכָה אֲבָל אִי מְיִירֵי בְּמְנַהִיג בְּרֶגְלָיו לְקָנֵי נַמִּי מוֹסֵירָה בְּמְשִׁיכַת הַבְהֵמָה אִי אֲמַרִינַן מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ וּקְנֵי בֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ קָנֵי דִּלְקָמָן מֵיבָּעֵיָא לָן אִי קָנֵי אִי לֹא קָנֵי לֵיפְשׁוֹט מֵהָכָא דְּלָא מַהֲנֵי:

וְהַשְׁאָר לֹא קָנָה לֹא זֶה וְלֹא זֶה. וְאֲפִילּוּ אִי אֲמַרִינַן מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה וּקְנֵי בֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ קָנֵי הָכָא בְּיוָן דְּתָפֵיס בְּמוֹסֵירָה לֹא קָנֵי רָכוּב נַמִּי לֹא קָנֵי דִּכְאַמְרִינַן אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ אִגַּבְהָהּ אִידֵּהּ לֹא קָנֵי כו׳:

דְּאִי לֹא תִּימָא הָכֵי טֵלִית שֶׁתְּצִיָּה כו׳. קָצַת קָשֶׁה מנ"ל שֶׁלֹּא יֵחָלֵק רַבִּי אֲבָהוּ אַף בָּזֶה:

הוֹאִיל וְיָכוֹל לְנַתֵּק וּלְהַבִיאוֹ אֶצְלוֹ. תִּימָה דְּמִשְּׁמַע דְּאִם נִתְּקָהּ שֶׁהוּא קוֹנֶה כו׳ מִשּׁוּם שֶׁעַל יְדוֹ הוּגְבְּהָה לְמַעְלָה מִשָּׁלֹשׁ וּמֵאִי שְׁנָא מֵעֲנִי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַזַּיִת (גיטין דף נט:) שֶׁאֵין בּוֹ גְּזֵל אֶלָּא מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם וְכֵן פֶּרֶק הַגּוֹזֵל קַמָּא (ב"ק דף צח. ושם ד"ה והני מילי) הַזּוֹרֵק סֶלַע שֶׁל חֲבֵירוֹ לַיָּם פָּטוּר וּמוֹקֵי לָהּ בְּדַאֲדַיֵּי אַדַּוּיֵי אַלְמָא לֹא חָשִׁישׁ מַה שֶּׁהוּגְבְּהָה עַל יְדוֹ הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לִיפּוֹל וי"ל דְּשַׁאנִי הָכָא שֶׁתּוֹפֵס בְּיָדוֹ אֶחָד מִן הָרֹאשׁ א"נ הָכָא אֵיירֵי כְּשֶׁנִּיתָּק מִן הָעֲמוּד אֵינוֹ אָרוּךְ כ"כ שֶׁיַּגִּיעַ רֹאשׁ הַשֵּׁנִי לָאָרֶץ וְשִׁלְהֵי שִׁילּוּחַ הַקֵּן (חולין דף קמא:) דְּקָאָמַר זִיל טָרוֹף אַקֵּן דְּלַגְבְּהִינְהוּ וְלִקְנִינְהוּ הָתָם נַמִּי הוּגְבְּהוּ עַל יְדוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיָה תְּחִילָּה שֶׁהֲרֵי קָצַת מִפְּרִיחִים לְמַעְלָה לְכָךְ קָנֵי: **אי** הָכִי רָכוּב בָּעִיר מַאי טַעְמָא לֹא קָנֵי. אִי גְּרִסִינַן א"ה ה"פ אִי אֲמֶרֶת בְּשִׁלְמָא לֹא

1 בְּמַאי זֹאת קָנוּ ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר לְעוֹלָם לֹא קָנָה עַד
2 שֶׁתְּהֵא מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בַּחֲמוֹר קָתָנֵי מִיהַת אוֹ
3 שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג מוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג אֵין
4 אֲבָל רָכוּב לֹא הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ רָכוּב וְהָא דְּקָתָנֵי
5 מוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג לַאֲפוּקֵי מִדְּר׳ יְהוּדָה דְּאָמַר עַד שֶׁתְּהֵא
6 מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בַּחֲמוֹר קָמַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ
7 אִיפְּכָא נַמִּי קָנֵי אִי הָכֵי לֵישַׁעַרְבִינְהוּ וְלִיתְנִינְהוּ שְׁנַיִם
8 שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין וּמַנְהִיגִין בֵּין בְּגָמָל בֵּין בַּחֲמוֹר אִיפָּא חַד
9 צַד דְּלָא קָנֵי אִיפָּא דְּאָמְרֵי מְשִׁיכָה בַּחֲמוֹר וְאִיפָּא
10 דְּאָמְרֵי הַנְהָגָה בְּגָמָל וְאִית דְּמוֹתִיב מְסֵיפָא בְּמַאי הֵאוּת זוֹ
11 קָנָה בְּמַאי זוֹ לְמַעוטֵי מַאי לָאו לְמַעוטֵי רָכוּב לֹא
12 לְמַעוטֵי אֵיפְכָּא אִי הָכֵי הַיְינוּ ר׳ יְהוּדָה אֵיפָא בֵּינַיְיהוּ
13 צַד אֶחָד דְּלָא קָנֵי אִיפָּא דְּאָמְרֵי מְשִׁיכָה בַּחֲמוֹר וְאֵיפָא
14 דְּאָמְרֵי הַנְהָגָה בְּגָמָל ת"ש אֶחָד רָכוּב חֲמוֹר וְאֶחָד
15 תָּפוּס בְּמוֹסֵירָה זֶה קָנָה חֲמוֹר וְזֶה קָנָה מוֹסֵירָה שְׁמַע
16 מִינַּהּ רָכוּב קָנֵי הָכָא נַמִּי בְּמַנְהִיג בְּרֶגְלָיו אִי הָכֵי נִקְנֵי
17 נַמִּי רָכוּב בְּמוֹסֵירָה אֵימָא זֶה קָנָה חֲמוֹר וַחֲצִי מוֹסֵירָה
18 וְזֶה קָנָה חֲצִי מוֹסֵירָה בִּשְׁלָמָא רָכוּב קָנֵי דְּקָמְגַבְּהָה לֵיהּ
19 בֵּן דַּעַת אֶלָּא תָּפוּס בְּמוֹסֵירָה בְּמַאי קָנֵי אֵימָא זֶה
20 קָנָה חֲמוֹר וְכוּלֵּיהּ מוֹסֵירָה וְזֶה קָנֵי מַה שֶּׁתָּפוּס בְּיָדוֹ
21 הָאי מַאי אִם תֵּימְצֵי לוֹמַר הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ
22 קָנָה חֲבֵירוֹ הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָא מַגְבְּהָה לֵיהּ אַדַּעְתָּא
23 דְּחַבְרֵיהּ הָאי אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבְּהָה לֵיהּ אִיהוּ לֹא
24 קָנֵי לְאַחֲרִינֵי מַקְנֵי אָמַר רַב אַשִׁי זֶה קָנָה חֲמוֹר וּבֵית
25 פַּגֵּיהָ וְזֶה מַה שֶּׁתָּפוּס בְּיָדוֹ וְהַשְׁאָר לֹא קָנָה לֹא
26 זֶה וְלֹא זֶה רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר לְעוֹלָם כִּדְקָתָנֵי הוֹאִיל
27 וְיָכוֹל לְנַתְּקָהּ וּלְהַבִיאָהּ אֶצְלוֹ וְהָא דְּר׳ אֲבָהוּ בְּרוּתָא
28 הִיא דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכֵי טַלִּית שֶׁהִיא מוּנַּחַת חֶצְיָהּ
29 עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְחֶצְיָהּ עַל גַּבֵּי עָמוּד וּבָא אֶחָד וְהִגְבִּיהַּ
30 חֶצְיָהּ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקַע וּבָא אַחֵר וְהִגְבִּיהַּ חֶצְיָהּ מֵעַל
31 גַּבֵּי עָמוּד הָכֵי נַמִּי דְּקַמָּא קָנֵי וּבָתְרָא לֹא קָנֵי הוֹאִיל

ואי

32 וְיָכוֹל לְנַתֵּק וּלְהַבִיא אֶצְלוֹ אֶלָּא הָא דְּר׳ אֲבָהוּ בְּרוּתָא הִיא ת"ש ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר רָכוּב
33 בַּעֲשָׂרָה וּמַנְהִיג בָּעִיר קָנָה הָכָא נַמִּי מַנְהִיג בְּרֶגְלָיו אִי הָכֵי הַיְינוּ מַנְהִיג תְּרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג אִי
34 הָכֵי רָכוּב בָּעִיר מַאי טַעְמָא לֹא קָנֵי אָמַר רַב כַּהֲנָא לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לִרְכּוֹב
35 בָּעִיר אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא אֶלָּא מַעֲתָּה הַגְבִּיהַּ אַרְנָקִי בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי
36 אָדָם לְהַגְבִּיהַּ אַרְנָקִי בְּשַׁבָּת הָכֵי נַמִּי דְּלֹא קָנֵי אֶלָּא מַאי דְּעָבַד עָבַד וְקָנֵי הָכָא נַמִּי מַאי דְּעָבַד
37 עָבַד וְקָנֵי אֶלָּא בְּמָקוֹם וּמְמַכֵּר עַסְקִינַן דְּאָמַר לֵיהּ קְנֵי בְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין

ואי

מְיִירֵי בְּמְנַהִיג בְּרֶגְלָיו לְכָךְ בָּעִיר לֹא קָנֵי דְּלֹא אוֹזְלָא מַחֲמַתִּיהּ לְפִי שֵׁשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּדַבְּרִים יַחַד וְיֵשׁ בִּכְמָה דְּבָרִים בְּאֶמְצַע הַדְּרָכִים אֶלָּא אִי אֲמַרִינַן בְּמְנַהִיג בְּרֶגְלָיו א"כ אוֹזְלָא מַחֲמַתִּיהּ טוֹבָא וְאַמַּאי לֹא קָנֵי:

מְשׁוֹךְ בְּהֶמָה זוֹ וּקְנֵי כֵּלִים שֶׁעֲלֶיהָ כו'. מִבָּעְיָא לֵיהּ כֵּינָן דְּמִשֵּׁיכַת הַבְּהֵמָה שְׁהוֹלֶכֶת מֵעַצְמָהּ לֹא שִׁיכְּא בִּכְלִים לֹא יִקְנֶה הַכֵּלִים אֲבָל אִם אָמַר מְשׁוֹךְ קוֹפָּה וּקְנֵי כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּקָנֵי וְאִם תֹּאמַר תִּפְשׁוֹט מִבְּרֵישָׁא דְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דף פה: ושם) דְּקָתָנֵי מְשׁךְ חֲמָרִין וּפוֹעֲלִין לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזוֹר אֲלִמָּא דְּלֹא קָנֵי פֵּירוֹת בְּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה וְ"ל דְּהָתָם לֹא אָמַר לֵיהּ קָנֵי לְכָךְ לֹא קָנֵי וְא"נ הָתָם כְּשֶׁמָּשַׁךְ הַחֲמָרִין וְלֹא מָשַׁךְ אֶת הַחֲמוֹר] וְהָא דְּקָתָנֵי בֵּין פָּסַק כו' ה"ה אֲפִי' פָּסַק וּמְדַּד יְכוֹלִין לַחֲזוֹר אֶלָּא מִשּׁוּם דְּסֵיפָא מַפְלִיג בֵּין פָּסַק עַד שֶׁלֹּא מָדַד וּבֵין מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק נָקֵט נַמִּי בָּרִישָׁא הָאי לִישְׁנָא וְכֵן צָרִיךְ לְתָרֵץ בַּסֵּיפָא דְּקָתָנֵי פָּרָקָן וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ פָּסַק עַד שֶׁלֹּא מָדַד אֵין יְכוֹלִין לַחֲזוֹר וּבָעֵי לְמִפְשַׁט מִינָּהּ הָתָם בְּכֵלִי שֶׁל מוֹכֵר בַּרְשׁוּת לוֹקֵחַ לֹא קָנֵי הַמּוֹכֵר שֶׁהַפְּקָעָה קַיֶּים אֶלָּמָּא הָכְלֵי מִתְכַּבֵּשׁ אֵצֶל הָרְשׁוּת מִשְׁמַע מִטַּעַם מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה לְפִי שֶׁהוּא בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר וְכִי מְשִׁכָּה הָתָם וּמוֹקֵי לָהּ שֶׁשִּׁכְּרָן מִכֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר אוֹ בְּמִתְכֵּלִי דְּתוּמֵי מְשִׁמַע שֶׁאִם הָיָה בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר לֹא הָיָה קוֹנֶה אַף עַל פִּי שֶׁהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ דְּהֵיינוּ מְשִׁיכָה וְאַמַּאי וְהָא פְּשִׁיטָא לָן בְּמִשּׁוֹךְ קוֹפָּה זוֹ וּקְנֵי כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ קְנֵי אֶלָּא הָתָם י"ל מִשּׁוּם דְּלֹא אָמַר לֵיהּ קְנֵי וְאֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁיִּקְנֶה אֶלָּא בְּמְשִׁיכַת פֵּירוֹת עִצְמָן וְעוֹד מְצִינוּ לְמֵימַר דְּהָתָם מִשְׁמַע לֵיהּ שֶׁלֹּא פָּסַק עַד אַחַר הַמְּשִׁיכָה וּלְכָךְ לֹא קָנֶה בְּמְשִׁיכָה וְא"ת אַמַּאי נָקֵט מְשׁוֹךְ בְּהֶמָה זוֹ וְלֹא נָקֵיט קְנֵי אֵי מִשּׁוּם דְּבָעֵי פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּקָנֵי מִטַּעַם חֵצֶר אַע"פ שֶׁהִיא מְהֻלֶּכֶת א"כ בְּמִשּׁוֹךְ נַמִּי אַמַּאי מִסְפְּקָא לֵיהּ בֵּינָן שֶׁהִשְׁאִילָהּ לוֹ הֲרֵי הִיא בְּאֵילּוּ הִיא שֶׁלּוֹ עַד לְאַחַר הַקָּצִין וְיִקָּנֶה מִטַּעַם חֵצֶר וְי"ל דְּכֵיוָן דְּמָשׁוֹךְ לֹא הִשְׁאִיל לוֹ הַבְּהֵמָה לְקָנוֹת הַכֵּלִים מִטַּעַם חֵצֶר אֶלָּא בְּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה אִי נַמִּי אִי הָוֵי בָּעֵי קְנֵי בְּהֵמָה וְכֵלִים וְהָוֶה מְהֻדָּר לֵיהּ דְּקָנֵי לֹא הָיָה יְכוֹל לֵידַע מִזֶּה שֶׁבְּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה יִקָּנֶה הַכֵּלִים כִּי שְׁמָא מִטַּעַם חֵצֶר קְנֵי וּבִכְפוּתָה וּלְכָךְ אֵיבָעֵי לֵיהּ בְּמָשׁוֹךְ:

סְפִינָה מִינַּהּ נַיְיחָא וּמַיְיא הוּא דְּקָא מַמְטוּ לָהּ. אע"ג דְּבָפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף לג:) אָמְרִינַן דְּתַלְמִיד חָכָם רָכוּב בְּמְהַלֵּךְ דָּמֵי הָכָא חֵצֶר מִשּׁוּם יַד אַתְרָבָאֵי וְהָוֶה שִׁפּוּי דּוּמְיָא דְּיַד דָּמֵינַן נַיְיחָא וּמַמְטוּ לָהּ עִם גּוּפֵיהּ וְכֵן בְּפ"ק דְּשָׁבְּת (דף ה: ושם) ד"ה אגוז] אָגוּז צָף ע"ג מַיִם לֹא הֲוֵי הַנָּחָה אֲגוּז בְּכֵלִי וּכְלִי צָף עַל גַּבֵּי מַיִם מִהוּ הָתָם מִשּׁוּם דְּדוּמְיָא דְּמַלְאכֶת הַמִּשְׁכָּן בְּעִינַן וְלֹא הָיוּ מַצְנִיעִין חֲפָצִים בְּדָבָר שֶׁהָיָה מִתְנַעֲנֵעַ וּמִתְנַדְנֵד אֲבָל גַּבֵּי קְנִיָּיה בֵּינָן שֶׁהוּא דּוּמְיָא דִּידוֹ קָנֵי: **ה"נ** דְּלֹא מִגְּרָשָׁה. פֵּרֵשׁ"י הָא דְּתָנֵן זָרַק לְתוֹךְ קְלָתָהּ מְגוֹרֶשֶׁת וְתֵימָה לוֹקְמָהּ בִּכְפוּתָה וְשָׁמָּא נ"ל דּוֹחֵק א"נ הָכָא מִסְבְּרָא פָּרִיךְ כִּדְפָרִיךְ מִסְּפִינָה וְלֹא מִכֹּחַ מִשְׁנָה:

וְלֵימָא מַר מִצְנֵי לְעָנֵי מְחֻלּוֹקֶת. וְיִיחְלְקוּ בְּתוֹפֵס לב"ח בְּמָקוֹם שֶׁהַב"ח לְאַחֲרִים וְלֹא מִטַּעַם מְגוֹ דְּהָא רב חִסְדָּא דְּקָאָמַר כְּמוֹ רב נַחְמָן בְּסָמוּךְ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לוֹקֵחַ לֹא קָנָה מִטַּעַם מְגוֹ דְּהָא רב חִסְדָּא דְּקָאָמַר כְּמוֹ רב נַחְמָן נַיְיחָא דְּאִית לֵיהּ פֶּרֶק קַמָּא דְּגִיטִּין (דף יא: ושם) דְּפַלְיגִי בְּתוֹפֵס לְבַעַל חוֹב וְלֹא מִטַּעַם מְגוֹ עַד דְּדָחֵי לֵיהּ רב פָּפָּא דְּלֵימָא בְּמְגוֹ פְּלִיגִי רב

**וְאִי רְשׁוּת הָרַבִּים הוּא קָנֵי וְאִי אָדָם חָשׁוּב הוּא קָנֵי. וְאִי אִשָּׁה הִיא קָנְיָא וְאִי אֲנִישׁ זוֹלָא הוּא קָנֵי בְּעֵי ר' אֶלְעָזָר הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ לְקִנְיַן כֵּלִים שֶׁעֲלֶיהָ מַהוּ לְקִנְיַן כֵּלִים אֶלָּא מְשׁוֹךְ קְנֵי אֶלָּא מַהוּ לְקִנְיַן כֵּלִים שֶׁעֲלֶיהָ מַהוּ לְקִנְיַן כֵּלִים שֶׁעֲלֶיהָ מַהוּ מִי אָמַר לֵיהּ קְנֵי אֶלָּא מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ וּקְנֵי כֵּלִים שֶׁעֲלֶיהָ מַהוּ מִי מְהַנְּיָא מְשִׁיכָה דְּבְהֵמָה לְאַקְנוֹיֵי כֵּלִים אוֹ לֹא אָמַר רָבָא אִי אָמַר קְנֵי הָיְיכָא דְּלָא קָנֵי וְחָצֵר מְהֻלֶּכֶת לֹא קָנָה עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה וְהִלְכְתָא בִּכְפוּתָה אָמְרוּ לֵיהּ רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵי דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא וְכִי תֵּימָא בְּשֶׁעָמְדָה וְהָא כָּל שֶׁאִילּוּ מְהַלֵּךְ

הגמרא מביאה אופנים שרכיבה בעיר נחשבת לדרך בני אדם: **וְאִי רְשׁוּת הָרַבִּים הוּא**, כלומר מקום שרבים מצויים בו, קָנֵי ברכיבה, כיון ששם הדרך היא לרכוב ולא להנהיג, שמא יפסיקו עוברי דרכים בינו לבין בהמתו. **וְאִי אָדָם חָשׁוּב הוּא**, קָנֵי, משום שאין מכבודו להנהיג בהמה בידיו. **וְאִי אִשָּׁה הִיא**, קָנְיָא, משום שאין דרכה להנהיג בידיה בהמה, כיון שאין לה כח לאחוז את הבהמה שלא תברח. **וְאִי אִינִישׁ וִילְא** – אדם זול הוא, קָנֵי, משום שאינו מתביישׁ לרכוב בפני בני אדם.

הגמרא דנה האם משיכת בהמה מועילה לזכות בכלים שעליה: **בָּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר**, הַמוכר כלים לחבירו **וְאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ** כדי **לִקְנוֹת כֵּלִים שֶׁעֲלֶיהָ**, מַהוּ – האם משיכת הבהמה מועילה לכלים, או לא.

מקשה הגמרא: כשהמוכר אמר ללוקח שימשוך 'לִקְנוֹת' את הכלים, מדוע שיזכה, **מִי** – וכי **אָמַר** לֵיהּ 'קְנֵי', שהרי 'לקנות' משמע שאתה תתכוין לזכות אבל אני לא מתכוין להקנות לך. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** הספק הוא כשאמר לו **מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ** 'וּקְנֵי' **כֵּלִים שֶׁעֲלֶיהָ**, מַהוּ, **מִי מְהֵנְיָא** – האם מועילה **מְשִׁיכָה דִּבְהֵמָה לְאַקְנוֹיֵי** – כדי לקנות את **הַכֵּלִים** שעליה, **אוֹ לֹא.**

הגמרא דנה האם כשקונה את הבהמה, קונה במשיכתה גם כלים שעליה: **אָמַר רָבָא, אִי אָמַר** לֵיהּ **קְנֵי בְּהֵמָה וּקְנֵי כֵּלִים, מִי קָנֵי כֵּלִים** – וכי זוכה בכלים, והרי אם על המשיכה אתה מסתפק, צריך לומר שקונה את הכלים בקנין חצר, שלאחר שזוכה בבהמה היא כחצירו שזוכה לו, והלא הבהמה **חָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא, וְחָצֵר מְהַלֶּכֶת לֹא קָנָה**, כיון שדווקא חצר המשתמרת קונה. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר שמדובר **בְּשֶׁעָמְדָה** לאחר שעקרה יד ורגל וזכה בה, ואינה נחשבת לחצר מהלכת, **וְהָא** יש כלל שכָּל **שֶׁאֵילּוּ** הוא **מְהַלֵּךְ לֹא קָנָה**, גם אם הוא **עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה**. מיישבת הגמרא: **וְהִלְכְתָא** – ההלכה שקונה כלים שעל בהמה בקנין חצר, נאמרה **בִּבְהֵמָה כְּפוּתָה** – קשורה ואינה ראויה ללכת, ואז היא דומה לחצר שאינה מהלכת, ובאופן זה היה פשוט לרבי אלעזר שכשזוכה בבהמה זוכה גם בכלים, אך הסתפק באופן שהבהמה כפותה והוא רוצה לקנות רק את הכלים, וספק זה לא נפשט.

הגמרא דנה בדין חצר מהלכת: **אָמְרוּ** לֵיהּ **רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא, אֶלָּא מֵעַתָּה** שחצר מהלכת אינה קונה, אם כן **אָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בִּסְפִינָה, וְקָפְצוּ דָּגִים וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה, הֲרֵי נַמֵּי** – האם אכן הדין **דְּחָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא** [–הספינה], **וְלֹא קָנֵי** את הדגים. **אָמַר** לֵיהּ רבא, **סְפִינָה מֵינַח נַיְיחָא** – מצד עצמה אין לה כח להלך, **וּמַיָּא הוּא דְּקָא מַמְטוּ לָהּ** – והיא הולכת רק מחמת המים שמובילים אותה, והיא כחצר שאינה מהלכת.

אָמַר לֵיהּ **רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, אֶלָּא מַעַתָּה** שחצר מהלכת אינה קונה, אם כן אשה **שֶׁהָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְזָרַק לָהּ** בעלה **גֵּט לְתוֹךְ חֵיקָהּ, אוֹ לְתוֹךְ קַלָּתָהּ** – סל שעל ראשה, והרי הוא כחצירה, **הֲרֵי נַמֵּי** – האם אכן הדין הוא **דְּלֹא מְגָרְשָׁה** משום שחצר מהלכת היא, והלא שנינו בגיטין (עז.) שמגורשת. **אָמַר** לֵיהּ רב אשי, **קַלָּתָהּ מֵינַח נַיְיחָא** – הסל מצד עצמו אין בו כח להלך, **וְאִיהִי דְּקָא מְסַגְּיָא מַתּוּתָהּ** – ומה שהסל הולך הוא מחמת האשה שהולכת מתחתיו, והוא כחצר שאינה מהלכת:

משנה

משנה זו עוסקת במציאה שרק אחד מחזיק בה, וחבירו טוען שהיא שלו כי הוא זכה בה על ידי חבירו.

אדם **שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה** מונחת על הארץ, **וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ**, הרם אותה עבורי **וְתִנָּהּ לִי, וְנָטְלָהּ** חבירו בעבורו, ולא נתנה לו אלא נמלך **וְאָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ** לעצמי, **זָכָה בָּהּ**, משום שהמגביה מציאה לחבירו לא זכה חבירו, וכשהגביה את המציאה אף אחד לא זכה בה. אך **אִם מְשַׁנְּתָנָהּ לוֹ** – לרוכב **אָמַר** המגביה **אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ תְּחִלָּה** ושלי היא, **לֹא אָמַר כְּלוּם**, והיא של הרוכב, משום שאף אם זכה בה, כבר חזר ונתנה לרוכב במתנה:

גמרא

הגמרא מביאה משנה העוסקת בדין לקיטת פאה עבור אדם אחר, ולפיה נוכל לפרש את משנתינו: **תְּנַן הָתָם** (פאה פ״ד מ״ט), **מִי שֶׁלִּיקֵּט אֶת הַפֵּאָה וְאָמַר** על מה שליקט **הֲרֵי זוּ לְפַלּוֹנִי עָנִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר זָכָה** לו לעני, משום שאדם יכול לזכות בפאה עבור אדם אחר, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** לא זכה, משום שאין אדם יכול לזכות בפאה עבור אחר, אלא **יִתְּנֶנָּה לְעָנִי הַנִּמְצָא רִאשׁוֹן.**

הגמרא מפרשת את המחלוקת: **אָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַחֲלוֹקֶת** רבי אליעזר וחכמים היא רק **מֵעַשִּׁיר לָעָנִי** – כשהמלקט הוא עשיר שאינו ראשי ללקט פאה לעצמו, וליקט בשביל רעהו העני, **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר** שזכה לעני, משום שאומרים **מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר נִכְסֵיהּ וְהָוֵי עָנִי וַחֲזֵי לֵיהּ** – מתוך שיכול להפקיר את נכסיו ולהיות עני ואז תהיה הפאה ראויה לו, **הַשְׁתָּא נַמֵּי חֲזֵי לֵיהּ** – גם עתה נחשבת הפאה כאילו היא ראויה לו, **וּמִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ** – ומתוך שיכול היה לזכות לעצמו, הוא יכול גם לזכות לחבירו. **וְרַבָּנָן סָבְרֵי, חַד מִגּוֹ אָמְרִינַן תְּרֵי מִגּוֹ לֹא אָמְרִינַן** – מיגו אחד אומרים, אבל שני מיגו לא אומרים, וכאן צריך לומר שני מיגו, האחד שיכל להפקיר את נכסיו, והשני שיכל לזכות את הפאה לעצמו. **אֲבָל מֵעָנִי לְעָנִי** – עני שליקט פאה עבור רעהו העני, **דִּבְרֵי הַכֹּל שׁוֹכָה לוֹ**, משום שבאופן זה לא צריך את המיגו הראשון שיכול להפקיר את נכסיו, שהרי הוא עני, ומיגו אחד אנו אומרים, **דְּמִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמֵּי לְחַבְרֵיהּ** – שמתוך שיכול לזכות לעצמו יכול לזכות עבור חבירו.

רב נחמן מקשה על פירושו של עולא ממשנתינו: **אָמַר** לֵיהּ **הַקשָׁה רַב נַחְמָן לְעוּלָּא, וְלֵימָא מַר** – ומדוע לא תאמר **שֶׁמֵּעָנִי לְעָנִי מַחֲלוֹקֶת**, דהיינו שרבי אליעזר וחכמים נחלקו האם אומרים אפילו 'מיגו' אחד, שרבי אליעזר סובר שעני יכול לזכות לעני אחר מתוך שיכול לזכות לעצמו, וחכמים סוברים שאין עני זוכה אלא לעצמו. וראיה לדבר, **דְּהָא** – שהרי **מְצִיאָה חֲכֹל עֲנִיִּים אֲצָלָהּ** – ביחס למציאה כל אדם הוא כעני הרשאי לזכות בפאה, כי לכולם יש רשות לזכות בה, **וְתָנֵן, הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ תְּנָהּ לִי, נְטָלָהּ** חבירו בעבורו, ולא הספיק ליתנה לו עד שנמלך **וְאָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ** עבשיו לעצמי, **זָכָה בָּהּ** ושלו היא, ומבואר שהרוכב לא זכה במציאה כאשר חבירו הגביהה בעבורו, שאין אומרים מתוך שהמגביה יכול לזכות לעצמו זוכה לחבירו. והרי **אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא** – יהיה מובן אם תאמר **שֶׁמֵּעָנִי לְעָנִי מַחֲלוֹקֶת** – שמחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא אפילו בעני שליקט לעני,

---

אגרות קודש

[ה׳תשל״ב]

כנראה ממכתבו אין ברור **לו לעצמו**: מהו המצב, מה רוצה, מה מפתים אותו אחרים, מה מהותה וכו׳ וכו׳. ומובן שבמצב כזה א״א שיחליט ע״ד ענין רציני כשידוך – ע״ד עצמו. וימצא מי שהוא **אחראי** שאפשר לסמוך עליו וימסור לו כל השקו״ט **וכו׳**.

ונאמר שמתניתין מני – כמי היא, כרבנן היא הסוברים שאין עני זוכה אלא לעצמו, ואין אדם זוכה במציאה אלא לעצמו, ולבן לא זכה הרוכב במציאה. אלא אי אמרת – אבל אם תאמר שבעשיר ועני – בעשיר שליקט לעני מחלוקת, אבל מעני לעני – בעני שליקט לעני דברי הכל זכה לו, אם כן הא מני – משנתינו כמי היא, הרי לא רבנן ולא רבי אליעזר היא, שהרי כולם מודים שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, ובמשנתינו מבואר שלא קנה חבירו. אמר ליה עולא, מתניתין – משנתינו מדברת דאמר המגביה שהגביה בתחילה עבור עצמו ולא עבור חבירו, ואומרת המשנה שנאמן וזכה במציאה.

הגמרא מדייקת מהסיפא של המשנה כדברי עולא: חכי נמי מסתברא – כך גם מסתבר, שהמשנה מדברת באופן שהמגביה לא אמר שהגביה עבור חבירו, דקתני – ששנינו בסיפא, אם משנתנה לו – אם רק אחרי שנתן את המציאה לרוכב אמר המגביה אני זכיתי בה מתחילה, לא אמר כלום והיא של הרוכב. ומדייקת הגמרא, 'תחילה' בסיפא למה לי, הרי פשיטא שאף על גב דלא אמר 'תחילה' – שאף אם לא פירש שזכייתו במציאה היתה קודם שמסרה לרוכב, תחילה קאמר – זו כוונתו. אלא לאו – אלא ודאי ש'אני זכיתי בה תחילה' הכוונה משעת ההגבהה, והא קא משמע לן שגם בריישא של המשנה שהמגביה זכה במציאה, מדובר דאמר שאף בתחילה הגביה את המציאה לעצמו.

הגמרא מתרצת את הקושיא מדיוק זה על רב נחמן: ואידך – ורב נחמן יפרש, שאת המילה 'תחילה' תנא – שנה התנא בסיפא לנלוות – לגלות לנו על הריישא, שרק בסיפא שנאמר 'תחילה' מדובר דאמר 'תחילה' – שהמגביה טוען שזכה במציאה עוד כשהיתה בידו, אבל בריישא שלא נאמר 'תחילה' מדובר אף דלא אמר 'תחילה' – כשאינו טוען שזכה במציאה כשהגביהה, אלא רק שהתכוין לזכות בה אחר שהגביהה, ומכל מקום זכה בה, משום שהמגביה מציאה לחבירו לא זכה חבירו, והמגביה זכה במציאה מן ההפקר.

הגמרא מבררת את דין המגביה מציאה לחבירו: רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרוייהו – אומרים שניהם, המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, מאי טעמא, משום שהתופס מציאה עבור חבירו הוי – הרי הוא כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, דהיינו שתופס רכוש של לווה בשביל חבירו הנושה בו, ובכך מפסיד את שאר הנושים, שלא יהיה להם ממה לגבות את חובותיהם, והתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, מי שעבורו תפס לא קנה, מפני שאין לתופס שייכות וכח בדבר, שיוכל לזכות לחבירו ולחוב לאחרים. וכן התופס מציאה עבור אדם אחר, מפסיד בכך את כל בני העולם מלזכות בה, ולכן לא זכה.

הגמרא מקשה על השיטה שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו: איתיביה – הקשה רבא לרב נחמן מהברייתא, מציאת פועל – שכיר המוצא מציאה בזמן עבודתו, המציאה לעצמו. ומפרשת הברייתא, במה דברים אמורים, בזמן שאמר לו בעל הבית 'נבוש עמי היום' או 'עדור עמי היום', דהיינו שנשכר למלאכה מסוימת, והגבהת המציאה אינה כלולה בה, אבל אם אמר לו בעל הבית 'עשה עמי מלאכה היום', דהיינו ששכרו בלי לפרש מלאכה מסוימת, כל מלאכה שיעשה באותו יום כלולה בשכירותו, וגם הגבהת מציאות, ולפיכך מציאתו של בעל הבית הוא. ומוכח מהברייתא שאדם יכול לזכות במציאה עבור אדם אחר. מתרצת הגמרא: אמר ליה רב נחמן, שאני – שונה פועל, משום דידו כיד בעל הבית איך יכול לחזור בו. מתרצת הגמרא: אמר ליה רב נחמן, כל משכירותו אפילו בחצי היום – אף שכבר התחיל בעבודה, ואם ידו כיד בעל הבית דילא הדר ביה – כל עוד שלא חזר בו, כיד בעל הבית הוא, וכי הדר ביה – ובשחוזר בו, הרשות בידו לא משום שאין ידו כיד בעל הבית, אלא משום מצמא אחרינא הוא, דכתיב (ויקרא כה נה) 'כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, ולא עבדים לעבדים, דהיינו בני אדם, ומכאן לומדים שהפועל אינו כעבד של בעל הבית, שלא יוכל לחזור בו ולקבל את שכרו על מה שכבר עשה.

רבי יוחנן חולק ופוסק שהמגביה מציאה לחבירו זכה חבירו: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, ואם תאמר – ואם תקשה ממשנתינו, שמשמע ממנה שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, יש לתרץ שהטעם שהרוכב לא זכה במציאה הוא משום דאמר הרוכב למגביה 'תנה לי' ולא אמר 'זכה לי', ובלשון זו לא עשה את חבירו שליח לזכות לו בה עד שיתננה לו, ולכן כשחבירו הגביה עבורו את המציאה עדיין לא זכה בה הרוכב, והמגביה יכול לחזור בו ולזכות בה לעצמו:

משנה

משנה זו עוסקת במי שהשתדל לזכות במציאה בדרך שאינה מועילה לקנותה. מי שראה את המציאה מונחת על הארץ, ונפל עליה, וסבור היה שבכך זכה בה, ובא אחר והחזיק בה, זה שהחזיק בה זכה בה, ולא הראשון, משום שנפילה על חפץ אינה קנין מועיל:

גמרא

הגמרא מביאה את תקנת קנין ארבע אמות שממנה מובן החידוש במשנה: אמר ריש לקיש משום – בשם אבא כהן ברדילא, ארבע אמות של אדם – שמסביב האדם קונות לו חפץ המונח בהן בכל מקום שהוא עומד, [מאי טעמא], תקינו רבנן דלא אתי לאנצויי – תיקנו חכמים שארבע אמותיו של אדם יקנו לו, כדי שלא יבואו אנשים לידי מריבה. הגמרא מביאה שתי קושיות שהוקשו על דין זה: אמר אביי, מותיב – הקשה רב חייא בר יוסף על דין זה ממשנה במסכת פאה. אמר רבא, מותיב – הקשה רבי יעקב בר אידי על דין זה ממשנה בסדר נזיקין, היא משנתינו. מפרשת הגמרא: איזוהי המשנה שעליה אמר אביי מותיב רב חייא בר יוסף פאה, ששנינו במשנה (פאה פ"ד מ"ג), עני שנטל מקצת פאה שליקט כבר, וזרק אותה על השאר – על פאה שעדיין לא נלקטה כדי לזכות בה, אין לו בה כלום – לא באותה שליקט ולא באותה שעליה זרק את שלו, ובן אם נפל לו עליה – על פאה שלא נלקטה כדי לזכות בה, או שפרס טליתו עליה כדי לזכות בה, מעכירין אותו הימנה, שאין אלו מעשים המועילים לקנות, וקונסים אותו ולוקחים מידו אפילו מה שכבר נטל. ובן בעומר של שכחה, אם ביקש עני לקנותו בדרכים אלו. ומקשה רבי חייא בר יוסף, ואי אמרת – ואם אתה אומר שארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום, נקנו ליה ארבע אמות דידיה – יקנו לעני ארבע אמותיו, ומדוע אמרה המשנה שאם נפל על הפאה לוקחים לו אותה.

מתרצת הגמרא: הכא במאי עסקינן, דלא אמר אקני – כשלא אמר שחפץ לקנותה על ידי קנין ארבע אמות, ולכן לא קנה. שואלת הגמרא: ואי תקון רבנן – אם חכמים תיקנו קנין זה, כי לא אמר מאי הוי – מה בכך שהוא לא אמר, יקנו לו ארבע אמותיו גם בלי שיאמר. מיישבת הגמרא: ביון דנפל על הפאה גלי דעתיה – גילה דעתו דכבנפילה ניחא ליה דינקני – שנח לו לקנות את הפאה בנפילתו עליה, ואילו בארבע אמות לא ניחא ליה דינקני – לא נח לו לקנות.

רש"י

מתני' **רבנן היא.** ואשמועינן רישא דהיכא דזבי ביה אידהו אמרינן מגו וסיפא אשמועינן דהיכא דלא זבי ביה אידהו אמרי': **הא.** מתני' דקתני מני: **דאמר תחילה.** האי אני זכיתי בה דקאמר תחילה קאמר ליה מתחילה הגבהתיך לצורכי ולא לצרכך ולעולם המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דומיא דמעני לעני: **הכי נמי מסתברא.** דזכיתי תחילה משעת הגבהה קאמר מתני': **מדקתני סיפא רבו'.** ואי תחילה דסיפא לאו משעת הגבהה קאמר אלא משעת הגבהה דמי מצי למימר אני הוכחה בה עכשיו והלא אינה בידו: **אלא לאו הא קמ"ל.** דרישא דמתני' דקתני זכה בה בדאמר תחילה ואשמועינן סיפא דאם משתנתנה לו טען לו אוהה טענה ואמר אני הגבהתיך מתחילה לצורכי לא אמר כלום דגלי דעתיה כשנתנה לו דאדעתיה דהאי אגבהה ואידך: **רב נחמן אמר לך דתנא סיפא תחילה: לגלויי רישא.** למימר דוקא קתני מדסיפא תחילה קתני ורישא לא תנא דוקא הוא: **סיפא.** דלא אפשר בלא תחילה אמר אני זכיתי תחילה קודם שנתנתיה לך לא אמר כלום דגלי דעתיה כשנתנה לו ואדעתיה דהאי אגבהה ורישא דלא אמר תחילה ואפ"ה זכה בה: **חוץ לבעל חוב בקום שחב לאחרים.** כאדם הבא מאליו ותופס ממון חבירו בשביל חוב ששיש לאחר עליו ובא לקדם עד שלא יתפסנו בעל חוב אחר ונמצא תופס זה חב בתפיסתו זאת את הנושים האחרים: **חב לאחרים.** מפסיד את האחרים כמו אין חבין לאדם (כתובות דף יא.): **לא קנה.** כדאמר בכתובות דלאו כל כמיניה להיות קופץ מאליו וחב לאלו מאחר שלא עשאו אותו הנושה שליח לתפוס: **נפש עמי היום.** דלא נשכר עמו אלא לניכוש ועידור וכשהגביה מציאה אין זה ממלאכת בעל הבית וקנאה פועל והוא זכה לו משכרו שכר פעולת ניכוש ועידור כל שעת הגבהה: **אמר לו עשה עמי מלאכה היום.** כל מלאכה שהוא עושה מלאכת בעל הבית היא וקנה בעל הבית אלמא המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו: **כי הדר ביה מעמא אחרינא הוא.** הא דאמר דכי הדר ביה הרשות בידו לאו משום דעד השתא לאו כיד בעל הבית הוא אלא טעמא אחרינא הוא שאינו שלו כעבד שאם בא לעזוב לו שכרו מכאן ואילך ולחזור בו יחזור בו: **ואם תאמר משנתינו.** דקתני אני זכיתי בה זכה בה ומשמע לן אני זוכה בה עכשיו זכה בה ואע"פ שהגביה לצורך חבירו היינו טעמא משום דקתני ואמר לחבירו תנה לי ולא אמר זכה אתה לי בהגבהתך נמצא שלא עשאו שליח להקנות בהגבהתה עד שעת נתינה והרי קודם נתינה הדר בו וזה משליחותו: **קונות לו.** אם יש סביבותיו דבר הפקר אין אחר רשאי לתופסו: **אמר אביי מותיב ר' חייא.** עלה תיובתא ממתני' דמסכת פיאה: **ואמר רבא מותיב ר' יעקב.** עלה ממתני' דסדר נזיקין: **נטל.** אחד מן הענווים: **מקצת פיאה.** שליקט כבר: **וזרק (לה' על השאר.** בדי לקנות: **ליכנו ליה.** גבי נפל לו עליה ארבע אמות דתקון ליה רבנן: **בנפילה ניחא ליה דנקני:** לא תקינו ארבע אמות אתי שפיר: **מעברין** אותו היכנו. אפי' רשע לא מיקרי ואע"ג דענני המהפך בחררה ובא אחר ונטלו נקרא רשע (קדושין דף נט. ושם ד"ה ענני) היינו משום דאפשר ליה למיטרח ולמיזבן ארעא אחריתי אבל במציאה או בהפקר דליכא למימר הכי אפילו רשע לא מיקרי (וע"ע תוספות בבא בתרא דף כא: ד"ה מרחיקין):

תוספות

רב נחמן ורב חסדא כו'. תימה דבשלהי משילין (ביצה דף לט. ושם: ד"ה הכא) אמר מילא מים ונתן לחבירו רב ששת אמר ברגלי הממלא ור"ע אמר ברגלי מי שנתמלאו לו ומסיק דבמגביה מציאה לחבירו פליגי דמר סבר קנה ומר סבר לא קנה ומשמע דלרב נחמן קנה חבירו ולכך הוי ברגלי מי שנתמלאו לו ורש"י גרס התם מ"ס קני ומר סבר לא קני ול"ג חבירו וכולהו סברי דלא קני חבירו אלא רב נחמן סבר דמגביה נמי לא קני ולכך בשלקח חבירו מפני קנאו ומן ההפקר שמותבין לקמן אבל המגביה לא הגביה לקנות) ורב ששת סבר דקנה המממלא דכיון דלא קנה חבירו הוא קנה ולכך הוי ברגלי ור"ת פי' דהתם רב נחמן מודה דקנה חבירו דאינו חב לאחרים שיש הרבה מים בבור ועוד אומר ר"ת דשפיר גרסינן חבירו וסבר ר"נ לא קנה חבירו כי הכא וגם המממלא לא קנה ולכך בשנתנם לו קנאם והוי ברגליו ורב ששת סבר קני חבירו משעם מגו דזכי לנפשיה וכיון דלא קנה חבירו אלא משעם דזכי לנפשיה ואי הוה זכי לנפשיה הוי ברגליו והשתא נמי דזכי לחבריה הוי ברגליו ולא עדיף מיניה לענין תחומין והוי באילו זכי לנפשיה:

תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קני.

מה שפרש"י משום דלא עשאו שליח אין נראה דבפ' הכותב (כתובות דף פד: ושם ד"ה את) משמע גבי עובדא דיימר בר חשו דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קני אפילו עשאו שליח:

איתיביה רבא לרב נחמן. אע"ג דלעיל (ד' ח.) דחי רבא דיוקיה דרמי בר חמא משמע דסבר לא קנה חבירו שמא קבלה הכא מר"ת:

יכול לחזור בו אפי' בחצי היום. וא"ת ומאי קמ"ל והלא בפרק האומנין (לקמן דף עז.) לא פליגי רבי דוסא ורבנן אלא דר' דוסא סבר דיד פועל על התחתונה ורבנן סברי דידו על העליונה אבל לכוליהו יכול לחזור בו וי"ל דקמ"ל דיכול לחזור בו וידו על העליונה כרבנן אפילו אם נתייקרו פועלים בחצי היום לאחר שחזר בו לא יפחתו לו מחצי שכרו ולכך מיירי מילתיה דרב דיכין ידידו על העליונה א"כ אין ידו בידו בעל הבית ודן מוכיח בפרק האומנין (שם) דסובר כרבנן בשכיר יום ולא בקבלנות:

כי לי בני ישראל עבדים. נ"ל דמ"מ מוחר אדם להשכיר עצמו דדוקא עבד עברי שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור עובר משום עבדי הם: **א"ר** יוחנן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. ואע"ג דאית ליה לרבי יוחנן בפרק הכותב (כתובות דף פד: ושם ד"ה ואמר) ובפ"ק דגיטין (דף יא: ושם ד"ה התופס) תופס לבע"ח לא קני היינו דוקא היכא דלא שייך מגו דזכי לנפשיה דאין הלוה חייב כלום לתופס אבל במציאה דאיכא מגו קנה: **ולא** אמר זכי לי. וא"ת בפ"ק דגיטין (שם) קאמר ר' יוחנן כל האומר תנו באומר זכו וי"ל דשאני התם דדעת אחרת מקנה אותו:

ארבע אמות קונות לו בכל מקום. וא"ת באלו נערות (כתובות דף לא: ושם ד"ה אי) דאמר גבי גונב כיס בשבת היה מגרר ויוצא פטור דאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד וקאמר אי דאפקיה לרה"ר איסור שבת איכא איסור גניבה ליכא ואמאי הא ארבע אמות קונות לו וי"ל דבגניבה לא תקינו רבנן דקני אלא במציאה דלא ליתי לאנצויי ובגט משום עיגונא ולרב ששת דאמר בפרק הזורק ויוצא פטור בנתן לחבירו ארבע אמות בחצר חבירו ואין לו בה כלום אלא רשות ואפילו הכי קנה משום דאפקיה לרה"ר ואיסור שבת איכא ואיסור גניבה ליכא ואמאי וי"ל דבגניבה לא תקינו רבנן דקני אלא במציאה דלא ליתי לאנצויי ובגט משום עיגונא ולרב ששת דאמר בפרק הזורק ויוצא פטור בנתן לחבירו ארבע אמות בחצר חבירו ואין לו בה כלום אלא רשות ואפילו הכי קנה משום דאפקיה לרה"ר ואיסור שבת איכא ואיסור גניבה ליכא ואמאי וי"ל דבגניבה לא תקינו רבנן דקני אלא במציאה דלא ליתי לאנצויי ובגט משום עיגונא ולרב ששת דאמר בפרק הזורק ויוצא פטור בנתן לחבירו ארבע אמות בחצר חבירו ואין לו בה כלום אלא רשות ואפילו הכי קנה משום דאפקיה לרה"ר

מתניתין מני רבנן היא אלא אי אמרת בעשיר ועני מחלוקת אבל מעני לעני דברי הכל זכה לו הא מני לא רבנן ולא ר' אליעזר אמר ליה מתני' דאמר תחילה הכי נמי מסתברא דקתני סיפא אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחילה לא אמר כלום תחילה תחילה קאמר אלא לאו הא קמ"ל רישא תחילה תחילה קאמר אלא אמר תחילה רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרוייהו המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו מאי טעמא היו תופס לבעל חוב בקום שחב לאחרים והתופס לבעל חוב בקום שחב לאחרים לא קנה אתיתיה רבא דרמי בר חמא משמע דזכי לנפשיה הוי ברגליו ולא עדיף מיניה לענין תחומין והוי באילו זכי לנפשיה:

תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קני.

מה שפרש"י משום דלא עשאו שליח אין נראה דבפ' הכותב (כתובות דף פד: ושם ד"ה את) משמע גבי עובדא דיימר בר חשו דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קני אפילו עשאו שליח:

איתיביה רבא לרב נחמן. אע"ג דלעיל (ד' ח.) דחי רבא דיוקיה דרמי בר חמא משמע דסבר לא קנה חבירו שמא קבלה הכא מר"ת:

יכול לחזור בו אפי' בחצי היום. וא"ת ומאי קמ"ל והלא בפרק האומנין (לקמן דף עז.) לא פליגי רבי דוסא ורבנן אלא דר' דוסא סבר דיד פועל על התחתונה ורבנן סברי דידו על העליונה אבל לכוליהו יכול לחזור בו וי"ל דקמ"ל דיכול לחזור בו וידו על העליונה כרבנן אפילו אם נתייקרו פועלים בחצי היום לאחר שחזר בו לא יפחתו לו מחצי שכרו ולכך מיירי מילתיה דרב דיכין ידידו על העליונה א"כ אין ידו בידו בעל הבית ודן מוכיח בפרק האומנין (שם) דסובר כרבנן בשכיר יום ולא בקבלנות:

כי לי בני ישראל עבדים. נ"ל דמ"מ מוחר אדם להשכיר עצמו דדוקא עבד עברי שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור עובר משום עבדי הם: **א"ר** יוחנן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. ואע"ג דאית ליה לרבי יוחנן בפרק הכותב (כתובות דף פד: ושם ד"ה ואמר) ובפ"ק דגיטין (דף יא: ושם ד"ה התופס) תופס לבע"ח לא קני היינו דוקא היכא דלא שייך מגו דזכי לנפשיה דאין הלוה חייב כלום לתופס אבל במציאה דאיכא מגו קנה: **ולא** אמר זכי לי. וא"ת בפ"ק דגיטין (שם) קאמר ר' יוחנן כל האומר תנו באומר זכו וי"ל דשאני התם דדעת אחרת מקנה אותו:

ארבע אמות קונות לו בכל מקום. וא"ת באלו

רב נחמן ורב חסדא כו'. תימה דבשלהי משילין (ביצה דף לט. ושם: ד"ה הכא) אמר מילא מים ונתן לחבירו רב ששת אמר ברגלי הממלא ור"ע אמר ברגלי מי שנתמלאו לו ומסיק דבמגביה מציאה לחבירו פליגי דמר סבר קנה ומר סבר לא קנה ומשמע דלרב נחמן קנה חבירו ולכך הוי ברגלי מי שנתמלאו לו ורש"י גרס התם מ"ס קני ומר סבר לא קני ול"ג חבירו וכולהו סברי דלא קני חבירו אלא רב נחמן סבר דמגביה נמי לא קני ולכך בשלקח חבירו מפני קנאו ומן ההפקר שמותבין לקמן אבל המגביה לא הגביה לקנות) ורב ששת סבר דקנה המממלא דכיון דלא קנה חבירו הוא קנה ולכך הוי ברגליו ורב ששת סבר קני חבירו משעם מגו דזכי לנפשיה וכיון דלא קנה חבירו אלא משעם דזכי לנפשיה ואי הוה זכי לנפשיה הוי ברגליו והשתא נמי דזכי לחבריה הוי ברגליו ולא עדיף מיניה לענין תחומין והוי באילו זכי לנפשיה:

תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קני.

מה שפרש"י משום דלא עשאו שליח אין נראה דבפ' הכותב (כתובות דף פד: ושם ד"ה את) משמע גבי עובדא דיימר בר חשו דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קני אפילו עשאו שליח:

איתיביה רבא לרב נחמן. אע"ג דלעיל (ד' ח.) דחי רבא דיוקיה דרמי בר חמא משמע דסבר לא קנה חבירו שמא קבלה הכא מר"ת:

יכול לחזור בו אפי' בחצי היום. וא"ת ומאי קמ"ל והלא בפרק האומנין (לקמן דף עז.) לא פליגי רבי דוסא ורבנן אלא דר' דוסא סבר דיד פועל על התחתונה ורבנן סברי דידו על העליונה אבל לכוליהו יכול לחזור בו וי"ל דקמ"ל דיכול לחזור בו וידו על העליונה כרבנן אפילו אם נתייקרו פועלים בחצי היום לאחר שחזר בו לא יפחתו לו מחצי שכרו ולכך מיירי מילתיה דרב דיכין ידידו על העליונה א"כ אין ידו בידו בעל הבית ודן מוכיח בפרק האומנין (שם) דסובר כרבנן בשכיר יום ולא בקבלנות:

כי לי בני ישראל עבדים. נ"ל דמ"מ מוחר אדם להשכיר עצמו דדוקא עבד עברי שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור עובר משום עבדי הם: **א"ר** יוחנן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. ואע"ג דאית ליה לרבי יוחנן בפרק הכותב (כתובות דף פד: ושם ד"ה ואמר) ובפ"ק דגיטין (דף יא: ושם ד"ה התופס) תופס לבע"ח לא קני היינו דוקא היכא דלא שייך מגו דזכי לנפשיה דאין הלוה חייב כלום לתופס אבל במציאה דאיכא מגו קנה: **ולא** אמר זכי לי. וא"ת בפ"ק דגיטין (שם) קאמר ר' יוחנן כל האומר תנו באומר זכו וי"ל דשאני התם דדעת אחרת מקנה אותו:

ארבע אמות קונות לו בכל מקום. וא"ת באלו

רבי

רבי יוֹחָנָן אָמַר יֵשׁ לָהּ ד׳ אִמּוֹת. תֵּימַהּ דִּלְקַמָּן מַסֵּיק מִשּׁוּם דְּיָלִיף מְצִיאָה מִגֵּט אַלְמָא שַׁיָּיךְ

קַנְיָן ד׳ אִמּוֹת בְּגֵט וּבְפָרָק הַזּוֹרֵק (גיטין דף עח:) ושם ד״ה ר״י) קַאָמַר ר״י קָרוֹב לָהּ אֲפִילּוּ

מַאָה אַמָּה וְיכוֹלָה לְשָׁמְרוֹ הֲוֵי גֵּט וְי״ל דִּבְד׳ אִמּוֹת שָׁלְהּ אֲפִילּוּ יְכוֹל לִשְׁמוֹר כְּמוֹהוּ מְגוֹרֶשֶׁת

וְחוֹרֵץ לְד׳ אִמּוֹת צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא הַמְּצִיאָה תִּמָּצֵא מ״מ. וְא״ת וְנִיקְנֶה הַמּוֹצֵא

ת"ל הַמְּצִיאָה תִּמָּצֵא בְּרֵישָׁא וּכְלָל וּפְרָט אֵין בְּכָלָל אֶלָּא

מַה שֶּׁבְּפָרָט וְי״ל שָׁדֵי יְדוֹ בֵּין הַמְּצִיאָה תִּמָּצֵא וְה״ל

כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל בְּדַאֲמְרִינַן בְּמְרוּבֶּה (ב״ק דף סד: ושם) כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי כְּלָלוֹת הַמְּסוּכִּין

זֶה לָזֶה הַשֵּׁל פָּרָט בֵּינֵיהֶם וְכֵן בְּקִמּוּט גְּבֵי גֵּט

דְּמַרְבֶּה גְּוָונֵי בְּיָדָה י״ל וְשׁוֹלְחָהּ חָזֵר וְכָלָל:

וְאִי מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת א״כ מִצִינוּ שְׁלִיחַ לִדְבָר

עֲבֵירָה. וְא״ת מַה צָּרִיךְ לְהוֹסִיף מִכֹּחַ דְּאִין שְׁלִיחַ

כו׳ אַמַּאי לֹא מוֹסִיף מִדְּאִתְרַבְּאֵי חָצֵר מִקָּרָא יְדִידְיָה

כְּדִבְסָמוּךְ גְּבֵי גֵּט מוֹסִיף דְּחָצֵר מִשּׁוּם יָדָהּ

אִיתְרַבְּאֵי מִקְּרָא דִּידְיָה וְלֹא עֲבִיד שׁוּם

הוֹסְכָּה וְי״ל דִּבְסָמוּךְ מִכֹּחַ הַהֶּגֶא מוֹסִיף דִּמְרַבֶּה

גֵּגֵּה וְחָצֵר כְּיָדָהּ לְהִתְגָּרֵשׁ אֲפִילּוּ בְּעֵל כָּרְחָהּ אוֹ

אֲפִילּוּ הִיא קְטַנָּה וְאִי מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת לֹא הָיְתָה

מִתְגָּרֶשֶׁת בְּעֵל כָּרְחָהּ וְלֹא קְטַנָּה אֲבָל הָכָא אִי

אֶפְשָׁר לְהוֹסִיף מִכֹּחַ זֶה דְּאֲפִילּוּ בְּיָדוֹ אֵינוֹ קוֹנֶה

הַגְּבִיבָה בְּעֵל כָּרְחוֹ וְלֹא אִם הוּא קְטָן:

אֵין שְׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה. בְּפ׳ הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ

(קדושין דף מג.) אֵיבָּא דְּיָלִיף מִשְּׁתּוּסֵי חוֹרִץ

דִּכְתִיב הוּא וְלֹא שְׁלִחוֹ וְאֵיבָּא דְּיָלִיף מִשּׁוּם

דְּדָווֹ לֵיהּ מְעִילָה וּטְבִיחָה שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים

כְּאֶחָד דִּיֵּשׁ שְׁלִיחַ וְאֵין מַלְמְדִין:

אִשָּׁה וְעֶבֶד בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ. וְאִם תֹּאמַר וְתִתְנֵן

פֶּרֶק הַכּוֹתֵב (ב״ק דף נט:) הַשּׁוֹלֵחַ אֶת

הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פָּטוּר וְאַמַּאי וְהָא

לָאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ וְי״ל דְּהָתָם מִשּׁוּם דְּלָאו בְּנֵי

שְׁלִיחוּת נִינְהוּ:

אִי בְּעֵי לֹא עָבִיד. וְא״ת וְהָא דְּתַנְיָן (ב״ק דף עט. ושם) הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא [ומת בְּרְשׁוּת

בָּעָלִים] פָּטוּר הַגְּבִיהוּ [אוֹ הוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת בָּעָלִים

ומת] חַיָּיב וּפֵרֵשׁ״י בְּלִשּׁוֹן אֶחָד שֶׁאָמַר גְּבֵה

לְשׁוֹמְרִי שׁוֹר אֶחָד יֵשׁ לִי בְּבֵית פְּלוֹנִי קַחֵהוּ וּתְהֵא

עָלָיו שׁוֹמֵר חִנָּם הוֹצִיאוֹ הַשּׁוֹמֵר מֵרְשׁוּת בָּעָלִים

וּמת חַיָּיב הַגּוֹבֶה בְּמִשִּׁיכַת הַשּׁוֹמֵר וְאַמַּאי וְהָא אִי

בָּעֵי לֹא עָבִיד וי״ל כֵּיוָן שֶׁאִיֵּן הַשּׁוֹמֵר יוֹדֵעַ שֶׁהוּא

גְּנוּב הָוֵה לֵיהּ כְּחָצֵר דִּבְעֵל כָּרְחוֹ מוֹתִיב בֵּיהּ:

דְּאָמַר לִישַׁרְאֵל קַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה גְּרוּשָׁה. וְא״ת

וְאַפִּי׳ אָמַר לְכֹהֵן נְמֵי וי״ל דִּכְהֵן מִקְרֵי

בַּר חִיּוּבָא הוֹאִיל וְאִם מְקַדְּשָׁה לְעַצְמוֹ חַיָּיב אֲבָל

יִשְׂרָאֵל אע״ג דְּעוֹבֵר מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן

מִכְשׁוֹל בְּשֶׁמְּקַדְּשָׁה לְכֹהֵן כֵּיוָן דְּאִי מְקַדְּשָׁה לְעַצְמוֹ

לֹא מִיחַיֵּיב לֹא מִקְּרֵי בַּר חִיּוּבָא וְא״ת מַאי נ״מ בֵּין

לְמ״ד אִי בָּעֵי עָבִיד וּבֵין לְמ״ד שְׁלִיחַ בַּר חִיּוּבָא לֹא

לָקֵי עַל הַקִּדּוּשִׁין לְרָבָּה דְּאָמַר בְּעֶשְׂרָה יוּחְסִין

(קדושין דף עח.) קִידֵּשׁ אֵינוֹ לוֹקֶה בְּעֵל לוֹקֶה וְי״ל

דְּכִי בְּעֵל אח״ב לוֹקֶה אַף עַל הַקִּדּוּשִׁין כִּדְמוֹכָח

בְּרֵישׁ תְּמוּרָה (דף ה. ושם) א״נ י״ל דְּאַף לְרָבָּא

נָפְקָא מִינָּהּ דְּאִי יֵשׁ שְׁלִיחוּת חָלִין הַקִּדּוּשִׁין וְאִי

אֵין שְׁלִיחוּת אֵין חָלִין הַקִּדּוּשִׁין: **אַקְפִּי** לִי קָטָן.

וְה״ה דְּהָוֵה מְצִי לְמֵימַר אִקְפִּי לִי גְּדוֹל אֶלָּא

שֶׁהִגְדִּיל לֹא יָנִיחַ עַצְמוֹ לְהַקִּיף כִּדְאָמַר פֶּרֶק אֵלּוּ

הֵן הַלּוֹקִין (מכות דף כ:) דְּאֶחָד הַנִּיקָּף וְאֶחָד הַמַּקִּיף

חַיָּיב וְאע״ג דְּמוֹכֵר לָהּ הָתָם כִּי נִיקָּף מְסַיֵּיע לֵיהּ

בַּהֲדֵיהּ הַיְינוּ מְשׁוּם דִּבְעֵנְיָן אַחֵר לֹא לָקֵי דְּהָוֵה לְאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה אֲבָל הַלְּאו עוֹבֵר לְעוֹלָם [ועיין תוס׳ שבועות ג. ד״ה ועל הזקן ותוספות נזיר נז: ד״ה ורב אדא]:

ילפינן

רַב פָּפָּא אָמַר כִּי תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנָן אַרְבַּע אַמּוֹת

בְּעַלְמָא בְּשָׂדֶה דְּבַעַל הַבַּיִת לֹא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנָן

וְאע״ג דְּזָכָה לֵיהּ רַחֲמָנָא בִּגְוָונֵי כִּי זָכָה לֵיהּ רַחֲמָנָא

לְהַלּוֹכֵי בָּהּ וּלְגַמּוֹטֵי פֵּיאָה לְמֵיהֲוֵי חֲצֵירוֹ לֹא זָכָה לֵיהּ

רַחֲמָנָא אָמַר רָבָא מוֹתָב ר׳ יַעֲקֹב בַּר אִידִי נְזִיקִין

רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְנָפַל לוֹ עָלֶיהָ וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק

בָּהּ זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ וְאִי אָמְרַתְ אַרְבַּע אַמּוֹת

שֶׁל אָדָם קוֹנוֹת לוֹ בְּכָל מָקוֹם נִקְנֵי לֵיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת

דִּידֵיהּ הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּלֹא אָמַר אֶקְנֵי וְאִי תַּקּוֹן

רַבָּנָן כִּי לֹא אָמַר מַאי הֲוֵי כֵּינוֹן דְּנָפַל עָלֶיהָ גַּלֵּי דַּעְתֵּיהּ

דִּכְנִפְּילָה נִיחָא לֵיהּ דְּנִקְנֵי בְּאַרְבַּע אַמּוֹת לֹא נִיחָא

לֵיהּ דְּנִקְנֵי רַב שֵׁשֶׁת אָמַר כִּי תַּקִּינוּ רַבָּנָן בְּסִמְטָא

דְּלֹא דָּחֲקֵי רַבִּים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דְּקָא דָּחֲקֵי רַבִּים לֹא

תַּקִּינוּ רַבָּנָן וְהָא בְּכָל מָקוֹם קָאָמַר כָּל מָקוֹם לַאֲתוּיֵי

צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם אַבָּא כֹּהֵן

בְּרַבִּי לָא קַטָנָּה אֵין לָהּ חָצֵר וְאֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת וְר׳

יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר׳ נַאי אָמַר יֵשׁ לָהּ חָצֵר וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע

אַמּוֹת בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי מַר סָבַר חָצֵר מִשּׁוּם יָדָהּ

אִיתְרַבְּאִי כִּי הֵיכִי דְּאִית לָהּ יַד חָצֵר נַמִּי אִית לָהּ

וּמַר סָבַר חָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְרַבְּאִי וְכִי הֵיכִי

דְּשִׁלִיחוּת לֵית לָהּ חָצֵר נַמִּי לֵית לָהּ מִי אִיכָּא מַאן

דְּאָמַר חָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְרַבְּאִי וְהָתַנְיָא בְּיָדוֹ

אֵין לִי אֶלָּא יָדוֹ גַּבּוֹ חֲצֵירוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ מִנַּיִן ת״ל הַמְּצִיאָה

תִּמָּצֵא מִכָּל מָקוֹם וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ חָצֵר מִשּׁוּם

שְׁלִיחוּת אִיתְרַבְּאִי אִם כֵּן מְצִינוּ שְׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה

וְקַיְימָא לָן אֵין שְׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה אָמַר רַבִינָא הֵיכָא

אַמְרִינַן דְּאֵין שְׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה הֵיכָא דְּשָׁלַח בַּר

חִיּוּבָא הוּא אֲבָל בְּחָצֵר דִּלְאו בַּר חִיּוּבָא הוּא מֵיחַיֵּיב

שׁוֹלְחוֹ אֶלָּא מַעֲתָּה הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה וְעֶבֶד צְאוּ וּגְנֹבוּ

לִי דִּלְאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ הָכִי נַמִּי דִּמְחַיֵּיב שׁוֹלְחָן

אַמְרַת אִשָּׁה וְעֶבֶד בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ וְהַשְׁתָּא מֵיהָא

לֵית לָהוּ לִשְׁלוּחֵי דִּידָהּ נִתְנַדְּשָׁה הָאִשָּׁה נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם רַב סָפָא אָמַר הֵיכָא

אַמְרִינַן אֵין שְׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי עָבִיד וְאִי בָּעֵי לֹא עָבִיד אֲבָל חָצֵר דִּבְעַל

בְּרָחֵיהּ מוֹתִיב בַּהּ מִיחַיֵּיב שׁוֹלְחוֹ מַאי בֵּינַיְיהוּ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כֹּהֵן דְּאָמַר לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל צֵא

וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה גְּרוּשָׁה אִי נַמִּי אִישׁ דְּאָמַר לָהּ לְאִשָּׁה אֶקְפִּי לִי קָטָן לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמַר כָּל

הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי עָבִיד אִי בָּעֵי לֹא עָבִיד לֹא מֵיחַיֵּיב שׁוֹלְחוֹ ה״נ אִי בָּעֵי עָבִיד אִי בָּעֵי לֹא

עָבִיד לֹא מֵיחַיֵּיב שׁוֹלְחָן לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמְרַת כָּל הֵיכָא דְּשָׁלַח לַאו בַּר חִיּוּבָא מֵיחַיֵּיב שׁוֹלְחוֹ

הַנֵּי נַמִּי בֵּיוָן דְּלַאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ מֵיחַיֵּיב שׁוֹלְחָן וּמִי אִיכָּא לְמ״ד חָצֵר לַאו מִשּׁוּם יָדָהּ

אִיתְרַבְּאִי וְהָתַנְיָא יָדָהּ אֵין לִי אֶלָּא יָדָהּ גַּגָּהּ חֲצֵירָהּ וְקַרְפֵּיפָהּ מִנַּיִן ת״ל וְנָתַן מִכָּל מָקוֹם

לְעַנְיַן גֵּט כּוֹלֵי עַלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּחָצֵר מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְרַבְּאִי כִּי פְּלִיגִי לְעִנְיַן מְצִיאָה מ״ם

ילפינן

רב פפא מתרץ באופן אחר: **רַב פָּפָּא אָמַר**, **כִּי תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן** – כשחכמים תיקנו לאדם קנין **אַרְבַּע אַמּוֹת**, תיקנו זאת רק **בְּעַלְמָא** – במקום שיש רשות לכל אדם, אבל **בְּשָׂדֶה דְּבַעַל הַבַּיִת** – של אדם אחר **לָא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן** – לא תיקנו חכמים קנין ארבע אמות, ולכן עני העומד בשדה חבירו אינו זוכה בפאה שבארבע אמותיו. **וְאַף עַל גַּב דְּזָכָה לֵיהּ רַחֲמָנָא בְּנִזְהּ** – ואף שהתורה נתנה לעני זכות להלך בשדהו של בעל הבית, **כִּי זָכָה לֵיהּ רַחֲמָנָא לְהִלּוֹכִי בָּהּ וּלְנַקּוֹטֵי פֵּיאָה** – כל מה שהתורה זיכתה לו בשדה הוא להלך בה וללקט פאה, אבל **לְמֵיהֲוֵי חֲצֵירוֹ לָא זָכָה לֵיהּ רַחֲמָנָא** – זכות בשדה חבירו שתחשב כשלו, ויקנה בה בארבע אמות, התורה לא זיכתה לו.

מבארת הגמרא: איזוהי המשנה שעליה **אָמַר רָבָא מוֹתִיב רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי נְזִיקִין**, ששנינו במשנתינו, **רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְנָפַל לוֹ עָלֶיהָ**, **וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ**, **זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ**, ולא הראשון. ומקשה רבי יעקב, **וְאִי אָמְרַתְּ** – ואם אתה אומר **שְׁאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם קוֹנוֹת לוֹ בְּכָל מָקוֹם**, נקנו ליה – יקנו לנופל **אַרְבַּע אַמּוֹת דִּידֵיהּ** – ארבע אמותיו את המציאה, ומדוע הנוטלה זכה בה. מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – במה עוסקת משנתינו **דְּלָא אָמַר אֶקְנֵי** – כשלא אמר שחפץ לקנותה על ידי קנין ארבע אמות. שואלת הגמרא: **וְאִי תַּקּוֹן רַבָּנַן** – אם חכמים תיקנו קנין זה, **כִּי לָא אָמַר מַאי הָוֵי** – מה בכך שלא אמר, יקנו לו ארבע אמותיו גם בלי שיאמר. מפרשת הגמרא: **כֵּיוָן דְּנָפַל עָלֶיהָ גַּבֵּי דַּעְתֵּיהּ** – גילה דעתו **דִּכְנִפְּילָה נִיחָא לֵיהּ דְּנִקְנֵי**, שנח לו לקנותה בנפילה, **וּבְאַרְבַּע אַמּוֹת לָא נִיחָא לֵיהּ דְּנִקְנֵי** – לא נח לו לקנות.

רב ששת מתרץ באופן אחר: **רַב שֵׁשֶׁת אָמַר**, **כִּי תַּקִּינוּ רַבָּנַן** – כשחכמים תיקנו קנין ארבע אמות בשדה חבירו זאת רק **בְּסִמְטָא** – מקום השייך לרבים ואינו רשות הרבים, **דְּלָא דָּחֲקֵי רַבִּים** – שאין רבים דוחקים שם, אולם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דְּקָא דָּחֲקֵי רַבִּים** – שהרבים מהלכים בה בצפיפות, **לָא תַּקִּינוּ רַבָּנַן**.

מקשה הגמרא: **וְהָא** – והרי ריש לקיש שאמר שארבע אמותיו של אדם קונות לו, **בְּכָל מָקוֹם קָאָמַר**, וגם רשות הרבים ושדה חבירו בכלל זה. מתרצת הגמרא: **כָּל מָקוֹם** הכוונה **לְאַתּוֹיֵי** – לרבות רק את **צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים** הסמוכים לכתלים שאין דרך בני אדם לעבור שם, אבל לא את רשות הרבים עצמה ולא את שדה חבירו.

הגמרא מביאה דין נוסף שאמר ריש לקיש בשם אבא כהן ברדלא: **וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם אַבָּא כֹּהֵן בַּרְדְּלָא**, **קְטָנָה שלא מלאו לה שתים עשרה שנים ויום אחד**, **אֵין לָהּ קנין חָצֵר**, שאם בעלה זרק גט לתוך חצירה אינה מגורשת, **וְאֵין לָהּ קנין אַרְבַּע אַמּוֹת**, שאם זרק לה גט לתוך ארבע אמותיה אינה מגורשת. **וְרַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יַנַּאי אָמַר**, **יֵשׁ לָהּ חָצֵר וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת**.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש. מבארת הגמרא: **מַר** – רבי יוחנן **סָבַר** שדין **חָצֵר** שקונה **לְאַשה** את גיטה **מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְּרַבְּאי** – התרבה מדין יד, **וְהוּא כלול** במה שאמרה התורה 'ונתן בידה', **וְכִי הֵיכִי דְּאִית לָהּ יָד** – וכמו שלקטנה יש 'יד' והיא מתגרשת אם נתן גט בידה, **חָצֵר נַמִּי אִית לָהּ** – גם 'חצר' יש לה. **וּמַר** – וריש לקיש **סָבַר** שדין **חָצֵר** שקונה לאשה את גיטה **מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְּרַבְּאי** – התרבה, **וְכִי הֵיכִי דְּשָׁלִיחוּת לֵית לָהּ** – כך גם קנין חצר אין לה.

מקשה הגמרא על ריש לקיש: **מִי אִיכָּא מַאן דְּאָמַר** – האם יש מי שסובר **שְׁחָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְּרַבְּאי**, **וְהָתַנְיָא**, נאמר בתורה (דברים כד א) 'אִם הָמְצָא תִמְצָא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה וגו' שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם', ודורשת הברייתא, נאמר 'בְּיָדוֹ', **אֵין לִי אֶלָּא** אם גנב בְּיָדוֹ, אבל אם נעל את גָּנוֹ **חֲצֵירוֹ וְקֹרֵפֵּיפוֹ** כדי לגנוב בהמה שנכנסה שם מעצמה, **מְנַיִן** שחייב כפל כגנב, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'הִמָּצֵא תִמָּצֵא'** מִכָּל מָקוֹם, שבכל מקרה שהגניבה ברשותו של הגנב מכח מעשיו, חייב. ומקשה הגמרא: **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם תעלה בדעתך **שְׁחָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְּרַבְּאי**, **אִם כֵּן מָצִינוּ שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה**, שהתורה מחייבת את המשלח [הגנב] על מעשהו של השליח [החצר], **וְקַיְימָא לָן** – והרי כלל הוא בידינו, **שֵׁאֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה**. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבִינָא**, **הֵיכָא אַמְרִינַן** – היכן אנו אומרים **דְּאֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה**, רק **הֵיכָא דְּשָׁלִיחַ בַּר חִיּוּבָא הוּא** – כשגם השליח מחויב באיסור זה, **אֲבָל בְּחָצֵר דְּלַאו בַּר חִיּוּבָא הוּא** – שאינה שייכת בחיוב מצוות, **מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ** – יהיה המשלח חייב על העבירה.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שאם אין על השליח חיוב בעבירה, המשלח חייב, אם כן **הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה וְעֶבֶד צְאוּ וּנְגֹבוּ לִי**, **דְּלַאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ** – שהם אינם חייבים לשלם על מה שגנבו, **הָכִי נַמִּי מִיחַיַּיב שׁוֹלְחָן** – האם אכן יהיה השולחם חייב בתשלומי הגניבה. מתרצת הגמרא: **אָמְרַתְּ** – יכול אתה לומר **אִשָּׁה וְעֶבֶד** בעצם **בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ**, **וְהַשְׁתָּא מִיהָא** – ורק עתה פטורים משום **שֶׁלֹּא לִהְוֹת לְשַׁלּוּמֵי**, **דְּתָנַן** (ב"ק פז.), **נִתְגָּרְשָׁה הָאִשָּׁה וְנִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד**, **חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם** על מה שהזיקו קודם לכן. ולפיכך השולחם לגנוב פטור, כי גם הם בני חיוב, ואין שליח לדבר עבירה.

תירוץ נוסף: **רַב סָפָא אָמַר**, **הֵיכָא אַמְרִינַן** – היכן אנו אומרים **שֵׁאֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה**, רק **הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי עָבִיד וְאִי בָּעֵי לָא עָבִיד** – היכן שאם השליח רוצה הוא עובר את העבירה, ואם אינו רוצה אינו עובר, **אֲבָל בְּחָצֵר דִּכְעֵל כַּרְחֵיהּ מוֹתִיב בָּהּ** – שהנחת החפצים בה נעשית בעל כרחה, **מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ** – מתחייב המשלח על העבירה. הגמרא מבררת מה החילוק בין שני התירוצים. שואלת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק בין תירוצו של רבינא לתירוצו של רב סמא. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש חילוק ביניהם לגבי **כֹּהֵן דְּאָמַר לֵיהּ לְיִשְׂרְאֵל צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה גְּרוּשָׁה**, האסורה לכהן ומותרת לישראל, **אִי נַמִּי**, לגבי **אִישׁ** המוזהר ב'לא תַקפּוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם' (ויקרא יט כז) **דְּאָמַר לָהּ לְאִשָּׁה** שאינה מוזהרת בזה, **אַקְפִּי לִי** – הקיפי [–גלחי] את פאתו של קָטָן זה. **לְהָךְ לִישָׁנָא דְּאָמַר שָׁכָל הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי עָבִיד אִי לָא עָבִיד** – שכל שאם ירצה השליח יעשה את העבירה ואם לא ירצה לא יעשה, **לָא מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ**, **הָנֵי נַמִּי** – גם אלו, הישראל והאשה, **אִי בָּעֵי עָבִיד אִי בָּעֵי לָא עָבִיד** – הבחירה בידם האם לעשות את שליחותם או לא, ולכן **לָא מִיחַיַּיב שׁוֹלְחָן**. אולם **לְהָךְ לִישָׁנָא דְּאָמְרַתְּ שָׁכָל הֵיכָא דְּשָׁלִיחַ לַאו בַּר חִיּוּבָא** – שבכל מקרה שהשליח אינו בר חיוב, **מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ**, **הָנֵי נַמִּי** – גם אלו, **כֵּיוָן דִּלְאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ** – כיון שאינם מצווים באיסור זה, **מִיחַיַּיב שׁוֹלְחָן**.

מקשה הגמרא: **וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר** – האם יש מי שסובר **שְׁחָצֵר לַאו מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְּרַבְּאי**, **וְהָתַנְיָא**, נאמר בתורה (דברים כד א) **וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ**', **אֵין לִי אֶלָּא** שמתגרשת בנתינת הגט לידה, אך אם נתן לַגַּבָּהּ **חֲצֵירָהּ וְקָרְפֵּיפָהּ מְנַיִן** שמגורשת, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְנָתַן' מִכָּל מָקוֹם** – שאפשר לתת את הגט גם ברשות האשה. ואם חצר היא רק שליח של האשה, מדוע נצרך הלימוד לזה מ'ונתן', הרי שלידות בגט כבר נלמדת ממקום אחר.

מתרצת הגמרא: באמת **לְעִנְיַן גֵּט כְּווֹתֵי עִלְּמָא לָא פְּלִיגִי** – לא נחלקו **דְּחָצֵר מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְּרַבְּאי**, **כִּי פְּלִיגִי** – ונחלקו רק **לְעִנְיַן מְצִיאָה**, האם גם במציאה יש לקטנה קניני חצר וארבע אמות או לא, **מַר** – רבי יוחנן **סָבַר**

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

תסיח דעתה מאשר (כותבת ש)רוצים לפגוע בה ח"ו, כי **ה' שומרה בתכ"י**.

שַׁלְפַּיְנַן – שאנו לומדים מְצִיאָה מְגֻמָּם, וכמו שבגט חצירה כידה, אף במציאה כן, וּמַר – וריש לקיש סָבַר שֶׁלֹּא יַלְפַּינַן – שאין למדים מְצִיאָה מְגֻמָּם, כיון שאין ללמוד דיני ממונות מעניני איסור.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, בְּקָטָנָה כּוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דַּיְלַפַּינַן – אין מחלוקת שלומדים מְצִיאָה מְגֻמָּם לענין חצר, וְהָכָא בְּקָטָן קָא מִיפַּלְגִי – ומחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש היא האם רק בקטנה התחדש כך, או גם בקטן. מַר – רבי יוחנן סָבַר שַׁלְפַּינַן – שלומדים קָטָן מִקָּטָנָה, וכמו שבאשה חצירה כידה כך גם באיש, ולכן גם לקטן יש קנין חצר וקנין ארבע אמות, וּמַר – וריש לקיש סָבַר שלֹּא יַלְפַּינַן – שאין למדים קָטָן מִקָּטָנָה, כיון שלא לומדים איש מאשה, ולפיכך רק לקטנה יש קנין חצר ולא לקטן.

הגמרא מפרשת בדרך שלישית: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מַר אָמַר חֲדָא וּמַר אָמַר חֲדָא – זה אמר דבר אחד וזה אמר דבר אחר, וְלֹא פְּלִיגִי – ולא נחלקו. דהיינו ששניהם מסכימים שלומדים מציאה מגט, ולא לומדים קטן מקטנה, אלא שרבי יוחנן דבר על קטנה וריש לקיש על קטן:

משנה

משנה זו עוסקת בדין קנין חצר: רָאָה בעל שדה אוֹתָן – אנשים רָצִין אַחַר מְצִיאָה המונחת בשדהו כדי לתופסה, או אַחַר צְבִי שָׁבוּר – שרגליו שבורות ואינו יכול לרוץ ולצאת מן השדה קודם שיגיעו אליו, או אַחַר גּוֹזָלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ – שעדיין אינם יודעים לעוף, וְאָמַר בעל השדה, זָכְתָה לִי שָׂדִי במציאה זו, זָכְתָה לוֹ שדהו במציאה. אבל אם הָיָה הַצְּבִי רָץ – יודע לרוץ כְּדַרְכּוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ גּוֹזָלוֹת מַפְרִיחִין – יודעים לעוף, וְאָמַר זָכְתָה לִי שָׂדִי, לֹא אָמַר כְּלוּם, שהרי הם יכולים לברוח והוא אינו יכול לתופסם, והרי זה כמציאה המונחת ברשות הרבים, שאין אדם זוכה בה אלא אם תופסה:

גמרא

הגמרא מבארת שיש אופנים שאינו זוכה במציאה אף שאינה יכולה לברוח: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מה ששנינו שאם אמר 'זכתה לי שדי' זכה, וְהוּא – מדובר שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ. שואלת הגמרא: וְתִקְנִי לֵיהּ שָׂדֵהוּ אף אם אינו עומד בצדה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, חֲצֵרוֹ – רשותו שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ את החפצים שבה אף שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. משיבה הגמרא: הָנֵי מִילֵּי שחצרו קונה לו שלא מדעתו הוא רק בְּחָצֵר הַמְשֻׁתֶּתֶפֶת המוקפת גדר שאין אדם יכול לקחת את החפצים שבה, אֲבָל חָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁתֶּתֶפֶת, אִי – אם הוא עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ אין – אכן שדהו קונה לו, וְאִי לֹא, לֹא.

הגמרא מביאה ראיה לחילוק זה: וּמְנָא תֵּימְרָא – ומנין לך שתאמר דְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁתֶּתֶפֶת אִי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ אִין – אכן קנה, וְאִי לֹא, לֹא, דְּתַנְיָא לענין שכחה, הָיָה עוֹמֵד בעל השדה בָּעִיר, וְאוֹמֵר 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁעָמֶר שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה פּוֹעֲלִים שָׁכְחוּהוּ, וכיון שעכשיו אני זוכר אותו לֹא יְהֵא שִׁכְחָה אפילו אם אשכח אותו', יָכוֹל – האם נאמר שלֹא יְהֵא שִׁכְחָה אף אם אחר כך ישכח אותו, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כד יט) 'כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ', ודרשו חז"ל 'בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ' וְלֹא בָּעִיר, דהיינו שדיני שכחה נאמרו רק בשדה ולא בעיר.

שואלת הגמרא: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – ברייתא זו עצמה קשה, אָמַרְתְּ יָכוֹל לֹא יְהֵא שִׁכְחָה, אִלְמָא – הרי שאם יחזור בעל הבית וישכח את העומר, חָזֵי שִׁכְחָה, וְנָסִיב לֵיהּ גְּמָרָא – והברייתא מביאה ראיה מן הפסוק 'בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ' וְלֹא בָּעִיר – שאין דיני שכחה בעיר אלא בשדה, אִלְמָא – נמצא שאם יחזור בעל הבית וישכח לֹא חָזֵי שִׁכְחָה משום שאין דין שכחה בעיר, והברייתא קשה מתחילתה לסופה.

משיבה הגמרא: אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר – אלא פירוש הברייתא כך הוא, אם הוא עומד בַּשָּׂדֶה ואומר 'עומר ששכחוהו פועלים לא יהיה שכחה', הדין הוא שאם העומר קודם פועליו, חָזֵי שִׁכְחָה, אבל אם העומר זָכוּר, כלומר שבעל השדה השאיר אותו מדעתו, וּלְבַסּוֹף נהיה העומר שָׁכוּחַ על ידי פועליו ששכחוהו, אֵין לעומר זה דין שִׁכְחָה. מַאי טַעְמָא, דְּכֵיוָן דְּקָאֵי נָפֵיהּ – שבעל השדה עומד בצד השדה ואומר 'עומר ששכחוהו פועלים לא יהיה שכחה', הָווּ לֵיהּ חָצֵרוֹ – שדהו הינה כחצר שבעליה זוכה במה שבתוכה, וְזָכְתָה לֵיהּ בעומרים שנשכחו. אֲבָל אם הוא עומד בָּעִיר ואומר 'עומר ששכחוהו פועלים לא יהיה שכחה', אֲפִילּוּ אם העומר זָכוּר, דהיינו שבעל השדה הניחו שם מדעתו, וּלְבַסּוֹף נהיה שָׁכוּחַ על ידי פועליו, הַוְיָא שִׁכְחָה, מַאי טַעְמָא, כיון דְּלֵית לֵיהּ נָפֵיהּ דְּלָזְכֵי לֵיהּ – שאינו עומד בצד שדהו שיוכל לזכות בעומר מדין חצר. וכך תתפרש הברייתא, שכשאתה בשדה צריך שתשכח דווקא אתה, אבל כשאתה בעיר אין צריך שתשכח דווקא אתה, אלא אפילו אם הפועלים שכחו [ואתה זכור] הריהו שכחה. ומוכח מהברייתא שאם אדם עומד בצד חצרו שאינה משתמרת הוא זוכה במציאתה, שהרי שדה היא כחצר שאינה משתמרת.

הגמרא מיישבת את הברייתא באופן אחר ודוחה את הראיה לדין חצר שאינה משתמרת. שואלת הגמרא: מַאי – מנין שכך הוא ביאור הפסוק והברייתא, דִּלְמָא – שמא גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא, דִּכְשָׁדֶה נֶחֱזֵי – שאם שכח בשדה עומר ונזכר כשעדיין הוא בשדה, הרי זה שִׁכְחָה, וּבָעִיר לֹא נֶחֱזֵי – אבל אם עמד בעיר, ונזכר ששכח הוא ופועליו, לא יהיה שִׁכְחָה, ויש לגרוס בברייתא 'יכול יהא ששכחה, תלמוד לומר ושכחת עומר בשדה, בשדה ושכחה ולא בעיר'. ואין ראיה מכאן לדין חצר שאינה משתמרת. משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא (שם) 'לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ' ומשמעות פסוק זה לְרַבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר – שאפילו אם שכח בעיר, אסור לו לשוב לשדה לקחת את העומר, ואם כן אי אפשר לבאר שגזירת הכתוב היא ששכחה בעיר אינה שכחה.

שואלת הגמרא: הלא הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ – פסוק זה נצרך ללמד שהמבטל מצות שכחה עובר בלַאו. משיבה הגמרא: אִם כֵּן שהפסוק בא לחייב בלאו, נֵימָא קְרָא – יאמר הכתוב, 'לֹא תְקַחֶנּוּ', מַאי – ומדוע נאמר 'לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ', אלא ודאי בא הכתוב לְרַבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר.

שואלת הגמרא: וְאַכַּתִּי מִיבָּעֵי לֵיהּ – עדיין צריך את הפסוק לִכְדְּתַנְיָן (פאה פ"ו מ"ד), שיחיד שהתחיל ללקוט את העומרים מראש שורת העומרים, ושכח עומר אחד או יותר בסוף השורה לפניו, הדין הוא שֶׁהָעומר שבסוף השורה לְפָנָיו אֵין לו דין שִׁכְחָה, שכיון שלא הגיע אליו, אפשר לומר שלא שכחו אלא הניחו לאוספו אחר כך, אבל אם שכח עומר בתחילת השורה או באמצעה, והמשיך לקצור את העומרים שלאחריו, הדין הוא שֶׁלְּאַחֲרָיו יֵשׁ שִׁכְחָה, מפני שֶׁהוּא בְּאִיסּוּר כַּל תָּשׁוּב אם שב ומלקטו, וְזֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁהוּא בְּכַל תָּשׁוּב – שהוא צריך לשוב על עקביו כדי ללקטו, יש לו דין שִׁכְחָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּכַל תָּשׁוּב – שאינו צריך לשוב על עקביו לאוספו, אלא שעדיין לא עבר שם, אֵינוֹ שִׁכְחָה. ומבואר שאת הפסוק 'לֹא תשוב לקחתו' צריך ללימוד בדיני שכחה.

אלא אָמַר רַב אַשִׁי, דין שכחת העיר אינו נלמד מהפסוק 'לֹא תשוב לקחתו' אלא מפסוק אחר, שֶׁאָמַר קְרָא (שם) 'לְגֵר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה', ותיבת 'יִהְיֶה' באה לְרַבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר, ולכן אי אפשר לומר שאין כלל דין שכחה בעיר, אלא דווקא בזכור ולבסוף שכוח.

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שחילקו בין עומד בצד שדהו לאינו עומד בצד שדהו: וְכֵן אָמַר עוּלָּא, וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ. וְכֵן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ.

הגמרא מקשה על דברי עולא: אִיתֵּיבֵיהּ – הקשה רַבִּי אַבָּא לְעוּלָּא, שנינו במשנה (מעשר שני פ"ה מ"ט), מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים, ובניהם היו רבי יהושע בן חנניה ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה, שֶׁהָיוּ בָּאִים בַּסְּפִינָה, ונזכר רבן גמליאל שהניח בביתו פירות שלא עישרם. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל, עֲשׂוּר – מעשר ראשון שֶׁאֲנִי עָתִיד לְמוֹד – לתת ללוי במידה הראויה שהיא עשירית מן הפירות, נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ בן חנניה, שהיה לוי,

יַלְפִינַן מְצִיאָה מִגֵּט. כִּי הֵיכִי דְּגֵט גֵּט אִית לָהּ חָצֵר לְקַטָּנָה גֵּבֵי מְצִיאָה נַמִּי אִית לָהּ: וּמַר סָבַר לֹא יַלְפִינַן. מְמוֹנָא מֵאִיסּוּרָא וְגֵבֵי מְמוֹנָא חָצֵר מֵאם הַמְּצִיאָ אַתַּרְבָּאי וְאֵיכָא לְמֵימַר דִּשְׁלִיחוּת הוּא וּמִשּׁוּם דְּאֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה אֲצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב הָתָם: וְהָכָא בְּקָטָן פְּלִינִי. דְּלֹא אַשְׁכְּחָן דְּרָבִי בֵּיהּ חָצֵר: מַר אָמַר חָדָא כו'. ר"ש בֶּן לָקִישׁ אָמַר מְצִיאָה נַמִּי אִית לָהּ: וּמַר אָמַר תְּרֵי יוֹתְנָן לְעִנְיַן גֵּט אִי נַמִּי מַר אָמַר קָטָן וּמַר אָמַר קְטַנָּה: **מתני'** אֶחָד צְבִי שָׁבוּר. דְּהוּא דּוּמְיָא דְּמְצִיאָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָרוּץ וּמִשְׁתַּמֵּר בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה אִם לֹא יִטְלוּהוּ אֲחֵרִים: **גמ'** אִי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ אֵין. דְּעָבְשָׁיו הִיא מִשְׁתַּמֶּרֶת עַל יְדוֹ: עוֹמֵד שַׁיָּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה. שֶׁהִנַּחְתִּיו שָׁם מִדַּעְתִּי וְסָמַכְתִּי עַל הַפּוֹעֲלִים שֶׁיִּבְיאוּהוּ וּפוֹעֲלִים שְׁכִיחִי דְּלֹא יָהֵא שָׁכְחָה. אִם חָזַר וְשָׁכְחוֹ: בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ. אִם שָׁכַחְתּוֹ בְּבוֹאֲךָ מִן הַשָּׂדֶה הָוֵי שְׁכִיחָה וְלֹא שֶׁשָּׁכַחְתּוֹ מִשֶּׁנִּכְנַסְתָּ לָעִיר: אֶלָּא לְאו הָכֵי קָאָמַר בַּשָּׂדֶה שָׁכִיחַ מֵעִיקָּרוֹ כו'. בְּעוֹד הָאִישׁ בַּשָּׂדֶה עוֹמֵד הַשָּׁכוּחַ מֵעִיקָּרוֹ שֶׁשָּׁכְחוֹ הוּא תְּחִילָּה לְפוֹעֵל הָוֵי שְׁכִיחָה אֲבָל זָכוּר שֶׁהִנִּיחוֹ שָׁם מִדַּעְתּוֹ וּלְבַסּוֹף שָׁכְחוֹ עַל יְדֵי פּוֹעֲלִים לֹא הָוֵי שְׁכִיחָה: אֲבָל בָּעִיר. מִשֶּׁנִּכְנַס לְעִיר אֲפִילּוּ זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכַח הָוֵי שְׁכִיחָה דִּלְיתֵיהּ גְּבֵיהּ כו' וְהָכִי קָא נָסֵיב לֵיהּ תְּנָא לְתַלְמוּדֵיהּ יָכוֹל לֹא יְהֵא שְׁכִיחָה ת"ל בְּשָׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ בְּעוֹדְךָ בְּשָׂדֶה הוּא דְּבָעִינַן דְּשָׁכְחַתֵּיהּ אַתָּה וְלֹא בְּעִיר לֹא בְּעִינַן וְשָׁכַחְתָּ שְׁאַף שְׁכִיחַ פּוֹעֲלִים עוֹשֶׂה אוֹתָהּ שְׁכִיחָה: וּמַמָּא. דִּקְרָא הָכֵי מַתְרֵץ וּמַתְנִי' הָכֵי אָמְרָה: דִּלְמָא גְּזִירַת הַכָּתוּב הִיא. דְּמִשְׁמַע דְּבַשָּׂדֶה יְהֵא שְׁכִיחָה אֲבָל מִשָּׁבָא בְּעֵל הַבַּיִת לָעִיר אֵין שְׁכִיחָתוֹ וְשִׁכְחַת פּוֹעֲלִים כְּלוּם וְהָכִי קָאָמַר יָכוֹל יְהֵא שְׁכִיחָה ת"ל כו': שֶׁלָּפָנַיו אֵין שְׁכִיחָה. בְּשִׁכְחַת הַקּוֹצֵר קָאֵי יְחִיד שֶׁהִתְחִיל לְקַצּוֹר מֵרֹאשׁ הַשּׁוּרָה וְשָׁכַח לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו שֶׁלְּאַחֲרָיו הָוֵי שְׁכִיחָה שֶׁלְּפָנָיו לֹא הָוֵי שְׁכִיחָה: יִהְיֶה. לְגַר לֵיתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: **עישור** שֶׁאֲנִי עָתִיד לְמוֹד. נִזְכַּר שֶׁלֹּא עִישַּׂר מַעֲשֵׂרוֹתָיו וְהִשְׁקִישׁוּ לוֹ וּמִיהַר לְעַשְּׂרָן בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם: נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ. לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר חֲנַנְיָא שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּסַפִּינָה וְהוּא לָוֶי וְנוֹטֵל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּדַאֲמַרִי' בְּעֶרְכִּין (דף יא:) מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָלַךְ לְסַיֵּיעַ אֶת ר' יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא בְּהַגְפַּת דְּלָתוֹת אָמַר לוֹ חֲזוֹר בְּךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וְאֵינִי מִן הַמְשׁוֹרְרִים וּמְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁיעֵר בְּמִיתָה: ומקומו

יַלְפִינַן מְצִיאָה מִגֵּט וּמַר סָבַר לֹא יַלְפִינַן מְצִיאָה מִגֵּט וְאִיבָּעֵית אֵימָא בְּקַטָּנָה כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּיַלְפִינַן מְצִיאָה מִגֵּט וְהָכָא בְּקָטָן קָא מִיפְּלְגִי מַר סָבַר יַלְפִינַן קָטָן מִקְּטַנָּה וּמַר סָבַר לֹא יַלְפִינַן קָטָן מִקְּטַנָּה וְאִיבָּעֵית אֵימָא מַר אָמַר חָדָא וּמַר אָמַר חָדָא וְלֹא פְּלִיגִי: **מתני'** רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר מְצִיאָה אַחַר צְבִי שָׁבוּר אַחַר גּוֹזָלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ וְאָמַר זָכְתָה לִי שָׂדִי זָכְתָה לוֹ הָיָה צְבִי רָץ כְּדַרְכּוֹ אוֹ שֶׁהָיוּ גּוֹזָלוֹת מְפָרְיחִין וְאָמַר זָכְתָה לִי שָׂדִי לֹא אָמַר כְּלוּם: **גמ'** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ וְתִקְנֵי לֵיהּ שָׂדֶהוּ דְּאָמַר ר' יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא חֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ הַנֵּי מִילֵּי בְּחָצֵר הַמְשֻׁתַּמֶּרֶת אֲבָל חָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁתַּמֶּרֶת אִי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ אֵין אִי לֹא לֹא תֵּימָרָא דְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁתַּמֶּרֶת אִי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ אֵין אִי לֹא לֹא דְּתָנְיָא הָיָה עוֹמֵד בָּעִיר וְאוֹמֵר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁעוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה פּוֹעֲלִים שָׁכְחוּהוּ לֹא יְהֵא שְׁכִיחָה תַּלְמוּד לוֹמַר וְשָׁכַחְתָּ עוֹמֵר מֵרַבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא וְי"ל דְּה"פ דִּלְיתֵיהּ לְמִשְׁכּוֹן בְּחָצֵר אֲבָל מְלָוֶה גַּם לְפִי הַמִּקְשָׁן מְיִירֵי דִּלְיתֵיהּ בְּחָצֵר וּלְכך לֹא פָּרִיךְ מִמַּתְנִי' כ"א מֵרַבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא וְאִ"ת פֶּרֶק הַזּוֹרֵק (גיטין דף עז: ושם ד"ה והוא) דְּתָנֵן זָרַק לְתוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ לְתוֹךְ חֲצֵרוֹ מְגוֹרֶשֶׁת מִשֶּׁמָּעַן דְּמִשְׁתַּמֶּרֶת וַאֲפִילּוּ הָכִי קָאָמַר עוּלָּא וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ וְי"ל דְּדִוְקָא גַּבֵּי גֵּט דְּאִיתֵיהּ בְּעֵל כָּרְחָהּ בְּעִינַן עוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ כְּדַאֲמַר בְּשִׁמְעָתִין: **זָכוּר** וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ. פֵּירוּשׁ זָכוּר בְּשָׁעָה שֶׁהִשְׁכִּיחָה מַתְחִלַּת שְׁכִיחָה. פּוֹעֲלִים וּלְבַסּוֹף שָׁכַח גַּם הוּא וְשָׁכוּחַ מֵעִיקָּרוֹ הָוֵי כְּשֶׁשָּׁכְחוּ הַפּוֹעֲלִים שָׁכַח גַּם הוּא אֲבָל מַה שֶּׁהוּא זָכוּר בְּשָׁעָה שֶׁהַפּוֹעֲלִים זוֹכְרִין אֵין זֶה זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ דְּאֹל"ב לֹא תִּמְצָא שְׁכִיחָה לְעוֹלָם דְּכְשֶׁשָּׁדֶהוּ מְלֵאָה עוֹמֶרִין יֹאמַר יְזַכֵּה לִי שָׂדִי: **דִּלְמָא** גְּזִירַת הַכָּתוּב הִיא. פֵּרֵשׁ"י וְנִגְרוֹס יָכוֹל יְהֵא שְׁכִיחָה וְתַיְמַהּ לְפִי שֶׁרוֹצֶה לְסַתֵּר רְאָיָתוֹ מִגִּיהּ הַבְּרַיְיתָא וְתוּ מַה מְּתָרֵץ לְרִבּוֹת שְׁכִיחַת הָעִיר וְהָלֹא בִּבְרַיְיתָא יְלִיף דְּזָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ לֹא הָוֵי שְׁכִיחָה דְּקָתָנֵי יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁפּוֹעֲלִים שָׁכְחוּהוּ וְהָכָא דְּדָרֵישׁ לְרִבּוֹת שְׁכִיחַת הָעִיר יֵעָמֵיד בְּשָׁכוּחַ מֵעִיקָּרָא לְכך י"ל שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר רְאָיָתוֹ אֶלָּא גְּמָרָא קָשָׁה לוֹ עַל הַבְּרַיְיתָא מִנַּ"מ לְמִדְרָשׁ מֵיעוּטָא עַל דִּיוּקָא דִּקְרָא דְּדָרֵישׁ בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ דְּהֵיינוּ שָׁכוּחַ מֵעִיקָּרָא אֲבָל זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ לֹא הָוֵי שְׁכִיחָה וְעַל זֶה קָאֵי מֵיעוּטָא לוֹמַר דְּבָעִיר אֲפִילּוּ זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ הָוֵי שְׁכִיחָה דִּלְמָא גְּזִירַת הַכָּתוּב הִיא דְּבַשָּׂדֶה הָוֵי שְׁכִיחָה מִמַּאי דִּלְמָא גְּזִירַת הַכָּתוּב הִיא שֶׁהוּא עִישֵּׂר וְשָׁכַח וְזֶה שֶׁלֹּא עִישֵּׂר וְשָׁכַח לֹא הָוֵי שְׁכִיחָה וְהָכִי מְסַתְּבְרָא טְפֵי לְאוֹקְמֵי מֵיעוּט אגופיה דְּקָרָא בְּשָׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ וְלֹא בָּעִיר וְהַשְׁתָּא מִשְּׁנֵי שִׁפּוּר לְרִבּוֹת שְׁכִיחַת הָעִיר וְע"כ לֹא מְצֵי קָאֵי אִפְּשִׁטֵיהּ דִּקְרָא: **זֶה** הַכְּלָל. לְאַתּוּיֵי קְרָן זָוִית:

מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנַן שֶׁלְּאַחֲרָיו אֵין שְׁכִיחָה שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב כָּל שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב שְׁכִיחָה כָּל שֶׁאֵינוֹ בְּבַל תָּשׁוּב אֵינוֹ שְׁכִיחָה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל בְּצַד שָׂדֶהוּ וְתִקְנֵי לֵיהּ שָׂדֶהוּ דְּאָמַר ר' יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא חֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ הַנֵּי מִילֵּי בְּחָצֵר הַמְשֻׁתַּמֶּרֶת אֲבָל חָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁתַּמֶּרֶת אִי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ אֵין אִי לֹא לֹא תֵּימָרָא דְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁתַּמֶּרֶת אִי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ אֵין אִי לֹא לֹא דְּתָנְיָא הָיָה עוֹמֵד בָּעִיר וְאוֹמֵר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁעוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה פּוֹעֲלִים שָׁכְחוּהוּ לֹא יְהֵא שְׁכִיחָה תַּלְמוּד לוֹמַר וְשָׁכַחְתָּ עוֹמֵר מֵרַבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא וְי"ל דְּה"פ דִּלְיתֵיהּ לְמִשְׁכּוֹן בְּחָצֵר אֲבָל מְלָוֶה גַּם לְפִי הַמִּקְשָׁן מְיִירֵי דִּלְיתֵיהּ בְּחָצֵר וּלְכך לֹא פָּרִיךְ מִמַּתְנִי' כ"א מֵרַבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא וְאִ"ת פֶּרֶק הַזּוֹרֵק (גיטין דף עז: ושם ד"ה והוא) דְּתָנֵן זָרַק לְתוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ לְתוֹךְ חֲצֵרוֹ מְגוֹרֶשֶׁת מִשֶּׁמָּעַן דְּמִשְׁתַּמֶּרֶת וַאֲפִילּוּ הָכִי קָאָמַר עוּלָּא וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ וְי"ל דְּדִוְקָא גַּבֵּי גֵּט דְּאִיתֵיהּ בְּעֵל כָּרְחָהּ בְּעִינַן עוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ כְּדַאֲמַר בְּשִׁמְעָתִין: **עישור** שֶׁאֲנִי עָתִיד לְמוֹד. פֵּרֵשׁ"י וְנִגְרוֹס יָכוֹל יְהֵא פָּן יִסְכְּרוּ עָלָיו בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁעִישֵּׂר וְיֹאכְלוּ טֶבֶל דְּחֶזְקָה עַל חָבֵר שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן וְקָשֶׁה דְּהֵיינוּ דִּוְקָא בְּחָבֵר שֶׁפֵּת אוֹ בְּהוֹלֵךְ וְאֵין בְּדַעְתּוֹ לְשׁוּב עַד יָמִים רַבִּים וְעוֹד לָמָּה נִתְּנָם לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּלְרַבִּי עֲקִיבָא יִקָּרֵא לָהֶם שֵׁם וְלֹא יֹותַר וְעוֹד דְּאֵין זֶה קְרִיאַת שֵׁם דְּלֹא אָמַר עֲשָׂרָה יְהֵא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן יְהֵא נִתָּן לִיהוֹשֻׁעַ וּפר"ת דְּשָׁנָה הַבִּיעוּר הָיְתָה וּכְבָר הִפְרִישׁוּם וְהָיְתָה צְרִיכָה לְהוֹצִיאָם מִתַּחַת יָדוֹ וְלִתְּנָם

וְלִתְנֵם לְבַעֲלִים וְזֶה הַמַּעֲשֶׂה דְּר"ג תָּנֵן בְּמַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פ"ה מ"ו) גַּבֵּי בִּיעוּר דְּתָנֵן הָתָם עֶרֶב הַפֶּסַח שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיָה הַבִּיעוּר נוֹתְנָן תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכֹהֵן כו' מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו רְחוֹק מִמְּנוּ צָרִיךְ לְקָרוֹת לָהֶם שֵׁם הַבְּעָלִים שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָם לְלֵוִי וְלִכֹּהֵן וּמַעֲשֶׂה נְמִי בְּר"ג וּזְקֵנִים כו' וְא"ת וְאַמַּאי לֵא נָתַן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה כְּדִתָּנֵן בְּהָךְ דְּמַע"ש נוֹתֵן תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכֹהֵן כְּהֲדֵי ר"א בֶּן עֲזַרְיָה הָיָה עִמּוֹ כְּדִקָּתָנֵי סֵיפָא עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ נוֹתֵן לְר"א בֶּן עֲזַרְיָה וי"ל דִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה טָרֵם שֶׁנָּטַע הִפְרִישָׁהּ וְנִתְּנָהּ לְפִי שֶׁקָּלָה הָיְתָה לְהַפְרִישׁ דְּחִטָּה אַחַת פּוֹטֶרֶת אֶת הַכְּרִי וְנִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וְעוֹד שֶׁהַתְּבוּאָה הָיְתָה כְּבָר מְמוֹרַחַת בְּבֵיתוֹ שֶׁל ר"ג כְּדָמוּכָח בִּירוּשַׁלְמִי וּתְרוּמָה גְּדוֹלָה מְפָרִישָׁהּ בְּשָׂדֶה מִיָּד אַחַר הַמְּרוּחַ כְּדַאֲמְרִינַן בִּירוּשַׁלְמִי דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מְצָא פֵּרוֹת בְּשָׂדֶה מְפוּזָּרִין מוּתָּרִין מִשּׁוּם גֶּזֶל וְחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר וּפְטוּרִין מִתְּרוּמָה דְּא"א לְגוֹרֵן שֶׁתִּיעָקֵר אַע"ב נִתְרַמְּה תְּרוּמָה מִמֶּנָּה:

נָתוֹן לִיהוֹשֻׁעַ. וְא"ת וְהָא קָנְסִינְהוּ עֶזְרָא וְי"ל דס"ל כְּר"ע דְּאָמַר דְּקוֹדֶם קָנֶס דְּוָקָא לְלֵוִי וְאַחַר קָנְסָא לְכֹהֵן וְלִלְוִי כְּדַאֲמַר פ"ב דִּכְתוּבוֹת (דף כו. ושם ד"ה אין) וְאִם תֹּאמַר ר' יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגֻּדָא שֶׁאָמַר לְר' יְהוֹשֻׁעַ חֲזוֹר בָּךְ שֶׁאֲתָּה מִן הַמְּשׁוֹרָרִים וְאֲנִי מִן הַמְּשׁוֹרְרִין (ערכין דף יא:) מִשְׁמַע שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם לְוִיִּם וּבְשֶׁלְּהֵי הֶחָלִיל (סוכה דף נו:) אָמְרִינַן מְגִיפֵי דְּלָתוֹת שֶׁבְּמִקְדָּשׁ הָיוּ נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִלֶּחֶם הַפָּנִים וְי"ל גְּבִ' מִקּוֹמוֹת הָיוּ הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבהמ"ק כְּדַאֲמְרִי' בְּרֵישׁ מסֵּ' תָּמִיד וְאוֹתָן מְגִיפֵי דְּלָתוֹת הָיוּ נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִלֶּחֶם הַפָּנִים:

מְקוֹמוֹ מוּשְׁכָּר לו. בְּסֵיפָא קָתָנֵי שֶׁקִּבְּלוּ שָׂכָר זֶה מִזֶּה וְא"ת אַמַּאי קִבְּלוּ שָׂכָר הָיָה לוֹ לְהַשְׁאִיל לָהֶם אוֹ לְהַשְׂכִּיר בְּחֶלְיפִין וי"ל דְּשֹׂאלָה וּשְׂכִירוּת אֵינָהּ נִקְנֵית בְּחֶלְיפִין: **וְכִי** בְּצַד שְׁדֵהוּ שֶׁל ר"ג הָיוּ עוֹמְדִין. וְא"ת וְהָלֹא הַתְּבוּאָה הָיְתָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל ר"ג כְּדַמּוּכָח בִּירוּשַׁלְמִי פֶּרֶק ג' דְּמַעֲשְׂרוֹת וּבֵיתוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה מִשְׁתַּמֵּר וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְגַבֵּי זְקֵנִים לֹא הָיָה מִשְׁתַּמֵּר שֶׁלֹּא הָיָה הֶפְסֵק בֵּין תְּבוּאָתָן לְתִבְואָתָן וְאִם תֹּאמַר שֶׁלְּהֵי הַשּׁוֹאֵל (לקמן דף קב.) גַּבֵּי הַגָּבֶל שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת מוֹכֵי לֵהּ בִּגְמָרָא בְּרוּרְתֵי דְּאָתוּ מֵעַלְמָא וּבְחֻצֵּר דְּמַשְׂכִּיר וּכְרֵבִי יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא וְהִשְׁתָּא וַהֲלֹא הַשּׁוֹאֵל מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֻצֵּר וְאִם כֵּן הַגֶּבֶל מִשְׁתַּמֵּר לְדַעַת הַשּׁוֹכֵר בְּחֻצֵּר וְאֵיךְ יִזְכֶּה הַמַּשְׂכִּיר בְּגֶבֶל תּוֹרֵי דְּאָתוּ מֵעַלְמָא וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם מַשְׂכִּיר בֵּיתוֹ פְּתוּחַ לְאוֹתוֹ חֻצֵּר וּמִקְרֵי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ וע"ע תוספות גיטין עט: ד"ה פנימית:

חצר

וּמְקוֹמוֹ מוּשְׁכָּר לו. וְקִבֵּל מִמֶּנּוּ שָׁם שֹׂכַר הַמָּקוֹם דְּהָכִי קָתָנֵי סֵיפָא נִתְקַבְּלוּ זֶה מִזֶּה שָׂכָר וְכָל כָּךְ לְמָה כְּדֵי לִקְנוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁתְּהֵא חֲצֵרוֹ קוֹנָה לוֹ לְפִי שֶׁהַמַּטְלְטְלִין אֵין קוֹנִין אֶלָּא אוֹ בִּמְשִׁיכָה אוֹ חֲצֵרוֹ תִּקְנֶה לוֹ: **נָתוֹן לַעֲקִיבָא.** גַּבֵּאי הָיָה וְאוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנַת מַעֲשַׂר עָנִי הָיְתָה: **כִּי אָתָא.** רַבִּי אַבָּא לְסוּרָא אָמַר לֵהּ רַבִּי: **מְטַלְטְלֵי אַגַּב מְקַרְקְעֵי הִקְנָה לָהֶם.** וְלָאו מִשּׁוּם דְּתִקְּנוּ לָהֶם מְקוֹמָם בְּתוֹרַת חָצֵר שֶׁאֲפִילּוּ הִקְנָה לָהֶן חָצֵר אַחֶרֶת שֶׁאֵינוֹ בְּתוֹכָהּ קָנוּי נְמִי בִּדְתָנֵן (קדושין דף כו.) נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת בְּכֶסֶף מְשֻׁנְּתָן הַכֶּסֶף בְּשֵׁבִיל הַקַּרְקַע וְהַמְּטַלְטְלִין אוֹ אֲפִילּוּ קַרְקַע בְּמָכֹר וּמְטַלְטְלִין בְּמַתָּנָה נִקְנִין הַמְּטַלְטְלִין בְּקִנְיַן הַקַּרְקַע בְּלֹא מְשִׁיכָה כְּדִילְפִינַן בְּקִדּוּשִׁין (שם) מִדִּיתֵן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וְלִזְהָב עִם עֲרִים בְּצוּרוֹת אֲשֶׁר בֵּיהוּדָה: קַבְּלָה. לְהַאי תִּירוּצָא: **וְכִי לֹא** הָיָה לָהֶן סוֹדֵר כו'. לְמָה לוֹ לְקַבֵּל מֵהֶן מְעוֹת: **אֶלָּא.** סוֹדֵר מֵאי טַעְמָא לֹא דְּסוֹבֶרֶת הֲנָאָה שֶׁהָיְתָה לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּמַעֲשָׂרוֹת הַלָּלוּ: **אִינָהּ חֲשׁוּבָה מָמוֹן.** דְּתֹרֶם נִקְנֵית בְּחֶלְיפִין דְּלֵיכָּא לְמֵימַר כִּי קָנֶה לֵיהּ ר"ג לְהַאי סוֹדֵר אַקַּנְיֵיהּ חֶלְיפִין דִּידֵיהּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן דְּכֵיוָן דְּאֵין לוֹ בָּהֶן אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבְּיָדוֹ לִתְּנוֹ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה אֵין זוֹ חֲשׁוּבָה מָמוֹן לְחוֹל עַל זוֹ קִנְיַן חֶלְיפִין: **הָכָא נְמִי.** גַּבֵּי קִנְיַן קַרְקַע: **אִינָהּ מָמוֹן לְקִנּוֹת עַל גַּבֵּי קַרְקַע.** בְּקִנְיַן שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֵה בּוֹ אֶלָּא אַפְקוּרֵי בְּעָלְמָא אַפְקַר גַּבֵּייהוּ וְכִי אוֹגֵר לְהוּ מָקוֹם קָנְתָה לוֹ חֲצֵרוֹ בְּתוֹרַת חָצֵר כְּשֹׁאר הַפְקֵר: **וְלֹא הִיא.** מַהֲאי דְּכִי לֹא הָיָה לָהֶן סוֹדֵר לַאו רְאָיָה הִיא לְמֵילַף מִינָּהּ דְּאֵין טוֹבַת הֲנָאָה נִקְנֵית בְּחֶלְיפִין וְעַל גַּבֵּי קַרְקַע דְּשַׁפִּיר אִיכָּא לְמֵימַר מְטַלְטְלֵי אַגַּב קַרְקְעֵי הִקְנָה לָהֶן וְדִקְשָׁיָא לָךְ לְקַנִּינְהוּ בְּחֶלְיפִין: **מַתָּנוֹת.** שֶׁל בְּהוּנָּה וּלְוִיָּה וּמֵעֲשַׂר עָנִי: **נְתִינָה כְּתִיבָא בָּהוּ.** כְּדִכְתִיב (דברים כו) וְנָתַתָּה לַלֵּוִי זֶה מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן לְגֹר לְיָתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשַׂר עָנִי לְפִיכָךְ אָסוּר לְהַקְנוֹתָן בְּסוֹדֵר דֶּרֶךְ מָקָח הוּא שָׁזֶה נוֹתֵן לוֹ כֶּלְיוֹ תַּחְתֵּיהֶן וְנִרְאֶה זֶה כְּמוֹכֵרָן לוֹ: **נְתִינָה אִילֵימָא הִיא.** מוּתָּר לְהַקְנוֹת מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה עַל גַּבֵּי קַרְקַע: **רַב פָּפָּא אָמַר.** לְעוֹלָם בְּתוֹרַת חָצֵר קָנָאוּ וְאֲפִילּוּ הָכִי לֹא תִּקְשֵׁי לְעוֹלָא דְּהָא דִּלְא בְּעֵינָן הָכָא עוֹמֵד בְּצַד הַשְּׂדֶה מִשּׁוּם דְּדַעַת אַחֶרֶת מַקְנֶה אוֹתָן שֶׁרְבָּן גַּמְלִיאֵל הִקְנָה לָהֶן מִטַּלְטְלִין שֶׁהָיוּ לוֹ בְּחֻצֵּר שֶׁלָּהֶן וְלֹא מֵהַקְּפִיקָה קָנוּ וְנוֹחָה מַתָּנָה זוֹ לְקִנּוֹת וְאע"ג דְּאֵין עוֹמֵד בְּצַד הַשְּׂדֶה: **וְהוּא שֶׁרֵי אַחֲרֵיהֶן.** הַצִּבּוּר מְהַלֵּךְ וְהַגּוֹזְלוֹת מְדַדִּין וּמַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי וְכָתְבָה לוֹ שָׂדֵהוּ בְּגוֹן שֶׁהָיָה יָכוֹל לְרוֹעֵץ אַחֲרֵיהֶן וּמִגִּיעָן קוֹדֶם שֶׁיֵּצְאוּ מִשָּׂדֵהוּ: **ה"נ וּבְעֵי ר' יִרְמְיָה בְּמַתָּנָה הֵיאַךְ.** אִם הָיוּ צִבֵּי וְגוֹזָלוֹת שֶׁל אָדָם וְהֵם בְּתוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵירוֹ וְנוֹתְנָן בַּעֲלֵיהֶן לְבַעַל שָׂדֶה בְּמַתָּנָה הֵיאַךְ הַדִּין מִי בְּעֵינָן וְהוּא שֶׁרֵי אַחֲרֵיהֶן וּמִגִּיעָן וְאִי לֹא לָא קָנֵי וּמְצִי נוֹתֵן לְמֵימַר

בֵּיהּ אוֹ לֹא: **קַבְּלָהּ מִינַּיהּ רַבִּי אַבָּא.** לְהָךְ בְּעֵיָא מֵרַבִּי יִרְמְיָה דְּשַׁפִּיר דִּק שַׁיֵּשׁ חִילּוּק בֵּין מַתָּנָה לְהַפְקֵר וּבְמַתָּנָה אע"פ כו': **וְאֶלָּא עוֹלָא.** בְּמִסֶּכֶת גִּיטִּין (דף עז:) גַּבֵּי הַזּוֹרֵק גֵּט לְאִשְׁתּוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ אוֹ בְּתוֹךְ חֲצֵרָהּ: **שֶׁאנִי גֵּט דְּאִיתֵיהּ בַּעַל בָּרְחָה.** שֶׁהוּא נוֹתְנוֹ לָהּ וְלֹא נִיחָא לָהּ לְמִגְרְשָׁהּ: וְלָאו כָּל וְחוֹמֶר הוּא. מִן הַטַּעַם הַזֶּה יֵשׁ לִדְחוֹת דְּס"ש לְקַנְיַן אַחֵר: **מַה גֵּט.** דְּכִי אֵיתָהּ בְּצַד חֲצֵרָהּ וְלֹא נִיחָא לָהּ לְמִקְנְיֵיהּ אֲפִילּוּ הָכִי קָנְיָה לָהּ חֲצֵרָהּ אֲמַרְנַן דְּאִי אֵיתָהּ אֵין אִי לֹא לְא: **מַתָּנָה.** דְּלֵיתָהּ בע"כ דְּאִי אָמְרָה לֹא בָּעֵינָא לֹא קָנֵיָא: **לֹא כ"ש.** דְּכִי אָמְרָה בָּעֵינָא צְרִיכָא שֶׁתְּהֵא בְּצַד חֲצֵרָהּ: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי.** לֹא תִּתְלֵי טַעְמָא מִשּׁוּם דְּאֵיתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ אֶלָּא גַּבֵּי מַתָּנָה הֵיינוּ טַעְמָא עוֹמֵד אֲצָלָהּ דְּכֵיוָן דְּמִיַּדָּהּ אִיצְטְרִיכָא לֹא גָּרְעָה מִשְּׁלוּחָהּ לְהַיְטִיב לָהּ וְאִילּוּ שְׁלוּחָהּ שֶׁקִּיבֵּל לָהּ מַתָּנָה מִי לֹא קָנֵי לָהּ וַאֲפִילּוּ אֵין עוֹמֵדֶת בְּצִדּוֹ חֲצֵרָהּ נְמִי לֹא שָׁנָא הִלְכָךְ גַּבֵּי מַתָּנָה דְּכוּתֵיהּ הוּא לָהּ אֲנַן סָהֲדֵי דְּיָחֲבָא לָהּ שְׁלוּחָהּ וְקָנֵיָא לָהּ כְּשֶׁלֵּיחַ אֲבָל גַּבֵּי גֵּט דְּחוֹלֵט הוּא לָהּ לָא נִיחָא לָהּ שֶׁתְּהֵא שְׁלוּחָהּ הִלְכָךְ כִּי עוֹמֶדֶת בְּצִדָּהּ אֵין בְּרָחָה יָדָהּ הִיא וְיָדָהּ קָנֵיָא גַּבֵּי גֵּט עַל כָּרְחָהּ וְאִי לֹא לָאו יָדָהּ הוּא וְלֹא שְׁלוּחָהּ הוּא טַעְמָא דְּיֵשׁ חִילּוּק בֵּין גֵּט לְמַתָּנָה וְאַף עַל גַּב דְּתַרְוַיְיהוּ דְּעַת אַחֶרֶת מַקְנֶה אוֹתָן מִשּׁוּם דְּהָךְ חָצֵר אַף עַל גַּב דְּאִתַּרְבָּאי מִשְּׁלִיחוּת דְּאִי נְמִי לֹא אִתַּרְבָּאי מִיָּתְנָן בֵּיהּ נַפְקָא לָן חָצֵר מִשְּׁלִיחוּת וְכִי אִצְטְרִיךְ לְרַבּוּיֵי מִשּׁוּם יָד מִשּׁוּם קָטָן וּקְטַנָּה דְּלָתְנֵהוּ בְּתוֹרַת שְׁלִיחוּת אִצְטְרִיךְ וְכָל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ לִשְׁלִיחוּת אִיתֵיהּ לִדִין חָצֵר הִלְכָךְ גַּבֵּי גֵּט דְּחוֹלֵט הוּא לָהּ אֵין חֲבֵרָן כו' כְּלוֹמַר אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְחוֹלֵט אָדָם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְחֲצֵרוֹ נְמִי לָאו בְּתוֹרַת שְׁלִיחוּת מְצִיאַת לָאֲתוּיֵי דְּתִתְגָּרֵשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ הִלְכָךְ בְּגֵט לֹא תִּרְבֶּיהָ אֶלָּא מִשּׁוּם יָד וּמַה יָּדָהּ דְּסָמוּכָה לָהּ אַף חֲצֵירָהּ בְּסָמוּכָה לָהּ:

גבי

וּמְקוֹמוֹ של המעשר מוּשָׁכָר לוֹ – לרבי יהושע בן חנניא, כדי שתהיה חצרו קונה לו את המעשרות. וְעִישּׁוּר אַחֵר – עוד עשירית מהפירות שֶׁאֲנִי עָתִיד לִמּוֹד – למדוד, למעשר עני, שאותה שנה היתה שנת מעשר עני, נָתוּן לַעֲנִיקְבָא בֶּן יוֹסֵף שהיה גבאי צדקה, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ לַעֲנִיִּים, וּמְקוֹמוֹ של המעשר עני מוּשָׁכָר לוֹ. ומקשה רבי אבא לעולא, וְכִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בן חנניה וְרַבִּי עֲקִיבָא בן יוסף בְּצַד שָׂדֵהוּ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיוּ עוֹמְדִין, הרי היו עומדים בספינה, וכיצד המקום ששכרו יקנה עבורם את המעשרות בקנין חצר. אלא מוכח מכאן שחצר קונה אפילו כשהבעלים אינם עומדים בצד השדה, ושלא כדברי עולא.

עולא דוחה את קושיית רבי אבא: אָמַר לֵיהּ עולא לרבי אבא, דָּמֵי הַאי מַרַבָּנָן – דומה חכם זה [רבי אבא] בִּדְלֵא גָּמְרֵי אִינְשֵׁי שְׁמַעְתָּא – כאחד שלא למדוהו מעולם סוגיא. אך לא ביאר עולא מדוע אין זו קושיא.

הגמרא מביאה את המשך הבירור בקושיית רבי אבא: כִּי אָתָא – כשהגיע רבי אבא לְעִיר סוּרָא, אָמַר לְהוּ לחכמים, הָכִי אָמַר עוּלָּא וְהָכִי אוֹתְבִיתֵיהּ – כך אמר עולא וכך הקשיתי לו. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מַרַבָּנָן לרבי אבא, רַבָּן גַּמְלִיאֵל מְטַלְטְלֵי אַגַּב מְקַרְקְעֵי הִקְנָה לָהֶם, שקנו את המעשרות בקניין אגב, שאם עושה אדם קניין הראוי בקרקע, יכול לקנות אגב הקרקע גם את המטלטלים שהסכים המוכר להקנות לקונה ואינו צריך לעשות קנין נפרד גם במטלטלין, ואפילו אם אין המטלטלים נמצאים באותה חצר. וכאשר שכרו רבי יהושע ורבי עקיבא את הקרקע מרבן גמליאל קנו גם את מעשרותיו אגב הקרקע.

רַבִּי זֵירָא כַּקְבָלָהּ – הסכים לתירוץ זה, רַבִּי אַבָּא לֹא קַבְלָהּ. אָמַר רָבָא, שַׁפִּיר עָבִיד – טוב עשה רבי אבא דְּלֹא קַבְלָהּ לתירוץ זה, שהרי מדוע היו צריכים רבי יהושע ורבי עקיבא להוציא ממון כדי לקנות את החצר וכך לקנות את מעשרותיו של רבן גמליאל, וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם – לזקנים, סוּדָר, דהיינו איזה בגד אחר, לְקִנְיָן מִמֶּנּוּ את המעשרות בְּקנין חֲלִיפִין. אֶלָּא ודאי שלא היו יכולים לקנות כך את המעשרות, כי רבן גמליאל לא היה נחשב בעלים על מעשרותיו כדי שיוכל למכור אותם, לפי שיש לו בהם רק מוֹצַת הֶנָאָה – הנאה מועטת שיכול ליתן מעשרותיו לאיזה כהן שירצה, והנאה זו אֵינָהּ חשובה מָמוֹן, ואי אפשר לְקִנְיָן מִמֶּנּוּ – מבעל טובת ההנאה, את ההנאה בַּחֲלִיפִין – כי דבר שאין בו ממש אי אפשר לעשות בו חליפין, וְהָכָא נַמֵּי – הוא הדין גם שטוֹבַת הֶנָאָה אֵינָהּ חשובה מָמוֹן לְקִנְיָן עַל גַּבֵּי כַּרְקַע – שאין יכולים להקנותה אגב הקרקע. ונדחה תירוצו של אותו חכם שרבן גמליאל הקנה את המעשרות באגב, ועל כרחך צריך לומר כדברי רבי אבא שהזקנים קנו את המעשרות בקנין חצר, ונשארת ההוכחה של רבי אבא מרבן גמליאל והזקנים שקנין חצר מועיל גם כשאינו עומד בצד שדהו.

הגמרא דוחה את ראייתו של רבא: וְלֹא הִיא – אין להוכיח שטובת הנאה אינה ממון ממה שלא הקנה להם בסודר שמזה באת לומר שגם באגב לא יכל להקנות ולדחות את יישובו של אותו חכם, שיש לומר שאי אפשר להקנות מעשרות בסודר, כיון שמַּתָּנוֹת כְּהוּנָּה ומעשר ללויים וכן מעשר עני נְתִינָה כְּתִיבָא בְּהוּ – כשמבער את המעשרות מתוודה ואומר, (דברים כו יג) 'בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה' ודרשו חז"ל (מעשר שני פ"ה מ"י) 'נתתיו ללוי' זה מעשר לוי, 'לגר ליתום ולאלמנה' זה מעשר עני. וכיון שכתוב במעשרות אלו לשון נתינה, אי אפשר להקנותם בקניין חליפין, שהרי חֲלִיפִין דֶּרֶךְ מְקָח וּמִמְכָּר הוּא – דרך מכירה הוא, שזה נותן כליו וזה נותן לו תמורתם מעשרותיו, אבל הקנאת מְטַלְטְלִין אַגַּב מְקַרְקַע נְתִינָה אֲלִימְתָא הִיא – נתינה חזקה היא, ולכן יכול היה רבן גמליאל להקנות מעשרותיו לחכמים רק אגב הקרקע, ותורצה שאלת רב אבא.

רב פפא מתרץ את הקושיא באופן אחר: רַב פָּפָּא אָמַר, הטעם שיכול היה רבן גמליאל להקנות את מעשרותיו לחכמים בלא שיעמדו בצד החצר, הוא מפני שֶׁדַּעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָן שַׁאֲנִי, שכאשר אדם מקנה חפץ השייך לו ונמצא בחצירו של הקונה אפילו אם אותה חצר אינה משתמרת, אין צריך שהקונה יעמוד בצד חצירו, כיון שדעת אחרת שהיא דעתו של המוכר מסייעת לקניין. ושונה דין זה מאדם הרוצה לקנות מציאה המונחת בחצירו שאינה משתמרת, שאמר עולא שאינו קונה בעל החצר אלא אם עומד בצד חצירו, כיון שבמציאה אין דעת אדם אחר מקנה לו את החפץ. ועל כן לא היו צריכים החכמים שקנו מרבן גמליאל לעמוד בצד החצר ששכרו כדי לקנות את המעשרות, כיון שדעת רבן גמליאל היתה להקנות להם את המעשרות.

מביא רב פפא ראיה לדבריו: וּמְנָא תֵּימְרָא – ומנין תאמר שכן הוא, דְּתָנַן במשנתינו, רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר הַמְּציאָה כּוֹ', אם היה הצבי שבור והגוזלות מדדין ואמר בעל השדה, זכתה לי שדי, זכה, וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (להלן יב.), וְהוּא שֶׁיכול הוא להיות רָץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן ותופסן קודם שיברחו משדהו, אבל אם קודם שיגיע אליהן יוכלו לברוח משדהו לא זכה בהן, וּבָעֵי – ושאל רַבִּי יִרְמְיָה, אם אדם נותן צבי או גוזלות לחבירו בְּמַתָּנָה והם נמצאים בחצר חבירו, הֵיאַךְ – איך הדין, האם גם שם לא יזכה בעל החצר במתנה זו אלא אם יוכל לרוץ ולתופסן. וַקַּבָּלָה מִינֵּיהּ – והסכים רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לסברת חילוקו של רבי ירמיה, שבמתנה אַף עַל פִּי שֶׁרָּץ אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מַגִּיעָן זכה בהן. מַאי מַעְמָא, לַאו – האם אין הטעם מִשּׁוּם דְּדַעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָן שַׁאנִי, ומוכח מדברי רבי אבא בר כהנא שכאשר יש דעת אחרת שמקנה הקנין חזק יותר, והוא הדין שאין צריך שאדם יעמוד בצד חצירו כדי לזכות בחפצים המונחים בה כאשר דעת אחרת מקנה ומסייעת לקנין.

רב שימי מביא ראיה מדיני נתינת הגט לדחות את דברי רב פפא: אָמַר לֵיהּ רַב שִׁימִי לְרַב פָּפָּא, חֲדֵי גֵּט דְּדַעַת אַחֶרֶת – דעתו של הבעל, מַקְנָה אוֹתָהּ – את הגט לאשה, וְאַף על פִּי כֵּן אָמַר עוּלָּא (גיטין עז:) על הנאמר במשנה (שם עז.) 'הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצרה, הרי זו מגורשת', וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ אוֹ בְּצַד חֲצֵרָהּ שנזרק לשם הגט, מוכח מכאן שאפילו כשיש דעת אחרת מקנה, צריך שיהיה עומד בצד חצירו.

דוחה הגמרא: שַׁאנִי גֵּט – שונה דין קבלת הגט משאר קניינים, כיון דְּאִיתֵיהּ בְּעַל כָּרְחָהּ – שהאשה מקבלת את הגט אפילו נגד רצונה, ולכן צריכה להיות עומדת בצד חצירה כדי לזכות בו אף שדעת אחרת מקנה, ואין להוכיח מכאן לשאר קניינים שגם בהם כאשר דעת אחרת מקנה יצטרך הקונה לעמוד בצד חצירו.

רב ששת מקשה על תירוץ הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, וְלָאו – האם לא קָל וָחוֹמֶר הוּא, וּמַה גֵּט דְּאִיתֵיהּ בְּעַל כָּרְחָהּ – שאשה מקבלתו אפילו נגד רצונה, וקנין זה קל משאר הקניינים שאין צריך את הסכמת הקונה, ובכל זאת הדין שֶׁאִי עוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ וּבְצַד חֲצֵרָהּ אֵין – הרי היא זוכה בגט, אִי לֹא – ואם אינה עומדת בצד חצירה לֹא – אינה זוכה בגט, לפי שצריך קנין חצר חזק שהוא דווקא כשעומדת בצד החצר. מַתָּנָה דְּמַדַּעְתֵּיהּ – מתנה שאינה נקנית בקלות כגט, שהרי אין אדם זוכה בה נגד רצונו אלא מהסכמת דעתו, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שנאמר שיצטרכו בו קנין חזק והיינו שיעמוד בצד החצר ולא יזכה אם לא יעמוד בצד חצירו. וקשה על רב פפא שאומר שבמתנה שיש דעת אחרת מקנה אין צריך שיהיה עומד בצד חצירו.

רב אשי דוחה את הראיה מגט: אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי,

דין חָצֵר של אדם שזוכה בשבילו, אִיתְּרַבָּאי – למדוה חכמים (לעיל י:) מִשּׁוּם יָד – ממשמעות יד, שידו של אדם היא רשותו ולכן היא זוכה לאדם והוא הדין שחצירו שהיא רשותו שתזכה עבורו, וְאַף על פי כן לֹא גָּרְעָה מִשְּׁלִיחוּת – לא תהיה חצירו של אדם גרועה משלוחו, ולכן לְגַבֵּי גֵּט דְּחוֹב הוּא לָהּ – לאשה להתגרש, אֵין חָכָם לְאָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו – אין לְזַכּוֹת חפץ לאדם כשהוא לחובתו אלא מרצונו, לכן אין החצר יכולה לזכות לאשה את הגט מדין שליח כיון שהוא חוב, אלא מדין יד, ואמרו בגמרא (גיטין עז:) חצר כידה, מה ידה בסמוכה אף חצר בסמוכה, ומטעם זה צריכה האשה לעמוד בצד חצירה. אבל לְגַבֵּי לזכות בְּמַתָּנָה שהניחה אדם בחצירו, כיון דְּזָכוּת הִוא לוֹ, אינו צריך אדם לעמוד בצד חצירו, שהרי זָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, ולא תהיה החצר כשמצטרפת לה דעת נותן המתנה, גרועה משליח שזוכה לאדם שלא בפניו.

הגמרא חוזרת לדון במשנתינו: גּוּפָא – נאמר במשנתינו, רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר הַמְּצִיאָה וְכוּ' אחר צבי שבור, אחר גוזלות שלא פרחו, ואמר זכתה לי שדי, זכתה לו'. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מה שנאמר שזכה, וְהוּא שֶׁבעל השדה אם ירצה יוכל להיות רָץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן – ותופסן, קודם שיברחו משדהו. שאם הן יוכלו לברוח ממנו, לא זכה בהן.

רבי ירמיה מבאר הדין לגבי מתנה: בָּעֵי – שאל רַבִּי יִרְמְיָה, נתן צבי או גוזלות לחבירו בְּמַתָּנָה, והן נמצאות בחצר חבירו, הֵיאַךְ הדין, האם זוכה בהן אפילו אם כשירוץ לא יתפסן. קַבְּלָהּ מִינֵּיהּ – הסכים לו רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לרבי ירמיה שחילק ואמר שבמתנה זכה בהן אַף עַל פִּי שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מַגִּיעָן.

רבא מסתפק בדין קניין חפצים באויר רשותו של אדם: בָּעֵי – שאל רָבָא, זָרַק אדם אַרְנְקִי בְּפֶתַח זֶה של בית וְיָצָא בְּפֶתַח אַחֵר של אותו בית, והפקירו הזורק לכל הקודם לזכות בו, מַהוּ דינו של ארנק זה, האם זכה בו בעל הבית. האם דבר העומד בַּאֲוִיר שֶׁאֵין סוֹפוֹ לָנוּחַ באותו מקום, כְּמוֹנָּח דָּמֵי, וזכה בעל הבית בארנק שעבר באויר ביתו ככל חפץ הפקר שנופל בחצרו שקונהו, ואפילו אחר כך תפסו אדם אחר, אוֹ לֹא.

הגמרא רוצה לפשוט את ספיקו של רבא מסוגייתנו: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שרַב אַדָּא בַּר מַתְנָה אמר לְרָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שרָבִינָא אמר לְרָבָא, לָאו הֵיינוּ מַתְנִיתִין – האם אין מקרה כזה מופיע במשנתנו, שהרי שנינו במשנה רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר הַמְּצִיאָה ואמר זכתה לי שדי זכתה לו, וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהוּא שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן, וּבָעֵי – ושאל רַבִּי יִרְמְיָה בְּמַתָּנָה הֵיאַךְ, וְקַבְּלָהּ מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא שבְּמַתָּנָה אַף עַל פִּי שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מַגִּיעָן. ומוכח שקונה בחצירו גם דבר שאין יכול לתופסו ואין סופו לנוח.

רבא דוחה את הראיה: אָמַר לֵיהּ – רבא לאותו חכם שהביא לו ראיה זו, האם מחפץ המִתְגַּלְגֵּל על הארץ קָאָמְרַתְּ – אמרת להביא ראיה, שַׁאנִי חפץ הַמִּתְגַּלְגֵּל על הקרקע, כצבי וגוזלות שהולכים על הארץ, דְּכְמוּנָּח דָּמֵי, ולכן קונה אותו בחצר, ואין להוכיח לארנק החולף באויר בלבד.

משנה

משנתינו דנה בדין מציאת בניו אשתו ועבדיו של אדם, למי היא שייכת:

מְצִיאַת בָּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וכן מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, וכן מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ, חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. אבל מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים או מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, אפילו הם סמוכים על שולחנו, או מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן כְּתוּבָּה, חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן:

גמרא

שמואל מפרש מדוע מציאת בן קטן לאביו: אָמַר שְׁמוּאֵל, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חכמים מְצִיאַת קָטָן שייכת לְאָבִיו ולא לו, לפי שֶׁכְּשֶׁעָה שֶׁהקטן מוֹצְאָהּ – את המציאה, מָרִיצָהּ אֶצֶל אָבִיו – רץ ליתנה לאביו, וְאֵינוֹ מַאֲחֵר – ואינו משהה אותה בְּיָדוֹ לעצמו, והרי זה כאילו הגביהה בשביל אביו.

הגמרא מבררת את שיטת שמואל: לְמֵימְרָא – האם נאמר דְּסָבַר שְׁמוּאֵל, קָטָן לֵית לֵיהּ זְכִיָּה לְנַפְשֵׁיהּ מְדְּאוֹרַיְיתָא – אינו זוכה במציאה שמצא מן התורה אלא מדרבנן, ולכן אמר שחכמים שתקנו שהקטן יזכה במציאה, תיקנו שזכייתו תהיה לאביו, וְהָתַנְיָא בברייתא, בעל שדה הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לקצור את תבואתו, ומשלם את שכרו לפי ימים או שעות, יְלַקֵּט בָּנוֹ הקטן של הפועל אַחֲרָיו את מה שנושר לאביו בעת הקצירה, ואחר כך מביא לאביו מה שליקט. אבל אם שכרו לעבודה בקבלנות, שיקבל לְמֶחֱצָה או לְשֶׁלִּישׁ וְכן לְרִבֵּיעַ ממה שמלקט והשאר לבעל השדה, לֹא יְלַקֵּט בְּנוֹ של הפועל אַחֲרָיו, כיון שמה שמלקט בנו אחריו שייך לו, ומאחר שקיבל עבודה בקבלנות נחשב בעשיר שאסור לו לקחת לקט שכחה ופאה שהם מתנות עניים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם הפועל שכיר יום ובין אם הפועל עובד בקבלנות, יְלַקֵּט בְּנוֹ וְאִשְׁתּוֹ אַחֲרָיו – מותר לבנו ולאשתו ללקט אחריו. וְאָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. הגמרא מבררת את טעמו של רבי יוסי: אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא – מובן הדבר אם נאמר שרבי יוסי סובר שקָטָן אִית לֵיהּ זְכִיָּה לְנַפְשֵׁיהּ – שזוכה מן התורה במציאתו, לכן יכול הוא ללקט אחרי אביו, כִּי קָא מְלַקֵּט – כאשר הוא מלקט לְנַפְשֵׁיהּ קָא מְלַקֵּט – לעצמו הוא מלקט וזוכה בלקט לפי שהוא עני, וַאֲבוּהּ מֵינֵיהּ קָא זָכֵי – ואביו הפועל זוכה מהבן את מה שלקט, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שרבי יוסי סובר קָטָן לֵית לֵיהּ זְכִיָּה לְנַפְשֵׁיהּ נמצא שכִּי קָא מְלַקֵּט לְאָבִיו קָא מְלַקֵּט, והרי אֲבוּהּ עָשִׁיר הוּא, וקשה אַמַּאי – מדוע אמר שאִשְׁתּוֹ וּבְנוֹ מְלַקֵּט אַחֲרָיו. אלא ודאי שסובר שמן התורה הוא זוכה לעצמו, וכיון שהקטן עני הוא יכול ללקט, אף שאביו עשיר. ומעתה קשה איך שם פסק שמואל כרבי יוסי וכאן אמר שאינו זוכה מן התורה.

מתרצת הגמרא: שְׁמוּאֵל סְתָמָא דְּתַנָּא דִּידְהוּ קָאָמַר – שמואל מפרש את דעת התנא במשנה שקטן זוכה לאביו, ואכן לדעת התנא של משנתינו הקטן זוכה מיד לאביו, וְלֵיהּ לֹא סְבִירָא לֵיהּ – אבל שמואל עצמו אינו מסכים לסברא זו ולדעתו קטן זוכה במציאה לעצמו.

הגמרא מבררת את דעתו של רבי יוסי: וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי קָטָן אִית לֵיהּ זְכִיָּה מְדְּאוֹרַיְיתָא, וְהָתְנַן במשנה (גיטין נט:), מְצִיאַת חֶרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם גֵּזֶל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם, מציאה שמצאו חרש, שוטה או קטן אף שמן התורה אין להם קניין, תיקנו חכמים שיזכו במציאה שמצאו כדי שלא יבואו קרוביהם של הקטנים להתקוטט עם אותם שבאים להוציא המציאות מידם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מציאת חרש, שוטה או קטן, יש בהם גֵּזֶל גָּמוּר. וְאָמַר רַב חִסְדָּא בגמרא שם, שאין כוונת רבי יוסי לומר שהוא גזל גמור מן התורה עד שהעושה כן יעבור על לאו מהתורה ויהיה פסול לעדות, אלא גֵּזֶל גָּמוּר מִדְּבְרֵיהֶן של חכמים, נַפְקָא מִינָּהּ – והחילוק בין חכמים לרבי יוסי לגבי לְהוֹצִיאָהּ – את המציאה שנטלו מהקטנים בְּדָיְינִין – שלדעת רבי יוסי שהוא גזל גמור מדברים אפשר להוציאה מהנוטל בבית דין, ולדעת תנא קמא שהוא רק מפני דרכי שלום אי אפשר להוציאה הימנו בבית דין. ואילו לעיל הוכחנו שלדעת רבי יוסי קטן זוכה לעצמו מן התורה.

אביי מבאר את דברי רבי יוסי: אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, אכן רבי יוסי סובר כמו התנא במשנתינו שקטן אינו זוכה במציאתו אלא מדברי חכמים, והטעם שאף שהפועל נחשב כעשיר מותר לבנו ללקט אחריו, מפני שחכמים עָשְׂאוּהָ לשדה זו, כְּמִי שֶׁהָלְכוּ בָהּ נְמוּשׁוֹת, שמותר ללקוט בה, וכן כאן דַּעֲנִיִּים גּוּפַיְיהוּ מַסְחֵי דַּעֲתַיְיהוּ – העניים עצמם מסיחים את דעתם מלמצוא בשדה זו לקט, כיון שכְּבָרֵי העניים ואומרים לעצמם, הלא ודאי בְּרִיחָא דְּהֵיאַךְ מְלַקְּטֵי לֵיהּ – בניו של אדם זה מלקטים אחריו, ולכן מותר לבניו של הפועל ללקט אפילו הוא עשיר כיון שהרי זה כהפקר.

אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְנָה לְאַבַּיֵי, וְכִי מוּתָּר לְאָדָם לְהַרְבִּיץ אֲרִי בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ עֲנִיִּים וְיִבָּרְחוּ, הלא ודאי אסור לעשות כן, והלא מה שהעניים מתייאשים הוא רק מפני שהביא לשם את בנו, והרי זה שלא כדין שגרם להם להתייאש משדהו. אֶלָּא אָמַר רָבָא, הטעם שרבי יוסי סובר שמותר לבנו של הפועל ללקט אחריו הוא מפני שחכמים

גְּבֵי מַתָּנָה דְּיָכוֹל הוּא לוֹ יָכִין לוֹ לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ דְּאֵגֶן סְהָדֵי דְּנִיחָא לֵיהּ שְׁתְּהֵא שְׁלוּחוֹ הִלְכָךְ כִּי לֵיתֵיהּ בְּצַד חֲצַרוֹ דִּלְיֵבֵיא לִדְמוּיֵי לֵידָהּ דְּאִינָהּ סְמוּכָה לָהּ תִּיפּוֹק לָהּ זְכִיָּיתָהּ מִשְּׁלִיחוּתָהּ כִּי הֵיכִי דְּשִׁלּוּחוֹ זוֹכֶה לוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וּמִיהוּ גְּבֵי מְצִיאָה כִּי לֵיתֵיהּ בְּגַבָּהּ דְּלָא נָפְקָא זְכִיָּיתָהּ מִשּׁוּם יַד לֵיכָא לְרַבּוּיֵי מִשְּׁלִיחוּת דְּגַבֵּי שְׁלִיחוּת אֵיכָא דַּעַת הַשּׁוֹלֵחַ אוֹ דַּעַת שְׁלִיחַ אֲבָל חָצֵר לֵיכָא לֹא דַּעַת שׁוֹלֵחַ וְלֹא דַּעַת שְׁלִיחַ הִלְכָךְ בְּעִינַן דַּעַת אַחֶרֶת מִקָּנֶה אוֹתוֹ: וְרַק אַרְנָקִי. וְהִפְקִירוֹ לְכָל הָקוֹדֵם: שֶׁאֵין סוֹפוֹ לְנוּחַ. בְּתוֹךְ הָאֲוִיר: כְּמוֹנָהּ דָּמֵי. וְקָנָאוֹ בַּעַל הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן אוֹ לְאוֹ כְּמוֹנָהּ דָּמֵי לְהָכֵי בָּעֵי אֲוִיר שֶׁאֵין סוֹפוֹ לָנוּחַ בְּתוֹךְ הַבַּיִת כְּמוֹנָהּ דָּמֵי דְּאִילּוּ אֲוִיר שֶׁהֶיְהָ סוֹפוֹ לָנוּחַ בְּתוֹךְ הַבַּיִת פְּשִׁיטָא לָן דְּאֲפִילּוּ קָדַם אִישׁ אַחֵר וְקִלְטָהּ בְּתוֹךְ הָאֲוִיר לֹא קָנָה דִּמְשַׁנְבְּנָבְנָם לְאֲוִיר קָנָאוֹ בַּעַל הַבַּיִת דְּתָנֵן בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (דף עט.) הָיְתָה עוֹמֶדֶת בְּרֹאשׁ הַגַּג וְזָרַק לָהּ גֵּט בֵּינָיו שֶׁנִּכְנַס לְאֲוִיר הַגַּג הֲרֵי זוֹ מְגוֹרַשְׁת הוּא לְמַעְלָה וְהִיא לְמַטָּה בֵּינָיו שֶׁיָּצָא מִרְשׁוּת הַגַּג נִמְחַק אוֹ נִשְׁרַף הֲרֵי זוֹ מְגוֹרַשְׁת: וְאֵינוֹ מְנַיָּן. אִלְמָא מִתְגַּלְגְּלִים וְיוֹצְאִין הֵן וְאֵין סוֹפָן לָנוּחַ וְקָאָמַר דְּקָנָה לֵיהּ שְׁדֵהוּ: **מתני׳** מְצִיאַת בָּנָיו וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים כּוּ׳. בָּנוֹ קָטָן בִּגְמָרָא מְפָרֵשׁ מ״ט בִּתּוֹ הַקְּטַנָּה בְּכְתוּבוֹת (דף מו:) יְלִיפִינַן לָהּ מִקְּרָאֵי דִּקְטַנָּה וְאֵין נַעֲרָה כָּל שֶׁבֵּן נְעוּרֶיהָ לְאֲבִיהָ: מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים שֶׁלּוֹ. שֶׁהֲרֵי גּוּפוֹ קָנוּי לוֹ עוֹלָמִית כְּדִכְתִיב (ויקרא כה) וְהִתְנַחַלְתֶּם וגו׳: מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ. רִבָּנָן תַּקִּינוּ לֵיהּ מִשּׁוּם אֵיבָה: מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים. בִּגְמָרָא פָּרִיךְ לֹא יְהֵא אֶלָּא פּוֹעֵל דְּאָמְרִינַן לְעֵיל (דף י.) מְצִיאָתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת: **גמ׳** מַשְׁפִּי מַה אָמְרוּ מְצִיאַת קָטָן לְאָבִיו. בְּשִׁלְמָא בִּתּוֹ וְאִשְׁתּוֹ טַעְמָא מִפְּרַשׁ לְהוּ בְּמִקּוֹמָן בְּכִתּוּבוֹת אֶלָּא בְּנוֹ טַעְמָא מַאי: מִרְצָה אֲבָל אָבִיו. הִלְכָךְ בְּשָׁמְגִּבֵיהּ לְצוֹרְךְ אָבִיו הַגְּבִיהוּהָ: יִלְקַט בָּנוֹ אַחֲרָיו. מוּתָּר לִבְנוֹ שֶׁל פּוֹעֵל אִם עָנִי הוּא לְלַקּוֹט אַחַר אָבִיו אֶת לֶקֶט הַנּוֹשֵׁר אֲבָל אִם קִבֵּל הַפּוֹעֵל אֶת הַשָּׂדֶה לְמֻחְצָה לִשְׁלִישׁ וּלְרִבִיעַ עָשִׂיר הוּא וַהֲרֵי הוּא כְּבַעַל הַבַּיִת בְּשָׂדֶה זֶה וְלֹא יְלַקֵּט בָּנוֹ אַחֲרָיו לְפִי שֶׁלֶּקֶט בָּנוֹ לְאָבִיו: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ כּוּ׳. דְּאִם הָאֵב עָשִׁיר הַבֵּן עָנִי וְזוֹכֶה לְעַצְמוֹ: **טַעֲמָא** דְּתָנָא דִּידָךְ קַאֲמַר. מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ מְצִיאַת קָטָן לְאָבִיו: **ולי״ה לא ס״ל.** דְּמְצִיאַת קָטָן לְאָבִיו: מִדִּבְרֵיהֶם. מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם: **וְנַפְקָא מִינָּה.** מִדְּר׳ יוֹסֵי הָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּהַחֲמִירוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָן בְּגֵזֶל גָּמוּר לְהוֹצִיאוֹ בְּדִינִין וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא לֵית לֵיהּ זְכִיָּיה נִמְצָא אָבִיו גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי.** רִבִּי יוֹסֵי נְמֵי בְּתִנָּא דִידָךְ ס״ל דְּקָטָן לֵית לֵיהּ זְכִיָּיה וּגְבֵי לֶקֶט הֵיינוּ טַעַם דְּכֵיוָן דַּיֵּשׁ לוֹ לְפוֹעֵל זֶה בָּנִים וְאִשָּׁה עֲנִיִּים עִצְמָן מֵיְיאֲשֵׁי מִלֶּקֶט שֶׁלָּקֵט לְפִיכָךְ עֶשְׂאוּהָ בְּשָׂדֶה שֶׁהֲלְכוֹ בּוֹ הַנְּמוֹשׁוֹת דְּתָנֵן (פיאה פ״ח מ״א) מֵאֵימָתַי כָּל אָדָם מוּתָּרִין בְּלֶקֶט מְשֶׁיֵּלְכוּ בּוֹ הַנְּמוֹשׁוֹת לְקוֹטֵי בָּתֵּר לְקוֹטֵי דְּמַהֲדֵי שִׁעוּרָא מִשְּׁחָרוּ מִיְּיאֲשֵׁי מִלֶּקֶט וְהָכָא נְמֵי מִסְּחוּ דְּעָנִיִּים הוּא:

עשו

וְכִי מוּתָּר לְאָדָם לְהַרְבִּיץ אֲרִי בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֵי שֶׁיִּירְאוּ עֲנִיִּים וְיִבָּרְחוּ אֶלָּא אָמַר רָבָא

עשו

חָצֵר מִשּׁוּם יַד אִתַּרְבָּאי. וּלְכָךְ כִּי הֲוֵי דּוּמְיָא דְּיַד דְּהֵיינוּ כְּשֶׁהוּא בְּצַד חֲצֵרוֹ קוֹנֶה אֲפִילּוּ בְּע״כ אוֹ אֲפִילּוּ קְטַנָּה בְּיָדָהּ וּכְשֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לְחָצֵרָהּ דְּלָא הֲוֵי דּוּמְיָא דְּיָד לֹא תֵּימָא כִּי הֵיכִי דְּאֵין לוֹ דִּין יַד הֲכִי נַמִּי אֵין לוֹ דִּין שְׁלִיחוּת אֶלָּא לֹא גָּרַע מִשְּׁלִיחוּת וּבְמִידֵי דְּזִכּוּת כְּמוֹ מַתָּנָה קָנָה וַאֲפִילּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד בְּצַד חֲצֵרוֹ וַאֲפִילּוּ אֵינָהּ מְשֻׁתֶּמֶרֶת כְּמוֹ מְצִיאָה דְּאֵין דַּעַת אַחֶרֶת מְקַנָּה אוֹתָהּ בְּעִנְיָן מְשֻׁתֶּמֶרֶת וּבְגַו דְּחוֹב הוּא לֵהּ אֲפִילּוּ בְּמְשֻׁתֶּמֶרֶת אֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת דִּלְא עֲדִיפָא מִשְּׁלִיחוּת דְּאֵין חִבּוּר לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו:

וַיֵּצֵא בְּפֶתַח אַחֵר. ל״ג וְאַפְקְרֵיהּ דְּהָא חֲשִׁיב לֵיהּ דַּעַת אַחֶרֶת מְקַנָּה אוֹתוֹ דְּמֵייתֵי רְאָיָה מִמַּתָּנָה וְאִי אַפְקְרֵיהּ אִם כֵּן מֵיד כְּשֶׁיֵּצֵא הָאַרְנָקִי מִיָּדוֹ הָיָה הַפֶּקֶר וּבִשְׁעַת זְכִיָּיה לֵיכָא דַּעַת אַחֶרֶת אֶלָּא ל״ג וְאַפְקְרֵיהּ וּלְעוֹלָם הִיא שֶׁלּוֹ עַד שֶׁיִּזְכֶּה בָּהּ אַחֵר:

וְאָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרִבִּי יוֹסֵי. תֵּימַהּ דִּבְפ׳ כָּל הַגֵּט (גיטין דף ל. ושם ד״ה ניחדאה) לֹא בָּעֵי שְׁמוּאֵל לְאוּקְמֵי מַתְנִיתִין דְּהַמַּלְוֶה מְעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי (ולהיות מפרישׁ עליהן מחלקן) כְּרִבִּי יוֹסֵי דְּכִיחִידְאָה לֹא מוֹקַמִינַן וְהָכָא פְּסִיק לְהָלְכָה כְּמוֹתוֹ וְי״ל דְּדְוָקָא הָכָא גְּבֵי לֶקֶט כֵּיוָן דְּזוּזֵי מְהָאי טַעְמָא דְּמִסְתַּמָּא עֲנִיִּים גּוּפַיְיהוּ נִיחָא לְהוּ כוּ׳ וְהָא דְּאוּקְמֵי בְּפֶרֶק כָּל הַגֵּט (שם) כְּרִבִּי יוֹסֵי הֵיינוּ רִבִּי יוֹסֵי דְּפ׳ הַלּוֹקֵחַ עוֹבֵר פָּרָתוֹ (בכורות דף יח. ושם ד״ה עשו) דְּאָמַר כָּל שֶׁחֲלִיפִיפִין בְּיָד כֹּהֵן פְּטוּר מִן הַמְּתוּנוֹת וּמְפָרֵשׁ טַעְמָא בְּגִמָ׳ מִשּׁוּם דְּעָשׂוּ אֶת שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה כְּזוֹכֶה דְּהֲוֵי דּוּמְיָא דְּהַמַּלְוֶה מָעוֹת לַחֲלִיפִין בְּיָד כֹּהֵן דְּהֵיינוּ מְעוֹת וְעָשׂוּ כְּאִילּוּ זָכָה בְּמַעֲשֵׂר עַצְמוֹ וְהָא דְּקָרֵי לֵיהּ יְחִידְאָה אע״ג דְּבַבְכוֹרוֹת לֹא פְּלִיג אֶלָּא ר״מ מ״מ רַבָּנָן דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ הָכָא גְּבֵי לֶקֶט כ״ש דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ הָתָם גְּבֵי מְתָנוֹת:

אי אֲמַרְתְּ בְּשִׁלְמָא דְּאוֹרַיְיתָא. תֵּימַהּ מנ״ל דְּלֵיכָּא יוֹסֵי קָטָן זוֹכֶה מִן הַתּוֹרָה וְכֵן בְּסָמוּךְ דְּפָרִיךְ וְקָסָבַר רִבִּי יוֹסֵי מְצִיאַת קָטָן דְּאוֹרַיְיתָא וּמנ״ל דְּדִלְמָא אֵינָהּ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְאָבִיו לֹא זָכָה מִינַּיהּ כְּלָל וּלְהָכִי מַלֶּקֶט אַחֲרָיו וְי״ל דְּמִסְתַּמָּא לֹא פָּלִיג ר׳ יוֹסֵי אַכַּמָּה מִשְׁנַיּוֹת דְּפֵרְקִין וְדִפְרַק חַלּוֹן (עירובין דף עט: ושם) וְדִמְסֵכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פ״ד מ״ד) דְּמַיְיתֵי בְּפֶרֶק הַחֲבֵרִים (גיטין דף סה. ושם) דְּלִכּוּלְהוּ מִשְׁנַיּוֹת יֵד בֵּן בַּיִת אָבִיו וְא״ת וְנִיטְמָא לְעוֹלָם זְכֵי לְנַפְשֵׁיהּ מִדְּרַבָּנָן וּבְתַר הָכֵי זְכֵי אָבִיהּ מִינַּיהּ מִשּׁוּם אֵיבָה וּמִשּׁוּם הָכֵי מַלֶּקֶט וְי״ל דְּמִדְּרַבָּנָן אֵין סִבְרָא שֶׁיְּהֵא שְׁתֵּי זְכִיּוֹת שֶׁיִּזְכֶּה הַבֵּן קוֹדֶם וְאַח״כ יִזְכֶּה הָאָב מִמֶּנּוּ אֶלָּא אִי מִדְּרַבָּנָן הוּא בִּשְׁעַת זְכִיַּית הַבֵּן בָּא לוֹ זְכִיַּית הָאָב מִשּׁוּם דִּבְשַׁעַת הַגְבָּהָה לוֹקְחָהּ לְהַרְיצָהּ לְאָבִיו אֶלָּא וְדַאי זָכָה לְנַפְשֵׁיהּ מִדְּאוֹרַיְיתָא וְאָבִיהּ זָכָה מִינַּיהּ מִשּׁוּם אֵיבָה שֶׁמָּסוּר עַל שְׁלָחְנוֹ: **וַאֲבוּהַּ** עָשִׁיר הוּא. לְאוֹ דְּוָקָא עָשִׁיר אֶלָּא כְּלוֹמַר כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בְּשָׂדֶה חַיִּיב בְּלֶקֶט כִּדְדַרְשִׁינַן לְר״א פ״ק דְּגִיטִּין (דף יב. ושם) לֹא תִלְקֹט לְעָנְיֵי לְהַזְהִיר עָנְיֵי עַל שֶׁלּוֹ וּלְרַבָּנָן נְמֵי אוֹ נִפְקָא לֵהּ מִקְּרָא אַחֲרִינָא אוֹ תִּרְתֵּי ש״מ: **שְׁמוּאֵל** טַעְמָא דְּתָנָא דִּידָךְ קַאֲמַר. וְא״ת אַמַּאי לֹא אוֹקְמָהּ בְּטַעְמָא דִּידֵיהּ דְּסָבַר שְׁמוּאֵל דְּזָכֶה לְנַפְשֵׁיהּ מִדְּאוֹרַיְיתָא וּמִדְּרַבָּנָן אֲבוּהּ זָכֶה מִינַּיהּ מִשּׁוּם אֵיבָה וּכְרִבִּי יוֹסֵי וְי״ל דְּקָטָן מִמָּשׁ וְאע״פ שֶׁאֵינוֹ קָמוּךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ וְאִילּוּ הָיָה זוֹכֶה לְעַצְמוֹ מִן

הַתּוֹרָה לֹא הָיָה לָהֶם לְתִקֵּן שֶׁיִּזְכֶּה אָבִיו כֵּיוָן דְּלֵיכָא אֵיבָה שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ קָמוּךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ אֶלָּא וַדַּאי לֹא זָכֶה לְנַפְשֵׁיהּ כְּלָל אֶלָּא לְאָבִיו שֶׁבִּשְׁעַת הַגְבָּהָה מִגְּבִיהָה לְצוֹרְךְ אָבִיו:

רבי

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לֹא גָּדוֹל גָּדוֹל מִמָּש. מְפָרֵשׁ ר"ת כִּי הֵיכִי דְּפִלִיגִי הָכָא פְּלִיגִי נַמִי גַּבֵּי עֵירוּב דְּתָנַן בְּפ' חֲלוֹן (עירובין דף עט: ושם ד"ה ומוכה) וּמְוַכֶּה לָהֶם עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר הָכָא קָטָן מִמָּש הָתָם נַמִי גַּבֵּי עֵירוּב אֵינוֹ זוֹכֶה דְּיָדוֹ כְּיַד אָבִיו כֵּיוָן דִּמְצִיאָתוֹ לְאָבִיו ה"ה כָּל זְכִיּוֹתָיו לְאָבִיו וְאָמְתָּא הָעִבְרִיָּה אע"פ שֶׁהִיא קְטַנָּה זַכְיָא בְּעֵירוּבָהּ דִּמְצִיאָתָהּ אֵינָהּ לְאַדוֹנֶיהָ אַף עַל גַּב דִּשְׁמוּאֵל אִית לֵיהּ פֶּרֶק הַתַּקְבָּל (גיטין דף סד: ושם ד"ה אלא) קָטָן זוֹכֶה לְעַצְמוֹ וְאֵינוֹ זוֹכֶה לְאֲחֵרִים הָא מְשַׁמֵּשׁ הָתָם שֶׁאנִי שְׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת דְּרַבָּנָן וְהָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל פֶּרֶק מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ (עירובין דף מט. ושם: ד"ה וקטן) דְּעֵירוּב מְשׁוּם קִנְיָן וְרָבָא אָמַר מְשׁוּם דְּיָדָיו וְאָמַר אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ קָטָן הָא פַּ"ח הָתָם דְּאִית לֵיהּ בַּיִת לְקָטָן קָאָמַר וְלֹא כְּפַרֵּשׁ"י שֶׁפִּי' שֶׁאֵינוֹ גוֹבֶה הֶעְיָרוּב לְפִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה וְלֹ"ר דְּאָמַר לֹא גָּדוֹל גָּדוֹל מִמָּש ה"ה דְּגַבֵּי עֵירוּב נַמִי דְּקָנֵי וְאֵינוֹ קָמוּךְ עַל שׁוּלְחָן אָבִיו זוֹכֶה כְּאָמָּה הָעִבְרִיָּה וְגָדוֹל קָמוּךְ עַל שׁוּלְחָן אָבִיו אֵינוֹ זוֹכֶה וְצָרִיךְ לִיזְכּוֹת לוֹ וְשׁוּלְחָנוֹ שֶׁל אָבִיו לְזְכוּת הָעֵירוּב ע"י בְּנוֹ הַגָּדוֹל הַסָּמוּךְ לְשׁוּלְחָנוֹ דְּקִ"ל כְּרַבִּי יוֹחָנָן לְגַבֵּי שְׁמוּאֵל דְּאָמַר פֶּרֶק מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ (שם מז:) וְעַבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ מְצִיאָתָם לְעַצְמָם וְכֵן אע"ג דְּסָמוּכִין עַל שׁוּלְחָנוֹ מְצִיאָתָם לְעַצְמָם וְכֵן זוֹכִין בְּעֵירוּב וְלֹא הָוֵי יָדָם כְּיַד הָאָדוֹן דְּלֹא שַׁיְיךְ אֵיבָה אֶלָּא בִּבְנוֹ שֶׁדַּרְכּוֹ לְזוֹנוֹ תָּמִיד וְאִם לֹא יְפַרְנְסֶנּוּ אֲבִיו לֹא יְפַרְנְסֶנּוּ אַחֵר אֲבָל אָדָם אַחֵר מַעֲלִימָא סְמוּךְ עַל שׁוּלְחָנוֹ חֲבִירוֹ חָנֵם כְּגוֹן יָתוֹם וְכִיוֹצֵא בּוֹ אֵין סְבָרָא שֶׁתְּהֵא מְצִיאָתוֹ לְחֲבִירוֹ וְכ"ש עֶבֶד וְאִמָּה שֶׁבִּשְׂכַר טָרְחָם הֵם אוֹכְלִים וּבִתּוֹ אֲפִילּוּ נַעֲרָה וְאֵינָהּ סְמוּכָה עַל שׁוּלְחַן אֲבִיהָ מְצִיאָתָהּ לְאָבִיהָ כֵּיוָן דְּמִשּׁוּם אֵיבָה דְּאִי בָּעֵי מֵסַר לָהּ לְמִנּוּתָן וּמוּבְּה שְׁחִין כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק נַעֲרָה (כתובות דף מו ושם) וּדְלֹא כְּרַשׁ"י שֶׁפֵּרֵשׁ מִשּׁוּם דִּכְתִיב בְּנַעֲוּרֶיהָ דַּהֲוָה בְּהַפְרַת נְדָרִים הוּא דִּכְתִיב כַּדְּאִיתָא בְּפֶרֶק קָמָא דְּקִדּוּשִׁין (דף ג: ושם) וּפֶרֶק נַעֲרָה (שם מו:) וְאִשְׁתּוֹ דְּזָכְיָא בְּעֵירוּב אַף עַל גַּב דְּיָדָהּ כְּיַד בַּעְלָהּ מִזְּכֵי לָהּ בְּסוֹף נְדָרִים (דף פח:) דְּאִית לָהּ בַּיִת בְּאוֹתוֹ מְבוֹי דְּמִגּוֹ דְּזָכְיָא לְנַפְשַׁהּ זַכְיָא נַמִי לְאַחֲרִינֵי:

בְּמַגְבִּיהַּ מְצִיאָה עִם מְלַאכְתּוֹ. וְא"ת הָא דְּתָנֵיא בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף טז:) אָמְתָּא הָעִבְרִיָּה מְצִיאָתָהּ לְאָבִיהָ וּשְׁכַר מְלַאכְתָּהּ לְרִבָּהּ הָתָם מִתּוֹקְמָא אֲלִיבָּא דְּרַבָּא דְּאָם הִגְבִּיהָהּ עִם מְלַאכְתּוֹ לֵיכָּא שְׂכַר בְּטֵלָה וְאִם לֹא הִגְבִּיהָהּ עִם מְלַאכְתּוֹ א"כ מְצִיאָתָהּ לַאדוֹנֶיהָ וי"ל דְּהָתָם וְדַאי צָרִיךְ לְהַעֲמִיד בְּנוֹקֶבֶת מַרְגָּלִיּוֹת:

שֶׁשָּׁכְרוֹ לְקַט מְצִיאוֹת. וְה"פ דִּבְרֵייתָא בד"א בִּזְמַן שֶׁאָמַר לֵיהּ עֲשֵׂה עִמִּי בְּאוֹתוֹ עִנְיָן שֶׁהוּא כְּמוֹ נַפְשׁ עִמִּי הַיּוֹם אֲבָל אָמַר לֵיהּ עֲשֵׂה עִמִּי מְלַאכְתּוֹ שֶׁל מְצִיאוֹת כו':

מַאי בְּעֵיָא גַּבֵּיהּ. דְּהֵיכָא נַמִי אֵינָהּ יְכוֹלָה לְמִכּוֹר עַצְמָהּ אַחֲרֵי כֵּן כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי: **וְלֹא** לָזֶה עַד תּוֹשְׁרֵי. פֵּירוּשׁ וְעִתָּה רוֹצֶה לִלְוֹת בּוֹ שֵׁשׁ לוֹ טוֹרַח לְכְתּוֹב שְׁטָר אַחֵר וְגַם כִּדֵי לְהַרְוִיחַ פְּשִׁיטִי דְּסִפְרָא אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁכְּבָר לָזֶה בּוֹ סוֹדָר שֶׁנִּפְּל דְּא"כ מַאי מְשַׁנֵּי הָנֵי רִיעֵי לְפִי שֶׁנִּפַּל וְיֵשׁ הוֹכָחָה דְּמִשּׁוּם פְּסוּלוֹ לֹא נִזְהַר לִשּׁוֹמְרוֹ וְהָא לָזֶה בּוֹ כְּבָר וּפְשִׁיטָא שֶׁנִּזְהַר לִשּׁוֹמְרוֹ: **כּוֹתְבִין** שְׁטָר לְלָזֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְלָוֶה עִמּוֹ. וְלֵיכָא לְמֵימַר לְמַחֲזֵי לְשִׁקְרָא כְּמוֹ בְּאַשְׁרָתָא דְּדַיְינֵי דְּאִם כָּתְבוּ קוֹדֶם דְּנִתְחַזֵּי חֲתִימוֹת יְדֵי סָהֲדֵי פְּסוּלָה דְּהָכָא כֵּיוָן שֶׁהוּא כּוֹתֵב חוֹבָתוֹ לֹא שַׁיֵּיךְ מֶחֱזֵי כְּשִׁקְרָא:

אבי

עָשׂוּ שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה כְּזוֹכֶה מ"ט עֲנִיִּים גּוּפַיְיהוּ נִיחָא לְהוּ כִּי הֵיכִי דְּאָגְרוּ לְדִידְהוּ נִלְקוֹט בְּנֵייהוּ בַּתְרַייהוּ וּפְלִינָא דְּרַ' חִייָא בַּר אַבָּא דְּאָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לֹא גָּדוֹל גָּדוֹל מִמָּש וְלֹא קָטָן קָטָן מַמָּש אֶלָּא גָּדוֹל וְסָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִיו זֶהוּ קָטָן קָטָן וְאֵינוֹ סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִיו זֶהוּ גָּדוֹל: מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים הֲרֵי הוּא שֶׁל עַצְמָן: אַמַּאי לֹא יְהֵא אֶלָּא פּוֹעֵל וְתַנְיָא מְצִיאַת פּוֹעֵל לְעַצְמוֹ בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם עֲדוֹר עִמִּי הַיּוֹם אֲבָל אָמַר לוֹ עֲשֵׂה עִמִּי מְלַאכְתָּה הַיּוֹם מְצִיאָתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכָא בְּעֶבֶד נוֹקֵב מַרְגָּלִיּוֹת עַסְקִינַן שֶׁאֵין רַבּוֹ רוֹצֶה לְשַׁנּוֹתוֹ לְמְלָאכָה אַחֶרֶת רָבָא אָמַר בְּמִגְבִּיהַּ מְצִיאָה עִם מְלַאכְתּוֹ שֶׁשִּׁכְרוֹ לְקַט מְצִיאוֹת וְהֵיכִי דָּמֵי אִי דְּאָיְתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מַאי בַּעְיָא גַּבֵּיהּ וְאִי דְּלֹא אָיְתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אִי אִיתֵיהּ לְאָב דַּאֲבוּהָ הַוְיָא וְאִי דְּלֵית לֵיהּ לְאָב תֵּיפּוֹק בְּמִיתַת הָאָב דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אָמָה הָעִבְרִיָּה קוֹנָה עַצְמָהּ בְּמִיתַת הָאָב מֵרִשּׁוּת הָאָדוֹן מִקַּל וָחוֹמֶר וְלָאו אִיתּוֹתַב רֵישׁ לָקִישׁ נַיְיקָא מֵהָאי נַמִי תֵּיתֵיוֵי תִּיוּבְתָּא לֹא לְעוֹלָם דְּאִיתֵיהּ לָאָב וּמַאי הֲרֵי הֵן שֶׁלָּהֶן לַאֲפוּקֵי דְּרַבָּה: מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ: גֵּירְשָׁהּ פְּשִׁיטָא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן בְּמְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל כָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים מְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת בַּעֲלָהּ חַיָּיב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ טַעֲמָא מַאי אָמוּר מְגוֹרֶשֶׁת בַּעֲלָהּ חַיָּיב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ טַעֲמָא דְּמוּר אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּמִצִיאָתָהּ שְׁלָהּ דְּטַעֲמָא מַאי אָמוּר רַבָּנָן מְצִיאַת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ כִּי הֵיכִי דְּלֹא תֶּיהֱוֵי לָהּ אֵיכָה הָכָא אִית לָהּ אֵיכָה וְאֵיכָה: **מַתְנִי'** מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים לֹא יַחֲזִיר שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים יַחֲזִיר שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן יַחֲזִיר דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא יַחֲזִיר מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן: **גמ'** בְּמַאי עַסְקִינַן אִילֵימָא כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה כִּי יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים אַמַּאי לֹא יַחֲזִיר הָא מוֹדֶה וְאִי כְּשֶׁאֵין חַיָּיב מוֹדֶה כִּי אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים אַמַּאי יַחֲזִיר נְהִי דְּלֹא גָּבֵי מִמְּשַׁעְבְּדֵי מִבְּנֵי חֲרֵי מִגְבָּא גָּבֵי לְעוֹלָם כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה וְהָכָא הֵיינוּ טַעֲמָא דְּיַחֲישִׁינַן שֶׁמָּא כָּתַב לִלְוֹת בְּנֵיכֶן וְלֹא לָזֶה עַד תּוֹשְׁרֵי וְאָתֵי לְמִטְרַף לְקוּחוֹת שֶׁלֹּא כְּדִין אִי הָכִי כָּל שְׁטָרֵי דְּאִתּוּ לְקַמָּן נִיחוּשׁ לְהוּ הָכִי כָּל שְׁטָרֵי לֹא רֵיעֵי הָנֵי רֵיעֵי אֶלָּא הָא דְּתָנַן כּוֹתְבִין שְׁטָר לַלָּוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַלָּוֶה עִמּוֹ לְכַתְּחִילָּה הֵיכִי כַּתְבִינְהוּ נִיחוּשׁ שֶׁמָּא כָּתַב לִלְוֹת בְּנֵיכֶן וְלֹא לָזֶה עַד תּוֹשְׁרֵי וְאָתֵי לְמִטְרַף לְקוּחוֹת שֶׁלֹּא כְּדִין אָמַר רַב אַסִּי

בשטרי

עָשׂוּ חכמים את הקטן שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה – שאין לו זכיה לעצמו, שיהיה כאן כְּזוֹכֶה, שאמרו שיכול לזכות לעצמו, והפועל זוכה מיד בנו, מַאי טַעְמָא עשו כן, לפי שֶׁעֲנִיִּים גּוּפַיְיהוּ נִיחָא לְהוּ – נוח להם בתקנה זו ואינם מקפידים בכך, כִּי הֵיכִי דְּכִי אָתְרוּ לְדִידְהוּ – כדי שכאשר ישכרו אותם ללקוט בשדה, נִלְקוֹט בָּנֶיהוּ בַּתְרַיְיהוּ – ילקטו בניהם אחריהם את הלקט הנושר.

הגמרא מביאה דעה נוספת מדוע מציאת קטן לאביו: וּשְׁמוּאל שפירש את המשנה שמציאת קטן לאביו בקטן שאין לו זכייה, פְּלִיגָא – חולק אִדְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מה שאמרו במשנה שבנו גדול מציאתו לעצמו ובנו קטן מציאתו לאביו, לֹא הכוונה 'גָּדוֹל' גָּדוֹל מַמָּשׁ, וְלֹא הכוונה 'קָטָן' קָטָן מַמָּשׁ, אֶלָּא גָּדוֹל וְסָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִיו, שהוא מפרנסו, וְהוּ 'קָטָן', ומציאתו לאביו, קָטָן וְאֵינוֹ סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִיו, וְהוּ 'גָּדוֹל' ומציאתו לעצמו, והטעם משום איבה:

שנינו במשנתינו: מְצִיאַת עֲבָדָיו וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים חֲרֵי הוּא שֶׁל עַצְמָן: שואלת הגמרא: אַמַּאי, לֹא יְהֵא עבד זה או שפחה זו אֶלָּא כדין פּוֹעֵל הנשכר לעבודה, וְתַנְיָא בברייתא, מְצִיאַת פּוֹעֵל לְעַצְמוֹ, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ בעל הבית, נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם או עֲדוֹר עִמִּי הַיּוֹם, שהגבהת המציאה אינה מלאכה לצורך הבעל הבית לכן מציאת הפועל לעצמו. אֲבָל אם אָמַר לוֹ עֲשֵׂה עִמִּי מְלָאכָה הַיּוֹם ולא פירש לו לאיזה מלאכה הוא שוכרו, מְצִיאָתוֹ של הפועל שייכת לְבַעַל הַבַּיִת כיון שכל מה שהפועל עושה הרי הוא במלאכה שלצורכה נשכר לבעל הבית ובכלל זה מציאת מציאה זו שכאילו נשכר למוצאה עבור הבעל הבית. ומשמע מברייתא זו, שעבד או שפחה שאין מחויבים לאדונם למלאכה מסויימת אלא כל אשר ירצה אדונם כן יעשו, אם מצאו מציאה הרי היא שייכת לאדונם, ומדוע כתבה המשנה שמציאת עבד או שפחה שייכת לעצמם.

משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָכָא – במשנתינו, בְּעֶבֶד שמלאכתו להיות נוֹקֵב מַרְגָּלִיּוֹת עַסְקִינַן, שֶׁעבד זה אֵין רַבּוֹ רוֹצֶה לְשַׁנּוֹתוֹ לְמְלָאכָה אַחֶרֶת ואינו רוצה שיחפש מציאות עבורו, כי מציאה שדמיה מרובים מהשכר שהאדון מרויח מעבודת העבד אינה מצוייה, נמצא שכשהעבד מגביה את המציאה זכה בה לעצמו, וישלם לאדונו שכר ביטול מלאכתו.

תירוץ נוסף: רָבָא אָמַר, משנתינו בְּעבד שמַגְבִּיהַּ מְצִיאָה יחד עִם מְלַאכְתּוֹ עַסְקִינַן, שאין ביטול מלאכה באותה שעה, ולכן אינה שייכת לאדון כלל.

תירוץ נוסף: רַב פָּפָּא אָמַר שהבריייתא שאמרה מציאת פועל לבעל הבית נאמרה בְּגוֹן שֶׁשָּׂכָרוֹ בעל הבית לפועל לְלַקֵּט עבורו מְצִיאוֹת, וְהֵיכִי דָּמֵי – ואיך יתכן דבר זה, דְּאַקְפֵי אִנְמָא בְּכַוְורֵי – שצף הנהר על גדותיו ועמו עלו הדגים, וכשחזר הנהר לאחוריו נשארו הדגים על הקרקע ושכרו בעל הבית ללקטם, ואם מצא דגים או אפילו מציאה אחרת מציאתו לרבו, כי לכך נשכר, ללקט מציאות אלו. ומשנתינו עוסקת בסתם עבד ושפחה, שלא נשכרו בפירוש למלאכת ליקוט מציאות, ולכן מציאתם לעצמם:

הגמרא מבררת את דין המשנה ששפחה עברית מציאתה לעצמה: הַאי שִׁפְחָה הכתובה במשנה הֵיכִי דָּמֵי, אִי בשפחה דְּאִירְתֵי – שהביאה, שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, מַאי בָּעֲיָא גַּבֵּיהּ – מה היא עושה אצלו, והרי אמה עבריה יוצאת מאדונה כאשר היא מביאה סימנים. וְאִי דְּלֹא אֵירְתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, גם קשה, אִי אִירְתֵיהּ לְאָב – אם יש לה אב, דַּאֲבוּהָ חַיָּיא – הרי מציאה זו שייכת לאביה, וְאִי דְּלֵירְתֵיהּ לְאָב – ואם אין לה אב, שמת, תִּיפּוֹק – תצא לחירות בְּמִיתַת הָאָב, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, בגמרא (קדושין טז.) אָמָה הָעִבְרִיָּה (קנה) [קוֹנָה אֶת] עַצְמָהּ ומשתחררת ויוצאת בְּמִיתַת הָאָב [–כאשר האב מת] מֵרְשׁוּת הָאָדוֹן, שכן למדים מְקַל וָחוֹמֶר.

שואלת הגמרא על המקשן: וְלַאו אִיתּוֹתַב רֵישׁ לָקִישׁ ונדחו דבריו, ומדוע צריך להפריכם גם מכאן.

עונה הגמרא: כוונת המקשן היתה, שהאם נִיטָּא מֵהַאי נַמִּי תֵּיהֱוֵי תִּיוּבְתָּא – נאמר שגם ממשנה זו אפשר להפריך את דבריו, שאם יהיה מי שיתרץ את הקושיא משם עדיין יהיו דבריו נפרכים מסוגייתנו.

הגמרא מיישבת את הקושיא מסוגייתנו על ריש לקיש: לֹא, לריש לקיש אין המדובר במשנה בשפחה שמת אביה, שלְעוֹלָם מדובר דְּאִירְתֵיהּ לְאָב, וּמַאי שאמרו במשנה שמציאתם חֲרֵי הֵן שֶׁלָּהֶן והרי המציאה שייכת לאביה, יש לומר שכוונת המשנה לְאַפּוֹקֵי דְּרַבָּה – ללמד שהמציאה אינה שייכת לאדון, אבל באמת גם אינה של השפחה אלא של אביה:

שנינו במשנתינו: מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שגירשה אף על פי שלא נתן כתובה הרי הוא שלה:

שואלת הגמרא: אם מדובר כשגֵּירְשָׁהּ, פְּשִׁיטָא שמציאתה שלה, שהרי אינה אשתו.

מבארת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּמְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת – שספק אם היא מגורשת, כגון זרק לה גט ברשות הרבים ונפל הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים על אשה בהלכות גיטין, שהיא מְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת, בְּעָלָהּ של אשה זו חַייָב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ, שכיון שהיא מעוכבת להינשא בגללו חייב לזון אותה, והמשנה מחדשת שאף על פי שחייב במזונותיה מכל מקום מציאתה לעצמה, משום שמַּעֲמָא מַאי אָמוּר רַבָּנָן – מה הטעם שאמרו חכמים מְצִיאַת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, כִּי הֵיכִי דְּלֹא תֵּיהֱוֵי לָהּ אֵיבָה שלא תהיה שנאה בינה לבין בעלה בראותו שאף שהוא מפרנסה איננה נותנת לו את מציאותיה, וְהָכָא – באשה שבעלה גירש אותה, אף שספק אם חלו הגירושין, מכל מקום אִית לָהּ אֵיבָה וְאִיבָּה – יש כבר ממילא שנאה גדולה ביניהם ולכן לא תיקנו שמציאתה לבעלה, ודינה שמציאתה לעצמה:

משנה

משנתינו ממשיכה לעסוק בדיני מציאת אבידה, ודנה בדין מציאת שטרי חוב:

מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב, שיש בהם חיוב השבה מחמת שיש בהם סימן, אבל אין המוצא יודע האם מן המלוה נפל קודם הפירעון או מן הלוה נפל לאחר הפירעון, אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים – אם נכתב בשטר שהלוה משעבד את נכסיו למלוה לצורך פירעון החוב, לֹא יַחֲזִיר את השטר למלוה משום שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן – בית דין גובים את החוב מקרקעות הלקוחות, ויש לחוש שמא יש פסול בשטר ויגבו בית דין את הקרקע שלא כדין. אבל אם אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים, יַחֲזִיר למלוה משום שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא יַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן, כיון שחכמים סוברים ש'אחריות טעות סופר', שאף אם לא נכתב השעבוד בשטר הרי זו מחמת טעות הסופר בלבד אמנם ניתן לגבות בו מנכסיהם, וכיון שנאבד השטר יש לחוש שיש בו פסול והוא אינו ראוי להגבות את הקרקעות:

גמרא

הגמרא מפרשת את דעת רבי מאיר. שואלת הגמרא: בְּמַאי עָסְקִינַן – באיזה אופן דיבר, אִילֵימָא בְּשֶׁהַחַיָּיב, הלוה, מוֹדֶה שהוא חייב למלוה ועדיין לא פרע את חובו, אם כן, גם כִּי [–כאשר] יֵשׁ בָּהֶן בשטרות אַחֲרָיוּת נְכָסִים, אַמַּאי לֹא יַחֲזִיר למלוה שאיבדם, הָא – הרי הלוה מוֹדֶה שעדיין לא פרע את ההלוואה וכי החוב עומד בעינו והשטר נפל מהמלוה, וממילא הגבייה מהלקוחות היא כדין. וְאִי – ואם נעמיד את המשנה בְּשֶׁאֵין חַיָּיב מוֹדֶה בחובו אלא טוען שפרע את ההלוואה, אם כן גם כִּי [–כאשר] אֵין בָּהֶן – בשטרות אַחֲרָיוּת נְכָסִים אַמַּאי יַחֲזִיר, נְהִי דְּלֹא גָּבֵי מִמְּשַׁעְבְּדֵי, מִבְּנֵי חֲרֵי מִגְבָּא גָּבֵי – אמנם על ידי השטר אין גובים מנכסים המשועבדים שנמכרו ואין חשש שנגבה מהלקוחות שלא כדין, אבל עדיין גובים מנכסים

המשך בעמוד נ

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ב מִי שֶׁמִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּת[ד] צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת שֶׁבֵּין שֶׁשִּׁבְיאַת הַנְּשָׁמָה יְתֵירָה בְּלֵיל שַׁבָּת אֵינָהּ הוֹלֶכֶת עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[ה].

וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁבָּת יִתְבָּאֵר בְּסִימָן תרכ"ד[11]:

חלק ב סימן רצז דין בשמים להבדלה סעיף ב

ביאורי הלכה

ד] **שמתענה בשבת** - כגון מי שהאכילה מזיקה או מצערת אותו, או תענית חלום[8].

ה] **מוצאי שבת** - גם אָבֵל בתוך שבעת ימי האבלות מברך על הבשמים[9], וכן מחלל שבת שהתעורר בתשובה במוצאי שבת, מבדיל ומברך על הבשמים[10].

ציונים והוספות

8) כדלעיל סי' רפח ס"ב-ג.

9) ראה ברכ"י ס"ק ב, וכן הוא מנהגנו (וראה לעיל שלמנהגנו האבל אומר אפילו הפסוקים שקודם הבדלה).

10) נשמה יתירה מאירה אצל כל איש ישראל (ראה תורת חיים שם), וראה תניא פרק מו: שאף בנפש בור ועם הארץ גמור מאיר אור קדושת שבת ויום טוב.
אלא שכמובן ישנו חילוק בדרגת הגילוי והרגשתו, ובאור התורה (בשלח ע' תרנה-תרנו) מבאר שגילוי הנשמה היתירה בגוף (ביטול לאלקות בבחי' ראיה) דווקא למי שטרח בערב שבת.

11) סעיף ג: אבל אם חל יום הכיפורים בשבת מברכין על הבשמים כמו בכל מוצאי שבת.
לפי המבואר כאן משמע שביום הכיפורים שחל בשבת אין הנפש דואבת (כיון שכשאין אכילה גשמית, השפעת הנשמה יתירה לא נרגשת ופועלת בגוף), ומכל־מקום מברכים על הבשמים מטעמים אחרים (ראה ב"י שם).
ובמוצאי שבת שחל בו תשעה באב אין מברכין על הבשמים גם אם הוא חולה שמבדיל ואוכל.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

ה כלב ותרנגול דינם שוה לעכבר שאין דרכם לפרר.

אבל אם תינוק נכנס לבית בדוק וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטל דכיון שמיד נכנס אחריו ומצא פירורין הרי רגלים לדבר שאכלו התינוק ואלו הפירורין הן שנפלו ממנו בשעת אכילה שדרך התינוק לפרר ויש אומרים שאם אין בפרורין כדי כל הככר צריך לחזור ולבדוק אם הוא תינוק שאין בו דעת מפני שאין דרך התינוק לאכול אלא לפרר (אבל אם הוא תינוק שיש בו דעת ישאלנו ואם אומר שאכל נאמן ועל־דרך שנתבאר בסי' תל"ז) ויש להחמיר כדבריהם אם לא ביטל שיש כאן ספק איסור של תורה אבל אם כבר ביטל או שעדיין יכול לבטל יש לסמוך על סברא הראשונה שהיא עיקר:

ו אם נכנס עכבר לבית בדוק וככר בפיו ויצא עכבר משם וככר בפיו אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטל ואינו יכול עוד לבטל דכיון שראינו עכבר נכנס עם ככר ועכבר יצא עם ככר הרי רגלים לדבר שהראשון שנכנס הוא האחרון שיצא:

ז אבל אם היה הראשון שחור והאחרון לבן צריך לחזור ולבדוק אפילו כבר ביטלו ואין תולין לומר שהאחרון חטף הככר מפי הראשון ויצא ואין דרך העכברים ליטול זה מזה כלום:

ח וכן אם עכבר נכנס לבית בדוק וככר בפיו ויצאת משם חולדה וככר בפיה צריך לחזור ולבדוק אפילו אם כבר ביטלו ואין תולין לומר שהחולדה חטפה הככר מפי העכבר שאם היה הדבר כן גם העכבר עצמו היה נמצא בפי החולדה:

ט ואם יצאת משם חולדה ובפיה ככר מכאן ועכבר מכאן הרי הדבר ספק שיש סברא לומר שזהו ככר אחר שאם היה הראשון שהיה בפי העכבר שנטלתו חולדה עם הככר שבפיה היה לו להככר להמצא בפי העכבר והעכבר בפי החולדה או אפשר שזהו ככר הראשון שהיה בפי העכבר ומה שלא נמצא עכשיו בפי העכבר הוא מחמת אימת החולדה על העכבר נפל הככר מפיו ונטלתו החולדה עם גוף העכבר לפיכך אם כבר ביטלו או שיכול עדיין לבטלו אין צריך לחזור ולבדוק שכל ספק דברי סופרים להקל אבל אם לא ביטלו ואינו יכול עוד לבטלו צריך לחזור ולבדוק.

אפילו אם היה ככר קטן מאד אין תולין לומר שאכלו עכבר לפי שכל ספק של תורה הולכין בו להחמיר ואין כאן ב' ספיקות להקל שספק הראשון הוא שמא זה הככר שהוציאה החולדה הוא ככר הראשון שהכניס העכבר ונמצא שאין כאן עוד חמץ בבית זה וספק השני הוא שמא אכל העכבר את ככר הראשון ולא נשתייר ממנו כלום ונמצאת שאין כאן עוד

חמץ בבית זה והרי ב׳ הספיקות הן שם אחד שמא אין כאן עוד חמץ בבית זה ואין ספק אחד מוסיף על חבירו כלום ולכך אינם נידונים כספק ספיקא ולא אמרו שספק אכילת העכבר נחשב לספק שני להיות נידון כספק ספיקא אלא כשספק הראשון הוא שמא לא נכנס מעולם חמץ לחדר זה אחר שנבדק ואם תמצא לומר נכנס שמא נאכל כולו ולא נשתייר ממנו כלום שב׳ ספיקות הללו הן שמות מחולקים ספק אחד שמא לא נכנס חמץ לכאן וספק שני שמא לא נשאר כאן חמץ מה שאין כן כשבודאי נכנס לכאן חמץ אחר הבדיקה אלא שיש ב׳ ספיקות בהוצאת החמץ מכאן אינן נחשבים אלא לספק אחד דמה לי שנאכל החמץ ולא נשאר ממנו כלום בבית זה או שהוציאתו החולדה ולא נשאר ממנו כלום בבית זה הרי הכל ספק אחד וכן כל כיוצא בזה כמו שיתבאר בסי׳ תל״ט:

ו נחש שנכנס לבית בדוק וככר בפיו אין צריך לשכור חבר להוציא הככר מפיו אם כבר ביטלו או שיכול עדיין לבטלו שאז אין צריך לבערו אלא מדברי סופרים ולא הטריחוהו חכמים להוציא ממון על כך כיון שאפשר שיאכל הנחש את כל הככר או שיוציאנו מבית זה:

יא כזית חמץ שהוא מונח בתוך הבית למעלה על הקורה אף על פי שכבר ביטלו מחייבין אותו להביא סולם להורידו בליל י״ד מפני שלפעמים יפול מהקורה ושמא ישכח ויאכלנו אבל אם היה חמץ בבור בין שיש בו מים ובין שאין בו אם אין דרך לירד בתוכו להשתמש בו כל השנה אין חוששין שמא ירד לתוכו בפסח ויאכל מהחמץ לפיכך אין מטריחין אותו להביא סולם להעלות החמץ משם אלא מבטלו ודיו:

יב במה דברים אמורים כשהניח חמץ בבור על דעת לפנותו משם קודם הפסח או שנפל מאליו אבל אסור להטמין שם חמץ על דעת שישאר שם עד אחר הפסח אפילו ביטלו.

ואם הטמינו שם אין מועיל לו כלום וצריך להוציאו ולבערו בי״ד אפילו אם הטמינו שם קודם ל׳ יום לפני הפסח, עיין סימן תל״ו:

חלק ב סימן תלח עכבר שנכנס למקום בדוק וככר בפיו:

א תשעה צבורים של מצה ואחד של חמץ שהיו מונחים לפנינו ובא עכבר ונטל מהם ככר אחד בפנינו ולא ידענו אם חמץ נטל או מצה נטל ונכנס לבית בפנינו צריך לחזור ולבדוק ואין אומרים כל דפריש מרובא פריש ומצה נטל דכיון שראינו שנטלו א״כ נולד לנו הספק על ככר זה אם הוא חמץ או מצה כשהיה עדיין במקום קביעות החמץ והמצה דהיינו בשעה שנטל העכבר וכל הקבוע דינו כמחצה על מחצה כמו שדרשו חכמים ממדרש הפסוקים.

ואפילו אם כבר ביטל כל חמצו שאין כאן אלא ספק דברי סופרים ואפילו אם הככר שנטל העכבר היה קטן שיש לתלות שאכלו העכבר והרי יש כאן ב׳ ספיקות להקל והיה לנו להקל אף אם לא ביטל אף על פי כן החמירו חכמים כאן אף אם ביטל לפי שלא הקילו חכמים בספק אחד אם ביטל ובב׳ ספיקות אם לא ביטל אלא בבית שהוא עומד בחזקת בדוק שמעמידין אותו בחזקתו ולא הטריחוהו לחזור ולבודקו פעם ב׳ אבל כל חדר שלא נבדק אע״פ שיש כמה ספיקות לפוטרו מן הבדיקה אין זה מועיל כלום שכך הוא עיקר תקנת הבדיקה לבדוק אפילו במקומות שאין בהם חמץ ברור אלא ספק וספק ספיקות כמו שנתבאר בסי׳ תל״ג ובית זה כיון שראינו שהכניס עכבר ככר לתוכו הרי הוא עומד בחזקת שאינו בדוק שאף שככר זה הוא ספק חמץ ספק מצה, מכל־מקום כיון שבודאי נכנס ככר זה שהוא ספק חמץ לבית זה אחר בדיקתו הרי נגרעה חזקת בדיקתו והספק שהוא מצה והספק שאכלו העכבר אינם מועילים כלום שכך היא תקנת חכמים לבדוק בכל מקום שאינו בחזקת בדוק אע״פ שיש בו כמה ספיקות להקל.

ויש חולקין על זה ואומרים שאם הככר היה קטן בענין שיש לתלות שאכלו העכבר או שיאכלנו עדיין עד שיגיע זמן הביעור אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטלו כיון שיש כאן ב׳ ספיקות להקל שמא מצה נטל ושמא אכלו כולו ויש לסמוך על דבריהם אם כבר ביטל או שיכול עדיין לבטל שאז הבדיקה אינה אלא מדברי סופרים ובדברי סופרים הלך אחר המיקל:

ב ואם פירש הככר ממקום קביעתו שלא בפנינו ומשם נטלו העכבר בפנינו ונכנס לבית בדוק כיון שנולד הספק על ככר זה אם הוא חמץ או מצה לאחר שפירש ממקום קביעות החמץ והמצה שהרי פירש שלא בפנינו הרי אנו הולכין אחר הרוב דכל דפריש מרובא פריש ומצה הוא ולפיכך אפילו לא ביטל וכבר הגיע שעה ששית ואינו יכול לבטל אף על פי כן אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם הככר הוא גדול:

ג וכן אם נתערבו הצבורים במקום קביעותם אפילו נטל עכבר מהם בפנינו אין צריך לחזור ולבדוק שאין זה נקרא קבוע כיון שאין החמץ עומד בפני עצמו אלא הוא מעורב עם המצה:

ד שני צבורים אחד של חמץ ואחד של מצה ושני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק ובאו שני עכברים זה נטל חמץ וזה נטל מצה וכל אחד נכנס לבית אחד ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנטל חמץ אם כבר ביטלו או שיכולים עדיין לבטל שאין כאן אלא ספק דברי סופרים או שהוא ככר קטן שיש כאן ב׳ ספיקות להקל אין צריך לחזור ולבדוק ואף על פי שבשעה שנכנס כל ככר לבית אחד נולד לו הספק על כל ככר אם הוא חמץ או מצה וא״כ הרי ידוע לנו שלכל בית נכנס ככר ספק חמץ אף על פי כן אין הבית עומד בחזקת שאינו בדוק ולא נגרעה חזקת בדיקתו על ידי ספק חמץ שנכנס לתוכו אלא אם כן נולד לו הספק כשהיה הככר במקום שקבוע שם חמץ ודאי שהספק הנולד במקום קביעת החמץ כיון שהחמירה בו תורה שלא לילך בו אחר הרוב שאף שהרוב הוא מצה אף על פי כן נידון כמחצה על מחצה החמירו בו חכמים גם כן ואמרו שספק זה מגרע חזקת בדיקת הבית אבל שאר ספיקות שלא נולדו במקום

שקבוע שם חמץ ודאי לא החמירו בהם חכמים כל כך שיוציא הבית מחזקת בדיקתו:

ה שני בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ ובא עכבר ונטל ואין ידוע לאיזה בית נכנס אם הבתים הן של שני בני אדם ובאין לשאול זה אחר זה שניהם אין צריכין לחזור ולבדוק אם ביטלום או יכולין לבטל וכל אחד יכול לתלות החמץ בבית חבירו.

אבל אם לא ביטלו ואינן יכולין עוד לבטלו שניהם צריכין לחזור ולבדוק אפילו אם היה ככר קטן ואין כאן ב' ספיקות להקל לפי שספק זה שמא לא נכנס לבית זה או שמא לא נכנס לבית זה אינו נחשב לספק כלל מן התורה שבודאי נכנס לאחד מהן וכיון שאינו ידוע איזהו שניהם צריכין בדיקה דהי מנייהו מפקת ואף שבאו לשאול זה אחר זה אין זה מועיל כלום מן התורה אלא אם כן ביטלו שאז אין צריך לבדוק אלא מדברי סופרים וחכמים הקילו בספק דבריהם ואמרו שאם באו לשאול זה אחר זה כיון שאפשר לומר לכל אחד שהוא אין צריך לבדוק לפי שהחמץ הוא בבית חבירו אומרים כן אבל אם באו לשאול בבת אחת או שאחד מהם שואל עליו ועל בית חבירו כיון שאי אפשר לומר להם ששניהם אין צריכין לבדוק שהרי בבית אחד יש ודאי חמץ אם כן שניהם צריכין לחזור ולבדוק דהי מנייהו מפקת:

ו עכבר שנכנס לבית ונכנס אחריו ובדק יפה ככל הלכות בדיקה ולא מצא כלום אפילו לא ביטל אין צריך לחזור ולבדוק כיון שלא מצאו ודאי אכלו העכבר או גררו למקום שאין יכול להתגלות משם ולא יבא לאכלו בפסח.

ואם בדק קצת הבית ומצא ככר אין צריך לחזור ולבדוק שאר הבית אם ביטל או שיכול עדיין לבטל שאנו תולין לומר שזהו הככר שנטל העכבר אבל אם הגיע שעה ששית יש להחמיר ולבדוק כיון שאינו יכול לבטל הרי הוא ספק של תורה ואפילו אם היה ככר קטן אין כאן ב' ספיקות להקל מטעם שנתבאר בסימן תל"ח:

ז אם הניח עשרה ככרות חמץ קשורים ומצא ט' ואינו מכיר אם הן הככרות שהניח צריך לבדוק כל הבית או עד שימצא עשרה ככרות לפי שאנו אומרים מה שהניח נטלו קטנים או עכברים שאי אפשר להם להתיר הקשר ולפיכך אפילו ביטל צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא עשרה ככרות אבל אם לא היו קשורים יחד אין צריך לבדוק אלא עד שימצא ככר אחד אם ביטל או שיכול לבטל:

ח אבל אם הניח תשע ומצא עשר אפילו לא היו קשורין צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא עוד תשע ככרות אפילו ככר ביטל כל התשע ככרות שהניח לפי שאי אפשר לתלות להקל ולומר שהן הן התשע ככרות הראשונים וככר העשירי הביא איש אחר והניחו כאן שאין דרך בני אדם להניח ככרותיהם אצל ככרי חבריהם אלא מיחדים להם מקום לעצמן שלא יתערבו לפיכך אנו אומרים שבא איש אחר שהיו בידו עשרה ככרות והניחן כאן שלא היה מונח כאן כלום כי הט' הראשונים כבר לקחו מכאן שגררום קטנים או עכברים ולכך צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא עוד תשעה ככרות:

ט הניח ככרות בזוית זו ומצא בזוית אחרת צריך לחזור ולבדוק כל הבית שמא אלו אחרים הן כיון שמצאן במקום אחר והראשונים נטלום קטנים או עכברים והניחום במקום אחר באותו הבית במה דברים אמורים כשאינו יודע מנין הככרות שהניח אבל אם יודע מנין הככרות ומצא בזוית אחרת כמנין שהניח אין צריך לבדוק אם ביטל או שיכול עדיין לבטל כיון שהבדיקה אינה אלא מדברי סופרים אנו תולין להקל שמן הסתם הן הן הככרות שהניח כיון שהן שוין במנינם:

חלק ב סימן תלט דין מי שבדק ולא מצא מספר ככרות שהניח:

א כתוב בתורה לא יראה לך חמץ יכול אם טמן אותו בבור עד שאינו נראה או שהפקיד אותו ביד נכרי לא יהיה עובר עליו שהרי אינו נראה לו כל ימי הפסח תלמוד לומר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם אפילו הטמינו או הפקידו בין ביד נכרי בין ביד ישראל אפילו אם הנפקד קיבל עליו אחריות שאם יגנב או יאבד ממנו יתחייב לשלם לו דמי חמצו ונמצא שהנפקד עובר עליו בבל יראה כמו שיתבאר אף על פי כן עובר עליו גם המפקיד בבל יראה ובל ימצא כיון שגוף החמץ הוא שלו ואע"פ שנאמר לא ימצא בבתיכם וחמץ זה אינו בביתו, מכל־מקום כיון שהנפקד קיבל הפקדון מדעתו ונותן לו רשות להניחו בתוך ביתו הרי השאיל להמפקיד את המקום שהחמץ מונח עליו והרי מקום זה קנוי להמפקיד לפיכך עובר הוא על החמץ המונח שם כאילו היה מונח בביתו שהוא דר בו שהרי אמרה תורה לא יראה לך שאור בכל גבולך כל מקום שהוא גבולו אע"פ שאינו ביתו שהוא דר בו.

אבל מי שהטמין חמצו בחצירו של חבירו שלא מדעתו שלא השאיל לו חבירו מקום בחצירו להניח שם חמצו אינו עובר עליו מן התורה כיון שאינו מונח לא בביתו ולא ברשותו של בעל החמץ.

ומכל־מקום מדברי סופרים חייב לבערו או למכרו לאינו יהודי בערב פסח קודם שעה ששית כיון שגוף החמץ הוא שלו אלא שאינו מונח ברשותו ואם לא מכרו עד שהגיע שעה ששית חייב לבערו מן העולם לגמרי וכל רגע ורגע שאינו מבערו הוא עובר עליו בבל ימצא מדברי סופרים ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי חמץ זה אסור באכילה ובהנאה לכל אדם מישראל כדין חמץ שעבר עליו הפסח בבית ישראל:

חלק ב סימן תמ דין חמצו של נכרי שהופקד אצל ישראל:

תורה אור

אהבת וצמאון הנשמה להדבק בהקב"ה עצמו ולא להסתפק בהשגת חכמת התורה

אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו.

[לאחר שביאר רבינו בפרקים הקודמים את תחילת הכתוב "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה", מוסיף ומבאר בפרק זה את המשך הכתוב - "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו".

הפירוש הפשוט בכתוב הוא שאף איש מישראל לא יוותר על אהבתו לה' ולא יחליפנה בשום דבר בעולם, אפילו אם יתנו לו "כל הון ביתו" (כל ממון שבעולם); אך לפי הביאור הפנימי כוונת הכתוב היא להפליג את אהבת וצמאון הנשמה הקדושה להידבק בה', שאינה רוצה להחליף אהבה זו תמורת שום מדריגה רוחנית, אפילו תמורת גילוי זיו והארה מאלקות, כי רצונה להידבק אך ורק בהקב"ה ממש.

וזהו שהולך ומבאר:]

כי הנה מבואר למעלה איך שמים רבים שהם טרדות הפרנסה, ונהרות שהם המחשבות בעניני גשמיים - שנקראו בשם נהרות דניידי ואזלי, מה־שאין־כן מים הם מכונסים ועומדים.

בכתוב נאמר "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ונהרות לא ישטפוה", ונתבאר בפרקים הקודמים שהכוונה לטרדות הפרנסה שהם בבחינת מים רבים ובבחינת נהרות.

ומוסיף רבינו כאן, ששני הפרטים שבכתוב - "מים רבים" ו"נהרות" - הם כנגד שני אופנים שונים בטרדות הפרנסה: "מים רבים" - הם היגיעות והטרדות עצמן, שהאדם טרוד בפועל בעסק הפרנסה, והן בדוגמת "מי הים" המכונסים ועומדים במקום אחד; ו"נהרות" - הם המחשבות והדאגות המשוטטות במוח האדם הלוך ושוב ומבלבלות אותו, והן בדוגמת הנהרות שהן "נידי ואזלי" (מתנענעים והולכים) - ואינן עומדין במקום אחד.

ליתר ביאור:

טרדות הפרנסה בכלל נקראו "מים רבים", כי הנפש מתקשרת בטרדות רבות ועמוקות כעומק הים, העולות ומתגברות על נפשו, כאדם הטובע בים ואינו יכול לעלות מן המים; וענין "נהרות" ד"ניידי ואזלי" הן הטרדות הבאות מחמת התגברות עומק המחשבה והתחכמות יתירה בחידוש ועיון למצוא תחבולות כדי להשיג פרנסה לנפשו, שעל־ידי־זה נפש האדם טרודה ומסתפקת תמיד האם לעשות כך או כך, ובכל "הסכם" שנחלט בדעתו ניזוז לזה בכל נפשו וגופו, ואח"כ כשנופלת במחשבתו לעשות אחרת ניזוז לצד אחר, עד שמתטלטל מצד אל צד כל העת.

וכל זה לא יוכלו לכבות את האהבה.

וזהו שהכתוב מפליג את האהבה לה' שבכל אחד ואחד מישראל - שהיא מוטבעת ומושרשת כל כך בעומק נפשו, עד שאפילו הטרדות הרבות ("מים רבים") והמחשבות המבלבלות ("נהרות") בעניני עולם הזה אינם יכולים לבטל ("לכבות") אש אהבה זו.

ואדרבה, בהם ועל ידם דוקא תבא לבחינת האהבה היותר גדולה, היינו בחינת בכל מאדך הנ"ל.

לא זו בלבד שאינם יכולים לכבות ולבטל את אהבת הנשמה לה', אלא אדרבה, דוקא על־ידי ה"מים רבים" וה"נהרות" הללו באה הנשמה לבחינת אהבה בלתי מוגבלת לה', בבחינת "בכל מאדך".

ולזה אומר אחר־כך אם יתן איש את כל הון ביתו כו' [בוז יבוזו לו].

וזה הפירוש בהמשך הכתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו בוז יבוזו לו":

כאשר הנשמה הקדושה מגעת לאהבה בלתי מוגבלת לה', בבחינת "בכל מאדך", אזי אהבתה לה' היא גדולה כל כך, שאיננה מסתפקת לרוות נפשה בגילוי זיו והארה של הקב"ה, אלא היא משתוקקת ומתגעגעת בצמאון גדול ועצום להתדבק במהותו ועצמותו ית' ("לאשתאבא בגופא דמלכא"); ולכן איננה מסתפקת גם בגילוי הון ביתו של הקב"ה ["איש" - זה הקב"ה, כפי שיבואר בסמוך], כי כל "רכוש" רוחני, אפילו היקר והנעלה ביותר, אין לו כל ערך וחשיבות לגבי דביקות במהותו ועצמותו ית', ולכן "בוז יבוזו לו".

[ומבאר רבינו את ענין "הון ביתו" ברוחניות:]

הון ביתו נקרא חכמת התורה, שהן פירוש וטעמי המצות, שנמשך מבחינת חכמתו ית'.

"הון ביתו" של הקב"ה, כביכול, הוא חכמת התורה שהיא פירוש וביאור טעמי המצוות, והרי חכמת התורה אינה שכל אנושי ח"ו, אלא נמשכת מחכמתו של הקב"ה.

וכמו שכתוב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, [פירוש:] כי מעדן, שהוא בחינת חכמה שנק' עדן, יוצא נהר, לשון המשכה, להשקות את הגן, שהם ג"ן סדרים דאורייתא, שהן פירוש וטעמי המצות.

מבואר בזהר הק' שהכתוב "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן" מורה על אופן "ירידת" והמשכת חכמתו יתברך למטה, עד שביכולתה להיות מושגת בשכל האדם:

"עדן" (ה"מקור" שממנו יוצאים מי הנהר) הוא כינוי לבחינת החכמה שלמעלה; ומ"עדן" (בחינת החכמה) יוצא ונמשך "נהר", שהוא התפשטות והמשכה מבחינת החכמה ["נהר" לשון המשכה והתפשטות, כמו "ונהרו אליו כל הגוים"], ונהר זה "משקה" ו"מבאר" את ה"גן" - הם "ג"ן סדרים דאורייתא" [נ"ג פרשיות התורה], כי ה"נהר" הוא פירוש וביאור טעמי המצוות הכתובות בג"ן סדרים דאורייתא.

ונעשה מהם בחינת גן־עדן עליון וגן־עדן תחתון.

מבחינת נהר זה - הנמשך מעדן ומבאר את טעמי המצוות ("ג"ן סדרים") נעשה "גן עדן", שכן, ענין השכר בגן־עדן הוא תענוג הנשמות מהשגת סודות התורה, וסודות אלו מקורם מבחינת "עדן", כאמור, ומתגלים על ידי בחינת ה"נהר".

ובגן־עדן עצמו יש שתי מדריגות כלליות - "גן עדן התחתון" ו"גן עדן העליון".

עד שנשתלשל מטה מטה.

חכמת התורה ("נהר") יורדת מבחינת "גן עדן" ומשתלשלת עד למטה מטה לעולם הזה הגשמי, שהיא התורה כפי שהיא נלמדת על ידי בני ישראל למטה, כשהנשמה מלובשת בגוף.

ששרשם מבחינת חכמתו ית'.

אף שהתורה ירדה עד למטה מטה - הרי השורש הראשון של חכמת התורה, שהיא "פירוש וטעמי המצוות" ("נהר"), הוא מבחינת חכמתו יתברך ("עדן").

שנקראת ראשית ההשתלשלות.

אמנם, אע"פ ששורש חכמת התורה הוא ממדריגה גבוהה מאד - "חכמתו ית'" - מכל־מקום, גם זאת אינה אלא מדריגה באלקות השייכת לעולמות, כי בחינת החכמה נקראת "ראשית ההשתלשלות".

פירוש:

כל העולמות כולם, החל מהעולמות העליונים ביותר ועד עולם הזה התחתון, עם כל פרטי המדריגות שבהם, נקראים בשם "סדר השתלשלות"; ובחינת ה"חכמה" היא "ראשית (ותחילת) ההשתלשלות", כי החכמה היא ה"ספירה" הראשונה מעשר הספירות הקדושות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) שהם עשר כחות אלקיים שעל־ידם ברא הקב"ה את כל העולמות והנבראים ומנהיג אותם ומשפיע להם קיום וחיות - ומספירת החכמה (הספירה הראשונה) נמשכת החיות האלקית ומשתלשלת לספירת הבינה וכו'.

ונמצא, שהחכמה היא ראשית ההשתלשלות.

ואינו ערוך כלל לגבי מהותו ועצמותו יתברך שהוא למעלה מההשתלשלות.

ומאחר שאפילו חכמתו ית' (השורש של חכמת התורה) אינה אלא "ראשית ההשתלשלות", הרי היא אור אלקי מצומצם ומוגבל המתלבש בתוך העולמות והנבראים, והיא רק בחינת "זיו השכינה"; ואם כן, אין לה שום ערך וחשיבות לגבי מהותו ועצמותו יתברך שהוא מרומם ומנושא למעלה מעלה מכל גדר "השתלשלות" העולמות, שהרי הוא יתברך "אין סוף ממש".

וזהו אם יתן איש, שהוא לשון גבורות וצמצומים, כמו שכתוב ה' איש מלחמה כו', שכדי שיומשך מעצמותו יתברך להתהוות בחינת חכמה, שאינו אלא זיו והארה בלבד, אי אפשר להיות כי־אם על־ידי צמצומים וגבורות רבים.

וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו": "הון ביתו" של הקב"ה - היא חכמת התורה כנ"ל, ו"אם יתן איש (את כל הון ביתו)" - מורה על אופן המשכת והתגלות חכמת התורה מאתו יתברך, ונתינתה למטה.

פירוש:

המשכת התורה וירידתה למטה היא על ידי ריבוי צמצומים והגבלות על אורו יתברך, כי מאחר שבחינת החכמה אינה אלא זיו והארה מאתו ית' - ומהותו ועצמותו יתברך הוא למעלה מעלה מגדר בחינת ה"חכמה" כנ"ל - לכן, המשכת בחינת החכמה ממהותו ועצמותו ית' יכולה להיות רק על ידי צמצומים רבים.

וזהו "אם יתן איש": התואר איש הוא כינוי למדת הגבורה שלמעלה, כמו "ה' איש מלחמה", ומדת הגבורה והדין היא שורש כל הצמצומים.

וזהו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, שהוא אהבת בכל מאדך המבואר למעלה, שהוא "לאשתאבא בגופא דמלכא", וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי כו' [בארץ], שלא יחפוץ לא בגן עדן כו', שהם אינם רק זיו והארה בלבד, רק "לאשתאבא בגופא דמלכא", שהוא מהותו ועצמותו ית'.

ואי לואת בוז יבוזו לו הון ביתו הנ"ל, שאינו אלא זיו והארה כו'. וד"ל.

וזוהי כוונת הכתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו":

האהבה שבה הכתוב מדבר היא מדריגת האהבה בבחינת בכל מאדך הבאה על ידי ה"מים רבים" של טרדות הפרנסה כנ"ל; והכתוב אומר, שאף אם יתן הקב"ה ("איש") לנשמה "את כל הון ביתו", היינו המשכת והתגלות חכמת התורה כפי שהיא בשרשה ומקורה (בבחינת חכמתו ית'), אעפ"כ הנשמה לא תסתפק בכך, ואדרבה "בוז יבוזו" לה כל הגילוים האלה;

והטעם, כי על ידי טרדות הפרנסה באה הנשמה למדריגת האהבה בבחינת "לאשתאבא בגופא דמלכא", ואינה מסתפקת בשום גילוי זיו והארה ממנו יתברך, לא בגן עדן התחתון ("ארץ") ולא בגן עדן העליון ("שמים"), שהרי כולם הם רק הארה ממנו ית' - אלא רצונה לידבק אך ורק במהותו ועצמותו יתברך ממש ("גופא דמלכא").

ד"ה מים רבים פרק ז

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(יב) **ברוך** חי לעד וקיים לנצח. הנה ברוך משלם כו' ליראיו הן הנשמות כנ"ל הרי הוא רק בחי' מקיף דנשמ' בחי' בריאה וידוע דעיקר בחי' אדם הוא בחי' נר"נ שבו שמלובשים אורות בכלים שהן מוחא וליבא כו' אבל בחי' חיה ויחידה שבו הן בחי' מקיפים שלמעלה מהגבלה בכלי מוחא ולבא כו'. והנה ג' מקיפים הנ"ל היינו נר"נ על הארץ הוא מקיף דנפש בחי' עשי' על הבריות מקיף דרוח בחי' יצי' וליראיו הוא מקיף דנשמה בחי' בריאה (וכמו"כ בחי' נר"נ דאצי' בחי' בי"ע שבאצי' כידוע) אבל בכאן מדבר בבחי' מקיף דחיה והוא מ"ש ברוך חי לעד כו' שהוא למעלה מבחי' המוחין הנמשכים במדות כו' והוא הרצון שלמעלה מן השכל שממנו מקבל בחי' פנימית דחכמה כמ"ש והחכמה מאין כו' שבלתי מלובש במוחא וליבא כו' אלא הוא בהעלם (כמ"ש במ"א בענין אך בצלם יתהלך כו' בחי' מזלא) זהו הנקרא חי שהוא החי בעצם שלמעלה מבחי' התפשטות החיות כידוע ממשל החיו' של הנפש שבגוף שאינו רק בחי' גילוי התפשטו' אור מעצמו' ומהות הנפש כמו אור חיות השכל במוח כו' וע"כ לא נק' בחי' גילוי זה בשם חי בעצם אלא רק בשם חיות המתפשט בלבד אבל מהות ועצמות הנפש נק' חי בעצם שממנו מתפשט כל מיני גילוי אור וחיות בכמה גופי' שוני' כו' וא"כ הרי מובן שמצד עצם הנפש הנקרא חי אין זה ענין מוגבל במדה ושיעור בזמן מפני שלא ישונה מצד השתנות הכלי כלל אחר שהוא בחי' עצמות בלתי מורכב כו'

ולזאת גם שיש זמן קצוב לכליון והסתלקות אור וחיות המתפשט באבר הגוף כמו לזקן שאבריו חולשים ומתחלש גם האור וחיות וממילא מסתלק החיות והולך אבל הולך אל עצמות הנפש שנק' חי בעצם ובו לא נעשה שינוי והסתלקו' כלל וחוזר ומאיר אור התפשטותו בגוף אחר הנולד ועד"ז יוכל לבא נפש אחת בכמה אלפי' גופים שונים כידוע בענין הגילגולים כו' וכך יובן בבחי' נפש הכללי כמארז"ל מה הנפש ממלא כו' כך הקב"ה ממלא כל עלמין כו' והיינו בג' עולמות בי"ע (ולמעלה מזה גם בבי"ע שבאצי') שאין זה רק בחי' התפשטות גילוי אור בעלמא כידוע וכדמיון הנ"ל באור חיות הנפש במוחא וליבא כו' אבל בחי' עצמות אור א"ס שברצונו ופנימי' חכמתו שבלתי מלובש בבי"ע הוא הנק' חי העולמים פי' חי בעצם שאין בו שינוי ולא יתכן לומר בחי' זמן וכמארז"ל מי איכא זקנה קמי קוב"ה (ומ"ש נער הייתי גם זקנתי שרו של עולם אמרו שהוא מט"ט בחי' כלי ז"א דבריאה כו') וזהו חי לעד בבחי' נצחיות דעצמות אא"ס ממש משום דאיהו וחיוהי העצמות חד כו' וכמשל נפש אחת שיוכל לבוא אור התפשטותה עד אין קץ כו' וד"ל.

והנה פי' ברוך חי לעד הוא הבא בבחי' תוס' אור מחודש גם בבחי' מקיף דחיה שנקרא חי לעד כו' הענין הוא דקאי אדסמיך לי' במ"ש ברוך משלם שכר טוב כו' שהוא רק תוס' גילוי אור מקיף דנשמה כו' בחי' תוס' מוחין חדשים לאדם בבחי' נר"נ כו' הנקרא יראיו כנ"ל ואח"כ אמר שגם בבחי' מקיף דחיה שנקרא חי בעצם כנ"ל הרי בא ונמשך ג"כ בחי' תוס' אור מחודש אך שם הוא בלי שיעור להיותו בא מבחי' עצמות אא"ס שבכתר (שהוא בחי' א"א וע"י בחי' הממוצע בין עצמות המאציל לנאצלים) והיינו בחי' מזלא דא"א שמאיר גם שם בחי' תוס' אור מן העצמות ונק' חי לעד כו' הוא כמו ענין מספר העליות דנו"ן אלפים יובלות והכל אחד בחי' תוספות גילוי אור מחודש בזיו השכינה שנקרא שכר טוב הנ"ל כי עצמות אא"ס שבכתר שנקרא חי בעצם יכול להיות הארתו בתוס' האור בעילוי אחר עילוי עד אין קץ ושיעור למעלה ומ"מ יש מספר נ' אלפים יובלות ע"פ מאמר קו המדה שאמר לעולמו די במספר זה דוקא וד"ל. וביאור הדברים הנה ידוע דבחי' גן עדן דעשי' הוא הנקרא ג"ע התחתון (שבקו השוה ברוחניות כמ"ש במ"א) ומבואר במ"א בענין וישם מדברה כעדן כו' שארץ ישראל דעכשיו שהוא בבחי' מדבר שממון ריקן מכל אור ושפע האלקי (ולא כמדבר העמים בחוץ לארץ שהוא רע דנוגה כו') יהיה לע"ל באלף הז' כעדן שהוא כמו ג"ע דעשי' דעכשיו וממילא יהיה ג"ע דעשיה דעכשיו לע"ל בעילוי יותר דהיינו בבחינ' ג"ע העליון דיצי' (או בריאה) דעכשיו וג"ע העליון דעכשיו בבחי' אצי' דעכשיו כו' ועד"ז יהיה עילוי עד רום המעלות עד עצמות המאצי' וזהו רק עדיין עליי' א' דשמיטה זאת דשיתא אלפי שנין דהוי עלמא כו' ועד"ז יהי' עלייה שנית בשמיטה השנית דהיינו שג"ע דעשי' דלע"ל יתעלה בשמיט' שלאחריה להיות במדרגות ג"ע דיצי' דלע"ל כו' ועד"ז יהיה עליי' ג' וד' עד כלות ז' שמיטות שהן יובל א' ועד"ז יהי' נ' אלפי' יובלות והכל רק בבחי' תוס' עילוי גילוי אור בג"ע התחתון והעליון כו' משום שנאמ' כי עמך מקור חיים פי' עמך מקור כל גילוי אור עונג העליון בעילוי אחר עילוי למעלה מעל' עד אין קץ ושיעור מפני שעצמות אא"ס שבבחי' פנימית ועצמו' העונג העליון נק' חי לעד כנ"ל וע"כ אין קץ לבחי' תוס' הארת שכ"ר טו"ב בעילוי אחר עילוי למעלה בעליי' עד נו"ן אלפים כו' כי כמו שהוא ח"י בעצם בבחי' א"ס כך בחי' תוס' גילוי אור עצמותו אין סוף וקץ בעילוי אחר עילוי באור חדש והיינו ירוממוך סלה בלי הפסק כו' עד שאמר לעולמו די במספר נו"ן אלפים יובלות שהוא מצד צמצום עצמותו מלהאיר אור חדש בעילוי עוד יותר מנו"ן אלפים אבל מצד עצמותו לא היה מספר כלל לעליות הללו לפי שהוא חי לעד וד"ל ופי' קיים לנצח הוא בחי' ירידות אא"ס למטה מטה עד אין תכלית שזהו הנק' קיים לנצח כי כמו שעצמות אא"ס למעלה מעלה בעליות עד אין קץ כך הוא בהתפשטו' אורו למטה מטה עד אין תכלית והוא כמו אשר מחדש בכל יום מע"ב וחידוש זה הוא בחי' ירידות אור חוזר מבעל הרצון למטה מטה עד סוף מעשה בקיום נצחי והיינו כמשל הנ"ל שאין קץ להתפשטות העצמות של הנפש כו' כך ח"י וקיים והא בהא תליי' דלהיותו חי בעצם ע"כ קיומו לנצח וכמ"ש במ"א בענין ועתיק יומין יתיב מלכותו מלכות עלם בנצחיות דזמן לפי שיאיר בזמן מלעמלה מן הזמן שהוא בחי' ח"י בעצם הנקרא חי לעד בעצם וע"כ מתקיים גם בזמן ג"כ בבחי' נצחיות אלא שהוא נצחיות דזמן אבל הא בהא תליא והיו לאחדי' ממש והיינו חי לעד וקיים לנצח וד"ל.

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וזהו מ"ש למעלה בפסוק שלפני זה כשושנה בין החוחים, השושנה שהיא פירי נאה ומהודר והיא דווקא בין החוחים כן רעיתי בין הבנות שרעיתי היא כנ"י בין הבנות שהם הקליפות, כך הוא כתפוח שזהו מ"ת בעצי היער שהם הע' שרים שזהו בחי' שערות לברר אותם דווקא. וזהו המשל. והנמשל כן דודי בין הבנים שזהו יו"כ ובין הבנים זהו ויבאו בני האלקי' שנק' בנים לקטרג, וזהו להתיצב על הוי', וגם בין הבנים זהו בי דינא רברבא שהם ע' סנהדרין באצי' והא' הוא המופלא שבב"ד שהוא עצמות אא"ס ומשם הוא מקור הסליחה וממתיק כל הדינים והקיטרוגי' וזהו כן דודי וכמ"ש זה דודי וזה רעי, אהבה עצמי' תוקף האהבה שנתגלה ביו"כ שלמעלה משם הוי' וכמ"ש לפני הוי' תטהרו, כי ויבואו בני האלקי' להתיצב על הוי' אבל זהו למעלה משם הוי' וממתיק כל הקיטרוגי', וזהו ברן יחד כוכבי בוקר, וזהו בוקר דאברהם וכמ"ש וישכם אברהם בבוקר שהם חסדי' עליוני' וכמ"ש באברהם והי' זרעך ככוכבי השמים, וע"י החסדי' ויריעו כל בני האלקי', ויש בזה ב' פי', הא' ויריעו לשון שבירה כמ"ש תרועם בשבט ברזל להמתיק הדינים, וגם ויריעו לשון תרועה שהוא ענין השמחה כי ע"י כוכבי בוקר הוא ממתיק הדינים וגם מזה הוא השמחה, וזהו וישכם לבן בבוקר שהוא לובן העליון וינשק לבניו ולבנותיו להמתיק אותם, בניו הם בני האלקי', ובנותיו ולעלוקה שתי' בנות הב הב וע"י לובן העליון הוא ממתיק אותם וזהו הכל ביו"כ.

והקרבתם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ואם זרוע כאל לך ובקול כמוהו תרעם עדה נא גאון וגובה, זהו מענה הקב"ה לאיוב התשבח עצמך לשבור את הרשעים. משמע מזה שלשבור רשעים א"א לצדיקים כ"א בכח האל דוקא. וצ"ל הלא מצינו כמה צדיקים שמשברים לרשעים בתפילתן.

ובכדי להבין זה צריך להבין מ"ש במד"ר ע"פ ויקרא לו אל אלקי ישראל שהקב"ה קרא ליעקב אל מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם בורא עולמות מה הקב"ה מחלק עולמות אף אביכם מחלק עולמות, וענין אביכם בורא עולמות הוא כמאמרם ז"ל עולם מי בראך יעקב בוראך ישראל יוצרך, כמשנ"ת בדרוש הקבצו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, אבל אינו מובן עדיין מהו מחלק עולמות.

והענין דהנה במד"ר אמרו ע"פ אלקים אלקיך אנכי למה קרא להקב"ה מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליראיו, כיצד מלך בשר ודם אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו, והקב"ה הושיב לשלמה על כסאו שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך, והרכיב לאליהו על סוסו ומהו סוס של הקב"ה סופה וסערה שנאמר ה' בסופה ובסערה דרכו וכתיב ויעל אליהו בסערה השמים, מלך בשר ודם אין קוראין בשמו קיסר אגוסטא ואם קוראים בשמו ממיתין אותו והקב"ה קרא למשה בשמו שנאמר ראה נתתיך אלקים לפרעה, וכן קראו ליעקב אל וכמאמרם ז"ל במגלה ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל אלקי ישראל, וזהו שחלק מכבודו ליראיו, ומסיים כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם, והיינו הגם כי חלק מכבודו ליראיו שזה"ע שקראו אלקים, מ"מ אלקיך אנכי שאני על גבך. והענין הוא דהנה משה הי' מאצי' ונודע כי אצילות הוא אלקות כי לשון אצילות הוא מלשון ויאצל מן הרוח שהאציל מן הרוח אשר על משה ונתן על ע' איש הזקנים, ואם כי זהו כמדליק מנר לנר זה נהנה וזה לא חסר כלום, מ"מ ה"ה נחשב להפרשת הארה שענין ההארה הוא ג"כ שלא חסר כלום מן המאור ע"י הארתו כו' אלא שבמשה כתיב ויתן שמתנה יש לה הפסק מפני דכתיב ולא קם נביא בישראל עוד כמשה לכן כתיב ויתן, א"כ אצי' הוא בחי' גילוי הארה מאלקותו יתברך שלכן נק' אצי' בשם אלקות כו', אך מפני שלשון הפרשת הארה אפ"ל שאינו דבוקה ח"ו לכן נת' במ"א שענין אצי' זהו ענין גילוי ההעלם מאלקות שאלקות לרוב העלמו אינו מושג כלל וכלל ולכן גם הכתר שהוא ממוצע בין המאציל לנאצלים ה"ה ג"כ נעלם

ונק' ישת חשך סתרו ע"ש העלמו ומה שנתגלה להיות בשם חכים הגם שזהו עדיין חכים ולא בחכ' ידיעא מ"מ להיותו נק' בשם חכים ומבין נק' בשם אצי' שהוא בחי' גילוי ההעלם מאלקותו ית', משא"כ בי"ע הם נבראים בעלי גבול נפרדים, ובחי' המל' דאצי' מהווה בי"ע בדרך יש מאין, לכן נק' אצילות אלקות נגד בי"ע, וכנודע מארז"ל אלמלא מתכנשין כל באי עולם אינם יכולים לברוא אפי' כנף יתוש אחת כי יכולת הבריא' לברוא יש מאין הוא לאלקות לבדו, וא"כ יובן שפיר מה שאצי' נק' אלקות שמל' דאצי' מהווה כל ג' עולמות בי"ע כו' וכמ"ש באגה"ק שאפי' בכלים דאצי' מתייחד בהון לברוא ע"י יש מאין כו', ואי לזאת יובן שמשה נק' אלקים ויעקב אל להיותם נשמות מבחי' האצי' והרי אצי' נק' אלקות נגד בי"ע, והגם ששם אל ואלקים הוא מז' שמות שאינן נמחקין והוא דוקא האור שבתוך הכלי שהוא הארת הקו שהאור מעין המאור, אבל הכלים אינם נקראים בשם אל וכ"ש נשמות שהם נפרדים מהכלים, מ"מ ע"י ירידתה בגוף שהירידו' היא צורך עלי' שנתעלית ע"י קיום התורה ומצוות שייך לקרות אחר העליי' בשם אל, ומפני שהמצות נקראים בשם שלוחים וכשמקיים המצוה הרי הוא מקיים השליחות, עי"ז שייך לקרות גם בעודנה בגוף בשם אל. ומ"מ אמר למשה אע"פ שקראתי אותך אלקים מ"מ אלקיך אנכי אני על גבך, שבאמת לגבי אוא"ס אצילות ועשי' שוין וכמ"ש כולם בחכמה עשית, שגם החכמה נחשבת כעשי' גשמיות לפניו ית', ולכן הגם כי משה היה נשמה דאצי' שלכן הי' אלקים מ"מ אני על גבך שהרי גם א"ק הוא רק אדם דבריאה אשר לגבי' נחשב האצי' רק בחי' אדם דעשי' בלבד.

ולכאורה עדיין צ"ל הלא א"ק בכללות העולמות נחשב בחי' אדם דבריאה שזהו כמו עולם הבריאה בפרטיות העולמות, וא"כ כמו שאצי' מהווה בי"ע כמ"כ אצילות דכללות מהווה בחי' בי"ע דכללות, וא"כ משה ויעקב שהיו נשמות דאצילות בפרטיות העולמות אשר לכן נק' בשם אלקים ואל וכמ"כ כאשר נדבר בכללות העולמות בהכרח לומר ששורש משה ויעקב הוא מבחי' אצי' דכללות, וא"כ צ"ל מהו אני על גבך כו'.

ואם זרוע כאל לך (ב)

בס"ד, פ' שמות, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

סא.

תוכן הפרק: השפעת 'אדם קדמון' על נשמות ישראל - מסירות נפש, אהבה מסותרת וקבלת עול מלכות שמים בשמחה ובתענוג.

ויש לומר עוד - נוסף למתבאר בסוף הפרק הקודם שתועלת הביטול בנבראים כפי שהם כלולים ב'אדם קדמון' הוא בעצם היכולת שלהם לקבל חיות מאלוקות. הנה ישנה עוד תועלת גדולה וביטוי של ההתכללות ב'אדם קדמון' - באופן פרטי בנשמות ישראל.

על־פי מה שנתבאר ב'לקוטי תורה'[14] **בדיבור־המתחיל למנצח על השמינית** בענין מעלת ברית מילה שהיא **ביום השמיני דבחינת 'אדם קדמון' הגם שלא שייך בו התלבשות בבחינת אור פנימי**, שעניינו של 'אדם קדמון' הוא אור מקיף לכל העולמות, שאצילות ועשיה שוים לגביו, **מכל־מקום הארת גילוי זה מוכרח להיות בישראל כו'**, שלא כמו כל הנבראים שהביטול של 'אדם קדמון' לא מורגש בהם כלל, הרי בנשמות ישראל יש איזה הארה פנימית מורגשת מבחינת 'אדם קדמון'.

ובהנהות לשם ב'לקוטי תורה' **מבואר שזהו ענין מה שכנסת ישראל נקראת כלה** כפי שהפסוק אומר[15] "וארשתיך לי לעולם" **מלשון כלתה נפשי שיש בכל אחד ואחת מישראל בניצוץ נשמתו רצון ליכלל ולידבק בה' אחד**, שיש בטבע הניצוץ רצון לעלות למעלה כאור הנר בכלות הנפש ממש, ומצד ניצוץ זה הקיים בכל אחד מישראל, נקראים ישראל בשם "כלה".

ואהבה זו יש בכח כל אחד ואחת מישראל בתמידות -

---

14. **פרשת תזריע, וזה לשונו שם (כא, א):** אבל יש אתעדל"ע שהיא הגבה מאד נעלה מכפי אתעדל"ת שאין אתעדל"ת מגענת שם והיינו בחינת אדם קדמון שהוא לפני אצילות שאינו מתלבש כלל בעולמות ושם הוא מקום המילה שהערלה חופפת ומסתרת על גילוי זה שא"א לו להתגלות במקום שיש ערלה וקליפה ח"ו וזהו ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדרתם כו' וערל זכר אשר לא ימול כו' ונכרתה הנפש ההיא כו', וצ"ל מילה מלשון כריתה כמו אמילם כו' ומלשון מוללין מלילות וגם מל מלשון גילוי דהיינו שיהא גילוי בחינת אדם קדמון שאע"פ שלא שייך בו התלבשות מ"מ הארת גילוי זה מוכרח להיות בישראל דוקא.

15. **הושע ב, כא.**

אהבה זו לא נוצרת מהתבוננות שכלית, דאם כן היה קיומה תלוי באדם באופן התבוננותו, אלא אהבה זו נטועה בתוך כל אחד מישראל בעצם נשמתו.

וכמו שכתוב[16] **למען יזמרך כבוד ולא ידום** ודורש הזוהר[17] על פסוק זה, שנהורא תתאה (האור התחתון) **קארי תדיר ולא שביך** (- קורא תמיד ולא מפסיק), והיא קריאת הנשמה ורצונה להיכלל ולידבק בה' אחד.

ואפילו בפחותי ערך ועמי הארץ יש בחינה זו - כפי שמאריך האדמו"ר הזקן לבאר בספר התניא פרקים י"ח וי"ט.

רק שאינה בהתגלות מורגשת בנפשם תמיד - כלומר אהבה זו קיימת בכל אחד ממש, אלא שאופן גילויה בנפש אינו תמידי והוא תלוי בעבודת האדם, אך גם אלו שלא גילו אהבה זו בנפשם, היא קיימת בתוכם רק **מוסתרת** אהבה זו **בבחינת מקיף שומר עליהם מלמעלה**, - בחינת ה'סובב כל עלמין' נקראת "שומר"[18]. כיון שהאור המקיף שומר על האור הפנימי שלא יהיה ממנו יניקת החיצונים, ובנפש - האהבה המסותרת בכחה לשמור על האדם לבל יפול בכוחותיו הפנימיים בזמן נסיון.

ולכן יש בכח כל אחד ואחת מישראל למסור נפשו על קידוש השם בלי שום טעם ודעת השגת אלקות שהרי אם היה כח המסירות־נפש תלוי בחישובים שכליים ובהתבוננות היה צריך להיות בעיקר אצל החכמים ובעלי ההתבוננות, אך כיון שכח המסירות נפש נטוע בנפשו של היהודי מצד עצם קיומה, ללא 'טעם ודעת', הרי הוא קיים אצל כולם. אלא שאופן קיומה של אהבה זו הוא - **רק בבחינת אמונה היינו** לא באופן שחודר ומורגש בפנימות אלא **שהיא מקיפו מלמעלה מן השכל** כו' - כיון שהאהבה מאירה במקיף ולא הפנימיות, לכן מתגלת באמונה ובמסירות־נפש ולא בטעם ודעת.

(ועיין מה שכתוב ב'לקוטי תורה' בהביאורים דוידעת פרק ג בענין שהאמונה נקראת עטרה כמו עטרה שהיא מקיפה ומעל הראש, כך אמונה זו שרשה מבחינת המקיף כו'),

ושרש האמונה בנשמות ישראל הוא משום דמזליה חזי (מזלו רואה) **כו'**, המזל של הנשמה - כלומר שרש הנשמה כפי שהיא בעולם העליון למעלה - רואה אלוקות במוחש, ולכן זה משפיע גם על הנשמה כפי שירדה לעולם שאינה מסוגלת להיפרד מאלוקות. וזהו **בשרש הנשמה למעלה** שהיא נקראת "מזל" **דהתקשרותה באלקות הוא משום דמזליה חזי ורואה אמיתות אחדות ה' על כן אי אפשר לה להיות נפרד חס ושלום** כיון שההתאמתות של הראיה היא התאמתות חזקה ביותר, ולכן אף שהנשמה למטה לא רואה אלוקות, כיון ששרשה העליון רואה וזה מתאמת אצלה לחלוטין, זה משפיע על חלק הנשמה הנמשך בגוף.

(וצריך לומר דאין זה דרגת המזל הרואה אלוקות **ענין ההתקשרות עצמית של הנשמה בעצמות אין־סוף שזהו מפני שמושרשים בעצמות כו'** - יש דרגה גבוהה יותר מענין המזל, והיא עצם הנשמה ממש, שמצד שרש הנשמה עצמה אין אפשרות ליפרד מה'. כלומר, בדרגת הנשמה כפי שהיא בדרגת ה"מזל", ההתאמתות שלה היא מצד סיבה, שהיא רואה אלוקות, ומצד ראיה זו לא רוצה ליפרד כאן למטה. אך מצד עצם הנשמה ממש, הנשמה לא נפרדת מאלוקות לא מפני סיבה (ששרשה למעלה רואה אלוקות) אלא מפני שלא יכולה להיפרד מאלוקות, שהיא ואלוקות הם דבר אחד ממש, **וכמו שנתבאר במקום אחר**[19]),

אך למטה הרי זה בא בבחינת אמונה כו' - כיון שרק שרש הנשמה למעלה רואה אלוקות, הרי על הנשמה כפי שהיא למטה - בגוף, זה משפיע באופן של 'אמונה' ולא ממש 'ראיה'.

(ומבואר במקום אחר דתוקף האמונה פשוטה שבנשמות ישראל ללא חישובים שכליים **הוא משום דמזליה חזי** (שמזלם רואה) **שהרי היא רואה אמיתות הדבר** וההתאמתות של הראיה היא התאמתות חזקה ביותר[20] **כו').**

16. תהילים ל, יג.

17. ראה זוהר חלק ב קמ, ריש עמ' א'. זוהר חלק א' עז, ב. פו, ב. קעח, ב.

18. ראה לדוגמא המשך זה פרק שנ"ג, וראה מאמר "בסוכות תשבו" התש"מ, בענין שמיני עצרת.

19. ראה המתבאר בענין זה במאמר "ואתה תצוה" תשמ"א (שי"ל לפורים קטן תשנ"ב), וזה לשונו שם: ויש לבאר זה ע"פ הידוע דזה שישראל מאמינים באלקות באמונה פשוטה ואין צריכים ראיות על זה הוא מצד שני טעמים. לפי שמזלייהו חזי. דהנשמה שלמעלה **רואה** אלקות (ראי' שלמעלה משכל), וזה פועל בהנשמה שבגוף האמונה באלקות. ועוד ביאור, דשורש האמונה הוא מעצם הנשמה (שלמעלה ממזלי' חזי).

דזה שעצם הנשמה מקושרת באלקות היא התקשרות עצמית (שאינה תלוי' בסיבה, גם לא בענין הראי' שלמעלה משכל). ויש לומר, דמהחילוקים שבין שני הביאורים (הענינים) הוא, דהאמונה בהנשמה המלובשת בגוף הבאה מראיית הנשמה שלמעלה היא בבחינת מקיף. דכיון שהנשמה שלמעלה היא למעלה מהתלבשות לכן פעולתה בהנשמה המלובשת בגוף היא בבחינת מקיף. ובכדי שהאמונה (בהנשמה המלובשת בגוף) תהי' בפנימיות, הוא ע"י גילוי ההתקשרות עצמית דעצם הנשמה, כי עצם הנשמה היא העצם של הנשמה המלובשת בהגוף, ולכן, האמונה דהנשמה המלובשת בהגוף שמצד עצם הנשמה היא בפנימיותה.

20. שלכן "אין עד נעשה דיין" (ראש השנה כו, א). וראה לקוטי שיחות חלק ו' ע' 121. ובהנסמן שם.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

עולם התהו – אורות מרובים וכלים מועטים, עולם התיקון – אורות מועטים וכלים רחבים. עבודת האדם שאורות דתהו יהיו בכלים דתיקון. כל מדה טובה, צריכה לבוא מהכח את הפועל.

ו) **אַךְ** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב (יְשַׁעְיָה מה יח) "לֹא לַתֹּהוּ[23] בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", דִּבְרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִנֵּה לֹא לַתֹּהוּ בְּרָאָהּ אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ, דְּהִנֵּה תֹּהוּ וְתִקּוּן הֵם שְׁנֵי תְּאָרִים מֻגְבָּלִים הַמְּבָאָרִים בְּמַעֲלַת מְזִיגַת הָאוֹרוֹת וְהַכֵּלִים שֶׁיִּהְיוּ בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה, וּכְמוֹ בְּחוּשֵׁי בְּנֵי אָדָם חֲרֵי אָנוּ רוֹאִין דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל חוּשׁ נִפְלָא בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, אֲבָל הוּא בַּעַל חֶסְרוֹן בִּכְלֵי הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, דְּנִחַר גְּרוֹנוֹ וְאֵין לוֹ קוֹל כְּלָל, אֲבָל מִצַּד הַחוּשִׁים הוּא נִפְלָא בְּיוֹתֵר, עַד אֲשֶׁר בְּעֵת שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֵיזֶה שִׁיר וְנִגּוּן הִנֵּה הוּא בָּא לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִצַּד גֹּדֶל עֹצֶם עֲרֵבוּת מְתִיקוּת הֲבָנָתוֹ וְהַרְגָּשָׁתוֹ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר, וְלִפְעָמִים אָנוּ רוֹאִים דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל כִּשָּׁרוֹן מְעֻלֶּה בִּנְגִינָה וְשִׁיר, אֲשֶׁר שִׁירָיו וּמַנְגִּינוֹתָיו גָּדוֹל וְנִפְלָא בִּנְגִינָה וְשִׁיר, אֲשֶׁר שִׁירָיו וּמַנְגִּינוֹתָיו מַפְלִיאִים בְּקוֹל אַדִּיר וּבִנְעִימָה מְיֻחֶדֶת עַד כִּי כָּל שׁוֹמְעָיו יִתְפַּלְאוּ הַפְלֵא וָפֶלֶא וְיִתְעַנְּגוּ בְּעֹנֶג רַב עַל גֹּדֶל עֹצֶם נְעִימַת קוֹלוֹ, וְעִם זֶה הִנֵּה הוּא בַּעַל חֶסְרוֹן בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, דְּכָל זֶה מַה שֶּׁהוּא שָׁר וּמְנַגֵּן חֲרֵי אֵין זֶה שֶׁהִמְצִיא וְהִשְׂכִּיל בְּעַצְמוֹ, כִּי־אִם הוּא מַה שֶּׁשָּׁר וּמְנַגֵּן אֶת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן שֶׁהִמְצִיא בַּעַל הַחוּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, וְרַק לִהְיוֹתוֹ בַּעַל כִּשָּׁרוֹן נִפְלָא בִּכְלֵי הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן הִנֵּה הוּא מַפְלִיא לָשִׁיר וּלְנַגֵּן אֶת הַשִּׁירִים וְהַנְּגִינוֹת שֶׁל בַּעַל הַחוּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן. וְיוּבָן זֹאת בְּמַעֲלַת הַהַשְׂכָּלָה וְהַהֲבָנָה, דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל בַּעַל חוּשׁ נִפְלָא לְהַמְצִיא הַמְצָאוֹת חֲדָשׁוֹת בְּהַשְׂכָּלוֹת נִפְלָאוֹת, אֲבָל חָסֵר הוּא כֹּחַ הַהַסְבָּרָה, וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל הֲבָנָה גְּדוֹלָה וּרְחָבָה אֲשֶׁר כָּל דְּבַר הַשְׂכָּלָה יָכוֹל לְהַסְבִּירָהּ בְּהֶסְבֵּר רַב עַד אֲשֶׁר בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לְהַסְבִּיר שֶׁכָּל נִפְלָא וְנַעֲלֶה גַּם לְבַר דַּעַת קָטָן בְּיוֹתֵר. וְכֵן בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, הִנֵּה אָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל חוּשׁ נִפְלָא בְּמִדַּת הָאַהֲבָה וּבְמִדַּת הַחֶסֶד, וּמַשְׂכִּיל בָּזֶה כַּמָּה הַמְצָאוֹת בְּאֹפֶן הָאַהֲבָה וְהַחֶסֶד וּמַרְבֶּה לְדַבֵּר בְּמַעֲלַת אַהֲבַת רֵעִים וּבְמַעֲלַת הַחֶסֶד וְהַהֲטָבָה, אַךְ הוּא חָסֵר כֹּחַ לְהָבִיא אֶת מִדַּת אַהֲבָתוֹ וּמִדַּת חַסְדּוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ בְּטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם בַּעֲלֵי מִדּוֹת טוֹבוֹת עַל צַד הַהַפְלָגָה וּבְכִשָּׁרוֹן נַעֲלֶה, אֲבָל זֶה רַק בְּכֹחַ וְלֹא בְּפֹעַל, וְאֵין זֶה שֶׁאֵינָם חֲפֵצִים בְּהַפֹּעַל, אַדְרַבָּה הֵם מְדַבְּרִים דִּבְרֵי אַהֲבָה וְחֶסֶד בְּהִתְרַגְּשׁוּת גְּדוֹלָה, וּבְשָׁעָה שֶׁהֵם מְדַבְּרִים חֲרֵי הֵם מְסוּרִים וּנְתוּנִים לָזֶה בְּכָל לִבָּם, וְהֵם חֲסֵרִים כֹּחַ לְהָבִיא הַדָּבָר בְּפֹעַל. וְהִנֵּה עוֹלָם הַתֹּהוּ הֵם אוֹרוֹת מֻרְבִּים וְכֵלִים מוּעָטִים[24], וְ'תִּקּוּן' הֵם אוֹרוֹת מוּעָטִים וְכֵלִים רְחָבִים, דְּאוֹרוֹת מְרֻבִּים הֵם עַל־דֶּרֶךְ בַּעַל הַחוּשׁ בְּשִׁיר וְזִמְרָה וּבַעַל הַמְצָאָה בְּהַשְׂכָּלָה וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת בְּכֹחַ, דְּעִם הֱיוֹתָם כֻּלָּם בַּעֲלֵי הַפְלָגָה בְּעִנְיָנֵיהֶם, דַּהֲלֹא כָּל עִנְיְנֵי הַשִּׁיר וְהַזִּמְרָה בָּאִים בְּגִלּוּי, רַק עַל־יְדֵי בַּעֲלֵי הַחוּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּנָה וְעִנְיְנֵי הַהַשְׂכָּלָה בַּהֲבָנָה וְהַסְבָּרָה בָּאוֹת בְּגִלּוּי רַק בְּסִבַּת בַּעַל הַמְצָאָה, וְכֵן הוּא בְּגִלּוּי הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבָּא בְּהִתְעוֹרְרוּת בַּעֲלֵי הַחוּשׁ בְּאַהֲבָה וְחֶסֶד, וְעִם זֶה הִנֵּה הֵם עַצְמָם חֲסֵרִים כֹּחַ לְהָבִיא דָּבָר בְּפֹעַל, וְהוּא לְפִי שֶׁהֵם חֲסֵרִים אוֹתָם הַכֵּלִים מַה שֶּׁלְּפִי עֶרֶךְ הָאוֹרוֹת, וְ'תִּקּוּן' הֵם כֵּלִים רְחָבִים, וְהָעֲבוֹדָה הִיא שֶׁיִּהְיוּ אוֹרוֹת דְּתֹהוּ בִּכְלֵים דְּתִקּוּן, דְּכָל מִדָּה טוֹבָה הִנֵּה הָעֵקֶר הוּא שֶׁתָּבוֹא מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל. וְזֶהוּ "לֹא לַתֹּהוּ בְּרָאָהּ אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", דְּעִם הֱיוֹת דִּרְבּוּי אוֹרוֹת בְּכָל עִנְיָן שֶׁהוּא הוּא דָּבָר נַעֲלֶה, אֲבָל הָעֵקֶר הוּא לְהָבִיא דָּבָר טוֹב בְּפֹעַל.

ד"ה לָךְ אָמַר לִבִּי

כ"א אלול תרצ"ו

---

23) בישעיה שם: תוהו. אבל כן הוא כבפנים בכמה מקומות בדא"ח [בדברי אלקים חיים = בתורת החסידות].

24) ראה עץ חיים שער הכללים סעיפים א־ב. שער התיקון פרק ה. תורת חיים בראשית ט, א ואילך. מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים עמ' תיז ואילך. ובכמה מקומות.

י. ביום הרביעי, כ' באלול, הלך הרבי "צמח צדק" לבית הכנסת להתפלל. בדרך הילוכו נפגש עם הבעל־הבית הליובאוויטשי פנחס, שביקש ממנו גמילות־חסד של שלושה רובלים, כדי שיוכל לקנות משהו בשוק ולמכור, ועל־ידי־כך יהיה לו להוצאות שבת. אמר לו הרבי ה"צמח צדק" שיכנס אליו לביתו אחרי התפילה ויתן לו.

כשהכין הרבי ה"צמח צדק" את עצמו לתפילה והניח את הטלית על כתפו, נזכר במה שר' פנחס אמר לו, שהיום הוא יום השוק, השוק נפתח בהשכמה ובודאי זקוק פנחס לכסף מיד. הסיר ה"צמח צדק" את הטלית מעל כתפו, הלך לביתו, לקח חמשה רובלי־כסף ונתן לפנחס שיוכל לסחור ולהרוויח משהו.

כשחזר הרבי ה"צמח צדק" ל"מנין" ונטל ידיו מהכיור כדי לעמוד לתפילה, נראה אליו רבינו הזקן ופתר לו כל ספיקותיו, ופני קדשו האירו.

יא. בשנת תקפ"ח מקבל אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק", את עול הנשיאות של חסידי חב"ד ומקום מושבו הוא בביתו, היכן שלאחר מכן היה ה"אולם של המנין הקטן".

יב. שאלה: האם הרבי כ"ק אאמו"ר הרה"ק הכיר את הרבי ה"צמח צדק"?

תשובה: אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק" הכיר את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק וידע מיהו ומה הוא יהיה, והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ידע מיהו סבו הרבי ה"צמח צדק".

טבת תרע"ו שאל אחד הקרואים לסעודת שבת את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אם כ"ק אדמו"ר הכיר את סבו הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק"?

וענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:

כשהייתי בן ארבע שנים הייתי נכנס כל יום לחדרו של הסבא, והסבא היה מספר לי סיפור מהתורה. פעם אחת הושיב אותי הסבא על ברכו, לקח את ידי והבריש בה את שערות זקנו. וסיים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זה עזר לי לקלוט מאמרי החסידות של הסבא. הברשתי היטב.

יג. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי – מספר אבי – שאחיו המבוגר ממנו, הגאון הצדיק ר' אברהם סענדר היה מופלא בחושים ובעל מוחין ומדות. הוא נפטר בגיל שמונה שנים.

באגרות הקודש מכ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, ישנה פתקא שכתב כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מהר"ש לרבי ה"צמח צדק", בה הוא תולה פטירת בנו הקדוש אברהם סענדר בסיבה מסויימת. עונה לו הרבי ה"צמח צדק", שזה לא כך, והרבי כותב, שהילד הצדיק אברהם סענדר – היה נשמתו של הרבי הזקן.

כשהילד ר' אברהם סענדר היה בגיל ארבע שנים למד איתו ה"צמח צדק" משניות, והיה מדייק במשנה כל מה שכתוב בגמרא. הוא היה תמים גדול. הוא לא הבין כלל מה זה נקרא לשחק. הוא היה עסוק תמיד בלימוד ובתפילה.

בשעת הסתלקותו נכחו הרבי ה"צמח צדק", אבי והאחים. והם ראו ממנו דברים נפלאים. ישוב הדעת שלו בשעת ההסתלקות, לכולם הפליא מאד המוחין דגדלות שלו. ביום הסתלקותו, אמר: רבנו הזקן אמר לו שיבוא אליו, וביקש להלביש אותו בגדי שבת, התפלל מנחה בשמחה, ואחרי "עלינו" אמר שמע ישראל ויצאה נשמתו באמירת הוי' אחד.

יד. הענין של 'כחותם המתהפך' אודותו דובר, הוא אחד מעניני ההשכלה של חסידות.

(אמר אחד מהמסובים: אינני מבין את העומק שבענין. וענה כ"ק אדמו"ר:)

אבי אמר, בדרך בדיחותא, באי הבנה אנחנו עשירים.

(אחרי שסיימו לנגן, אמר:) ביאור הענין הוא: בענין ההשפעה ישנם שני אופנים. השפעה שבערך היא, כמו רב ותלמיד. הרי אז במשך הזמן נחקקים חושי הרב בתלמיד באותו אופן שהרב מצטיין בו, אם בהעמקה, בהבנה או בהסברה. אך בהשפעה שבאין־ערוך, על־דרך כמו אב ובן, הרי אז יכול לבוא בדבר הפכי, כמו איש מזריע תחילה כו'[163]. אין זה בהכרח שיהיה דוקא כך, אך כיוון שזה באין ערוך, זה יכול לבוא בדבר הפכי. וכך הדבר ברבי וחסיד. זהו נקודת הענין, אך הדבר זקוק להסברה, וההסבר הוא ענין עיוני.

טו. כמו שבתורת החסידות ישנם חילוקי דרגות, כך גם בחסידים ישנם חילוקי דרגות. החסידים של הדור הקודם היו בדרגא עליונה יותר. אינני זוכר מי מזקני החסידים שיהיה רק חסיד מלידה. לא רק בני התורה ובעלי העסקים החסידיים היו עוסקים בחסידות ובעבודת התפילה, אלא אפילו היהודים הפשוטים היתה להם קבלת עול חסידית לשמוע מאמר חסידות ולהיות נוכח בהתוועדות.

163) ברכות ס, א.נדה כה, ב.

אני עובר במחשבתי על החסידים שהכרתי, ואני זוכר אותם בציור פנימי. אני זוכר אותם איך הם היו לפני התפילה, בשעת התפילה, בשעת הלימוד, בשעת האכילה, לפני האכילה, אחרי האכילה ובהנהגתם במשך כל היום.

כל אחד מהם, איך שהיה, אבל היה בעדת החסידים. במעלותיו ובחסרונותיו היה בעדת החסידים. הוא לא היה צריך להכריח את עצמו להיות בעדת החסידים, זה היה העצמיות שלו. ואילו כיום נהיה הענין של להכריח את עצמו להיות בין חסידים.

טז. חסידות חב"ד כוללת חב"ד, חג"ת, נה"י. חסידות חב"ד בעיקרה היא השכלה, הבנה ודעת אלקית, אך לחסידות חב"ד החג"ת והנה"י שלה. אותה התחלקות דרגות ישנה גם בחסידי חב"ד, אך גם הפשוטים בין חסידי חב"ד – שונים.

היהודים הפשוטים של חסידות חב"ד שעבודתם היא רק אמירת אותיות התורה, אומרי תהלים, אומרי זוהר, לא ידעי מאי דקאמרי, אך האמירה עצמה היא באופן אחר לגמרי. אפילו חסידי חב"ד שאמרו תהלים בלי בכיות, אך עצם אמירת האותיות היתה שונה. שכן לפשוטים שבין חסידי חב"ד היתה פנימיות. כיום – עם בכיות ועם אנחות, אך זה לא זה.

אצל חסידים בזמנים עברו לא היה הענין של התבודדות, להיות מבודדים לעצמם. הם היו בעולם ושם היו מרוממים מהעולם, על־דרך כמו חכם השקוע בהשכלה ומוחין, הרי הם בבחינת מובדל. כפי שאבי אמר מאמר החכם: טובה הפרישות בתוך הבריות והבדידות עם בני אדם[164].

ש"פ אמור, בסעודת הלילה

164) ראה שיחת חה"פ תרצ"ד סוף ח"ד.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ב אלול ערב ח"י אלול, תש"ו.
ברוקלין.

אל ידידינו אנ"ש ומפלגות החסידים ומחבבי תורה ויראה שלומי אמוני ישראל

ה' עליהם יחיו.

לשלום אין קץ ולברכה אין סוף.

שמונה עשר באלול הוא היום הקדוש והבהיר אשר עלי' איתמר ח"י יודוך, כי היום בעצמו נותן תודה בהילול ושבח לאלקינו ואלקי אבותינו בורא שמים וארץ על הזכות הכי גדול אשר זכה מלפניו ית' ויתעלה אשר בו ח"י אלול נולדו המאורות הגדולים אשר האירו מוחם ולבם של אלפי אלפים וריבוא רבבות משפחות בישראל באור תורה ועבודה, באהבת ישראל ובמדות טובות, במסורת אבות לבנים ולבני בנים, עד אלו אשר, בעזרתו ית', יזכו, בתוך כלל ישראל, לקבל פני משיח צדקנו ע"י הכנה דתשובה.

מאור החסידות ומורה דרך החסידים, אדוננו מורינו ורבינו, הוד כ"ק הבעל שם טוב נולד ביום השני לסדר אתם נצבים, ח"י אלול, בשנת ה' אלפים ארבע מאות חמשים ושמונה - נח"ת - לבריאה.

מאור חסידות חב"ד ומורה דרך המסירות נפש על החסידות ודרכי החסידות הוד כבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הזקן בעל התניא נולד ביום הרביעי לסדר והי' כי תבא, ח"י אלול, בשנת ה' אלפים חמש מאות וחמש לבריאה.

שני הימים הללו - יום השני דח"י אלול תנ"ח ויום הרביעי דח"י אלול תק"ה ב"ד קדש המה, אשר זה שתי מאות ארבעים ושמונה שנה מתברכים כל מפלגות החסידים ושלומי אמוני ישראל בברכת שמים מעל בגשם וברוח, וזה שתי מאות ואחת שנה אשר הוכפלה קדושת היום וברכתו לחסידי חב"ד, הם ביתם זרעם וזרע זרעם, ה' עליהם יחיו.

היום הקדוש והטהור ח"י אלול הנקבע משמים ממעל לכוס של ברכה הוקבע ליום הכנסי' לאגודת חסידי חב"ד, להשתתף המה ושלומי אמוני ישראל מחבבי תורה תמימה בשמחת נשמות הצדיקים יסודי עולמנו, בחיזוק מוסדות התורה והצדקה בנתיבות החיים אשר הואילו להנחיל לכל ישראל, לזכות כי ישאו רנה ותפלה לפני כסא רם ונשא בעדינו ובעד בני ביתינו, ולעמוד בהרכנת ראש ובשעבוד הלב לקבל עלינו ללכת בדרך הקודש אשר סללו ולקבל ברכתם ולקוות לישועת השי"ת בגשמיות וברוחניות אשר תבא בזכותם הקדוש.

עלינו להודות ולהלל להשם יתברך אשר השאיר לפליטה מידי הזדים ומלחמת הרג ואבדן ונצולו הרבה מאחב״י ובתוכם אנ״ש ותלמידי התמימים ואשר ת״ל חלק מהם כבר גם באו למדינה זו, ויוכלו לקיים את התורה והמצות, ותלמידי התמימים יוכלו להמשיך את לימודם בתורה ועבודתם בתפלה כמקדם.

ואני תפלה לה׳, בזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים, ובזכות בעלי השמחה, אשר השי״ת יחוס וירחם על אחינו בני ישראל בכל המדינות, מעבר לים מזה בגשמיות, ומעבר לים מזה ברוחניות, ויתן לכללות אחינו בני ישראל כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

והנני ידידם עוז הדורש שלומם ושלום ב״ב טובם והצלחתם ומברכם בגשמיות וברוחניות

יוסף יצחק.

אג״ק מוהריי״צ כרך יד

אגרת קודש מאת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק ח

כאשר שמע (=״קלט״) ר׳ מרדכי את ה׳תורה׳ שאמר הבעל־שם־טוב בענין תורה ותפלה וההבדל שביניהם, והרי הוא - ר׳ מרדכי - היה למדן גדול בתורת הנגלה ובעל ידיעה גדולה בתורת הקבלה, הרגיש את נקודת האמת שבאמרה זו, הרי ׳תורה׳ זו - שאמרה הבעל־שם־טוב בענין חיי עולם וחיי שעה - עשתה אצלו - אצל ר׳ מרדכי - מהפכה שלמה, והוא החל לעמול על עבודת התפילה.

ויום בו התפילה אצל ר׳ מרדכי היא כפי שצריך, קורא הוא - לתפילה - שבת.

לעיתים קרובות ביותר, חוזר ר׳ מרדכי לעצמו את דברי התורה ששמע מהבעל־שם־טוב - בתקופה הראשונה לבואו אליו - על מאמר הגמרא שבת דף ס״ט עמוד ב:

אמר רב הונא: היה מהלך במדבר ואינו יודע מתי שבת. מונה ששה ימים (מיום ששם אל לבו ששכח, ומשמר (יום) השביעי. רש״י) ומשמר יום אחד, חייא בר רב אומר: משמר יום אחד ומונה ששה. במאי קמיפלגי? מר - רב הונא - סובר: כברייתו של עולם (ימי חול נמנו תחילה, רש״י) ומר - חייא בר רב - סבר: כאדם הראשון (שנברא בערב שבת, ויום ראשון למניינו שבת הי׳ - רש״י)

ואומר על כך הבעל־שם־טוב: ישנם שני סוגי עבודה, עבודת ששת ימי החול, ועבודת השבת. בכל שבוע שהוא ששה ימים - שש ספירות ומדות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד - חייב להיות יום אחד שבת, שהוא ספירת ומדת המלכות, ובזה, בעבודה של ששת ימי החול ויום השבת - גם כן ישנם סוגי עבודה, האם ששת ימי המעשה הם תחילה, ואז היום השביעי הוא יום השבת - השכר עבור ימי העבודה. או (= דרך שניה) תחילה הוא יום השבת, ומיום זה מגיע שפע לששת ימי המעשה. עבודת ששת ימי החול היא תורה, ועבודת השבת היא תפילה, תורה נקראת מדבר. אמר רב הונא: ״היה מהלך במדבר״ כאשר אחד שקוע כולו בתורה, ״ואינו יודע אימתי שבת״, ואינו יודע מענין עבודת התפילה, אז העצה לזה היא ״מונה ששה ימים״. צריך הוא לעמול עם ששת מידותיו, כדי להבין ולהיזכר לשם מה הוא (= האדם) נברא, אשר העיקר הוא להכיר את גדולת ה׳. וזה בא רק על־ידי עבודת התפילה. ואת זה אומר רש״י:

(= מונה ששה ימים) "מיום ששם אל לבו שכחתו", ואחרי ששת הימים "משמר יום אחד" שהוא ה"יום השביעי" עבודת התפילה בקבלת עול מלכות שמים, אשר לכן זוהי "מלוכה". "חייא בר רב (= אומר)", זאת אומרת: זה שיש לו חיות בתורה ולומד תורה לשמה - אצלו הסדר הוא ש"משמר יום אחד ומונה ששה ימים", אצלו נותנת עבודת התפילה חיות בעבודת התורה. בריאת העולם היא בשביל עבודת הבירורים ו(= לכן) עבודת התורה קודמת, והשכר הוא עבודת השבת (= תפילה). אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, כאן קודמת עבודת השבת שזוהי התפילה, ונותנת חיות בתורה.

'תורה' זו היתה אחת מה'תורות' הראשונות ששמע ר' מרדכי מהבעל־שם־טוב, ואשר עשתה עליו רושם אדיר, כך שהתחיל לעסוק בעבודת התפילה, ר' מרדכי היה בקי ב'תורה' זו כמונה אותיותיה. והיה חוזר רבות על ה'תורה' הנ"ל באותו קול וניגון כפי ששמעה מהבעל־שם־טוב, ולאחרי כל פעם שחזר על 'תורה' זו היה מתעורר בחשק ורצון לעבודת התפילה, וכך היה גם הפעם, שכאשר שב ר' מרדכי מהנהר שטבל בו, התחיל מכין עצמו לתפילה, וחזר על ה'תורה' האמורה כמה פעמים מתוך עמקות הדעת ונעמד להתפלל.

בסביבות השעה עשר בבוקר, החלו להתאסף בבית המדרש של הקברנים מחשובי בני העיר, היתה זו אסיפה של נכבדים, חברי חבריא קדישא, באותו זמן - לא עלינו - נפטר אחד מבעלי הבתים החשובים, איש עשיר, והיה עליהם לדון ולהחליט איזה מקום להקציב לנפטר, איזה סכום כסף עליהם לדרוש עבור המקום, ולְמַה לנצל את הסכום.

האסיפה נמשכה מספר שעות, היו חילופי דברים וגם צעקות, ור' מרדכי יושב לו בפינה דרומית מערבית ומתפלל, ואינו יודע כלל מהנעשה סביבו.

אחד מבעלי האסיפה שם לב, שיהודי לא מוכר יושב מעוטר בטלית ותפילין בעיניים פקוחות ופנים לוהטות, ומזמן לזמן לוחש כמה מילים, אשר קשה להבין אותם, ובאמצע תפילתו פורץ בניגון, והנהגה זו זרה היא להם.

האיש ששם לב לכך, העיר את תשומת לב חבריו וכולם התבוננו היטב ביהודי זה (= ר' מרדכי) והחלו להתעניין מיהו אדם זר זה. תוך כדי כך נכנסו מספר שמשים קברנים לקבל הוראות מהגבאים היכן עליהם לכרות את הקבר עבור המת.

בין אלו - הקברנים - היה אחד ששמע את סיפורו של ר' מרדכי אתמול בין מנחה למעריב, שבמחוז וואהלין ישנו יהודי גאון צדיק ובעל מופת, ובכל המחוז מכנים אותו "בעל־שם־טוב".

מתי מספר נכבדים אלו, האזינו לדברי הקברן בפיות פעורים, ונשארו לשבת בבית המדרש, מביטים בו (ביהודי) בפליאה כועסת איך זה שיושב לו יהודי בשעה שתים־עשרה בצהריים מעוטר בטלית ותפילין וכנראה מתפלל.

מצב זה ארך כמה שעות, ויהודים אלו (= הנוכחים) אינם יכולים לשבוע מלהביט בהתפעלות, איך (= יהודי) זר זה (= ר' מרדכי) מתפלל.

בינתיים הם שמעו את צעדי הלוויה ויצאו (= מבית המדרש), בהליכתם סיפרו (= לאנשים נוספים) שבבית המדרש של הקברנים יושב יהודי זר ומתפלל, השומעים לא יכלו כלל להאמין לזה. ובהליכתם חזרה מהמקום הקדוש (בית העלמין) היה ר' מרדכי בקריאת שמע, וקהל ניכר נשאר להביט איך הוא מתפלל.

כאשר סיים ר' מרדכי את תפילתו, הוציא משקו פרוסת לחם, נטל את ידיו ואכל לחמו טבול במים, אחרי הסעודה נשכב לנוח על אחד הספסלים.

כאשר קם ר' מרדכי ממנוחתו, נכנס לחדר שני - ל'פרוש'. בתחילה סיפר לו (= ל'פרוש') שראה את בנו בישיבה בעיירה קאחנוב, הוא - ר' מרדכי - רצה להתדבר עמו, אך ה'פרוש' ענה לו "עליכם שלום" קריר, מבלי לשאלו מאין הוא בא, וכמעט מבלי לשמוע את מה שהוא (= ר' מרדכי) מספר לו אודות בנו.

ר' מרדכי מתבונן היטב ב'פרוש', ואף־על־פי־כן נראים לו הפנים מוכרות במקצת, אך היות וה'פרוש' עוצם את עיניו וריסי עפעפיו גדולים, היה לו קשה להכירו.

ה'פרוש' למד אז את מסכת מנחות. ר' מרדכי ראה באיזה דף הוא לומד, והתחיל לדבר עמו בסוגיא המדוברת, ורק אז פתח ה'פרוש' את פיו והכל בשפה ברורה ומפורשת, ומזמן לזמן פקח את עיניו ובידיו הרים את ריסי עפעפיו.

אז ראה ר' מרדכי שפנים אלו מוכרות לו, אך היכן ומתי ראה אותו לא היה ידוע לו, וכך המשיכו - ר' מרדכי וה'פרוש' - לדבר ולשוחח זמן ניכר.

פעם - אומר ר' מרדכי - לפני כשלושים, שלושים וחמש שנה, בהיותי בישיבה למדו סוגיא זו, אז "לשנו" סוגיא זו היטב, היינו אז שלושה חברים מושבעים: האחד היה נקרא בשם בערל, והשני היה נקרא בשם חיים - ואני. לבערל היה ראש טוב אבל איטי. כלפי כל מילה ועל כל דבר היו לו מאה חקירות, לכן כינו אותו בישיבה בשם "דב חקרן". לחיים היה ראש מהיר אך שטחי, שפע סברות רבות והכל במהירות.

האם היה זה בסמרגון? שואל ה'פרוש'.

כן - ענה ר' מרדכי - שם למדתי מספר שנים.

אני - אומר ה'פרוש' - גם כן למדתי בישיבת סמרגון, ואני זוכר היטב את דב החקרן. הוא היה חברותא שלי. ועוד חבר היה לי שם מוטיל באיעוער.

הרי אתם חיים מאזירער! קורא ר' מרדכי בהתפעלות.

כן - ענה ה'פרוש' - כאשר עיניו עצומות.

שחוק עצמותיך - אומר ר' מרדכי - מה עלה בגורלך? סמרטוט! כלי שבור! פקח עיניך! אנו חברים מאז ומקדם, אני מוטיל באיעוער.

ככה?, אומר ה'פרוש' כאשר עיניו עצומות, ברוך ה' זה ארבע־עשרה שנה ושלושה חדשים שאני פרוש ממנה (= מזוגתי) בהסכמתה, כתבתי לה נוסח מחילה שהיא מוחלת והיא חתמה על זה, וב"ה זה אחת־עשרה שנה שאני עוצם עיני, ויותר מעשר שנים שמשבת לשבת אני נמצא בבית המדרש של הקברנים.

אתה בהמה - אומר ר' מרדכי - פקח עיניך, גזור ריסך, היה בן־אדם, ואז אשוחח עמך.

ר' חיים ה'פרוש' התבלבל לגמרי, ולא ידע מה לענות.

ר' מרדכי המשיך לדבר בריתחא: אתה הולך בדרך עקלתון - אומר הוא ל'פרוש' - הנך שקוע ברפש של גאוה ומסריח ממך, וגסות רוח מדיפה ממך ריח לא טוב, עוד רגע קט תצא מדעתך מרוב דמיונות שוא שיש לך גילוי אליהו,

האם ראית פעם לכלוך? - שואל ר' מרדכי לר' חיים פרוש -

כן - עונה ר' חיים פרוש.

זה אתה! אומר לו ר' מרדכי - שק מלא פסולת, פקח את עיניך והתחל להתנהג כמו כל האנשים! במשך כל השנים שעברו התעלה ר' חיים פרוש בדרגת לימודו, אבל קבלה לא למד, הוא למד כמעט את כל ספרי המוסר, ולעתים הביט בזוהר, אך יותר מכל - היה לומד מדרש, ועינה את עצמו בתעניות ובסיגופים גדולים.

כאשר ראה ר' מרדכי שעל ידי דיבורים אין הוא יכול להשפיע על ר' חיים. החל לדבר אתו בעניני לימוד, כך הם דיברו ביניהם משך זמן עד שהחלו להתאסף יהודים כדי להתפלל מנחה.

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנד־רעט
שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 1־186.
הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

(1) ע"ד איש כשם בעלה הראשון –

ראה בהמובא מס' שלחן העזר ס"א סעיף יב (מס' חכמת הנפש) ע"ד שם **האשה** הב' כהראשונה – ואין הס' תח"י. ולע"ע לא מצאתי עד"ז בנוגע להשמות **דבעל** הב' והא'.

ובכלל – יש לחלק בין איש לאשה ע"פ משנ"ת בכ"מ (או"ח סר"מ, אה"ע סכ"ה) **בפירוש – רק** בנוגע למחשבת (דעת) האיש (אף שבדרך אגב – ולא לפס"ד – נזכרה גם דעת האשה (פסחים קיב, סע"א)).

כן ממה **שלא** נזכר הטעם (דהשם יעורר הדעה) אפילו בנוגע לאיש – בנוגע לשמות כלה וחמותה,

משמע דלא חיישינן לזה.

ובכ"ז אם ישנו שמו – הרי מהיות טוב כו'.

(2) ע"ד אמירת ק"י אחרי קידוש לבנה –

בשל"ה (ש' האותיות דף עד, ב) **סיום** קידוש לבנה הוא בדרז"ל (אביי) ולכן – קדיש דרבנן. וכ"ה בסי' היעב"ץ. לדידן דמסיימין (ע"פ סי' האריז"ל ועוד) בעלינו – פשוט דצ"ל ק"י. וכ"כ בפי' בסי' קול יעקב. ועוד.

(3) אזכיר עה"צ לתוכן מכ' כת"ר שי'.

כיון שמפני הטרדות וכו' – נדחית כתיבת מכ' מסודר, בקשתי לטלפן ואת כת"ר הסליחה.

והנה לאחרי כתבי הנ"ל ראיתי ב"אזהרות נוספות בכת"י – לצוואת ר"י החסיד" [נדפסו בס' חסידים – ירות"ו תשי"ז ע' ל] וז"ל:

אם יש לאדם אשה ומתה לא ישא אחרת ששמה כשם הראשונה, או אם מת בעל לאשה לא תקח בעל ששמו כשם הראשון, כי יחשבו אחר הראשון, ואם יהי' הדבר כך לעולם לא יהי' בטוב או ימות אחד מהרה.

ובהערת המו"ל שם: ע' בס' חכמת הנפש להרקח כד ע"ג.

פרשת וילך

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת
וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה: ג יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא | עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־
יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וְיָרַשְׁתָּם
יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, א)

נָקֵל לְשַׁעֵר בְּאֵיזוֹ דַּרְגָּה רָמָה וְנִשְׂגָּבָה עָמַד מֹשֶׁה לְאַחֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנוֹת עֲבוֹדַת ה', וּבְכָל־זֹאת – בַּמֶּה עָסַק בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן? בְּ"וַיֵּלֶךְ", הֲלִיכָה וַעֲלִיָּה לְדַרְגָּה נַעֲלֵית עוֹד יוֹתֵר.

רביעי ד וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ | שֶׁבַע שָׁנִים
בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת: יא בְּבוֹא
כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת
נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: יב הַקְהֵל אֶת־הָעָם
הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת: יג וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ
לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר
אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

ע"כ במנחת שבת ובחו"ל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יד עמ' 127)

הַקְהֵל אֶת הָעָם . . לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ (לא, יב)

כֹּהֲנִים עוֹמְדִים . . וַחֲצוֹצְרוֹת שֶׁל זָהָב בִּידֵיהֶם [לְהַקְהִיל אֶת הָעָם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ] (תוֹסֶפְתָּא סוטה ז, ח) תַּפְקִידוֹ הָעִקָּרִי שֶׁל כֹּהֵן הוּא לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר לִקְדֻשָּׁה, כְּפִי שֶׁיֵּשׁ לִרְאוֹת מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁמְּצִינוּ בַּעֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲשִׁיבוּת מְיֻחֶדֶת (כַּכָּתוּב "קְשִׁימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ"): מַעֲבִירָה אֶת הַזֻּהֲמָא שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע (זהר); אֵינָהּ רְאוּיָה לְמַאֲכָל אָדָם (בְּנִגּוּד לַקָּרְבָּנוֹת); יֵשׁ בָּהּ חֶלְבְּנָה, שֶׁרֵיחָהּ רַע. זֶהוּ שֶׁכֹּהֵן מַקְהִיל וּמֵרִים אֶת כָּל הָעָם, גַּם הַיְּהוּדִי הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר.

חמישי יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ
לָאֲבֹתֶם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם:
ח וַיהוָה הוּא | הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ
לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת:
ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה
וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, א)

נָקֵל לְשַׁעֵר בְּאֵיזוֹ דַּרְגָּה רָמָה וְנִשְׂגָּבָה עָמַד מֹשֶׁה לְאַחֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנוֹת עֲבוֹדַת ה', וּבְכָל־זֹאת – בַּמֶּה עָסַק בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן? בְּ"וַיֵּלֶךְ", הֲלִיכָה וַעֲלִיָּה לְדַרְגָּה נַעֲלֵית עוֹד יוֹתֵר.

לו׳ שני ז וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן
וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד
אֹתָם: ח וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם
כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם: ט חִזְקוּ וְאִמְצוּ
אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא
יַעַזְבֶךָּ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך תשכ"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, א)

וַאֲזַל מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּן בֵּית אֶלְפָּנָא (תרגום יונתן)

לִפְנֵי שֶׁמֹּשֶׁה נָתַן הוֹרָאָה לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, הָלַךְ לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ ("בֵּית אֶלְפָּנָא"), כְּדֵי לְעַיֵּן בַּדָּבָר וּלְבָרֵר וּלְלַבֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ. לוֹמַר לְךָ:

אַל לוֹ לָאָדָם לִפְסוֹק הֲלָכָה עַל סְמַךְ יְדִיעָתוֹ בַּתּוֹרָה וְזִכְרוֹנוֹ; עָלָיו לְעַיֵּן שׁוּב בְּשֻׁלְחָן־עָרוּךְ, וְרַק אַחַר־כָּךְ יוֹצִיא אֶת פְּסַק הַדִּין.

בְּעִנְיָן זֶה מְסוּפָּר עַל אַדְמו"ר הָרַשַׁ"ב, שֶׁפַּעַם כִּבְּדוּהוּ בְּ'מַפְטִיר' מִבְּלִי לְהוֹדִיעַ לוֹ עַל כָּךְ מֵרֹאשׁ. הָרַבִּי יָצָא לְחֶדֶר סָמוּךְ וְעִיֵּן בַּהַפְטָרָה, וְרַק אָז חָזַר לְבֵית־הַכְּנֶסֶת וְעָלָה לַתּוֹרָה.

ישראל שלישי ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה

לָמוּת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד
וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל
מוֹעֵד: טו וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד
עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל: טז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הִנְךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה
וְזָנָה | אַחֲרֵי | אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא
בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר
כָּרַתִּי אִתּוֹ: יז וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא
וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל
וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא
הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת
הָאֵלֶּה: יח וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא
עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים
אֲחֵרִים: יט וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
וְלַמְּדָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן
תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 199)

וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם . . וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת (לא, יז)
כָּתַב הָרמב״ם, שֶׁמַּאֲשֶׁר עַם יִשְׂרָאֵל מִתְנַתֵּק מֵהקב״ה הוּא
נַעֲשֶׂה ״מֻפְקָר לַמִּקְרֶה״, וְהַצָּרוֹת בָּאוֹת עָלָיו בְּדֶרֶךְ ״מְצִיאָה״,
כְּאִלּוּ מֵעַצְמָן. אֲמָנָם, הַנְהָגָה זוֹ עַצְמָהּ הִיא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית.
אֵין כָּאן סְלוּק הַהַשְׁגָּחָה, שֶׁהֲרֵי בֶּאֱמֶת קַיֶּמֶת הַשְׁגָּחָה גַּם כָּאן
עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט, אֶלָּא הַשְׁגָּחָה מֻסְתֶּרֶת (״וְהִסְתַּרְתִּי פָּנַי״),
עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁאָדָם עָלוּל לַחְשֹׁב שֶׁצָּרוֹתָיו בָּאוֹת בְּמִקְרֶה.

שישי כ כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן
וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר
אֶת־בְּרִיתִי: כא וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאןָ אֹתוֹ רָעוֹת
רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד
כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ
אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי: כב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה
הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
כג וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי
אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ: כד וַיְהִי |
כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לג עמ' 39)

וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד (לא, כו) כָּל מִי שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי סֵפֶר תּוֹרָה
יֵשֵׁב כְּכֹבֶד רֹאשׁ . . שֶׁהוּא הָעֵד הַנֶּאֱמָן לְכָל בָּאֵי עוֹלָם (רמב״ם
סוף הלכות ספר תורה) חֲרֵי שֶׁסֵּפֶר תּוֹרָה הִיא עֵדוּת עַל כָּךְ שֶׁבָּחַר
ה׳ בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. וְהִנֵּה, עֵדוּת אֵינָהּ עַל דָּבָר הַנִּרְאֶה וְהַנִּפְעָר
- קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, שֶׁהוּא דָּבָר הַנִּרְאֶה לָעַיִן. כְּמוֹ כֵן
אֵין צֹרֶךְ בְּעֵדוּת עַל מִלְחָמָה דַּעֲבִידָא לְאִגְלוּיֵי - קְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל,
הַנֶּפֶשׁ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁבְּכָל יְהוּדִי, שֶׁלִּפְעָמִים (כְּגוֹן בְּעֵת רָצוֹן)
הִיא מְאִירָה בְּגִלּוּי. הָעֵדוּת הִיא עַל דָּבָר הַנֶּעְלָם - הַקֶּשֶׁר
הָעַצְמִי שֶׁל יְהוּדִי עִם עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ.

שביעי כה וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־
יְהוָה לֵאמֹר: כו לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד: כז כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ
וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם
מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:
כח הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם
וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה
בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי
מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד
תֻּמָּם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך

לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ט, עמ' 378 – מתוך 'התקשרות')

הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף (לא, יב)

לְפִי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' (מִצְוָה תרי"ב) גַּם תִּינוֹק שֶׁנּוֹלַד הוּא בִּכְלָל הַמִּצְוָה. נִמְצָאנוּ לְמֵדִים מִזֶּה כְּלָל חָשׁוּב: חִנּוּכוֹ שֶׁל יֶלֶד יְהוּדִי מַתְחִיל מִיָּד עִם לֵדָתוֹ.

מפטיר כח הַקְהֵיל֩וּ אֵלַ֨י אֶת־כָּל־זִקְנֵ֜י שִׁבְטֵיכֶ֗ם וְשֹׁטְרֵיכֶם֙ וַאֲדַבְּרָ֣ה בְאָזְנֵיהֶ֔ם אֵ֖ת הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֑לֶּה וְאָעִ֨ידָה בָּ֤ם אֶת־הַשָּׁמַ֙יִם֙ וְאֶת־הָאָ֔רֶץ: כט כִּ֣י יָדַ֔עְתִּי אַחֲרֵ֖י מוֹתִ֑י כִּֽי־הַשְׁחֵ֤ת תַּשְׁחִתוּן֙ וְסַרְתֶּ֣ם מִן־הַדֶּ֔רֶךְ אֲשֶׁ֥ר צִוִּ֖יתִי אֶתְכֶ֑ם וְקָרָאת אֶתְכֶם֙ הָרָעָ֔ה בְּאַחֲרִ֖ית הַיָּמִ֑ים כִּי־תַעֲשׂ֤וּ אֶת־הָרַע֙ בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֔ה לְהַכְעִיסוֹ֖ בְּמַעֲשֵׂ֥ה יְדֵיכֶֽם: ל וַיְדַבֵּ֣ר מֹשֶׁ֗ה בְּאָזְנֵי֙ כָּל־קְהַ֣ל יִשְׂרָאֵ֔ל אֶת־דִּבְרֵ֖י הַשִּׁירָ֣ה הַזֹּ֑את עַ֖ד תֻּמָּֽם: פפפ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ ניצבים-וילך תשד"מ. התוועדויות תשד"מ ח"ד עמ' 2038 – מתוך 'התקשרות')

פָּרְשִׁיּוֹת נְצָבִים-וַיֵּלֶךְ

עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא הֲגָמָה לְחִבּוּר שְׁתֵּי הַתְּנוּעוֹת הַמְּנֻגָּדוֹת שֶׁל 'נְצָבִים' וְ'וַיֵּלֶךְ': בְּעֵת תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה עוֹמְדִים 'כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ', מִבְּלִי לָזוּז ('נְצָבִים'), וְעִם זֶה מִתְנוֹעֲעִים בְּחַיּוּת וּבְהִתְלַהֲבוּת ('וַיֵּלֶךְ').

וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּסֻפָּר עַל אַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי שֶׁנָּהַג לְהִתְפַּלֵּל לְלֹא כָּל תְּנוּעוֹת חִיצוֹנִיּוּת, וְעִם זֶה הָיוּ נִיגָּרִים מִמֶּנּוּ פַּלְגֵי זֵעָה...

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שי למורא

ג) **קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים,** קַבְּלוּ עֲלֵיכֶם וְשִׂימוּ לְבַבְכֶם אֶל הַדְּבָרִים שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם. **כָּל תִּשָּׂא עָוֹן,** כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ תִּסְלַח. **וְקַח טוֹב,** מַעֲשֶׂה טוֹב שֶׁנַּעֲשֵׂינוּ יָגֵן מוּל הֶעָוֹן. **וְנַשַּׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ,** בִּמְקוֹם פָּרִים שְׂפָתֵינוּ נְשַׁלֵּם לְךָ וְדוּי שְׂפָתֵינוּ. ד) **אַשּׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ,** וְגַם הָאוֹמְרוּ לְפָנָיו, לֹא נִבְקֹשׁ עוֹד עֶזְרַת אָדָם, לֹא מֵאַשּׁוּר וְלֹא מִמִּצְרַיִם. **עַל סוּס לֹא נִרְכָּב,** זוֹ הִיא עֶזְרַת מִצְרַיִם, שֶׁמִּשָּׁם נִשְׁלְחוּ הַסּוּסִים. **לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ,** אֲלוּ הַפְּסִילִים. **אֲשֶׁר בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם,** אֲשֶׁר בְּךָ ה' לְבַדְּךָ תְּהֵי תִּקְוָתֵנוּ, אַתָּה הַמְרֻחָם יְתוֹמִים. ה) **אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם,** כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּדִבְרֵי הָאָלָה, אָז אֶסְלַח לָהֶם עַל מַה שֶׁהָלְכוּ בְּדֶרֶךְ שׁוֹבֵב וּמָרְדוּ בִּי. **אֹהֲבֵם נְדָבָה,** אֹהֵב אוֹתָם בְּנִדְבַת לִבִּי, אַף שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לְכָךְ. ו) **אֶהְיֶה כַּטַּל לְיִשְׂרָאֵל,** כְּלוֹמַר, לֹא תִּפְסֹק אַהֲבָתִי מִיִּשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁאֵין הַטַּל נֶעְצָר לְעוֹלָם. **וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן,** וְשָׁרָשָׁיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִתְפַּשְּׁטוּ כְּשָׁרָשֵׁי עֲצֵי הַלְּבָנוֹן. ז) **יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו,** יִתְפַּשְּׁטוּ עֲנָפָיו הָרִבִּים. כְּלוֹמַר, יִתְרַבּוּ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו. **כַּזַּיִת,** בְּאִילָן זַיִת שֶׁהָעָלִים שֶׁלּוֹ לַחִים כָּל הַשָּׁנָה. וּלְפִי הַתַּרְגּוּם, הוּא רֶמֶז עַל אוֹר הַמְּנוֹרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן,** כְּמוֹ רֵיחַ הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'. כְּלוֹמַר, שֶׁיֵּלֵךְ שְׁמוֹ הַטּוֹב לְמֵרָחוֹק. וְהוּא רֶמֶז עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא "לְבָנוֹן" עַל שֵׁם שֶׁמְּלַבְּנִין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. ח) **יָשֻׁבוּ יוֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ,** אֲלוּ שֶׁיָּשׁוּבוּ וְיֵחָסוּ בְּצִלּוֹ שֶׁל הקב"ה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "יָשֻׁבוּ", בְּשׁוּבָה וְנַחַת. **יְחַיּוּ דָגָן,** יִחְיוּ אֶת עַצְמָם בְּכָל עֵת בְּמִצְוֹת הקב"ה, כְּמוֹ הַדָּגָן שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָאָדָם. וַחֲסָרָה "כ", וְהוּא כְּמוֹ "יִחְיוּ כַּדָּגָן". **וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן,** שֶׁהַגֶּפֶן מוֹצִיאָה פֵּרוֹת בְּכָל שָׁנָה מִבְּלִי זֶרַע מִתְּחִלָּה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "יִחְיוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן", שֶׁהַדָּגָן יוֹצִיא פֵּרוֹת מִשָּׁנָה לְשָׁנָה מִבְּלִי זֶרַע, כְּמוֹ הַגֶּפֶן. **זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן,** רֵיחוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן הַמִּשְׁבָּח בְּיוֹתֵר. וְהוּא רֶמֶז עַל נִסּוּךְ הַיַּיִן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַנִּקְרָא "לְבָנוֹן". ט) **אֶפְרַיִם,** אֶפְרַיִם יֹאמַר. **לָעֲצַבִּים,** לַעֲבוֹדַת הַפְּסִילִים. **אֲנִי עָנִיתִי,** וְאָז יֹאמַר הקב"ה, אֲנִי אֶעֱנֶה לוֹ עַל כָּל מַה שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי. **וַאֲשׁוּרֶנּוּ,** אֶסְתַּכֵּל וְאַשְׁגִּיחַ בּוֹ לְתֵת לוֹ כָּל צָרְכּוֹ. **אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן,** כְּמוֹ עֵץ הַבְּרוֹשׁ בְּהִיוֹתוֹ רַעֲנָן וְלַח, אֶהְיֶה לְךָ כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן שֶׁכּוֹפְפִין רֹאשׁוֹ אֵצֶל שָׁרָשָׁיו, כֵּן אֲנִי שׁוֹכֵן מְרוֹם וְאַשְׁפִּיל עֵינַי לְהַשְׁגִּיחַ בְּךָ, **מִמֶּנִּי פִּרְיְךָ** כָּל פְּרִי הַצְלָחָתְךָ **נִמְצָא** לְךָ מִמֶּנִּי: כְּשֶׁהַשְּׁלִים הוֹשֵׁעַ נְבוּאָתוֹ, אָמַר י **מִי חָכָם** בָּכֶם **וְיָבֶן אֵלֶּה** הַתּוֹכָחוֹת שֶׁדִּבַּרְתִּי עַד הֵנָּה **נָבוֹן וְיֵדָעֵם** וְיִתְבּוֹנֵן לְכָל אֵלֶּה וְיָשׁוּב אֵלַי **כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה** גַּם אִם יִרְאוּ צַדִּיק וְרַע לוֹ אוֹ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ **וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם** כִּי יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי כָּל דַּרְכָיו מִשְׁפָּט **וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם** כִּי יֹאמְרוּ אֵין מְסַדֵּר וּמַנְהִיג לָעוֹלָם: חָזַר הַנָּבִיא לְשַׁבֵּחַ לַה' עַל יְעוּד הַטּוֹבָה וְאָמַר: אַף שֶׁאֵין אָנוּ רְאוּיִים לְכָל הַטּוֹבָה

עטרת מרים

הָאֵשֶׁם שִׁמְרוֹן (רֹאשׁ מַמְלֶכֶת אֶפְרַיִם) כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ וגו': לָכֵן **בֹּ֣שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֶרֶץ יְהוּדָה עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** פֵּן יִקְרָא אֶתְכֶם כְּשׁוֹמְרוֹן **כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ** בָּא לְךָ הַצָּרָה הַזֹּאת: **ג קְח֣וּ עִמָּכֶם֮ דְּבָרִים֒** שֶׁתִּתְוַדּוּ לְפָנָיו וּבָזֶה **וְשׁ֣וּבוּ אֶל־יְהוָ֔ה** אִמְרוּ אֵלָיו בִּתְפִלָּה **כָּל־תִּשָּׂ֥א עָוֹ֖ן** מְחוֹל נָא כָּל הֶעָוֹן **וְקַ֣ח טּ֑וֹב** בְּמָקוֹמוֹ **טוֹב** הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שֶׁעָשִׂינוּ **וְנַשַּׁלְּמָ֥ה** בְּמָקוֹם **פָּרִ֖ים** אֶת וִידּוּי **שְׂפָתֵֽינוּ:** ד עוֹד זֹאת אִמְרוּ לְפָנָיו **מַאֲשׁ֣וּר** לֹא **נֹֽבְקַ֣שׁ** עוֹד עֶזְרָה כִּי **לֹ֤א יוֹשִׁיעֵ֙נוּ** **עַל־סוּס֙** הִיא עֶזְרַת מִצְרַיִם **לֹ֣א נִרְכָּ֔ב** וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵ֔ינוּ **לְמַעֲשֵׂ֥ה יָדֵ֖ינוּ** אֱלֹהֵינוּ **אֲשֶׁ֣ר בְּךָ֔** לְבַדְּךָ **יְרֻחַ֥ם יָתֽוֹם:** ה **א�ֶרְפָּ֣א** כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ בֵּן, אָז **מְשׁוּבָתָ֑ם** אֶסְלַח לְמִשּׁוּבָתָם, **אֹהֲבֵ֣ם** אוֹתָם **נְדָבָ֔ה** אֹהֵב אוֹתָם בְּנִדְבַת לִבִּי, אַף שֶׁלֹּא אֲהַבַת **נְדָבָה כִּי שָׁ֥ב אַפִּ֖י** מִמֶּנּוּ: ו **אֶהְיֶ֤ה** כַּטַּל֙ שֶׁאֵין נֶעְצָר מֵעוֹלָם **לְיִשְׂרָאֵל֙ יִפְרַ֣ח** פֶּרַח֔ים נָעִים **כַּשּׁוֹשַׁנָּ֔ה** וְיַךְ הַשֹּׁרֶשִׁים **וְהִתְפַּשְּׁטוּ שָׁרָשָׁ֖יו כַּלְּבָנֽוֹן:** בְּשָׁרְשֵׁי עֲצֵי לְבָנוֹן: ז **יֵלְכ֣וּ** יִתְפַּשְּׁטוּ לְמֵרָחוֹק **יוֹנְקוֹתָ֑יו** עֲנָפָיו הָרִבִּים **וְיִהְי֤** כַּזַּיִת שֶׁעָלָיו לַחִים כָּל הַשָּׁנָה **הוֹד֙ו** כֹּחַ לַחוּתוֹ, **וְרֵיח֣ לוֹ** וְרֵיחוֹ יִהְיֶה נוֹדֵף **כַּלְּבָנ֔וֹן** הַמְּרֻחָק בְּיוֹתֵר לְפִי מַרְבִּית הָעֲשָׂבִים וְהָאִילָנוֹת הַגְּדֵלִים שָׁם: ח **אֵ֚לּוּ** שֶׁיָּשָׁבוּ **יָשֻׁ֣בוּ** לְאַרְצָם יִהְיוּ **יֹשְׁבֵ֣י בְצִלּ֔וֹ** הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, **יְחַיּ֖וּ** אֶת עַצְמָם בְּכָל עֵת בְּמִצְוֹת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, **דָּגָ֑ן** הַמְּחַיֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת **וְיִפְרְח֣וּ** יִתְפַּשְּׁטוּ **כַּגָּ֔פֶן** **זִכְרֽוֹן** שְׁמוֹ יִהְיֶה **כְּיֵ֥ין** הַגָּדֵל **לְבָנֽוֹן** הַמּוּפְלָג לִשְׁבָחָה: ט **כְּשֶׁאמר** **אֶפְרַ֣יִם** מַה־לִּי **עוֹד֮ לָֽעֲצַבִּים֒** לַעֲבוֹדָה־זָרָה **וַיכיר** שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ, אָז **אֲנִ֤י עָנִ֙יתִי֙** אֶעֱנֶה אוֹתָם עַל תְּפִלּוֹתֵיהֶם **וַאֲשׁוּרֶ֔נּוּ** אֲבִיט וְאַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם מֵרָחוֹק **אֲנִ֖י**

הפטרת לפרשת וילך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בהושע פרק יד ופרק ז

יד בֹּ֣שׁוּבָה יִשְׂרָאֵ֗ל עַד֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ כִּ֥י כָשַׁ֖לְתָּ בַּעֲוֹנֶֽךָ: ג קְח֣וּ עִמָּכֶ֗ם דְּבָרִים֙ וְשׁ֣וּבוּ אֶל־יְהוָ֔ה אִמְר֥וּ אֵלָ֖יו כָּל־תִּשָּׂ֣א עָוֹ֑ן וְקַח־טּ֗וֹב וּנְשַׁלְּמָ֥ה פָרִ֖ים שְׂפָתֵֽינוּ: ד אַשּׁ֣וּר ׀ לֹ֣א יוֹשִׁיעֵ֗נוּ עַל־סוּס֙ לֹ֣א נִרְכָּ֔ב וְלֹא־נֹאמַ֥ר עוֹד֙ אֱלֹהֵ֔ינוּ לְמַעֲשֵׂ֥ה יָדֵ֖ינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ֣ יְרֻחַ֥ם יָתֽוֹם: ה אֶרְפָּ֣א מְשׁוּבָתָ֑ם אֹהֲבֵ֣ם נְדָבָ֔ה כִּ֥י שָׁ֖ב אַפִּ֥י מִמֶּֽנּוּ: ו אֶהְיֶ֤ה כַטַּל֙ לְיִשְׂרָאֵ֔ל יִפְרַ֥ח כַּשּׁוֹשַׁנָּ֖ה וְיַ֣ךְ שָׁרָשָׁ֑יו כַּלְּבָנֽוֹן: ז יֵלְכ֣וּ יוֹנְקוֹתָ֔יו וְיִהְי֤ כַּזַּיִת֙ הוֹד֔וֹ וְרֵ֥יחַ לוֹ֙ כַּלְּבָנֽוֹן: ח יָשֻׁ֖בוּ יֹשְׁבֵ֣י בְצִלּ֑וֹ יְחַיּ֣וּ דָגָ֔ן וְיִפְרְח֖וּ כַּגָּ֑פֶן זִכְרוֹ֙ כְּיֵ֣ין לְבָנֽוֹן: ט אֶפְרַ֗יִם מַה־לִּ֤י עוֹד֙ לָֽעֲצַבִּ֔ים אֲנִ֥י עָנִ֖יתִי וַאֲשׁוּרֶ֑נּוּ אֲנִ֞י כִּבְר֤וֹשׁ רַעֲנָן֙ מִמֶּ֣נִּי פִרְיְךָ֔ נִמְצָֽא: י מִ֤י חָכָם֙ וְיָבֶ֣ן אֵ֔לֶּה נָבוֹן֙ וְיֵדָעֵ֔ם כִּֽי־יְשָׁרִ֥ים דַּרְכֵי־יְהוָ֖ה וְצַדִּקִ֣ים יֵלְכ֑וּ בָּ֚ם וּפֹשְׁעִ֣ים יִכָּשְׁל֔וּ בָּֽם: ס

עטרת מרים

הַהִיא כִּי אָנוּ מְלֵאֵי עָוֹן, אֲבָל יח) מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא מוֹחֵל עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לַדּוֹר שֶׁיִּשְׁאֲרוּ בְּקֶרֶן הַיְמִין לֹא־הֶחֱזִיק אוֹחֵז לָעַד עַד עוֹלָם אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא וְלָכֵן יִתְרַצֶּה עַל הַפֶּשַׁע: יט) יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ כִּבְּשׁ יִתְפּוֹשׂ בְּחִנָּקָה אֶת עֲוֹנֹתֵינוּ שֶׁלֹּא נֵגַע שׁוּם עוֹנֶשׁ עָלָיו בָּעֵתִיד וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת עוֹמֶק יָם כָּל־חַטֹּאתָם הַחֲטָאִים הַבָּאִים בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּסִבַּת הַתַּאֲוָה שֶׁלֹּא מִצַּד הַמֶּרֶד: כ) תִּתֵּן אֱמֶת אֵמֶת לְנוּ דְּבָרְךָ אֲשֶׁר הִבְטַחְתָּ לְיַעֲקֹב כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ (בראשית כט) חֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתָּ לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר צִוִּיתָ לְבָנָיו לִשְׁמוֹר דֶּרֶךְ ה' וגו' אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם בַּעֲקֵדַת יִצְחָק, כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וגו':

שי למורא

שֶׁאֶפְשָׁר לְכוֹפֵף אֶת רֹאשׁוֹ עַד לָאָרֶץ, כָּךְ יָהֵא הקב"ה מְצוּי לוֹ לְהַצְלִיחוֹ. מְמֻנֵּי פֶּרֶךְ נִמְצָא, הֲרֵי אֲנִי הוּא שֶׁכָּל טוֹבָתְךָ מֵאתִּי בָּאָה. י) וּפְשָׁעִים יְכֻשְּׁלוּ בָם, כַּאֲשֶׁר יְשׁוּבוּ הַפּוֹשְׁעִים לְדַרְכֵי ה', וְלֹא הָיוּ רְגִילִים בָּהֶם כְּמוֹ הַצַּדִּיקִים, יִכָּשְׁלוּ בָּהֶם, כְּאָדָם שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר הַדֶּרֶךְ. וְזֶה נֶאֱמַר עַל הַפּוֹשְׁעִים שֶׁלִּבָּם עוֹד בְּדֶרֶךְ פְּשָׁעָם. אֲבָל הַשָּׁבִים בְּלֵב שָׁלֵם, הקב"ה יַעְזֹרֵם. יח) נֹשֵׂא עָוֹן, מְכַפֵּר עַל עָוֹן. וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע, כְּלוֹמַר, אֵינוֹ עוֹמֵד עַל הַפֶּשַׁע לְהַשְׁגִּיחַ בּוֹ לְשַׁלֵּם עָלָיו גְּמוּל, אֶלָּא עוֹבֵר עַל הַפֶּשַׁע כְּאִלּוּ לֹא יֵרָאֶנּוּ. לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ, לְאוֹתָם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ בְּבוֹא הַגּוֹאֵל. לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיוּ חַיָּבִים שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מֵהַגָּלוּת לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם, לֹא יִפְנֶה לָעַד אֶל מַעֲשֵׂיהֶם. יט) יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ, כְּאָדָם שֶׁכּוֹבֵשׁ דָּבָר תַּחַת רַגְלָיו שֶׁלֹּא יֵרָאֶה. וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצוּלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם, כְּלוֹמַר, לֹא יִזְכְּרוּ לַעֲנֹשׁ עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ

וּפְשָׁעִים יְכֻשְּׁלוּ בָם: ז יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

הִשְׁלַכְתָּם בְּעֹמֶק הַיָּם שֶׁלֹּא יֵרָאוּ. כ) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב וגו', כְּלוֹמַר, הָאֱמֶת לָנוּ דְּבָרְךָ שֶׁהִבְטַחְתָּ לְיַעֲקֹב "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וְנֶגְבָּה וגו'" (בראשית כח,יד), וְזֶה יִהְיֶה תַּשְׁלוּם גְּמוּל חַסְדּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם בַּעֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי... וְיָרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אוֹיְבָיו וגו'" (בראשית כב,טז-יז). וַ"אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ" כּוֹלֵל שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

לב א הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי: ב יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: (לוי) ד הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: ה שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל: ו הַ לַיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ: (ישראל) ז זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ: ח בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: י יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ: יא כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ: יב יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:

אגרות קודש

ב״ה, ימי הסליחות, ה׳תשל״ב
ברוקלין, נ.י.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ כו׳

מו״ה אבנר חי שי׳ המכונה ד״ר שאַקי

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי, לכ׳ ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה אשר כשם שבעבר כמופת הי׳ לרבים בהגנה על התומ״צ, דבר ה׳ זו הלכה, מבלי חת כן יעשה וגם יוסיף בעתיד וקרנו תרום בכבוד, עדי יקויים היעוד: כי מציון תצא תורה (תורת אמת – שאמת שוללת פשרות) ודבר ה׳ (זו הלכה) מירושלים (אשר קיומה תלוי בשלילת ״כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה״ – כהוראת חז״ל שבת (קיט, ב)) ולבשו״ט.

לוח זמנים לשבת פרשת וילך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:35	06:39	08:57	08:58	09:31	09:32	10:32	10:32	18:24	18:17	18:50	18:43	17:58	18:53
חיפה (ק)	06:35	06:39	08:56	08:57	09:30	09:31	10:31	10:31	18:26	18:18	18:49	18:42	17:50	18:52
ירושלים (ק)	06:34	06:38	08:55	08:56	09:29	09:30	10:30	10:30	18:27	18:20	18:48	18:41	17:41	18:51
תל אביב (ק)	06:36	06:40	08:57	08:58	09:31	09:32	10:32	10:32	18:24	18:17	18:50	18:43	17:58	18:53
אוסטריה, וינה (ק)	06:56	07:04	09:04	09:07	09:47	09:51	10:47	10:49	18:31	18:19	19:04	18:52	18:03	19:05
אוסטרליה, מלבורן (ח)	05:54	05:45	08:23	08:17	09:00	08:55	10:05	10:00	18:26	18:32	18:54	18:59	18:13	19:11
אוקראינה, אודסה (ק)	06:57	07:05	09:07	09:11	09:50	09:53	10:50	10:51	18:35	18:23	19:07	18:55	18:07	19:08
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:30	06:38	08:38	08:42	09:22	09:25	10:22	10:23	18:06	17:53	18:38	18:27	17:37	18:39
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:41	06:50	08:49	08:52	09:33	09:36	10:33	10:34	18:16	18:04	18:50	18:37	17:48	18:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	07:07	07:17	09:13	09:17	09:59	10:03	10:59	11:00	18:41	18:28	19:15	19:02	18:12	19:16
אוקראינה, קייב (ק)	07:00	07:10	09:05	09:09	09:51	09:55	10:51	10:53	18:33	18:20	19:08	18:55	18:04	19:09
איטליה, מילאנו (ק)	07:23	07:31	09:34	09:37	10:16	10:18	11:16	11:17	19:03	18:52	19:33	19:21	18:36	19:34
אקוואדור, קיטו (ח)	06:00	05:58	08:31	08:29	08:59	08:58	10:02	10:00	18:06	18:05	18:29	18:27	17:47	18:36
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:28	06:20	08:58	08:53	09:34	09:29	10:38	10:34	18:59	19:04	19:25	19:30	18:45	19:41
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:17	07:07	09:44	09:38	10:24	10:18	11:29	11:24	19:53	19:59	20:22	20:29	19:40	20:41
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:04	07:10	09:20	09:22	09:58	10:00	10:58	10:59	18:47	18:37	19:15	19:06	18:21	19:17
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:54	07:00	09:09	09:11	09:47	09:49	10:48	10:48	18:35	18:26	19:04	18:55	18:09	19:06
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:54	07:00	09:10	09:12	09:48	09:50	10:48	10:49	18:36	18:26	19:05	18:55	18:10	19:07
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:31	07:38	09:45	09:47	10:24	10:26	11:24	11:25	19:11	19:01	19:41	19:31	18:44	19:42
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:16	07:19	09:38	09:39	10:11	10:12	11:12	11:12	19:06	18:59	19:30	19:23	18:42	19:33
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:48	06:52	09:08	09:09	09:42	09:44	10:43	10:43	18:34	18:26	19:01	18:53	18:09	19:03
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:14	07:16	09:38	09:39	10:10	10:10	11:11	11:11	19:06	19:00	19:30	19:24	18:43	19:34
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:50	06:56	09:05	09:07	09:43	09:45	10:44	10:45	18:31	18:21	19:00	18:51	18:05	19:02
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:18	07:24	09:33	09:36	10:11	10:13	11:12	11:13	19:00	18:50	19:29	19:19	18:34	19:30
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:49	06:56	09:03	09:06	09:42	09:45	10:43	10:44	18:30	18:19	18:59	18:49	18:03	19:01
בוליביה, לה-פס (ח)	06:14	06:09	08:46	08:42	09:16	09:13	10:19	10:16	18:30	18:31	18:53	18:54	18:13	19:03
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:45	07:55	09:49	09:53	10:36	10:40	11:36	11:38	19:17	19:04	19:52	19:39	18:48	19:53
בלגיה, בריסל (ק)	07:45	07:55	09:50	09:54	10:36	10:40	11:36	11:38	19:18	19:04	19:52	19:39	18:49	19:53
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:46	05:40	08:17	08:13	08:49	08:45	09:52	09:49	18:11	18:13	18:31	18:33	17:55	18:43
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:34	05:28	08:06	08:02	08:37	08:33	09:41	09:38	17:54	17:56	18:18	18:20	17:38	18:30
בריטניה, לונדון (ק)	07:03	07:13	09:07	09:11	09:54	09:58	10:54	10:56	18:37	18:23	19:10	18:57	18:10	19:11
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	07:13	07:24	09:14	09:19	10:03	10:08	11:03	11:05	18:42	18:28	19:19	19:05	18:15	19:20
גרמניה, ברלין (ק)	07:10	07:20	09:12	09:17	10:01	10:05	11:00	11:02	18:42	18:28	19:17	19:03	18:12	19:17
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:27	07:37	09:33	09:37	10:19	10:23	11:19	11:21	19:01	18:48	19:35	19:22	18:32	19:36
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:45	05:39	08:17	08:12	08:49	08:45	09:53	09:50	18:14	18:17	18:33	18:36	17:59	18:45
הודו, מומבאי (ח)	06:29	06:31	08:56	08:56	09:27	09:26	10:28	10:27	18:26	18:21	18:49	18:44	18:04	18:53
הודו, פונה (ח)	06:25	06:27	08:53	08:52	09:23	09:22	10:24	10:23	18:22	18:17	18:45	18:41	18:00	18:50
הונגריה, בודפשט (ק)	06:44	06:53	08:53	08:57	09:36	09:40	10:36	10:38	18:21	18:09	18:53	18:41	17:53	18:54
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:58	07:04	09:13	09:16	09:52	09:54	10:52	10:53	18:40	18:30	19:09	19:00	18:14	19:11
יוון, אתונה (ק)	07:22	07:27	09:39	09:41	10:16	10:18	11:17	11:17	19:06	18:57	19:34	19:25	18:41	19:36
מולדובה, קישינב (ק)	07:05	07:13	09:15	09:18	09:57	10:00	10:57	10:59	18:42	18:30	19:14	19:03	18:14	19:15

לוח זמנים לשבת פרשת וילך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:27	06:28	08:54	08:53	09:24	09:24	10:25	10:25	18:23	18:18	18:46	18:41	18:00	18:50
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:00	05:48	08:24	08:17	09:07	09:01	10:13	10:08	18:39	18:47	19:11	19:19	18:27	19:32
נפאל, קטמנדו (ח)	05:57	06:00	08:21	08:21	08:53	08:53	09:54	09:54	17:49	17:42	18:13	18:07	17:25	18:17
סינגפור, סינגפור (ח)	06:51	06:49	09:22	09:20	09:50	09:49	10:53	10:51	18:57	18:55	19:19	19:17	18:37	19:26
פולין, ורשא (ק)	06:39	06:49	08:42	08:46	09:30	09:34	10:30	10:32	18:10	17:57	18:46	18:33	17:41	18:47
פרו, לימה (ח)	05:51	05:47	08:23	08:20	08:52	08:49	09:55	09:53	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	07:41	07:48	09:51	09:55	10:33	10:36	11:33	11:35	19:18	19:07	19:50	19:39	18:51	19:51
צרפת, פריז (ק)	07:52	08:01	09:59	10:03	10:44	10:47	11:44	11:45	19:28	19:16	20:00	19:48	19:00	20:01
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:42	08:14	08:13	08:42	08:41	09:45	09:43	17:47	17:45	18:10	18:07	17:27	18:16
קנדה, טורונטו (ק)	07:17	07:24	09:30	09:32	10:10	10:12	11:10	11:11	18:58	18:48	19:26	19:16	18:32	19:28
קנדה, מונטריאול (ק)	06:54	07:02	09:05	09:08	09:47	09:50	10:47	10:48	18:33	18:22	19:03	18:52	18:05	19:04
קפריסין, לרנקה (ק)	06:41	06:46	09:01	09:02	09:36	09:37	10:37	10:37	18:28	18:20	18:55	18:46	18:03	18:57
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:01	07:12	09:00	09:05	09:51	09:56	10:50	10:53	18:29	18:14	19:07	18:52	17:58	19:07
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:35	06:47	08:32	08:37	09:25	09:30	10:24	10:27	18:05	17:49	18:41	18:26	17:34	18:41
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:22	06:30	08:31	08:34	09:14	09:17	10:14	10:15	17:58	17:47	18:31	18:19	17:30	18:32
שוויץ, ציריך (ק)	07:26	07:35	09:36	09:39	10:19	10:22	11:19	11:20	19:07	18:55	19:35	19:24	18:39	19:36
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:08	06:08	08:36	08:36	09:06	09:05	10:07	10:06	18:07	18:03	18:30	18:26	17:46	18:35

המשך מעמוד ג

העולם גזר ואמר השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם, כשבקש ליתן את התורה, בטל את הגזירה הראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל שנאמר[32] וירד הוי' על הר סיני וגו', וכתיב ואל משה אמר עלה אל הוי'[33], וז"ש[34] כל אשר חפץ הוי' עשה בשמים ובארץ".

כשם שיש ביטול הגזירה בכללות העולם (שהוא ענין חיבור "שמים" – רוחניות, ו"ארץ" – גשמיות), כך יש **באדם גופא**: ביטול הגזירה בין גופו לנפשו (רוחניות וגשמיות שבו), **ובנפש גופא**: בין המוחין, הבנה והשגה, שמאיר בה האמת כפי שהיא מצד חכמתו ית', בחי' "עליונים" שבו, לעבודת המדות, רגש האדם, הקשורה עם מציאותו, בחי' "תחתונים" שבו.

קודם מתן תורה לא הי' יכול להיות חיבור אמיתי בין "מוחין" ל"מדות", שעבודת המוחין, ביטול, תומשך ותורגש במדות. ורק לאחר ביטול הגזירה במתן תורה ניתן הכח שיהי' התחברות והתכללות הפכיים (כנ"ל), באופן שיוכל לעבוד את ה' בכל סוגי עבודה.

כדאיתא בספרי עה"פ[35] "ואהבת את הוי' אלקיך – שנדרש מאדם הן אהבה והן יראה, אע"פ שאין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת הקב"ה בלבד", כי ממתן תורה ניתן הכח לחבר ב' הפכים של אהבה ויראה יחד – "אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה"[36].

---

32) יתרו יט, כ.
33) שם, כ.
34) לקמן קלה, ו.
35) ואתחנן ו, ה.
36) מלקו"ש חל"ה ע' 103 (משיחת י"ט כסלו ה'תשכ"ב).

סדר מצות הדלקת נרות לראש השנה ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה .... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בערב ראש השנה נותנים גם עבור היום השני) אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב ליל א' של ראש השנה

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים.

* יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש השנה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית), מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ליל ב' של ראש השנה

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני ראש־השנה.

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחיינו' תביט בו או שתלבש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים – בכל זאת תברך 'שהחיינו', מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ליל שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00546
02/10/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים